This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Stanford University Libraries
3 6105 119 302 664

Digitized by Google

054.99
R393

LELAND·STANFORD·JVNIOR·VNIVERSITY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

LA RENAXENSA

Digitized by Google

Digitized by Google

LA RENAXENSA

REVISTA CATALANA

DE

Literatura, Ciencias y Arts

Any V

TOMO II

STANFORD LIBRARY

BARCELONA

IMPRENTA DE LA RENAXENSA

Porta-Ferrisa, 18, baxos

1875

Digitized by Google

302659

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 16

LA RENAXENSA

31 de Maig

FRAGMENTS DE UN LLIBRE
DE VIATJE.

(A MON AMICH EN JOSEPH MASIP.)

(Continuació.)

Una de las preciositats que conté la Isla de Cuba son las covas de Bellamar, situadas en la vall de Yumurí, prop de Matansas. M' interessava coneixer aquesta població que essent fa 150 anys un aplech de barracas, ha sapigut en tant poch temps convertirse en la segona ciutat mercantil de la isla. Alguns oficials de á bordo, fentme un especial obsequi, volgueren compartir ab mi los plahers de la espedició y s' oferiren á servirme de *cicerones*, com á coneixedors que eran de las moltas bellesas que tanca la digne rival de l' Habana. Marcharem, donchs, y be 's pot dir que cuadro mes

Digitized by Google

poétich que 'l que á nostres ulls se presentá, durant las cinch horas que lo tren tarda en arribar á Matansas, impossible 's qu' existeixi: la vista no 's cansa de mirar la fertilitat d' aqueix sol engarlandat per una primavera eterna, trossos de terra verge ahont s' hi veuhen inmensas ceibas y cotoners salvatges, fileras de campechos y corpulents sagús, afegits per una munió de familias d' enredaderas; que ab sos sarments entrellassats, forman caprichosas cúpulas de flors y galerias de vert fullam: mes enllá llargas planurias rublertas de canyas de sucre, t' indican lo comens de un ingeni: per tot arreu máquinas; pesadas carretas tiradas per bous, solcant per entremitg dels cafetals; brigadas de negres animantse al trevall, y com si no hi hagués prou vida, un centená de veus entonant los richs aires del país, completan aqueix cuadro tan animat. Estensos prats ahont s' hi vehuen manadas de bous ó de caballs te senyalan un *potrero*: plantacions de mil menas, voltant elegantas construccions, jardins, grossos joncás umplerts de flors silvestres gronxantse al impuls del ventitjol, tot passa á ma vista com á volada rápida, venint d' en tant en tant á entorpir lo curs d' aqueix panorama una estació ab sos venedors de fruitas que confonen sos crits ab los de una munió de floristas y negres ocupats en los travalls de la vida. Mes de un cop contemplant per la finestreta del vagó un paisatge pintoresch, admirant la frondositat d' un bosch verge, ma pensa recordava, aquells cels y castells, aquellas fadas y princesas que mil voltas habian impresionat nostre cor en la infantesa.

La població de Matansas está situada entremitg dels rius San Joan y el Yumurí, al fons de la bahia que porta son mateix nom. Varios ponts sentats demunt dels dos rius facilitan la comunicació entre la ciutat y l' exterior. La temperatura de que 's disfruta, molt mes agradable qu' en l' Habana, fá que per l' entorn de la població hi hagi una munió de casas de recreo, que ab sos jardins y verts prats donan á Matansas l' aspecte mes pintoresch que figurarte pugas. En la ciutat á mes de la part antigüa s' hi vehuen duas grans barriadas de vias rectas y espayosas, quinas casas d' eleganta construcció, contrastan ab algunas de las pobras vivendas que restan encare, guardant lo recort de son primitiu temps. Entre las plassas mes notables hi ha la

Digitized by Google

d' Armas, en mitg de la que s' hi aixeca una estátua de Fernando VII: en ella fou ahont morí lo poeta Gabriel de la Concepcion Valdes, mes conegut ab lo nom de Plácido: partidari aquest jove mulato de conquerir un régimen lliberal per la seva pátria, se l' acusá de conspirar contra Espanya, y lo gobern lo condemná á mort: en sos últims moments escrigué una de sas mes notables composicions, coneguda entre 'ls aficionats á la literatura, ab lo títol de *Últimos momentos del poeta Plácido.*

Com á sitis de recreo te Matansas á mes de un bonich teatro y una plassa de toros, un magnífich passeig que 's coneix ab lo nom de *Alameda de Versalles*: lo tenir á la dreta 'l mar y lo dominarse desde allí 'l port fa que sia molt concorregut, especialment cap al vespre que refresca l' admósfera una suau brisa del Nort.

Passarem la nit á Matansas: al entrar en mon cuarto á la fonda, vareig veurel invadit per una munió de cucarachas y mosquits, hostes que 'm presagiavan un somni divertit, tant mes quant de cua de ull habia vist que la mosquitera patia algunas solucions de continuitat prou capassas per donar curs al meu bras. La criat que m' acompanyava degué llegir en ma cara lo poch satisfet qu' estava de tenir semblant companyía, quan sonrient me digué que no fes cas d' aquells insectes pues no hi habia una sola casa en la ciutat que no 's trobés en semblants condicions: vaig compendre que no podia queixarme si no volia caurer en ridícul. Despres d' haberme posat en posessió del cuarto lo mosso sen aná desitjantme una bona nit. Prou fatigat del viatge, y cansat de corre tot lo dia me vas decidir á buscar lo descans, procurant avans treurer de demunt del llit, un bon nombre d' aquells insectes, que mes tart debian tornar á alimentarse del meu cos. A pesar d' haber adoptat la precaució de dormir vestit, una cuissó que 'm sentia en la cara y mans y uns vermells que tenia pintats en la pell me donarem á coneixer l' endemá que á despit de mos cuidados no habian deixat de sopar aquells animalets.

Lo dia següent era 'l senyalat per anar á la vall de Yumurí y á las covas de Bellamar. Lo guia s' encarregá de proporcionarnos caballs y á fe que bon servey nos feu, pues á peu fora lo camí pesadíssim á causa de la gran calor: mes si aquell forn contínuo molt te molesta, quedas en cambi

Digitized by Google

recompensat ab la vista del paisatge que per tot arreu te volta. Descriuret la vall de Yumurí es impossible: un dibuix de Doré, un cuadro de Haes, un paradis imaginat en somnis, es lo unich que 't pot donar una idea de la rica vegetació d' aquesta encontrada. Y com si las bellesas exteriors no fossen prou, fá pochs anys que la casualitat debia descubrir en son interior palaus encantadors, sublimitats desconegudas que sols habian existit en las *Mil y una noches.* Compendrás que 'm refereixo á las covas de Bellamar, á las que son propietari D. Miquel Santos Parga ab l' afany de donar á coneixer aytal tresor, no ha deixat, desde son descubriment, de treballarhi per posarlas en estat de ser visitadas.

Conduits per lo guia y provistos de fochs de bengala, devallarem una munió d' esglahons que condueixen al vestibul ó entrada, desde ahont una rampa suau, provista d' un passamá de ferrete porta á totas las habitacions d' aquesta maravella subterránea. Lo descriuret pas á pas mas impresions devant d' aqueixas fúnebres parets, enfront d' aqueixos pilans fets per milions d' estalactitas, columnas ab tota la severitat del estil gótich, devant d' aqueixos espectres d' estalagmitas, estátuas que guardan lo recort de 'ls setgles, es materia impossible per ma ploma, modesta de mena, molt mes, cuan se tracta de pintarte lo sublime. *La Sala de la bendicion, la Garganta del diablo, el Lago de las dahalias, la Saya bordada, el Manto de la Virgen* son altres tantas salas rubblertas totas de detalls magnífichs, ahont la naturalesa ha combinat capritxosos dibuixos de pedra, disposats de tal modo que motivan los ben apropiats noms que 't deixo apuntats. Mes ahont sembla s' hagi esforsat á mostrar tot son enginy artístich, es en la sala coneguda ab lo nom de *Templo gótico*, y efectivament, qui al contemplar aquellas columnatas tan simetricament disposadas, las voltas de la nau, lo altar colocat al fondo; qui al veure sas parets ennegridas, al considerar lo misticisme de la estancia, no 's troba portat per la imaginació, dessota las naus góticas de nostres temples, y ab l' ánimo rubblert de recolliment? Aqueix efecte me produhí, y penso que á tots nos causá lo mateix, quan de prompte tothom va callar y aixis restarem un llarch rato. Apart del imponent aspecte que aquest saló presenta te de notable una de las columnas que

Digitized by Google

's coneix ab lo nom de *Manto de Colon* per la figura que representa assimilada á un gros mantell. Tan notable com lo *manto de Colon* es una colossal figura feta de estalagmitas que sentada demunt d' una pedra 's mostra junt á l' altar: á sa actitut reflexiva se deu que 'n aqueixa estátua se la conegui ab lo nom de *guardian de la cueva.* Lo altar colocat al fondo, te un fris ahont s' hi vehuen figuras de dimensions variadas, notables totas per sas ben acabadas formas. En conjunt, com ja t' he dit al comens d' aqueixa carta, la cova de Bellamar es una de las preciositats de la isla de Cuba, millor dit una de las bellesas del mon.

Varem notar en moltas columnas y en las parets algunas estalactitas rompudas, fragments que habian sigut despresos, y preguntant al guia, quina era la causa d' aytal destrucció, nos digué que ab ocasió en que hi habia una escuadra inglesa anclada á Matansas, lo seu almirant habia permés á la marineria anar á visitar aqueixa maravella, y aquella gent ebria, com ho estan cuasi be sempre, destruiren una porció d' objectes. Es un detall que 't trameto y que voldria consideresses en lo que realment val.

Sortirem de las covas despres d' haber passat sis horas delitosas, y emprenguerem un altre cop lo camí de Matansas. En un camp vegerem un aplech de chinos y negres que guiats per un capatás s' ocupavan en treballar la terra. Habia vist altres vegadas y en diferents punts de l' Habana chinos considerats com á esclaus, pero may habia pensat ni la causa, ni la mena d' esclavatge á qu' estavan subjectes. No deixaren d' atraurer ma atenció los detalls que 'm referí á propósit d' axó un de 'ls companys d' espedició. Figurat que aquesta gent despres d' haber firmat en son país una contracta que no entenen, se 'ls dona una cantitat, mediant la que s' embarcan, ab la condició de cobrar tant sols vint duros mensuals durant vuit anys. Una vegada á la mar, qui sab si al considerarse enganyats, se sublevan, prenent á voltas aqueixas insurreccions un carácter imponent, fins á posar en perill la vida de tots los tripulants: si los chinos son vensuts com succeeix cuasi be sempre, se 'ls fa entrar en rahó, fusellantne sis ó vuit dels quins se sospita haber sigut los caps del motí. Aqueixas sublevacions son tan frecuents, que no hi ha barco arribat de la China ab aquell cargament que no 'n porti una ú altre mencionada en lo rol. Arribats á la isla, lo que 'ls im-

Digitized by Google

porta, reb per cada un d' ells dos mil pessetas, obligantse lo qui compra sos traballs, á cumplir la contracta. En general son mes inteligents que los negres; aixó fá que conservin la seva dignitat fins á no voler sufrir lo jou del látigo: quan se 'ls degrada fins aqueix estrem ó be 's suicidan ó assessinan al majoral que 'ls ha pegat: y, lo que 's mes notable, quant en un ingeni s' ha comés un assessinat, al voler descubrir qui d' entre ells ha sigut l' autor, tots s' acusan, tots se dihuen assessinos, lo que fins á cert punt inutilisa l' acció judicial. Sense parlar la llengua del país, sens compendre las lleys á que estan subjectes; ab tendencia á violarlas per la mateixa rahó que no las coneixen, han de viure aquesta gent tenint á mes una religió completament oposada á la nostra, religió que fá sia considerat lo suicidi com una virtut.

Poch temps feya que habiam perdut de vista la maynada de chinos y negres, quan en un moment s' anunciá un fort chubasco, fenómeno molt comú en los paissos tropicals: lo cel perdé sa transparencia y una espessa nuvolada nos indicá que ans de correr la mitja hora que 'ns faltava per arribar á Matansas, la pluja nos hauria calat. Sabent per altre part que 'l mal temps te molt poca durada, determinarem demanar hostatge, fins que hagués parat la ratjada, en una casa de camp, que propet del camí hi habia. Un *guajiro* (home del camp) y la seva familia que allí vivian, nos reberen ab una franquesa y cordialitat que 'm recordá las costums pairals de los pagesos de nostras montanyas: ben prompte una munió de cocos tendres, foren colocats demunt la taula, á los quins ab lo matchete obrí lo bon home un galet, invitantmos á probar la rica aygua del coco. Passarem un bon rato parlant de las mil riquesas agrícolas de la isla, fins que acabada la pluja emprenguerem de nou lo camí, despres d' haber donat las mes espressivas gracias á n' aquella familia que tan be nos habia rebut. En un instant la nuvolada s' habia desfet, lo cel habia pres sa trasparencia y los ardorosos raigs d' un sol ruhent, evaporavan l' aygua que la tempestat habia deixat caure. Al poch temps eram á Matansas: una altre nit entre mosquits y cucarachas y l' endemá cap á l' Habana, ahont tots hem arribat comentant encara los plahers del viatge.

JOSEPH BLANCH.

Habana, Setembre 15 de 1874.

Digitized by Google

UNA HISTORIA DELS ANUNCIS

A INGLATERRA.

No hi ha invenció que no haja tingut 'l seu cronista. Los anuncis no havian trovat encara 'l seu, pero era de preveure que 'l buyt no trigaria á omplirse, y, com de fet, ha vingut á realisarho una obra inglesa que no deixará de cridar la atenció de certa part de públich, y que tè per títol: *Historia del anunci desde 'ls temps mes remots (History of advertising from the Earliest times.)*

Se creu generalment que l' anunci es d' orígen modern, lo qual no passa de ser un error. Lo sistema dels anuncis s' aplicava ja en las épocas mes floreixents de Grecia y de Roma.

A Pompeya, á Herculanum, clavavan en las parets dels barris mes freqüentats una especie de cartells pintats de negre y vermell; eran anuncis de comedias, combats de gladiadors, banys d' aygua salada, banys d' aygua de riu, etc. Los industrials d' aquellas ciutats, al igual dels marxants de provincia avuy dia, que recomanan sos articles y sos procediments dihent que venen de Paris ó de Lóndres, deyan que tot lo que tenian en sos establiments procedia directament de Roma. A Grecia, l' intermediari entre 'l venedor y 'l consumidor havia sigut lo nunci, sens perjudici d' un altre sistema que consistia, per lo que tocava á objectes robats ó perduts, per estafas, etc. en una especie de inscripció ó cartell clavat al peu de las estátuas de las divinitats infernals, invocant sas malediccions y anatemas sobre 'ls culpables.

En la edat mitja, 'l nunci era també 'l funcionari de qui solia servirse 'l marxant per á donar noticia al públich d' alguna particularitat del seu comers: molts d' altres tenian á la porta del establiment, per l' estil de lo que fan avuy en dia 'ls principals retratistas de Lóndres, lo que en inglés s' en diu *touters*, á fi d' atreure als clients, funció que

Digitized by Google

un temps desempenyavan lo botiguer mateix ó 'ls seus fadrins que cridavan als transeunts: *Wat do you lach?* (qué vol? demane.) D' aquesta manera anunciá Coxton, lo famós impressor, allí per los anys 1480, una de sas primeras impressions (1).

Impossible es precisar la data de la introducció del primer anunci á Inglaterra. La estensió que ha adquirit en nostres temps es lo únich que ha cridat la atenció y que ha fet suposar que era d' invenció moderna. Si bé 'ls anuncis se presentan actualment baix tota mena de formas y si bé no es possible avuy en dia á Inglaterra comprar un sol article, un objecte qualsevol que no vaje acompanyat de tota una lletanía d' anuncis, no obstant, lo medi principal ó al menos lo mes á ma per á aquesta mena de comunicacions, es lo periódich, y d' ells deu ocuparse ab preferencia l' historiador que pretengue fer la historia dels anuncis.

Lo primer ensaig de la creació d' un periódich á Inglaterra data del 1642, en los primers aubors de la guerra civil. En aquella época 'l públich anava assedegat de noticias. Un llibreter resolgué publicar un periódich setmanal per l' estil de las gazetas venecianas que circulavan alashoras manuscritas. Despres de dos ó tres ensaigs tímits, portá l' atreviment fins á insertar un anunci bastant llarch, pero sa idea, com totas las ideas novas, comensá per trovar indiferencia y acabá per trovar oposició. La gent de lletras no li escassejá las críticas. Lo primer anunci inglés que 's coneix figura en lo *Mercurius politicus* del Janer de 1652: era l' anunci d' un poema épich que venia Jhon Holden á New Exchange, Lóndres, y havia sigut estampat per Th. Newcourt.

Alguns anys despres, en 1657, aparegué un altre periódich hebdomadari, lo *Public advertiser*, que imprimia Newcombe á Thames street y que du en son primer nombre la data de 19 á 26 de Maig. Se componia quasi tot d' anuncis; duya l' arrivada y la partida de barcos, la aparició de tal ó qual llibre, etc. Aquest género de publicació aná creixent: la major part de las fullas d' aquella época contenen anuncis referents á aprenents fugitius de casa dels seus amos, llimpia-botas, firas y mercats, barallas de

(1) De segur que involuntariament pensará 'l lector en aquell: *¿vol sabatas, noya?* dels sabaters del antich carrer de la Tapinería. (N. del T.)

Digitized by Google

galls, caballs robats, gossos perduts, partida de diligencias cap á provincias, diligencias que algunas vegadas ¡assombres lo lector! s' atrevian á arrivar fins á Edimbourg.

L' any 1682, un tal J. Houghton, apotecari y comerciant de thé, café y xacolata, fundá en lo carreró de Sant Bartomeu un periódich que no tingué de primer moment una llarga existencia, pero que reaparegué mes sólit en 1692.

Home d' una perseverancia infatigable, de molta iniciativa y estraordinariament industriós, Houghton acostumá á sos contemporanis á un sistema regular d' anuncis: son periódich n' estava atestat y lo mes xocant es que despres d' una llarga filera d' anuncis, á lo mellor compareixia un comentari en aquestos ó en semblants termes: «Faig com los advocats; m' encarrego de tota mena de causas, pero vos donaré un consell: aquells que no troven gust en aquesta lectura, que no passen endevant.»

En aquella época, 'l sistema d' anuncis per medi dels periódichs havia arrivat á desarrollarse d' una manera notable, gracias sobre tot á la *London Gazette*, la única publicació periódica que subsisteix encara avuy de totas las que vejeren la llum á mitjan secle XVII.

Al comensar lo divuyt, era ja cosa per tothom reconeguda que l' anunci per medi del periódich era 'l mellor camí per á la publicitat, no solzament per los assumptos de comers sino per las noticias políticas, negociació de casaments, etc. A últims del secle XVIII y á principis del XIX ja succehia á poca diferencia lo d' avuy, es á dir que la renda mes important d' un periódich era la que li proporcionavan los anuncis.

Avuy dia, lo *Times* y 'l *Daily Telegraph* son los que en aquesta industria se quedan, com se sol dir, ab la part del lleó.

Tothom sap que fou en 1785 que aparegué baix lo títol de *Daily Universal Register* lo diari que tant d' impuls tenia de donar al periodisme literari y á las industrias materials ab ell relacionadas. Lo nom de *Times* no 'l prengué fins al 1.er de Janer de 1788. Los primers passos foren penosos, y no prengué vol fins al reynat del segon de sos editors de la dinastía dels Walther.

Walther II, nat en 1784, quedá en 1803 d' únich propietari y editor del *Times*. Denunciat per haver combatut la

Digitized by Google

administració de lord Melville, perdé las impresions de la oficina d'Aduanas que havia tingut confiadas fins alashoras. Mes tart, quan las guerras del imperi, época en que la necessitat de noticias se feu tant imperiosa per al públich, com que en las administracions de correus se li quedavan tots los diaris estrangers á ell dirigits mentres que 's repartian á corre cuyta á sos colegas, se vegé en la precisió d' imaginar medis mes rápits per á la adquisició de noticias. Per á lograrho no va planye ni diligencia ni diners.

La capitulació de Flessingue, en 1809, fou coneguda y anunciada per lo *Times*, avans que la sapigués lo gobern; segons alguns, ab deu dias d' anticipació. D' aquí data la boga del *Times* y, com á conseqüencia, l' aument de sas columnas d' anuncis. Segons calcula l' autor del llibre de que parlem, lo producte que treu de la secció d' anuncis ascendeix á unas mil lliuras esterlinas diarias (unas 25,000 pessetas.

Inmediatament despres del *Times* ve 'l *Telegraph* que en un sol nombre (Desembre 1873) arrivá á insertar fins á 1444 anuncis, lo qual importa á la vora de 500 lliuras esterlinas (12,500 pessetas.)

Segons lo mateix autor, ocupá 'l tercer lloch lo *Standard*, seguintli derrera 'l *Daily News*, sobre tot desde la última guerra.

En quant al *Morning Advertiser*, té una clientela especial: intermediari preciós per al comers, interessa sobretot á la classe de venedors de comestibles. Lo *Morning Post* te baix lo concepte dels anuncis gran analogía ab lo precedent; conta també ab una clientela especial.

En las grans capitals d' Inglaterra, com Manchester, Liverpool y altras, se publican també periódichs en que no hi escassejan los anuncis; entre ellas, y seguint inmediatament á Lóndres, Glascow es la que s' en du la palma.

Precís es confessar que ha adquirit aquesta industria un grau tal de desenrotllament que resulta en perjudici de la secció de noticias, reduhida en certs periódichs á duas planas mentres que 'ls anuncis particulars n' ocupan mitja dotzena.

(De *La Presse*.)

Digitized by Google

LO PAPA BENET XIII

Y LOS PAGESOS DE REMENSA

ABOLICIÓ DEL MALS USOS INTENTADA PER LO REY D' ARAGÓ DON JOAN I Y LA REYNA DONA MARIA DE LUNA

Ans tot, los documents auténtichs, extrets del arxiu general de la Corona d' Aragó. Com no m' agrada trencarlos ni espatllarlos, majorment si son inédits, aquí van sencers y sincers.

DOCUMENT I.

Registr. Curie Sigilli secreti, 17, *Joann*. I. numeració moderna 1968), fol. XI f—XIII a.

El Rey daragon. Maestre, caro amigo: Nos, embiamos al padre santo los nobles, amados e fieles mossen Roger de muntcada camerlench de nostra muy cara companya la Reyna e en p(edro) de berga promovedor de los aferes de nostra cort conselleres, e en bern(ardo) metge secretario nostro e de la dicta Reyna, ambaxadores nostros sobre algunos aferes arduos tocantes honor del dicto padre santo e nostra; e havemoslos informados dalgunas cosas que vos deven explicar de part nostra. Por que, vos rogamos que les dedes plenaria creyencia, assi como fariades, a nos mismo. Dada en barchelona dius (1) nostro siello secreto a XX dias de jenero del anyo M.CCC.XC.V. Rex Jo(hannes).—A nostro caro amigo el Maestre de Rodas (2).

Lo Rey darago. Mossen Gasto: Nos trametem al sant pare mossen Roger de montcada, en Pere de berga e en bernat metge ambaxedors nostres, portadors de la present sobre alguns arduus affers, per nos plenariament informats. Per queus pregam e manam que tot ço quels dits ambaxedors vos explicaran de part nostra donets plenera (fe) e

(1) Notable aragonisme, equivalent al catalá «*dejus*», ó al llatí «*sub.*»

(2) Juan Fernandez de Heredia. Son prestigi era gran en la Curia dels Papas d' Avinyó, desde que en 1381 va decidir la major part de l' Ordre militar de San Juan á declararse per Clement VII. Eix Gran Maestre (1376-1396), terror dels Turchs y antemural de la Cristiandat en Orient, es una de las figuras mès gloriosas y sublimes d' aquella época.

Digitized by Google

creença, axi con si nos personalment vos ho deyem. Dada en Barchelona sots nostre segell secret, a XX dies de jener del any M.CCC.XC.V. Rex Jo(hannes).—Al noble e amat conseller nostre e Camerlench de nostra molt cara companyona la Reyna, mossen Gasto de muntcada.

Capitols de ço per que lo senyor Rey tramet al sant pare mossen Roger de muntcada, en pere de Berga e en Bernat metge ambaxadors seus.

E primerament, feta segons ques pertany la salutacio acostumada e presentades les letres que sen porten, axi al sant pare com al Collegi (1) e als Cardenals e altres persones, faran lur proposicio. La qual en substancia prenga fonament del fet contengut en les letres quel pare sant e lo senyor Rey se han trameses, escrites de lurs mans; de les quals letres e encara de la bulla que derrerament es estada tramesa al dit senyor Rey, de la qual bulla deu ésser feta alguna substancial mencio en la dita proposicio, los dits ambaxadors sen porten trellat. Rex Jo(hannes).

E per tal com lo senyor Rey ha haud, e ha, fort gran plaser de la promocio del dit sant Pare per III principals raons: la 1.ª, car es nadiu de son Regne; la II.ª, car lo hac tots temps en sa afeccio e dileccio special, e per la gran amor quel senyor Rey, e encara lo senyor Rey en Pere son pare, a qui deus perdo, li havien fo promogut a honor de Cardenalat; la III.ª per ço, car lo dit senyor lo conex per tan prohom e de tan bona consciencia e loable vida, que per lo dit sant pare no estara en res, ni per res qui possible sia, que santa mare esgleya no torn prestament a deguda unitat e concordia:—E per aquestes III raons lo dit senyor ha oferta sa persona e sos Regnes al dit sant pare a tota sa honor, e prosperitat de sos afers e de lesgleya; e axi lin ha escrit de sa propia ma—, Diguen los dits ambaxadors a la sua santedat quel dit senyor es daquesta matexa cordial entença; e axi li ho offiren (2) de part sua. Rex Jo(hannes).

Item li diran secretament o publica, en aquella manera que mes placia al sant pare que si per ventura a la sua santedad plaura de venir estar dins qualsevol dels Regnes del senyor Rey, ell haura molt gran plaser dacullirlo con pus reverentment puxa; e li liurara aquella ciutat, vila o loch, on mes eligira destar, e li dara licencia quey us de tota jurisdiccio alta e baxa. Rex Jo(hannes).

Item explicaran al sant pare les grans necessitats e extrems perills en que es la isla de Cerdenya per la rebellio de brancha doria, e

(1) De Cardenals. Las altras cartas particulars, també escritas en llatí, foren adressadas al Cardenal de Saluzzi, al arquebisbe de Narbona, al bisbe de Tarazona, al Abat de Bages y á Francisco Climent cubiculari de Benet XIII. En sustancia diuhen lo mateix que las escritas en aragonés y en catalá que s' acaban de veure.

(2) «*Offiren*» equivalent al llatí «*offerant*». Notable arcaisme.

Digitized by Google

dels altres participants en la traycio daquell; e que a la veritat si poderosament e presta noy es socorregut, es en punt de final perdicio, ço que deus no vulla. E axí, quel senyor Rey supplica a la sua santedat ques hi proveesca en tal manera, que aquella isla, tan cara, de preu de sanch e daver, sia sostenguda e deliurada dels mals e perills en que es. Pero los dits embaxadors esperen que la manera dels remeys e provisions del dit sosteniment isca, abans de motiu del sant pare que dells matexos; e ques faça çó pus expedientment e profitosament fer se puxa. Mas en cas quel sant pare no obrís sobre aço alguna manera expedient; ladonchs, los dits ambaxadors devallen a les species dels remeys e subsidis contenguts en laltre memorial que sen porten sobre la dita materia. Rex Jo(hannes).

E si per ventura sentien quels Cardenals no consentissen, o no venguessen be, al fet del dit sosteniment, facen lus en aquell raonament que la materia del fet requer. Encarregan se en ells per linteres gran quey va a lesgleya, e per altres rahons que probablement si poden enadir. E que en tot cas, es necessari e cove que ells hi donen loch e manera. Car si al senyor Rey covenia de tolreho a sa propia bocha e necessitats de son viure, et de pendres tots los benifets quels dits Cardenals e altres han en sa terra, ell ne sofrera que aquella Isla axi mesquinament se perda a ell e lesgleya: e que verament si altre sufficient remey noy donen, lo dit senyor ho fara axi de fet. Rex Jo(hannes).

Item en lo cas, e si, e segons quels dits ambaxadors veuran esser faedor, e lla on lus parega finalment quel sant pare no vulla dar obra suficient al dit sosteniment, diranli que pus axi venen acordats ells e los Cardenals de no subvenirhi, enfranquesca almenys lo Regne de Cerdenya e de Corcega perpetualment. E james los dits ambaxadors no sentramenten daltres affers entro que del dit fet de Cerdenya hagen finat per un o per altre. Com aço sia la cosa que mes puny e congoxa continuadament lo senyor Rey e sa pensa. Empero los rotols poden tantost presentar sens que altra instancia noy facen, entro que hagen finat del dit fet de Cerdenya. E plau al dit senyor que aximateix, tantost, parlen ab lo sant pare dels fets del *monestir de sent Jeronim* (1) *que fa hedificar la senyora Reyna*, e insten mantinent la provisio dels Cardenals, de que es feta mencio en lo prop subseguent capitol. Rex Jo(hannes).

Item supplicaran al sant pare que faça los III cardenals deius scrits en los prop vinents IIII tempurs (2); o abans, si fer se pod abans; ço es: mossen Jofre bohil, al qual, per los grans e notables serveys e merits de son pare con en altra manera, ha fort gran afeccio, e que

(1) *De la Murta.*—Veji's FELIU, Anales de Cataluña, libr. XIII cap. 23.

(2) Témporas.

Digitized by Google

aquest sia appellat Cardenal darago; item, un dels nebots del dit sant pare, ço es, aquell que mes li plaura, e que sia appellat de luna, ó axi con li plaura; e quel terz sia lo bisbe de Taraçona. E que dels primers dos, per ço car son en les parts deça, sien trameses prestament los capells al senyor Rey, per tal que mils aparega quels hauran a supplicacio sua. E del bisbat de Taraçona que li placia proveirne a maestre Nicolau Confessor de la senyora Reyna. Rex Jo(hannes).

Item, com lo senyor Rey e la senyora Reyna tenguen a cor que mossen loys, frare de la dita senyora Reyna, sia collocat honorablement en lesgleya de deu dins la senyoria del dit senyor: supplicaran al sant pare que quant que vach una o altra de les dignitats prop seguents ne proveescha al dit mossen loys; es a saber, los Archabisbats de Terragona e de Saragoça, e los bisbats de Tortosa, de Valencia, de Leyda, ó de Gerona. Rex Jo(hannes).

Havents noresmenys los dits senyor e senyora afeccio cordial quels Confessors lurs sien promoguts cascu en una de les dignitats davall scrites, de continent e segons quey ocorrera qualsevol cas de vagacio, es a saber, lo Confessor del senyor Rey en los bisbats de Barchelona, de Vich, de Segorb, o durgell, e lo confessor de la senyora Reyna en los bisbats dosca, de Mallorques o deuna (1) o del dit bisbat de Taraçona, supplicaran los dits ambaxadors que de la primera vagant de les dites dignitats, axi com dessus son aportades, sia cascu dels damunt dits proveit; lexats quals sevol prechs e instancies fetes e faedores en favor de totes altres persones. Pero si al Confessor de la senyora Reyna sera proveit mantinent del dit bisbat de Taraçona axi con lo senyor Rey espera, vol lo dit senyor que en totes les altres dignitats en lo present capitol nomenades, sia primer exceptat e proveit de la primera vagant lo Confessor del dit senyor, ço es, Maestre Thomas olzina. Rex Jo(hannes).

Item li supplicaran que placia á la sua santedat fer sos Cubicularis labat de Ripoll e lo Canonje de ça Garriga. E si non volia fer sino la un, que aquell sia lo dit Canonge. Rex Jo(hannes.)

Item supplicaran al sant pare que fetes les provisions als dits mossen loys e confessors, segons que damunt es specificat, si e quant vagaran alguns bisbats, abadies, priorats o altres dignitats e beneficis notables e assenyalats de la senyoria del senyor Rey, non vulla proveir fins que primerament non sapia la volentat e affeccio del dit senyor, qui tota vegada li nomenara tals persones e tan idonees queu merexeran. E si contra alguna daquelles persones lo sant pare haura informacio sinistra, que noresmenys ne certifich abans lo senyor Rey, per tal que ab plaser e consciencia sua hi sia fet ço que dera. Rex Jo(hannes).

Item sils dits ambaxadors veen quel abat de sent benet de bages

(1) Denia.

Digitized by Google

sia be afectuos al servey del dit senyor Rey, specialment que en los dits afers de Cerdenya se port diligentment, lo recomanaran al sant pare de part del dit senyor, supplican que li placia proveirlo de labadia de sent johan de la penya. E de labadia de sent benet de bages a frare francesch roure, germa del lochtinent de capella maior del senyor Rey. Rex Jo(hannes).

E per semblant manera recomanaran a la sua santedat en francesch climent son cubiculari. E ab cascu daquests dos, ço es, labat e en francesch climent, parlaran los dits ambaxadors a part; encarreganlos fort dels afers del dit senyor, e de les necessitats sues, e de la isla de Cerdenya; e diran particularment a cascu la gran e favorable afeccio quel senyor Rey ha vers ells e lur profit e promocio, a que lo dit senyor Rey dara loch si per los dits ambaxadors li es feta bona relacio de lur servey, e que aparega per obra axi com lo dit senyor Rey confia. Rex Jo(hannes).

Dominus Rex mandavit michi Petro de benivivere. Pro (registrata).

Aço es memorial de les coses, les quals poden esser demanades per los ambaxadors del senyor Rey al sant pare per lo sosteniment de Cerdenya e final recuperacio daquella, mitjançant la ajuda de Deu.

Primerament lo fet dels *homens de reemença*, los quals se diu que son de XV^m en XX^m fochs (1), e han atorgat que si lo sant pare los afranqueix de *cugucia, exorquia, intestia, arcia e reemença* per aquella suma de moneda, que al dit sant pare, o aquells qui per ell hi seran deputats en les parts deça, sera vist faedor e pora esser convengut ab los dits homens, convertidora en renda perpetual a ops e profit de lesgleya, donaran II f(lorins) per foch al sant pare, e II f(lorins) al senyor Rey ultra la summa dessus dita: fa hom compte que cascun dels dits fochs dara al menys, ultra lo IIII.^art f(lori), uns ab altres X lliures convertidores en renda perpetual de lesgleya, segons que dit es; de les quals X lliures pod esser noresmenys tractat ab lo papa quel senyor Rey ultra los II sols per foch haia alguna part covinent per algunes provisions que lesgleya e los homens hauran ops del dit senyor, axi per seguretat de les rendes compradores con en altra manera. Rex Jo(hannes).

Item dels beneficis, qui no son en tatxa, o son de XX lliures enjus, pod esser haut covinent emolument e fort prest. E axi sia demanada la decima daquestes aytals almenys per V anys. Rex Jo(hannes).

Item la terça part de la decima pertanyent al sant pare, que pod muntar cascun any de VII^m en VIII^m florins, sia demanada per los anys restants, e sia obtenguda gracia dels VII^m f(lorins), que lany proppassat sen son hauds, e convertits en lo dit sosteniment, e cobrada la cautela debitoria que sen es feta per lo senyor Rey al collector. E los dits VII^m f(lorins) eren de les tandes de les festes de tots

(1) De 15000 á 20000 fochs, ó masías.

Digitized by Google

sants prop passada e de sent johan de Juny prop vinent. Rex Jo(hannes).

Item les prestacions o miges prestacions de quals sevol esgleyes curades, que huy se leven no per dret de cambra mas per special imposicio apostolical. Rex Jo(hannes).

Item per tal con per papa Clement fon fet o procurat semblant subsidi per rao del passatge del duch danjou en Napols: par que per part del sant pare degen esser emprats (1) tots los Archabisbes, Bisbes, Abats, priors e altres havents notables beneficis, que donen certa cosa en socors del fet de Cerdenya aquesta vegada tan solament. Rex Jo(hannes).

Item los benifets quels Cardenals han en los Regnes e terres del senyor Rey. Rex Jo(hannes).

Item los benifets e prelatures de la senyoria del dit senyor. Rex Jo(hannes).

Item los benifets quel sant pare havia, estant Cardenal en la dita senyoria. Rex Jo(hannes).

Item les comandes, specialment les notables e millors que vagaran de quals sevol ordes militars dins la dita senyoria, es a saber, quen sien proveits aquells dels dits ordes quel senyor Rey volra. Rex Johannes).

Item les vagants o annades de totes e quals sevol dignitats e prelatures e encara de tots e sengles benifets, en qual sevol manera que vaguen es donen. Rex Jo(hannes).

Item los fruyts del mig temps de totes dignitats e benifets vagants dins la senyoria del dit senyor, lo qual temps es del dia quel benifet o dignitat començ a vagar fins que aquell a quin es proveit ne pren la possessio. Rex Jo(annes).

Item les despulles totes de quals sevol prelats, axi Archabisbes, Bisbes, con altres quis moren; ço es, tot quant han ultra lurs prelatures o benifets. E axi matex de quals sevol capellans o domestichs del sant pare, pero qui no hagen special licencia dordonar o fer testament dels dits bens lurs propris. Rex Jo(hannes).

Part aço, es necessari que sobre II punts tocants lo fet de les restes de les primicies atorgades al senyor Rey per papa Clement, en los quals punts ha mester reformacio, suppliquen al sant pare quen los dits II punts li placia proveir; segons que poran veure en les copies de II letres que sen porten, les quals lo dit senyor trametia a papa Clement e al Cardenal de vivers sobre aquesta materia. Rex Jo(hannes).

Dominus Rex mandavit Petro de benivivere. Pro (registrata).

(Seguirá.)

FIDEL FITA.

(1) *Emprar* en significació de *manllevar ó demanar á títol d' empréstit*, ençara s' diu en lo camp de Tarragona.

Digitized by Google

A MOSSEN PAU PARASOLS PBRE

AUTOR DE LA HISTORIA DE SAN JUAN DE LAS ABADESSAS, ETC.

IMPROVISACIÓ FESTIVA.

Contan (suposem que ho contan)
Que un al seu jardí guardava
Un ídol de la velluria
Que tenia molta fama.
Los sabuts de per allí
Com uns badochs lo miravan.
Y 's pensavan qu' era un sant
Los rústichs y la canalla.
Venen escrúpols al amo
de guardar aquella halaja
Y un dia agafa un martell
Determinat de trencarla.
Mes á cada cop que pega
Un tros de crosta li salta
Y lo qu' era un ídol negre
Se torna una hermosa estátua.
Bah! digué l' amo llavors,
Sembla qu' el cel vol salvarla:
Com obra d' home es molt bella
Ja que com ídol es falsa.

Aquest cuento mal girbat
Té una mica de semblansa
Ab lo que ara está passant
Per una certa rondalla.
Es la del comte l' Arnau,
Filla de nostras montanyas.
Que fa plorar á las donas
Y á las criaturas espanta.
Un histórich molt entés
No 'n donaria una malla
Y remena papers vells
Per provar que es una faula.
Y mes y mes va trovant
Escrits de molta importancia

Digitized by Google

Qu' ens diuhen qui fou N' Arnau,
Perque 'l poble no l' aymava.
 Qui fou aquella viudeta
Com á lleal celebrada,
Y fins qui feu l' estribot
De unas monjas somiadas (1).
 Y aixís dona als qu' estimem
Las lligendas catalanas
Materials de gran valor
Per fé 'l march de la rondalla.

Dia de Sant Pau de 1875.

M. y F.

(1) Las de Sant Aymants.

Digitized by Google

LA MONJA.

. . . .
Entre piedras me consumo
Y se pierden como el humo
Mis dias de mas valor.
Zorrilla.

—¿Ahònt es, mestressa, vostra pubilla?
—Marxánt, es morta, morta per mí.
La meva reyna, la meva filla
Se m' ha fet monja del monestir.
S' enmalaltia y aquí 's migrava;
Mirava 'l poble que lluny se veu.
¡Deyan qu' al Comte de lluny mirava!
Mirava 'l claustre, no lo castell.—
—Mon fill l' aymava; per mullerarlo
Avuy ab joya venia aquí.—
—Marxánt, á un' altra podéu donarlo;
Ma filla es monja del monestir.—
. . . .

—Vinch á contarvos, mare abadesa,
De Sor Maria la vanitat.—
—¿Ella la santa que plora y resa?
—Ella, l' arcangel d' humilitat.
Avuy lo Comte la missa oia,
Voltát de patges, tot brodát d' or.
¡Com se 'l mirava la Sor Maria,
Mare abadesa, de dalt del cor!
—Ja neguitosa jo la trovava,
Del mòn la pompa folla la tè.
—La malaltia l' ergull li dava;
Fassáu que 's cure.—Vigilarè.

—Mare abadesa, nostra germana
Com pecadora dampnada está;
Perdò per ella mòn cor demana.
L' infern la crida, del cel se 'n vá,
Avuy lo Comte s' enmullerava
En la capella del Sacrament,
¡Ay, mare meva, com se mirava
La Sor Maria lo casament!
Ella no 'm veya, jo la sentia

Digitized by Google

Llansar febrosa plors y sospirs.
—¡Válgam la Verge, Santa Maria,
Ni als sants perdonas, mal esperít!

—Mare abadesa, ¡que Dèu nos tinga
De sa adorada ma de bondát!
Per castigarla feune que vinga,
Maria, l' ángel d' humilitat.
En nostra esglesia se batejava
Avuy del Comte lo fill primer.
¡Mare abadesa, com se mirava
Maria 'l rostre del hereuet!
Folla semblava, tota febrosa
¡Quins plors que feya! ¡quin sospirar!
—¡No l' abandones, Verge amorosa!
—¡Jesús li valga!—¡Válgans Dèu val!

—Que las claus dongue la Sor Maria.
De l' orga y rese dos colps lo rès:
Que, agenollada, de nit y dia,
Ploránt demostre penediment.
Per ennoblirne la nostra terra
Avuy á guerra lo Comte vá;
Maria un cántich de sanch y guerra
En l' orga santa n' ha fèt sonar.
Mentres lo Comte sigui á conquesta
Resti en sa celda, si plorar vol.
—Mare abadesa, malalta resta.
¡Miráu, senyora, que trenca 'l cor!

¡Ay, Sor Tornera, quina diada
Mes negra y trista tenim avuy!
De guerra torna nostra maynada
Y en llit de llansas al Comte dú.
—¡Ay! Com la vila lo convent plora.
La Sor Maria del mòn se 'n vá;
La mort demana, lo cel anyora
Car sab que 'l Comte nafrát está.
—A n' al Sant Cristo de l' agonía
Encengan prompte quatre blandòns:
Y al Comte salven y á Sor Maria
Dels cors que pregan las oraciòns.

—Al Comte enterran.—Ha mort batentse.
—De dol sa viuda vestida vá.
—No vá com altras en plors desfentse.
—Marit mes noble no trovará.
—La esglesia es poca per la gentada.
—Canta una monja de dalt del cor.
—Cançò mes trista may fòu cantada.
—Sembla que sento la veu d' un mort.

Digitized by Google

—¡Ay, Dèu! tremola y, esgroguehida,
Sa cara 's mostra darrera 'l vel.
—Mare abadesa, lo Comte 'm crida.
¡Adèu per sempre! me 'n vatx al cel.

. . . .

—¿Qué sabéu, mare, de la pubilla
Que 's va fer monja del monestir?
—Per tots es morta la meva filla;
Cantánt absoltas se va morir.
—Si patiu, mare, tant dura proba
Mòn cor á troços no vulláu fer.
Mòn fill se 'm mata si sent la nova;
Per vostra filla restá solter.
—La trista nova jo sols sabia,
Y ja mos llabis no l' han de dir.
Ab mi quedeuvos, que fina 'l dia,
Marxánt, y sola no vull morir.

FREDERICH SOLER.

Digitized by Google

¡PROU SANG!

Foch infernal qu' arreu, arreu devora,
Polçim rohent que fins l' herbam abrusa,
Reguitzells d' homs que, folls y encesos d' ira,
Cechs se restrejan.

Entre núvols de fum que 'l cel endolan,
Y canons y fusells que la mort jitan,
Bassals de sang, enjinys de guerra á trossos,
Munts de cadavres,

Damunt la negra y sangonenta runa,
Escampats sa y enllá, rublerts de nafras,
Un estol de germans que, en sa agonía,
Se maleheixen,

Axó miro á l' entorn: debades corro
Cercant, esperançat, un lloch hont l' ayre
Murmuri mots de pau y de bonesa .....
¡No l' assoleixo!

Y, neguitós y febrosench, debades
Timbas y plans y cims y valls traspasso;
Y corro enllá, y enllá.... ¡per tot sols ullo
Sang y ruina!

Per tot tristesa y dol, ambició cega,
Cobarda enveja, plors, veus d' agonía,
Amenassas, esglays, venjansa, runa,
Mort y carnatge.

¡Mort y carnatge.... oh Deu! La pátria meva,
Mar, un jorn, cristallí, d' onas manyagas,
Cel blau, pur y seré, niu de ventura,
De pler, de vida.

N' es avuy mar revolt, térbol, horrible,
Cel tenebrós qu' en tempestats reventa,
Gorch sangonent rasat de fel y llágrimas.
Gorch d' amargura.

¡Dissort, dissort! Lo monstre de la guerra
(Qu' axís abrusi 'l llamp) jitant matzinas.

Digitized by Google

Un jorn sas alas estengué sangnosas
Damunt ma Pátria;

Y en just llavors, los pits de fel s' ompliren.
Los cors enrencorats, folls, bategaren,
Y germans ab germans, fitantse ab ira,
No 's conegueren.

Y en just llavors «Destrucció, estermini.»
Cridaren enfebrats: y agrapant l' eyna
Fraticida quiscun, ubriachs, bregaren,
Cechs se feriren.

Y dençá de llavors, de lluyta en lluyta,
Sorda á los plors de qui als difunts anyora,
Tota una germandó, folla, envilida,
Fera 's trosseja.

. . . .

¡Lo plor m' escalda 'ls ulls: mon cor afina!
¿L' arch bell de Sant Martí quin jorn la fosca,
Valent, n' esbotzará, lo bruyt matantne
De la tempesta?

¿Quin jorn s' ofegará la vil cridoria
De malvestats y oys que 'l cor esglaya,
Ressonantne com ans himnes de festa,
Cants d' alegria?

¿Quánt será, quán ¡oh Deu! qu' amichs, los homes
N' aixecaran al cel dolças tonadas,
Rebrollant en llurs cors la pau antiga,
La pau perduda?

¿Quánt será, quánt? Jo ho sé. Quant d' una historia
De braus y de gegants los fets esmentin;
Quant la fama inmortal y 'ls llors recordin
De llur nissaga.

Nissaga de valents; noble nissaga:
De ton passat l' eterna gloria esmenta,
Y llensa, tremolant, arrepentida,
L' eyna sangnosa.

Nissaga de valents: para la lluyta;
No vulguis ab ta sang los fulls tacarne
Del llibre de tos fets que 'l mon admira,
Que 'l mon enveja.

No vulguis que qui, un jorn, s' arraulía
Al retruny esglayós de tas petjadas,
Potent, demá, devant ta runa aixequi
La testa altiua.

Digitized by Google

Prou desvari: prou sang. Davant ta Pátria
Qu' en ta ceguera, has deshonrat, crudela.
Doblega 'l cap, acala 'ls ulls y plora
De greu batuda.

Y entre abrassos de pau, ja perdonada,
Aixeca 'l front, com ans, enorgullida
Cridant al mon que encara encén tas venas
La sang dels avis.

. . . .

Nissaga de Cains: ¿encara bregas
Deixantne runa y sang per tot hont passas?
¿Encara dins ton cor, niu de malura.
La fel acotxas?

Si avant, avant, ferint arreu, segueixes;
Sinó caus de genolls, avergonyida;
Malehida del cel, ningú 't perdoni......
Ni Deu, ni 'ls homes.

ANTONI VILA.

Figueras, Setembre de 1874.

Digitized by Google

TEATRES

BERNAT PESCAIRE, L' AVI, LO SENYOR BATLLE. OBRAS ORIGINALS Y EN VERS DE DON JOAQUIM RIERA Y BERTRÁN.

Lo dia 12 del últim mes de maig se celebrá en l' Odeon una solemnitat literaria, que si per causas que no endaviném, no cridá 'l nombre de públich que altras de consemblants solen atraure, es bèn digna de la nostra atenció de crítichs teatrals.

L' empresa d' aquell popular teatro agrahida als esforsos del jove poeta D. Joaquim Riera y Bertran, l' hi concedí un benefici, que aprofitá molt oportunament lo llorejat escriptor, pera fer coneixe al públich, entre-mitj de duas de sas obras mes aplaudidas, lo quadro de costums titolat *«L' Avi»*, premiat ab un accéssit en l' última festa dels Jochs Florals.

Limitada nostra tasca á fer una lleugera ressenya de las tres obras dramáticas prescindirém dels demés incidents de la funció, per mes que sian dignas de esmentarse tant las pessas que ab sens igual mestría executá en lo piano lo jove artista Sr. Vidiella, com las que cantá lo Sr. Vanquells ab un gust exquisit, axís com també las tres ó quatre poesias que llegí lo beneficiat, pertanyents á aquell género popular de bona lley, que combat ab incisiva gracia las preocupacions y rutinas del poble y l' encamina, per medi de l' ensenyansa y del exemple, á un esdevenir mes honrat, mes profitós y mes digne.

Bernat pescaire es una bonica comedia en dos actes, del género lleuger: lo protagonista es lo bellugadís casamenter de un poble del Ampurdá, viu com un follet, coneixedor fins en los últims plechs dels solapats intents dels pagesos de l' encontrada. Lo fonament de l' obra arranca de aquella bonica composició qu' en lo volum de ***«Cansons del temps»***, del mateix autor, dú lo títol de ***«Tracte desfet»***, escena viva de costums, que 'l poeta transporta casi bé íntegra en la sèva obra dramática.

Desfet lo tracte del casament, lo Sr. Bernat pera tornar la pau als dos pobres enamorats, refá lo tracte, arrencant ab molta astucia, al-

Digitized by Google

gunas concessions als dos pares, que mútuament los satisfan, y acabant la comedia ab lo corresponent casament y ab un motiu de mes perque la fama de 'n Bernat Pescaire, corre aixerida per tot lo poble.

Lo *Sr. Batlle*, es lo retrato del home ignorant, pero que te l' honradès en la massa de las sanchs, elegit batlle per alguns intrigants del poble, desitjosos deváldre 's d' ell pera la consecució de sos intens y projectes. Lo bon home, ab aquella lógica dreta, que sí 'l fá coneixedor de lo sèva insuficiencia, lo porta á endavinar los instints dels qu' están sotmesos á sa autoritat, desfá ab resolució las tramas del Apotecari, un dels que mes contribuiren á l' elecció del *home de palla*, pera empunyar la mangala del poble.

En quan á l' *Avi* conté la pintura d' aquest tipo interessant, qu' es l' ornament principal de nostras masías: la sèva experiencia, son excelent sentit y son amor á la familia hermós y encisador com l' últim raig del sol que se 'n vá á la posta, jugan en lo transcurs de l' obra, suaument encadenats ab una acció, encare que puch complicada, en extrém interessant, y commovedora en alguns trossos.

En totas las obras del Sr. Riera hi relluheix una bondat en la forma literaria, que per això sols, si altre cosa no tinguéssen, foran dignas d' encomi. Un llenguatje triat, una versificació notrida, una sobrietat d' expressió que no desdenya las galas de la poesía, y un coneixement perfecte de nostre llenguatje popular que pocas vegadas cau en lo vulgarisme, son los mérits de forma que caracterisan las tres pessas de que 'ns ocupám.

Exclusivament cómicas las duas primeras, presentan los carácters bèn apuntats, y abundan en xistes de bona mena per lo general; y en l' *Avi* ahont lo felís maridatje de lo cómich y lo dramátich no deixa res que desitjar hi abunda 'l contrast en los personatges y en las situacions, que es lo secret del efecte en una obra destinada á las taulas del teatro.

¡Quin tipo mes oportunament dut á l' escena lo de D. Salomó exercint sobre 'l cusí de Llogaya una influencia suprema, y contrastant continuament ab lo carácter sobri y poch ceremoniós del Avi Marsal! ¡Y que noble y simpátich l' arranch del vehí que secretament enamorat de la nèta, obtè 'l sèu amor ab un acte de honrada valentía! ¡Com pot consentir l' avi y la donzella de nostras encontradas en admetre en l' escó de la llar á un rich poltró, en menyspreu de un pobre desinteressat, capás del sacrifici? L' última escena de l' obra, aquella graciosa revista que passa l' Avi á tots los vehins que han contribuit á la salvació de son fill es un modelo de gracia y de fina observació.

Ab molta justicia fou cridat duas voltas á l' escena lo Sr. Riera, rebent del públich entussiastas picaments de mans.

Lo dia que 'l autor d' aquestas tres obras—quí demostra qualitats molt estimables—concedesca al moviment escénich, á aquesta condició que tant en estima tè 'l públich de avuy dia y de que tant n'

Digitized by Google

abusan alguns autors, la justa importancia que requereix: lo dia que ab las notables condicions de sos assumptos y ab la bondat exquisida de son llenguatje, 's determine á agermanarhi la pastositat del moviment, podrá lo Sr. Riera ocupar en nostre naixent teatro un lloch molt envejable, y veurá unirse al estimable aplauso del lletrat, lo del públich en general, que trobará ansiós una déu de bon gust en las sèvas obras.

P. K.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

«DISCURSO PANEGÍRICO pronunciado en la Catedral Basílica de Barcelona el dia 8 de Diciembre de 1874 por D. Fidel Fita y Colomé, Pbro. individuo correspondiente de las Reales Academias Española y de la Historia.—Con una MEMORIA Y COLECCION DIPLOMÁTICA sobre el título II, libro I, de las Constituciones de Cataluña, por el mismo autor. —Barcelona. Establecimiento Tipográfico de Magriñá y Subirana, calle de Santa Ana, números 11 y 13.—1875.» (1).

Ab aquest títol acaba de véurer la pública llum l' eloqüent sermó qu' en la Seu d' esta ciutat y dia de l' última festa de la Puríssima Concepció de Nostra Dona, predicá lo Reverent D. Fidel Fita, savi arqueólech é ilustre Académich, quals treballs literaris é histórichs son coneguts, per bonas mostras, dels lectors d' esta *Revista*.

Si dolsa y plahent fou la fruició qu' esperimentárem aquell dia, al óurer dels autorisats llavis del ministre del Senyor, las probas irrecusables del dogma de la puritat de la Verge Maria, explanadas ab gran profunditat y vastíssima erudició, baix los aspectes de la historia, la discussió bíblica, la pura rahó y l' experiencia positiva; major encara ha estat, avuy, que, per galant obsequi de son autor, havem gaudit, en la tranquilitat de nostre estudi, las innombrables bellesas que rubleixen dita obra y las curiosas notas, memoria y col-lecció diplomática que l' ilustran. Si llavors l' orador, segons lo precepte del gran Pare de l' Iglesia, San Agustí, nos lográ convéncer, conmoure y complaure (*docere, flectere, delectare*), al present lo lletrat y lo historiador nos han encativat fentnos admirar una volta mes, los tresors de son talent y los sahonats fruits de sa lluminosa investigació.

Débil seria quan diguessem de mes en just elogi del discurs que 'ns ocupa, empero de tots modos, nostra incompetencia pera tractar temas tan enlayrats, nos escusa prou pera poder ferho. Las 57 *notas*, *Memoria y Colecció diplomática* que l' enjoyan, si qu' ab major motiu, permeten, desde luego, dedicarhi l' atenció, encara qu' altre títol no 'ns assistesca pera péndrer la ploma que la simpatía y amor envers l'assumpto en ellas exposat. Diremhi, donchs, quatre paraulas.

Notables baix l' aspecte históricb, son entre las *notas*, las que trac-

(1) Un volum de 103 pág. y preu 8 rals.

Digitized by Google

tan de la posada dels Reys Católichs en la Casa de la Canonja (1.er de Juliol de 1493), y de la pesta qu' assolá á esta Ciutat en 1651, aixis com del oferiment y entrega de 6 claus de plata, que feren á la Verge, los Consellers.

La *Memoria* y la *Col-lecció de documents* que la complertan, forman, segons nostre humil criteri, una monografía de gran profit pera la historia de la llegislació catalana, ja qu' es un digne patró del coment histórich qu' agermanat ab lo jurídich hauria d' embellir la tan necessaria 4.ª edició dels «*Usatges, Constitucions y altres lleys de Catalunya.*» L' autor proposa que l' estampació de nostre Códich se portás á bon terme ab gran esmero y puresa de llenguatge, á faysó de la mes antigua (1493) y seguint lo text original dels *Processos de Corts*. Nosaltres som ab ell pero voldríam mes encara, ço es, que s' hi afegissen los aplechs de lleys consuetudinarias que regeixen en los principals poblats de Catalunya á fi de que restassen menys oblidats.

Per altre part es dita monografia una crónica auténtica y minuciosa de la vella *Confraria de la Casa del Senyor Rey*, avuy *Reyal de l' Inmaculada Concepció de la Verge Maria*, elaborada ab pacient inquisició y copia anotada, per la má molt destre del autor en fullejar papers antichs, de 35 diplomas, arreconats fins ara, una bona munió d' ells en los archius: de la Reyal Confraria; del Capítol catedral; del Municipi, y de la Corona d' Aragó. Comprén aytal aplech de documents: una introducció; 3 series corresponents als regnats d' En Joan I, En Martí I y N' Anfós V, esta última subdividida en 3 períodos, dels quals lo segon y ters se refereixen respectivament á las llochtinencias de Dona Maria y d' En Joan rey de Navarra, muller la una y germá l' altre de dit últim rey; y com á conclusió, una orde dictada per en Joan II, avans llochtinent y llavors (1474) successor ja de son germá, en lo gobern de la confederació catalano-aragonesa. D' entre aquets interessants monuments, un mes que cap ompla de noble orgull lo cór d' un catalá, y es aquell en que consta com nostres passats donaren forsa de lley á l' observancia de la piadosa creencia de la Concepció sens mácula de la Verge: l' estracte de la sessió de las *Corts catalanas* celebrada á Barcelona lo 9 d' abril de 1456. Finalment un índex cronológich facilita l' exámen de las probas qu' avaloran lo treball de tan erudita memoria.

***

Ara que, nostres lectors, poden ab lo dit haverse fet un breu concepte de l' obra que 'ns ocupa; sians permés manifestar quan y quan sentirem qu' apesar de la suma diligencia, rara pericia reconeguda per las ilustres Academias de la Hlstoria y espanyola, y múltiples coneixements del docte colector, no s' hagués encontrat alguna maor noticia de la qu' aporta lo primitiu llibre d' Ordinacions de la *Confraria de Madona Sancta Maria* sobre sa fundació (feta, segons

Digitized by Google

apar en ell, per l' Infant D. Pere, després Rey ters de son nom y dit *lo Ceremoniós*, en la ciutat de Saragossa, dissapte que 's comptava 8 de Maig de l' any de la Encarnació 1333) á causa de la pérdua probable del document en que constava (1). No preteném resóldrer una incógnita que tampoch es pera nostras forsas, pero exposarém un dupte que tením: ¿hauría, tal volta, dita Confraria sigut fundada primerament á Barcelona, còrt de Catalunya, y refeta uns 25 anys despres á Saragossa, còrt de l' Aragó? Axís ho concebirem fa poch, lo dia en qu' entre los curiosos llibres manuscrits del Archiu municipal d' esta Ciutat, llegirem en lo de deliberacions y altres actes de 1316 y 17 fóleo 25, una petició endressada pels Consellers y prohoms de la Ciutat á dos canonges, (Comes y Avinyó) un d' esta Seu y l' altre de la de Tarragona (2) á fí d' alcanssar de sa santedat lo Papa (Climent V?) ajuda contra los moros de Granada é Indulgencias pera la Confraria qu' en son final se menciona. Lo document termena:

«Ideo ad vos quem scimus ad statum felicem et prosperum predicti domini Regis et totius populi christiani anelare afectibus puri cordis recurrimus et vos ut possumus deprecamur quatenus legatos seu nuncios predictos inducatis ut inter cetera que cum summo pontiffici habent ordinare procurent et ordinent ut Januenses et alias comunitates a dictorum paganorum participacione sub penis gravibus compescat et ad eorum memoriam sollicite revocetis et eosdem super predictis prout vobis visum fuerit informetis ut prefati domini nostri Jesuchristi inimici ad escogitatam confusionem Deo propicio veniant et in brevi ita quod in adquisicione dicti Regni nostris judicamus temporibus ad laudem et exaltationem fidei catholice inhibi habitare et succedere christianos placeat etiam vobis dicto venerabili Raymundo de avineone sicut alias vobis jam scripsimus ut de *Sancta et laudabili Confratria per predictum dominum Regem* (3) *ordinata in Cathalonia* sitis memor et ad honorem omnipotentis Dei, et exaltationem fidei cristianæ supplicare summo pontifici ut benefactoribus et confratribus eiusdem concedat indulgentias et alias gratias ut gens neffanda ab angulo Ispanie reducatur et extirpetur, et nomine domini Jesuchristi quod per ipsam

(1) Desengany, es aquest que 's renovellá pera nosaltres, haventlo primerament esperimentat al treballar l' article bibliográfich que té per títol: «*De la confraria de la casa del Sr. Rey apellada de Madona Santa Maria, ab noras y mostras dels llibres ms. pera son regiment*», (Calendari catalá. anys 1873 y 74) en que publicarem alguns dels fragments mes notables del códice que conserva aquella confraria.

(2) No porta data, pero encara que lo document próxim anterior es del mes de Febrer de 1316, inclinemnos á créurer sia del bieni (1308-10) que durá la guerra del rey D. Jaume II contra los moros de Granada. L' endressa ó comens está concebuda en eixos termes: «Viris venerabilibus providis et discretos Raymundo de Avineone Tarrachonensis Canonicus et Arnaldo de Cumbis canonico Barchinone, Consiliarii et probilinimes Civitatis Barchinone salutem cum omni servicio et honore.»

(3) Jaume II, avi d' en Pere III.

Digitized by Google

neffariam gentem inibi nequitur oppressum est coram omnibus populis exaltetur si quanto vero volueritis nos facturos, et cetera.»

Eixa sospita, potser pecará d' aventurada, ja que l' invocació de la Confraria no 's desprén del document, pero en cambi la paraula *ordinata*, que té lo significat d' *erigida* ó *creada* nos demostra ho fou (com mes avant en la cort aragonesa) per iniciativa del Rey, cosa escepcional y distingida (1) pero no molt comuna, ja que lo que solia fer regularment lo monarca, era aprobar las ordinacions estatuhidas per los confrares. Apuntém n' obstant aquest dato per si pot facilitar ulteriors investigacions.

Axís mateix y per tal com vé *ad hoc*, ja qu' á copiar documents nos havém posat, donarém fí á aquestos quatre mots, transcribint *una carta* dels Consols de Puigcerdá als Consellers de Barcelona, extreta també del predit archiu municipal (volum de cartas comunas originals de 1436) en que 's fá referencia del document XXIX de l' esmentada colecció diplomática, tocant á la predicació, en la festivitat de la Concepció de la Verge, per frare franciscano y no dominico, qual tenor es com segueix:

Molt honorables e de molt gran saviesa senyors ir que fo dimarts hora tarda / reabem vostra letra continent en affecte que la ordinació per nosaltres o per nostres predecessors Consols daquesta vila feta ço es que lo jorn de la festa de la concepció de la gloriosa verge maria preycashun any frare menor e altre any preycas / frare preycador nosaltres volguessam revocar / e que cascun any lo dit die dege preycar frare menor / a la qual vostra letra molt honorables senyors vos responem / que ja nostres predecessors per vigor de *una letra de la Senyora Reyna* han revocada la dita ordinació e nosaltres axi mateix / la havem per revocada / axí que daqui auant no permatrem que lo jorn de la festa de lo dita concepcio de la verge maria sia fet sermo en aquesta vila sino per frare menor / E regraciam vos molt com daquest feyt vos ha plagut scriurens. E sia molt honorables senyors la Santa trinitat vostra guarda / Rescrivits nos fiablament totes coses quens seran plasents per nosaltres faedoras. Scrita en puycerda a XII de Juny (2).—Los Consols de la vila de puigcerda a vostres honor e servey prests.—(Endressa.) Als molt honorables e de molt gran saviesa senyors los Consellers de la Ciutat de Barcelona.—(En lo mateix revers de la carta ahont hi ha l' endressa se troba esta nota ó rúbrica qu' apar es del scrivá del Consell:) Dels Consols de la vila de puigcerda. Responent á la letra dels honorables Consellers per raho de la festa de la Concepcio de la Verge Santa Maria.»

(1) En lo regne de Fransa, sabém existía: «l' archi-confrérie royale de Saint-Crepin et de Saint-Crepinien. fondée en l' église N. D. de París par Charles V dit le Sage, roi de France, l' an de grâce 1379», com diu una antigua estampa.

(2) Induptablement es posterior al 31 de Janer de 1437, data de la carta de la Reyna D.ª Maria qu' en lo text s' indica.

Digitized by Google

Perdonada nos sia esta digressió que havém cregut tenir un deber de fer y rébia lo peritíssim escriptor D. Fidel Fita, per la publicació de la sua dalt enunciada monografía, la mes complerta enhorabona que de còr li envia, en nom de la redacció de LA RENAXENSA y en lo seu propi, per humil que sia, qui indignament ha escrit estas ratllas.

ANDRÉU BALAGUER.

Digitized by Google

NOVAS

Hem rebut un exemplar de la colecció de narracions castellanas que ab lo títol de *Cuentos fantásticos y amorosos* ha dat á llum últimament en esta capital lo jove escriptor D. Rafel Eduart Puig, fill del distingit compositor de música sagrada D. Bernat Calvó Puig. Set son las narracions en ella contingudas, ab los títols de *La resurreccion del ruiseñor*, *El grifo*, *El trombon del tio Anselmo*, *Los espejos del alma*, *La playa y el mar*, *El amor de un loco* y *El Viejecito del atajo*. Totas ellas revelan en l' autor viva imaginació y fecunda inventiva, qualitats que, per excés, redundan devegadas en perjudici de las matexas obretas, per quant las privan de la sobrietat que deu presidir sempre á la execució, únich medi de salvar las dificultats ab que es tant fácil que ensopegue 'l genero literari á que pertanyen los *Cuentos fantásticos y amorosos*. Esperem fundadament que á copia d' estudi, pare del bon gust y adressador del criteri, logrará 'l Sr. Puig en sas produccions succesivas condensar y precisar mes sas ideas tot conservant dintre de sos justos límits la vaguetat que deu distingirlas dat lo género; y en aquest concepte 'l felicitem de cor y recomanem als nostres lectors la colecció anunciada.

Lo dijous 27 del corrent, dia de Corpus, assistirem al concert que doná en lo Tívoli la societat coral d' Euterpe. En lo programa ademés de algunas composicions del popular Clavé, y de la sinfonía elegiaca d' en Porcell figuravan com á novas *La matinada del Empurdá* del malhaurat músich Ventura, una tanda de valsos del mestre Casamitjana, y la sinfonía de Tintorer, *La Serenata*. La nombrosa concurrencia que omplenava 'l teatro dispensá grans aplaudi-

Digitized by Google

ments á totas las pessas demaná la repetició d' algunas; celebrant los conexements artístichs dels Srs. Tintorer y Casamitjana y delectantse en los ayres verament catalans que abundan en lo coro d' en Ventura.

Segons llegim en *Las Provincias* de Valencia lo 22 del corrent celebrá l' Ateneo d' aquella ciutat la sessió artístich-literaria preparada pera honrar la memoria dels dos eminents artistas Rosales y Fortuny. Lo saló d' aquella societat estava adornat convenientment, figuranthi entre altres objectes copias fotográficas dels quadros dels dos pintors, alguns estudis de Fortuny y un fragment del sudari de vellut negre en que fou embolcallat al espirar á Roma y sota dosser son retrato y 'l de Rosales, fets per los artistas valencians Srs. Gomer Niederleyder y Salvá. Alguns altres locals del Ateneo estavan plens de quadros dels mes coneguts pintors valencians formant una Exposició.

En la sessió alternaren las pessas musicals y las composicions literarias. Se tocaren l' *Anunciació* d' Adam, la marxa fúnebre *¡Fortuny!* escrita expressament pera la solemnitat pel distingit compositor D. Ricardo Balaurá y l' *Ave María* de Schubert; se doná lectura d' un discurs del senyor Salvá, President de la secció de Bellas Arts, sobre teoría artística, de las poesías *Al Arte*, de Lopez García, *El Genio*, del Sr. Rodriguez Guzman, *El Artista*, de D. Antonino Chocomeli, d' una biografía de Rosales escrita per lo acreditat pintor D. Joseph Brel y d' uns fragments dels treball referent á Fortuny que llegí son autor lo renombrat artista don Bernat Ferrandis, amich inseparable del malhaurat Fortuny.

Un discurs de gracias del President D. Vicens W. Querol termená tant notable sessió, que honra á Valencia y acredita lo gran moviment artístich y literari que en ella 's conserva.

Notable ha sigut lo triunfo alcansat per los compositors catalans en los Jochs Florals de Murcia y de Sevilla.

En lo primer guanyá 'l premi de música lo conegut pianista d' aquesta ciutat D. Claudi Martinez Imbert per una

Digitized by Google

Ave Maria pera cant y piano; y en lo de Sevilla obtingué també 'l primer premi de aquella secció D. Baldiri Sabater y Duran, de Barcelona, pera una composició qual lema es *La Norma y el Barbero vivirán siempre*, y accéssit los senyors D. Ricardo Carbonell per la que te per títol *Una vision celeste* y D. Joaquim Lladó y Barceló per las titoladas *Gloria á los protectores de las artes* y *Señor, ten piedad de nosotros.*

Al nombre ja regular de poblacions que celebran periódicament certámens literaris ó artístichs, s' ha d' afegir lo de Santiago de Galicia ahont s' ha fundat una Associació pera celebrar anualment uns Jochs Floral á semblansa dels que 's verifican á Barcelona. La circunstancia de tenir representació en los matexos la llengua gallega al cosiat de la castellana, fa que deguém acullir ab especial simpatía un fet que ve á contribuir á l' enaltiment d' altre de las literaturas provincials de Espanya, que tenint una gloriosa historia ha alcansat sa part en lo modern renaxement.

La societat establerta á Gracia ab lo títol de *La Rata Pinyada*, ha anunciat un certámen poétich catalá, en lo qui s' adjudicarán set premis y 'ls accéssits corresponents que 's repartirán lo dia 4 del próxim Juliol.

Lo premi d' *Amor* que será una flor natural será pera la mellor poesía sobre aquell tema. La mellor que cante á la *Patria* obtindrá un lliri de plata.

La mellor composició escrita en prosa catalana pintant un quadro de costums ó histórich del pays, será premiat ab una ploma de plata.

Una acuarel-la representant nn trovador de l' edat mitjana s' adjudicará á la mellor poesía dedicada á n' en Fortuny.

Finalment rebrá una corona de llorer artificial l' autor de la poesía mes inspirada que 's titnle *La Rata Pinyada.*

Totas las composicions deurán estar escritas en catalá y

Digitized by Google

presentarse á la Secretaria de la Societat abans del 15 de Juny próxim.

S' ha estrenat al Odeon la comedia en dos actes *¡A Montserrat!*

Lo Sr. Madrazo ha entregat lo cor d' en Fortuny á la Comissió establerta á Reus pera axecar un monument á aquell célebre artista, lo qual deurá ésser colocat en un mausoleu que 's construirá en la Iglesia parroquial de Sant Pere de dita ciutat, ahont fou batejat Fortuny.

Lo dimars de la setmana passada tingué lloch en lo teatre catalá lo benefici á favor del popular poeta catalá En Frederich Soler.

Lo teatre estava plé de gom á gom. Fou posada en escena son bell drama *Lo Ferrer de tall* y al final del darrer acte li foren regalats entremitx dels aplausos del públich, ab una dedicatoria firmada per varios de sos admiradors un volumen contenint las tragedias d' Alfieri y una colecció de las obras complertas de «Lord Byron».

Foren llegidas despres per varios dels actors d' aquell teatre algunas de las sevas poesías qne han tingut premi, accéssit ó menció en los Jochs Florals d' enguany, com son «*Los Companys de Sertori*, *La Bandera de Santa Eularia*, *Sibila* y *La Monja*; aqueixa última la publiquem en la número de avuy.

Entre las festas que han de tenir lloch en Valencia lo próxim mes de Juliol hi ha acordat la celebració de un certámen artístich literari. Molt d' elogiar es la conducta d' aquella ciutat y mes ho fora encara si no dant al olvit lo

Digitized by Google

seu passat fes mes gala de patriotisme, no renegant de la llengua d' Aurias March per altre enmantllevada. Diem axó al veure que en lo certámen literari dels cuatre premis n' hi ha un sol per la poesia catalana y encara en competencia ab la castellana. Los trevalls deuran ser enviats á la Junta Organisadora dels festeigs, baix las formas acostumadas en anteriors certámens, avans del dia 10 de Juliol.

L' ajuntament destina 4,000 rals á adquirir lo millor cuadro que 's presenti referent á un fet memorable de la historia d' aquell regne.

Ha sortit la tercera edició de la comedia en un acte y en vers de D. Eduart Vidal y Valenciano *Tal hi va que no s' ho creu*. Felicitem á l' autor per l' éxit de la seva producció.

Aquesta setmana hem tingut la fortuna d' hostatjar, encara que per breu espay, un dels mes simpátichs entre 'ls poetas de Provenza, l' hospitalari Lluis Roumieux, qu' ha tingut sempre franca sa casa á quants espatriats ó romeus de Catalunya han trepitjat la terra de Beaucaire, y de qui tots conservem tant bon recort de quant vingué per primera vegada ab en Mistral, á donar á nostres poetas la germanal abrassada.

Venia ara als sèus quefers y no era esperat.

Sabedora la joventut de tant grata arribada volgué obsequiarlo com merexia, mes trovantse en la necessitat de anarsen l' endemá, fou precis improvisar un diná que li oferiren 'ls pochs que s' pogueren reunir en las tres ó quatre horas de que disposaren els organisadors de la modesta festa. La bona voluntat hi era y l' amor á Provensa féu 'l resto. Lo diná fou expansiu, se digueren molt bonas cosas y se recitaren versos de primer orde que demostraren al felibre que l' amor á la pátria no minva y que la nova generació de poetas catalans qu' ara s' espiga no s' quedará enrera de aquellsque 'ls mostraren sa inspiració durant son primer romiatje.

Digitized by Google

En Roumieux ab gran facilitat mostrá son agrahiment á tots y al nostre poeta Quintana per haber donat lloch, ab la ofrena d' un premi simbólich, á la gran solemnitat que 's prepara en Montpellier l' any 1878: y aquest li respongué elocuentment acabant sa peroració encarregantli que digués als felibres, á tots, que 'ls catalans no mancarian pas á la gran manifestació de la rassa llatina.

Desitjam bon viatje al gay-felibre y li pregam sia misatjer de nostre voluntat envers aquells que, al temps que nosaltres, donan gran esplendor á lletras pátrias, y entre tots á en Mistral que es lo geni que s' enlayra per demunt de tant extraordinaria renaxensa.

En la tenda de marchs del Sr. Monter, ha estat esposat últimament un cuadro al oli del conegut professor de la escola de Bellas Arts Sr. Cava, retrato del distingit compositor D. Felip Pedrell, autor del *Quasimodo*. Conegut es ja lo merit artístich del Sr. Cava y aixís escusem dir que l' obra cridá la general atenció.

Está molt avansada la impresió del volum dels Jochs Florals d' enguany: es molt probable que avans de la sortida del número próxim d' esta Revista se puga repartir al Cos d' Adjunts.

L' erudit é incansable catalanista D. Manel Milá y Fontanals ha publicat en un plech de setze planas un travall utilíssim pera tots aquells que 's dedican á cultivar la llengua patria. Se titula: *Estudios de lengua catalana;* y ve destinat á inquirir *lo que es y lo que ha estat*; *no lo que deuria esser* nostra llengua. Al finalisar aquesta obra, puig se compondrá de molts plechs, ne parlarem extensament á nostres lectors.

Fullas secas es lo títol de un aplech de poesias qu' el jove escriptor D. Simon Alsina y Clos, director que fou del setmanari «La Rondalla» ha posat á la venta. En ell si veu

Digitized by Google

molta facilitat en lo maneig del vers octossílabo y senzillés y naturalitat en lo llenguatge.

Lo dia 17 de octubre tindrá lloch en la ciutat de Lleyda la repartició de premis en lo tretzé certámen de la societat Bibliográfico-Mariana. La festa aquest any se fa en honor de *Nuestra señora de los Reyes de Sevilla* y aquest será 'l tema de las composicions següents: Un *llaut de plata y or* al autor del mellor poema; *una citara de plata y or* al autor de la mellor llegenda; una *lira de plata* per la mellor oda; una *ploma de plata* pera 'l trevall descriptiu é histórich qu' en prosa elegant reunexi mes datos y observacions referents al santuari d' aquesta imatje. Totas aquestas obras han d' esser en llengua castellana. Esclusivament pera la nostra hi há 'ls següents premis: una *assutzena de plata* oferta per la Joventut Católica de Lleyda á la mellor poesía dedicada á la Verge com á patrona de la institució y una *medalla de plata* al romans que reunexi mes bellesas elogiant á la Verge en cualsevol de sas advocacions. De mes á mes s' adjudicará una *magnolia de plata* á la poesía, ja sia catalana ja castellana que inspirantse en María canti mellor la puresa y sublimitat del sentiment maternal.

Cada premi durá 'ls accéssits que 'l Consistori judiqui dignes.

Las composicions deuran enviarse al secretari de la institució D. Lluis Roca y Florejachs, carrer Major, 23 Lleyda, avans de las 5 de la tarde del 8 de setembre. Los noms dels autors que concorren al certámen deurán anar baix plech clos, com se ve efectuant desde sa fundació.

La ciutat de Forcalquier (baxos Pirineos) celebrará pera las festas de Setembre en honor de Nostra Senyora de Provensa un certámen literari baix las següents bases:

Primer. S' adjudicará una medalla d' or y duas medallas de bronze á las tres mellors inscripcions que 's presenten. Estas inscripcions no poden passar de vuyt versos.

Segon. Una medalla de plata y duas de bronze als tres millors cántichs en honor de Nostra Senyora de Provensa.

Digitized by Google

Estas composicions deurán tenir de cinch á vuyt esparsas ab tornada.

Tercer. Als millors estudis que 's presenten sobre 'l culto de la Verge á Provensa van destinadas una medalla de plata y duas de bronze.

Quart. S' entregarán una medalla de plata y tres medallas de bronze als autors de las millors poesías en honor de Nostra Senyora de Provensa ó de la T. S. V.

Quint. S' adjudicará una medalla de plata al mellor estudi hístórich sobre 'l comtat de Forcalquier. Igualment á est premi hi van destinats dos accéssits.

Sisé. Una persona piadosa ofereix una medalla de plata á una composició cantant á la patrona de Provensa.

Seté. La Academia dels sonets ofereix en est certámen una medalla al autor del millor sonet sobre Provensa ó 'ls Alpes.

Las composicions sobre 'ls quatre primers punts deurán esser presentadas en llengua provensal. Respecte al quint podrán escullir los autors entre la provensal y la francesa. Los premis sisé y seté se reservan al idioma francés.

Los plechs contenint las composicions s' enviarán avans del 1 de Juliol al abat Bonnefoy, vicari de Forcalquier.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Joseph Blanch	Fragments de un llibre de viatje	1
	Una historia dels anuncis á Inglaterra	7
Fidel Fita	Lo papa Benet XIII y los pagesos de remensa	11
M. y F.	A mossen Pau Parassols.—Improvisació festiva	17
Frederich Soler	La monja	19
Antoni Vila y Guytó	Prou sang	22
P. K.	Teatres	25
Andreu Balaguer	Bibliografía	28
	Novas	33

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 8.

Digitized by Google

Any V | 1875 | Núm. 17

LA RENAXENSA

15 de Juny

FRAGMENTS DE UN LLIBRE

DE VIATJE.

(A MON AMICH EN JOSEPH MASIP.)

Pensava en aquesta carta parlarte de Santiago de Cuba, una altre de las ciutats mes importants de la isla, y fins per ferho tenia combinat lo viaje, quan ahir nos indicá 'l capitá que l' endemá debiam sortir cap á New-Orleans. Sento que aixis sia perque molt m' hauria agradat coneixe la ciutat d' ahont sortiren las célebres espedicions d' en Joan de Grijalva, d' Hernan Cortés y de Pánfilo de Narvaez que tants dias de gloria debian donar á Espanya.

Aprofitaré, donchs, aquesta, ma última desde la isla de Cuba, esposante alguns fets ó consideracions que crech necessarias, per que millor pugas apreciar en lo que realment val aquest pais.

Acostumat en la península á veure mil fraccions políticas en lluyta constant, lo primer que 'm debia sorpendre al entrar en la isla, com á tots los que d' Espanya arriban,

Digitized by Google

es la comunitat d' ideas, la unitat d' acció en tot lo que á política 's refereix. Desde que en mal hora va estallar lo crit de la insurrecció en Yara, lo camp quedá partit, s' oblidaren rancunias, se mataren odis y se formaren los dos únichs bandos que avuy existeixen: un que vol á Cuba espanyola y l' altre que desitja á Cuba independent.

No es lo meu objecte, ni una carta es lo lloch mes apropósit, estudiar quinas foren las causas de la insurrecció, ni sa mes ó menys llegitimitat: ans que tot soch peninsular y entre espanyols aquesta cuestió está resolta. Vull tan sols pintarte alguns rasgos que 't demostren l' ardor patri que aquí subsisteix, vull dibuixarte alguns detalls que 't donguin á entendre la vida íntima, las costums en fi d' aquest verger de flors que se 'n diu Cuba.

L' Habana com totas las ciutats que d' América he vist te molt pochs edificis de recreo que sian públichs: lo teatre de Tacon, que 'n podriam dir de la ópera, lo de Albisu, construit fa poch temps, lo de Villanueva, notable por haber en ell estallat lo crit de la insurecció, y alguns altres de menys importancia son los únichs teatres en una població de 190,000 habitants: aixó fa que cada casa siga lo centre d' una reunió particular ahont amigablement se discuteix, se toca 'l piano, se canta ó be 's balla contribuint tot aixó á passar una vetllada entretinguda. He frecuentat varias d' aquestas reunions y sempre ha cridat m' atenció un fet constant. En aquellas casas, quals duenyos son una familia espanyola, lo tema obligat de la conversa es la insurrecció: en las que son criollos de tot se parla menys de insurrectos; en las primeras generalment no s' hi veu un cubá, en las segonas cap peninsular.—Aqueixa divisió tan marcada, que fins s' esten á la vida de familia, 'm deya un amich, se deu á la completa convicció que tenim los peninsulars de que no hi ha un sol criollo que no sia *vijerita* (insurrecto): aquell que no 'ns combat en la *manigüa* ho fá desde son bufet; lo qu' materialment no apoya la insurrecció la defensa moralment.—Potser tant en absolut no sia vritat la frase, pero en general ho es, y mes d' un cop, en lo curt temps qu' he permanescut en aquest pais, he pogut apreciar los graus de certesa que tanca lo concepte de mon amich. Per lo següent fet podras jutjar; fet históricli, que encare que sembli pueril aparentment, te molta im-

Digitized by Google

portancia en sa essencia, y demostra perfectissimament, fins á quin estrem s' han portat los odis, fins ahont arrriba la enemistat entre peninsulars y cubans ó millor dit espanyols degenerats.

Fa pochs anys que en la isla de Cuba no 's coneixian encara 'ls pardals. Del modo que s' hi varen introduhir es lo mes cómich que pensarte pugas. Un mariner catalá, que formava part de la tripulació d' un barco novament arribat al port, habia portat desde Espanya una gaviada d' aquets aucells, pensant l' home, á bon segur, fer un galant negoci ab aytal *pacotilla;* pero ab lo que sens dupte no contaria fou ab un carrabiner, que al posar ell lo peu en terra, carregat ab sa preciosa gabia, li sortí al pas, exigintli los drets d' aduana. L' home 's queixa com fem cuasi be tots los espanyols, quan se tracta de fernos cumplir las lleys, va retraure tots los drets internacionals haguts y per haber, va cridar; res hi valgué; lo carrabiner jurava que sense pagar l' impost no passarian los pardals—Prou qu' en trarán, deya lo mariner.—Despres d' haber pagat, replicalo guarda, quant tot d' una ab la mitja rialleta als llavis, lo primer obrí la portella de la gabia y un estol de muixons, surtint de dins, se 'n anaren á buscar hostatge en los arbres de la vehina *alameda de Paula*—Veu sant cristiá, com han entrat.—Lo celós carrabiner, no tenia prou vista pera mirar enlayre, y una riallada dels que lo voltavan li acabá de demostrar la rahó del mariner, quan li deya que á pesar del seu bon cel los pardals entrarian sense pagar.

Aixó passá; se comentá al principi, per uns quans, lo bon enginy del marino, y als pochs dias com sempre succeeix, s' oblidá 'l fet. Anaren transcorreguent mesos y los moixons ab sa gran forsa de reproducció, trobant un clima apropósit, se multiplicavan d' un modo assombrós. Ningú hauría fet esment d' aytals aucells, y tot lo mes hauria donat motiu á n' algun naturalista per tractar en serio lo que tant sols habia sigut una broma, sino s' hagués reparat, despres d' algun temps, que per tot arreu se trovavan pardals morts. En lo Parch, per los carrers, á tots los paratges mes públichs se veyan animalets d' aqueixos, deixant entreveure, ja per la posició, ja per lo punt en que eran colocats, la intenció ab que 's feyan aquets sacrificis. Comensá per tot arreu á corre la historia de'ls muixons,

Digitized by Google

comensaren tots los peninsulars á veure que al inmolar aquells aucells se volia fer un insult á Espanya, tota vegada que de la península procedian los aucells: las rancunias may oblidadas, nascudas en aquella terrible nit, en que los voluntaris eran fusellats ignominiosament per los carrers de l' Habana, tornaren á fermentar; mes quan pujá de punt la ira, quan la indignació esplotá, fou un jorn en que 's trobá un d' aquets animalets voy mort, colocat als peus d' una estátua de Fernando VII., que demunt d' un pedestal s' aixeca al mitg de la plaśa d' Armas, enfront lo palau del Gobern y del *cuartel de la Fuerza.* Afortunadament se pogué evitar un dia de dol; los mes calmosos, deturaren als mes inpacients, y lo que debia ser motiu de represalias, sempre deplorables, fou una nova proba de l' amor patri que á tots los cors verament espanyols inflama. Se guarní dessota de la estátua un suntuós cadafalch, ahont s'hi colocá l' aucell mort y á sos peus una safata ab un lletrero que deya «*Para gastos de la insurreccion*». Los autors d' aytal fet debian quedar poch satisfets de la seva obra, perque en las pocas horas que 's reculliren dádivas, umpliren la safata alguns milers de duros.

Ab lo mencionat tant sols podrás coneixer quin amor es lo que senten per Espanya los peninsulars, comparable tant sols ab l' odi que 'ls criollos li profesan. Per lo demes los primers portan lo seu recel, fins al estrem de no utilisar en cap de 'ls seus actes, á altres que no sian espanyols, y segons per aquí 's conta, ab just motiu de ferho aixis: se citan alguns casos d' envenenament en malalts assistits per facultatius cubans. Seria aquest un acte tan infame, y la meva conciencia de metje tant lo repugna, que fins me resisteixo á creurel; mes dispost á donarte tots los detalls posibles, te refereixo aquesta versió, molt autorisada per cert.

Una altre de las cuestions mes debatudas y de mes interés per las nostras Antillas es la abolició de la esclavitut, é, ingenuament t' ho confesso, desde qu' he vist aquest país, despres qu' he estudiat los incalculables interessos materials, que á la sombra d' aquesta institució s' han creat, despres de veure l' estat d' embrutiment en que 's troban los negres, penso que 'ls que som abolicionistas debem anar ab molt de cuydado al tractar aquesta cuestió. Es molt facil pintar desde Europa cuadros terrorífichs, ahont

Digitized by Google

lo paper mes interessant sia lo cruxit del látigo; espantar la imaginació ab torments que no existeixen, fer veure un capatás de mirada tétrica y l' espatlla d' un negre sanguejant: tot axó es molt facil, pero crech que tot axó no 'ns condueix á res, y si algun resultat nos porta, tal volta sia en perjudici de nostra causa.

Quan en lo parlament británich se comensá á discutir la abolició de la esclavitut en las Antillas inglesas, hi habia un ministre, del que are no recordo 'l nom, que ab molta oportunitat deya: «discutim enhorabona, pero establim ans paraulas convencionals qne sustituexin los mots abolició y esclavitut, puig no podeu compendre los desastrosos efectes que aytals frases poden produhir» Lo ministre 's referia á la conspiració que en estat incipient amenassava suprimir lo pabelló ingles en la Jamaica.

Per altre part, tal com avuy se troba l' home de color, es per instint enemich del trevall, donat á la vida aventurera, en la que tal volta ha passat sa joventut; y no debem olvidar que tenim una insurrecció quin exércit en sa majoria 's compon d' aquets elements.

Com á proba de lo que t' acabo de citar, no tenim mes que observar lo que cada dia passa en lo moll de S. Francisco. Al desembarcar un barco son cargament, y mes especialment si aquest se compon de comestibles, veurás desseguida una munió de negres libres, ab tot l' aspecte que pot imprimir la mes espantosa miseria, voltar l' espay ahont s' acumula 'l cárrech, escudrinyant lo moment en que 's descuidi 'l pilot ó be 'ls vigilants per poder robar una miserable patata: pero quan aquesta escena es mes edificant es despres d' haber acabat lo trevall de descarga, en que lo pilot, senyalant los desperdicis que per terra han quedat, los diu que alló es seu: com una manada de llops famolenchs, alashoras, se tiran demunt d' aquella porqueria, atropellantse, enpentejantse, per cada un poguersen endur la millor pat d' aquell miserable botí. Cuadro es aquet del que he apartat moltas vegadas la vista ab horror y que desgraciadament demostra l' embrutiment en que están reclosos aquesta gent, tan mes quan treballant se procurarian un honrós benestar.

Per lo demes l' home de color es alegre y espansiu quan se 'l tracta ab dolsesa y mes d' un cop en algun ingeni

Digitized by Google

m' ha sorpres la riquesa d' imaginació d' alguns d' ells, quan despres del trevall, y arrodonits en las portas de sas vivendas, se posan á recitar cuentos que inventan com los van contant.

No se si ab lo mencionat, t' haurás pogut formar idea, mes que sia general, de las nostras Antillas: he fet tot lo qu' he sabut perque aixis fos. Moltas mes cosas te podria dir, pero ó be las he jutjadas d' interés secundari, ó be son publicadas y en consecuencia las haurás vist ja. Com ans t' he dit demá surtim per la Luisiana: Deu vulga que las voreras del Mississipí sian per nosaltres tant hospitalarias com ho han sigut las costas de la isla de Cuba.

JOSEPH BLANCH.

Habana y Setembre 25 *de* 1872.

Digitized by Google

UN MIRACLE AUTENTICAT.

COPIA TRETA DE UN LLIBRE DE OBITS ANTICH QUE EXISTEIX EN LA PARROQUIA DE STA. MARIA DE LLERONA.

VA ACOMPANYADA DE LAS PARTIDAS SEGUENTS:

Obit de Agustí Riembau.—A 15 de agost 1565 fou soterrat en lo sementiri de la present esglesia, lo Senyor en Agostí Riembau: no volgueren tocar perque lo havien mort: fou recevit ab creu alsada: foren preveres tres.»

Obit de Vicens Canals.—«Vuy dijous, die de St. Mus, á vuit de Juny, any del Sor. de mil sis cents vint y tres»: Fonch soterrat Vicens Canals, casat en casa na Mojana desta Parroquia: rebé tots los Sagraments de Sta. Mare Isglesia: ha fet testament. Foren preveres dos.»

«Nota, com fent lo vas per lo sobre dit Canals, trobaren lo cos del quondam Augustí Riembau, que havia estat mort en 14 de agost 1565. Se conservaba tot sencer: tret de la sepultura fonch vist per molts, y apres tornárenlo enterrar. Per memoria, Jo lo Dr. Segismon Jph Cassamijana Rector, y Marsal Rovira de Villar, jurat de esta Parroquia y bassiner de las ánimas del purgatori, Jaume Cavaller fent lo vas; Antoni Casanovas; Joan Fortet; Pere Pomareda; Joan Canals, et lii.»

«Vuy die de Sant. Basili, als 14 de juny 1623, vigilia de Corpus Christi, fonch soterrat dins la isglesia, Augustí Riembau de esta parroquia, lo qual morí á 14 de agost de 1565, en lloch dit lo Camp de la mala garba; parroquia de Sta. Eularia de Corró Jussá (ara Corró devall), en lo camí que va de Granollers á Cardedeu, bisbat de Barcelona, de un colp de pedrinal (1). Fonch soterrat á 15 de agost 1565;

(1) Pedrenyal, especie de trabuch ó pistola llarga.

Digitized by Google

y ara á 8 de juny de 1623, volent fer lo vas per lo Senyor en Vicens Canals, verenli lo peu esquerra tot sencer: fonch desenterrat, y vist conservarse entér, sens tenir cosa corrompuda en son cós, fonch tornat en lo mateix vas de la casa de Riembau ahont estava; y despues, diumenge de la Sma. Trinitat que fonch a 11 de Juny 1623, fonch tornat descubrir y se trobá axí mateix, y repetintse lo fet fins á tres voltas, á la ultima li hisqué sanch viva. De tot lo sobre dit foren testimonis Jo Sigismon Jph Casamijana Pbre. y rector de Llerona Dr. en sacra theología; lo Rt. Sr. Joan Tries Pbre. y rector de Corró de vall, Marsal Rovira de Villar, Antoni Casanobas, Joan Fortet y molts altres. Posárenlo en lo lit de morts. y lo tingueren tot lo dit die, y vingueren 4000 millia personas á veurel y tocar com á prodigi, que avent estat soterrat 58 anys menos dos mesos, fos tot sencér. Vist lo sobredit, escrigui Jo dit Dr. Casamijana Rector al Exm. Sr. Don Joan Sentís, Bisbe de Barcelona y Virrey Capitá general del Principat de Cataluña, per Jaume Riembau hereu de la casa, y li exposí lo dit, conforme se acaba de referir; y dit Exm. Sr. en continent me respongué lo seguent:—Carta del Sr. Virrey—Al Dr. Segismon Jph Casamijana rector de Llerona—Jo done á V. m. licentia de que est cadáver se enterre en la isglesia, en la part della que appará á V. m., ab la decencia y honra degudas; al que obliga tot lo que me ha referit. Guarde Deu á V. m. Barcelona á 11 de Juny. 1623.—Lo Bisbe de Barcelona.—Tinguda esta resposta del Sr. Virrey, en continent me conferí en la Vila de Granollers, y doní ordre á mestre Joan Oliu fuster, que fes una caixa de teya ab frontissa y baldons y uns anells á cada cap; y convidí capellans, y fiu tocar, y estigué lo cos dins la caseta dels morts dilluns y dimars; y lo dimecres á 14 de juny 1623, fonch remirat y vist per lo Ilm. Sr. Joan Rourell doctor en medecina, avitant en la Vila de Granollers, y netejat de la terra y rentat, fou posat dins la caixa mencionada, y en lo vas ahont s' era trobat: y ab creu alsada, diácas, cabiscols, clero y poble, fonch més dins una gran sitja, devant lo altar de St. Sebastiá. Porta uns agnus de plata ab una veta de filera blanca, dins un lensól net, ab una caixeta de launa que conté un larch acte de la present historia. Identificárenlo per tres señals: per lo colp té en los pits; per la bulla; y per los agnus mateixo,

Digitized by Google

segons espressá un seu fill nomenat Miquel. Digué lo offici lo Rt. Sr. Francesch Pocurull rector de Corró de munt; lo Evangeli lo Rt. Pare fra Domingo Pifarrer del orde de Sant Domingo, residint en Corró de vall; la Epístola mº. Joan Prunet vicari de Corró de munt; sent Cabiscols los Rts. Senyors Joan Tries rector de Corró de val; m.º Hieronim Gorchs beneficiat de Sta. Margarida de Llerona y de Sant Jaume de Granollers, y m.º Joan Bescars residint en Canovellas ut ecónomo, que no hi ha rector, ab mí dit rector Casamijana. Portaven la caixa per los anells, lo honorable Narcis Ros (a) Ram del Bosch, y Augustí Lanzá habitants desta Parroquia, y foren presents Marsal Rovira jurat y bassiner, Pere Marges, Jacinto Roig, Miquel Riembau fill del deffunt etc. etc. Lo mateix die 12 de juny 1623. l' Ilm. seyor Antich Negrell doctor en cánons y leys, me enviá una altre carta del Sr. Bisbe Virrey dirigida al propi Dr. Antich Negrell rector de St. Pere de Bigues, en que li deya:—per carta del Dr. Casamijana rectorde Llerona, tinch entés com en lo sementiri de sa parroquia, se ha trobat un cos tot sencér, havent 58 anys ha ques mort: diuse Augustí Riembau. Així fará V. m. de conferirse en dita isglesia de Llerona; y pendrer informatió de tot, donant ab esta comissió á V. m., y presa de tot, me dará avís: Deu guarde á V. m. de Barcelona á 12 de Juny 1623.—Lo Bisbe de Barcelona.»

«Rebí la carta ab lo júbilo que era rahó, com enviada de sa Ex.ª, y lo endemá á 13, vingué lo dit Sr. m. Negrell ab m.º Antoni Rimau, prevere y procurador fiscal del principat, deganat del Vallés, y concertaren que als 18. seguent, á las 10 hores dematí, á la que se eixiria de missa major, se faria la visura.»

Segueix lo acte de la Visura.

«En nom de Deu sie: vuy diumenge, als 18 de juny 1623, dia de la dedicatió de la present Isglesia, á les 10, hores dematí, fonc treta la caixa de la tomba, y portada al sementiri, junt al padró; y allí uberta, y visurat lo cos per lo dit Sr. mr. Negrell, m.º Joan Albanell y Pujal Ntri. de Granollers y scrivá del deganat de sa Ex.ª, y levat acte y presos testimonis. Foren presents: Sebastiá Recorda, Pere Marges, etc. etc. Continuada la visura y reconegut lo cos del dit Augustí Riembau, fonc tornat á la tomba devant St. Sebas-

Digitized by Google

tiá: lo copia de la qual informatio s' es enviada al Exm. Senyor Bisbe de Barcelona Virrey y Capitá gral. del present principat de Catalunya. Escrit y firmat per mí, Segismon Jph Casamijana prevere, doctor en sacra theología rector de Sta. Maria de Llerona y notari de la present parrochia á 20 de juny 1623. Jo Doctor Segismon Jph Casamijana, rector de Llerona.»

«Totas las sobreditas cosas han vistas y tocadas los desta parroquia, y los forastés se son trobats en ella, á 8 y següents de juny del dit any, quan tinguerem lo cos patent. (Segueix nota dels subjectes ja citats, continuant com á propietaris y vehins) Arsis Ros (a) Ram del Bosch, Vicens Grau, Pau Guilla, Monserrat Rovira de Santa Digna, Joan Forns en casa den Marí, Madó Maria, Andreua Oler viuda, Cicilia Canals viuda, Mateu Boscarons y Morera, Joan Fortet en la casa de Sta Margarida, Sebastiá Recorda, Jaume Roig y Roff, Silvestre Mujalt, en lo molí den Mujalt, Joan Prunas, en lo forn den Roig, dos honestas viudas Maria Monrara y Esperansa Tarafa, Caterina Net viuda, Pera Jaumira y Homs, Ursula Juvany viuda, Augustí Lansá habitant en la casa den Pastor, Joan Roca habitant en lo mas Ivert; Joan Gorchs, en lo mas Capella; Pera Tries, en la caseta; Pau Arenys en lo molí den Riera; Joan Roig en la caseta de la Vidriera; Francesch Castell-seguer en lo mas Tries; Pera N., Bartomeu Lempajes, Jaume Riembau, Francesch N., Joan Cipriá Alram de la Riera, Joan Bessany habitant en lo mas Casas, vuy del Sr. Christofol Cabirol, ciutadá de Barcelona, á qui s' deu tot lo referit, perque nos aportá un quadro de St. Isidro de Madrid á 7 de juny 1623, y fou ocasió de que lo dia seguent se trobás dit cós. Los del carrer, son: Francesch Brassó, Pere Parera y Lempajes, Mamet Viure, Joan Naltet ferrer, Antoni Casanovas, Gabriel Partegás sastre, Joan Tremul hostaler, Francisca Rou viuda; los amos de casas desta parroquia y testimonis de vista. Loat sie lo Sm. Sagrament pera sempre. (Segueix relació de altres personas ques trovaven en las mateixas casas.)

«Se deixá com queda dit lo acte d' est cás maravellós, dins una capsa de launa de aram, junt ab lo defunt, perque si lo Sor. es servit que en altre temps y edat se tropia fortuitament, los de lavors tingan notitia del que ha passat en esta nostra, y pera memoria dels esdevenidors. Lo Senyor

Digitized by Google

me dó la paga de mon treball, y tot sie en honra y gloria de Deu y de Maria Santissima y de St. Jph mon patró. —Lo Dor. Sigismon Joseph Casamijana, rector.—A 25 de juny 1623.»

NOTA. «Digueren molts homens vells, haver oit á lurs pares, quant mataren á dit Riembau, que lo mateix die havia confessat y combregat en la iglesia de St. Esteve de la Vila de Granollers; que era molt bon christiá, y que lo havian mort sens culpa, per causa del casament de una sa neboda; y que esta era la fama publica. Lo Senyor nos guart de fals testimonis, y fassa, sins conve, que sapiam la causa per la qual ha conservat est cos sencér; y si nosaltres no ho sabem, que los esdevenidors en cas se tornás á trobar, ne tingan notitia y sapian lo succehit en est mes de juny 1623: y perque á tot lo sobredit se done lo credit es raho, Jo dit Sigismon Jph Cassamijana prevere doctor en sacra theologia, rector de Sta. Maria de Llerona terme de las Franquesas del Vallés, bisbat de Barcelona, notari de dita parrochia, ho firmo y pose mon signe» (Locus sigilli).

J. P.

Digitized by Google

TAL COM SÓ

No 'm parléu de política, que tinch el pahidor molt espatllat. No 'm parléu de donas, qu' encara que la meva dexés de málhumorarse, si me 'n sentia parlar, no estich per somniar á grat-scient.—Dexéume en sossego recordar las bellas diadas de pau y d' amistat, de conversas agradosas, de projectes literaris, de fantasías de renóm y gloria verdadera.

No 'm parléu de bonas y de malas anyadas, de negocis á fer, de diner á guanyar, de modos y maneras d' anar á l' América sensa passar l' aygua. Y vosaltres, clients esquerps de la meva dificultosa facultat; vosaltres, que podriau ferme bullir l' olla, ja que no donarli substancia de caldo de malalt, ¡cesséu de venir á mí com aucells sens esma en dias de pedregada! Més que vagin crexent las dificultats pera viure en honrada mitjanía; més que las doblas de quatre se 'm tornin pessetas y pessas de dos y xavos *descarats*; més que la miseria vaja fent sentirse en tot y per tot lo que m' especta, ¡dexéume! ¡No m' amohinéu; no 'm destorbéu!

La memoria es ara vida de l' imaginació, y l' imaginació es sempre vida de l' humana vida. Vull recordar, vull imaginar, vull viure. ¿Ho sentiu? Vull viure.

No só estremat en res. No sé, ni he sabut may alimentarme de finestrals góthichs, de castellanas engaviadas, de trovas eróticas, de clarors de lluna, de fantasmas, de fadas, ni sisquera de bruxas. Fins somniant, no só poeta, sino home. Home y res més qu' home; ditxós solzament al tenir conciencia de la realitat, ó al menys de la verossimilitut de las cosas.

Vull viure: no vull cometre la ximplesa de ridiculisarme á més propis ulls; no vull ferme un tip de riure á costas de mi mateix. Realitats, realitats son las que vull que m' ocu-

Digitized by Google

piu, fins á trobar saludable y positiva distracció en lo mon de tots.

Vull imaginarme que 'm veig sentat al entorn d' una reduhida taula de café, hont se realisa 'l miracle de pendrehi una dotzena d' amichs l' aromátich líquit de part d' allá del Atlántich.

Vull trobarme apoyat un bras en lo respatller de la cadira del costat, mentres qu' altre apoya'l seu en lo respatller de la meva.

Vull esser part integrant d' aquell aplech d' inteligencias unidas per un pensament, y d' aquell axám de cors units dins del buch de sentiments iguals.

Vull viure ab los acudits de mós companys, y vull que 'ls meus companys somriguin ab los meus, valgan lo que valgan.

Vull parlar de Catalunya y de son destí; dels Jochs Florals y de son orígen, desarrollo, actualitat y esdevenidor; de novas associacions ó centres literaris formats en poblacions de segon y ters orde; de premis oferts y d' escriptors á guanyarlos; de obras dramáticas representadas y representadoras; de llibres publicats y prócsims á publicarse; d' articles y gazetillas y opinions de tota mena.

Vull prescindir de la gravetat que comensan á donarme 'ls anys, y *fè 'l xicot*, y tenir il-lusions, encara que conega qu' ho son, y sentir esperansas, encara que desconfie de llur cumpliment, y viure una vida tan artificiosa com se vulga, tan pueril com vos sembli, peró vida que s' enmotlla á las necessitats que Dèu m' ha donat; vida que m' ompla, que m' allunya de las baxas passions, que 'm distrau de tota mesquinesa, que fa de ma conciencia una primavera gentil.

Sí: vull que ma conciencia siga una primavera ó un estiu y nó una tardor ó un hivern com es ara. La fret dòna pensaments de mort y sentiments malencólichs. La fret es la mare del gel, y jo no vull trobarme las sanchs geladas. Las sanchs han de córre dins de las venas, han de ferse sentir, han de mostrar que viuhen.

Aquí, ara, estich fora del meu centre. Me trobo, (perdonéu l' espressió) me trobo estranger dins mí mateix. Llevat de la familia, llevat d' aquest manantial de pau y amor y benhauransa, casi tot m' enuja y m' aburreix.

Digitized by Google

Los que 'm rodejan, no ja en ma vida *oficial*, sinó en l' ordinaria,—salvas raras escepcions,—no pensan, ni saben, ni volen pensar com jo. No senten, ni volen sentir con jo sento.

Quan concorro als llochs públichs, com no 'm distreuhen las agradosas conversas del amichs corals, poso esment en lo que posarne no voldria, y veig al descobert miserias de tota classe. No tinguent distret el cor, los ulls son amatents á penetrar al fons de petitesas humanas que ni may fossen.

Veig un home alt, gras, espatllut, de mirada térbola y caminar de bou. Es un usurer, un botxí dels pobres.

Veig una dama molt agafada del bras del seu marit que sembla tenir ulls sóls pera mirarlo, y ¡oh descepció! sé que la crónica escandalosa parla de plats trencats en *ternesas conjugals* y de inminent divorci.

Veig dos ó tres *cavallers particulars* enguantats que trepitjan fort y que 's miran la gent ab ulls protectors, y sé que si gastan guants es... es perque tenen las mans molt brutas.

Veig un home flach, descolorit, dexat en lo vestir y displicent en sas maneras, y sento la mormuració que 'm xiula á las orellas y 'm diu: ¡«Efectes del vici!»

Més enllá reparo en un grupo de senyoras que 's miran tot lo que passa, com aquell qui no hi toca, y dich entre mi: «Si l' enveja matés repentinament, ¡pobras senyoras, no moririan sagramentadas!»

Y observo vells que volen minyonejar, y las mans els hi tremolan; vellas que volen esser coquetas y fan reventar de riure; solterons que no tenen un os que no haja sigut malehit per las donzellas en estat de merexe; solteronas desgraciadas qu' inspiran rialletas epigramáticas, y solteronas culpables que inspiran compassió. Y seguexo observant: calaveras insípits, damizelas pretenciosas, mamás insoportables, tias esgarrifosas, viudos entremaliats, viudas ridículas; menestrals que volen fer lo senyor y fan el ximple; senyors que, volent esteriorisar llur noblesa, fan els babaus; saludos forsats, ulladas rabiosas, tocament de colzes maligne, brometa d' uns burlantse d' altres per sistema y per necessitat... ¡de distraure 'l temps!

Y no us parlo de la *farsa política*, dels alts y baxos re-

Digitized by Google

lleus qu' ella 'm posa davant, porque 'm fóra molt difícil la neutralitat, l' anti-personalisme que deu proposarse tot escriptor decent. ¡Jo estaria plá ben fresch si 'm ficava á parlarvos d' apóstatas, d' inconseqüents, de patriotas culina:is, de xarrayres, de moralisadors del poble enfangats fins al coll, de personatjes improvisats á l' ombra de la més inmerescuda y més cremadora de las sorts! ¡Jo estaria fresch, si detallava 'ls seus rostres, lo seu ayre, las sèvas maneras! Demá mateix me trobaria ab una munió d' anónims que m' obligarian á comprar lo que no gasto: un' arma de foch.

Dexéu que 'm concreti á plányer la meva sort; dexéu que 'm satisfaga donant franca espansió á l' anyoransa qu' estich sentint.

Lo mon de per aquí es una variant de la farsa eterna. Lo mon es una comedia monótona: totas las escenas venen á esser lo mateix y totas las decoracions iguals, per molt diferents que semblin. Per ço totas las quexas y totas las sátiras contra 'l mon se reduhexen á un mateix motiu melódich diversament armonisat pèl cor ó per l' inteligencia de qui manifesta unas ó altras.

Me conexeu massa pera duptar de que la contemplació de la farsa social me fa venir l' ánima á las dents, ni més ni menys que á las naturalesas nerviosas lo carriqueig d' un ferro sobre un vidre.

Vos ho he significat: lo poeta anyora la poesía de la vida, y la meva poesía ja sabeu quina es y de quin color se vesteix.

¿Qué 'm fa que 'ls homes que caminan ab los peus molt plans s' estranyin de mas aficions? ¿Qué 'm fa qu' alguns admiradors del meu bon sentit *filosófich* (¡pobra gent!) s' estranyin de ma actual lleugeresa y 'm censurin en familia? ¿Qué 'm fa que digan qu' es malaguanyat lo temps que destino á las lletras y á las arts? ¿Qué 'm fa, qué 'm fa que 'm pronostiquen desenganys y miseria?...

Jo he nascut per' esser sempre noy. Quan més m' allunyo de la pubertat, més m' hi acosto; quan més me formaliso de cara enfora, més rich de cara endins. Sí, de lo qu' aprenen més en aquest mon es de riure. A forsa de sentir que 'l mon es una vall de llágrimas, aprofito 'l temps pera quan me toqui 'l torn de derramarlas. Ara encara no es hora. Si ara

Digitized by Google

plorés, també 'm dirian que faig la comedia, com m' ho han dit altres cops.

Jo, quan era petit, havia aprés de dir missas y feya sermons y demostrava gran instint pera la carrera sacerdotal. Y bé! quan vaig esser un xich espigat, qualsevol carrera m' agradá més que la eclesiástica, reconeguentme incapás de la virtut sostinguda qu' ella requereix.

Donchs lo que 'm succehí ab la vocació pera la tria de ma carrera me passa en tot. Puch haver demostrat *instints* jurídichs, filosófichs, polítichs, oratoris; peró crech lo que un amich va dir un dia de part darrera meu, no gosant proporcionarme la satisfacció de dirmho davant per davant: crech en l' infecunditat dels instints qu' acabo d' indicar.

Ab axó, gent formal que 'm voleu bè, personas esperimentadas de dins y fora la familia qu' us interesseu per la meva sort, ¡desistíu de vostr' empenyo! Jo us agrahexo de debó vostre interés, jo estich disposat á compensarlo ab tot l' agrahiment inmaginable: sangréume, y veuréu que no tinch una gota de sanch desagrahida; demaneu, eczigiu; provéume, mes no pretengueu impossibles. L' aygua no 's torna vi, las flors no 's convertexen en rahims; cada cosa fa 'l seu fet, segons la voluntat de Dèu que ha creat fontanas y jardins y vinyas.

«¡Viurás pobre! ¡Morirás pobre!...» ¿Quí diu lo contrari? No m' heu de parlar d' axó; lo que m' heu de provar es que, visquent y morint pobre, viuré y moriré penadit de no haver escoltat vostras advertencias, ni d' haver seguit vostres consells.

No, no me n' arrepentiré, ja us ne responch. Bè será molt que 'm manqui per anar posant un dia més á la pila! Bé será molt que no trobi lo que troban los aucellets pèls camps més segats y espigolats!

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

Girona, Abril de 1870.

Digitized by Google

L' ANGELETA

I.

Que bè que la batejaren! Angeleta 's deya y tal com pocas vegadas succeheix, esqueya son nom á tot escaure.

Ròssa com un fil d' or de bona lley: ab uns ulls blaus y tendres com un tros de cel, ab unas galtas finas com las fullas de una rosa al esclatar, y ab unas faccions suaus y delicadas, com las que sols en las verges celestials solém veure 'ls homes quan l' esperit vola dut per las lliures alas dels somnis mes hermosos.... no hi havia sino véurela pera quedarse un hom enlluernat y dir que l' Angeleta, era un ángel; un ángel del Paradís baixat al mon, pera fer creure als mortals en las bellesas infinitas.

Y si may parlava!... ¡Oh!... No hi ha véu mes dolsa que la sèva. No hi ha instrument que puga treure mes agradables notas. No hi ha ánima que puga escampar á la vegada mes amor, mes simpatía, mes esllanguiment que 'ls que ab sas paraulas sortian, com celestial perfum, d' entremig de la flor vermellenca de sos llavis!

Véurela un dia, que vistava sa poblaciò, y enamorárme'n fou lo mateix que tirar una espurna sobre un pilot de pólvora.

Lo cor me batia y semblava que omplís tot lo mèu ser. Per la boca 'm sobreixia ab sospirs que may havia exhalat, pèls ulls ab miradas que m' escaldavan..... Ah! l' Angeleta he dit ja que era un ángel!... y á un ángel quí no l' estima?

Al dematí arribava al Vendrell: duas horas desprès de serhi, una coincidencia 'm duya á casa sèva. Véurela, sentirla y adorarla.... ¿Qué mes podia fer?

¡Ay! Podia dirli.... Pero ¿cóm?... ¿Cóm agermanar sobtadament la terra ab lo cel? Y desprès, quí per deprèssa que voli arriba al sol de una tirada? Esperém, sí, esperém.....

Digitized by Google

mentres hi ha vida hi ha esperansa, diuhen; mentres hi ha esperansa hi ha vida, pensava jo.... Dirli avuy fòra temerari.... dirli demá.... No 'u sè.... Esperém, esperém....

II.

Axís impresionat y en companyia de mon cosí Enrich, que per negocis ab lo germá de la nena tingué d' anar á casa sèva de tota precisiò, sortia jo al carrer.

No sé la cara que faria; recordo qu' estava molt capficat: tinch present tambè que ja haviam donat mes de cent passas, y que á pesar de mon carácter espansiu y alegre, semblava mut.

—¿Qué tèns que callas? me preguntá 'l cosí, jove de alguns anys mes que jo, molt apte pèl comers y minyò excelent.

—¿Quí? Jo... res... no sè....

—Home; es estrany.... May t' havia vist d' aquest modo.

—¡Qué vols que 't diga!... Ni jo mateix ho entench.... ¿No diuhen que 'ls inglesos tenen *spleen?*... Inglés m' haurè tornat al venir. Lo Vendrell será la mèva Inglaterra.

Mon cosí arronsá las espatllas y seguirem caminant.

Al cap de una estona li deya:

—Escolta ¿cóm se diu la nena de la casa de hont venim?

—Angeleta Casablanca.

—¡Quín nom de fonts mes hermòs! Y quín nom de casa mes poétich!

—¡Y has d' entendre que li escau! No es com aquellas que 's diuhen Rosa y tenen la cara de color de oliva confitada, Consol y 't disgustan sense parlarte, Cándidas y 't portan á vendre. Angeleta 's diu, y es un ángel.... ¡vaja ja l' has vista!... Es alegria de sos pares, orgull de sa familia, exemple de minyonas..... Si fòs rica, no li faltaria res.

—¿Es pobra? preguntí jo trasmudantme, al veure davant mèu obert un ample camí, que 'm duya dret á la ventura.

—Y tant pobra que no tè un clau. Bona apariencia no 'n falta á casa sèva. De tenir diners de segur que 'ls lluirian... Pero...—entre nosaltres—l' objecte de ma visita á son germá es pera cobrarli un compte insignificant, res, una tontería que fá un any que no puch arrencarli....

—¡Ay si poguès jo!... Pero no haig de poder, diguí entre mí mateix. Home, aquest compte, pósal en nom mèu!..

Digitized by Google

—¿Y are?... ¿A qué vè aixó, Pepet?

—¡Ay.... ay.... ay.... ay!... continuá. Ja veig ahont vas! Has fet com molts. Has vist á l' Angeleta; te n' has enamorat.... pero, noy, com molts altres tambè, has fet una mica tart, Pepet!

—¿Qué vols dir?...

—Que fá ja cosa de un any que l' Angeleta tè 'l sèu nuvi corresponent y que, fill, s' estiman com no 's pot dir. Lo que es per are búscate'n un altre.... Pero calla.... tú coneixes al sèu xicot. Si tots três haviam estat al colegi.... Si era 'l tèu gran amich.... Home, en Castellví, en Pere....

Jo ja no hi sentia. En un moment me vaig veure l' ánima als peus. Recordí una corranda preciosa de un mèu company (1) en la qual s' espressa aixís l' amor de un dia.

«De bon dematí la veya,
al mig-dia l' estimava,
al sè á la tarde li deya
y al ser al vespre plorava!»

¡Ay, jo no havia tingut tanta ventura! Lo mèu amor durá sols lo que dura l' inflamor de la pólvora.

Algunas llagas produhí en mas entranyas la tremenda explosió, llagas que devian obrirse y tancarse alguna volta en l' espay de uns dos anys. Avants de sentirme curat del tot, veus' aquí lo que passá.

(1) En Serra y Campdelacreu.

J. Roca y Roca.

(Seguirá.)

SOBRE LA TOMBA
D' EN GABRIEL TASSARA

Gloria á ton nom! La patria
recordará tostemps
que si honorat visqueres,
encés lo pit en fe,
mes honorat morires:
ta tomba es ton dosser.
La patria! Mentres que altres,
mestrats en desserveys,
ab lluytas fratricidas
atían sos torments
y ab sang de nostras venas
arruixan sos llorers;
Tú en ella t' inspiravas,
y ab poderós alé,
tot recordant sas glorias
y tot narrant sos fets,
lloarla era ta ensenya,
servirla ton deber.
Gloria y llahor! La patria
ton nom, com faro encés,
conservará en las gestas
dels patris parlaments,
honrat en sa memoria,
per son amor beneit.

VICTOR BALAGUER.

Madrit abril de 1875.

Digitized by Google

LO POETA Y LA ESTRELLA

Traducció de Lord Litton

Una estrella un poeta contemplava
Totas las nits, y enamorat li deya:
«O tú, estrella brillant, qu' el cor me robas,
Ta llum m' envias; mes ¿per qué ets tan freda?
Vina, que de morir greu no 'm sabria
Essent abans senyor de ta bellesa.»
Ella á tant entussiasme conmoguda
Per l' amador baixá de l' alta esfera:
Fou sa esposa y un jorn aixi parlava:
«Que més t' estimas, la mullé ó la estrella?
—Me falta aquella llum que al cel m' alsava.
—Jo en la terra no trovo ja al poeta.

P. M. y F.

Digitized by Google

LO CYCLOP

IDILI DE THEOCRITH

TRADUHIT DE LA LLENGUA GREGA

ENDRESSA Á NICIAS

Pel mal del amòr no 's troba á la terra
cap altre remey mellor que les Muses,
que fan viure 'l cor ab plers y dolsura:
mes ¡ay, amich meu, que costa assolirles!
Tu que t' has donat á la medecina,
y ets aymador de les nou deeses,
bé sabs que l' amor no 's cura ab cap herba
ni poden ungüents guarir ses ferides.

—

Cantant dolsas tonadas els jorns entretenia
lo Cyclop Polyphemo dels temps de l' antigó,
quant' ell se marfonia d' amor per Galatea,
dientli clar sa cara que tot just era un noy.
Els seus amors no eran pas tot flors y violes,
pus n' eran malestrugues ençeses passions
que 'l seny li feyan perdre......
Mil voltes les ovelles, venint de la pastura,
soletes se 'n tornavan cap á la seva cort:
y ell, cantantne troves dés l' auba á Galatea.
allá dalt de la costa passava nits y jorns.
Al mitx del cór tenia una sagnant ferida
d' una crudel satjeta que li enfonzá l' Amor.
Més ell remey hi troba: s' asseu dalt d' un cimbori
de cara al mär, y canta aquesta greu cansó.

—

«¡Ay, Galatea, nympha encisera!
¿Per qué t' allnnyas, deu aymador?
N' ets molt mes tendre que la anyelleta.
mes blanch encara que llet ton cos,
mes voluptuosa que la badella
y mes fresqueta que 'ls rahims del bosch.
Per la borera fas corredisses
sempre que 'm volta la dolsa són,
y 't fonds tan prompte de mi s' aparta.
fuits com l' ovella qu' ha vist al llop.
M' enamorares á la montanya

Digitized by Google

quant hi vingueres á cullir flors
de bell jacintho ab la meva mare:
jo us ensenyava 'l camí del bosch:
dés aleshores fins avuy dia
jo no puch trauren aquest amor.
Més de ma pena tant se te 'n dona,
de ma tristesa may t' en condols!!

—

Mes ja sé, verge, perqué axis fuges!
Lo front m' ombreja de cap á cap
une feresta çella erissada,
dessota hi brilla un ull isard,
mon nas s' aplana damunt dels llabis,
y 't fa basarda lo meu esguart.
Més tal com siga, oh Galatea,
duch mil ovelles á pasturar,
y tot munyintles bech llet á dojo.
Sense formatjes no hi estich may
ni á la estiuada, ni al temps que gela;
allá á la cova n' es pló tot l' any.
Jo sé cantarne unes tonades
que cap dels Cyclops les sap cantar:
moltes vegades les nits me passan
dalt d' eixa roca, sempre cantant
la meva aymada y la ventura
que 'l cór somia, lliure d' afanys.

—

Onse corsones totes prenyades
també cuatre onsos per tu nodresch
cadells encara... verge adorada,
vina ab nosaltres! tot será teu.
Deixa á les ones estabellarse
per eixes roques dels voltants seus.
Dintre ma cova tu hi passarias,
ab companyia, la nit á plér.
Allá hi han vinyes de fruyt dolsíssim,
xiprers altívols, hi han llorers
y ombrívol eura... hi corre un aigua
fresca, divina, que de la neu
pera mi vessa l' emboscat Ethna.
¿Quí deixaria tant bé de Deu
per la mar trista y les onades?

. . . .
. . . .

—

Si tant t' espanta ma pelussera,
sota la cendra sempre hi tinch foch
y tinch estelles d' alzina seca:
m' abrusaria fins lo meu cór,
fins l' ull qu' estimo mes que la vida...,

Digitized by Google

Jo hu sofriria... ....
perque la mare donantme vida
en semps no 'm dava del peix la sort!
Com á ta cova m' enfonsaria
y 't besaria la ma ab amor,
si no 'm deixessis besá 'ls teus llabis!
Duriat lliris blanchs del entorn
y cascalls tendres de flor vermella:
mes no 'ls duria tots ab un pom,
perque 'ls uns riuhen á l' estiuada,
l' hivern els altres trauhen la flor.
¡Com apendria á nadar ara,
per poder sebre que hi feu al fonds!!

—

Tant de bó qu' are assí vinguessis
sens anyorar' hi 'ls abims del mar
(com jo no penso may ab la cova)
volguesses vindre á pasturar
ensemps, aymia, ab qui t' adora,
á munyí ovelles dintre 'l corral,
y fer formatjes, l' herba—col agre,
per ferlos pendre, posant'hi avans!
tant sols la mare de mi 'n malparla,
y n' estich d' ella molt enujat:
certament ella, una vegada,
de mi lloanses no 't digué pas,
y assó que veya com cada dia
jo m' hi tornava més y més flach.
Are, diréli que ja 'm tremolan
les meves cames y fins lo cap.
Que 's posi trista... també les penes
mon cor devoran........

—

Oh Cyclop, Cyclop! hont tens lo seny?
si te 'n anesses á fer paneres
y á tallar rames per dú 'ls anyells,
llavors tal volta tu 't posarias.
Cuyda l' hisenda! per qué t' empeny
l' amor darrera de qui fuig sempre?
D' altre mes bella 'n veurás pot ser!
Moltes donselles, les nits me pregan
de jogá ab elles, y si hi vinch bé,
totes me paran molt bona taula.
Assí á la terra sembla talment
que tots me tenen per cualque cosa!»

—

Aixis s' entretenia lo Cyclop Polyphemo
cantant ab la tenora son malhaurat amor,
y 'l temps mellor passava, que si per medecines
als metjes de la terra hagués abocat l' or.

Digitized by Google

Polyphemo era fill de Neptuno y pertanyia á la rassa dels Cyclops (de un sol ull) cuals monuments ens espantan encare com á Galatea l' espantava la casa del malhaurat aymador. S' enamorá de Galatea que fugia d' ell y aymava á Acys á qui Polyphemo, gelós, matá esclafantl'o ab una roca, d' ahont ne brollá un riuhet. Galatea (de llet) aixís anomenada per sa blancor, era filla de Nerea y Doris, y com totes les Nereides (nymphes marines) vivia al fonds del mar, en palaus de coral y perles. Segons Homero, havent Polyphemo mort á cuatre companys de Ulisses, aquest se 'n venjá trayentli l' ull després d' haberlo ubriacat.

D' aquesta faula ne tragué Theócrith l' assumpto de la seva obra-mestre, y verdaderament s' hi immortalisá. De la feréstega figura del Cyclop, terror de les naus que la tempesta arreconava á Sicilia, ferne un tendre aymador que fins s' oblida de la seva dolenta nissaga; d' un cor tant horrible que tenia per plahers la mort dels náufrechs, trauren sentiments tant dolsos, sols ho podia empendre un poeta com Theócrith. Baix aquest punt de vista creyém que aquest Idili guanya al de Bernardí de Saint Pièrre.

Veus aquí una proba de traducció feta pera apendre més la llengua grèga, y que no pensavam donar á la estampa, pus no 'ns creyèm capassos de traduhir un gran poeta, més á mes mancantnos conexensa de la llengua grèga, sos dialectes y menes de dir, y fins enginy y talent pera interpretar els bells versos del poeta que, com diu Chateaubriand, tenen una armonía essencialment pastoril deguda al predomini de la lletra *a* que sembla 'l ressó de la natura.

Sols ho havem fet pera fer veure una mica les belleses dels antichs poetes y estimular á molts altres mes experts que 'ns donguin traduccions bones com la de 'n Francesch Alegre.

MAGÍ VERDAGUER CALLIS.

Mahó Jener de 1875.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

PUBLICACIÓ DE CERTA OBRA INÉDITA D' UN CATALÁ DEL SEGLE XIII.

En un dels passats números de la *Revista de la Universidad de Madrid* (3 del tomo IV, 2.ª época) ha donat á llum, l' ilustrat catedrátich de llengua árabe de la Universitat de Granada, D. Francisco Xavier Simonet, un article sobre *Filología arábico-hispana* de gran interés pera los orígens de la llengua catalana. Examina en ell, ab utilíssima detenció, una antigua obra deguda, segons totas las probabilitats, á cert catalá molt célebre, y que s' ha publicat últimament á Italia, deixondintla després d' un llarch somni de 600 anys. Per ço es qu' encara que no sia fer altre cosa que glosarlo, li reproduhirém los principals datos que refereix sobre aquella obra, pera propagar sa coneixensa per Catalunya.

Intitulas la nova publicació: *Vocabulista in Arabico pubblicato per la prima volta sopra un codice della biblioteca Riccardiana di Firenze da C. Schiaparelli, alunno del Reale Istituto di studi superiori.—Firenze*, 1871. (Un volum de XXXV—644 pág. en 4.º): haventla portada á cap l' orientalista Schiaparelli per iniciativa del docte M. Amari, de qui es la dedicatoria del llibre al Ministre d' Instrucció pública del regne italiá. Consisteix lo preciós M. S. editat, com ho indica lo predit títol, en un Vocabulari arabesch-llatí, y llatí-arabesch qu' en lo segle XIII se redactá, segons apar, á Catalunya, ab lletras arábigas y llatinas, y conté l' idioma vulgar axís com lo literari qu' usaren los alarbs de l' Espanya oriental en correspondencia ab un copiós nombre de mots pertanyents á la baixa llatinitat y á diversos idiomas románichs, essent per axó lo mes antich dels diccionaris d' aquest género compilat en l' Europa cristiana. Lo códice que ha servit pera dita edició es format per 290 fullas de pergamí en 8.º y 's troba continuat ab lo núm. 217 en lo catálech de la Biblioteca *Riccardiana* de Florencia, havent avans pertenescut al convent de Sant March de la mateixa ciutat. Se divideix en duas parts, la primera arábigo-llatina que compren 109 fólios escrits de la dreta á l' esquerra; la segona llatino-arábiga, qu' es la mes extensa é important, se conté en 169 fólios escrits de l' esquerra á la dreta.

Sobre quin sia l' autor d' obra tant important, l' inteligent professor Simonet conjectura ab molt atinada prudencia y presentant indicis que tenen tot l' aspecte d' una complerta certesa (com un dialech árabe en lo códice contingut ve á decldone) que fou aquell lo

Digitized by Google

savi autor del *Pugio fidei adversus mauros et judeos,* Fra Ramon Martí, dominico del convent de la preseut ciutat, doctíssim teólech, filosoph y orientalista, coneixedor no sols del árabe si que també del hebréu, caldéu y siriach, lo qual nasqué á Subirats (provincia de Barcelona) sobre 1230 y morí poch després de 1286 (1).

De mes á mes lo Dr. Simonet, possehidor de múltiples y raros coneixements en la llengua qu' adoctrina oficialment, compara y examina la obra referida ab altres vocabularis y obras arábigas dels segles XI al XVI, formant curiosos catálechs de mots hispano-llatins é ibérichs, qual coneixensa y análissis es importantíssim pera determinar lo carácter y naturalesa de la llengua qu' usaban vulgarment los mozárabes y també pera investigar los orígens dels idiomas románichs parlats en nostra Península. Vindica igualment, ab gran copia de datos, á l' Iglesia católica d' un judici lleuger y aventurat que contra ella se permeté l' editor italiá del vocabulari, Schiaparelli, y dedueix, finalment, de sòn estudi las segúents conclusions: 1.ª que los mozárabes espanyols, adoptant y conreant com llengua literaria y vulgar l' idioma árabe parlat per llurs dominadors, li comunicaren moltíssims vocables pertanyents al seu propi y nacional que jamay oblidaren complertament; 2.ª que l' idioma religiósy erudit dels mozárabes fou lo llatí (com ho demostran nombrosos códices de son us qu' encara 's conservan) y son llenguatje vulgar y corrent en la major part del territori qu' ocupavan era un verdader romans, que tenint per principal fons la llengua llatina, se mostrava enriquit de multitut de paraulas ibéricas, éuskaras, helénicas, hebraicas, germánicas y d' altres orígens, semblantse (diu lo Sr. Simonet) al castellá mes que á cap altre dels actuals dialectes peninsulars; y 3.ª que baix la dominació sarracénica, l' Espanya parlava un llenguatje comú, que si be descobria algunas diferencias locals y provincials, s' allunyava molt de la varietat de dialectes qu' avuy coneixém.

Deixant á son erudit autor tota la responsabilitat de las assercions qu' antecedeixen, per la major ó menor perfecció de la veritat conjecturada que en algun punt secundari pugan tal volta contenir, felicitarémlo no obstant per los profitosos estudis filológichs qu' últimament nos ha fet coneixer en diversas revistas (1) y especialment per lo dalt esmentat, axís com felicitariam, en nom de Catalunya als italians Amari y Schiaparelli per la publicació de dit códice, si sabessem qu' estas ratllas arribassen á sa noticia.

A. Balaguer.

(1) Vegis pera mes datos: Torres Amat, Dicc. de escrit. cat.-p. 392.

(1) Recordém en aquest moment un treball sobre *El dialecto hispano-mozárabe*, publicat enguany en *La Ilustracion Española y Americana*.

Digitized by Google

Teoría estética de las artes del dibujo por J. Manjarrés—Barcelona.—1875.

Lo conegut professor d' estética de la Academia de Bellas arts d' esta ciutat En Joseph de Manjarrés ha usat la galanería de trametrens un exemplar de la obra que acaba de dar á llum sobre lo assumpto de son professorat. N's falta saber sufficients, pera judicar ab acert de tan bonich treball, pero tot d' una pot assegurarse que omple un gran vuyt en los estudis artístichs y que desd' ara la juventut dedicada á tant noble carrera, tindrá una regla ab que guiarse y un poderós auxiliar per tráurer fruyt de las eloqüents llissons del mateix professor. Quin dupte que l' art per molt que sia l' enginy del iniciat no pot enlayrarse á la esfera de sa alta missió sens un plé coneixement de las condicions que fan de ella una ciencia verament moral y civilisadora? Qué será jamay l' artista si reduhit á mers procediments ó á la extravagancia de una imaginació vagamunda, desconeix la essencia filosófica del art, son objecte, sos elements, sos resultats sa extensió y *pluralisació;* si dintre del concretisme plástich no ha lograt ferse capás de sa naturalesa y de sos caràcters, comensant per la arquitectura, ciencia de la edificació, tan vella com las societats humanas, plena de historia, caracterisada per mil accidents, subjecta á variadas reglas que constitueixen la esencia, forsa, bellesa y encants de ella? Y qué dir de la segona secció del art plastich, d' eixas arts suntuarias que donan vida á tantas industrias y camp obert á tants hábils mestres, ja en construcció, ja en adorno ja en reproducció dels mil y mil objectes posats al servey del home pera tots los usos y satisfaccions de la vida? Venen luego determinadament las arts de imitació, escultura y pintura: convé precisar la naturalesa y objecte de una y altre, de sa independencia recíproca, dels *géneros* en que podan exercitarse y dels mes apropiats á cada una, y tractant de sa representació ocorren las interessants cuestions de invenció en absolut y en lo género histórich, de caracterisació, de composició de complement, precisant las formas, modelant dibuix, colorit y procediments, sens oblidar los anexos de grabat y litografía.

Tals son los punts que's tractan de la teoría estética de las arts del dibuix per En Manjarrés ab la precisió de ideas y correcció d' estil que li son familiars. Involuntariament ab las indicacions anteriors, hem resumit lo que forma son tractat. No en va donchs, repetim, que ha vingut á omplir un gran vuyt y que deu sér molt agrahit per los artistas en particular, y per totas las personas de delicadesa de sentiments y bon gust.

J. P.

Digitized by Google

NOVAS

S' ha públicat una obra de D. Serafin Olave y Diar, titolada: *Navarra, Aragon, Cataluña y Valencia.—Reseña histórica y análisis comparativo de las instituciones que gozaren los tres antiguos reinos y el Condado de Barcelona.*

Desde Roma s' ha trasladat á esta Ciutat, pera fixar en ella sa residencia, lo llorejat escultor catalá Sr. Sunyol. Li doném la mes afectuosa benvinguda.

Havent resultat empat entre 'ls Srs. Planella y Peyró en la decisió del Jurat calificador de las oposicions verificadas pera obtenir la plassa de pensionat á Roma, pera la pintura, que ab tant de patriotisme ha instituit lo Senyor D. Fernando Puig, la sort decidí 'l premi á favor del Senyor Planella.

Los cuadros ab llurs corresponents bocetos representant lo sacrifi d' Isaach, han estat exposats al públich en lo local de l' Academia de Bellas Arts.

Hem llegit en algun periódich que s' havia reunit ja 'l Jurat pera prenciar lo mellor projecte de Monument á las glorias de Espanya en la guerra d' Africa. Si es axis esperém prompte 'l fallo: en altre cas fora molt censurable lo retart ja que 'ls artistas qu' hi concorregueren se veurian injustament perjudicats.

Segons llegim en la *Revista histórica-latina* aparexerá próximament á Lóndres una traducció inglesa de la Crónica del Rey D. Jaume.

Digitized by Google

Dolorosíssima impresió ha causat en lo mon musical la nova de la mort del compositor Jorge Bizet, autor de *L' Arlesienne*, de *Carmen* y d' altres obras de gran mérit. Bizet, qu' era dexeble y gendre d' Halevy y una de las principals figuras de la jove escola francesa, ha baxat al sepulcre quan sols comptava 37 anys.

La Diputació Provincial de Saragossa ha consignat en lo pressupuesto pera 'l próxim any económich la cantitat de 1500 pessetas, destinadas á la publicació de obras inéditas dels cronistas y altres escriptors del antich reyalme d' Aragó, y á la reimpresió d' altres avuy molt raras.

Al aplaudir, com se deu, l' acort d' aquella ilustrada Corporació, dexem expressar lo plaher ab que veuriam que nostra Diputació Provincial, que tantas provas ha donadas de son amor á las lletras pátrias, seguint l' exemple de la de Saragossa, trayent del oblit tants tresors históric hs y literaris com existexen á Catalunya, ignorats de tothom, y exposats á desaparexer á cada moment.

En la imprenta de Gerona de D. Manel Llach lo molt ilustrat cronista de aquella ciutat D. Enrich Claudi Girbal acaba de publicar la segona edició de *Las Memorias literarias de Gerona* ó sia suplement á la obra *Escritores gerundenses*, de dit escriptor. Nostres suscriptors saben ja que aquesta obra fou distingida per la *Associació literaria de Gerona* en lo certámen del any 1873 per la erudició histórica que demostra y per lo triat y castís de son llenguatje. Agotada ja la primera impresió, lo senyor Girbal, que en est período ha pogut recullir nous datos y ha pogut ben apreciar los lleugeríssims errors de la edició primera, al reimprimirla l' ha enriquida notablement y l' ha esmenada d' aquestos, de manera, que es avuy una obra notable baix tots conceptes. Felicitem á son autor per la constancia en sos estudis y per lo éxit de sas *Memorias*.

La Revista bibliográfica *Polybiblion* que 's publica ab creixent éxit á Paris s' ocupa en termes molt laudatoris de la tercera serie del Rondallayre, que ve publicant lo distingit catalanista en Francisco Maspons y Labrós. També dedica algunas ratllas á nostra revista.

Donem las gracias als sabis redactors del *Polyblion* per la deferencia que manifestan á nostres autors ocupantse de sos travalls y perque contribuexen en molt á la popularisació del idioma catalá.

Digitized by Google

Digne d' atenció es lo mohiment científich y literari que d' algun temps á aquesta part s' está operant en lo regne portugués. D' allí venen á honrar la redacció d' esta Revista algunas de las que 's publican á Lisboa y Coimbra. En la primera ciutat surt, novellament, cada mes *O Cenaculo, Revista contemporánea da litteratura portugueza*, baix la direcció de Cándido de Figuereido, dedicada esclusivament á fer coneixer composicions literarias en prosa ó vers dels mes distingits escriptors. En la segona veu la llum *O Instituto*, de la qual havem parlat ja altres vegadas, y entre los articles qu' últimament ha produhit en sas planas, devém recomanar á nostres lectors: un sobre l' *importancia dos estudos históricos* en qu' acaba son autor demanant la creació d' un *curso de philosophia da historia ó historia critica da civilisaçao*, y lo comens del *Catalogo dos objectos existentes na collecçaó de archeologia do Instituto de Coimbra*, dividit per épocas, essent las primeras la romana, que conté varias lápidas sepulcrals, bustos, ánforas y mosaichs, y las dels godos y árabes, comprensivas també de lápidas y divers fragments arquitectónichs.

Un defecte trobém en estas publicacions y es la sava d' ingratitut que respiran los escrits d' alguns dels redactors envers aquella mare previsora é inteligent que guardá son mantell, los gloriosos tresors y ricas despullas de las lletras y ciencias de l' antigüetat y de l' edat mitjana, pera qu' ara nosaltres poguessem envanirnos y móure amohinadora parleria, enmantllevant los treballosos esforsos de nostres passats qu' acusan l' orígen dels moderns avensaments. Sian, donchs, justos los portuguesos ab las generacions que 'ls precehiren, com ne donémexemple los catalans.

Lo *Museo Balear*, revista bilingüe que ab tanta acceptació veu la llum pública en Palma de Mallorca publica en son número del 31 de Maig lo següent sumari:

Sant Cabrit y Sant Bassa, per D. Tomás Aguiló.—Estudios filosóficos sobre el verbo, per D. Joan Maura, Pbro.—Un jorn á Miramar, per D. Bartumeu Ferrá.—A D.ª María Pons de Pons, (poesía) per D.ª Manuela de los Herreros de Bonet.—Napoleon, (poesía) per D. R. Bórdas,—El abanico de Asuncion, (id.) per D. Joan B. Enseñat.—Poncelleta, (id.) per Samuel.—Epígramas inéditos de D. Miquel Agustin Príncipe, (id.)—Fábulas, (id.) per D. L. Carnicer.—Miscelánea,

---

Havém llegit en altre dels números del *Boletin Revista del Ateneo de Valencia*, la poesía que porta lo títol de *Vuit romansets á la Verge María*, premiada ab accéssit en lo derrer certámen literari valenciá y original, segons se diu, d' una instruida senyoreta d' esta capital, coneguda ja com á poetisa catalana.

Digitized by Google

En Felip Pirozzini y Martí ha publicat lo romans històrich que en l' últim certàmen de la *Societat per l' estudi de las llenguas romànicas* de Montpellier guanyá una medalla de plata. En lo judici que de las composicions premiadas fá 'l Secretari del Jurat Mr. Glaize coloca en primer lloch la poesía de nostre amich, posant de relleu las moltas bellesas que la enjoyan.

En Joaquim Riera y Bertran ha posat á la venta magníficament impresa sa molt aplaudida comedia *Bernat Pescayre*, de que ja en lo número passat nos n' ocuparem.

L' últim número de la Revista titolada *El Cronicon Ilerdense*, conté lo final de la traducció castellana que ha fet son director D. Joseph Pleyan, de las *Consuetudines ilerdenses*. Sentim no haber rebut ab constancia tots los números de dita Revista pera tenir complerta aquella versió, que no duptém ha d' esser bastant útil als Tribunals pera que puguian aplicar las disposicions vigents de dret civil, contingudas en lo espressat códich de costums.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Joseph Blanch	Fragments de un llibre de viatje	41
J. P.	Un miracle autenticat	47
Joaquim Riera	Tal com só	52
J. Roca y Roca	L' Angeleta	57
Víctor Balaguer	Sobre la tomba d' en Gabriel Tassara	60
P. M. y F.	La posta de l' estrella	61
Magí Verdaguer	Lo Cyclop	62
Andreu Balaguer	Bibliografía	66
J. P.	id.	68
	Novas	69

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 18

LA RENAXENSA

1.er de Juliol

CARTAS DE VIATJE

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

I.

Toledo.—Setmana Santa etc.

M' heu compromés á que vos espliqui 'ls principals epissodis del viatje que durant la passada primavera he fet en companyía de mòn amich el popular dibuxant Tomás Padró per algunas provincias d' Espanya. Cumpliré vostres desitxos sense proposarme descriure ni criticar monuments y edificis, ni arriscarme á definir el carácter polítich, industrial ó comercial de 'ls pobles qu' acabo de recorre; ja perqué axó podeu trovarho tot en monografías, guias y estadísticas, ja perqué está bèn lluny de lo que m' he proposat. No vuy mès que contarvos *el mèu viatje*, y lo que, per tant, faré será coordinar mas apuntacions de cartera sentint vivament no poderlas espurnejar de 'ls croquis qu' allí las espurnejan, á fi de que ab menos paraulas poguéssiu formarvos mès just concepte de lo que vos conto.

Digitized by Google

Surtits de Barcelona á primers de Mars, y desprès de permanencias mès ó menos prolongadas en Tarragona, Valencia y Madrit, el dia de Dijous Sant arrivavam á Toledo, la patria del cabell d' ángel.

Molts espanyols—y sobre tot els madrilenys — tènen la habitut de passar el dijous y divendres Sants en aquella ciutat; axís es qu' á causa de la rebaxa de preus els carrers de Toledo durant aquells dòs dias se veuen mès concorreguts per forasters que per toledans matexos.

Al cap d' unas quatre horas escassas de tren posavam els peus en la imperial ciutat per pendre per assalt una de tantas diligencias que desde la ribera del Tajo pujan als forasters á Toledo, qu' está assentat al cim d' una colina. El dia era magnífich; dibuxada per un cel espléndit y dominant aquella planuria hont serpenteja el Tajo, veya de nou axecarse sobre nostres caps aqulla silueta trencada y escabrosa ab que remata Toledo. L' Alcázar de 'ls Reys—mès elevat que tot—ab sas mal-restauradas torres, las murallas godas enmarletadas oprimint la ciutat, aquellas casutxas apilotantse unas sobre d' altres, per tot arreu puntas de campanarets y rastatlleras de marlets, y en primer terme la porta d' Alcántara conjunt de godo, árabe y barroch, tot semblava estar en guardia per rebre'ns solemnement.

Desd' allí dalt nos enrahonavam totas las rassas, totas las épocas... totas menos la present. Perqué en Toledo troveu tot lo que puga demanarse dintre 'l terreno del Art; es una font inagotable per l' arqueólech, l' arquitecto y 'l pintor —sobre tot escenógrafo. Desde las ermitas y murallas godas fins á las portas y salas árabes, desde 'ls mès esbelts palaus del renaxement fins als retaules y ponts modelos de barroquisme, tot ho troveu allá en son major grau de bon gust, originalitat y riquesa. Pero al posar els peus en Toledo es precís que vos convenseu de que aneu á viure en la edat mitxa, de que aneu á umplirvos de sentimentalisme y romanticisme, despullantvos en cambi de totas las conveniencias y comoditats vulgars á que 'l sigle XIX nos condemna.

En efecte, l' anar de nit per uns carrers tortuosos y estrets, empedrats ab palets de riera; sens' altre llum que la d' algun fanalet que penja al devant del cau d' una imatge, iluminantvos á la esquexada una creueta clavada mès avall en la paret ab aque trótul al peu: «aquí va ser assessinat á l'

Digitized by Google

any *tal D. Fulano*», y arrivar en fi á casa sense haber trovat un' ánima vivent ab tot y no ser mès que las vuyt del vespre: tot axó vos fa descubrir devant de las generacions passadas y esclamar: ¡Oh rassa prostergada, desconexedora de lo bell, inventora del gas y del tramvía, y de 'ls cafés y teatros etc. etc., jo t' anatematiso pe 'ls sigles dels sigles.

Per' lla á mitx dia 'ns deturavam dintre Toledo en la plassa del Zocodover desde hont partirem á buscar taula y llit, y passar á saludar y recorre novament la Catedral. Lo segòn no 'ns ho depará la Providencia fins á la justa hora de dormir, á causa d' estar las fondas atestadas.

La Catedral de Toledo es una gran Catedral; si vos he dit qu' en Toledo s' apareix l' Art en tòtas sas formas, géneros y épocas la Catedral pot molt bén nomenarse la sinfonía de la ciutat. No podeu figurarvos la barreja arquitectónica qu' en tòtas parts vos oferex no dexant de causarvos una impresió particular el veure sempre al costat d' una imatje d' espressió mística y ropatje recullit, un angelás mitj nú ab manto volejant y cara de cortesana. Pero no obstant, es tot tan notable, tan escullit, qu' al acostumarshi la vista y, desaparescut enterament aquell desitx de sentiment religiós que s' esperimenta al entrar en los monuments sagrats, vos considereu portats á un museo cumplertíssim, á una superba esposició de joyas d' art de tòtas épocas. El Cor ab sas cadiras, rexats y faristol, gloria de Berruguete, las capèllas ab sos sepulcres y retaules, la sacristía y antesacristia ab sa galería de pintura hont descollan els cuadros del Greco y la volta decorada per Giordan, es tot digne d' un carinyo y tractament millor del que reb y es deplorable per altra part qu' arqueólechs y artistas de tots géneros no hagin popularisat mès sa bellesa. (1)

Las joyas que posseheix aquesta Catedral sòn moltas y d' un valor fabulós, pero es casi impossible poder véurelas per tancarlas un cert número de claus guardadas per altres tants canonjes, que deurian procurar que 'ls forasters y artistas poguessen admirar y estudiar el tresor de la Catedral de Toledo.

(1) Es precís no descuydar tampoch qu' alguns d' ells han sigut espulsat de la Catédral pe 'l sol delicte de treure una apuntació. Axís li passá poch temps enrèra al arquitecto vienés Victor Luntz.

Digitized by Google

Es també notable en ella el campanar, una massa de 92 metros próximament; pero al guaytar allá dalt no podem menos de pensar ab la ciutat morta y la ciutat viva. Es qu' en aquella altura s' aixeca 'l para-llamp ab que nostre inteligent mecánich Sr. Tomasino aná á rematar las tres coronas que cenyexen la agulla de la torre.

Sols me falta afegir á las noticias de la Catedral, que perdé molt de son aspecte al èsser emblanquinada en 1774. ¡Quants pochs monuments se trovan en Espanya á 'ls que la ignorancia, traduhida per zel religiós, no hagi fets víctimas de la cals!—Quan siguém á Andalusía es hont mes de prop podrém veurho.

Per allá á mitxa tarde, en un d' aquells carrers hont sòta unas teuladas que s' avansan fins á besarse s' amagan unas parets rónegas per hont guayta sempre una finestra, un capitell, una llinda ó una làpida digna de figurar en cualsevol museo: en un d' aquestos carrers, donchs, vegerem desfilar per devant nostre la professó de Setmana Santa. Lo mès notable d' ella eran els misteris, grupos de figuras amamarratxadas vestidas grotescament, colocadas demunt de tabernacles, y que ja mès que provocar á befa sospenen y pasman.

El pes de cada misteri es estraordinari y com els carrers forman tots rampas violentíssimas, cada tabernacle porta dotze homes per banda y un altre á cada cap per empényer ó aguantar segons pujan ó baxan. Els portadors de misteris van ab caputxas y túnicas negres caygudas fins els tormèlls. Portan en una má una forqueta ferrada y marxan picant ab ella tots á un temps.

Aquell espectacle, aquell manyoch de caputxas negras. aquellas carassas negras y á mitx afeytar que descubrexen els que, mès cansats, se tiran las caputxas cara amunt, aquells sayons virolats y desmanyotats que s' alsan balandrejant per demunt de tot, y are axó encuadrat per aquells carrers estrets y parets ennegridas y descarnadas, eczhala tot plegat tal aire... que, vos ho confesso francament, vaig sentirme tot jo cubert de pell de gallina.

En tant hauríau vistos els carrers plens de miradors y els balcons y finestras apinyocats de senyoras y senyoretas... pero tot semblava tenir una vida ficticia.

Al sentdemá devia celebrarse la professó de Santa Justa

Digitized by Google

en la cual surten las célebres armaduras, regalo de Felip II y altres magnats. Tenint noticia d' ellas varem ficarnos al matí en la sacristía de la dita iglesieta solicitant véurelas. El sacristá va introduhirnos á un patiet mesquí desde hont per una mala escala de fusta 'ns enfilarem á una porxada en la cual brillavan entre la fosca las vintyset armaduras afileradas. Juntament ab ellas se conservan llansas, espasas, un ceptre y una rodella.

A la tarde las vegerem anar per aquells carrers, y hauría estat la ilusió cumplerta si per sòta aquellas corassas ventrudas no apuntessin unas faldilletas ab sarrèll y unas cametas ab calsas curtas. Ademès tampoch *fa molt guerrero*, portar llansa á l' una má y candela á l' altre.—Entre mitx d' ells va l' abanderado arrossegant una bandera negre hont hi ha pintat el sol, la lluna y las estrellas.

Dignes sòn també d' esment las *cucurullas* qu' assistexen á n' aquesta professó: figureuvos unas caperutxas llargas com las de las nostres cucurullas pero plenas de draps, y decantantse abonyegadas cap á l' un cantó ó á l' altre, ò cayent per demunt del nas—com recordo d' un trompeter, lo que li donava tot l' aspecte de un gall dindi. Acabeu la figura ab una cota de llustrina negre, cenyida al cos y curta fins al genoll,—aguantantse estarrufada com el vestit primer d' una criatura,—y cama ab calsa curta y mitxa negre. El poble els hi dona 'l nom de *mariquitas negras*.

Aquestas sòn las célebres professons de Toledo, pero 'ls toledans varen parlarnos d' un' altre que surt de vespre en la cual els penitents caminan ficats en la caxa de la cual no 'n treuen sino 'ls peus.

Al dia vinent Toledo es tot un altre. A punta de dia corra tothom á comprar, pero si sortiu de casa tan solament á las vuyt son bèn contadas las personas que troveu pe 'l carrer.

Camineu, y vos interneu fent jiragonsas, y no sentiu mès que 'l ressó de vostres propis passos. Si axequeu els ulls veyeu alguna cortineta abaxarse derrèra 'ls vidres, ó un bulto que 's mòu derrèra d' una jelosía. Y aneu caminant y veyeu devant vostre manats d' aucellets saltironant tranquilment pe'l llarch del carrer..... y llavoras, fins involuntariament vos acut á la imaginació el recort de 'ls infortunats germans Becquer;—vos sembla véure còrre 'l llapis d' en Valeriá y la ploma d' en Gustavo-Adolf y á cada nou detall

Digitized by Google

que se vos oferex, per important ó insignificant que siga vos sembla fullejar els dibuxos de l' un y llejir los cuentos del altre.

¡Pobres Becquers, tan grans en jeni com en desgracia! Ja que nostra memoria no es eterna perque puga vostre recort viure eternament, Toledo anirá sempre parlant de vosaltres mentres li quedi pèdra sobre pèdra.

El recort d' aquestos dos grans homes morts casi noys m' ha fet segurament Toledo bèn mès simpátich de lo que m' ho fòra.

Afortunada ó desgraciament no sò tan artista que 'l sentiment d' Art m' ofegui l' orgull de Patria y sobre tot d' home.—Perqué Toledo no ha avansat un pas mès, d' ensá que dexá de ser còrt. Igual que Cervera quan se li tregueren els estudiants, Toledo un cop l' hagué abandonada Felip II, aviciat á que la vida li baxés de dalt no comprenguè que desd' aquella hora devia surtirli d' ell matex.

Toledo es un poble estremadament levítich. Allá 'l número d' ermitas, convents, iglesias y parroquias iguala casi al de las casas particulars; el de capellans es axís matex estraordinari: y el poble es molt fanátich. Es un *poble imbècil que vegèta* com diu Zorrilla; y el parlar d' aquest poeta y recordar sa magnífica llegenda del *Christo de la Vega*, me sembla veure de nou aquella capelleta *mudejar* á la ribera del Tajo, ab aquella imatge del Christo desclavat del bras dret; miracle atribuhit per uns á haber jurat contra d' un juhéu que 'l prenia per fals testimoni y, segons altres, en favor d' aquella pobre fadrina trahida y negada per sòn seductor. D' aquesta segona tradició prengué en Zorrilla l' argument de sa llegenda. De tots modos la imatge del *miracle* serví de llenya á 'ls francesos. La que hi ha avuy dia es posterior a la guerra d' Independencia.

Y com una idea 'n porta sempre un' altre, el Christo de la Vega 'm fa recordar que al demunt de la porta del Zocodover hi ha un altre Christo al cual s' encenia llum cada vetlla. Feya algun temps qu' á molts estranyava el veure al Christo uns vespres casi bè á las foscas y altres nits ab una iluminació com una gloria. Descubert en fi 'l misteri 's trová no ser sinó que la pobre imatge era un tèlégrafo carlista que ab son major ó menor número de llums donava als de la ciutat bonas ó malas novas del campament de sòs correligionaris.

Digitized by Google

¡Que hi farém! *Tempora mutantur:* cada época te las sèvas llegendas. Y sos cantars. En recordo varios que vatx copiar d' una paret interior de la Catedral á 'ls cuals aquest pot servir de mostra.

Españoles grandes y valientes
marcharos pronto á la lid
para que pueda don Carlos
su gran triunfo adquirir.

Y á propósit de las parets de la Catedral: quan en temps de la Revolució l' Estat s' incautá del Arxiu del Capítol, aparegué en ellas aquet cartéll ab grans lletras.—El qui matí un Arxiver guanyará la gloria del cel.—(Se tracta no més que de cinch ó sis anys enrera.)

El citat Arxiu havia fins are pertenescut al Estat; desde l' últim cambi de govern la monarquía l' ha tornat al Capítol. No obstant lo mès important qu' ecsistía en aquell Arxiu la Comissió d' incautació va trasladarho á la Biblioteca Nacional de Madrid.

Aquestas obras son d' un valor inestimable; recordo entr' ellas *El Misal rico* (7 vol. fol. major) superior en molt á tot lo qu' un puga imaginarse com á travall de miniatura. —Sa execució durá desde 1503 á 1548;—recordo també 'l manuscrit titolat Morals de San Gregori (any 984) important per sas magníficas lletras capitals com per las pocas y curiosas láminas que conté; y sobre tot es digne de recort una Biblia, la primera obra ilustrada que 's coneix en Espanya. Diferents autors, y entr' ells Mariana, la suposan del sigle VII; lo que si puch assegurarvos es qu' es anterior al X, per constar,—en una nota qu' enclou el mateix llibre—qu' havía pertenescut *en tiempo de moros á Servando obispo de Ecija.*

Tots aquestos llibres que la Revolució ha posat á disposició d' artistas y bibliófils, eran fins are pomas del jardí de las Hespérides d' ahont calía que las arrenqués un Hércules. ¿Imagineu potser que la impossibilitat de veure aquestas joyas d' art era pur efecte d' un ecsès de zel mal entés?.... No ho cregueu; no hi ha casi llibre d' aquestos que no tinga vinyetas retalladas, lloms y cubertas aximicats y tiras de pergamí talladas al llarch dels fulls, per posar rótuls en

las clans y ficsar ciris en els candeleros. Res d' axó ho dich per passió; tot es auténtich, acabo de palparho.

No obstant en l' Arxiu de Toledo s' hi conservan encare obras de molta importancia y sols vos parlaré d' un tractat de medecina del sigle XVI ó XVII, escrit en catalá, y que l' objecte qu' allá 'ns portava 'm privá del gust de fullejar.

No vuy ja estendrem mès sobre aquesta ciutat de la que vatj despedirme ab tristesa y verdader desitx de tornar á veure. Aquella vida tranquil, aquella dolsa tranquilitat acaban per tenir sos atractius, y are encare moltas tardes á posta de sol, me revè á la imaginació aquell gran horisont vermell, aquella hermosa vega, el Tajo reflectint la posta, y per demunt del pont de Sant Martí tot aquell pilot de torres colradas per l' últim raig de sol; alguns cops de picador ressonan vagament al llarch del riu; las orenetas xisclant corran al jòch y 'ls espervers se llensan al vol... Dintre poch Toledo dormirá profundament.

Y de cuantas cosas importants he dexat de parlar encare perqué fora feyna de durar sempre! Artistas, arqueólechs, bibliógrafos y amants del art, aneu á Toledo; allá trovareu tot lo que de bèll y gran pogueu desitjar, pero no baxeu á la fábrica d' armas..... no aneu á veure com entre aquella exuberancia d' art espanyol, las magníficas fullas toledanas se graban y decoran conforme á litografías francesas; no aneu á veure com homes que potser en sa vida han fet altre cosa qu' acompanyar visitadors á la fábrica vos fan comensar per las salas hont se pulexen y proban las fullas y acabar per las fornals hont se comensa á donar forma de fulla á un llingot de ferro y dos d' acer.

Paro aquestas cosas se veuen per tota Espanya.

Poso punt á aquesta primera carta esperant que la segona será mès agradable: anem á trovarnos en plenas firas de Sevilla.

Apeles Mestres.

LO PAPA BENET XIII

Y LOS PAGESOS DE REMENSA;

ABOLICIÓ DEL MALS USOS INTENTADA PER LO REY D' ARAGÓ DON JOAN I Y LA REYNA DONA MARIA DE LUNA.

(Continuació.)

Si l' aplech de títols ó instruments diplomátichs que acabam de veure (1) constitueix un *document* importantíssim per integrar la historia catalana del rey Don Juan I, de no menos, ans bé de més importancia per á desembolicar y nuar, urdir y tramar lo fil de la qüestió social dels remensas fou en lo regnat següent lo

DOCUMENT II.

Registr. Curie locumtenencie Regine Marie Martini, 8; numeració moderna 2350.

1) Fol. 43 a— 44 a. Cartas escritas en lo dia 21 de Maig de 1402.

Sanctissime pater. Vinculum caritatis unumquemque inducit ut, erga ignominiose oppresos, vinctos et multis plagis immaniter sauciatos, manus et vires suas sublevet adjutrices. Cum itaque, pater piissime, ut vestram sanctitatem credimus non latere, in aliquibus partibus Cathalonie principatus *a longevis temporibus* fuerit atque sit quedam *prava et detestabilis consuetudo,* aut servitus, in vulgari Cathalano diversis vocabulis nominata, videlicet *Cugucia*, *exorquia*, *intestia*, et *arcina*, *reemença pendre e maltractar*, quibus plures rustici et villani ac alii homines in diversis villis, locis eremis et ineremis dicti principatus degentes, seu populati subjacent, et quamplurimum affliguntur per dominantes eisdem tam ecclesiasticos quam seculares: Que quidem detestabilis servitus et prava consuetudo hos tristes et nefandos parit effectus, scilicet, quod si uxor alicujus dicte servituti submissi adulterium duxerit comittendum (2), aut aliquis ex pre-

(1) Erratas: Página 11, lin. 10, «fol. XI f.»; deu dir «fol. XI b». Página 14, línea última, «Denia»; deu dir «D' Elna en lo Rosselló, qual Sede episcopal fou transferida á Perpinyá en l' any 1602.» Página 31, lin. 31, «sols»; deu dir «f(lorins)».

(2) *Cugucia*.

Digitized by Google

dictis decesserit nulla prole relicta ex sua uxore (1), aut intestatus obierit (2), vel ejus mansus seu domus fuerit incendio concrematus (3), dominans seu dominantes rusticis ipsis *proinde* certam partem bonorum illorum *ipso facto* adquirunt *contra jus divinum pariter et humanum;* cum afflicto innocenti non sit addenda afflictio. *Reemença* vero *pendre e mal tractar* istam pravam conditionem important quod, dominantes ipsis rusticis, seu hominibus predictis, possunt ipsos *nulla causa vel culpa preeunte* capere et in carcerem mittere, ipsosque ibidem detinere et male tractare ad libitum, *omni remedio appelationis*, seu recursus ad presidem seu majorem, *totaliter intercluso;* neque filii eorum ad sacros ordines promoveri, matrimonium contrahere, nec ipsos mansos aut domos eorum exire possunt causa habitandi, donec primitus se redemerint a dominantibus eis (4), in tantum quod sunt pejoris, deterioris et vilioris status et conditionis quam ceteri mundi homines jugo servitutis oppressi; hocque, pater sanctissime, sit apud deum et homines quoddam singulare detestabile el execrabili(ter) monstruosum, deturpans et inficiens nedum subjectos oneribus et passionibus supradictis, verum eciam quodammodo maculans patriam istam et degentes in ea, sitque aliis mundi nacionibus materia illudendi, seu in neglectum habendi, *nacionem cathalanorum*, tendat nec minus contra naturalem justiciam et *hominum libertatem, quam deus ab inicio plantavit cuilibet humano subjecto:*

Supplicamus ab intimis (5) clemencie vestre, cui proprie convenit talia extirpare, quatenus dignemini super predictis infrascriptam adhibere medelam, qua sanari poterit de facili ipse morbus.

Constat etenim, pater sanctissime, et contingit multociens quod prelati et persone ecclesiastice, nobiles, barones, milites et alie persone generose, cives et seculares, tenentes dictos homines dicte servitutis sub jugo,—dictos rusticos et alios villanos supradictos ab ipso detestabili jugo liberos faciunt isto modo, videlicet, quod, facta primitus legitima extimacione et adveratione de valore et utilitate servitutum ipsarum, precium seu valorem ipsius convertunt in annuos redditus atque census percipiendos singulis annis perpetuo per dominantes predictos super ipsis rusticis et villanis, mansis, domibus et bonis omnibus eorumdem; et insuper remanent ipsi rustici adhuc *homines proprii et solidi* eorumdem. Ex his enim (6) que petimus, beatissime pater, duo bona (pariter) sequntur: libertas et immunitas tam detestabilis servitus(ti)s, et dictorum dominantium uberiores et

(1) *Exorquia.*
(2) *Intestia.*
(3) *Arcina.*
(4) De llurs senyors, ó de *aquells que l's dominan.*
(5) De lo íntim del nostre cor.
(6) Partícula en lloch de «enimvero.»

Digitized by Google

continuati redditus atque fructus, percipiendi annis singulis perpetuo, ut est dictum.

Dignemini itaque, pater clemens, ad exemplum crucifixi qui, quos tenebat servitus antiquata, a servitutis nexibus liberavit, *vestro generali* EDICTO seu BULLA *sufficienti*, statuere et rite eciam ordinare, ut *quicunque* ex dictis oppressis se redimere a nexibus dicte servitutis voluerit, servando ac cum effectu complendo formam et modum redempcionis et liberacionis superius et inferius posite, possint se redimere et totaliter liberare.

Et, ut predicta facilius valeant adimpleri, dignetur Beatitudo ipsa vestra comittere et mandare Episcopo barchinonensi (1) et abbati Monasterii sanctarum Crucum (2), et utrique eorum *in solidum* plenariam potestatem conferendo, et providere quod per se, et substitutos ac subdelegatos eorum, possint omni appellatione remota dictas pestiferas et reprobatas servitutes per infrascriptum modum redimere et totaliter extirpare, videlicet, quod vero precio extiment seu aprecient servitutes predictas, ipsarumque precium seu extimationem convertant, seu converti faciant, super ipsis hominibus et bonis eorum, in perpetuos redditus, sive census, annuatim solvendos per dictos vassallos personis ecclesiasticis, aut eorum dignitatibus, officiis seu beneficiis, et *aliis personis laycis,* ut tucius et firmius fieri poterit ad comodum et augmentum dominancium predictorum; ipsis tamen vasallis remanentibus hominibus propriis et subditis ipsorum et beneficiorum suorum, *eo modo quo sunt ceteri homines et vassalli dicti principatus Cathalonie dictis servitutibus et* MALIS USIBUS *non subjecti*, ac solventibns decimas, primicias, census et alios redditus, sive fructus, per ipsos dari solitos, seu prestari, eis dominantibus supradictis. Et super hoc, pater beatissime, dignetur vestra sanctitas concedere bullas, seu litteras plena auctoritate vigentes et sufficientes cum clausulis opportunis, prout facti qualitas postulat et requirit.

Et hoc quippe, pater sanctissime, opus pium in dictos homines facietis, juraque ecclesiastica et aliorum augmentabitis et crescetis (3), *nacionem cathalanorum* relevabitis ab ignominiosis opprobriis; unde nos erimus semper ad vestra obsequia et beneplacita prompciores.

Almam personam vestram dignetur conservare incolumem Ecclesie sue sancte regimini longeve ac feliciter opifex summus rerum.

Data in civitate Valencie sub nostro sigillo secreto XXI die Madii anno a nativitate domini MCCCCII°—*La Reyna.* Pro (registrata.)

Reverende pater et amice carissime. In et super quodam negocio,

(1) Juan Armengol (1398-1408).
(2) Andreu Porta (1380-1402).
(3) Forma activa que significa «fareu creixer.»

Digitized by Google

quod habemus et tenemus intrinsice cordi nostro, tangenti non modicum opus pium, informavimus lacius dilectum procuratorem nostrum in Curia Romana Simonem salvatoris bacallarium in decretis grossatorem et abreviatorem domini nostri pape, qui negocium ipsum paternitati vestre extensius explicabit. Quare, paternitatem eandem affectuosius quo possumus deprecamur, quatenus his, que procurator noster predictus paternitati vestre super dicto negocio nostri per se retulerit, fidem credulitatis indubie adhibeatis, ac si ea per nos paternitati eidem oretenus perferrentur.

Data in civitate Valencie, sub nostro sigillo secreto, die XXI Madii anno a nativitate domini MCCCCII.—*La Reyna.* —Idem (1). Pro registrata.)

Dirigitur Cardinali Tirasonensi.

Regina Aragonum. In et super quodam negocio etc. (2), qui negocium ipsum vobis extensius explicabit. Quare vos affectuosius quo possumus etc., ut supra proxime, ac si per nos ea vobis oretenus perferrentur.

Data in civitate valencie, sub nostro sigillo secreto, die XXI Madii anno a nativitate domini MCCCCII.

Bernardus Michaelis.—Idem. Pro (registrata.)

Dirigitur petro eximini de los pilares, Rectori de Tiviça, familiari domini nostri pape. Fuerunt expedite due similes alie (epistole) sine superscriptione.

Regina Aragonum. Venerabilis pater in christo: In et super quodam negocio, quod habemus et tenemus intrinsece cordi nostro, tangenti non modicum opus pium, domino summo pontifici quandam supplicationem porrigimus ad *deliberationem* (3) quamplurium diversis oneribus immodice afflictorum. Et quia contenta in supplicatione predicta insunt plurimum cordi nostro, causis contentis in ea; Paternitatem vestram affectuose precamur, quatenus pietatis intuitu et hujusmodi nostrorum precaminum interventu velitis apud dominum summum pontificem pro obtentu contentorum in supplicatione eadem sic efficaciter interponere partes vestras quod ea que petimus nanciscamur. Ex his namque nobis quamplurimum servietis et ea regraciabimur vobis multum; pro quibus expediendis celerius, paternitatem vestram solicitabit continue dilectus procurator noster in Curia romana Simon salvatoris bacallarius in decretis grossator et

(1) Antoni Valls secretari.

(2) Lo «*etc.*» ó suprimit se deu tirar de la carta dirigida al Cardenal de Tarazona.

(3) «*Deslliuració*» ó «*delliuració*», en francés «*delivrance*».

Digitized by Google

abreviator domini nostri pape, informatus a nobis plenissime de predictis.

Data in civitate valencie, sub nostro sigillo secreto, XXI die Madii anno a Nativitate domini M°CCCCII°.—*La Reyna*.—Idem. Pro (registrata.)

Dirigitur episcopo de Imola.

Regina Aragonum. In et super quodam negocio etc., vos attente precamur quatenus pietatis intuitu etc., ut supra proxime.

Data ut supra. Bernardus Michaelis.—Idem. Pro (registrata).

Dirigitur Petro garcesii legum doctori, familiari domini nostri pape.

La Reyna darago. Nos vos havem fet nostre procurador en Cort de Roma, e per alcun fet que tenim sobiranament a cor, lo qual vos esplicara largament lo feel de la nostra Thesoraria en Jacme ferrer vostre frare, trametemvos lo dit Jacme informat sobre aquell plenariament de nostra intencio. Per que us pregam que donantli fe e creença en ço queus dira de nostra part, vos haiats en lo dit fet axi curosament e ab gran diligencia com de vos confiam.

Dada en la Ciutat de Valencie sots nostre segell secret a XXI dies de Maig (1) del any MCCCCII.—*La Reyna*.—Idem. Pro (registrata).

Dirigitur Simoni Salvatoris bacallario in decretis grossatori et abreviatori litteratum apostolicarum et procuratori domine Regine in curia Romana.

Reverendi patres (2). In et super quodam negocio quod habemus et tenemus intrinsece cordi nostro, tangenti non modicum opus pium informavimus lacius cum alia littera nostra dilectum procuratorem nostrum in curia Romana Simonem salvatoris bacallarium in decretis grossatorem et abreviatorem domini nostri pape. Quare paternitates vestras intimis affectibus deprecamur quatenus eidem Simoni pro negocio supradicto tractando et expediendo liberum aditum (3) ad papale palacium et egressum exinde, quociens voluerit, concedere placeat et velitis. Ex hoc enim vestra reverenda paternitas nos quamplurimum complacebit et ea regraciabimur vobis multum.

Data in Civitate valencie, XXI die Madii anno a nativitate domini MCCCCII.

Bernardus Michaelis.—Idem. Pro (registrata).

(*Seguirá*).

FIDEL FITA.

(1) En l' original «Març»; pero es error manifest.

(2) Col-legi de Cardenals.

(3) En l' original «additum».

Digitized by Google

L' ANGELETA

(Continuació).

III.

Lo mateix dia me n' hauria anat d' aquella vila; emperó las vivas instancias de mon cosí, pogueren mes que mos desitjos.

Era la tarde en havent dinat. L' Enrich volgué que anéssim al café, y al café anarem.

Poch després de serhi, quan jo, devorant lo bon recort de l' Angeleta, mut y reconcentrat mirava desferse 'ls caragols de fum de un rich *habano* que xuclava, entrá un jove en lo café. La forsa magnética de sas perfidiosas miradas devia de segur despertar á las mèvas, y desvaneixe ab sa influencia la tenebrosa abstracció que 'm retenia.

Mirí jo instintivament al qui ja estona feya devia estar contemplantme, y vejí al davant mèu á 'n Pere Castellví, mon condeixeble.

Adonarse'n ell y abrassarme fou tot hú.—Amich meu ¿ets tú? me digué: quant temps há que no t' havia vist! casi bè 't desconeixia. Toquémla, home, toquémla: vinga la má que tantas vegadas s' havia enllassat ab la mèva quan en lo pati del colegi jugavam á colla y á rescat.

Jo 'l saludí, reprimintme lo possible, y mos llavis prompte ab una mitja rialleta disfressaren las penas que 'l cor me devoravan. ¡Quánta enveja tenia jo á n' en Castellví! Ell havia sigut mon millor amich: generòs, magnánim, obert, era digne de molt més que la mèva bona amistat, era digne d' abrassar á l' Angeleta.

Ara ho veig; pero llavors no puch esplicar lo que sentia, y encare que pogués jo 'm guardaria prou de ferho públich. Era tal mon egoísme, que ni la forsa mateixa de la passiò pot disculparlo. Perdonéu, donchs, que passe de llarch l' estat de la mèva anima: figureuvos l' efecte que us farian las flamas del infern si, estripantne la crosta de la terra, crei-

Digitized by Google

xian, creixian fins á llepar la pura, blava y serena volta del cel, y ho tindréu tot.....

Es precís dir que 'm continguí, y que sols los grans esforsos mèus y 'l carácter, com á franch, poch maliciós de mon amich, ofegaren l' ardor del foch que 'm consumia.

—Noy, me digué en Castellví: sense voler ofendre á l' Enrich, ton parent: jo hauria desitjat que haguésses vingut á passar un dia á casa; pero ni aixó are com are puch oferirte. Desde avuy aquest dematí deixo de ser fill de familia. Me véus tant trempat com sempre, perque jo soch aixis. L' aygua que ofega als homes dona vida als peixos. Altres ab lo que 'm passa 's moririan, y jo ab una riatllada he espantat á la mateixa mort.

—¿Y donchs qu' es lo que 't passa? l' hi preguntí ab indiferencia.

—Qué vols que siga! Cuestions de familia. L' Enrich coneix á mon pare: es un home que Déu lo perdoni. Aferrat á la sèva, contradirlo es bofetejarlo..... ¡Ves que havia de succehir vivint un any de carrera 'ls dos en contínua contradicciò!

—Es estrany que tú tant bon xicot... y coneixentlo ja, no t' enmotllessis.....

—Sembla estrany ¿no es veritat? Donchs no n' es gens. A veure que farias tú en mon cas. Hi ha un any que desprès de sis de colegi y dos de viatjar pèl estranger, arribo á casa. Lo Vendrell era per mi com una població nova. Buscava relacions y poch tardí en trobarlas. Vejí una noya y no sè com m' inflamá l' ánima. Si la coneixessis, Pepet! Véurela, estimarla, dirli, y recullir de sos ulls blaus una mirada mes dolsa que una nit serena, fou tot hú. La cosa estava feta: al cap de vuyt dias tota la vila parlava de nostre festeig... ¡Es un escándol lo que succeheix als pobles!... Pero qué vols que 't diga: per compte d' etjegar al dimoni al primer que li passava pèl cap lo preguntarm'ho, sentia jo sas paraulas inflarme 'l cor de orgullosa satisfacció.

Lo que tot lo Vendrell sabia, no podia ignorarho mon pare. Desprès de tres ó quatre dias de malas miradas, vingué un moment en que 's decidí per rompre 'l foch.—¿Es cert lo que 's diu pèr la vila?...—Pare, quan los gossos lladran!... —Donchs, fill, sápigas una cosa y obra desprès tal com te sembli.....

Digitized by Google

Y 'm referí una historia de familia, que jo no la savia, havent viscut tants anys fora de casa.

Escoltéula y us la contaré ab quatre paraulas. Veuréu ab ella que fins á cert punt mon pare tè rahó, pero veuréu també que á mi no 'm falta.

IV.

Lo pare de l' Augeleta era progressista: home testarut com lo mèu pare, d' aquells que diuhen—«primer lo partit que tot»—y que no 's limitan á dirho, sino á practicarho en tots y cada un dels sèus actes. Mon pare es conservador, moderat, madur, com dihuen are, y en lo sèu modo d' obrar, tan intolerant com ho era 'l pare de la mèva estimada.

En las vicissituts políticas per qué ha passat la pobra Espanya, tú sabs que hi ha hagut cada daltabaix que horrorisa; aixis es que 'ls dos rivals varen tenir durant alguns anys ocasiò de destrossarse alternativament.

De segur que si visqués lo vell progressista, no olvidaria que jo sò lo fill d' aquell home, que un dia sent arcalde de la vila, acompanyat de un parell de mossos de l' Escuadra l' arrancá de casa sèva, pera ferlo dur com element subversiu á l' ordre públich, á una trista presó, desde ahont sense formaciò de causa, sense dirli sisquera 'l motiu d' estar pres, lo dugueren de nit á un barco que 'l portá vent en popa cap á Fernando Poo: de segur que no olvidaria que aquesta separaciò forsosa de la sèva familia, de sos negocis, de tot lo qu' ell mes volia y estimava, li tiraren á terra la salut y la fortuna: de segur que no li perdonaria á mon pare la trista pobresa que experimentá y la llarga malaltia que sufrí, malaltia que agotantli los últims recursos ab que contava, lo dugué al sepulcre.

Donchs aixis com ell no perdria 'l recort d' aquesta treta, mon pare, implacable com ell, com ell rencuniós, no ha olvidat que un dia que la revoluciò triunfá, vejé su casa invadida per las turbas, davant de las quals hi anava 'l pare de l' Angeleta, ni 'ls minuts, que iguals á sigles, de un martiri incomparable, passá dintre de un amagatall, sentint lo trepitj á dos passos d' ell, dels que ab véu ronca y desesperada demanavan lo sèu cap, exitantse por moments,

Digitized by Google

al veure que la set de venjansa que sentian, tardava en saciarse.....

—¡Criatura! deya mon pare ab véu severa al referirme aquesta escena. ¿Vols tú que jo admeti en la mèva taula, sota de ma teulada, á la filla de un home despreciable y cobart, que havia tractat d' assessinarme? ¿Vols tú que 'ls fruits de mon suor servescan per alimentar á un rebrot d' aquella malehida familia, enemiga jurada de la mèva? ¿Tú no sabs que aquets cabells blanchs que véus dessobre de mon front vaig posarlos lo dia en que, colgat de palla, sentia la véu d' aquell miserable donant las ordres als sèus, á fi de que no deixessin sense escorcollar un sol recó de casa mèva? Donchs si no 'u sabias, sápigaho per endavant, y entengas que primer voldria jo que un llamp del cel abrusès aquesta casa y á mí ab ella, que permetre que 'ls mèus nets, tinguessen en sas venas una sola gota de sanch del assessí de son avi.

Ah! amichs mèus ¡y quína desgracia la mèva! La severitat de mon pare 'm gelava la sanch; no savia qué fer: per un costat un deber filial y per l' altre un amor cego 'm destrossavan las entranyas.

Decideixo per últim anar á veure á l' Angeleta: per ma boca sapigué lo que havía mediat ab mon pare, y ¡la pobra! plorava..... Si may heu estimat de debó, no podéu figurarvos l' amargor que tenen las llágrimas de la noya que regna en lo vostre cor! Jo puch dirvos que ni are que 'm veig sense familia, sense recursos y casi bé sense esperansa, sufreixo una sombra del martiri cruel que en aquells moments experimentava.....

—Pere, 'm digué 'l germá de l' Angeleta, que al oir los gemechs d' aqueixa havia comparegut á la sala hont nos trobavam: Pere, es cert lo que has dit: impulsat per las odiosas passions políticas, mon pare havia perseguit al tèu; pero de segur que l' home que t' ha dat lo ser no olvidará que l' orfanesa en que avuy nosaltres nos trobém y la pobresa nostra 'ns vé de las mateixas passions que ton pare igual que 'l mèu alimentava.

—¿Cóm? esclamo jo, alsantne lo cap, talment com si 'm sentís una fiblada.

Y 'l germá de la pobre Angeleta 'm refereix l' escena que ja coneixém y ab tant vius colors me pinta l' amargura del

Digitized by Google

home que havia dat lo ser á ma estimada, veyentse arrancat un dia dels brassos de sa esposa y de sos fills, que 'us dich francament que 'm sentia esborronat y frenétich.

—Pere, 'm diu lo jove. Si haguessem de passar balans entre ma familia y la tèva, veurias encare lo que 'ns restéu á deure. Tú tens pare y tens fortuna: nosaltres som órfes y som pobres. Axó mateix ha fet, que jo y tots nosaltres, víctimas del modo de pensar de mon pare, odiessim la política, y en odi á la política, tiressim un vel al passat. T' admeterem aquí, perque veyam que tú, francament, no 't semblas en res al autor de tos dias: t' admeterem tambè perque créyam que la nostra desgracia hauria encés algun remordiment á casa tèva: are 's veu que 'ns hem equivocat: tot arbre ha de donar sempre los mateixos fruyts...

—¡Angeleta! exclamo jo, arrebatat per un impuls irresistible. Jo seré tèu ¿vols tú ser mèva? Jo seré tèu, ab mon pare, ó sense mon pare....

L' Angeleta 'm dona una mirada d' ángel, m' agafá la má y me l' estreny ab nerviosa forsa.

Eixint de casa sèva no tocava de péus á terra; volant arribo á la casa de mon pare.

—Pare, li diguí: ans estimava á una noya, are l' estimo 'l doble: ans la volia perque era hermosa y era bona, are l' estimo mes perque 'm proporciona l' ocasió d' esmenar una falta, d' apagar un remordiment.

—¿Qué dius? exclama mon pare, donant un cop de puny sobre la taula.

—Sí: vosté sabrá, sens dupte, qui fou la causa de l' orfanesa y de la miseria de una pobre familia: donchs al orfe jo li vull donar un pare, á la pobra un auxili....

—Pere, 'm digué: la causa de las desgracias de una familia, foren las miserias y 'ls crims del cap d' aquesta familia y no jo, tingau entés, y no entris mes á casa meva, si has de de dur tant solzament aquí una engruna de la pols d' aquella casa.

—Pare: es impossible lo que 'm demana, li dich jo.

—Mes impossible es encare, 'm respon ab véu reconcentrada que després d' axó puga sufrirte un minut mes en la mèva presencia: vésten en nom de Dèu....

—Y aquí 'm teniu, amichs mèus, exclamá ab una véu tranquila y sossegada que feya un terrible contrast ab la

Digitized by Google

vehemencia ab que 'ns havia fet l' anterior relació: aquí 'm teniu, abandonat; pero satisfet. L' amor d' un ángel no 's desarrela del cor tant fácilment: si 's fá un esfors segueix lo cor, com lo terrós segueix al arbre que s' arrenca, y jo sense cor, no podria viure.

Pobre xicot! Per hermosa que siga l' Angeleta ¿haurias tu fet per ella lo que 'l pobre amich tèu? ¡Aquest pensament esbargí de mon pit los darrers desitjos qu' aquell mateix dematí s' havian encés en ell.

Jo mirava á n' en Pere Castellví plé d' admiració: ell recolzat en la taula s' havia deixat caure 'l front sobre la palma de la má y restava pensatiu. Mon cusí callava tambè.

Al costat nostre, cuatre mariners jugavan atrafegats al solo, mullant algun d' ells los llavis en una copa de Jamaica: un núvol de fum omplia l' ambent del café: lo mosso, ab la safata á la má servia á la concurrencia. Per tot arréu hi havia animació y bullici: sols en la nostra taula, podiam los tres compararnos ab lo mármol de la mateixa. Semblavam muts y no obstant parlavam tots ab lo nostre interior.

Per últim trenca aquella abstracció la véu de mon cosí.

—Bè, Pere, digué: tu 'm dispensarás l' indiscreció. ¿Y are qué pensas fer?

—No 'u sè, respongué mon amich: no estich determinat sino á no abandonar per res á l' Angeleta.

—Si puch servirte pera alguna cosa.... Ja sabs que jo conech á ton pare....

—Per lo mateix que 'l coneixes, no ignorarás tú qu' es home per no tornar endarrera: no hi ha que pensar ab ell.

—Pero tu axís te quedas al carrer.

—¿Y qué hi fá? diguí ab lo tó del home resolt en mitj de la mateixa desesperació y de l' impotencia.

—Jo crech que tú no pots pensar en res de casa tèva: segons tinch entés la fortuna de ton pare, ell se l' ha guanyada tota ¿no es cert?

—Sí.

—Ell, sent jove, aná á *América*... y...

—Sí, á *América!*

Los ulls de mon amich s' enlluernaren al pronunciar aquesta paraula: se serená son front: y lo mateix que si un raig de sol hagués desvanescut los espessos núvols que 'l preocupavan, se mostrá desde llavors un altre home. Se

Digitized by Google

hauria dit al veure 'l que havia trobat la clau de son pervenir....

—Bè, Pepet, bè, 'm digué tot d' una ab tó carinyós: Tu si que n' ets de felis!

—Y á pesar de tot, Castellví, ¿ho creurias que t' envejo?

L' idea de possehir la má de l' Angeleta, l' idea de sufrir y ferme digne d' ella, m' havian fet cometre aquesta indiscreció.

—Y ¿per qué m' envejas? me preguntá.

Y jo mossegantme 'ls llavis responguí:—Per res; que no sabs que sempre m' agradan molt las aventuras!...

Mon cusí y mon amich esclafiren la rialla, jo riguí també, cridarem al mosso, pagarem lo gasto y deixarem lo café.

J· Roca y Roca.

(Seguirá.)

Digitized by Google

A LA BONA MEMORIA

DE 'N

FRANCISCO BRES Y VILADEMUNT

EN LO PRIMER ANIVERSARI DE LA SEUA MORT

Quan l' art que de la historia pedrifica
los mellors fulls pe'l món,
ja de la gloria la corona rica
teixia pe'l téu front;

Com sol qne 's pon en mitg de sa carrera
los ulls vas aclucar,
y entre cántichs y olors de primavera
l' adéu nos vas donar.

Ab tú, com ab la lluna les estrelles
moren al naixe 'l jorn,
de tos amichs les esperances belles
també perdudes son.

Y 'l nom aquell que 'l Déu de l' art devia
escriure ab lletres d' or,
en marbre funerari ¡oh sort impia!
l' ha consignat la mort.

Un any cumpleix avuy; de ta partida,
d' aquell crudel afany
que fá aburrir y escatimar la vida,
cumpleix avuy un any.

Novelles cries omplen de cantades
l' espay, plens de remors
passan oreigs, y olors á torrentades
somrient llançan les flors;

Mes del sol esplendent que bada 'ls cálzers
de tantes flors lo raig;
l' hivern que acota de ta tomba 'ls salzers
no pot tornar en Maig.

Digitized by Google

De ta fossana per la freda llosa
passant, escampe 'l vent
les seques fulles del llorer que hi posa
tothom qu' estima y sent,

Y ab llágrimes als ulls, ab la racança
del be perdut, al cor
que may de sospirar ni planye' 's cansa
ta malhaurada sort;

L' artista benvolgut, los dolços llaços
de l' amistat trencats,
aquell que oberts tenia á tots los braços,
mirall d' homens honrats;

Avuy la multitut trista recorda
alsant los ulls al cel
y sent del sentiment rompre 's la corda
y 'ls ulls cubrirli un vel.

Amich, oh car amich, si recolzarte
en ton llit un moment
t' es dat, de l' amistat per á gosarte
lo ver tribut vehent;

Aparta la mortalla, alça la testa
y mírans tots aquí,
tots los que anárem ab cantars de festa
seguint pe 'l teu camí.

Y al veure en nostres cares l' anyorança
y en nostres ulls lo plor,
de nou ajaute y en la fe descansa
del nostre etern recort.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

Juny de 1875.

Digitized by Google

LAS CREUADAS

¿Senyor! quín mot de guerra
com llamp s' ha estés de cap á cap del mon,
que al pes dels hómens s' estremeix la terra,
y adintre las fossanas
se retorsan los morts, en sas llosanas
trucant feréstechs al alsar lo front?

¿Será que al vent tremola
de un nou Atila l' estandart mesquí?
¿será l' infern que ha esbadallat sa gola?
¿Quín foch remou las venas
dels sants reyalmes, que de llamps omplenas
lo cim paurós del místich Sinaí?

Senyor! en las muradas
dels erts castells no 's gronxan los penons,
ni s' ou lo corn de las potents maynadas;
desertas son las vilas;
niuan las aus en sos carrers tranquilas
y 'ls llops devallan á abeurá en sas fonts.

No 's gronxa ni tritleja
lo seny parler dels temples bisantins,
y en sos altars la molsa reverdeja;
no 's rella la planura;
demunt la gram la fruyta cau madura,
y sens roderas moren los camins.

Y en tant ben lluny fa via,
l' Orient per nort, avant, sempre en avant,
ab pols y encens cubrint la llum del dia,
un mon de gent coblada:
bullenta mar que creix avolotada,
oneig de creus y d' armas barrejant.

Res torba sa carrera;
ab ulls serens afrontan los perills;
d' hont s' alsa un peu un altra hi va al derrera;

Digitized by Google

la fam, la set ¡qué importa!
ni un cor tan sols s' atura y 's desconhorta,
bevent la fe dels llavis dels capdills.

«Jerusalem vensuda
socors demana ab llágrimas de dol;
Deu vol la llibertat de nostra ajuda»
y 'ls pobles s' estremeixen:
Deu ho vol! van cridant, y repeteixen
cayent y alsantse sempre: «Deu ho vol!...»

Oh si, Deu de mos pares!
tu vols encendre l' astre de Judá;
un mon á alsar tos ángels escampares,
y ja l' Orient tremola
al vent d' eix mon que devallant rodola
ja 'l pes sentint que 'l front li esclafará.

Míral: las mars planeras
s' han dut lo bosch de sos baixells pesants;
ja enllá son cap aixecan las palmeras;
ja 's veu Alexandria;
ja Sidon es vensut; ja Antioquia;
¡ja en los murs de Salem posan las mans!

¿Qué val la nuvolada
per minarets y torres del hoste de Satá!
Boti en sos murs la carn despedassada;
s' estellin las osseras;
sang y mes sang borbollin las rieras...
¿qué val, Salem es lo segon Jordá!

Amunt! ab la cridoria
coratge 's dona 'l generós estol:
cada cadavre es un grahó de gloria;
bentost tot será runa,
y fins, si cal, per fondre eix tros de lluna
novells Josués aturarán lo sol.

Y cau, Senyor, ta esposa
sobre 'l cor de tos fills d' amor gosant;
y al cantarla tos ángels victoriosa
s' esquerda allá, en la broma,
que alsa 'l *Simoun*, la tomba de Mahoma
y sas llantias s' apagan tremolant.

Oh Deu, per fi es l' altura
del Calvari esplendent ara del mon;
mira á tos fills banyats en l' amargura,

Digitized by Google

llensant l' armeig de guerra,
y ab besadas seguint tota la terra
que pantejá al trepitx de ton afront.

Mírals; sos fronts oreja
aura de llors en mans de serafí;
lo plor que avuy sas galtas humiteja
fa esment de la coloma,
la olivera duyent, rossa la ploma
ab los colors del arch de San Martí.

Mes ¡ay! que las vensudas
horts del Islham s' aplegan en son cau;
y altre cop s' ha sentit lo bes de Judas,
y en ta creu se cargolan,
llensant verí, serps del orgull que volen
en sos brassos de amor fe 'l mon esclau.

Y torna l' host salvatge;
y al crit potent del desgavell paurós
Jerusalem s' aplana al esclavatge;
y tas gents enmollidas
tornan á alsar las armas benehidas.....
mes ¡ay! no bregan per ton nom gloriós.

Y debadas la Europa
llensa al combat mes pobles y mes reys,
que al fi l' Asia ferós en mitx sa tropa,
de ton sepulcre alsada,
al front li escup en sangonent onada
sas coronas, sos báculs y sas greys.

¿Senyor! veurá ta gloria
sempre trionfant l' iniquitat del hom?
¿no será may lo jorn de la victoria?
¿las rassas descregudas
no has de veure en la pols caure vensudas
al vent llensant la fama de ton nom?

Oh si! que has dat la vida
pera alsar fins á tu lo mon esclau,
y la lley de l' amor será cumplida;
vindrá 'l jorn de ventura,
lo sol esqueixará la nit obscura,
y armas serán las eynas de la pau.

S' escampará en la terra
estol d'apostols tas virtuts llohant;

Digitized by Google

als errors y no als hómens fent la guerra;
alsant gents degradadas,
trayent imperis, aplanant muradas;
morint com tu, Senyor! jamay matant.

Llavors ta Creu gloriosa
dalt del Calvari aixecará son front,
y cubrirá ab sos brassos, amorosa,
la humanitat unida,
y las fitas del regne de la vida
s' aixamplarán de cap á cap del mon.

ANGEL GUIMERÁ.

Abril de 1875.

Digitized by Google

LA GITANA

Morena, pel sol torrada,
ab las dents blancas com neu,
ulls que sembla que llampegan,
rulls de llarchs negres cabell;
formas mórvidas y plenas,
vivesa, nas aguilench,
mohiments voluptuosos,
llavis com grana vermells:
per tot flochs, botons de plata;
vestida ab cent colorets,
sonrisenta la gitana
y ab pander de cascabells,
va dihent la bonaventura,
cavallers.

—

Diu: L' Estrella m' anomena
tot lo mon que á mi 'm coneix;
sé 'l secret d' una mistura
pera enamorá 'l jovent;
del esdevenir la sombra
devant meu se desvaneix,
y no pego mal-miradas
ni faig patí' als infantets:
jo vaig guanyantme la vida
cantant follias que sé·
—¿Qui vol la bonaventura,
cavallers?—

—

—Obriu la ma, galan jove,
perqué llejeixi 'l palmell:
sou, galan, de noble branca,
vos veniu de cavallers.
Las minyonas enrajolan
quant d' amor los hi parleu;
vos estima mes que totas
una de rossos cabells
y encar que 'ls pares no ho vulguin
á la fí la lograreu,
que las jovas cobdiciadas
solen ser del mes valent.
Bona sort heureu en guerra
de bona mort morireu:—
es vostra bonaventura,
cavaller.

Digitized by Google

—La nineta enamorada,
bona sort vos dongui Dèu:
per vos brega en terra llunya
sospirant un cavaller.
Una mora mitx fadada
diu li doná ensupiments,
que la mirada la mata
d' un soldat del senyor rey;
mes per ço no 'n feu temensa
que ja es vostre lo cor seu.
vos sereu la sobirana
quant retorni 'l brau guerrer;
rodejada de maynada
per llarchs anys lo gosareu;
la bonaventura os lliga,
'l cavaller.

—

Ningú mes vol que li digui
lo que encare te de sér..?
A tots bona sort predico
y 'm mata l' anyorament
perqué 'l cel qu' aquí blaveja
no n' es de ma terra 'l cel..!
Jo l' anyoro sense nuvols
y brillanthi un sol ardent
que recremi las arenas
que enmantellan lo desert..!
Mes re hi fa y altre embestida,
tréucat cor, ja que tant sents!—
Qui vol la bonaventura,
cavallers?

FRANCESCH DE BOTER DE DALMASES

Digitized by Google

NOVAS

Certámen de Valencia.

Pintura. Se concedirá un premi, consistent en 1,000 pessetas al autor del mellor retrato de cos enter del rey Don Jaume I. lo Conquistador, y quals dimensions han de ser 2 metres de llarch per 1 metre 10 centímetres ample.

En consideració al poch temps disponible pera la terminació de las obras, s' admeterán aquestas encara qu' estigan sense acabar, obligantse á acabar la seva 'l premiat.

Los quadros se presentarán sens march.

Cás de que 'l jurat no trobés l' obra de mérit suficient pera concedirli 'l premi, s' adjudicará á aquell un accéssit consistent en 250 pessetas, mes quedant en aquest cas lo quadro de propietat del autor.

Escultura. S' adjudicará una flor d' or al autor de la mellor estátua de guix, de dimensions de 45 á 50 centímetres que represente al ilustre poeta Ausías March.

L' Ateneo científich-literari de Valencia qu' ofereix lo premi se reserva la propietat del boceto premiat.

Literatura. S' adjudicarán tres flors de plata als autors de las mellors composicions poéticas del següents géneros:

1.er Oda heróica.

2.n Epístola moral ó filosófica.

3.er Romans históricb sobre un assumpto dels anals de Valencia.

Pera esta última composició s' admetrán poesías castellanas y llemosinas.

Además d' exos 3 premis qu' ofereix l' Ajuntament, n' oferexen:

Lo Liceo Espanyol una branca de llorer de plata al autor de la mellor poesía *A Valencia.*

Lo Liceo Literari una ploma de plata al mellor cant, qualsevulla que sia son género, dedicat á las flors.

Música. Se concedirá un premi, consistent en una flor de plata, costejada per l' Ajuntament al mellor model religiós.

Un emblema de plata costejat per la societat Económica, al mellor nocturn, capritxo, barcarola, rondó, fantasía, etc. etc.

CONDICIONS:

Totas las obras, sia qualsevulla la secció á que pertanyen deurán portar un lema igual al que hi haurá en lo sobre

del plech ab lo nom del autor, y ser enviadas al Secretarí del Excm. Ajuntament de Valencia, avans del 20 de Juliol d' aquest any, qui fará rebut als autors dels quadros.

Los treballs que no obtingan prèmi estarán per algun temps en la Secretaría del Ajuntament, á disposició dels autors per si volen retirarlos.

Los autors de las obras premiadas acudirán personalment ó per representació á la sessió solemne que tindrá lloch lo 29 de Juliol en lo pabelló del Ajuntament.

Tota composició premiada quedará de propietat del Municipi.

En la indicada sessió s' obrirán los plechs ab los noms dels premiats cremantse los demès.

Posteriorment á la publicació d' aquest cartell, lo conegut escriptor en Constantí Llombart, ha fet altre ofrena, consistent en un retrato de Cervantes, fet per l' artísta Sr. Miralles, que s' adjudicará á la mellor poesía catalana dedicada al Príncep dels ingenis.

Fa aprop d' un mes, lo dia dos del passat, que 'ls jardiners, congregats ab lo nom de Societat Florestal, volgueren obsequiar á sos amichs los socis de mérit, dels que molts pertenexian al jurat de la calificació dels premis als concurrents á la exposició de Floricultura qu' acabava de celebrarse. Se reuniren á Pedralves en la fonda d' Estevet. Foren invitats y assistiren, lo president del Foment de la producció nacional y alguns individuos de la Directiva, en agrahiment d' haber ajudat aquesta societat d' una manera tan directa á la realisació de dit certámen, ja qu' aquella per si sola hauria sigut poch menos que incapás de portarla á cap, estant com está en la infancia de la seva vida. També concorregueren al convit molts companys dels expositors, encara que no 'ls haguessen ajudat en aquella pesada carga y ho feren per invitació dels que desitjavan que l' any vinent hi prenguessen part. L' armonia que regná fou tan gran, que millor qu' axó podem dir va ser lo verdader companyerisme de dos societats, condensat en los reduits límits de cuatre parets. No hi faltaren brindis, perque casi tots ho feren poch ó molt, havent de fer notar que tots s' encaminaren á demostrar l' agrahiment al Foment de la Producció nacional y al desitj del pogrés de la Florestal, y en especial no podem olvidar lo trist recort que 's dedicá á la memoria del malaguanyat botánich en Jaume Ramon Jover, ni tampoch algun altre encaminat á demostrar «que la flor lo mateix engalana lo pit d' una noya, com está al costat d' un marbre negre que guarda las cendras d' una calavera, y axí mateix está en la finestra del menestral com demunt l' alfombra d' un palau» indicantvos lo desitj de qu' aquesta vinga á florexer á la

Digitized by Google

nostra terra ab millor abundament que ho fa en altres per la senzilla rahó de la protecció del clima. D' aquí va exirne la promesa formal de comparexer lo major número dels presents ab major abundament d' exemplars y sobre tot lo compromís per l' any vinent d' alguns *ressagats*, que, tenint molt y bó no vingueren á ajudarlos, y la convicció que la d' aquest any ha valgut més, com pot veurers ab lo número d' exemplars que porta lo catálech, per mes que 'ls profans en lo conexement d' aquesta festa volguessen suposar lo contrari. Finalment, hem de fer notar que cada hu parlá ab la *llengua de la seva terra*, lo mateix los teórichs-botánichs que los prácticbs-jardiners en aquesta reunió de companys qu' han portat á cap duas exposicions en Catalunya, que pot vanagloriarse d' haber iniciat en Espanya aquest moviment que ja comensa á dar fruyt en las demés provincias germanas nostras.

La Real Academia de l' Historia, ha conferit lo títol de académich corresponent en esta Ciutat al jove escriptor catalá D. Pere Nanot Renart.

En la sessió que celebrá *La Jove Catalunya*, lo dia 26 del corrent, s' acordá la disolució de dita Societat.

Lo *Centro de mestres d' obras* celebrá dias passats una sessió dedicada á la memoria del que fou soci de mérit de la matexa D. Francisco Bres (Q. E. P. D.). Despres d' unas curtas paraulas del President, lo Sr. Planella llegí la necrología del finat, seguint lo Sr. Reventós qui doná á conexer una sentida memoria en prosa catalana, y 'l Sr. Ubach (Jaume) una poesía també catalana de son germá Francesch, termenant l' acte ab la lectura d' un altre treball, en castellá, que com tots los demés meresqué 'ls aplaudiments de la distingida concurrencia qu' omplenava el saló.

S' ha repartit ja lo volúm de las ocupacions premiadas per l' Assossiació literaria de Gerona en lo certámen de 1874.

En lo taller que l' jove escultor D. Manel Fuxá te establer interinament en lo carrer de Claris, núm. 15, hem tingut ocasió de veure lo retrato del mal-lograt músich-poeta en Joseph A. Clavé, 'l qual ha sigut executat pera colocarlo en lo monument que, dedicat á sa memoria, deu axecarse dins poch temps en lo cementiri general d' aquesta ciutat.
Al contemplar la obra en cuestió, que ben be pot calificarse d' artística, no habem sapigut qué admirar mes si la notable veritat de la semblansa, ó la forsa y sentiment des-

Digitized by Google

plegats en la exel-lent execució de la obra, la qual á nostre entendre bastaria per sí sola á fer una bona reputació artística á son autor sino haguessem ja tingut ocasió de veure altres obras que en res desmerexen de la que últimament acaba d' executar.

La testa del honorable poeta catalá d' una proporció casi doble del natural y modelada tenint sempre en compta la altura á que deu anar colocada en lo monument, ha donat ocasió al Sr. Fuxá per fer gala d' una execució tant delicada, com d' habilitat en saber conservar fins los rasgos mes secundaris de la fisonomía, cosa no tant fácil quan se tracta de retratos escultórichs de las proporcions del que 'ns ocupa.

L' aspecte grave y pensador donat al retrato del autor dels «Nets dels Almogávers» «Las flors de Maig» y altres composicions, testimonis de la força d' intel-ligencia y elevació de sentiments del desgraciat Clavé, indica en lo Sr. Fuxá un estudi complert del carácter principal del personatje, y uns sólits conexements del art que professa, adquirits, segons sabem, en nostra terra y refermats y aumentats mes tart en terra estrangera.

Justos han sigut donchs á nostre entendre los elogis que li ha tributat la prensa local d' aquesta Ciutat, y no dubtem que mes públichs se farán aquestos lo dia en que la imaginació del bonich monument concebut pels Srs. Vilaseca y Domenech puga tenir efecte.

Rebi entretant lo Sr. Fuxá la nostra mes complerta enhorabona com á artista y com á catalá; puig lo últim ben clar indica que si bons punts saben guanyar los catalans en la república de las lletras, també saben defensar son lloch los qui sas forsas al conreu de las bellas arts dedican.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres	Cartas de viatje	73
Fidel Fita	Lo papa Benet XIII y los pagesos de remensa	81
J. Roca y Roca	L' Angeleta	86
F. Ubach y Vinyeta	A la bona memoria d' en Francisco Bres y Vilademunt	93
Ángel Guimerá	Las Creuadas	95
Franceseh de Boter	La gitana	99
	Novas	101

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 8.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 19

LA RENAXENSA

15 de Juliol

CARTAS DE VIATJE (1)

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

II.

Sevilla.—Firas, etc.

El dia 15 de Mars, á la nit, preniam el tren que devia portarnos de Madrid á Sevilla. Tornavam á trovarnos ab rebaxa de preus y *nada menos* que per motiu de las firas de Sevilla. ¿Quí no ha sentit parlar de *las firas de Sevilla?* Allá no son ya las diferents provincias d' Espanya que s' hi abòcan, sino qu' apar mès bè que tòtas las potencias civilisadas hi envian comissionats per estudiarlas.

Era dia molt entrat, cuan arrivavam á Almuradiel; ya trepitxavam terra de *María Santíssima.* Atravessarem Despeñaperros, tan sorprenent per l' artista com pesat pe'l viatjer, per que el tren el passa á pas de tortuga á causa de ser un compost de curvas, ponts y túnels, y ademès pe'ls

(1) Véji's el número anterior.
En la plana 76 ratlla 30, ahont diu «Aquell espectacle» llejéxi's «Aquell espetech.»

Digitized by Google

esllavissaments ab que las espadadas rocas qu' oprimexen la via se servexen interceptarla ab sobrada frecuencia.

Al cap de pocas horas la calor comensava á pujar de grau, per no dir de *graus*. Tothom havia surtit de Madrid vestit d' hivern; acavavam de passar pe 'l devant de Serra Nevada y tots haviam tremolat de fret, pero per 'llá á mitx-dia 'l sol era estabellador y la xafogor n's ofegava. A cada estació ont arrivavam no se sentia mes crit que 'l de ¡aygua! pero en vá, ni un *aguaor*, ni una tauleta d' aygua y anís.

Finalment arrivem á una estació de mala mort al devant de la cual veyém un pòu. Allá s' aglomèra tothom; allá 's llensan els vins y licors que contenen las ampòllas y botijas per omplirlas d' aquella aygua tan salvadora com corrompuda y térbola.

A cuarts de tres de la tarde crusem els camps d' Alcolea. Instintivament paran las canturias y calla la broma; tothom está abocat per veure una planuria estensa y tranquila encatifada del mes hermós vert espurnejat de flors de camp; no mès de tant en tant se distingexen entre l' herba uns pilots de pedras blanquinòsas ¡únich monument axecat á la memoria d' aquells que ab la sang de sas venas fèren triumfar la Revolució de Setembre. Devant d' aquella tranquilitat ¡cuán dolorosament se vos ocorre esclamar: *Requiescant... et requiescat!*

A poch mès de las tres el tren s' aturava en l' andèn de la estació de Córdoba. Aquí es ont de tòts els trens que de diferents punts arrivan, se forma el gran tren per Sevilla. L' aspecte d' aquell andèn no puch fèrvosel concebir sinó trasportantvos á un gran ball de máscaras. Xiulets de locomotòras, cruxits de rodas, grinyòls de giratorias, baladrctj de 'ls empleats de la estació, esclamacions de'ls viatjers; tothom crida, tothom se plany, el tren se va allargant de còtxe en còtxe y sempre 's veu la matexa gent en terra; se sent parlar espanyol y caló, catalá y valenciá, francés è inglés, alemany y rus; entre la virolada vestimenta de la jitanería qu' afluhex á las *firas* se destacan els xals pálits de *lords* y *ladys;* entre els vestits de fil de 'ls *indígenas*, las nostres capas y gabans; allá 's confònen el comerciant y l artista, el turista y 'l gitano. Y afegiu á tòt aquet desgavèll, cridoria y bellugadissa aquella xafogor qu' arrivava á estovar la closca!

En fi ab l' ajuda de Dèu el tren s' encarrila y arrenca, y com de Córdoba á Sevilla hi ha una vall eterna, el tren partex ab una velocitat digne de 'ls inglesos que portávam.

La tarde anava entrant; llavoras era cuant atravessavam la verdadera *vega* d' Andalusía. Tòt cuant alcansa la mirada es verdor... fins á l' horisont; la vegetació está en sòn esplendor; passan oliverars sens fi, y costejém sovint el Guadalquivir. A cada pas trovem remats de cigònyas arrengleradas, qu' ab el cap al clatèll y una pota sòta la axèlla miran passar el tren ab tòta gravetat. A cada estació fem nova provisió de taronjas á falta d' aygua; y 'l sol acabava de pondres derrera 'ls oliverars cuan arrivavam á Sevilla.

Aquí 's repetex l' espectacle de la estació de Córdoba y 'ls equipatjes nos hi tènen entretinguts fins á nit fèta, que 'ns dirigim á la fonda d' Europa.

Agafeume dòs infelissos cruxits y masegats per vintytrés horas de vagó, assedegats y famolenchs, è interneulos per uns carrers curts, ab casas baxetas y blancas de dalt-bax, passant per devant de patis plens de flors, palmeras y plátanos en fruyt; topantse á reu ab cistellats de flors, rexas verdas á ran de jonòll y ¡sevillanas!... en fi, arrivarem verdaderament borratxos á la fonda ont fòrem hospedats gracias á l' enginy d' un amich qu' hi trovarem.

Un cop rentats, espolsats y descansats 'ns disposarem á sopar, pero ¿ahont? aquí la sorpresa:—En un pati rodejat de columnas de marbre y plé de plátanos y rosers y taronjers florits; perfumats per la aroma potent de la taronjina, acariciats per un ayret que fa llengotejar dolsament el flam de las velas, al clar de la lluna y en una taula esplendidament parada y servida. Ah! no us en podeu fer cárrech es impossible; pero las fatigas del viatje desaparexen, la sang circula desahogadament y entre la fumera del tabaco cayém en una santa beatitut convensuts de que may mès gosarem de major ventura.

Estém enrotllats d' inglesos y alemanys, de carassas rojas y graves, que sens perdre may la gravetat vuydan empòlla derrèra empòlla, riuen y enrahónan com á sachs de nous.

Al matí vinent varem llensarnos á recorre Sevilla; recordo que casualment lo primer que visitarem va ser un d'

Digitized by Google

aquestos grandiosos magatzems ó bazars de robas, usadas casi no mès qu' en Andalusía, ont vegí ab satisfacció mòltas marcas de fábricas catalanas. Trovarem al pas una botiga ont hi havian esposadas varias obras de pintors sevillans; sa principal cualitat es naturalment el color y en sos cuadros pretenen seguir la escola de 'ls últims temps d' en Fortuny.

Visitarem la casa de Pilats (palau árabe perfectament conservat); l' Alcázar, árabe també, emblanquinat un dia y restaurat avuy, en el cual se conserva un curiòs altaret de rajòla construhit pe 'ls reys Católichs; la torre del Or, á la ribera del Guadalquivir; l' Arxiu d' Indias ont ecsistex un document de Cervantes solicitant un cárrech de gobernador y contador en Lima (1); pero per sòbre tòt axó vejerem aquells carrers tan blanchs y nets, aquells hermosos patis oberts tòts al carrer, respirant per tòt arreu la flayre de la taronjina, y trovant á cada pas pòms de noyas ab el cap enflocat de rosas. En fi,—permeteume la esclamació:— *¡la mar!*

Nos dirigirem á la Catedral y lo primer que hi buscarem va ser el cuadro de Murillo, aquell cuadro mutilat á últims de l' any derrer. Es en efecte una obra mestra, pero lo millor d' ella, el Sant Antoni, rebut en Sevilla algun temps feya ab repicament de campanas, no ocupava encare sòn lloch respectiu, ni l' ocupa encare. Es una gran imatge, pero vatj pensar que no deu moure molt els devots á almoyna.

Aquesta Catedral tè grans cosas y sacristans qu' hi desdihuen. Al ensenyarnos un d' ells la Verge de marfil que Don Fernando el Católich portava en la sèlla de sòn caball y fentli nosaltres vinent que las manetas de la figura devian ser molt posteriors á 'n ella,—*Ya lo creo*, respongué, *como que son del tiempo de los griegos*. Al ensenyarnos mès tart las joyas de la catedral, varen mostrarnos una casulla del *sigle XIV* que no conto siga anterior al XVIII. El verdader tresor no va sernos possible véurel; els canonjes varen dirnos qu' en temps de la Revolució havia sigut amagat y que ni 'l Papa tindría facultats per ferlo treure; algú 'ns esplicá mès tart

(1) Aquesta petició porta per resposta: *pida otro empleo por acá*. Sens dubte á tal refús devém la mès gran obra literaria de 'ls temps moderns, l' inmortal Quijote.

Digitized by Google

que, segons sembla, aquet tresor ha desaparescut. Lo de sempre.

Al sentdemá—ó millor, aquella nit matexa—comensavan las firas ahont varem dirigirnos al diumenje de bon' hora. Imagineuvos el *Real de la feria*, un gran passetj tancat á tòts costats per centenars de tendas obertas de la fatxada que mira al passetj. Gran nombre d' ellas pertenexen á societats, centres y casinos, y sobre tòt á familias particulars que las alfombran, moblan è iluminan, posantshi las senyoras d' esposició, vestidas de robas llampants y engolfadas en sos virolats mocadors de Manila: no hi ha familia, rica ó pobre, que bè ó mal no s' arregli una tenda; las demès las ocupan els venedors y venedoras de bunyols, *manzanilla*, taronjas, musclos, dátils, joguinas y virosta de tòta mena.

Las esplanadas que quèdan al voltant de'ls passetjs las ocupa 'l bestiá; allá abundan els caballs ab sas cametas primas, els ases que 's remolinan formant reunions compactes, els tocinos revolcantse y furgant ab las orellas sòbre las galtas y 'ls moltons arrossegant sas cuhas llargas y atapahidas. Entre mitx dels animals van y vènen els calesers, muleters, pastors è individuos de las remuntas contractant, menjant y bebent.

Pero la gran animació regna particularment en las tendas ya particulars, ya de vendre. Allá 's menja y beu sens discreció; allá 's ballan fandangos y cantan *playeras* al compás de las guitarras y batements de mans; els senyors—arrebussats els faldons de las levitas—y las senyoras, ab sas mantellinas y pintas de conxa, ballan els balls de la terra. Per tòt se disparan cuhets, per tot se riu y 's canta y balla ab la major fraternitat y alegria; podeu fervos espectadors d' un fandango en una tenda aristocrática igual que d' un *jaleo probe* entre jitanos; en lloch sóu mirats ab estranyesa, per tòt sòu bèn rebuts. No veyeu en lloch una disputa, una discordia, tòt es armonía; el poble andalús es galán per naturalesa y sab de divertirse.

Tòts els dias que duran las firas se celebran toros—al cap d' avall Espanya—y carreras de caballs; d' aquestas varen surtirne vencedors diferents inglesos.

Aquestas son las populars firas de Sevilla y sento no trovar paraulas prou fermas per comunicarvos l' entussiasme que respiran y encomanan als matexos inglesos y alemanys que las visitan.

Digitized by Google

Y ja que de veure estranjers engrescats se tracta, trasportemnos á un café cantant, á veure ballar *flamench*; al *Café Silverio* per eczemple. Sóta un sostre fumat, vos entauleu entre *majas* enflocadas de pòms de rosas y *majos* qu' ab el barret *gacho* al clatèll las obsequian oferíntlashi *cañas*. En un ángul de la pèssa, dalt d' un tabladet y sòta un dosser virolat, seuen arrenglerats els baylarins y *cantaores*. Avants qu' el ball vuy esplicarvos las etiquetas qu' en semblants llochs dehuen guardarse.

¿Qué aneu á pendre? naturalment *manzanilla;* demaneu donchs lo menos que pot demanarse, mitxa dotzena de canyas que se 'os servexen en una especie de setrilleras; —ya sabeu tòts que las canyas sòn res mès que vasos estrets y prolongats. Antes de beure, seria la mès negre grulleria no oferirne á las *majas* que teniu mès aprop; si acceptan—com es costum—la oferta, tasteu el licor y 'ls entregueu la canya. Llavoras la *maja* tira la *manzanilla* en l' ayre y la tòma ab la canya sense dexarne perdre'n una gota, y aprofitant la brumèra que fa 'l líquit revolt se 'l beu d' un sol glòp dexantne sempre cosa de un trevès de dit. Totas aquestas reglas d' *urbanitat y bon sentit*, es precís apéndrelas ó sino feu el pobre paper d' un crach posat en societat. Per altre part las *majas*, y sobre tot els *majos* del vol vos obsequian continuament oferintvos canya derrèra canya. Com compendreu el número de canyas que buyda cada gòla en una nit es eczorbitant pero la *manzanilla* difícilment s' enfila.

De cop se sent la guitarra, las mans y peus repican dalt del tablado; para en sech tòta la gatzara, y la atenció y las miradas se ficsan unánimes en els actors. Al cap d' una hora de preludiar la guitarra, el *Cantaor* romp ab un *Ay!* més llarch que una cuaresma, el guitarrista, rasca sense aturarse may y finalment comensa aquell cant monótono pe 'ls profans, tan arrebatador pe 'ls *diletantti*, en el cual ab cuatre versos ó tres vos entretènen un cuart d' hora; el *cantaor* tè á la má un bastonet ab el cual va picant, en terra ó en el llistó de la cadira, segòns el cas s' ho requerex; perqué si vos penseu qu' axó es cosa de péndresho á broma vos en dissuadiría la gravetat germánica de *cantaor*, *tocaor*, y de 'ls que ab las palmadas armonisadas convenientment forman en cert modo el coro, la rojor del primer que s' esgargamè-

Digitized by Google

lla aguantantse la respiració tòt el temps possible—qu' aquesta es la gran cualitat d' un bon *cantaor*—y finalment la atenció per res interrompuda, de 'ls qu' escoltan. Al acabarse la estrofa, l' auditori romp en picaments y *oles!* estrepitosos y 'ls baylarins se plantan d' un bòt al mitx de las taulas. Llavoras se ballan aquestos balls que de sols véure'ls aturdexen y emborratxan. Imagineuvos els tarantulats, las bayadèras, las baccants en las disbauxas celebradas en honor de Príap; no mès axís podeu compendre lo que tènen de delirant, de vertiginós, de voluptuós aquells *jaleos*. Desprès del ball els baylarins quedan rendits y esbufegant.... yo estava aturdit, m' figurava despertar d' un somni.—Aquesta ray!—va dirme una *maja* que tenia al costat, referintse á la baylarina—per ballar no s' ha vist com la *** pero un dia li caygué la lligacama tòt ballant, era un tros de cinta, y no ha tornat á ballar mès d' avergonyida.

En un intermedi el matex Silverio, el mès acreditat *cantaor d' Andalusía,* vingue á honrarnos en nostre propia taula] acceptantnos una *cañita.* Desprès de contarnos sa llarga carrera *artística* acabá dihent:—Yo só com en Tamberlick; el mérit ya s'en ha anat, no mès 'ns quèda la fama.

En aquestos llochs un borratxo es una cosa estraordinaria, pero si algun n' hi ha que mogui escándol es inmediatament espulsat de la sala.

En la carta vinent acabaré de parlar de Sevilla y 'ns arrivarém á visitar las ruinas d' Itálica y 'l Monestir de *San Isidoro del Campo.*

APELES MESTRES.

Digitized by Google

L' ANGELETA

(Continuació).

V.

Havia passat cosa de un mes desde la mèva anada al Vendrell.

Passejava jo tranquilament per la Rambla: era una tarde d' istiu: la fresca marinada convertia en un paradís lo millor passeig de Barcelona.

Ja s' havian casi esborrat de ma memoria las impressions cabudas en aquella vila. ¿Podia pensar ab l' Angeleta, desprès de veure que un amich mèu l' idolatrava, fins al extrém de sacrificarli posició, fortuna y porvenir? Hauria sigut aixó una tonteria ó bé una iniquitat. Per mí sol, devant d' aquella hermosa 'm considerava poch quan la vaig veure; davant d' ella y de 'n Castellví, davant d' aquest amor sublim, jo era menos que un átomo, menos que res.

Prenia, com vos he dit, plé de dalé, la fresca matinada, quan tot d' una 'm sento un cop á l' espatlla y un crit expansiu d' ola xicot. Prompte una má s' agafa á la mèva, y 'm veig al davant á en Castellví.

—Tú per aquí? l' hi dich jo.

—Per aquí fins á demá á aquesta hora.

—Te 'n vas al Vendrell?

—Al Vendrell! A l' Habana me 'n vaig.

—Y l' Angeleta?

—M' acompanya.

—¿A la Habana?

—No, fins al barco.

—Y donchs?...

—Res, noy: soch pobre y vull ser rich. Mon pare féu allá la sèva fortuna, y allá si Dèu vol, la fará 'l sèu fill. ¿No 't recordas de quan nos trobarem ab ton cusí al café del Vendrell? Per una casualitat va retreure que mon pare havia fet la fortuna á América: jo, francament aburrit com estava, no sabia per quin cap tirar; mes la paraula *América*, si-

Digitized by Google

gué per mí una paraula mágica. Desd' aquella hora vaig quedar resolt. He patit molt per lograr lo consentiment de l' Angeleta! ¡Pobra xicota! Pero bè valen la gloria del cel uns quants anys de purgatori.

—Saps, Pepet, que tens un cor com avuy no 'n corren gayres?

—No m' adulis, noy, no m' adulis, digué mon amich no ab la forsada modestia que s' acostuma, sino ab la franca expansió de un home plé de fé y de valor, que ha trobat lo medi d' abatre los obstácles que á son camí s' oposan.

—Mira, anyadí poch desprès: demá á las dugas t' espero á la fonda del Estebet: m' acompanyarás al barco ¿eh que vindrás?

—No farè falta.

Una conversa semblant á aquesta sostinguerem y 'ns despedirem.

Jo en tota la tarde, en tota la nit y en tot lo matí del endemá no poguí treure'm del cap lo noble sacrifici á que mon amich s' anava á sometre.

Molt valia l' Angeleta; pero ¿valia tant, que un jove de las prendas de 'n Pere Castellví, no content ab haver romput los vínculs de la familia y d' haver renunciat á una fortuna quantiosa, se 'n anás á crearse'n una altra, lluny de sa terra, lluny de la dona qu' estimava, en un clima mal sá, ahont hauria tal volta de lluytar ab contratemps terribles, ahont contrauria tal volta malaltias horrorosas, ahont potser perdia la existencia, ans de veure colmats los sèus desitjos?

No sè: ho fassa que jo sento per l' América y per Cuba especialment una repulsió espantosa, ho fassa que no hagués arribat may tant enllá dintre de mon cor l' amor á una dona, es lo cert que considerava 'l sacrifici de mon amich, com una cosa casi inverossímil.

Pero de cop la idea de la celestial bellesa de la Angeleta, que com per encantament se despertava fresca en la mèva imaginació, lo recort del ardorós efecte que 'm produhí l' única vegada que la vaig veure, y 'l pensament de que en Castellví no l' havia coneguda com jo, per espay de un quart d' hora, sino que un any sancer, s' havia abeurat en la sèva ánima, havia xuclat tota la dolsor d' aquellas miradas incomparables, havia arreplegat la mes petita engruna de l' armonía de sa véu, suau com la vibració de un arpa,

Digitized by Google

m' exaltavan la fantasía, y creya de bona fé que valia molt mes encare que 'l sacrifici de mon amich un *«jo t' estimo!»* d' aquells llavis de rosa, un *«jo t' adoro»* d' aquell cor de verge, un estremiment d' amor d' aquell verger de gracias y de puresa, de frescor y de delicia!...

Si: tot axó pensava jo, y tenia enveja á n' en Castellví: jo hauria volgut poder fer lo qu' ell; pero axó era impossible.

Y haig de negarho? No: perque ja 's compren, que la passió alguns cops arrastra al home á un precipici de maldat, y jo que fantasiava, per mes que volgués tréure'm del cap una idea malehida, una idea fins criminal y tot, aquesta s' obstinava en atormentarme en los moments en que no extenia un efluvi de goig cego y penetrant per ma existencia.

Jo pensava, que 'l pobre Castellví podia trobar la mort en lo fatal clima de Cuba....

Y si ell morís?....

No puch acabar d' expresar l' idea: are qu' estich fret y seré, vergonya me 'n dono, m' indigno ab mí mateix: perdonáume.

VI.

Eran las quatre de la tarde y á bordo del vapor *Europa* nos trobavam l' Angeleta, una senyora de uns quarant' anys, que després he sabut era una tia sèva, en Castellví y jo.

Grinyolavan las cábrias de sobre-cuberta, barrejant son esgarrifós grinyol ab l' atrafegada cridoria que omplia l' espay: tot era moviment y activitat en aquella massa flotant. Mariners suats y polsosos, minyons de cambra, passatjers ab la cartera de viatje al coll y l' esclopet al cap, senyoras y nens anavan y venian d' assí y d' allá, confosos, alterats, sense ferse cas los uns als altres.

La tristesa nevulosa ó la franca esperansa esclatavan en la cara dels passatjers: la curiositat en la de molts de sos acompanyants: lo dolor en lo de alguna qu' altre dona; l' indiferencia mes desenfadada en la dels mariners. Oferia lo conjunt del barco un quadro que marejava per sa mateixa varietat é inarmonia.

En Castellví contra sa costum estava capficat y ¡cosa estranya! l' hermosa Angeleta, la delicada flor del pensament

Digitized by Google

de mon amich, com si no 's donás compte de lo qu' es una separaciò, somreya y parlava vivament, mirant per tot arreu, notantho tot, com si la curiositat ofegués en ella tot altre sentiment.

Baixarem á la cámbra y volgué veure ab sos propis ulls lo camarot de son estimat, l' hamaca, 'l petit tocador, totas eixas menudencias tant bonicas com inesperadas, en un barco.

—Vaya, Peret, y quin llitet mes mono: exclamava, mira; acotxat y tot podrás veure la mar y 'ls raigs de la lluna.... ¡Ay! quantas vegadas me la miraré jo també desde 'l balcó de casa, pensant en tu...

—Bon camarot es aquest, deya en Castellví: á la popa, de cara á terra, lo vapor deixará estela y jo també, Angeleta: una estela de pensaments y de esperansas.

Y ajuntaren sas mans: si fou ardorosa l' estreta mon cor vos ho diria que semblá espréme's dolorosament entre ellas.

Un campana de sopte deixá oir son pidol.

—Castellví, diguí jo, son molt puntuals... vaja felis viatje.

—Aném que pujo, mormolá mon amich ab veu conmoguda.

Mes lo só de la campana havia produhit en sa estimada un efecte terrible. No era la curiosa ignoscencia que poch ans escorcollava tots los recons del barco y preguntava l' utilitat dels cent mil objectes estranys que allá 's presentan á la vista. Cayent sobre 'l banch de la cambra, ab las mans al ulls plorava amargament.

Lo só de campana li recordá l' objecte de sa anada al barco. ¡Extranya influencia la que tenen los sons sobre las fibras del cor! Aquella campana degué semblarli que tocava á morts per mon noble amich.... Un quart desprès ja no havia de veure á n' en Castellví.

En los ulls d' aquest espurnava una llágrima; mes al contemplar á la Angeleta en las ansias de un dolor incomparable, li deya, armantse de valor:

—Y are Angeleta?... Qu' es axó?...

—¡Ay que potser no 't veuré mes!... deya la pobre nena, mentres los brassos de mon amich, rodejantli la cintura, l' arrancavan del banch en que havia caygut postrada.

Repenjada en sas espatllas pujá á cuberta. Jo y sa tia duyam la devantera. Dos besos se oiren al darrera nostre. Desprès d' axó ja eram tres los que sufriam. ¡Oh! qué no hau-

Digitized by Google

ria donat jo per sentir sobre dels mèus l' envejable tebior dels llabis de la nena.

Encare no eram dalt altra volta s' oia la campana, barrejada llavors ab la véu brutal de un mariner que deya.— «Los qui no sian passatjers á fora.»

Al arribar á l' escala que devia durnos á la llanxa, en Castellví llansant de sos brassos á la adolorida nena, que de allá ningú l' hauria arrencada, la llansá sobre 'ls mèus. —Consólala! 'm digué mon noble amich.

Jo l' acompanyí fins á baix: tant vacilants eran mos passos com los d' ella. Donavam una mirada á dalt, mentres lo barquer empunyia 'ls rems. En Castellví plorava: ab la má esquerra sobre 'ls ulls, movia ab la dreta un mocador en senyal de despedida.

Curt fou lo tránsit del vapor á la Riba: los envermellits ulls de l' Angeleta mil cops se giraren á veure 'l barco, y mil cops caygueren entre sas mans: á cada nova mirada un nou sospir, una nova ruixada de llágrimas. Lo pit abultadet l' hi anava com una ona batuda per l' oreig.

Al desembarcar á la Riba lo vapor passava la boca del port, y encare en l' extrém de la popa se bellugava un mocador blanch. Alelada 'l contemplá la hermosa nena, un minut, set minuts, fins que 'l vapor no fou mes que una confosa taca....

Llavors baixá 'l cap y sospirá.

—¡Angeleta! li diguí jo: ditxòsa vosté que tè qui tant l' estima: ditxós en Castellví, ditxós mil voltas, que tè qui tant l' adora!...

Me doná per resposta una tendre mirada: prenguérem un cotxe y la deixí á la fonda.

VII.

Totas las novelas tenen desenllás. Lo temps passa; mes lo temps no oblida.

Havian transcorregut dos anys desde que mon bon amich carregat de abnegaciò y plé d' esperansas s' embarcá per l' Habana. Dos anys que á mí 'm semblavan quan me 'n doná comte dos dias de vulgar indiferencia. Está clar: res m' hi anava ab lo viatje. No devia succehirli lo mateix á l' Angeleta.

Digitized by Google

Un dia mon cusí Enrich vingué á Barcelona. La mèva casa era la sèva.

Gastá 'l matí en diligencias, y al mitj dia, asseguts á la taula, poguerem parlar de las nostras cosas.

—Home, apropósit, va dirme: ja deus saberho. ¿Quí dirias que s' ha mort? En Castellví!...

—En Castellví? En Peret?... Ha mort á casa sèva?...

—Ha mort á la Habana, ¡pobre xicot!... Res... hi ha gent desgraciada...

Una sobtada impresiò vá ferme caure lo cubert de las mans. Mon cusí sense esmentarho, prossegui dihent:

—Figúrat que ab molta laboriositat y economia s' havia fet ja un petit capitalet: res... dos mil y pico de duros: que estava en vigilias d' associarse ab sos principals, que l' estimavan com á fill, quan ¡plaf! li agafa 'l vómit, y á las vintiquatre horas ja no existia. L' única noticia de la sèva mort que s' ha tingut al Vendrell, ha estat una carta de sos principals y dintre d' ella un testament, dirigit tot á l' Angeleta, sabs?...

—Es dir que?... prorumpí jo sens acertar á continuar la frase.

—Sí: 's coneix que 'l pobre xicot pensava ab ella nit y dia, y que en l' hora de la mort, vá voler dirli á sa estimada:—Fins aquí he arrivat: aquestas miserables monedas que t' envio, representan cada una una esperansa.... esperansas que jo recullia, fecundisantlas ab gotas de suor, esperansas que acumulava cuidadosament pera cumplir ab tú una inspiraciò del cor y un deute del ánima.... Aquí tens un miserable capital qu' es un gran tresor de amor y de constancia.»

—Enrich.... ¿quán marxas? li diguí interrompentlo bruscament.

—Demá al primer tren, sens falta.

—Y no pots marxar avuy.... aquesta tarde.... are mateix...

—Es impossible.... Mes per qué ho preguntas?...

—Perque vull acompanyarte.

—Acompanyarme?... ¡Ay gracias á Dèu!...

—Sí, Enrich: no puch amagartho: lo caliu de un amor apagat dos anys endarrera, ha encés novament en mon cor una flamarada ardenta.....

—Es dir, exclamá mon cusí, ab un tó irónich que no com-

Digitized by Google

prenguí prou bè en aquells moments de febre.—Es dir que vols sustituhir á n' en Castellví dintre 'l cor de aquella nena, avants de que 'l dolor ne siga fora.... Be, noy, be...

—No: vull véurela cada dia, á cada hora, á cada instant: y aprofitarne lo primer moment que 'm surte, pera aixugar sos ulls y aliviar son sentiment. Desd' aquest' hora las parets d' aquesta casa me caurian al damunt: aquí m' hi moriria: necessito respirar l' ayre mateix qu' ella respira: necessito.... ¡ay!... no morirme de impaciencia are que puch ser felis.

—Donchs demá al Vendrell. Te llevas dematinet....

—No cal que 'u digas, que avuy no dormo.....

—Uy... uy... uy... ¡calma, noy, calma!

—Y al arribar allá, la vull veure desseguida... entens? desseguida!... Del carril á casa sèva....

—A casa sèva á aquella hora: no hi penses, noy...

—Y donchs ahont?

—Ahont? demá es diumenje: arribarém á las déu.... cap á l' iglesia: allá la trobarém....

—¡Oh!... la trobarém sens dupte pregant pèl pobre Castellví..... y aixís, ab son dolor, será aquell ángel de Dèu mes interessant encare. Jo respectaré sas llágrimas: no... no vull profanar la memoria de mon bon amich..... pero necessito véurela, necessito véurela.....

—Ja la veurás, Pepet, ja la veurás.... digué mon cusí esclafintne una riatllada.... ay! á no ser que 't tornis cego pèl camí.

. . . .

¿A qué, estimat lector, pintarte 'l torment de una nit de insomni? Y á qué descriuret un viatje en ferro-carril, de unas tres horas, que se 'm figurá en aquells moments de mes de un segle de durada?

Ah! l' imatje de aquella hermosa nena, endolada per la pérdua que acabava d' experimentar; aquells ullets de cel; aquella color de lliri de sas galtonas, mullat per una rosada de llágrimas del sentiment mes pur; y l' esperansa de que lo foch de un nou amor intens y apassionat com lo que bullia en mas entranyas, retornaria al angelet adolorit, ab l' alegria perduda, las gracias indescriptibles de son cos, ompliren mon cervell durant la nit y durant lo viatje.

Lo tren anava pesat y jo frisava: las estacions interme-

Digitized by Google

diarias y las petitas esperas se 'm figuravan horas llargas de martiri: estava callat y trist: y en los llabis de mon bon cusí brillava de 'n tant en tant una riatlleta.... Semblava que 's burlàs de mí.

¿Qu' era alló?... No 'u comprenia.

Tot en lo mon tè fi, y l' estació del Vendrell, aquell ditxós diumenje no s' havia enretirat ni un pam del sèu lloch sobre la via: la locomotora xiulá: s' oia la campaneta, y encare 's movia la récua de vagons, quan ja desde la finestreta ab la civisa del bastó havia obert lo baldó que aferma la portella, y un segon desprès saltava 'l primer sobre la plataforma.

Mon cusí 'm seguia, rihent mes que may.

Las paraulas que 'm deya:—Esperat home... mira que caurás.... ab prou feynas las podia entendre.

Doná nostre equipatje á son mosso que s' esperava y agafantme pèl brás ab especial carinyo...—Que no fòs cas que 't perdessis,—me digué llansantnos camí de l' Iglesia.

L' espay que de l' estació la tè separada es molt curt. Era no obstant dia de mercat y omplia 'l carrer gran generaciò: entrebanchs á cada pas: are una colla de pagesos que caminavan de rengle pausadament, parlant de sos negocis, moderavan la lleugeresa de la nostra marxa, com la resclosa modera l' impetuositat de la corrent: carros y caballerias de per tot semblava que s' havian avingut pera donarme molestia: jo interior y algunas voltas exteriorment los malehia: y mon cusí partintse de riure, exclamava:—Home: tu vas pèl tèu negoci: ells van pèl sèu: déixala estar á la bona gent.

Per últim entrarem al temple: ab una mirada vaig abarcarlo tot.—¿Hont es, Enrich? pregunto á mon cusí.

—Espérat, me respon: potser no haja vingut encare; pero no faltará. Veurás, preném cadira allá, y la podrás veure bè quan vinga, respongué dirigintse á la nau central de l' iglesia; la part de las donas. No se 'm féu pas estrany que allí 'ls dos nos instalessim. La trona s' aixecava sobre dels nostres caps.

En l' altar severament guarnit hi deyan l' ofici: l' orga omplenava ab sas graves armonias las naus del temple, responent á las pausadas canturias dels sacerdots. Frisós com estava, compendréu molt bè que 'm fes poch cárrech de la religiosa solemnitat.

Digitized by Google

Unicament quan desprès del evangeli y del credo, durant lo qual maquinalment vaig ferne la genuflexiò de rúbrica, pujá dalt de la trona un sacerdot vestit ab sos hábits de cor, pera anunciar al poble cristiá las festas de la setmana, y ferne desprès las amonestacions dels matrimonis, una boja idea m' omplí tots los nervis de dolsas pessigollas.

—¡Ay! Allá dalt mateix, y per boca del mateix sacerdot sens dupte, escoltaria un dia la jovenalla devota del Vendrell l' anunci del mèu matrimoni ab l' angelet d' aquella terra, ab la nena més preciosa de la vila.

La veu del vicari y la de mon cervell parlavan á duo.

La d' ell y la mèva deyan á l' hora:

—Matrimoni s' ha tractat entre.....

Jo deya 'l mèu nom: ell deya 'l de un altre:—fill de... difunts.... de una part... y Angela Casablanca...

¡Angela Casablanca!...

Jo tambè... tambè en aquell moment pronunciava aquest nom mateix unintlo al mèu: ¡Angela Casablanca! lo nom d' ella! ¿Qu' era alló?

¿Hi havia en la vila un' altra nena que se 'n deya?

Al girar la cara envers mon cusí, com pera preguntarli ab la vista, vegí en sos llabis aquella riatlleta que desde Barcelona m' acompanyá, convertida en la més terrible é irrisoria d' aquestas befas sordas que son las que mes fondo penetran dintre de la nostr' ánima.

L' aspecte d' aquells llabis contrets y d' aquella mirada humida y radiant me durá solzament lo que l' efecte de un llamp soterrantse á mas plantas.

Prompte 'l perdí de vista: los altars passavan en giravol per davant mèu: los accents dels cristians que resavan á la veu del sacerdot de dalt la trona en mas orellas s' extingiren com lo brugit de un aixám d' abellas que s' allunya, y 'l cap feixuch com una mola de plom me caygué damunt del pit, fentse la fosca á mon entorn.

VIII.

Al recobrarme 'm trobí ajegut en un llit de casa de mon parent.

Sentat al capsal, encara no obrí 'ls ulls ja 'm demanava carinyosament mil perdons per la terrible burla que m' havia jugat.

Digitized by Google

—«Si 'u hagués sabut no t' haurias mogut de Barcelona, y allá mateix s' hauria quedat la darrera resquicia de una passió indigna del tèu bon cor.» Hauria bastat que al donarte la noticia de la mort del pobre Castellví, t' hagués dit que en son testament la nombrá hereva de tota sa fortuna.

—Si vares dirmho, Enrich... si vares dirmho.

—Pero no tot: vaig callarte una circunstancia. No vaig dirte perque li havia servit l' herencia de aquell mártir del amor.

—Ho sabs?

—Y tant! Aquests dos mil y pico de duros, posats en mans de l' Angeleta, li han servit pera comprarse..... Are no 't penses que un vestit de dol en memoria d' aquell pobre... Li han servit pera comprarse las robas de nuvia!...

—Calla, Enrich, calla!... que aixó es horrible.

—Y donchs qué 't pensavas, tonto? ¡Aixís son las donas!

—Y ell?...

—Lo consentir y ferse cómplice de tal proba de cinisme 't dirán prou qui es! Un tonto carregat d' or.... ¿No has sentit que 's deya Roch?... Donchs á ningú mes que á n' ell l' hi escauhen las tres R. R. R.

—Pero ¿per qué no m' ho deyas tot á Barcelona, avans de que una nit de insomni y un viatje més llarch que l' eternitat petrifiquessin las mèvas ilusions.

—Perdónam, Pepet: nos has olvidat de tal manera y ets tan car de deixarte veure per aquí que... francament... no vaig atinar ab altre medi de ferte seguir fins al Vendrell.... Si sapiguesses las ganas que tinch de anar á fer... una cassera ab tu!....

. . . .

. . . .

L' endemá los ayres purs de fora y las fatigas de una bona cassera, van curarme del tot. Pero lo que més hi contribuhí fou la fidelitat dels gossos que dúyam ab nosaltres.... Un d' ells, perdiguer... lo pobre Turch, feya dos anys que no m' havia vist, y m' omplia encare de festas y caricias...

¡Ay! per qué aquestas bestiolas tant manyagas y tant fidels no han de tenir la malaguanyada hermosura de l' *Angeleta* del Vendrell?

J· Roca y Roca.

Digitized by Google

LO PAPA BENET XIII

Y LOS PAGESOS DE REMENSA;

ABOLICIÓ DELS MALS USOS INTENTADA PER LO REY D'ARAGÓ DON JOAN I Y LA REYNA DONA MARIA DE LUNA.

(Continuació.)

2) *Fol.* 66 *a*-68 *b*. Cartas é instruccions donadas per la Reyna en los dias 9 y 12 Octubre de 1402.

Reverende pater: Mittentes ad presenciam paternitatis vestre pro quibusdam negociis, que certe nostris tenemus affixa visceribus, neque mirum (1), dilectum capellanum Illustrissimi domini Regis viri et domini nostri precari (2) Johannem Martini latorem presentis, paternitati eidem, de qua infallibilem gerimus in cunctis spem, intime deprecamur quatenus his que vobis, nostri ex parte, idem Johannes retulerit velitis, ac si nostro organo dicerentur, fidem dare plurimam eaque implere pro viribus, singularem nobis ex hoc complacenciam impensurus.

Data Valencie, die VIIII octobris, Anno a nativitate domini M° CCCC° secundo.—*La Reyna*.

Domina Regina mandavit michi Anthonio Valls.

Dirigitur Cardinali de Turiasone.

Sanctissime ac beatissime pater: A beatitudine vestra recipimus litteras responsivas supplicacionibus, quas eidem beatitudini fecimus his diebus super certis *abhominabilibus servitutibus* extirpandis, quibus fedantur turpissime ac subjacent nonnulli rustici ac villani certarum partium Cathalonie principatus, *positis et specificatis eciam per extensum* in supplicationibus nostris predictis.

Vidimus equidem, pater piissime, *comissionem et apostolicam bullam*, quam nobis super his transmisistis; nec minus audivimus ea que fidelis de domo nostra Jacobus ferrarii nobis succintius retulit vestri parte in vim credentie sibi in litteris apostolicis attribute.

Cum igitur, pie patrum, ea que, super predictis, nobis vestra bea-

(1) Ni es de maravellar.
(2) Marit y senyor nostre molt car.

Digitized by Google

titudo concessit, nullomodo satisfaciant votis nostris, imo ab intentione nostra quamplurimum elongentur; et sit, nostro videre (1), pratica ita longa quod nunquam duceretur ad finem; nosque mote rationibus positis in supplicationibus, quas jam aliàs beatitudini vestre transmisimus, non modicum affectemus, per modum positum in eisdem multum rationabiliter et honestum ac comodiosum, non parum illis qui predictis dominantur rusticis et villanis, quod hujusmodi execrabiles et abhominabiles servitutes tollantur; beatitudinem vestram, quo humilius possumus supplicamus ac pro munere deposcimus gracie singularis, quatenus *derelictis via et pratica tam longevis quas beatitudo vestra decrevit asservare, quibus*, si tenderetur per eas, *nullis accederetur temporibus ad conclusionem et finem per nos incepti negocii*, dignetur beatitudo vestra, ut facilius ista finem habeant pregestitum, comitere ac mandare Episcopo barchinone et Abbati Monasterii Sanctarum Crucum et utrique eorum in solidum, plenariam potestatem conferendo eisdem, providereque quod per se, et substitutos ac subdelegatos ab eis, possint, omni appellacione remota, pestiferas et reprobatas servitutes predictas per infrascriptum modum redimere et totaliter extirpare; videlicet quod vero precio extiment seu apprecient servitutes easdem, ipserumque precium seu extimacionem convertant, seu converti faciant, super ipsis hominibus et bonis eorum in perpetuos redditus, sive census, annuatim solvendos per dictos vassallos personis ecclesiasticis ac eorum dignitatibus, officiis seu beneficiis (2), ut tucius et firmius fieri poterit ad comodum et augmentum dominancium predictorum; ipsis tamen vassallis remanentibus hominibus propriis et subditis ipsorum et beneficiorum suorum, eo modo quo sunt ceteri homines seu vassalli, dicti principatus Cathalonie dictis servitutibus et *malis usibus* non subjecti, ac solventibus decimas, primicias, census et alios redditus, sive fructus, per ipsos dare solitos, seu prestari, eis dominantibus (3) supradictis.

Et super hoc, pater beatissime, dignetur vestra beatitudo concedere *bullas*, seu litteras plena auctoritate vigentes et sufficientes *cum clausulis opportunis* prout facti qualitas postulat et requerit.

Et hoc quippe, pater sanctissime, opus pium in dictos homines facietis, juraque ecclesiastica et aliorum augmentabitis et crescetis, *nacionem Cathalanorum* relevebabitis ab ignominiosis opprobriis; unde nos erimus semper ad vestra obsequia et beneplacita prompciores. Et ut ista, patrum piissime, cicius et habilius debitum perveniant ad effectum, proposuimus remittere ac de facto remittimus ad beatitudinis vestre pedes Jacobum ferrarii memoratum, de nostra intencione edoctum plenissime super istis; relatibus cujus, vestre

(1) *A nostre veure,* segons pensam, ó n's apar.
(2) Observis' que ja no parla dels senyors *laychs*.
(3) Als que l's dominen, á llurs amos sobredits.

Digitized by Google

beatitudini libeat aures prebere benignas, et his que beatitudini ipsi super predictis nostri parte duxerit explicanda fidem credulitatis indubie adhibere.

Almam personam vestram dignetur conservare incolumem ecclesie sue sancte regimini longeve ac feliciter opifex summus rerum.

Data Valencie sub nostro sigillo secreto, XII die Octobris anno a nativitate domini MCCCCII.—*La Reyna.*

Domina Regina mandavit michi Guillelmo poncii. Pro (Registrata).

Reverendi patres (1). In et super quodam negocio, quod habemus et tenemus intrinsece cordi nostro, tangenti non modicum opus pium, ad dominum summum pontificem mittimus fidelem de domo nostra Jacobum ferrarii presentium portitorem. Quare paternitates vestras affectuose precamur, quatenus concedere placeat dicto Jacobo ferrarii *ad dominum summum pontificem et ejus papale palacium liberum* habere *ingressum, et egressum eciam ab eodem,* quociens sibi libuerit. Ista quippe paternitatibus vestris regraciabimur in inmensum.

Data Valencie sub nostro sigillo secreto XII die Octobris anno a nativitate domini MCCCC secundo.—*La Reyna.*—Pro (registrata).

La Reyna darago. Venerable abbat: Per lo feel de casa nostra en Jacme ferrer havem sabuda la gran e bona affeccio, que vos havets mostrada en optenir del sant pare que a nostra supplicacio e per la concessio nos poguessem fer que del principat de Cathaluya fossen extirpats certes abhominables servituts, a les quals son subjugats e sotsmesos molts pagesos del dit principat. La qual cosa vos grahim molt; pero nons tenim per contenta de la provisio que ses feta; com nostre senyor lo papa, e vos, e tots los altres qui en aço havets cabut, devets pensar que *nos e nostre Consell* no ignoram que si voliem relevar lo dit fet *a ma dels prelats de la terra,* que nons calria supplicar al papa; car axís com *ells ho fan particularment* en molts e avegades a mal profit dels benifets, seria leugera cosa ques faes a prechs nostres. Mas nos ho fem per donarne honor e preu al dit sanct pare, e a nos matexa, e *en aquells* (2) qui en aço cabran.

Per que, us pregam que donets aço entenent al dit sanct pare, e façats que nos haiam ço que demanam, considerat lo enteniment bo e sa que hi havem. E per tal, car en aquest fet remetem al dit sant pare e a vos lo dit Jacme ferrer informat sobre aço de nostra intencio, pregantvos que a tot ço, queus dira sobrel dit fet de nostra part, donets plena fe e creença, axi com si nos personalment ho dehiem.

Dada en Valencia sots nostre segell secret a XII dies de Octubre del any de la nativitat de nostre senyor MCCCCII.

(1) Cardenals.
(2) Notable catalanisme: «*á n' aquells*» pronunciat «*en aquells,*» ab interposició de la N pleonástica entre dos vocals per rahó d' eufonía.

Digitized by Google

Bernardus Michaelis. Pro (registrata.)

Dirigitur abbati sancti Johannis de la penya (1).

Item similes abbati de banyoles (2).

Item similes incipiens «*Procurador*», (desinens) «*Al amat* procurador nostre en Cort Romana en Simo Salvador.

La Reyna darago. Nos trametem a nostre Senyor lo papa lo feel de casa nostra en Jacme ferrer per alcuns affers molt piadoses (3) que tenim molt a cor; e los quals vos dira largament de nostra part lo dit Jacme.

Per que, us pregam, tan affectuosament com podem, que a la relacio del dit Jacme, sobre los dits affers a vos faedora, vullats donar fe e creença, axí com si nos vos ho dehiem, e aquell ajudar (e) endreçar en totes coses a vos possibles. E sera cosa de que servirets granment a deu, e farets a nos placr fort singular, que molt vos grahirem.

Dada en Valencia á XII dies Doctubre del any MCCCCII.

Bernardus Michaelis. Pro (registrata.)

Dirigitur petro sancii de Calatayud.

Item alie Johanni romano, cubiculario domini nostri pape.

Fuerunt expedite due littere similes supradicte sine super inscriptionibus.

Capitols de les creences comanades per la senyora Reyna al feel de casa sua en Jacme ferrer, daço que ha a dir a nostre senyor lo papa, prelats e altres domestichs seus en Avinyo, per rao de la comissio que la dita senyora demana dels IIII *mals usos* dels pageses de Cathalunya.—Guillermus secretarius (4).

Primerament, feta acostumada e deguda reverencia al dit sant pare, e presentada la letra de la senyora Reyna que sen porta lo dit Jacme ferrer, dira al dit sant pare que la dita senyora Reyna estant ferma en son proposit e supplicacio primera per lo dit Jacme al sant pare presentada, e oida la relacio e creença per part del dit sant pare a la dita senyora explicada per lo dit Jacme; la dita senyora con-

(1) Véjis' ZURITA. Anales de Aragon, ll. x. cap.

(2) Bernat de Estruch (1400-1409).—Véji's ALSIUS (Pere) *Ensaig histórich sobre la vila de Banyolas*, pag. 236-241.

(3) Es notable lo terminació *es* de plural masculí en aqueixa escriptura y las següents, com *diverses* inconvenients, *innominioses uses*, etc. Repáris' que l' singular termina ab la lletra *s*.

(4) Eixos capítols ha publicat PALUZIE, *Olot, su comarca etc.* apendix 23; pero ab tan garrafals errors que reclaman nova edició *esmenada*, y ben aviat, á fí de que no vajin á circular ab lo mateix ó altres autors en detriment de la veritat histórica.

Digitized by Google

tinuant lo dit fet altra vegada supplica cordialment al dit sant pare que li placia benignament atorgar la dita justa e raonable comissio dels dits IIII *mals usos*, demanada esser feta a mossen de Barchelona e al Abbat de santes creus e a cascun dells, segons que ja li es estat supplicat, e are de present ne torna instanment á la sua santedat. Guillermus secretarius.

Item, lo dit Jacme ferrer pot largament splicar al dit sant pare la justa bona e rahonable intencio que la dita senyora Reyna ha en aquest fet, ço es, que per esguart de pietat, gran profit e augmentament de les rendes de la esgleya de deu, e per foragitar e extrepar diverses inconvenients, quis son seguits daquest fet es poden seguir per indegudes oppressions, que moltes de vegades son estades fetes a ma de les dites males servituts, de ques son fetes nafres, morts, bandos e altres grans mals, la dita senyora vol, demana e supplica lo dit fet sens neguna sinistra intencio de haverne res, sino solament merit de nostre senyor deus e bona fama.—Guillermus secretarius.

Item, pot dir al dit sant pare com la dita senyora per mostrar lo dit seu bo e vertader enteniment no supplica, ni ha supplicat al dit sant pare que li do ni remeta res daço, ni li faça gracia del dit fet en dan e diminucio de la dita esgleya, mas solament demana que sie feta comissio a prelats de lesgleya que aquests *mals* injusts e innominioses *uses* contra deu e justicia e en perill de la anima dels possidents sien convertits en rendes planes e profitoses a la esgleya de deu sens carrech e perill de anima, per levar universal infamia a la nacio catalana, e en aquella forma e manera que moltes vegades particularment es estat fet, es fa, per diverses prelats e persones ecclesiastiques en diverses lochs e pageses esparces.— Guillermus secretarius.

Item, deu lo dit Jacme rahonar al dit sant pare per part de la senyora Reyna, com la dita senyora, per mostrar clarament lo dit seu sa just e bon proposit, no ha supplicat ni demanat que lo present fet sia comanat a algu bisbe ni prelat, qui no haiu dels dits pageses a les dites servituts obligats; ans ha demanat e demana per comissaris los prelats qui han dels dits pageses tenguts a les dites servituts; com sien *tots los dits pageses* obligats a les dites servituts *poblats en los bisbats de Barchelona, Gerona, Vich e durgell, e no en altres lochs;* e lo dit bisbe de Barchelona e son Capitol e lo dit Abbat de santes Creus e son Capitol han molts e diverses homens tenguts als dits *mals uses* e servituts. Per que, la senyora Reyna demana comissio esser feta als dits prelats qui han dels dits pageses, e son prelats dotats de graus en sciencia de canons e santa theologia; com lo dit bisbe de Barchelona sia *doctor solempne* e lo dit Abbat de santes Creus *batxeller en theologia de paris que val tant com maestre en theologia fet fora paris*, par que la dita senyora demana justa comissio esser feta a prelats ecclesiastichs sabents e entenents sciencia de dret e de theologia, e

Digitized by Google

qui posseexen e han dels dits pageses a les dites servituts obligats, per que tal justa comissio e rahonable feta als prelats matexs, qui han dels dits pageses, no deu esser denegada a la dita senyora Reyna, com, si es considerat be lo present fet, es profit e merit de anima e augmentacio de la esgleya e preservacio de molts mals.—Guillermus secretariis.

Item si per ventura ere dit ó rahonat per que la dita senyora no ha acceptada la *bolla tramesa al Cardenal de Gerona* per lo dit fet, pot esser respost que la dita senyora no aceptaria per res la dita bolla. Car seria gran minva a la sua dignitat Reginal; com si ab los prelats de la sua terra la dita senyora volgues tractar lo dit fet, no li calgra haver supplicat al dit sant pare, que ab aquells prelats ho pogra concordar; mas la dita senyora ne vol donar preu e honor al dit *sant pare qui es de la sua sanch* e a ella matexa, e ne venir á supplici dels dits prelats, moguda de sola pietat per conseguir nom e fama; pus deus li ha feta tanta de gracia que en son temps ha pare sant de son linatge ab qui guany aquesta fama e bon nom. E sola aquesta rao deu moure lo dit sant pare de complaure a la dita senyora Reyna daquest fet. Car, jassia que la dita senyora entenga que los prelats e persones eclessiastiques, qui posseexen dels dits pagesses, á la fi no porien contrastar als seus justos prechs; pero ajustar tants prelats, bisbes e abbats e priors e altres persones havents dignitats e beneficis per concordar aquells al dit fet, nos poria fer leugerament sens grans treballs, afanys e messions e subjeccio de grans prechs, qui seria de la dignitat Reginal; la qual cosa lo dit sant pare no deu tollerar, ni dar occasio que tan santa, justa e bona obra, com es aquesta sie atribuida a altres persones sino a ell e a la dita senyora Reyna.—Guillermus secretarius.

Item si per part del dit sant pare ere allegat que pus la senyora Reyna vol aço esser fet dels homens de la esgleya, que deu voler ques faça ensems ab los homens dels barons, cavallers e Ciutadans; pot esser rahonat que lo sant pare no deu tardar per aço lo dit fet, ates que los homens de la esgleya son mes que aquells dels nobles e Cavallers; per que convendra als dits nobles e cavaller fer semblant per no perdre lurs lochs; qui en breu temps serien despoblats totalment, com los homens de la esgleya no permetran lurs fills é filles metre en los lochs del dits cavallers si la dita servitut nols leven, e per consegüent los dits lurs lochs serien desfets; daltra part, que lo dit sant pare no deu curar daquell cap en lo qual de la dita senyora ab favor del senyor Rey pot provehirs juridicament sens auctoritat e consentiment de la dita esgleya.—Guillermus secretarius.

Item com lo dit jacme ferrer vees á la fí que fos menat per noves e dilacions tinent maneres de dar altres comissaris o mudar la forma supplicada que la dita senyora; lavors lo dit jacme per virtut de les dites creences diga fermamente al dit sant pare e altres que li perega

Digitized by Google

que la dita senyora per descarrech de la sua consciencia *havia ja fet disputar aquest fet á Maestres en Theologia e doctors solempnes*, e trobat per justicia que tal e tan innominiosa servitut no es leguda de christia a christia, e molt menys es onesta, e no permesa a persones ecclesiastiques. Per que, acorda per descarrech seu supplicar daço al dit sant pare, per tal que sia escusada a Deu e á la santa esgleya si en altra manera hi volia provehir a relevar son poble de tals innominioses servituts. E daltre part sera conegut per avant la justa supplicacio de la dita senyora, si fos provehida quant hagren profitat a ben de la esgleya.—Guillermus secretarius.

Item les altres cosas largament dites e per creença comanades al dit Jacme sobre los dits affers, es comanat a la bona memoria daquell qui les deu dir e splicar en son loch e temps, segons que deus li administrara e la qualitat del fet requerra per avant.—Bernardus Michaelis.

3) *Fol*, 73 *b*. Carta del 2 Novembre 1402.

La Reyna. Frare francesch: Trametemvos ab la present una letra *scrita de nostra propria ma* ab lo memorial e capitols de tot ço de queus parlam com erets aci (1), que nos haviem mester de nostre senyor lo papa. Per que us pregam affectuosament treballets en les coses en los dits Capitols contengudes, per tal forma que, migençant vostre trebal é industria, nos hajam prest e bon recapte daquells.

Dada en Valencia sots nostre segell secret a II dies de Noembre del any MCCCCII.—*La Reyna*.

Domina Regina mandavit michi Antonio Vall. Pro (registrata).

Dirigitur fratri francisco daranda donato de porteceli.

4) *Fol*. 99 *b*. Cartas del 3 de Febrer 1403.

La Reyna darago. Molt car cosi: per diverses letres nostres havem supplicat al sant pare li plagues fer commissio al venerable pare en christ lo bisbe de Barchelona per relevar los *mals usos* innominiosos e vergonyosos á la nacio Cathalana, en que alguns pageses de Cathalunya son obligats, feta primerament satisfaccio en rendes e propietats, a coneguda del dit bisbe, als prelats, dignitats, officis e beneficis e altres de qui los dits pageses son, e aquells romanents homens propis e en semblant servitut que los altres pageses de Cathalunya als dits *mals usos* no obligats son, segon daço us informaran nostre procurador en cort de Roma en Simon salvador e lo feel de casa nos-

(1) La carta *autógrafa* de la Reyna, que bauria sens dupte escrit *en aragonés* no ha sigut registrada. Los *memorials y capítols* serian probablement los encomanats á Jaume Ferrer.

Digitized by Google

tra en Jacme ferrer, que per aquesta rao, temps ha, havem aqui trames, los quals vos pregam creegats daço queus diian de part nostra sobre lo dit fet.

E com nos per sguart de pietat e caritat lo dit fet demenem, maravellamnos que lo dit sant pare nos trich tant atorgar axi justa e raonable demanda. Per que donantvos singular carrech daço, affectuosament vos pregam que ab gran instancia molt curosament vullats treballar e instar que la dita commissio sia obtenguda per lo dit nostre procurador, supplicant al dit sant pare de part nostra que daço nos fara assenyalat plaer que a subirana gracia li reputarem; sabents que nons pensam que de tan justa e raonabla cosa nos diga de no, com aço hajam molt a cor; pregantsvos si james vos entenets servir e complaure qne vostra instancia en aquest fet sia continua e affectuosa, tal que conegam que, migençant vostres treballs havem aconseguit aquest fet; car per nos, per servir de nostre senyor deus moguda de gran pietat que en nostre temps tan innominiosa cosa fos relevada, hajam aço fort á cor.

Dada en Valencia á XIII dies de febrer del any de la nativitat de nostre senyor M. CCCC. III.

Bernardus Michaelis.—Domina Regina mandavit michi Guillermo poncii. Pro (registrata).

A nostre molt car cosi *don Jayme de Prades.*

Sub simili forma fuit scriptum á mossen francesch daranda donat de portaceli.

5) *Fol.* 113 *b.* Cartas del 5 Abril 1403.

Sanctissime ac beatissime pater et domine. Per litteram vestre beatitudinis scivimus qualiter persona vestra sanctissima, auxilio freta divino cujus certe res agitur, a papali palacio, in quod Cardinales nonnulli, contra debitum rationes et omnem honestatis facentia(m, vestram beatitudinem) inclusam tenuerant infandis ausibus per tempora nimis longa, spretis repagulis preparatis, ab inclusione hujusmodi sospes et illesa evasit, et ad *Castrum Renart* (1) se salubriter receptavit, ut posset erigere oppressum statum ecclesie sancte dei, proh dolor! nimium lacessite.

Ex evasione et exclusione hujusmodi, pie patrum, cor nostrum, nimie ilaritatis tripudium certe sumpsit, et surreximus, et non sine ratione, propterea laudi imnos presentare ad dominum, cui humiliter poscimus et cordialiter supplicamus ut hujusmodi palacii exitu, sicuti speramus in domino, status sacrosancte ecclesie reformetur,

(1) Lo Papa s' escapá, *disfressat,* del palau y ciutat d' Avinyó en lo dia 12 de Mars. *Château-Renard,* població de 5.500 habitants, dista d' Arles 25 kilómetros.

Digitized by Google

eliso seis mate nimium radicato, offerentes nos, pater piisime, ad concernencia cuncta statum felicem et prosperum vestri et ecclesie sacrosante quem dignetur vestra sanctitas memorata nobis ***suis apicibus*** (1) nunciare *dietim* (2) vel saltem ut sepius locus assit.

Almam personam vestram dignetur conservare incolumem ecclesie sue sancte regimini longeve ac feliciter Rex eternus.

Data Valencie sub nostro sigillo secreto quinta die Aprilis anno a nativitate domini MCCCCIII°—*La Reyna.*

Domina Regina mandavit michi Anthonio Valls. Pro (registrata.)

La Reyna darago. Molt car cosi: Vostra letra havem reebuda; e aquella entesa, vos responem que havem haut fort singular plaher de la deliurança de la persona del sant pare, de la inclusio e oppresio del qual sab deus stavem continuadament ab gran ansia e haviem molt desplaer. Per que, us pregam tan cordialment com podem, e encara us encarregam que de totes novitats, que despuys se sien seguides, es seguiran per avant, sobre los affers del dit sant pare e altres, nos certifiquets clarament e distincta, com abans e pus sovin porets. E sera cosa de quens farets tan assenyalats plaer e servey que de res al present majors no poriets.

Dada en Valencia sots nostre segell secret a V dies de Abril del any de la nativitat de nostre senyor MCCCCII.—*La Reyna.*

Idem. Pro (registrata.)

Dirigitur Jacobo de prades.

Los autors francesos, com Fleuri (l. 99) Berault Bercastel (l.48), etc, fan gracia del deslliurament de Benet XIII y n' donan gloria al normando Robinet de Bracquemont, agent del Duch d' Orleans. Segons llur costum de callar ó d' ignorar lo relatiu á Espanya, ni tant sols memoran al condestable Don Jaume de Prades, quals galeras y soldats, no menos que l's tres embaixadors Jaume de Vallterra, Juan de Blanes y Vidal de Blanes, introduhits en lo palau d' Avinyó, foren la vera causa d' aquell grandiós regirament polítich. preparat de llarga ma per una Reyna magnánima.

(Seguirá.)

FIDEL FITA.

(1) Ab los *seus ápices*, ó lletras.

(2) *Cada dia.* No cal buscar major indici de la correspondencia freqüent entre l' Papa y la Reyna.

BIBLIOGRAFÍA

Asociacion literaria de Gerona.—Año tercero de su instalacion.—Certámen de MDCCCLXXIV.—(*Segell de la Associació.*)—Gerona Establecimiento tipográfico de Manuel Llach.—1875.

Al terminar la succinta noticia que sobre 'l volum de la mentada Associació corresponent al certámen de 1873 donarem als nostres lectors en lo n.° 7, any corrent, de La Renaxénsa, nos planyíam de la esclusió d' alguns documents á ell relatius y de nou composicions que havian obtingut accéssits als distints premis adjudicats en la solemne festa del 2 de Novembre, estimant insuficient, per las rahons allí insinuadas, la d' escassesa de fondos ab que pretenia 'l Jurat escusar sa resolució. Aclaracions privadas, posteriors al article aludit, nos convencéren de que la rahó no 'ns sobrava del tot, y 'ns fem un deber de consignarho en desagravi pertinent als interessats queixosos: deber que 'ns es doble grat cumplir, per quant en lo volum derrer, que tenim entre mans, queda subsanat lo defecte, y pagat en consecuencia 'l deute moral que havia contret la Associació envers los poetas premiats, qui, com tothom que escriu, fundan sa mes valiosa recompensa en la publicitat de sos travalls y en la gloria, real ó imaginada, que contan reportar d' aquesta.

No es la Associació qui 'n surt menos beneficiada de semblant publicació, tant perque prova que 'ls premis que adjudica son cobdiciats de veras quan se 'ls disputan poetas que tenen ja un nom llegítimament adquirit en la nostra literatura, y se 'ls disputan no ab produccions fútils ni lleugeras sino pensadas y escritas ab conciencia, y que no han de ser las que'ells menos aprecien entre las sehuas respectivas; com perque per á son llustre propi y per al de la literatura que tendeix á fomentar, té de sentirse directament interessada en que las publicacions que d' ella emanen exciten la atenció del lector y'l forsen á pulsar la corda de la aprobació y de la alabansa.

Per lo que al any present esmenta, de lley es afirmar que aixís succeheix. Lo volum de que donan noticia las ratllas presents enclou un aplech de trevalls de literatura selectíssima: consignemho, que tal volta, fentho, 'ns veurem lliberts del títol de durs y fins de parcials ab que li ha plagut á algú investirnos, per una apre-

Digitized by Google

ciació apassionada dels exercicis de crítica ab que al objecte d' omplir nna secció de la present Revista hem hagut de darnos á coneixe á sos abonats.

Fem constar una segona cosa que será tant agradable á aquestos com nos ho es á nosaltres: lo volum de la Associació en 1874 pot dirse que es tot de literatura de la terra, puig que á ella y á sos conredors especta la major y mellor part ¿Será per las especials condicions del certámen y per la localitat en que se celebra? Ni saberho volem: lo que volem saber es que 'l llibre ha eixit á Catalunya y que lo catalá es lo que hi predomina; que, certament, si á Catalunya no 'ns cuydessem del nostre idioma, difícil fora que lluny d' ella trovés curadors que administressen son pingüe patrimoni.

¿Per qué no hem de poder nosaltres veurens exents del deber d' exercir curadorias estranyas, y per qué, si las circunstancias, mes fortas que la rahó, 'ns obligan á desempenyarlas, no hem de protestar al menos ab las armas nobles y de pau ab que ha sabut ferho la literatura, contra la procurada aclimatació d' una planta que sols medra en la nostra terra al calor artificial del hivernacle?

En aquest concepte no transigim ni ab lo carácter bilingüe de la Associació literaria ni ab la adopció del castellá com á llenguatge oficial de la mateixa. Fora del camp oficial, en la esfera de la literatura propiament dita, sobre tot, volem, perqué podem y perqué debem, com deya un distingit President dels nostres Jochs Florals, vestirnos ab la roba del país, y aquesta es la hora en que no hem sabut descubrir una rahó plausible que 'ns justifiques la conveniencia de no ferho. Lo dia en que una academia castellana admete 'l catalá, lo dia en que la nostra llengua sia considerada y rebuda fora del país de que es filla, tal com se mereix per lo que extrínseca é intrínsecament val, allavoras comensarem á pensar en si es vinguda la hora de renunciar al esclusivisme local de que no tenim por de dir que som tossuts partidaris: entre tant, nos quedem ab ell.

La passió, empero, no ha de ser may vel tant espés que prive de veure lo bo allá hont sia, y aixís, no hem d' escassejar las alabansas á las produccions en castellá, vingan d' hont vingan, que al entendre nostre s' ho merescan. Sense anar mes lluny, injustos foram si no fessem menció, v. gr. de la oda *Europa* de D Joan Rodriguez Guzman, que indubablement, per la grandaria de la concepció, per lo brillant de sas imatges y per lo encertat de son moviment revela un poeta de qualitat; com ho foram si no 'n fessem també del discurs pronunciat en lo certámen penúltim per lo Sr. President del Jurat, D. Joseph Ametller y Vinyas, distingidíssim metge de Gerona y autor de diversos travalls científichs sobre punts de la facultat que exerceix, segons es de veure en las interessants *Memorias literarias* que valguéren un accéssit al Sr. Girbal en dit certámen y que van insertas també en lo volum que 'ns ocupa. Erudilíssima escur-

Digitized by Google

sió histórica per la Italia del segle XVI y al través dels orígens del Renaixement, ó mes ben dit, dels aconteixements capitals que precipitaren aquesta esplosió del classicisme llatí y helénich y mudaren en un instant la fesomía de la Europa científica, artística y literaria, lo discurs en cuestió es un travall de conciencia y d' estudi que satisfá doblement en quant se surt del camí trillat que fins ara, ab pocas escepcions, han vingut seguint las Presidencias dels distints certámens que s' han celebrat á Catalunya. No es ocasió ja, aixís ho pensem, d' escriure algunas planas desarrollant ab mes ó menos galanura temas ja vulgars de tant ser usats en ocasions idénticas; no basta ja surgir uns quants períodos literaris brillants que treguen del pas y arrenquen un picament de mans degut las mes de las vegadas á la galanteria oficiosa del auditori: lo necessari, lo mes bonich es que cada hu en la esfera de sos coneixements elegesca un tema mes ó menos lligat ab la índole del certámen, y l' estudie ab amor, component una obra que sia d' ensenyansa filosófica ó científica, literaria ó artística per al oyent y per al futur lector. Bon exemple en aquest punt lo del Sr. Ametller y valdament no passés desapercebut en lo successiu.

Solventat aquest deute, parlem un istant de lo que es mes especialment de casa nostra. La mellor manera de dar noticia del volum en aquest punt al lector, será copiar los títols y noms d' autors de las poesías inclosas en la secció que 'ns ocupa: indicació núa y sense comentaris, puig que en sí 'ls du fets, y ab ells eficás recomanació, 'l nom de cada hú de dits autors, ventatjosament coneguts tots en la república de las lletras.

De D. Pere Martir Fornells, pseudónim un xich traydor, segons diuhen, es la *Lletra d' amor*. Permétessens per una sola vegada violar lo nostre propósit, y deturarnos curs moments per á recomanar en la poesía d' aquell títol la tendencia que revela. Si la literatura catalana té de seguir essent alguna cosa, si ha de tenir senyas personals que la diferencien de las demés y la doten d' una rahó de ser poderosa, independentment de la que dú en l' us y cultiu de son especial idioma, cal que d' en tant en tant remunte 'l curs del riu fins á las fonts dels nostres poetas clássichs y que, sense enfangarse en una servil imitació que la anacronise, procure ostentar, encara que grabat ab mes permesa y ab perfils mes definits, lo mateix escut d' armas que caracterisava á la moneda dels nostres vells temps d' or. De prop ó de lluny s' observa aquest estudi, y aprofitat, en la poesía del senyor Fornells, y 'ns fem un deber de pendren acta per si l' exemple trova émuls.

De D. Francesch Matheu y Fornells: *Lo volcá*, *Lo Testament d' En Guinart* y *Canigó*.

De Francesch Ubach y Vinyeta, *Al auba*, *Olger*, *Desitj* (coneguda ja é impresa anteriorment ab lo títol de *Lo bell viure*) y *Ampúrias*.

Digitized by Google

De D. Artur Vinardell, *Queixas*.

De D. Joaquim Riera, *Gent de la terra*.

De D. Salvador Genís, *La verema*.

De D. Isidro Reventós, *La locomotora, Desitj*, y la patriótica oda dedicada *A en Joan Blanca*.

De D. Antoni Molins, *En la mort de mos fills*.

Ab la precedent indicació, 'l lector haurá vist mes justificat encara, si cab, lo nostre propósit d' abstenirnos de tot comentari críich. Alguns d' aquestos títols li recordarán poesías ja conegudas per haverse insertat avans d' ara en publicacions distintas. Una pressa que no es pas del tot disculpable en los autors, reos en aquest punt de falta de consideració á las Academias que afavoreixen sas obras ab premis, fa que no pochs cops las haguem de veure estampadas avans de las que podriam dir edicions oficials, lo qual priva á aquestas de la part de interés que 'ls hi daria la desconeixensa, y á la Academia del profit pecuniari major ó menor que bonament ne podria esperar.

Es precís que la recíproca tinga lloch entre las Academias y 'ls premiats, y que 's reserve á aquella dintre de certs límits y conciliant l' interés d' abduas parts, la prioritat en lo dret de publicació. No fentse aixís, quasi valdrá mes no pendres la molestia d' imprimirlas, ó quant menos, d' imprimir las que ab antelació sian publicadas.

J. Sardá.

Digitized by Google

LLÁGRIMES

I.

L' aubada
s' acosta,
les fulles
tremolan,
y cahuen
les gotes
ruxantne
los roures:
les rieres
sé escorran
les canyes
se gronxan
y 'ls cántichs
ressonan
per singles
y coves,
vilatges
y conques,
montanyes
y torres;
y trista,
ben sola,
mon ánima
plora.

II.

Qué cerca?
L' hermosa
que, ingrata,
li roba
sa ditxa,
sa gloria.
Sens ella
es un orfe
que 's queda
defora
la casa
que, sobté
li tanca
la porta.
Sens ella
se moren
los lliris
y roses,
que nexen
y 's clouhen
en terra
ufanosa.
Sens ella,
ben sola,
mon ánima
plora.

III.

La tortra
que vola,
contenta
s' arronsa,
sentada
en la brossa
del aygua,
com sota.
Y 'l cigne
y la tortra,
si neden
y volan,

Digitized by Google

del camp
hont se posa.
Lo cigne
s' enfonsa,
mullantne
ses plomes,
tant blanques,
á sobre
en l' aygua
y la brossa
l' aymada
ne trovan:
y trista,
ben sola,
mon ánima
plora.

IV.

Ne passan
les hores,
á mentres
ne tocan;
y ab ellas
se 'n portan
la ditxa
que 'm donan;
y 'm dexan,
traydores,
eternes
estones
de pena
y anyoxa;
y encare
que dolses,
lleugeres,
rodolan
les aures
per l' ona
duyentme
á la boca
l' auflayre
que copsan,
per entre
la molsa,
ben trista,
ben sola,
mon ánima
plora.

V.

Li falta
l' hermosa,
que ab ella
li sobra:
desitja
son ombra,
que en ella
reposa:
Aspira
á la gloria,
que aquella,
li dona.
Abella
que vola
l' ha presa
per rosa:
Esclava
ditxosa
l' ha feta
senyora:
y al veure
que, sorda,
ni mira,
ni escolta,
ni nenos,
gelosa,
la besa,
ni amoxa,
tristeta,
ben sola,
mon ánima
plora.

Malla, Novembre de 1874.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

Digitized by Google

AMÓR DELS AMORS

D' amor la flama sento
que dona llum á m' ánima y ma pensa:
J. TORRES Y REYATÓ.

Pe'l desert de la vida, mare mia,
Vaig fent via tot sol, plé d' anyoransa:
Tan sols me fan de guia
L' amor y l' esperansa,
Que 'm diuhen qu' allí dalt tot es bonansa.

—

Jo sé que lo teu cor tot es dolsesa
Com la flor quan esclata enamorada:
Flayrantne sa puresa
Mon ayma mustiada,
Reviu com sech planter per la rosada.

—

Ets tu la sola mare que ab tendrura
Amanyagas tos fills sempre amorosa,
Y als cors de fel impura,
Abella traballosa,
Fabricas dintre d' ells mel saborosa.

—

Jo 't miro, oh dolsa Verge, á tota hora
Rodejada de fills y 'l front d' estrellas,
Y tú com la pastora
Que guarda sas ovellas,
Ab amor divinal vetllas per ellas.

—

Qué hi fa que assí á la terra, mare mia,
Sia crudel y amarch lo curt viatje,
Si sé de cert que un dia
Al fi del romiatje
Prop teu eternament tindré coratje.

—

Qui com tú pot compendre l' amargura
Si en la creu romangueres afligida,
Vetllant l' imatje pura
Del fill, que ab fé sentida
Per salvá' 'ls pecadors doná sa vida.

Digitized by Google

¿Sent tant gran son amor, mare estimada,
Com será lo teu cor? Font caudalosa
D' aiga tant regalada,
Tant dolsa y abundosa,
Que fins sol penetrar devall la fosa.

—

Coronada de llum mon ull te mira,
Brollant amor arreu ab abondesa:
¡Y com mon cor suspira
Sentint tanta dolsesa,
A l' encís poderós de ta bellesa!

—

Jo 't sento cada jorn y ab fé t' envio
Ab l' incens de las flors ma amarga pena,
En vá sempre somnio
Trencarne la cadena
Per volá en vers lo sol que m' enllumena.

—

Re al mon me causa esglay ni re 'm tortura;
Sabent que lo teu cor al just ampara,
Jo sé lo poch que dura
Lo goig que 'l mon prepara,
Y aquest poch lo molt dol que costa encara.

—

Jo sé 'ls pochs jorns que te la primavera
Y 'l llarch temps que durar sol l' hivernada,
Per xó ab fé molt sencera
Mon ayma afadigada,
Disitja trová' un cel d' eterna aubada.

—

Qué faig aquí si sols sento migransa!
Dom alas per volar, mareta mia:
Y 'l dol y l' anyoransa
Tornantse'm alegria,
Vindré á besar tos peus, Verge María.

—

Aprop teu gosaré d' eterna gloria
Esclau de ton amor y ta bellesa,
Ja fosa la memoria
D' un mon de mesquinesa,
Reviuré vora teu plé de grandesa.

—

9 Juliol 1875.

Emili Coca y Collado.

Digitized by Google

A LA HERMOSURA Y DESDENY

DE

UNA ELBINA

Si en las bregas del amor
Lo esser novici es penyora
D' estimá, per vos senyora
Es motiu de mès rigor.

Jo que encar' no he professat,
Ni tot just sò frare llech,
En la vostra font no bech
Per no eixir assedegat.

Boreta del mar nascuda
Ab sa escuma 'us batejaren,
Y sal y blancó restaren
En vostra cara menuda.

Si Elbina per nom tenfu,
Sols pel' nom sóu cristiana;
Sòu pitjor que una sultana
Del qui de vos es cautiu.

Ja que l' cel vos dá la gracia
D' encadenar ab desdenys,
Si 'us miran, miráu al menys,
No mirant, feu la desgracia.

Entesa sòu en l' amar,
Sòu gentílica dehessa,
Mès si sòu dels homs mestressa
Sòu panell de capanar.

No entench com vos enginyáu
Per mudar sovint de cara,
Ni com sent en mira' avara
A doll posturas llansáu.

Digitized by Google

Si la crueltat no 'us guia
¿Com no veyéu que anáu fent
Per hont passáu, lo torment,
Hont no hi tornáu, malaltia?

Si probar voléu l' amor,
Fer en mi la proba 'us deixo
Que potser tal mal pateixo
No patintne de pitjor.

Y encara que no sò mans,
Seré per vos un anyell,
Y un bri del vostre cabell
Será lligam de galans.

No temo, senyora, no
Ser esclau una diada
¡Potse' 'us veuria amansada
Dessota del mèu grilló!

Frederich Renyé y Viladot.

Digitized by Google

NOVAS

ASSOCIACIO LITERARIA DE GIRONA
(ANY QUART DE SA INSTALACIÓ)

Constant esta Associació en son propósit de fomentar las lletras pátrias, ab la celebració de certámens anyals en la época de las renombradas firas de esta ciutat, ha resolt senyalar lo dia 1.er del prócsim mes de Novembre pera 'l que correspon al present any. A fi de realisar l' indicat propósit, los que suscriuhen, individuos elegits pera la calificació de las composicions que al efecte se presenten, han acordat publicar las següents bases:

Primera. Desde 'l dia de la fetxa fins al 31 de Setembre prócsim serán admesas á certámen las composicions que optin á premi, las cuals deurán ser originals é inéditas, y presentarse ó dirigirse manuscritas al Secretari del Jurat, (carrer de la Forsa, número 21, principal). Cada composició anirá acompanyada de un plech clos ahont consti 'l nom del autor, y en son sobre un lema titol ó divisa, que figurará també en la composició respectiva.

Segona. Lo dia 1.er de Novembre, avans citat, serán distribuits en acte públich los premis y accéssits, obrintse los plechs corresponents á las composicions triadas, que 's llegirán per sos autors, per la persona que aquestos deleguin, ó, en son lloch, per la que trihi lo Jurat, quedant solemnement proclamat lo nom de cada autor, á qui s' entregará 'l premi ó accéssit que li corresponga.

Tercera. Los títols de las composicions premiadas, ab los lemas que las acompanyin, se publicarán, per medi de la prempsa, ab la deguda anticipació.

Cuarta. Las composicions no premiadas se arxivarán en Secretaría, y 'ls plechs que contingan los noms de sos autors serán cremats al termenar la festivitat.

Quinta. La Associació se reserva per lo termini de un any, á comptar desde 'l dia de la festa, la propietat de las composicions llorejadas.

PREMIS

Una lira de or, oferta per lo M. I. Sr. Gobernador civil d' esta provincia, D. Constanci Gambel, á la millor memoria sobre las costums catalanas en sos mellors temps.

Digitized by Google

Una colecció de las obras escullidas de Chateaubriand, oferta per l' Excm. é Ilm. Sr. Bisbe de la Diócessis, D. Constantí Bonet y Zanuy, á la millor poesía religiosa.

Una rosella de or, oferta per la Excma. Diputació provincial, al millor romans sobre costums espanyolas.

Una medalla de plata, oferta per la que fou Universitat lliure de esta capital, (no adjudicada en los dos últims certámens), á la mes notable memoria de interés provincial ó municipal, relativa á historia, literatura ó arts.

Un exemplar lucsosament encuadernat de la obra de Francis Wey, titulada: Rome description et souvenirs, ilustrada ab mes de 800 *grabats y plans*, ofert per la Societat literaria de Barcelona «Jove Catalunya», á la millor biografía de un catalá ilustre, en prosa catalana, que tinga, quant menos, la extensió de una memoria ó folleto.

Una corona de plata, oferta per D. Pere Antoni Torres, Gobernador civil que fou d' esta provincia, (no adjudicada en los dos certámens últims), al millor cantor de la Pátria.

Un pensament de or esmaltat, ofert per D. Constantí Armesto, ex-Gobernador civil de la provincia, (no adjudicat en l' últim certámen), á la millor composició dedicada al ilustre defensor de Girona, Alvarez de Castro.

Un llessamí real de plata, ofert per la Junta Directiva y Jurat de la Associació, al millor romans históricb de asumpto catalá.

Las composicions que no tenen marcat l' idioma en que degan escriures, se enten que poden serho indistintament en castellá, ó en los de la antiga Corona d' Aragó.

Girona 25 de Juny de 1875.—ENRICH CLAUDI GIRBAL, *President*.—FRANCISCO DE P. FRANQUESA.—SALVADOR QUINTANA Pbre.—PELEGRÍ CALLE.—JAUME BRUNET Y ROIG, *Secretari*.

Lo dia 8 del corrent s' inaugurá 'l ferro-carril de Granollers á Vich, primera secció del que partint d' aquella població ha de termenar á Sant Joan de las Abadessas. Aqueixa via qu' ha vingut á enllassar la Capital del Principat ab la antiga Aussona, realisa una esperansa de molts anys concebuda pels catalans, y 'ns demostra 'ls bons desitjos de l' Empresa de portar avant lo camí, fins arrivar á la conca carbonífera, qual explotació tant profitosos resultats ha de reportar á l' industria catalana.

Pera estrenarse la temporada vinenta en lo teatro Romea, ha acabat lo mestre en Gay Saber D. Frederich Soler, un cuadro titolat: *Lo jardí del general*. Avuy que veyem desaparexer aquell bonich lloch d' esplay creyem acertadíssima la idea del Sr. Soler, fent que 'ns quedi algo que demá poguem mostrar á nostres fills de lo que fou Barcelona. Ab aquest cuadro y ab lo drama nou *Los colors del ayga*, del que se 'ns han fet grans elojis, tindrá comens la temporada.

Digitized by Google

S' ha estrenat en lo Tívoli la sarsuela en un acte: *Micos*, lletra dels coneguts autors D. Eduart Vidal Valenciano y D. Joseph Roca y Roca, y música de D. Joan Rius.

La citada producció s' ha publicat *ja estampada*.

Lo darrer número de *La Llumanera* conté interessants treballs en prosa y vers y correspondencias de Barcelona, una d' ellas ressenyant la festa dels Jochs Florals. Publica també lo retrato del mestre Pedrell, varias vistas de la fábrica de Batlló y una auca de la vida del yankee.

La novela *L' any trenta cinch* ab que D. Frederich Soler favoreix á aquesta Revista y que tant temps hem tingut interrompuda per motius estranys á l' autor y á la redacció, la seguirem publicant en lo prócsim número.

Donem las gracias á tots aquells que ab son talent han contribuit á rompre 'l cercle en que la costum y la ignorancia tenian clos al art; alegremnos pel felis renaxement del cult á la bellesa y aprenga la joventut actual á venerar los noms de Rosales, Fortuny, Mercader, Vallmitjana, Sunyol y altres que ha sapigut despendres de falsas teorias engendradoras de obras insulsas y amaneradas, falsas de color y de sentiment, sens cap bellesa perque aquesta sols se troba en la veritat; y gracias á tal renaxement havem pogut veure resultats tan dignes de aplauso com las obras premiadas ab la pensió de Roma en las últimas oposicions de *pintura y escultura* celebradas en esta capital.

La pensió generosament fundada per D. Fernando Puig, ha sigut adjudicada á D. Joan Planella, y son cuadro *Sacrifici de Abrahan* indica perfectament las tendencias de son autor y son gran amor á la veritat. Que no será estéril la pensió ho proba elocuentment aquesta obra que si no perfecta en son conjunt conté moltas bellesas entre las quals citarém lo cap del Abrahan y casi tot l' Isaac y 'l fons del paisatge per son color local.

D. Antoni Fabres y Costa per una casi unanimitat, ha obtingut la pensió d' escultura fundada per la Excma. Diputació provincial; y sa estátua *Abel mort* ha revelat en l' autor cualitats distingidíssimas dignas d' entussiasta aplauso: bellesa de forma, sentiment, y sobre tot ha manifestat en sa obra que no li era difícil *pensar* y *sentir;* la mort se reflecta perfectament en aquellas mans d' execució delicadíssima, en lo cap, que volta la tristesa de la mort y com á detalls que completan la obra aquell débil gayato trencat pel mitj junt á la forta barra.

Donem á aquests joves artistas la més entussiasta enhorabona y, no duptem, tindrem mes endevant ocasions numerosas d' alabarlos, prometent tant com prometen las obras que 'ls han fet merexedors de la pensió.

Digitized by Google

Hem rebut en un cuadernet esmeradament imprés en la estampa de Roca y Ferrer, Reus, las duas poesías de Don Joseph Martí y Folguera, *La festa major* y *A la parla mes bella*, premiadas ab medalla d' or y medalla de bronzo respectivament en lo certámen celebrat en l' últim 31 de Mars per la Societat de llenguas romanas de Montpeller. La edició ha sigut costejada per l' Ajuntament de Reus, d' hont es natural l' aludit poeta, segons acort pres en 8 del següent Abril, que va transcrit en la plana primera del quadern. La meytat de la edició, de 200 ó més exemplars, se destina á las escolas públicas dependents del municipi pera que servescan de premi als alumnes que per sa aplicació 'n sian merexedors.

La Diputació Provincial de Tarragona y 'l Ajuntament de Tortosa han acordat separadament pensionar al distingit compositor D. Felip Pedrell, pera que puga estudiar al estranger las obras mestres del art músical.

Felicitém de tot cor á aquellas ilustradas corporacions, y doném la enhorabona al agraciat.

La societat nacional de educació de Lió, dedica pera 1875 un premi de 500 franchs al qui presenti la mellor memoria inédita sobre 'l següent lema:

Precisar lo que pot y deu fer el profesor de instrucció primaria per lo tocant á la educació de sos dexebles. Indicar per quin medi cumplirá mellor aquesta part de sos debers.

Lo premi será proclamat en la sessió pública de 1876 baix lo títol de *Premi de la ciutat de Lió.*

Las memorias se dirigirán avans del 1.er de Novembre á *Mr. Polus, libraire, rue de la Course*, 4.

Com la condició es que estigan escritas en cualsevol de las llenguas vivas, incitem als escriptors catalans á que hi concorren.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres	Cartas de viatje	105
J. Roca y Roca	L' Angeleta	112
Fidel Fita	Lo papa Benet XIII y los pagesos de remensa	122
Joan Sardá	Bibliografía	131
J. Serra y Capdelacreu	Llágrimes	135
Emilio Coca y Collado	Amor del amors	137
Federich Renyé	A las hermosuras y desdeny d' una Elvina	139
	Novas	141

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

LA RENAXENSA

31 de Juliol

CARTAS DE VIATJE

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

II.

Sevilla. Itálica. San Isidoro del Campo. Cádiz. Jerez.

Un de 'ls derrers dias de la fira, de bon matí, preníam un cotxe, y surtiam de Sevilla en direcció á las célebres y á un temps olvidadas ruinas d' Itálica, atravessant el barri de Triana, aquest barri de 'ls gitanos que 's disputa la supremacia ab el del *Perchel* de Málaga. No es per axó tan característich com me pensava; carrers mòlt amples, casas mòlt baxas, parets mòlt blancas; menos tabernas que barracas de refrescos, un nombre d' hostals extraordinari y en èlls un nombre major de calesers y muleters asseguts fumant, closos per un círcul d' ases grisos que de cuha al carrer filosofan ab las orellas baxas. Las vèllas s' están per las portas sense fer gran cosa, las xulas rumbejan sos mocadors virolats, els noys s' assarronan per las plassas y las mossetas s' enflocan el cap de rosas. El Guadalquivir separa Triana del resto de Sevilla.

Digitized by Google

Ja fora de la Ciutat el camí 'ns comensá á internar per camps de blat y oliverars; tòt vert, ni un pam per sembrar; y encare que la vritat es que no varem veure ningú travallant, de tòts modos aquells camps representan mòlt travall. En tòt lo camí no trovarem més ánima vivent que las inmensas bandadas d' aucellets que 's remolinan per aquells camps xisclant desesperadament.

Avants de mitx dia arrivavam á Santiponce y entravam al hostal á fer rosegó. L' hostaler y la sèva dona, ab tres criaturas, nos reberen ab gran alegría com si de moltíssims anys no haguessin vista una persona; nos donaren per esmorsar bacallá y olivas—lo únich qu' hi havia—y beguerem montilla. Al pagar el gasto—bèn mesquí per cert —sobravan dòs rals que cedíam al hostaler; llavoras el pobre home tòt enbarranquinat s' empenyá en que haviam de pendre alguna cosa mès. Nos tregué aygua y tovallola, y muntant de nou al cotxe atravessarem Santiponce víctimas d' una caló asficsiant. Res he vist mès original qu' aquell poblet; menut, accidental, y ab sas casetas pocas y rónegas pero mòlt blancas, va ferme l' efecte d' una població desprès d' una epidemia. Tòt era tancat, ni una vèlla en una porta, ni un cap en una finestra res presentava vida en tòt lo poble mès qu' unas patrullas de tocinos que vagavan á la ventura per aquells carrers.

Tantost passat Santiponce 's trovan las ruinas d' Itálica aquells

campos de soledad, mústio collado,

que no es mústich ni tal aca sino ben florit y granat.

¿Qué vos heu pensat qu' eran las ruinas d' Itálica? ¿una especie de Pompeya?... No es mès que l' esqueleto, descarnat, mutilat, descompost y mitx enterrat d' un anfiteatre. Enfonzada entre camps, empolaynada arreu per las rosellas, las margaridoyas y sòbre tòt *el amarillo jaramago*, veyeu una plassa closa per franjas de rocas informes y esborancadas, resquicias de gradinata. Al mitx de la plassa y casi á ran de terra apuntan unas parets macissas, que perfilan algo com una creu, y per mès que mòlts s' han socarrat las cèllas pensant en la utilitat qu' alló podia tenir, ningú ha pogut treure'n l' aygua clara. Per sòta la gradi-

Digitized by Google

nata volta un corredor interceptat en alguns punts per las rocas esllevissadas; en un pany de paret se veu encara, descolorit y esborrat, un petit fragment de pintura que s' ha tingut la precaució de guardar de la acció de 'ls elements per medi d' una portèlla; sòta 'l corredor passa la claveguèra qu' está plena d' aygua. Y axó es tòt.

Peró mès que lo que veyeu, val lo que creyeu veure. Ah! que pensaments vos atravessan la imaginació! el cervèll s' escalfa, el cor esbatega y 's passa en fí un d' aquells moments en que ún se creu ser sabi. Pero per mès que m' entregués á la desguitarrada fantasía, per mès que volía capficarmhi... aquell cel tan blau, aquell sol tan resplandent, aquell etern xisclar de 'ls aucells, y aquella eczuberancia de flors ¡riu tant! vos obliga tant á estar alegre! que no vatj poder menos de sonriure devant d' aquella massa informe, murmurant: *Panem et circenses! Pan y toros!*— Desd' aquell moment alló no 'm representava ja un monumènt axecat per la grandesa d' un poble, sino perque un poble gran anès allá á embrutirse y devorarse, y disputarse ab las bestias fèras el sentit comú. ¡Espectacles estúpits y criminals qu' han procurat sempre fomentar las grans tiranías per alta diplomacia y ¡ay de 'ls pobles que no han sapigut axecarsen! que 'l dia que s' han enderrocat ellas, han desaparescut entre las sèvas cendras. ¿Estém encar mòlt lluny del dia en que 'ls pobles, ó milló 'l poble, podrá viure d' ell matex sense tenir que enmanllevar á ningú una vida quimérica? Si no hi arrivém, crech que 'ns hi aném acostant de dia en dia.

¡Bah! ¡Cuan vos he dit que puja mès lo qu' un vol veurehi que lo que s' hi veu en unas ruinas!

Mentres sortíam del anfiteatre va parlarnos el guarda d' un paviment romá que l' any derrer acavava de descubrirse no lluny d' hont nos trovavam. Pujarem á uns camps mès elevats, caminant á l' ombra de las oliveras y arrivarem á un cercat de tapia dintre del cual se conserva—ó malmet—el paviment enter d' una casa; no hi ha parets, no hi ha res, mès que 'l mosáych, rich y de mòlts colors en algunas pèssas, granat y tan sols blanch en altres. Pero per las plujas y las calors qu' allá logran esberlar la terra está tòt esventrat, cubert de fang que 'ls xaragalls hi portan y de una á una van saltant las pèssas.

Digitized by Google

Ja en el museo de Sevilla havíam vist un gran pilot de pedretas d' un mosáych dut d' Itálica; al véurho no havía pogut menos de pensar qu' en una caxa d' Imprenta hi ha tòt el Quijote.

Al tornar d' Itálica y atravessar Santiponce vejerem en el porxo del hostal á l' hostaler, l' hostalera, criaturas y gòssos esperant que passessim per saludarnos y despedirnos.

De Santiponce passarem inmediatament á San Isidoro del Campo á veure las ruinas d' aquest monastir. Barreja de convent y de castèll, axecat en un turonet y descubrint un sorprenent panorama 's construhí en 1301, en el matex lloch hont se trová 'l cos de Sant Isidoro, per D. Alonso Perez de Guzman el Bó. Com tòts els monuments d' Andalusía porta imprés el sello de tòtas las épocas á que ha sobreviscut, afrontat per la cals y decorat per las fumaradas del incendi. Lo mès notable d' èll sòn els sepulcres de sos fundadors Guzman y Maria Alfonso Coronel sa esposa, mòlt posteriors á n' ells com ja ho provaría sola aquesta pomposa cuarteta del sepulcre d' ella.

O inclita Roma si desta supieras
quando mandavas el gran universo
que gloria que fama que prosa que verso
que templo vestal á la tal hizieras.
H. S. E. 19 Septembris anno dui 1609.
283 A. Die obitus.

Al devant d' aquet hi ha 'l sepulcre de Guzman que com el de Donya Maria tè sobre l' urna la estátua ajenollada frente d' un reclinatori; figuras las duas de verdader valor artístich, fillas del eminent escultor andalús Montañez.

En una capella inmediata hi han els panteons de D. Joan Alonso Perez de Guzman, fill de 'ls anteriors, y 'l de sa esposa Donya Urraca Ossorio; l' epitafi del d' aquesta última no puch menos de copiarlo segur de que vos agradará conéxel.

«Aquí reposan las cenizas de D.ª Urraca Ossorio de Lara muger de D. Juan Alonso Perez de Guzman illmo Sr. de S. Lucar. Murió quemada en la alameda de Sevilla por órden del Rey D. Pedro el Cruel por le quitar los thesoros é riquezas. Tambien se quemó con ella porque no peligrase su honestidad Leonor Davalos leal criada suya año de 1367.»

Digitized by Google

En el claustre 's conservan restos de pinturas de poch interés destruidas pe 'l foch al temps qu' eran espulsats els frares que habitavan el monastir.

Al sentdemá, de regrés á Sevilla, comensarem á rejirar la Biblioteca *Colombina*, fundada ab els llegats del matèx Colombo. Aquesta Biblioteca es importantíssima y cregueu qu' en ella he passat una de las estònas mès agradòsas de ma vida, fullejant el llibre de bitácora que 'l descubridor de las Indias portá en tòts sòs viatjes. Aquest llibre curiosíssim que té per titol *Opúscula Astronómica Petri de Aliaco Cardinalis et Joan Jerson*—es un infólio menor imprés en carácters de 'ls vulgarment dits góthichs; conté algunas figuras cosmográficas grabadas en fusta, á mès de duas dibuxadas ab tinta roja, negra y groga, pe 'l matex Colombo. Tracta d' Astronomía, Cosmografía, Geografía, Filosofía, Teolojía, etc. pero lo important d' ell son las abundantíssimas y microscópicas notas ab que l' il-lustrá 'l gran navegant. Mòltas d' ellas fan referencia á materias contingudas en el llibre y llavoras van acompanyadas d' una maneta que senyala; las notas están escritas en llatí y ab una lletreta compacta, menuda y estraordinariament igual. Permeteume copiarne una al etzar, per eczemple la qu' il-lustra un apartat que 's referex á la isla Taprobana:—*Inter montes istos sunt insuli innumerabilis inter quas sunt q.plur. margaritis lapidibus preciosis.*

En la matèxa Colombina poguerem veure, adherit á una historia de las Indias (1511), un full de pergamí contenint un mapa de la isla de Santo-Domingo eczecutat—se suposa—pe 'l matex Colombo; en sos mars se veuen dibuxadas varias vegadas las tres carabelas. Aquet mapa, qu' ha sigut propietat del Capítol de la Catedral, está enterament malmés á causa d' una gotera que Dèu sab quant temps se li escorregué per sòbre. Al Capítol de la Catedral de Sevilla un mapa mès ó menos no 'l fará pobre.

Y finalment vatj descubrir en la matèxa Biblioteca una Biblia manuscrita en versos catalans; á jutjar per sas modestas inicials rojas y blavas suposo que deu èsser de la primera meytat del sigle XIV. Aquesta obra es ya coneguda de nostre estudiós bibliófil D. Marian Aguiló, segons va dirnos l' Arxiver,—un senyor vellet que may ha sortit de Sevilla perque 'l ferro-carril l' espanta.

Digitized by Google

De tòt lo que dexo per contar de cuant varem veure en Sevilla, vuy fer al menos menció d' una galería: la del senyor Marqués de Goyena, admirador y protector d' en Fortuny. Sens dubte es la d' Espanya qu' enclou mès obras d' aquell sol post ya que ademès de varios cuadros originals y cartas il-lustradas, tè las fotografías de sas últimas obras, —dimensions del natural—retocadas y firmadas pe'l matex Fortuny. La dita galería conté també travalls de sos amichs y condexebles Rico y Madrazo, y fa al dit Marqués de Goyena bèn merexedor del dictat de protector de las Arts y de 'ls artistas.

Y es forsa despedirnos de Sevilla, d' aquesta ciutat tan alègre com artística, tradicionalista y civilisada, patria de las donas hermòsas y de 'ls grans ulls negres, y de las rosas y la taronjina. Sevilla—com tòtas las ciutats importants d' Andalusía—tè un parell d' iglesias á cada carrer y cada iglesia es un museo. No hi ha capelleta que no tinga un Murillo ó una escultura de Montañez ó Cano, ó un altar tallat pe 'l Berruguete... ¡Y quina diferencia entre aquestas iglesias y las de Toledo! Aquí 'ls altars, riquíssimas obras de talla, *barroquejan* ab un desvergonyiment sens tèrme; tòt se cargola, tòt s' enllassa, tòt esclata y enrahòna y crida; fullas y sants, garlandas y quadros, tòt se destaca entre aquellas massas dauradas;—lo demès de la iglesia está emblanquinat y per las voltas de mòltas d' ellas se remolinan lliurement las manadas d' aucellets qu' omplan aquell lloch de bulliciòsa armonía;—y en mitx d' aquesta esplendidesa contéuhi las devotas pe 'ls poms de rosas y taronjina que las coronan! Desde dalt de la Giralda, á la hora de posta, 'ns despedirém d' aquella verda planuria encintada pe 'l Guadalquivir y aquella estesa de teuladas y terrats que s' escampava á sòta nostre. ¡Adeu Sevilla! cuan els demès espanyols tildem de fanfarrons á 'ls tèus fills perque t' ensalsan, diga'lshi que vingan á l' ombra de tòs patis á emborratxarse ab el perfum de las rosas y taronjers... y las miradas de tas hermosas!

El dia 24 d' Abril abandonarem Sevilla y arrivávam á Cádiz desprès de mitx dia de tren. Poca cosa vos diré d' aquesta ciutat, bonica per ser visitada pero insípida per residirhi. En ella sí que literalment no 's veuen altres colors que blanch y vert.

Digitized by Google

Las casas tòtas—literalment tòtas—tenen sòn bon mirador al carrer; en las cantonadas fan de guarda-rodas canons clavats á terra bòca per munt. Té un bcn passetj—*la Alameda de Apodaca*—y sobre tòt, la gran vista es la que 's domina desde la torre d' Atalaya; llavoras es cuan verdaderament se veu lo que 's nomena la *pahella*, aquella llengua de terra tan estreta, al estrém de la cual s' apila la ciutat, oprimida á l' un costat pe 'l Mediterrani y á l' altre per l' Atlántich. Allá dalt trovarem de porter un catalá.

En Cádiz té carácter original lo que allí 'n diuen *tiendas* —entèngui's tabernas—establiments muntats ab lucso, ab sas bòtas bèn afileradas y bèn pintadas y particularment ab sos cuartets hont hi ha taula y banchs y porta que tanca per dintre; en ells celebran els gaditans sas familiars y cuotidianas bacanals menjant olivas y bebent manzanilla.

Cap al tart anarem al moll hont vejerem póndre's el sol en l' Atlántich. ¡Magnífich espectacle! ¡Y pensar que d' aquella bahía tan tranquila n' havian sortit: una Revolució, una interinitat de dòs anys, un Rey, una República y varios cantons!..

Al passar per la plassa de *Castelar*—avans *de la Candelaria*—se 'ns ensenyá la casa hont nasqué aquest gran orador y entussiasta patriota, últim president de la primera República espanyola. En la matèxa plassa hi havía la iglesieta hont havia sigut batejat, la cual va ser derruhida pe 'l Cantó dòs anys enderrera.

Es notable en Cádiz la iglesia de Santa Catarina hont entre varias y notables obras de Murillo, eczistex el cuadro d' aquesta Santa, postrera obra d' ell ja que li costá la vida á causa d' una cayguda del andami, en el lloch matex qu' ocupa are. Aquestos cuadros están tan descuydats que quan poch temps atrás se restaurá algun d' ells se prová de netejar la tèsta de la Santa Catarina y tan brillant y vigorosa de color aparegué, que no habenthi intent de netejar tòt lo cuadro va ser precís embrutarla de nou perqué ofegava el resto de l' obra. Axís es com se tracta l' Art en Espanya. Els cantonals trasportaren tòts aquestos cuadros al Museo d' hont els ha trèts la Monarquía tornantlos á sòs antichs llochs que 'ls sòn artísticament parlant per cert bèn desventatjòsos.

Finalment Cádiz tè bons carrers, bons cafés, plassas ar-

Digitized by Google

bradas y 's merex el calificatiu que se li dòna de *tassa de plata*.

De Cádiz passarem á Jerez, la verdadera Xauxa d' Espanya. Junteu el clima, temperatura, vejetació y alegría andalussas á la civilisació, ordre, llibertat y seguritat d' una ciutat inglesa... y tindréu Jerez.

Com arrivavam á Jerez al mitx-dia y contavam abandonarlo al sentdemá el primer cuydado nostre va ser dirigirnos á la Cartuxa de Sant Bruno distant de Jerez poch mès d' una llègua. Prenguérem al efecte dòs animals y surtirem de la població.

Molt me sorprengué un detall que 'm doná compte de la seguritat que 's disfruta á Jerez: el camí públich ó carretera per hont passa tothom qu' entra ó surt, crusa jardins particulars sense tapias ni rexas, hont jugan manadas de quitxalleta, y als cuals jardins dònan las casetas de recreo que 's tancan ab sola vidriera: passant veyeu els salons moblats ab elegancia y riquesa.

Una altre mostra de confiansa: els balcons de 'ls pisos baxos avansan sobre 'l carrer á ran de la acera, y en ells hi veyeu grans vidres convecsos que difícilment posaríam nosaltres en una vidriera interior per pòr de que 'ls trenqués la minyòna. Y aquí teniu com als que suposan que la civilisació es la mort de la bona fe, tranquilitat é ignoscencia de costums, s' enganyan de mitx á mitx, perque Jerez es la ciutat mes civilisada d' Andalusía; Jerez ab sa tramvía, sòs fanals y candelabres de gas, sas casas plenas de comoditats ab tòt y la poca apariencia, sas tradicionals *bodegas* axecadas per columnas y encaballadas de ferro, sòs grans cafés y lucsosos casinos en los cuals llochs no teniu de picar de mans per fervos servir sino solzament tocar una campaneta que hi ha al demunt de cada taula, y en fí ab sa capèlla y cementiri protestants, Jerez, dich, es una ciutat qu' honra á Espanya y es per cert una de las mès ignoradas de 'l resto de 'ls espanyols. Mès no cregueu al entrar en aquesta ciutat trovarhi una vida monótona y una població aristocrática, res d' axó. El carácter de 'ls Jerezans no es espansiu com el del resto de 'ls andalusos axís es qu' allá la vida es mòlt casulana. A la nit el senyoriu se passeja, de dias no circula mès que 'l poble que travalla y tòt el moviment es fill de las *bodegas*; l' aspecte de 'ls carrers es ale-

Digitized by Google

gre á tòt serho, sòs encontorns sòn la imatje de la abundancia y la pau, y 'l poble es per ecselencia republicá ab ribets de cantonalista.

Tornant, donchs, al nostre viatje varem surtir de la ciutat dret á la Cartuxa atravessant aquell mar de verdor, aquells camps de blat y aquellas vinyas, y algun qu' altre torrent tancat per boscos de figueras de moro, y dich boscos perque allá aquesta planta pren unas proporcions estraordinarias qu' aquí no estém avesats á veure y entrellassantse unas ab altres forman una muralla literalment impenetrable. ¡Y aquells camps fértils y aquell riuet manso que costejavam havian sigut teatro de la desaparició de la monarquía goda!

Si, estavam en plens camps del Guadalete y en ma vida he respirat mes desahogadament qu' allá, no per lo que acabo de dir, sino perque allá vaitj compendre lo qu' es espay, llum, armonía, llibertat... Naturalesa, en fi!

Ja sòm á la Cartuxa; descabalguém y entrem pe'l portal d' una gran fatxada barroca. Un home vell, alt y magre—el guardiá—donantnos el tractament de *vuesas mercedes*, nos acompanya pe'l derruhit edifici. Aquet, barreja de gótich de decadencia y barroch—tan important lo d' una época com lo de l' altre—es un niu abandonat. Veyeu aquellas voltas plenas de claus y nervis, pintadas de blau y estrelladas de plata, y á sòta d' èllas aquellas parets emblanquinadas, ennegridas arreu pe 'l fum de 'l incendi, apuntant aquí y allá una mesa de mosaych riquíssim pero sense retaule; y com mès vos interneu aneu sempre trovant claustres y patis y jardins y refetós y capèllas.

Tòt allá respira grandor y riquesa: claustres pe 'ls llèchs, claustres pe 'ls frares, claustres pe 'ls superiors: cada celda tè sòn jardí y cada jardí una especie de miranda que dóna á 'ls camps del Guadalete. La proba de si era rich aquest convent es que 'ls frares que l' havitavan podian caminar onse llèguas y mitxa á la rodòna sense surtir de sas propietats. Pero á l' any trenta cinch aquest edifici va rebre 'l cop mortal; mès tart la Comissió de monuments s' endugué tòt lo bó qu' hi quedava y en 1873 els cantonals acabaren d' esbrabarshi.

Axís es qu' are en la iglesia, capèllas particulars y refetós no veyeu mès que 'ls rastre del foch y 'ls epígramas y

Digitized by Google

blasfemias disputantse 'l lloch pèdra per pèdra. Sòta una trona recordo aquestas ratllas:

«Vive la Cantonal! mort au Clergé! Vive Dieu qui fit la liberté!

Un républicain rouge.»

Els claustres están entexinats de vejetació que desde la crèma ningú deu haber inquietat y per columnas y paviments arrossegan sas escatas dragons y llargandaxos.

Al mitx de la Iglesia 's conserva la llosa del fundador del monestir, representantlo á n' ell armat de cap á peus: porta la fetxa de 1480.

Exas ruinas se prestan bèn be á una important monografía que dubto eczístexi, y mòlt satisfets de la escursió regressarem á Jerez que ja 'l sol era post. ¿Creyeu potser que se 'ns pogués ocorre 'l que podían surtirnos lladres?

En fi, al dia vinent abandonavam Jerez ab la mès gran dolensa, era la separació d' un bon y verdader amich. Desde 'l vagó, al veure allunyarse de mí aquella simpática ciutat d' aspecte de poblet, no podia menos de repetirme aquesta pregunta:

—¿Per qué Mare de Dèu podia voler el cantó aquesta bona jent?...

Aquella matèxa tarde arrivarem á Córdoba.

APELES MESTRES.

Digitized by Google

DEL TURIA AL DANUBI

La estampa valenciana ha donat á llum un llibre, lo primer tal volta que en Espanya eixí de las premsas sobre la Exposició Universal de Viena; llibre que jo he vist naixer al calor de l' amistat mes viua, y á l' amor entusiasta de la pátria, quant en aquella terra estranya un puny d' espanyols lluitabam ensemps per la sua esplendor y 'l fruyt suat del treball de sos fills; treball que representa generacions d' esfors y de martiri per teni' un brí de gloria y, mes que tot, lo pa de la familia, qu' es la mès noble y necessaria aspiració de la rassa humana.

Ningú mes incapás de ferne un estudi, menys encare la crítica, que gent de mès giny y mes saber podrán ferla.

Cap enamorat veu las faltas de sa dama y mon cor sent encara l' escalf del llibre que prop mèu nasqué y quals sentiments he bressat ab l' amor de una mare, quant la sua verdadera l' engendraba ab lo entusiasme del poeta, 'l seny del filosoph y l' análisis del sabi. Mès importa á la amistat y al interés que mou en mí sempre quant pertoca á la nostre terra, fer ressaltar algun punt de vista que sia interessant per nosaltres, y esmentar á la nostre gent que fora de casa n' hi ha encare qu' ayman Catalunya, per més que n' hi haja d' altres que, tant si vé á pel com á repel, ne diulien mal perqué si, imaginant tal vòlta que 'l dia que nosaltres caiguéssem fora 'l jorn de la sua gloria, y que la riquesa, filla del treball y la economía, s'en aniria de plé á plé á la seva terra, que ho es d' abundó naturalment, mès també vagamundos y malgastadors per tot arreu hi fan basarda. Parlo per un cert Senyor d' Andalusía, fora d' axó molt amich mèu, pagés de rumbo y ex-ministre, que si convé may ha vist Catalunya, pero que la té á caball al cim del nas com un mal grá que 'l sèu mal esperitat li hagués fet naixer. Ja li passará, y sino que Dèu l' ampari.

Tornant al llibre, la veu amistosa ve de Valencia, nostra

Digitized by Google

vella germana; y es just que de bon cor li dem la benvinguda y que sía qui mès l' estima, ja que no li reca penyora al ferho tot enlayrant la Pàtria, tot enaltint Espanya.

Lo llibre del Sr. Navarro Reverter es compost de tres parts que 's posan totas solas de relleu.

Es la primera un prólech del Excm. Sr. D. Joseph Emili de Santos, l' ánima y la voluntat de aquella lluyta, escrit de ma de mestre; severament pensat y seriament sentit, digne d' esser meditat per quants en Europa creuhen guiar la marxa del progrés y de la civilisació, que fan via treballosa per entre 'l devassall de continua guerra, y l' estrépit de la ambició may per cap dret seny retuda.

Es la segona un llibre de viatje plé de poesía y vastíssima erudició, brollant per tot arreu la juventut y entussiasme del autor ab ays! sentits y plor, que li arrancan 'ls dols de la mare, esparrecada per la follia dels propis fills en aquell' hora malhaurada.

Peregrinant pel mon ab lo insaciable desitg del sabi, bullintli dintre del cor la sava generosa del meridional, que enlayra mes l' alé del filosoph y brolla á rius ab la riquesa de la llengua, conta quant veu embellintho y aplicantho á nostre estat, relativament enderrerit per propias culpas. encara que la nostra espléndida naturalesa y la grandor passada que féu la Espanya realme de l' art en l' antigor, sian poderosas á deixarnos passar ab lo cap alt devant la espléndida Senyora que vesteix avuy la desferra del drapayre, retalls de vellas vestimentas y las sobras d' aquell temps bonicament endreçadas per la necessitat y la sua miseria.

Sempre espanyol en mitx de tanta maravella, sempre bon fill en la afanyosa lluyta, quant trova la veta del progrés dintre de casa s' entusiasma, y sempre just mostra la llum de la veritat als que van errats, passant per la espinosa senda de la preocupació ab serena calma y conciencia de si mateix, que no alcansan de bon grat tots quants la atribulada feyna del escriptor emprenen.

Quant de Barcelona parla, se li aixampla 'l cor, y apar que parli de la casa payral. «*Té poderosa agricultura*, diu, *té esperit industrial, té costum del treball, té 'l geni del comers, te, en fi, patriotisme; desarrolla y protegeix munió de societats que forman al sèu cap, que dirigeixen son moviment, que encarnan sas aspiracions, y guaytan son benestar y lo sèu pro-*

Digitized by Google

grés. Ab tals elements se viu dintre de la Civilisació, ab tals elements logran los pobles la minvada felicitat que cap en la materia.» Així parla y bé mereix que la nostra terra li 'n quedi agrahida, com agrahida li queda de la calurosa defensa que de nostres productes naturals fèu en la lluyta generosa de totas las nacions congregadas á Viena, com una clariana del cel en mitj d' una desfeta tempestat, en la eterna lluyta de sanch de pobles y rassas, per tindre 'l mon en afrentosa remensa.

Quant petja las encantadas riberas de Italia, desperta en ell lo sentiment de rassa; sent la alenada que vé de la India bressol de tots los pobles é inspiradora de totas las civilisacions, passant per demunt la Grécia que engendra l' art y atresora la sabiduría: y l' aspira potent, y canta la explendor llatina mare de nostras llenguas y de nostras literaturas, font del dret y de nostras lleys, llavor de nostras llibertats y llum de nostras conciencias; y crida á la que dorm, y sembla novament disposta á ser correguda pels bárbaros, y al mostrarli 'ls dictats escrits ab lletras d' or en lo gran llibre de la historia, li recorda que al cáurer abrassada á la robusta córpora vencedora, li marcaba en lo front l' etern y espléndit sagell de la propia civilisació y en lo fons de l' ánima li plantaba l' arrel d' una religió de pau, que había de regenerarla y convertirla en útil instrument en la obra eterna de la humanitat y del progrés.

Quantas y quantas infinitas sensacions esperimentarem ensemps que tant galanament estampa! Potser per xó sento mès lo llibre y n' endevino l' allargada.

Devant la Seu de Milan, aquella borratxera d' art, que may poeta cantará prou ni ploma humana retratará fielment; dins d' aquella góndola devant del Pincio, al abordar aquella Venecia pedás del Orient flotant pel mar y encallat en lo fons del Adriátich; dins la gábia de Sílvio Pellico, á la cambra del Fóscari, devant d' aquell lleó retut á qui robaren los ulls de diamant que un jorn llampugaban per tot arreu, y avuy cercan ó fer de la Ciutat dels estanys l' empori de la terra payral; allá al cim del Semmering entre las maravellas d' encantament ab que l' géni del home s' ensenyoreja de la gran naturalesa; dins la fábrica de sucre y 'ls sèus cultius al peu de las ensangrentadas planas d' Austerlitz; entre las calentas y espléndidas recepcions d'

Digitized by Google

Ungría, de aquell poble que com nosaltres ha sabut guardar sa llengua sota 'l pes de la tiranía y potser millor las costums del passat; sota la inmensa cúpula dedicada á tots los pobles de la terra; quantas voltas entonarem un himne y barrejarem nostras llágrimas somniant novas grandesas y esmentant errors que 'ns devallaren á la trista sort qu' es avuy patrimoni de la rassa llatina, y mès penadament de la expirant, mal-avinguda Espanya!

Divagant pel camp vastíssim de la Historia, ple de generosas aspiracions y cercant per tot la grandesa passada, al recorre las Ciutats, fueteja inclement las repúblicas italianas, de que vol fer mirall per la rassa llatina; y alguna volta es injust ab alguna d' ellas, com Génova, una de las mès característicās y que porta escrita, com ell diu, sa espléndida y turbulenta historia en las pedras dels carrers, en la enlayrada superbia dels palaus que 'ls enfosqueixen, fins en las sumptuosas balconadas, miradors del torneix continuat favorits per las damas de tant superba rassa.

May cap vila ferá tanta impressió en mon cor, ni cap altre terra mès escayent podia cercar per náixer el géni inmens del gran Cristófol Colomb; ni may més ben expressada que 'n lo llibre d' en Navarro Reverter la idea del remordiment que sentía l' espanyol poeta devant la sombra d' aquell que doná un mon á Castella, que li pagá llavoras ab cadenas y avuy ab l' oblit etern de tanta gloria.

En fi aqueixa part del llibre constiuheix en si un llibre de viatge y un curs d' historia en lo qual las dots d' imaginació y de saber corren tant d' abundó ab la riquesa de la forma, que fins are sols nos hi tenia avesat en Castelar; y com mérit del actual, sols direm que val bé la pena d' esser llegit encara desprès del que aquell géni publicá llavors de son primer viatje á Italia.

(*Seguirá.*)

ALBERT DE QUINTANA.

APUNTES

PERA UN ESTUDI GEOLOGICH.

Ab menos freqüencia de lo que convindría, aparéxen en las nostras revistas científicas y literarias traballs destinats á propagar la afició per tot quant influir pot á il-lustrar la historia física de la terra que 'ns sustenta.

Cert es que molt s' ha practicat pera precisar la riquesa mineralógica y disposició geognóstica dels elements que constituhexen la península, primer é indispensable pas pera determinar un dia los distints periodos históriчhs per que ha passat son sol en lo decurs de las edats geológicas; emperó no pot negarse que es molt y molt lo que 'ns falta fer encara per' arrivar á la meta de avansament que en esta especialitat han conseguit varias nacions extrangeras. Trist es tenir que confessar esta dolorosa veritat y axís de esperar es que quant ans ab lo cóncurs de tots los aventatjats talents que en la nostra patria al conreu de la ciencia 's dedican, podrem surtir de est lamentable retrás y posarnos al nivell de las nacions més il-lustradas.

Per axò desde l' humil esfera de acció que ocupo, desitjós de cooperar á tan útil com profitosa empresa, en las páginas de esta acreditada revista he fet públicas las observacions recullidas en exploracions varias, ensemps que las impressions rebudas en casuals viatjes. A est últim género correspónen las noticias que vinch á oferir als lectors de la Renaxensa, de qui espero las apreciarán en l' únich valor que merex donarse á una simple exposició de datos, tot lo més detstinats á ajuntarse un dia á altres traballs més sérios. Bax est concepte 'm circunscriuré á constatar quant de notable he observat en un recent viatje ab minvada acceleració fet desde Barcelona á Gerona (1), apro-

(1) Per causas de tots sabudas, la circulació del carril estava reduhida al trajecte de Mataró á Barcelona.

Digitized by Google

titant las freqüents paradas, las discusions y conversas sostingudas ab personas conexedoras del país, y altras circunstancias, qual conjunt per més que diste molt de ser equivalent á un minuciós exámen del terreno, al menos suplex en part la escassès de noticias que sobre del particular se tenen á pesar de correspòndre á la zona que enllassa á dos importants ciutats catalanas.

Una observació 'm resta fer ans de entrar en materia: sé que las relacions de viatje generalment perden tot l' interés científich que deuría correspòndrelshi per haver pretingut sos autors descriure y dar pormenors de lo que moltas vegadas sisquera no han vist, omplint los relatos ab las parts de sa fantasía; per axò, desitjós de fugir de est perill, referiré al lector lo que jo haja observat d' aprop y palpat per mí mateix convenientment deslindat de las noticias de referencia que haja cregut dignes de mencionarlas.

Insinuat tinch que estos apuntaments van encaminats á fer algunas consideracions geológicas sobre 'l terreno atravessat per la carretera general de Madrit á la frontera francesa en lo gran trajecte de Barcelona á Gerona, entre quals poblacions media una distancia de un centenar de kilòmetros, zona que podem subdividir en dos seccions quasi iguals en extensió, separadas per lo riu Tordera, límit ensemps de las dos provincias germanas, la primera, ó sia la de *Marina*, está limitada al N. per la cordillera que corre paralela al mar, las ayguas del qual en alguns punts baten los repeus que de ella 's derivan; la segona, denominada la *Selva*, está constituhida per un país generalment accidentat, solcat per grans valls y fondaladas que en distintas direccions ab capritxosa varietat se entrallasasan. Lo nom que cada una de ellas porta, diu suficientment lo tipo á que correspon son paissatge: el d' aquella, reb lo sagell de sa caracterisació del procelós element que ab tota sa brava grandiositat á son peu se dilata y de que participan son clima, vegetació y habitants; á la segona secció li comunican las frondosas boscurias que la cubrexen, lo accidentat del terreno y lo dispersat de sos petits centres de població; y si li manca 'l sorprenent panorama del mar per' animarlo, en cambi participa de las afalagadoras escenas de la vida del camp tant més agradables quant més de aprop se contemplan.

Digitized by Google

Del tragecte de Barcelona á Mataró, recorregut ab la precipitada aceleració del tren, poca cosa podré precisarne; no obstant al contemplar desde 'l mirador del cotxe la forma enrodonida de las vehinas montanyas, sas agudas crestas, sas pendents, á la apariencia suaus en las de poca alsaria y molt rápidas en las més altas y lo espayós de las valls que d' ellas derivan; y més encara al assegurarme que per tot arreu cubria 'l terreno un sol detrítich-arenós, de qual naturalesa exclusivament participavan los materials aluvians de sas freqüents rieras, la escassès poch menos que absoluta de corrents superficials y altres circunstancias de idèntich carácter, tot eran altres tants probables indicis de que anavam entrant en un terreno ígneo, es á dir, en un de aquells que deuhen son orígen no á la pausada sedimentació operada en lo seno de unas ayguas més ó menos tranquilas ó agitadas, sino á la extrepitosa irrupció de massas cristallinas en estat pastós expel-lidas del gran ocèano incandescent en que bull, s' agita y brama 'l centre del nostre planeta.

En efecte, no es una gratuita presunció tal modo de discorre, ans bé es una fundada idea, que adquirex los graus de acertat criteri, tantost se dexa 'l carril pera prosseguir lo viatje per l' antiga carretera general, ahont de mès en mès un se posa en inmediat contacte ab las massas granítícas que constituhexen est notable terreno, rocas fácilment determinables per sa triple constitució mineralógica (Cuarso, Feldespato y Mica) (1), son aspecte cristallí, sos colors clars y sa estructura granosa y en massa.

La sola presencia d' est element geognóstich nos bastaria pera determinar la classe á que correspon est terreno, no obstant pera ferho ab major acert me permeteré donar un resúmen de las especies mineralògicas sobre la marxa recullidas, aprofitant las petitas paradas del carruatje. En Calella vaig arreplegar la *Pegmatita* (2) en sas dos varietats *comuna* y *gráfica*, curiosa esta com á pedra de adorno é in-

(1) Acepto y uso las denominacions técnicas espanyolas pera facilitar millor la intel-ligencia y no aumentar l' algaravia que en est ram de la ciencia regna.

(2) Granito abortat al qual falta la Mica, sobreabundant lo Feldespato respecte al Cuarso. Janyez ni Vilanova no citan esta especie en Catalunya.

Digitized by Google

teressant la primera per ser la rica especie denominada *Petunzé* entre 'ls xinos y que per sa riquesa feldespática proporciona 'l millor y més abundant *Kaolin*, que com es sabut, es la primera materia en la fabricació de la luxôsa porcelana. En son propi criadero recullí porcions de Pecmatita convertida en Kaolin ó terra de porcelana qual transformació fácilment se comprén, putx que constituhint sa base 'l feldespato ortosa (silicat de potassa) se dexa atacar pe'l acit carbònich de la atmòsfera, de manera que á proporció que 's va formant carbonat potássich subtancia molt de liqüescent, queda en llibertad la alúmina, pert la roca sa coessió primitiva y al disgregarse dona orígen á est detritus terrós argilench, compost de alumina, silice y accidentalment de restos de potassa, cals, magnesia y oxîts de ferro. A igual causa 's deu la digregació del granito, tant més fácil quant major es la grandaria dels cristalls que constituhexen sa massa.

Associats ab la Pecmatita se trovan lo *Petrossilex*, entre nosaltres sens aplicació per lo difícil que 's labrarlo, y 'l *Cuarso eruptiu* (cristall de roca) de tothom coneguts los usos á que 's destina. Ademés també la *Protogina*, granito degenerat compòst essencialment de Feldespato, Cuarso y Talco, est últim en subtitució de la Mica que entra en lo granito tipo, lo que li ha fet donar per alguns lo nom de Granito talcós. Los exèmplars per mí recullits en Calella ademés de ser pobres en Cuarso y richs en Talco, presentan est últim mineral tan colorat en vert gris que 'l aproxîman al color de la *Dialaga*, lo que podria fer confóndrels ab la roca porfídica magnesiana, coneguda per *Eufòtida;* no obstant la menor duresa del Talco, que fácilment se dexa ratllar per la ungla, comparada ab la de la Dialaga que fluctua entre la del Cuarso y la de la Fluorina, resol lo problema. Dos varietats distintas he trobat de esta roca, la una presenta 'l Talco ab gran predomini sobre la masa feldespática; en l' altre la massa adelògena de un color rosat ó rojench está vetejada ó salpicada de vert per la serpentina, lo que li dona un béll contrast.

Pissarras. Separadas de son propi criadero, pero segurament no molt lluny d' ell, en una torrentera trobí las varietats següents de esta roca: la *argilosa calissa* que dona efervescencia ab los ácits, la *comuna*, la *gráfica*, la *micácea*

Digitized by Google

comuna y altras, mostrant son conjunt los diferents graus de metamorfisme propis de est génere de rocas.

En los abundósos materials aluvians que recubrexen lo sol granítich de la Selva se troban estas y altras idènticas especies mineralógicas en estat divers de fragmentació y ádhuch de descomposició, constituhint rierenchs, gradas, arenas y argilas gredosas ó sorrencas.

Ab los datos que oferex la presencia de esta associació de minerals, permès nos es ja calificar de granítich lo terreno per que passa la carretera de Fransa en la zona indicada, exceptuats uns quants kilòmetres ans de arrivar á Gerona que corresponen al terciari numulítich, lo que equival á dexar sentat que la Marina y la Selva son part integrant de la regió plutònica del Montseny, qual area de extensió completa la rica comarca del Vallés.

Lo considerarse la alta montanya de Montseny, á la qual deu sa accidentació est terreno, una simple derivació de la gran cordillera pirenáica; l' oferir notable analogía los elements geognòstichs respecte dels de aquella y sobre tot lo quedar limitadas abdos formacions graníticas per los materials de la época terciaria, quals estratos parcialment, ensemps que 'ls cretáceos, alsapremaren al aparexer una y altra, nos posan en lo cas de atribuhir son orígen á una matexa revolució física del nostre planeta, que en la indefinida cronología del mòn correspon á época ja bastant moderna, dato que precís es tenir present pera deduhir luego sa riquesa mineralògica.

Fixada la naturalesa d' est terreno baxem á donar de ell alguns pormenors, que no per ser de segon terme han de estar privats de importancia. Respecte á la Marina y lo mateix podriam observar en lo Vallés, la roca granítica está recuberta de un sol detrítich arenós constituhit per la disgregació de las roca subjacents, á lo que 's prestan molt bé á causa de sa riquesa feldespática, putx que dexantse penetrar per l' ácis carbónich de l' atmòsfera se descomponen parcialment, perden sa primitiva coessió y originan abundosas arenas, compostas de Silice, Alúmina, Mica y demés elements que en estat de integritat las componian. De aquí l' abundó de sorras que forman lo sol cultivable de estas comarcas, que de necessitat deurian ser pobres, allí ahont faltassen los materials diluvians, si en general no las afa-

Digitized by Google

vorís la suavitat de un benigne clima, la facilitat, no sens dispensis, ab que 's convertexen ab regables terrenos secans y árits y sobre tot gracias á la inteligent direcció que presidex á las feynas agrícolas.

En la Selva prenen gran desenrotllament los aluvions procedents de las matexas rocas cristallinas en diferent grau de fragmentació; notantse que esta aumenta proporcialment tant com més s' allunyan de la Marina, de modo que 's succehexen gradualment los rierenchs, pedras, gravas, arenas, argilas pedrosas y per últim las argilas de gra fí. ¿Prové axò de que 'l Diluvi de esta rica comarca es purament local y que 'l centre de dispersió de sos elements siga 'l Montseny desde el cual s' escampariau seguint la direcció que 'ls hi senalás la partícular topografía de la encontrada?

Poch menos qu' excusat considero fer constar, que á est modo especial de estar constituhit lo terreno de estas comarcas, un tan modificat, emperó, per ses peculiars condicions climatològicas, se deuhen las produccions agrícolas que 'l favorexen. Una simple enumeració de ellas bastará de sobras pera confirmar esta idea: la Marina produhex y exporta quantitats considerables d' exquisita taronja; ben coneguts son sos estimats vins; element de riquesa es per ella la producció de garrofa, de algunas cereals y sobre toi de hortalissas y fruytas primerencas. La Selva es rica en cereals y plantas ferratgeras, en tota classe de fruytas de estiu y tardor, com pomas, avellanas, nous, castanyas etc.; en fustas de construcció en general. pero especialment la destinada á cércols y dogas de barrils y botas destinantse ab preferencia la major part de las terras al cultiu de l' alsina surera. Anàlogas á estas son las cullitas que s' obtenen en lo Vallès; y tant en esta comarca com en la de la Marina es digne de notarse que 'ls millors conreus se donan en los fondos de las valls y primers replans de las montanyas, ahont están acumulats los detritus més fins y 'ls depòsits aluvians, mentres qu' en las parts elevadas la vinya sols hi viu pochs anys y 'l bosch que millor s' hi propaga es la pinareda.

Igualment son una conseqüencia de la naturalesa mineralógica d' est terreno las condicions hidrográficas que 'l caracterisan. Sabut es qu' en las rocas cristallinas y de

Digitized by Google

estructura macissa que 'l constituhexeu, escassejan por el general los trenchs y fenents per ahont cercolar pugan ab llibertad caudals d' aygua d' alguna potencia pera reaparexer en punts més baxos, lo que implica la carencia poch menos que absoluta de manantials considerables, qual constant emergencia alimente corrents superficials de importancia; mentres que gosant de un gran poder absorvent la capa detítrica que las cubrex dexa filtrar librement per ella l' aygua fins á trobar la compacte roca subjacent, que com á impermullable que es, no dona curs á ditas filtracions, donant orígen á escasa profunditat á manantials de poca potencia. En cambi en aquells llochs, com en lo centre de la Selva per exèmple, ahont te gran gruxa 'l deposit aluvial format per la fragmentació de rocas cristallinas, allí las deus sobre ser escassas discorren á profunditat extraordinaria, á la que 's necessari baxar en la construcció de pous, mentres que 'n lo terreno purament detrítich estos donan l' aygua sumament somera.

De la concurrencia d' estas múltiples causas prové igualment que la major part del temps permanexen exutas las moltas rieras qu' en est terreno 's contan, no fent quasi excepció á esta regla 'l Besòs ni 'l Tordera; ab tot, en dias de tempestuosas plujas no podentse extraviar las ayguas per trenchs ni fenents naturalment oberts en la massa granítica, ab facilitat la capa detrítica superficial se satura de aygua y la escup per tot arreu en forma de improvisadas fonts, que acumulantse en sos respectius rieranys aumentan lo caudal dels confluents y luego 'l de las principals rieras, donant lloch á soptadas avingudas, causa de irreparables perduas en lo material y desastrosas desgracias personals, que ab horror se memoran en moltas de las hermosas poblacions de la Marina. Al alcans del lector queda, ademés, que per rahó de estas furiosas torrentadas, dada la naturalesa é inclinació del terreno per lo qual se precipitan, ha de ser extraordinaria la quantitat de materials sorrosos indefectivament arrastrats per aquellas al mar, de lo que prové la formació de deltas en la desembocadura de cada respectiva riera y barras ó cordons litorals á lo llarch de la costa, acumulació que no pot menos que haber modificat la primitiva configuració que en l' orígen dels temps esta tindria.

Digitized by Google

Axí matex son dignes de atenció las consideracions, que bax lo punt de vista orográfich sobre est terreno poden ferse. En general de ell pot dirse que es montanyós y que entre las multiplicadas serras que l' encreuhen quedan obertas valls de reduhidas proporcions las més, en forma de esbarjosas planas algunas. De la llarga serra que al cers limita la Marina se destacan distintas derivacions, que vinguent á trencar perpendicularment la costa se perden en l' abisme de las ayguas, no sens haver originat diferents promontoris, naturals obras de defensa ab que la Providencia ha volgut preservar lo nostre litoral de la acció destructora de las embravehidas onas. Rasserats tras estos turons naturals apar que hi coexistissen algunas bahías ó calas, en las quals trovar poguessen segur refugi las naus en dias de navegació perillosa; emperó lluny de ser axí la costa está contornejada seguint la direcció media de las escolleras en que aquells terminan, per rahó de haberse çegat las entradas que primitivament lo mar terra endins faria, á benefici de la formació dels indicats deltas y barras, á lo que haurá contribuhit poderosament la abundancia de materials arrastrats durant las fortas torrentadas, los escolls y rocam que existexen al peu dels promotoris y la poca fondaria de las ayguas del litoral. Allí ahont estas la tenen major y són més agitadas, sobre tot si á la barra li manca 'l lligam que li podrian proporcionar los escolls formats per someras rocas, la costa 's veu exposada á sufrir los embats de las onas y á perdre en un instant lo que avansar y crexer hagués pogut ab llarga temporada. Freqüeut es observar los destrossos ocasionats en las terras voreras al mar per l' acció d' esta causa, y no pot ser menos que 'n las tradicions populars de la Marina se registren datos que revelen altres majors presenciats per las generacions passadas. En Calella tots los anys se celebra un aniversari 'l dia de San Gregori (17 Novembre) en sufragi de las víctimas que un accident d' esta classe ocasioná en dita vila, y costum es lo matex dia recorre en professó la platja en lo tragecte en que antigament hi habia existit un carrer y que fou arrastrat junt ab las terras y barra inmediatas al profons dels abismes per las furiosas onas durant una gran tempestat; essent de advertir que encara avuy dia l' oleatje descubrex de tant en tant los fonaments dels enderrocats

edificis, proba ineludible de la cestesa del fét que la tradició recorda de un modo per demés solemne.

També es tradicional la memoria que 'n dita vila 's conserva, de provenirli 'l nom de *Calella* ab que se la designa desde temps inmemorials, de haver existit allí, á la part de llevant del promontori dit la *Torreta*, una petita cala, que ab lo decurs dels segles han arrasada los materials aluvians trasportats per la inmediata riera; memoria que ab gust consigno ja per venir ab confirmació de lo que avans he dit respecte á la probable existencia de ports naturals durant los primitius temps, ja també perque esta y la anterior tradició son magnífichs comprobants de las veritats sobre 'l particular demostradas per la ciencia.

En la Selva presentan contrast notable algunas planuras, extesas á lo alt de turonets de fácil accés, ab las grans fondaladas y depressions de altres terrenos inmediats, en los quals no trobant proporcionat escorro las ayguas, origina son estancament paíssos humits y malsans, alguns d' ells tristament célebres en los fastos mèdichs per la insistencia ab que s' hi han estacionat á vegadas las epidemias fomentadas per las emanacions palúdicas, (Riudellots, Vilobí, Sils). Preferentment axò succehex allí ahont un subsol argilench dificulta ó impedex del tot la filtració de las corrompudas ayguas y gracias que per lo comú en exa comarca exîstescan potents depòsits diluvians eonstituhits per gravas y arenas que facilitan la dessecació de aquells terrenos, putx del contrari seria poch menos que permanent y general esta causa de malestar públich.

Dit lo suficient pera dexar caracterisat lo terreno que 'ns ocupa, ja que no puch tenir la pretensió de haver sisquera intentat sa descripció detallada, del cas seria individualisar los materials útils que proporciona; empero com esta tasca sols pot efectuarse despues de haver explorat degudament lo país, me veuré precisat á donar solsament una idea de lo que de ell pot extraure la industria pera satisfer las necessitats humanas, compendiant á est fí mas escassas observacions las pocas que sobre 'l particular hi ha fetas. Entesis general pot dirse que las especies minerals que esta regió 'ns proporciona, tenen una importancia més que notable las que caben dins la denominació de elements de construcció, mentres que á las de pur interès mineralò-

Digitized by Google

gich millor las hi escau 'l dictat de curiosas, que no 'l de útils. Corresponen á est género los hermosos cristalls de Feldespato, Cuarzo y Mica, elements esencials del granito, que en ell s' hi troban; los Granats y altres que accesoriament en la composició de esta especie geològica entran; la Fluorina y Baritina; la Molibdenita (Sant Feliu de Guixols) y 'l sulfuro doble de Plom y Antimoni ó Jamessonita, á las que podem afegir lo Bassalt y congèneres de Massanet de la Selva y pobles vehins, la Pissarra gráfica de Malgrat y altres (1).

Entre 'ls materials de construcció citaré 'l Granito, bax est concepte tant més estimable quant menor es sa riquesa feldespática y més petit lo gra dels elements que 'l constituhexen; lo Kaolin ó terra de porcellana, producte inmediat de la descomposició de la especie anterior ó de la Pecmatita, de tot puntindispensable pera la fabricació de la porcelana; lo guix, marbre, pedra de cals y pissarras resultants del metamorfisme que han experimentat rocas preexistents al contactar ab ellas las massas cristallinas en lo moment de sa erupció; y per últim las que procedents de la descomposició de las rocas citadas, han anat á sedimentarse, arrastradas per las ayguas, en los punts baxos del terreno formant banchs ó aluvions de potencia més ó ménos considerables com son: las argilas esmécticas ó terra de parayre (Caldas de Malavella), las refractarias (Sant Hilari), las més ó ménos gredosas de que 's provehexen las rajolerías y teularías de totas estas comarcas y finalment las plásticas ab que s' elabora la tan renombrada terrissa de Sant Salvador de Breda y de sas modernas rivals de Arenys de Mar y Calella, quals fábricas entretenen no pochs trevalladors y donan cárrech á numerosas embarcacions de cabotatje.

Expressament he dexat de mencionar entre 'ls minerals útils de esta regió las rocas cuarsosas auríferas al objecte de ocuparme separadament y donar compte de la vulgar tradició que assegura ser dauradas las sorras del riu Tordera. Si á la tal idea no ha donat orígen la presencia de las dauradas escatas de Mica en que abundan los aluvions de

(1) En l' extrem septentrional de la cordillera del Montseny se benefician ab profit minas de plom y de ferro. Fácil es que 'l criadero de estos metalls tinga relació més ó ménos directa ab la formació granítica.

Digitized by Google

la Marina, no cal despreciarla per ridicula, sino acceptarla com á molt racional, ja que sabut es que l' or en estat primitiu te son natural criadero en las rocas cuarsosas del terreno granítich ó bé en los terrenos de transport constituhíts per la disgregació y posterior arrastre de las arenas que de ellas resultan ; y axí pot molt bé ser cert lo que la tradició pregona, en favor de la qual diré, que per mas mans ha passat una mostra de exas rocas auríferas procedent del Montseny, qual notable riquesa vaig contribuhir á fixâr, y que segurament se hauria explotat si en los ensaigs de minería no s' hagués fet patent que no resultava beneficiosa, á causa de lo dispendiós del arrancament de la roca, entrebanch, que en esta classe de terrenos, vé á desbaratar no pocas vegadas los més ben combinats cálculs.

Si als referits datos agregam que dins de esta regió per tants conceptes notable, s' hi troban las molt reputadas y concorregudas ayguas termals de Santa Coloma de Farnés y Caldas de Malavella en la Selva, de Arenys de Mar (Banys den Titus) y Caldetas en la Marina, de Caldas de Montbuy y la Garriga en lo Vallès; haurem dit lo suficient pera dexar demostrada la importancia del estudi del terreno que acaba de ocuparnos y que en estas apuntacions sols hem bosquejat, que á altra cosa no podriam aspirar donats los escassos medis de que 'ns hem valgut pera reconexe'l.

Pere Alsius.

Banyolas, Abril de 1875.

Digitized by Google

UNA PREGUNTA Y UN PRECH

ALS CATALANISTAS

Jove com soch he volgut també sortir ab mas pocas forsas al camp del catalanisme fent lo possible pera son desenrotllament; he volgut ajudar ab ma petita remada á empenyer la barca del catalanisme per la mar de la ilustració y del saber fins que arribi al port de la gloria y de la inmortalitat, com tots debem ferho, quiscú per sa part, sens may reposar, ab lo trevall incessant y no mancant un sol dia á eixa vasta empresa qu' es l' esperansa de la pátria; aytal que la formiga treyentne grá per grá d' obra, arriva á enfonzar los monuments que l' home en son orgull creya eterns, ó que la constanta gota d' aiga, fineix per foradar las mes duras y fortas rocas.

Mes jo al volerho fer me he trovat que tenia mes petitas las forsas de lo que creya, me he trovat que soch manco y soch impossibilitat de fer cualsevol cosa. Si: he volgut parlar y parlar en ma llengua mare, portant lo desitj de ferho lo menys mal possible, he volgut espressar ma pensa y los sentiments que brollavan á dolls de mon cor y me he trovat sense paraulas purament catalanas. He cercat mos concellers en una bona gramática y en un bon diccionari que me diguessin cóm y de quina manera se debia parlar y escriure, qu' era lo que se debia admetre, qu' es lo que se debia rebujar y me he trovat que casi bé no tenim ni una cosa ni altre, y veus aquí una de las causas principals en que se fundan los estranjers per dir que nostra llengua no ho es y sí dialecte, punt que no vuy tocar.

Per una banda la pó de caure en los molts barbarismes que s' usan y principalment galicismes que tant en gracia y fins en moda han caigut á certs escriptors, creyent aixís enriquir nostra llengua; per altra banda lo ser massa afectat imitant un llenguatje antich que tal volta may hagués existit, sino solsament ara y en lo cap d' alguns escriptors, fanátichs per altre lloch y aymadors d' afegir arcaismes á cada punt mes dubitosos y difícils de ser admesos, ó d' inventar un idioma cometent neologismes que se derivan en

Digitized by Google

general del castellá y que per tant poden passar á ser nous barbarismes. Y veus aquí que 'ns trovem que tenim en lo catalá los tres defectes que més malmeten la puresa d' una llengua ó sian, lo *arcaisme*, lo *barbarisme* y lo *neologisme*. Vicis molt més culpables per quant s' escriu ab mes poch compte que se parla y que en lo discurs, segons ja ho manifesta l' antich aforisme de *Nescit vox missa reverti* es mes perdonable mentres que no ho será may en lo escrit, puig qu' es pot corretjir y esmenar.

Nostre idioma ha sofert moltas de las causas que en poden corrompre un, com son; las conquistas, lo comers y tracte ab estranjers y de mes á mes la preponderancia política de segle y mitx ensá d' altra llengua sobre la nostra, causas totas que han fet que aqueixa quedés encomenada casi be per complert al us vulgar, lo que es causa segons un distingit autor de que'ls idiomas se corrompen y desapareixen.

Es á dir, me he trovat que no podia enrahonar ab la propietat que cal á una llengua culta y rica com es la llengua catalana.

Donchs bé: ¿cóm he de ferho? ¿ahont tinch que trovar mos concellers? ¿á quínas reglas dech subjectarme? ¿quín es lo ver llenguatje pur y en sa essencia? En una paraula. ¿Qué deu fer y quínas fonts deu cercar lo jove que, com jo, desitxós de l' enaltiment de sa llengua mare vulgui trevallar per ella en lo vastíssim camp de la literatura? Eixa es la pregunta qu' os vuy fer. Jo be sé que algunas cosas se han escrit *ad hoc*, que se han publicat gramáticas mes ó menys complertas, que tenim trevalls del mérit que cal á tan distingits escriptors com son N' Antoni de Bofarull, en Mànel Milá y Fontanals y altres y altres que no anomeno per no ser pesat, de no menys saber é ilustració; mes me trovo encar ab mes confusió y embolichs que avans hi tenia, tota vegada que lo que los uns afirman los altres negan, sens res acabarne de definitiu y fixo que determine de part de qui está la rahó dividint d' eix modo en bandos y fraccions als catalanistas y portant lo perill de la destrucció de la llengua pátria. No vuy detenirme en eixos punts per lo molt y molt tractats y passats per las mans que son, y també perque no está en mas atribucions donar mon entendre sobre d' axó, donchs si tan sols nos atansem á

Digitized by Google

la debatuda cuestió de la formació dels plurals femenins al escriure de la manera que s' ha encarnisadament combatut en pró y en contra, nos espantarém y deixarém tan dificultosa empresa. Per aqueix estil se tracta sobre molts punts sens que definitivament puga ferse'n cap bon criteri deixant que s' escriga y se parle, y escribint y parlant en un catalá que poch ó jens ne té de catalá y que per la rahó de tenirne poch ja no es ver catalá perque comensa per no serho, sens tenirne una llengua ben constituida y ab sos límits fixats.

Gran n' es mon greu al veure això y tremolo mes de cuatre voltas al remembrar las paraulas del erudit Coll y Vehí, nostre compatrici que diuhen així:

«*Cuando en una nacion se corrompe la lengua, el espiritu nacional sufre profundas alteraciones; cuando la lengua muere, muere la nacionalidad.*»

Terribles son de cert eixas paraulas que per desgracia la esperiencia nos ha ben demostrat en moltas llenguas que han sofert alteracions, acabant al cap y al últim ab gran part de son esperit nacional, y encar avuy dia podem esperimentarho en nostra terra. La llengua s' es corrompuda, y segons las anteriors paraulas l' esperit nacional deu patir profundas alteracions, cosa que veyem massa confirmada. ¿Quán si no sols ara que tenim corromput lo llenguatje, qu' enaltiren nostres reys, nostres Concellers, fentlo coneixer en tota l' Europa llavors civilisada, está mes alterat l' esperit nacional de Catalunya? Això es per nostra desventura ben cert y encar que hi ha un aplech de bons patricis, que cultivan y trevallan ab constancia nostre idioma no obstant avuy en dia tenim que si no s' enrahona molt y be lo castellá ja no s' es persona educada y fins, al dir de certa gent, y molts son los mals fills que rebujan lo idioma patri fins arrivar á renegar de llur terra omplenantla de defectes y mofantse de la llengua y de las cosas de Catalunya.

Si gran n' es mon greu al considerar la primera part d' eixa sentencia, molt mes ho es quan penso ab la segona; donchs quan mori l' idioma deu morir la nacionalitat. La tristor que me omplena ab eixas consideracions fa esbategar ab forsa mon cor, y lo plany de l' ánima fá esclatar en mos ulls una llágrima mes, llágrima de amor á ma terra.

Digitized by Google

Llavors...: no hi hauria verdor á nostras montanyas, ni nostras salsaredas tindrian lo poder d' inspirar á nostres llorejats poetas; nostre hermós cel no tindria la blavor qu' engalana la argentada lluna; las voras de la mar que vejeren allunyarse á nostres inmortals mariners en llurs vencedors baixells y may vensudas naus res ne dirian; lo feixuch rocatam que ab sa faréstega veu enaltí á los almogavers y feu aixecar á los fills de la terra contra Felip V y Napoleon I, fora mut y avergonyit de nosaltres y se desfaria en fumagosa polsaguera; y fins lo brujit del vent quant lo sol se amaga en occident y al estendre lo vespre son espés mantell, sembla que cridaria á nostras orellas *Remordiment*, y lo ressó de sa acriminadora veu se perdria en las concavitats de las montanyas barrejantse ab la llunyadana confusió de la estrepitosa cridoria que faria una llengua forana: cridaria lo remordiment que debem tenir de haber deixat perdre, las tradicions catalanas.... las glorias de la terra..... la llengua dels avis.... perque hauriam perdut per sempre la llar.... la masía.... las cansons de la terra y.... tot perque ja no tindriam parla propia, perque 'n fora desaparescuda, perque una parla que no fos la nostra, una parla estranjera que ab insolencia s' en riuria de nostre dolor, fora la que ressonaria per los ámbits de Catalunya y deixariam á nostres descendents la vergonya d' haver perdut la llengua de la pátria, la llengua de cent centurias, donchs que viurian condemnats ni tant sols á conéixerla, llensant lo esdevenir sobre nosaltres la malediccíó de sa rancunia y tristor.

Aixó es lo que de cert succehirá si no s' hi posa lo promte remey, posant tots totas las nostres forsas, pera deturar lo fatal cop, entretenintnos en disputas que no fan al cas sobre la pronunciació ó escriptura de tal paraula, sense trevallar de valent y sense anar á cercar la vera font d' eixas paraulas y lo primitiu y ver idioma, ab los avansos que correspongan á la present época; sense constituirne una *Academia de la llengua catalana* que digui á qué nos habem de subjectar y qué debem fer.

Precís es que nos fem lo cárrech de que nostre idioma, y gracias encara al renaixement, se trova avuy dia per dirho aixís, en volqués y per malhauransa assedegat y plé de malaltias que molt de mal n' hi fan, y si arribés á morir lla-

Digitized by Google

vors sí que seria de tot punt inútil pensar en un nou renaixement. Veus aquí una nova causa que deu fernos trevallar ab mes delit. ¡Grat sia á Deu nostre desitj y fasse que nostra llengua visqui, com visqué, en jorns de mes gloria y mes ditxosos per nostra pátria!

Y á vosaltres á qui tinch l' honra de dirigirme; á vosaltres que sou los favorits del dó de la literatura y talent suficients pera fer eixos estudis; á vosaltres que nos dieu ser bons fills de la terra; á vosaltres os está encomenat lo gloriós trevall del renaixement catalá, lo posarhi totas nostras forsas en eixa vasta empresa y ¡ay! si arribassem á pérdre la llengua del tot, perque llavors eix mateix esdevenir que llansaria sobre nosaltres lo llamp de sa indignació, demanaria ja que no á vosaltres, perque foreu morts, sino á nostre recort estret compte del llenguatje que os posaren nostres pares y avis á las mans, y que lluny de trevallarlo degudament se ha omplert de paraulas estranjeras y que renyesen ab sí mateixas al veures tresmudadas en catalanas y que se ha deixat perdre ab una incuria imperdonable.

¿Per qué axís com quan parlém lo castellá ó altre llengua nos mirém de ferho lo millor possible y al enrahonar catalá diem las ideyas en una barreja de paraulas que á cap llengua pertanyen? ¿Per qué no hem de fer lo mateix ab nostra llengua mare que ab las altres que tant de compte tenim á parlar bé quan fem á bossins la nostra? No: disposarhi lo prompte remey, y aytal com fore culpable lo qui fentse una ferida y vejent que per ella li anava rajant sanch no mirés de curarse y acabés per morir per falta de sanch, d' aytal manera serém culpables nosaltres si veyem com veyem, que la llengua catalana está ferida de mort si la deixem tota sola y sa ferida acaba per matarla. ¡Vulga Deu que axís no sia!

Ja que m' habeu fet lo plaher de llegirme en mas dolentas ratllas, sols me queda que fervos un prech, are ja com á jermá de pátria vostra, com admirador vos demano que feu tots lo que pugau per nostra llengua, que no deixeu, que hi poseu envers ella totas las nostras forsas. Y si de mon pobre prech tal volta no 'n fessiu esment, vos ho demano per la gloria que tantas vegadas haveu invocat, per la gloria de la pátria... vos ho prech per la terra catalana.

Febrer de 1875.

JOSEPH MARIA MASERAS.

Digitized by Google

LO JUBILEU DE SAN JAUME.

Per notable coincidencia desde que l' Papa Pau II, ab butlla del 19 Abril 1470, va reduhir á 25 anys lo temps intermediari á la celebració dels Jubileus universals, no s' habia vist que l' célebre *jubileu de San Jaume* vingués á recaure en lo mateix any que l' universal, sino en 1700 y ara en 1875, que fan, com es evident, *época* en los fastos de la nació espanyola (1) Per so, y á títol de document históricch, han's paregut publicar lo decret manuscrit següent, que s' trova en la Curia episcopal de Barcelona, registre comú desde l' any 1698 al 1704, fol. 230.

«Depart del Illm. y Rm. Señor fr(a) D. Benet de Sala, per la gracia de Dèu y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Barcelona y del Consell de sa Mag.d, ab tenor de las presents se notifica y fa á saber a totom generalment:

Com la S.ad de Alexandro tercer de gloriosa memoria, desitjant illustrar la Iglesia del glorios Apostol Sant Jaume de Galicia, concedí á totas las personas de un genero y altre que confessan y havent rebuda la Sagrada Eucharistia visitaran la Santa Iglesia Compostelana de Sant Jaume Zebedeo *en lany, que la festa del glorios Sant Jaume recau en Diumenge*, totas aquellas indulgencias ques guanyan en lo any Sant de la Iglesia de Roma, ab facultat de elegir Confessors per lo absoldrer de casos á la Sede Apostolica reservats;

Y que, no obstant la suspencio de Idulgencias durant lo present any Sant, las que ab dita butlla concedi Alexandro tercer als que visitaran dita Iglesia quedan en sa forsa y valor *lo present any, en que la festa de Sant Jaume cau en Diumenge*;

Y pera que si alguna persona te devocio de anar á guanyar las ditas Indulgencias y cumplir ab son S.t proposit ha manat su Ill.ma publicar lo present decret, als 13 de Abril 1700».

L' original que venim de donar á llum, está adorsat a la requesta que l' Cabildo canonical de Santiago feu circular á las demés diócesis espanyolas, notificantlis ab data del 28 Febrer del mateix any lo Breu Pontifical atorgat á dit efecte en lo dia 7 de Janer. En la requesta s' inclou, la butlla de Alexandro III espedita en Viterbo á 25 de Juny de 1179, tres mesos despres de la celebració del Concili ecuménich de Latran III, al qual asistí la flor dels Prelats d' Espanya.

FIDEL FITÁ.

(1) Veus' aquí l's anys de la Era cristiana, en que, ans del 1700, tingué lloch esta concurrencia; 275, 325, 650, 700, 975, 1025, 1350, 1400. La causa de no guardarse despres de 1400 la progressió que demostran los números anteriors fou la reformació Gregoriana del Calendari, introduhida en 1583.

Digitized by Google

LA DERRERA PARAULA DE LA CIENCIA

Salve, primera aubada de la creació novella! Astre de flamas, etern pintor que animas la materia ab tos pinzells fogosos, matisantla ab los colors espléndits que irradia l' alàm del ángel que dú ton bés primer á la terra condormida; lo nou dia que avuy engendras será 'l mes faust que han aclarit tos átoms lluminosos desde que, llensat de tas entranyas l' últim anell de la nebulosa materna, la creació digué sa paraula final, y la estelada girá trouant per sas excelsas vias, dócil á la impulsió de la forsa ab que al abandonarla als espays la dotá sa poderosa mare.

Ta llum ha presidit á la marxa lenta, pero segura, de la ciencia per las vias del progrés, y la acció del foch que en tú crema ha sacudit cent vegadas la massa encefálica dels escullits, despertant de son somni letárgich á la vida en ella resident que la decepció abatia. ¡Quín dia de gloria per á tu, oh esperit del mon, quan Galvani, vislumbrant entre boyras la solució del problema que avuy mon geni aclara, trasferia del zinc y 'l coure als nervis de la granota, 'l moviment vital, y en resurrecció tot just embrionaria agitava son sistema y li dava la vida de la electricitat! ¡Quín dia aquell en que 'l químich Berthelot arrebassava á la naturalesa 'l misteriós secret de la composició dels cossos inorgánichs y, rival d' aquella, solidificava fluhits imponderables atribuhintloshi cos, pes y mesura!

Aquell dia era la vigilia; avuy, superba massa de materia cósmica, ha sonat la hora de la gran festa, la festa major de la ciencia, la festa major de la naturalesa.

No hi ha Deu: enrera, religions positivas que encadenau lo seny per medi de ficcions inverosímils y anti-racionals, al cep torturador del fanatisme. Jo soch Deu, perque la ciencia está en mí, y la ciencia ha arrencat á las avaras entranyas de la naturalesa 'l preciós talisman de la vida. Deu es la acció, com diria 'l doctor Faust, la acció que atrau y repel-leix per simpatias y ódis regulats *ab eterno* per lleys

fixas, los invisibles àtoms de la materia, y 'ls combina y enllassa y barreja y lliga en miríadas de volums de dimensions y formas y apariencias variadíssimas, de desde la roca inert fins al home actiu que per una selecció lógica deriva d' aquella per á reduhirse altre cop à ella quan, gastada pel frech la forsa inmanent de la molécula, cau en lo marasme y en la atonía.

Oh sol! míratel l' home artificial: aquí jau, cubrint vuyt pams de terra, sens tornar á ella per mes que sia d' ella germá y fill d' uns mateixos pares: la combinació, per mí tant sols coneguda, del oxígen, del hidrógen, del carbono y del azoe, elements simples y quinta y última essencia del sistema universal, ha engendrat aquesta massa. Aquí veus lo fruyt de la cooperació sexual obtingut per la retorta química en laboriosa gestació per mí dirigida. Ara, jo soch Prometeu, Prometeu que li aplico al cor la flama de la ciencia. L' home artificial, fill de la retorta, viurá com l' home natural que s' ha nudrit en las sinuositats del claustre matern.

¡Quína revolució en la naturalesa! ¡Quín cambi en la societat! ¡Quína trasmutació en la manera de ser dels sigles!

¡Futur! Estripa la vestimenta que cubreix tas mórbidas formas y altera ab sos plechs las ratllas ondulants que aquellas ofereixen sols la vista illuminada! Enlluherna mos ulls ab ta resplandor, móstram la humanitat manufacturada regenerantse ab lo progrés, humanitat sens ombra de vici ni de defecte, bona, virtuosa, vivint la vida de la voluptat en lo que te de mes inmensament dols, sense irritants desigualtats sexuals, sense preocupacions fillas d' un fals pudor, equilibradas y centuplicadas las forsas. ¡Nova y veritable edat d' or!

Inmensas fábricas repartidas en distancias proporcionals per sobre la superficie de la terra vomitarán la humanitat al per major ó menor segons las necessitats del dia y del client: fills ja adolescents, fillas en lo plé d' una pubertat fecunda en goigs, eixirán nous y flamants de la combinació dels elements primaris en poderosos recipients banyats per efluvis d' electricitat; y fills y fillas dansarán al voltant de ma estátua, la estátua de son pare, feta dels mateixos elements simples de que ells están compostos pero en conexió petrificadora, aixecant boyras d' encens que perfumarán l' ayre á mon entorn, y entonant, repercutit

Digitized by Google

per l' eco llunyadá, triunfal cántich en mon obsequi y en honor á esta diada portentosa.

Nou Adam que jaus aquí á terra! la materia que 't compon va á agitarse: la sang que tinch ja elaborada, com he elaborat tos ossos y ta carn, ta pell y ton organisme desde la primera célula fins al últim pel del sedós bigoti que ombreja ton llabi adolescent, la sang correrá ben promte per tas venas y tas arterías, y en son moviment circulatori, emblema de la eternitat de la materia, durá la sava de la acció á ta encarcarada massa que 'l pes de la gravetat reté ara inmovil: promte sa escalfor vivificant desclourá tas aferradas parpellas, y contemplarás atónit la llum y 'l disch que la genera, 'l firmament y 'l blau que l' enmantella, la terra y sas hermosas secrecions. Gracias á ella promte veurás á qui t' ha fet..... ¡Cumpleixte, misteri!....

La sang artificial electrisada penetra ja al esfors de la bomba impellent que.... ¿No 't sents ja la vida? ¿No sents que 'l cor te comensa á batre ab las oscilacions isócronas del péndul del rellotge, y que la sang va obrint y tancant las válvulas d' aquell per medi d' una dilatació y condensació que se succeheixen, per á eixir d' allí á dur, com si diguessem, convoys de vituallas als exércits d' átoms que omplen y forman ton sinuós volúmen?.... ¿Ja obres tos ulls?... ¿No veus res?... Com? ¿Ta massa encefálica no ha sentit encara la punyida del nou element que va á embolcarla?.... La ciencia no pot mentir.... Voluntat, mana al cos.—Cos, obeheix.... La ciencia ho mana.... Ah! Ton bras dret s' aixeca... 's doblega... dus la ma als llavis... badas la boca... apoyas lo dit gros en la llengua y en lo llavi inferior.... aixamplas y estiras los quatre dits.... Fill ingrat! Me fa llengotas!... No?... Vas á parlar... vas á entonar un cántich de gloria á ton creador.... ta veu s' anuncia com los primers vagits del tro... Pronuncias la primera vocal, la lletra originaria... acaba... Infame! m' ha dit *Ase!!!*

. . . .

En aquest precís moment m' ha despertat un gran espetech de trencadissa de pisa y cristall, y m' he vist lo llansol esquitxat de xacolata y gotas d' aygua. L' exabrupte impertinent d' aquell home, que, exaltat per la lectura de certs llibres que 's diuhen de ciencia sensata, acabava de

Digitized by Google

fabricar en somnis, m' havia exaltat tant, que he agafat lo primer que m' ha vingut á má per á rómpreli entre cap y coll, y lo tal primer ha estat la xicra que, segons costum diaria, la criada 'm duya al llit, xicra que he rebatut contra la paret despres de trencar de pas la copa d' aygua que anava en lo mateix plat, tirantme demunt aquells dos compostos de materia cósmica y deixant ab un pam de nas á la incauta Maritornes que ha cridat ausili contra 'ls accessos bélichs del senyoret.

S. Lloret.

Digitized by Google

A LA POESÍA

LUX MUNDI.

Jo 't vegí com un somni una vegada:
de tas alas lleugeras
sentí de lluny l' oreig: joyós deliri
d' esperit febrosench. sobre l' altura
del encés horisont aparagueres
¡y tot lo mon fou plé de ta hermosura!

Oh santa poesía,
aspiració sagrada
que de forma cambiant servas ta essencia
en exa il-lusió eterna y benhaurada
que amanyagant al cor en lo cor nía
bauma de la existencia,
jo t' am'! jo t' am'! Per mi tu ets la esperança
qu' en exa vall de dól y de anyorança
me promet lo infinit: tu ets la cadena
que ab Deu me lliga y que á la mort detura,
y en ton fantástich esperit hi alena
tot lo bell y lo gran: tú ets la llum pura,
espurna de aquell sol que un jorn daurava
lo front de Adan quan innocent mirava
á Deu sens pór... ¡espurna esmortuida,
mes á sos raigs encare
solen fugir las ombras
que abrigallan los jorns de aquexa vida.

¡Filla del cel! tú sempre ma companya
en lo mon has sigut. Ja en ma infantesa.
en las alas del vent de la montanya
de nit venias prop la llar encesa
de ma pobre cabanya
á bressarne mon cor, que 's dexondía,
ab cent y cent rondallas
de bruxas y de sants y de batallas.
Mes ab la llum de l' auba espuntá 'l dia
y las bruxas y 'ls sants ben prest fugiren,
y llavors convertires. amorosa,

Digitized by Google

mos jochs y mas riallas
en desitxos estranys y estranyas penas
y en dolsos somnis de color de rosa
que me duyan imatjes benvolgudas
de negres ulls y deslligadas trenas.
Apres d' esser lo amor, fores la gloria
que ab flamejants llampechs m' enlluernava
y al ergull y á la enveja despertava
Y quan ja la vellesa
al fossar m' empenyía,
y la sanch me gelava,
y tenebras no mes me prometía.
filla del cel, tú no me abandonáres,
y allá dalt, prop dels ángels, me mostráres
lo regne de la pau hont hi lluía
ab torrentals de llum un etern dia.

Tot ho ets tú. Del Univers senyora
ton esperit al Univers sustenta
y ab lo foch criador de ta mirada
lo cor del mon tal volta se calenta.
En lo desitj dels homes encarnada
tú ets la eterna il-lusió que lo contenta
y de viure assí baix avergonyida
cobrexes ab ta túnica daurada
la realitat horrible de la vida.

Jo 't veig per tot. Errant en ton viatje
carinyosa ab tothom fas conexensa:
per tú no hi há desconegut paratje:
tú del mon escorcollas la naxensa
y sabs del mon lo universal llenguatje.
Y tot parla á ton pas: los muts sepulcres
sa vida de misteri
te diuhen á la nit: la sort de un regne
contarte á voltas solen
dels roures vells la desfullada cima
ó la nuosa soça,
y fins per tú ressussitant se anima
del esfing del desert lo cap de roca.

Dels pobles primitius que ja finaren
tu 'n servas clar esment: ells te adoráren
en sas nits de tristesa,
en sos dias de gloria,
y ab gestas que tal volta somniáren
tú has alletat en son bressol la historia.
Los sabis y capdills qne al mon regíren
per tu afillats may moren
y baix ton vel de llum, oh poesía.
fins los veyém mes grans de lo que foren.

Digitized by Google

Jo 't sento mormolar d' etats passadas
llegendas misteriosas
sota las amplas voltas paorosas
d' exos castells feudals, nius de la guerra.
del cor y 'l pensament tombas un dia,
y palaus de la mort sobre la terra,
que are amagan sas cambras arrunadas
y sas torras antigas
sota un llensol de pedregueig y ortigas.

Jo ascolto ta paraula salvadora
retrunyir en las naus del sagrat temple
de aquell gran Mestre que tothom adora
contantne al poble que devot l' implora
la vida santa de perfet exemple:
y encare veig per tú la llantia encesa
preuhada almoyna de reyal grandesa
que 'l vent impur del mon may apagava;
y 'l gonfanó d' endomassada tela
que á pregar y á lluytar ensemps guiava:
y fins me sembla que l' encens entela
los enlayrats crestalls de coloraynas
per amagar als pobles la existencia
dels vells setials hont jeya la ciencia.

Cansons de amor al só de las dolsaynas
apres te sento com amant sospiras
dels gótichs finestrals en las arcadas,
y veig com te ubriagas y deliras
ab las bruyants onadas
de saraus y torneigs y cavalcadas.

Dels segles esquexant la espessa boyra
te m' endús mes enllá... ¡quina tristesa!
no mes veig devant meu palaus fets trossos
y plassas que son erm, metalls y fustas
y marbres trossejats, y pols, y ossos,
y 'l cap vert de las seps que se arrossegan
sobre las amplas y esquerdadas llosas.
Mes de promte á la llum de ta mirada
tot reviu y se anima,
y en lo fons d' exa ossera,
de ton alé al escalf reviscolada,
s' hi dexondeix una niuhada entera
de deus de fanch que llensan sa mortalla
per dirte qu' en mal' hora
los gitares al mon: tots se remouhen
y s' alsan del fossar, y al vent que axecan
escampantse la pols que 'ls abrigalla
de Grecia y Roma los cadavres miro.
¡Grecia la sabia! ¡Roma la valenta!

Digitized by Google

dos gegants abatuts, fills de la fósca
y pares de la llum, que si s' alsáren
grans y potents del ventre de la guerra,
tan grans també fináren
que per segles y segles omplenáren
ab sos ossos no mes tota la terra.
¡Quin exércit de morts devant meu passa!
jo prou conech sas llorejadas testas:
tots son de aquella rassa
que posá jou al mon qu' esglayat lloa
encar sos noms tot recontant sas gestas.
Ab ells vá la claror, la llum s' endúen,
y jo mir entre l' ombra
á la hiena impacient de ruenta ullada
qu' en las covas del Circh flayra sa presa,
y en bacanals impuras
mir com esvolategan y pantejan
las aiglas imperials ubriacadas
sens ourer las petjadas
dels llops del Nort que ja 'ls festí rastrejan.

Mes enllá 'm descobrexes
los murs de Troya que la guerra arruna;
d' Esparta 'l front, soberch fins entre 'ls núvols
de l' adversa fortuna;
las lleys mudables de la sabia Atenas
y los olímpichs jochs que als grechs unian
y son poder y gloria sostenian.

Amuut, molt mes amunt, trobo planuras
hont l' alenada d' un mal vent hi esborra
lo rastre de la vida.
Allí s' axecan sobre un mar de sorra,
fitas del Univers, perns de la terra,
los fronts soberchs dels moniments grandiosos
jamay batuts pel temps ni per la guerra
que per jaurer en pau uns reys bastiren
ab pedras colossals qne arrebassaren
ab malls titánichs y ciclópeas massas
dels fonaments del mon. ¡Ay, cuantas rassas
que al jou d' altras mes fortas se arrupiren
desde allí per la terra s' escampáren!
¡Cuants pobles forts y lliures de allí exiren!
per ser esclaus tal volta
de aquells matexos regnes qu' ells alsáren!
¡Qui sab si exos deserts hont no s' hi escolta
mes que l' udol horrible de las feras
son lo fossar hont jau la rassa impura
dels esperits que contra Deu lluytaren
per son dolor y eterna desventura!
¡Tal volta exas espessas nuvoladas

Digitized by Google

de sorra y pols que un vent de foch revolca
son la sorra y la pols de aquellas cimas
per escalar lo cel sobreposadas
y pel llamp del Etern pulverisadas!
¡Qui sab si en ex sorral de Adan y Eva
hi rodá lo bressol, y perque impía
sa menys creyent nissaga
no 'l profanés un dia,
qui sab si Deu lo amaga
sota ex llensol groxut de pols ruenta
que eternament lo simoún arruga
sens poderlo alsar may! Farta de vida
la mort allí va á reposar tal volta
de sa tasca infernal cada jornada,
y allí sa feyna breus instants oblida
perque no hi sent la cantarella dolsa
dels aucellets fent niu per la hivernada
ni lo remor dels rius llepant la molsa
ni lo trepitj dels bous en la llaurada,
ni lo alé tan frescal de prats y comes
ni 'l perfum de las flors ni 'l baf dels homes!

Deturat, oh poesía: en ton viatje
seguir no 't puch y defallir me sento
quan los misteris del passat intento
com tú esbrinar... ¡Dexemlos qu' en pau jaguen
y no mirem enrera!
fugím de aquex mon mort sense recança
y devalla á mon cor que amant t' espera
per esbadarse als raigs de la esperança.
Mes ¡ay! que no 'm respons y en tas parpellas
hi há llágrimas de dol... ¿per qué t' acoras?
¿per qué sempre al cel miras? ¿per qué ploras?
¡Prou que ho se! pobre verge desterrada
sempre somías ab ta patria aymada.

Quan lo arcangel fermá ab sa espasa encesa
las portas del Eden, tú li robares
lo esperit criador de la bellesa
y del cel tu matexa 't desterráres
per aquell furt. Are assí baix te anyoras
y esperas somniant lo darrer dia
en que, com tot, ¡ay! sía
ta condemna finada
per tornarten al cel, oh poesía.
Mes entretant, cástich de ton delicte,
en exa vall ab llágrimas regada
Deu te ha manat contar sens pau ni treva
als homes que avuy som y als que avans foren
y als qu' esperan sa reva

en la roda del temps, somnis hermosos
de aquells cants que ab los ángels aprengueres
y recorts grandiosos
del mon espléndit qu' en lo Eden vegeres.
Y 'l cel ho vol perque dins s' amargura
sápigan los mortals per ta veu pura
despres, avans y are
lo que Deu doná un jorn á la criatura
y lo que un jorn li pot donar encare!

ANICET DE PAGÉS.

Digitized by Google

L' ABADESSA DE PEDRALVES

I.

—Digaume, pubilleta
Bonica de Moncada,
Digaume, amoroseta,
Si volèu ser del patje la estimada.
—Si un nin tu no siguesses
Y no fós jo una noya
Plauriam que m' aymesses,
Quan passen anys pot ser t' escolte ab joya.
—Per veureus, dolça aymía,
Ab l' ayma enamorada
Un setgle 'm será un dia.
¡Adén siau pubilla de Moncada!

II.

—Digaume; ma senyora,
Pubilla de Moncada,
Digáu á qui us adora
Qué volèu per á serne sa estimada.
—Si no tingués noblesa
Un cor no mes voldria
Mes só la vescomtesa
Y vull al menys escut de baronía.
—De noble una corona
A Grecia ab ma maynada
Jo guanyarè, madona.
¡Adéu siau, pubilla de Moncada!

III.

—Escut de baronía
Per vos, lluytant sens treva,
He conquestat, m' aymia,
Y 'm diuhen ¡ay, que 'l rey vos vol per séva!
—La mort lo rey me dona
Donantme sa grandesa;
Mes bé val sa corona
Que mori un cor de dol y de tristesa.
—Servaume una memoria
Y us duré conquestada
Corona de la gloria.
¡Adéu siau, pubilla de Moncada!

Digitized by Google

IV.

—Tornant de terra llunya
He vist que 'l poble plora
Pe 'l rey de Catalunya;
Corona us duch; ¿m' heu oblidat, senyora?
—Qui en soli va sentarse
De reys tan sols es dina,
Y ab Déu dèu mullerarse
Qni fou un jorn de l' Aragó regina.
—Ma vida sens ventura
Per vos será finada
Del frare en la clausura.
¡Adéu siau, pubilla de Moncada!

V.

—Veniu germá en un dia
De dol y de tristesa.
—Obriu la porteria;
Germana, só 'l confés de l' abadesa.
—A són confès no espera:
Lo cel ja la perdona,
Y ja ab veu llastimera
Plora Pedralves sa gentil madona.
—Al cel ahónt Déu la crida
Per mi será servada.
¡Adéu amor y vida!
¡Adéu siau pubilla de Moncada!

FREDERICH SOLER.

Digitized by Google

LA CREU Y L' EURA

De pedra una creu s' alsava
entre l' herbey d' un fossá'
y una eura, qu' allí brotava,
tant á son peu s' aferrava
qne la creu aixís parlá:
—¿Qué cercas, planta ufanosa?
Digué l' eura:—Protecció.
—Cerca 'n prop d' alguna llosa.
—Ay, vull viure'...
—¿Ets temerosa?
—Si.
—¿Per qué?
—'Ls morts me fan pò
y d' esglay me moriria.
—En vá fuges de la mort.
—¿Haig de morir!
—Algun dia.
—¿Vols dir que no 'm salvaria
abrassantme ab tu ben fort?
—Si ho intentas...
—Sens tardansa.
—Y ¿no tems...?
—No tinch recel,
en tu fundo ma esperansa.
—¿Per qué en mi tens confiansa?
—Perque 'm senyalas lo cel.
—Repara que 'l mòn m' oblida
y 'ls anys m' han colrat lo front.
—Font de consol y de vida,
no 't seré desagrahida
per mes qu' ingrat siga 'l mòn.
—Jo algun jorn caure podria,
puig lo temps tot se ho endú!
—La teva sort seguiria.
—¡Si aixi ho fesses!
—Y 'm plauria
lo morí' abrassada ab tu.
—A mos brassos puja ufana
y 'l cel te guarde de danys.

Digitized by Google

—¡*Salve*, senyal cristiana,
que vetllas la humil fossana!
Deu vetlle per tu mòlts anys.—
  La creu murmurá enternida:
—¡Encara hi há gratitut!...
—Favor que salva la vida,
digué l' eura, may l' oblida
qui per' agrahi' ha nascut.

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

Digitized by Google

NOVAS

Lo dia 18 del corrent s' inaugurá á Lleyda lo nou pont de ferro sobre 'l Segre. Aquesta millora de verdadera importancia pera aquella ciutat, demostra també lo grau d' avansament de la industria catalana, ja que sa construcció es deguda á la fundició de esta capital «*La Maquinista Terrestre y Marítima*, que en pochs anys ha sabut conquistarse una merescuda fama.

Hem rebut ab molt gust lo n.° 13 (3 Juliol) de la acreditada revista *Museo Balear* dedicat per la redacció al *Benaventurat Ramon Lull, honra de las lletras catalanas, llum de la ciencia, y martre de la Fé*. L' indicat número, que te quasi triple extensió dels ordinaris, conté diferents trevalls en prosa y vers, referents tots á la vida y obras de aquell gran home, que firman los Srs. Quadrado, Rosselló, Taronjí, Aguiló (Tomás), Ferrá, O-Neille, Forteza, Carnicer, Penya y Obrador Bennasar. L' acompanya una copia litográfica del cuadro, representant Ramon Lull que existeix en la galería de varons ilustres de Mallorca.

En la secció de novas s' anuncia que la «*Biblioteca Catalana*» que dirigeix en esta ciutat D. Marian Aguiló, vá á repartir á sos suscriptors las primeras entregas de duas importants obras, que son consideradas com joyas de nostra literatura provincial. Es la primera lo famós llibre *Félix de les Maravelles del Mon* compost á París, en 1286 per lo *Beato Ramon*; y l' altre es la traducció en *romanç catalanesch* del llibre de Boeci: *De consolatione Filosophiæ*, fet per Frá *Antoni Genebreda* del orde de predicadors y dirigida al malhaurat D. Jaume, fill de D. Jaume III de Mallorca.

L' impresió se fá en casa de Gelabert ab lo cuidado que tals treballs exigexen; estant encarregat del *Félix* D. Geroni Rosselló, y del *Boeci* D. Bartomeu Muntaner.

Per la nostra part segons tenim entés las obras á que 's refereix lo Museo Balear no 's repartirán per fascicles sino per volums tot d' una que estigan complerts. Entretant seguirán publicantse per fascicles aquellas obras de las quals ja 'n tenen rebuda una part los subscriptors á la *Biblioteca Catalana*.

Digitized by Google

Segons *La Imprenta* lo conegut autor dramátich catalá D. Joseph Feliu y Codina ha acabat un drama que 's titula *Lo comte Arnau* basat en la balada del mateix títol.

Ha quedat colocat en lo saló de sessions de la Diputació Provincial lo cuadro de Fortuny representant la *Batalla de Tetuan*; ahont hem tingut ocasió de contemplarlo en tota sa bellesa: d' ell n' ha tret copias fotográficas lo Sr. Novas. En las restants parets del mateix local vegérem uns marchs disposats á rebre també cuadros, y oirem dir que en lo que fa *pendant* ab la *Batalla de Tetuan*, hi devia haver la *Batalla del Bruch* pintada també per en Fortuny.

Sia com sia, creyém que la Diputació mirará de omplir aquells buyts ab obras de verdadera importancia, aumentant d' aquesta manera l' interés que tindrá d' avuy en avant la visita del saló per tots los aymants de las arts que arribin á Barcelona, y completan son rich y sever decorat.

També fora de desitjar que las diferentas obras d' art qu' existexen en las altres dependencias d' aquell Palau se reunissen en una especial, ahont poguessen ser visitadas sense tenir que entrar en cap oficina, y per consegüent ab lo deteniment y atenció necessaris.

Ha exit la primera entrega de las *Poesías Catalanas de Frederich Soler*, ilustradas per D. Tomás Padró, y precehidas d' un prólech del Exm. Sr. D. Antoni Bergnes de las Casas.

Aquesta publicació está destinada á obtenir gran éxit ja per lo triat de las composicions que contindrá, de las quals ne conexém algunas, com per lo luxo verament extraordinari ab que está editada, puix que ademés de la excelent tipografía, acompanyan á las composicions magnífichs grabats del citat artista Sr. Padró.

Varias personas de las més notables de Valencia han presentat á l' Ajuntament d' aquella ciutat, una exposició pera que en lo próxim any, y en lo dia 27 de Juliol, se conmemore d' un modo públich y ostentós lo sisé centenari de la mort del Rey en Jaume.

Al aplaudir tant acertat pensament, no podém menys d' encoratjar á nostres germans de la ciutat del Túria á que 'l porten avant y felicitarlos per la manera com honran las glorias de la pátria catalana.

Ab lo títol de *Las ciencias naturales en España*, lo distingit catedrátich de la Central D. Joan Vilanova ha comensat á publicar en la *Revista de la Universidad de Madrid*, una

Digitized by Google

série d' articles bosquejant los rasgos mes principals y característichs del moviment científich realisat en nostra pátria.

Recomaném aquest treball als aficionats á l' historia de las ciencias, y en especial als catalanistas, per tractarse ja en lo primer article d' alguns catalans ilustres en ellas y en especial del célebre Carles Gimbernat, metje y naturalista, fill del eminent D. Antoni Gimbernat nomnat l' Esculapi espanyol.

Los triunfos alcansats pels catalans en los darrers certámens artístichs y literaris que s' han celebrat, han tingut digne coronament en lo resultat de las oposicions verificadas á Madrit pera proveir algunas cátedras vacants en las Facultats de Medicina.

Los tres únichs catalans que hi han concorregut han obtingut un brillantíssim resultat: lo Dr. Robert se n' ha dut la cátedra de Patología Médica de Barcelona, lo Dr. Crous anirá á Valencia ocupanthi la de igual essignatura, y lo Dr. Valentí ha sigut proposat en primer lloch de la terna pera la de Medecina legal y Toxicología, també d' aquesta ciutat.

En una de las *Cartas de Madrit*, que publica 'l Diari de Barcelona y al descriure 'l notable Museo de Velasco, se cita ab molt elogi al escultor catalá D. Ramon Subirat com autor de la estátua de Vallés de Covarrubias, que s' axeca en lo peristil de aquell edifici, al costat de la del célebre Servet, obra del escultor Sr. Martin.

L' indicat Sr. Subirat, es també autor d' un caball anatómich y una colecció escullida de cranis de diversas rassas, pessas, seccions y ossos aislats y altres reproduccions en fusta que revelan una gran habilitat, en especial un crání que representa un any de treball.

S' han publicat en dos quaderns separats los dos discursos que en las sessions públicas finals del 72 y del 73 celebradas per la Academia de Jurisprudencia y Llegislació d' esta Ciutat, pronunciá son dignissim President, Relator d' esta Audiencia, D. Magí Pla y Soler. Continuació l' un del altre, s' esplana en ells la cuestió tant debatuda en tots temps y en especial en los nostres per las distintas escolas polítich-social, de las relacions que han d' existir entre 'l dret positiu y la moral ó dret natural, fixant la noció del un y del altre en competencia ab las teorias Individualistas y positivistas avuy tant en boga, determinant sos respectius límits, la necessitat de que 'l primer s' inspire en

Digitized by Google

las ensenyansas del segon y s' atengue á sas prescripcions, lo deber en que está de fer cumplir aquestas ab sa sanció coercítiva esterna en quant estigan dintre la esfera de lo exigible y en quant la sanció no implique tiranía y violencia inútil é inconvenient.

La sensatesa de criteri que lo autor demostra en lo estudi de tant trascendental problema, la profunditat de raciocini y la erudició que hi campejan, fan dels dos discursos un traball de filosofía del dret digne de ser llegit y detingudament considerat.

Felicitem á son autor y á la Academia que tant acertadament l' investí ab lo cárrech de sa Presidencia.

Havem tingut lo gust de sentir la bonica fantasía escrita per piano, que un conegut compositor músich y ardent catalanista ha compost sobre la melodía de la bellíssima cansó catalana «La filla del marxant.»

Per de promte li 'n doném mil gracias per la sua bona idea y creyem que, per lo seu mérit, se fa digne que las senyoretas desterrin certas pessas que res diuhen y molt espatllan y conreen aquest género de música que al mateix temps que desperta 'ls sentiments del cor exercita la bona execució.

Hem rebut en una edició molt luxosa la memoria y 'ls dictámens dels jurats, que 's llegiren en l' acte de la repartició de premis en la *Esposició de labors* que enguany se celebrá en lo Foment de la Producció Nacional. Aquesta societat, incansable sempre en son amor á Catalunya deu estar molt orgullosa del resultat que doná la derrera esposició.

Molt abundosos serán 'los fruyts que confiem ha de donar pera be de las lletras y las arts, la societat que ab l' únich fí de fomentarla s' ha establert á Lleyda. Tal nos ho fa creure lo ben redactat reglament que, pera son mellor govern tenim á la vista, las personas de reputació molt ben sentada que forman la junta directiva y la ilustració y bon gust dels fills de aquella capital.

Ha vist la llum pública en un volum de unas 300 páginas las poesías, narracions, llegendas y cuadros dramátichs que 'ls mantenedors dels Jochs Florals del present any han distingit ab premis y accéssits. Coneguda la importancia de aquesta institució y lo popular que s' han fet enguany los travalls premiats res direm en son elogi. La recomanem á nostres suscritors per ser la única colecció que pot publicarlos, ab facultat del consistori á que pertany la seva propietat.

Digitized by Google

Nostre company de redacció lo celebrat escriptor D. Joan Tomás Salvany nos ha fet conéxer en una assentada literaria son drama castellá *Mártir de amor* que s' ha de estrenar la temporada vinenta en un dels millors teatros de Madrit. La molta amistat que 'ns uneix ab l' autor nos priva de fer los elogis de aquesta obra, destinada á causar verdadera sensació. Nos cap sols la satisfacció de ser lo primer periódich de Catalunya en anunciarla.

Hem tingut ocasió de veure un judici critich en nostre concepte molt acertat y ben escrit de las poesías catalanas del primer de nostres mestres en Gay Saber y entussiasta catalanista D. Víctor Balaguer. Está de venda en las principals llibrerías de Madrit, y es son autor D. Anicet de Pagés.

Nos permetrem traduir dos petits fragments en la seguretat de que han de agradar á nostres lectors.

Diu parlant de Catalunya.

Los que li negan lo sentiment artístich sols perque 'l traqueteig de centenars de fábricas y la fumera de milers de xemeneyas ha privat tal volta de conéxer y apreciar sa manifestació als de *fora casa* (permétissens la frase) parlan de lo que no entenen per la senzilla rahó de que no ho han estudiat:

y afegeix parlant del poeta.

Balaguer es lo Zorrilla catalá. Nascut en lo temps en que Víctor Hugo ressucitava en Europa lo género que sigles avants havia creat en Espanya Calderon, se dexá dur per aquella corrent, emportantsen ell á la vegada á tot un poble que l' escoltava, encisat, cantar las glorias de la patria en la llengua de sos avis.

A D. Anicet de Pagés que tant bé parla del escriptor que molt estimem perque molt tenim que agrahir, pertany la poesía que publiquém en aquest número composició de primer orde y que per sa inspiració ha merescut ser premiada ab la primera menció honorífica en los Jochs Florals d' enguany.

Com á mostra de las magníficas poesías que forman la colecció de D. Frederich Soler tenim lo gust de publicarne una d' inédita en aquest número que son autor ha tingut la galantería d' enviarnos.

L' abundancia d' original nos fa suspendre per un número mes lo folletí *L' any trenta cinch*. Creyem que 'ns ho dispensarán.

Lo setmanari *El Cronicon ilerdense* que desde lo 15 de Janer d' enguany veya la llum á Lleyda, ha entrat en una 2.ª época, prenent una forma més científica y lo nou títol

Digitized by Google

de *Revista de Lérida.* Desitjemli llarchs anys de vida y durant ella, ja que solicita li retorném las visitas que promet fernos com son antecessor, supliquém no 'n descuidi cap, puig nos mancan diferents números publicats.

Nostre eruditíssim colaborador D. Joseph Puiggarí, acaba de publicar en la *Ilustracion española y americana* (any XIX número XXVI) un article ilustrat ab 5 grabats sobre certas rajolas (ara vulgarment ditas *de Valencia*) encontradas en la Ciutadela y en un trespol de la Casa de la Ciutat. Precedit d' una ullada histórica á exa industria, transcriu en dit treball un curiós contracte inédit entre lo Concell y Onofre Spelta, escudeller, del 20 de Juny de 1558, ab una adició del 14 de Juliol següent. De cór felicitém al infatigable Sr. Puiggarí que sempre dedica los seus lluminosos estudis al aclariment de la historia de Catalunya, pero mes especialment á la del art en esta terra, poch coneguda y estimada encara de sos matexos fills.

La llibreria Lippert (editor Max. Niemeyer) de la Halle (Alemania) ha anunciat que lo 30 de Septembre propvinent, comensará la publicació en italiá del primer volum d' una col-lecció que prepara desde Roma E. Monaci ab lo títol de «*Communicazioni dalle biblioteche di Roma é da altre biblioteche per lo studio delle lingue é delle letterature romanze*», qual col-lecció contindrá textos íntegros, ja noticias y estractes, ja estudis crítichs y bibliográfichs segons millor convinga á la materia que sia objecte de publicació. La 1.ª obra será: «*Il Canzoniere portoghese della Biblioteca Vaticana*», qual códice conté composicions poéticas de prop de 120 trovadors portuguesos dels sigles XIII y XIV y será reproduhit ab la major fidelitat. Los quatre volums següents contindrán á saber: *II. Testi provenzali inediti.—III. Canti é Misteri dei Flagellanti.—IV. Statistica degli antichi Canzonieri italiani esistenti en Roma.—V. I Documenti d' Amore di Messer Francesco da Barberino riveduti sull' autografo con estratti del suo commentario inedito.*

Recomaném esta publicació á nostres lectors erudits, qual estampassió y forma será elegant y en folio menor, com mostra lo prospecte, admetentse suscripcions de 5 en 5 volums y per obras separadas.

Lo dia 29 del corrent tingué lloch á Valencia la sessió de distribució de premis del concurs celebrat ab motiu de las Firas, que doná lo següent resultat:

MÚSICA: Premi d' una flor de plata del Ajuntament, á D. Claudi Martinez Imbert, de Barcelona, per lo motet: *Ad sacratissimi cordis Jesu gloriam.*

Digitized by Google

Premi d' un emblema de plata ofert per la Societat Económica, á D. Jaume Biscarri, per las tres mazurcas elegías ab lo lema: *Qui no es trist de mos dictats no cur.*

Poesía: Lo retrato de Cervantes ofrena de D. Constantí Llombart s' adjudicá á la poesía *Un recort á Cervantes,* lema: *Excelcior*, de D. Joan B. Pastor Aicart.

La *Cancion á las flores* composició qu' obtingué la ploma d' argent del Liceo Literari, resultá d' autor anónim, per quant en lloch del nom se trobá en lo plech una nota que deya que l' autor cedia 'l premi á la Associació de la Mare de Deu dels Desamparats pera que 's rifés pèls pobres.

Pintura y Escultura: L' estátua d' Ausias March premiada per l' Ateneo ab una flor d' or, resultá ser de D. Francisco Santigosa.

Respecte al retrato del Rey D. Jaume, ab motiu d' una protesta presentada per 'l Sr. Navarrete, resolgué l' Ajuntament suspendre l' entrega del premi fins que reunida la Corporació decidís lo que ferse devia.

Com se veu també en aquest certámen s' han emportat los catalans la mellor part, puig que dels quatre autors que han resultat coneguts, ho son dos, los Srs. Martinez y Biscarri, distingidíssims compositors d' aquesta Capital, als qui enviém la mes coral enhorabona per haver acreditat una volta més la fama que te la Catalunya musical.

Despres d' una llarga interrupció ha tornat á reaparexe lo setmanari catalá *La Llar*, havent sortit ja dos números, que contenen bons treballs en prosa y vers. En lo propósit de la Redacció de donar á conexer las biografias dels catalans célebres contemporanis y sas obras, publicá en lo primer d' estos dos números la poesía de 'n Pons y Gallarza *La Llar,* y en lo segon la biografía y retrato de 'n Aribau.

També continua ab crexent éxit la publicació de *La Bandera Catalana*, acreditantse cada dia més per sas firmas y per los bonichs grabats. Los dels dos últims números son la vista del antich campanar de l' iglesia de Sant Miquel, y una mostra de las ilustracions de *Poesías* d' en Soler.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres	Cartas de viatje	146
Albert de Quintana	Del Turia al Danubi	153
Pere Alsius	Apuntes pera un estudi geológich	159
J. María Maseras	Una pregunta y un prech (Als catalanistas.)	170
Fidel Fita	Lo jubileu de S. Jaume	175
S. Lloret	La darrera paraula de la ciencia	176
Anicet de Pagés	A la Poesía	137
Frederich Soler	L' Abadesa de Pedralves	186
J. Torres y Reyetó	L' creu y l' eura	188
	Novas	190

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 21

LA RENAXENSA

15 de Agost

CARTAS DE VIATJE (1)

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

IV.

Córdoba. Granada.

Córdoba es una de las ciutats que tenen un carácter mès peculiar y propi. Emblanquinada com á bona andalusa. Córdoba no riu, ni canta, sembla mès bè que dormi. Sòta 'ls ráfechs de las teuladas, volats sobre 'l carrer, cada balconet es un pom de flors, un jardí... pero no veureu may un balcó obert; balcons y portas els troveu tancats sempre. Lo únich que podeu percibir de las casas sòn algunas entradas ó patis ab mès ó menos columnas romanas rematadas per capitells árabes ó romans també;—axó es mòlt comú á Córdoba.

(1) En la carta anterior, pla. 146 rat. 19, hont diu «accidental» llejexi's «accidentat».
En la carta segona pla. 108, rat. 30, hont diu «Fernando el Católich» deu llejirse «Fernando el Sant».

Digitized by Google

Al contemplar l' aspecte jeneral d' aquesta ciutat, vatj ferme involuntariament la ilusió de que mitxa hora avants havia vist 'ls árabes surtir de sas respectivas casas, tancar las portas y ficarse las claus á la butxaca per tornar á l' hora.

Pero dirijimnos dret á dret al edifici potser mès popular d' Espanya en l' estranjer: la Mezquita. Al entrar en el pati de 'ls taronjers que pot nomenarse l' atri de la Mezquita, vatj creurem trasportat á no sé quin lloch de cuento oriental; me trovava dintre un bosch de taronjers seculars carregats de flor y plens de pardals y orenetas qu' ab son cantar etern aturdexen. Una brisa suau y tèbia mou delicadament las brancas altas de 'ls taronjers y produex una pluja seguida de taronjiña.—Y varem entrar á la Mezquita.

Dos pajesos, á la vista d' un castell de fochs artificials, no 's quedan mès parats y enfavats de lo que varem quedárnoshi nosaltres al fer el primer pas endins de la porta. Es aquesta la impresió que mès difícilment podré esplicarvos.

Nos trovavam internats dintre un bosch de prop de cuatrecentas columnas de jaspis de tòts colors, formant vintynou naus pe 'l llarch y dinou per l' ample. Aquesta obra, única del sèu jénero que tenim á Espanya fòu comensada á construhir en 787 per Abderraman.

Al perdre 'ls árabes á Córdoba, els Reys Católichs fèren continuar la edificació de la Mezquita pe 'ls artistas qu' hi travallavan. Mès tart, Cárlos V. fèu derribar columnas y arcadas en el centre de la Mezquita per axecarhi un altar major y un cor tal com avuy dia eczistexen; vanament suplicaren els cordobesos al Emperador, que no 'ls mutilés aquella joya orgull d' ells; las novas obras se portaren á cap y quan el mateix Cárlos V. aná un dia á visitarlas, tan sosprés quedá al posar els peus en la Mezquita, qu' esclamá:

—Si jo arribo á saber lo que tenia ab aquest temple, no 'l tocava; com lo qu' he fèt, ja tinch en cada punt de mòs regnes y com axó no hi ha res mès.

No obstant, es precís confessar que las obras novas sòn importantíssimas, tant per travall artístich, qu' es gran, com per riquesa material; figureuvos no mès qu' aquell cor tan inmens, es tòt de caoba: lo demès tòt sòn metalls y jaspis, decorantho pinturas de Palomino. Ara bè, al vol de la mezquita — nomenemla pe 'l nom que se li dona en la

Digitized by Google

terra: la Catedral — hi ha, segons diuhen, dinou altars y cincuanta tres capèllas, algunas d' ellas de la mès gran importancia.

Com á primera, vos citaré la capèlla del Mirab, nomenada vulgarment del *Zancarron*, obra la mès rica que 'ns ha legat l' arquitectùra árabe; l' escultura y la pintura s' apoyan mútuament ajudántlashi un cert mosaych que no més allí 's veu usat que literalment sembla d' or. En aquesta capèlla es hont s'hi colocava 'l Corán demunt d' una ara qu' encara avuy dia hi ha al mitx d' ella; els devots que hi anavan en romiatje, donavan vols ajenollats al entorn del llibre sagrat; els *cicerones* vos ensenyan ab un gust estraordinari 'l sòlch que 's conserva al vol de l' ara, rastre de tòta aquella jeneració que passá á jenollons per demunt d' aquellas pedras. Y com á barbaritat *ciceroniana* no conto may mès sentirne altre de mès gran que lo que allá va plantarnos aquell bon home.—*Aqui en medio,* diguè senyalant al mitx de la capèlla, *Se colocaba el Coran y leia la Biblia.*—¿Qué 's deu haver figurat aquest infelís qu' era 'l Corán? ¿el rector ó l' escolá major de la mezquita?.... No me 'n queda cap dubte.

Altres sòn las capèllas, ja árabes, ja góticas, que son fullas de primer ordre en lo llibre de l' arquitectura, pero no vuy imposarme mès feyna ni amohinarvos á 'ls que no sigueu del art del escayre ó quan ménos del llapís. Las voltas de la Catedral sòn posteriors á n' ella; las fèu construhir un prelat—qual nom sento no recordar—bax pretest de que 'ls sostres que hi habian — artesonats y decorats — eran pagans. No content d' axó ho colgá tòt en un mar de cals, admirantme mòlt que no 'n fos víctima tambè la capèlla del Mirab de que vos he parlat.

De pochs anys en aquesta part s' han comensat á derruir algunas d' aquellas malvadas voltas aparexent en lloch d' ellas magnífichs envigats pero en un estat fatal: de pochs anys en aquesta part s' han comensat á derribar algunas de las parets divisorias de las capèllas y van surtint las parets árabes, caladas, rexadas y retalladas, de modo que dexant passar la llum unas á través d' altres produhexen un efecte mágich y maravellòs.

Pero á tòt axó, imaginantvos tòt lo que vulgueu de rich y sorprenent, no vos dexeu enlluernar per las vistas que 'n

Digitized by Google

vejeu. Aquestas no vos donarán cap rahò d' aquella llum misteriosa, d' aquell espay que sembla no tenir fí, d' aquells archs que nexan d' altres archs, enfilantse uns sobre d' altres y confonentse; tot axó y mòlt mès de gran que no m' esplico, no pot donarho la fotografía qu' en cambi vos en fará concebir una idea equivocada respecte á dimensions: per medi d' ella vos creyeu trasportarvos á un edifici mès elevat, mès esvelt que la nostra Catedral y devant de la realitat vos troveu que sens cap esfors toqueu els capitells ab la má! Al surtir de la Catedral y tornar á trovarse en el pati de 'ls taronjers, ún se sent transformat en un altre indivíduo.

Respecte al resto de la ciutat, Córdoba pot mòlt bèn nomenarse monumental; pero apart d' axó l' atractiu que tè pe 'l pintor, es la vida tranquil y l' aspecte alegre y rich dintre sa gran sobrietat, que no mès pot apreciar l' artista. Tingueu axó present, pintors: en Andalusía en lloch y may veyeu tintas pobres; el cel es sempre blau, las casas sempre blancas, las persianas sempre verdas, els balcons sempre sepultats en flors, per tòt árreu abres frondosos, per tòt árreu jaspis, y fins la jent mès baxa sembla possehir el sentiment del color al vestir aquell virolament armónich y umplirse de flors el cap las donas y 'l trau els homes.

Aquesta, en alt grau, es, donchs, la cualitat de Córdoba. Tot ho veyeu per demès senzill, res veyeu fet ó pintat perque fassi bonich y, no obstant, no podeu ficsar en lloch els ulls que no vos desperti simpatía.

Els carrers apenas sòn transitats per un' ánima en tòt lo sant dia; si algú troveu y li demaneu una adressa ó direcció vos la dòna acompanyantvos allá 'hont desitjeu. ¿Voleu una prova de la quietut de Córdoba? De día 'ls grills no s' amagan, seguexen cantant fins que 's fa vespre que com es l' hora de passejar la jent, s' encauan y callan. Pero lo que mès ajuda á donar á la ciutat aquella bulliciosa quietut de poblet es l' incomparable axam d' orenetas, mestressas perpétuas de campanars, teuladas y carrers.

Recordo un detall que potser vos fará riure pero que 'ls naturalistas han de pendre en sério; Córdoba es el lloch d' Espanya 'hont se manté mès pura la rassa del ase; en proporcions y forsa aventatja sens dubte al cavall, y sòn color es invariablement gris. Respecte á cavalls sòn bèn contats

els que s' hi veuhen, pues els cotxes de luxo portan tronch de mulas.

Finalment, Córdoba tè Academia, Museo y Biblioteca, naxents encara.

Arrivat el dia de la partida preniam el tren per Granada. El dia s' havia ennuvolat y el cel estava tan negre, que 's confonia casi ab la famosa Serra de Córdoba; quan arrivavam á Bobadilla, un vent fret ho remolinava tòt. Allá hauriau vist dintre de 'ls wagons quina manera d' embolicarse tothom ab sas capas, recullint dintre d' ellas el cap y las camas; lo que de mí puch dirvos, es que tremolava convulsivament y que may en ma vida conto patir mès fret del que vatj patir durant aquell trajecte; tot axó anunciava la procsimitat de Serra Nevada que va anarse estenent devant nostre, perduda sa carena derrera una boyra espessa y blanca que formava demunt d' ella un' altra montanya de nèu. El mèu major sentiment era no poder contemplar y examinar aquella pintoresca serra, á causa de la nit que anticipada per la tempestat se 'ns havia tirat á sobre avants d' hora. No veya sino negras siluetas ajegantadas avansar y retrocedir, pujar y baxar, y de quan en quan sòta nostre, á mòlta fondaria alguna ratxada tortuosa reflectint la claror del tren, qu' apenas arrivava á 'n aquellas fondaladas.

Arrivarem á la fi á Granada quan no teniam ja la matinada gayre lluny. Plovia á gabadals. El cotxe, atravessá de cap á cap la ciutat fent tortas y jiragonsas per aquells carrers estrets y plens de ponts per motiu del riu que 'ls crusa y trenca. Un cop á la porta d' Elvira, en la part alta de Granada, comensarem á pujar per aquells magnífichs boscos sens igual que clouen el camí á cada banda texint demunt d' ell una elevadíssima volta de verdor. Arrivats á la gran fonda de 'ls *Siete Suelos* (1) qu' está á dalt del turó, submerjida entre 'l bosch y al peu matex de las murallas de la Alhambra, cayguerem adormits com tions sobre 'l primer llit que varen donarnos.

(1) El nom d' aquesta fonda pren orijen en varias tradicions; una d' ellas es qu' en el lloch hont s' axeca avuy hi havia hagut una torre que tenia set pisos (suelos) sòta terra, al últim de 'ls cuals máy havia pogut arrivar persona humana per guardarlo uns drachs y vestigles que l' habitavan

Digitized by Google

Al sentdemá matí, al posar els peus fora de casa comensarem á baxar els maravellosos boscos de la Alhambra per entrar á Granada y orientarnos. La situació de la ciutat es la matexa de Roma : está entre set puigs que la dominan. En un d' ells s' alsa la Alhambra, fortificació y palau de 'ls reys moros de Granada. El turó hont está assentada, com formant part de 'ls jardins d' aquella mansió de delicias estava—y está—tot poblat d' albas y acacias que forman un bosch inpenetrable que, lluny d' inspirar els sentiments de temor y respecte que sempre 'l bosch inspira, enjendra 'l de voluptuositat, ab aquell vert tan rich y alegre y aquell aplech de sòcas blancas, altas y esveltas. El pis está entapissat d' un gram fresch y molsut y las euras enfilantse per las sòcas pujan al cim de 's abres dexantse caure en festons desde aquella altura fins á acariciar els transeunts de 'ls camins. Aquestos sòn mòlt amples y bèn cuydats, —tant, que 'ls cotxes s' hi crusan deshagodament—y á cada banda de caminal baxan despenyantse riuets d' aygua que saltan també en cascadas per entre 'ls abres. Afejiu á tanta magnificencia 'l xiuxiuetj dòls de tant follatje, el monótono murmuri de 'ls xaragalls, y sobre tòt aquell coro sempitern aquell coro baladrer de rossinyols, suficient per poblar tòts els jardins y selvas d' Espanya.

No demaneu res mès bèll ni mès gran; fòra eczijir á la Naturalesa mès de lo possible.

La ciutat es potser la mès bruta qu' he vist en Andalusía; axó si, tè mòlt moviment y animació y l' aspecte de ciutat industriosa. Sòs carrers sòn desiguals á tòt serho, rónechs en sa major part, foscos, estrets y per demés descuydats. S' hi trova á faltar aquella cals puríssima, y aquella fresca verdor en portas y finestras. Desprès de tòt es la població que conserva mès carácter árabe y es de las mès visitadas per estranjers; n' está literalment invadida.

Y aquesta invasió, que contribuex tant á sa vida y riquesa, es en gran part deguda á n' en Fortuny. Ell, comprant tapissos, armas y utensilis antichs á preus eczorbitants, ha estat el creador de las innumerables botigas de roba-vellayres hont entre objectes de verdader valor s' hi confonen trastos de la major futilitat tassats en sumas fabulosas. Y 'ls estranjers arramblan ab tòt.

Pero no 'ns separem d' en Fortuny qu' es l' ídol de 'ls

Digitized by Google

granadins. Pregunteu al primer jitano, al primer pillet, al primer pobre per en Fortuny y se 'os descubrirán ab respecte; el ser de la matexa terra d' en Fortuny es una garantía per recorre Granada; al nom del malaguanyat jeni de Reus, s' obran totas las capellas reservadas y museos particulars. Pero aquest respecte y estimació ab el carácter andalús s' ha convertit en idolatría y fanatisme, axís es que ja d' en Fortuny se 'n ha comensat á fer un tipo llejendari que dintre alguns anys arribará á ser fabulós. No hi ha rasgo de talent, de jenerositat, de galantería que no se li atribuexi. — ¿Y com no ser axís ab un home que donava uns cuants duros á un pobre que trovava pe 'l carrer sols per tenirlo plantat devant una hora?

—*¡Pobre Fortuni! ¡Qué gran cabeza!* — Afejeix tothom al nomenarlo.

En la carta vinent,—qu' espero que siga la derrera, com deveu desitjarho també vosaltres—acabaré de fervos conexe Granada y 'l mèu viatje, ja que lo mès important d' ell, tan per mí com pe 'ls que no hagueu corregut Espanya es Andalusía.

APELES MESTRES.

Digitized by Google

SEGRET D' UN REMEY NOU

(FORRAT DE VELL)

RELLIGIÓS, FILOSÓFICH, POLÍTICH Y SOCIAL.

A grans mals... petit remey.

La paraula es una gran cosa, no sols en la forma, sino en lo fóns.

Encara que La Renaxensa sól estudiarla baix la fás primera, no per çó oblida la segona.

Y tant menys pót oblidarla, en quant vuy mes que may, per sola qüestió de paraulas, s' remouen, no ja academias y erudits, sino l' univers enter, ab general perturbació de sagratíssims interessos.

Unas pocas voltas,—fa ja alguns seggles,—entengueren abquant los homens lo fons de la paraula; y la humanitat se regenerá, y resplaniren heróicas virtuts, illustres homens, insignes glorias, ab pau y gobansa de tots.

Per dissort ó per sórt, la humanitat camina, camina sempre; mes no sempre sa marxa es dreta y segura.

Torná á embolicarse lo sentit de la paraula, y heus aquí la marxa atascada, los interessos novament perturbats, y confosos los pobbles, com si s' renovés lo miragle de Babel.

Donchs, qué! tant difícil es concordar en assó?

Jo diré: la qüestió es de bon sentit. Si tots posessem en ella un esment de bona fe, lo acord no seria difícil.

La dificultat estriba, tot just, en lo esment y la bona fe.

A tal extrem es ja arribada la confusió, que ni n's entenném en lo sentit de las paraulas mes granadas, ni sisquera en lo de las mes sensillas.

¿Qui discutia abans sobre un Deu, un dret, un honor?

Ara totas eixas paraulas van de capivolta. Ni Deu, ni dret, ni honor, ténen lo sentit que solian: quiscú se las en-

Digitized by Google

fila á sa manera; y veus aquí perque tampoch n's entenem sobre relligió, política, moral, virtut, autoritat, deber etc.

Lo mes singular es que aytal contrasentit naix d' un sol erro, de falsa intelligencia en una sola paraula.

Ohiu mon segret,—y dich segret, encara que no ho sia, si be per lo desmentat y desconegut ho apár molt,—y aprés convindreu en si tinch rahó.

Un dels primers erros á mon enténdrer, es que la humanitat marxa vers un terme llunyá é indefinit. Marxa, sí; empero dintre un cercle mes ó menys ample; y en assó no fa mes que seguir las lleys de la física.

Tot lo món roda sobre un puntal; nostra terra entorn del sól, la lluna entorn de la terra.

Aytal cosa deu succehir en l' ordre moral: los homens son tots d' una naturalesa, fills d' un mateix principi, destinats á una mateixa fí. Es impossible que no hi haija per tots un sol fonament sobre qué rodar: fonament etern é invariable, del que ningú s' desvia sens cáurer en un abisme.

Rahó, moral, conciencia! tal es lo fonament.

Sens volerho he dit mon segret. Sí: rahó, moral, sentit comú, —que per lo cás son lo mateix,— tal es la paraula desmentada y desconeguda.

Quí veijé may, en cap época histórica, una munió tant gran de teorías y principis com la que actualment capgira l' univers? Bróllan filosofías com grana de la terra: las relligions son innumerables, casi be á rahó de tantas per caps. De sistemas polítichs, internacionals, morals, socials, fraternals, filantrópichs etc., no n' parlém: basta dir que cada pobble, cada cólla, se 'ls arregla á son plaher.

Los uns negant á Deu, tomban en supersticions las mes ridículas y grosseras: al costat del ateisme, del panteisme, del materialisme, han surgit los abusos del magnetisme *animal*, lo somnambulisme y lo espiritisme. Tenim ja ben averiguat que l' home prové de la ximia.

Altres refijen la societat civilisada per anar á pobblar los falansteris, ó rompent la fraternitat humana, s' enfonsan en lo cau de los lógias, per explotacions segretas, tan alevosas com egoistas.

Ab lo nom de revolució s' ha canonisat, sino ja consagrat, lo sistema de subblevació contra tot poder y tot fré, tirant á perdrer en benefici de alguns aventurers, los sacrificis de

Digitized by Google

moltas generacions, los treballs de organisme y consolidació de llarguíssims anys.

Y aquests capgirells, qué portan? Lo que per trista experiencia veyém en nostra Espanya: defrenament absolut, cruels deliris, espantosas malifetas; y per consecuencia maluras, guerras, las runas de mil pobbles y la sang de mil y mil infelissos.

Y pensar que tot prové de desconeixensa en una sola paraula!

No exagero.

La moral ho es tot: relligió, filosofía, justicia, política, estat social.

Las taulas rebudas per Moisés en lo cim del Sinaí, portaban la lley moral escrita per má del Etern. La de Christo ó Evangeli, vingué fundada en aytals principis. La justicia no es, ni deu ésser mes que la moral reglamentada, com la política ho es per us de las nacions, y la filosofía per lo de las intelligencias.

Aquí de la bona fe y del recte criteri! Per qué tant divagar, quant en eixa paraula se té la clau de tot?

Y á fe que la lley de la moral es ben sensilla: «ameu á Deu sobre totas las cosas —que es dir la justicia, la rahó, la veritat.— Ameuvos los uns als altres»; ó en differents termens, «ama al próxim com á tú mateix: lo que no vullas per tú, no ho vullas per ningú.»

Cóm es que una cosa tant poca, tant clara, á la par que tant natural, pot offerir semblants divergencias?

Aquí está l' pot de la confitura. Eixos sants principis vénen conculcats per tota la cáfila de las malas passions: contra la moral se subblevan los set pecats capitals. Lo pecat es fill del vici: lo vici es un apetit desordenat: est apetit troba accés en los débils ó perversos, y débils ó perversos son tots quants dementan la lley moral.

Ja podeu donarhi voltas: refugir eixa lley es llansarse al extrém contrari. Fora de la moral, en va discurrirem teorias, utopias, combinacions mes ó menys captadas ó enginyosas. Sens ella, tot será fals y viciós, per surtirse del cercle dins lo qual ha de rodar la humanitat, si vol ab benhuiransa omplir sa missió.

La inmoralitat destrueix la fí perque l' home fou creat.

Quants pobbles primitius, societats antiguas, repúbbli-

Digitized by Google

cas primeras, foren ditxosas, grans y celebradas perque en ellas regnaba la moral!

Aduch entre l's pagans, Aristótil, Plató, Sócrates, Marc Aureli, per sa moral se guanyaren nomenada eterna.

No diguem res dels fundadors del Cristianisme, que ab la sola lley moral volcaren poderosos imperis y giraren la fás del mon.

Y qué sino la moral ha fet los sants mes admirables, los varons mes enaltits, los sábis, los pensadors, los descubridors y regeneradors, qne en mitj de tabustols bravíssims, conduhiren la humanitat á segur pórt?

Espanya mateixa, qué no deu als Pelays y Alfonsos, á las Almodís y Berengeras, als Sants de son calendari, als atletas valerosos que li donaren terras, conquestas, institucions, ciencias, lliteratura y arts, fins á un punt que jamay cap altre nació lográ aconseguir?

Aquells, en veritat, fóren los bons temps de la moral; no perqué ella regnés en las turbas,—cosa sempre rara y dificultosa,—sino per contar ab valedors preuats, que la sostingueren fins ab sacrifici propi, y per ésser una lley universalment reconeguda y acatada, sens qae ningú somniás, quant menys osás com ara, falsijar son sentit ó atacar sos fonaments.

Heus aquí la diferencia: aquí está l' erro.

Vuy desconeixém tots, lo fóns de la paraula.

Per uns, la moral es la conveniencia; per altres, la destresa ó un éxit felís. Molts son los que descaradament se passan de ella: molts altres los qui se 'n revesteixen com desfressa, per tapar capdals suspitats.

Pujeu á las córts áulicas; baixeu á lo mes retret de las familias: cerqueu per vilas y vilatjes, en los camps, en las ciutats, en actes solemnes, en aplechs privats, fins en lo segret del Santuari: interrogueu á tot llinatje de personas, grans y menudas, ricas y pobres, nadivas y estranyas; parleulos en escrit, de viva veu, de ofici ó en conversa; demaneulos ahont se troba la moral, com s' entén eix mot vuy dia, y si no us responen com los obrers de Babel, de segur se us riurán á la cara de vostra cándida interrogació.

Y no obstant, tots vólen, tots afectan, tots senten la necessitat y avantatjes de esser morals.

Cada partit polítich alsa, quasi per única, la bandera de

Digitized by Google

moralitat, desde l' ultra-cantoner fins á son antípoda lo carlí.

En nóm de moralitat avansa l' progrés; en nóm de ella recula l' retrocés.

Los sábis estudian per fixar la moral; los llegisladors treballan per estabblirla, los oradors la pregonan, los particulars se n' fan llenguas... Mes ay! que de la llengua no baixa al cór! Tots la desconeixen! Ningú la practica!

Per qué?

Ja está dit: contra la moral se subblevan los set pecats capitals, y ella desamparada, l' vici avassalla la terra.

Un sér moralisat, es una ánima ingénua, si be ab coneixement de causa é illustració, y servadora d' aquells preceptes ó principis fonamentats en la lley moral, que es de naturalesa eterna: virtuós, justicier, modest, afable, respectant á sí y als altres, arreglat en son víure, cumplint sas obligacions civils y domésticas, incapás de mal, ni de fraudar una malla, ni de explotar al próxim especulant sobre sa honra ó fortuna; esclau de son deber y de sa paraula, com los catalans de antiga mena que tant li semblavan; compassiu fins ab los animals, y per lo mateix enemich de ferals lluytas; y no menys enemich de tota descompostura púbblica ó segreta, en costums, en espectacles, en llenguatje, en escrits etc. etc.: tot assó sens afectació ni cálcul, ans molt sensillament, com una segona naturalesa, casi callantse á sí propi los móvils de sa conducta—que aquí está l' gran mérit de la virtut,—per fí, sens alterarse quant sovint resulta víctima, burlat y fallit en ella.

N' hi ha molts enguany d' aquests sérs?

Ah, malhuyradament ben pochs, y los pochs ben escondits; primer, perque ells mateixos se troban fora de lloch; segon, perque la societat los repelleix. No l's hi diem per ventura orats, excéntrichs, anacrónichs, tranquils, *ximples*? Tant es llarga la distancia que recíprocament nos segrega!

Sempre erro en la paraula...

Trista societat! Los orats, los tranquils, los ximples son aquells ruhins ó imbécils que córren á sa pérdua, llaurant á un temps la dels demés, y nó per erro, sino á grat scient.

Sí, á grat scient! La malvestat may fou involuntaria: qui trenca la moral obra sempre ab plena coneixensa y delliberació.

Digitized by Google

Als qui impíament negan una sabiduría sobirana, creadora y reguladora, l's hi preguntaríam: qui, donchs, y perqué, imposá sobre lo front del home eix buf diví de la moral?

Y encara no está assí la major maravella.

La moral, com un rellotje, necessita un ressort per funcionar.

Aquest ressórt existeix, enclós dintre del front: aqueix ressórt es la *conciencia*.

Tothom, per grosser que sia, té natural conciencia del bé y del mal, y no pot burlarla sens malicia.

Es lo pérn sobre que roda y descriu son cercle la humanitat. ¿Per ventura podia quedar sens garantía la obra mes acabalada de la creació?

Mes si l' rellotje pinta sempre los mateixos nombres, es dir, que la regla de la moral no cambia, lo ressórt pót y sól alterarse, corrompentse la conciencia á motiu de estar influida per la movibble voluntat humana; y de aquí las tendencias viciosas, los erros, las malicias que fan oblidar, ó falseijan lo fóns de la paraula.

Ara podém enténdrerns.

La regla de la moral es una, certa, suprema, inalterable, absoluta.

Ab ella se resolen tots los problemas.

Voleu, donchs, planteijar felisment qualsevulla qüestió relligiosa, política, filosófica, social ó humanitaria?

Ja vos he dit mon segret nou, forrat de vell.

No hi ha mes medi que ésser morals, comensant quiscú per sí propi, fins á ferse ridícol si convé, y entrar en la petita cólla dels que n' diem ximples.

En mitj de un món descaminat, de precís ha de romprer ab ell, es dir ab sas fallensas y erradas, qui vulla seguir la dreta via.

¿No n's basta l' experiencia dels seggles passats? ¿Y qué diu ella?

Sempre, pobbles y homens, fóren tant mes dignes de la altesa de son sér, y culliren de ella los deguts fruyts, quant mes se acostaren á la perfecció moral.

Aytal perfecció dóna las virtuts teológicas: fé, esperansa, caritat.

Dóna també las cardinals: prudencia, justicia, etc.

Digitized by Google

Dóna en fí las politicas y civils, que uns xifran en la unitat de principis, altres en son cosmopolitisme.

Qualsevulla forma es bona quant lo fons es bó.

En la bandera de la moral hi caben tota mena d' ardits.

Ella ha oneijat gloriosament tantbé en monarquías com en repúbblicas, tantbé en nóm del cel y de la terra, de reys y de nacions, com en má del apóstol y del adalit.

La novella democracia pretén alsarla ab los brillants mots de llibertat, igualtat y fraternitat.

Tot ardit, sia l' que sia, es dóls, falaguer, encisador quant lo proclama la moral, en boca de homens dignes de tal nóm; mes si la boca es bruta, y ls' homens, trencant tot ordre, s' rebel-lan contra las lleys divinas y humanas, sa hipócrita invocació á la moral se converteix en asquerosa blastomía.

J. Puiggarí.

Digitized by Google

DEL TÚRIA AL DANUBI

La part mès interessant del llibre es sens dupte la tercera, que 's divideix en altras dos anomenadas, una *la Exposició per defora* y altra *la Exposició per dintre.*

Penetrant en lo camp vast de la especulació filosófica, cerca 'l secret de la Exposició Austriaca, que mala sort tingué baix 'l punt de vista de la sua intenció, pero grandiosa en lo conjunt com cap altra, y deixant endevinar clarament tota la nua veritat, lo sech y dur llenguatje que parlaba la obra exposta de la activitat humana en sas vastas y explendidament terribles manifestacions.

Conta la manera de imaginar y fer aquella maravella; com los dispersos elements de l' antiga Babel, recullits pel' traball feren la nova, y constituiren un tot armónich coronat per una superba cúpula, reptadora de la grandiosa y bella arquitectura; y per portal un gegantí arch de triumpfe ab un sagell al cim qu' es la revenja de Babilonia «*Viribus Unitis*».

Mès ay! entorn de la llegenda vola, com so de fantástica armonía, una infernal rialla, qu' es la quinta esencia de la enguniosa expressió y sufriments de tots los pobles que venian, qui sab? si á cercar remeys y alé, la vida, en aquella inmensa fira del géni del esperit inmortal de la rassa humana.

En aquella seca Rotonda que té per generador la recta, per articulacions nervis de ferro, y per vestimenta ferro també y canem, veu la expressió del temps en que vivim y penam, la subjecció de la bellesa á la forsa, á la producció, á la vida; la mort del monument de pedra gravat pel géni de generacions d' artistas y poetas; lo naixement d' una generació terrible que plora llágrimas de metall fús, que transforma al pensament y l' escampa premsantlo, que l' envia en alas de llam per tot arreu esclavisant lo temps, y esborra las distancias; que vola sobre caballs de ferro y

Digitized by Google

foch, que fueteja l' onda marina ab hélices y rodas; que transforma 'ls sèus ódis y ambicions en huracans d' acer y gasos comprimits, de mès forsa que 'ls volcans y las centellas; qu' ofereixen al ídol que representa tanta passió y tant d' ergull, miríadas d' hecatombas, que passan demunt dels pobles com lo càstich de Dèu per la nova Babel de tant diversa forma.

«*Nostre sigle*» diu, «*no escriu ja sa vida en marbres y pedra granítica, la Rotonda es la seva fotografía. Ni es monument, ni té arquitectura. Naix y mor avuy; no té demá. No contará una historia perque no ès mès que una silueta. Y es que ahí la paraula humana havia menester petrificarse pera ser tramesa; vuy, al ser empremptada, conquista la inmortalitat. ¿Pera qué 'l monument, hisi ha l' impres?*

La imprenta ha mort la arquitectura
Lo llibre ha mort al edifici.

Quant, mès tart, recorre 'ls pobles de la terra per entre las inmensas galerías, veu, per mès que s' esforsa en amagarho, que cada hu porta sota la máscara que 'l vesteix, una síntessis escrita, que la sent, que se li infiltra en cada pensament y en cada consideració histórica y filosófica; la fa sentir als altres, y brolla tant esplendent com la veritat. Es á la vegada la síntessis del llibre.

La Exposició es la fotografía de la época.

Prussia cambiant la reyal en imperial corona, mostrantla superbament, avasallant l' espay del palau com si fós, mès que l' Austria la mestresa, com si fós la pubilla de la rassa, aspirant al plé domini d' Europa y cobejant sentarse en la Oceanía; Austria, mal amagant la diversitat de pobles que la forman, dominadora, próxima á ser dominada per las antigas nacionalitats que li donan enmanllevada grandesa; França, vensuda pero no humillada, mirant de regull aquella Alsásia que vol morir cremada en lo concurs avans que acabarlo sent prussiana; Italia, clown del sigle, aprofitant la discórdia dels grans pera engrandirse; Espanya, dessangrantse y sempre coronada ab la aurora magnífica de sa expléndida naturalesa, embolicantse encara en la passada imperial grandesa; Inglaterra, traficant ab tots, arrossegant per tot lo rich mantell de l' Australia y de la

Digitized by Google

India; Russia, cobejant l' imperi d' Assia y el de Europa, amanintse per temps á venir; Turquia, com una vella pintada, plena d' esplendors postissos y passats de moda; l' Egipte, civilisantse y tirant á emanciparse; China, petrificada, 'l Japon, vestintse á la Europea per esfonsar la China; las repúblicas d' América en guerras intestinas com nosaltres; 'l Brassil aspirant al domini de l' América del Sur; 'ls Estats Units cobejant l' imperi de las dos Américas; arreu l' ambició, arreu la fam de mal segura grandesa.

Ah! 'l poeta y 'l sabi s' entusiasma devant las maravellas produhidas per la humanitat al través dels seggles; veu que 'l nostre realisa lo que may somiaren aquells que prepararen materials per la obra mestre, y canta 'l himne de la civilisació y del pogrés, olvidantse de que la humanitat que consum una forsa maravellosa en produhir y crear tresors que ferian la fortuna y la ditxa de dos mons, quant mès del nostre, no atresora prou per preparar los elements de destrucció y cobdicia, y que, sota la tremenda y enlluernadora grandesa, prepara la ruina de las futuras generacions; y hu sent y, s' en dona compte, tal que apren á arreplegar ja, y á ferli útil per tots costats la menyspreuada desferra.

Quin sentiment d' espant embarga l' ánima, quan en mitj d' aquell inmens empori s' entrebanca 'l viatjer ab lo primer industrial de la terra, aquell que té per fábrica una populosa ciutat, per forsa motrís un huracá de vapor y per martell una montanya d' acer! Qui no recula esglayat desde l' arcada del temple del Vulcá del sigle, en Krupp, que per altars te fargas com volcans, hont s' hi forjan 'ls llamps que escampan la ruina y la mort per tot lo mon!...

. . . .

Estampa 'l llibre en eixa última part un notable article de nostre company D. Francisco M. Tubino dedicat al Art; y 'l nom sol de l' autor diu ab abundó la riquesa qu' entranya; y acaba ab un viatje á Hungria, tribut pagat á la noble, fastuosa, cordial hospitalitat de aquell poble, que servant encara l' aire Oriental que tant fereix la imaginació, porta la bandera del progrés entre 'ls antichs reyalmes que engrandeixen lo magre y trist territori d' Austria, que no podria dur tot sol la endaurada corona que es cimbori brillant de la cúpula del Prater.

Digitized by Google

Y ja que de Pesth parlo, deixaume contarvos una anécdota de que forem actors en aquella vila, que pot bè servir d' exemple y d' ensenyança, que pot servir d' complement á las páginas que li dedica, com que caracterisa tot un poble. Invitats á visitar la casa menestral húngara, y á rebrehi l' hospitalitat que tant be donar saben, arribarem á la casa d' un impressor amich nostre, qu' estampa cançons de las vellas glórias magyars, y son llegidas ab afany pel poble.

La familia 'ns rebé al peu de la escala, grandiosa per tant modesta casa, y en Navarro que poch ó molt parlava alemany preguntá á la senyora si s' expresava en aquella llengua—Jo no parlo mès que en húngaro—respongué altivament ella.

Las parets de l' ull de la escala eran plenas de pinturas al tremp. En lo sostre lo jurament dels jefes húngaros fonamentant ab propia sanch lo sagrament que fèu naixer Hungria; tot entorn l' imatge dels vells Reys y 'l darrer Rakotzy; després lo Soldá Abdul-Medjid mès adornat que 'ls altres, y al sèu costat nou generals morts de mala manera pels austriachs; á la vora una Princesa.

—¿Per qué teniu aqui al Soldá?—preguntava jo admirat.
—Doná hospitalitat als emigrats húngaros.

—¿Per qué no hi teniu al Rey viu?—Es austriach.—¿Y eixa princessa?—Era húngara y va deixar matar als héroes de la independencia de la pátria. Qui sab? si Dèu li ha pres en compte.—¿Qui es?—La mare de Maximiliá de Méjich!
—Pobre mare!

—Després d' axó en lo puesto d' honor hi há una estátua, y en lo pedestall una inscripció. «*Dèu, tu que has vist nostra constancia y nostre martiri, tornans la llibertat de Hungria qu' hem guanyada ab la nostra sanch*».

Y ara diheume que la tirania fon 'ls pobles y esborra las nacionalitats.

Una paraula mès per acabar la tasca de la amistat.

Lo llibre d' en Navarro Reverter honra l' autor y honra la pátria del qui l' escriu.

Albert de Quintana.

Barcelona 1 *Agost de* 1875.

Digitized by Google

UN CAPITOL D'UN LLIBRE SOBRE TARONJERS

DE SAS ENFERMETATS

I

Verdaderament inspira profonda llástima contemplar com en moltas taronjaredas que, per sa frondositat y sa producció eran l' encant de la nostra costa del Mediterrá, 's van enmustigant rápidament la majoria d' aqueixos preciosos y estimats arbres, defraudant las falagueras esperansas dels propietaris que á costa de tants sacrificis lograren posseir, ab inesplicable ilusió y hasta vanitat, una d' aqueixas magníficas plantadas que, ab molts visos de realitat, pronostican notables rendas á la par que envejables punts de delicias y recreo.

Desconeixent per complert certs propietaris, la major part d' ells, la verdadera naturalesa del género *citrus*, é ignorant, per lo tant, no solsament lo clima sino que també lo terreno y demès qualitats que requereix son cultiu, no han pensat en altre cosa que en obtenir varias y grans plantacions de taronjers, impulsats ardent y esclusivament per l' important producte que reditúa aqueixa planta en bonas condicions, com no hi pensaren tampoch en la costa oriental de Sicilia y en la de Calabria respecte á las plantacions dels llimoners, tocant desgraciadament tant un país com l' altre los perjudicials efectes de semblant lleugeresa.

S' ha desdenyat las condicions racionals de distancia entre cada planta; s' ha descuidat la llimpiesa convenient, ignorant lo modo y temps oportú de netejarlas, abandonantse á ulls cluchs á una colla d' especuladors que, segons sembla, pretenen monopolisar los treballs d' esporgament; s' ha aplicat esclusivament y de una manera imprudent tot l' interés y tots los afanys en ferlas produhir depressa y de un modo exagerat, fent escedir las forsas naturals

Digitized by Google

del arbre y del terreno; s' ha deixat d' analisar la composició química dels abonos y la manera de repartirlos ; s' ha descuidat l' afecte que ocasionan en lo coll del tronch las eynas al fangar ó cavar la terra de dessota la planta; s' ha passat per alt lo grau de calor que requereix la planta de que parlém ; s' ha deixat de tenir en compte la cantitat d' aygua que necessita segons sia 'l terreno argilòs ó permeable; s' ha fet cas omís de la acciò que exerceix l' humitat en los arrels: s' ha desconegut la direcciò y posiciò d' aqueixa part subterránea de la planta; y, en fí, tants y tants graves descuyts tenen lloch en lo cultiu del taronjer, que 's molt lógich y conseqüent que resultin notables perjudicis pels propietaris que, per compte d' estudiar lo que val tant la pena, han obrat lleugerament, no pensant en altre cosa que en un bon resultat sense procurarse los medis pera lograrlo.

La proba palmaria, entre moltas altres, de lo que acabem de manifestar es l' us y fins l' abus que 's fa de las escorretxetas, ab l' únich objecte de conseguir fruyts ab menos temps, sense comparar detingudament la persistencia de las arrels d' aqueixas ab las de las plantas de grá, y encara mès, ab las de grá agre.

Nosaltres, per moltas circunstancias quina esplicaciò no ve al cas, habem seguit ab detenciò las fases d' algunas de las enfermetats á que, per regla general, están esposats los taronjers, y, segons nostre humil modo de veure, son desarrollo no es sino 'l natural resultat de l' ignorancia dels propietaris cegats per l' esperansa d' un producte important y de la conseqüent negligencia (quan no hi juga la malicia) que s' observa en lo cultiu dels espressats arbres.

II

En molts d' ells pot reconéixerse fácilment que las fullas de una ó mès brancas comensan á groguejar, caragolantse ó crispantse d' una manera gradual, fins que van cayent una per una quedant los branquillons sechs per complert y, per lo tant, morta tota la branca ó tota la part del arbre que presenta tals senyals, mentres que l' altre part resta frondosa y productiva al principi, ressentintse, com es natural, mès tart de la nósa que produheixen los espressats

Digitized by Google

secalls que, ab l' ilusió de que 's revifarán per medi de varis procediments, son deixats en l' arbre de la manera mès imprudent y lleugera.

Molts cultivadors confonent aqueix mal ab altre, ó procurant esplicársel sense haber saludat la fisiología botánica, sostenen que provè de las arrels rosegadas per algun insecte que las destruheix completament. Aqueixos cultivadors no volen compendre que tals ó quals arrels may poden correspondre á tals ó quals brancas, per la sensilla rahò de que, dada la formació de la sava, es de tot punt impossíble que 'ls elements nutritius absorvits per las espongiolas, se confonen tots en lo tronch pera desprès cumplir ab las maravellosas operacions que 'ls fan assimilables. Si en lloch de conduir la sava la part del liber y albura, gracias á la endosmose y exosmose que s' opera en son teixit celular, confonentse en un sol líquit nutritiu tots los absorvits pels extrems de las arrels fins alcansar las yemas de las que naixen fullas, flors y fruyts y nous brots, circulessin dits líquits per distints conductors corresponents desde las espongiolas fins als estrems de cada brot, (los quals arrivarian al infinit) hauriam de convenir en que, tota vegada que segons la clase d' abono 's poden fer produir fruyts mès ó menos àcits y fullas mès ó menos verdosas, seria facilíssim obtenir en un mateix arbre, sense l' acció del empelt, brancas de diferents colors y fruyts de distints gustos.

Los que tal fenómen creuhen real y positiu lo volen veure corroborat per la putrefacciò que 's descubreix en certas arrels, al descolgar la part malalta del arbre, sense pensar que tambè 'n descubrirán en la part bona, y que, en cas de ser únicament destruidas certas arrels de la banda atacada, es produida dita destrucciò per la manera inoportuna é imprudent de cavar ó fangar y hasta llaurar la terra de dessota la planta, aixó quan la mala intenciò del cultivador, sia per venjansa, sia perque la sombra dels taronjers li fa nosa pera las altres plantas, sia per qualsevol movil, espressa y criminalment las destruheix moltas vegadas.

No: lo coll del tronch es lo punt d' uniò, diguemho aixís, que posa en comunicaciò, gracias als conductors, 'ls órgans absorvents de las arrels ab los órgans elaboradors en las sinuositats de la planta, trasladant ab moviment exercit de baix á dalt la sava en brut absorvida de la terra y tor-

Digitized by Google

nant desprès, ab moviment de dalt á baix la mateixa sava transformada en cambium ó sia en materia completament assimilable.

III

¿De qué provè semblant destrucció parcial ó, si se 'ns permet la frase, malaltía cirúrgica dels taronjers? En primer lloch no cap pas lo menor dupte en que l' acció atmosférica tè una influencia importantíssima sobre la forsa vital de las plantas. Es cert que 'ls llimoners y ponsemers son sensibles en molt mès alt grau al fret que no pas los Limas, Bergamots, Pampelusas y 'ls que 'ns ocupan, pero ni sisquera 's pot posar en tela de judici que, á pesar de ser aqueixos últims y en especial los agres los que mès resisteixen una temperatura baixa, l' influencia atmosférica moltas vegadas los hi es sumament perjudicial. Quan lo decens de la temperatura no es escessiu, pero ja es extremat, sos efectes se circunscribeixen al crispament de las fullas que se caragolan, caragolan fins que 's secan: sos fruyts perden gradualment lo such, desapareix aquell brill y aquella tersa finura en la superficie que 'ls hermosejaba, y quedan sense cap mica d' aquella aroma delicada que tan agradables los fá. Si l'espressat decens de temperatura arriva á produir un fret intens, alashoras las ramas y fins lo tronch s' esberlan molt sovint, privant d' aquesta manera la circulació de la sava en part ó en tot l' arbre.

En tal cas no queda altre remey que tallar en la primavera la part atacada, hasta 'l viu, cubrir esmeradament las talladas ab lo betum dels empeltadors y abonar d' un modo oportú 'l terreno ahont s' arrelan los arbres atacats.

D' aixó 's deduheix que, al voler fer plantacions de qualsevol arbre corresponent á la familia de las Auranciaceas, s' ha de tenir un especial compte en las condicions de temperatura, pensant que, pera vegetar al aire libre los indivíduos de l' espressada familia requereixen normalment una temperatura invernal de 9° á 10° centígrados sense decens inferior á 4°.

Coneguts los efectes de la temperatura, s' han de tenir presents los ocasionats per las diferents pnagòs y kermes que, cubrint las fullas y ramas d' una materia especial,

Digitized by Google

detenen la transpiració, acarreant, com es natural, alts perjudicis al arbre que, privat de las condicions necessarias á sas funcions de respiració, á la curta ó á la llarga, cas de no buscarli remey oportú, ostenta las conseqüencias de semblant plaga. Lo que cal, donchs, desde'l moment en que s' observa dit fenóment, es mullá repetidament ab aygua de cals lo tronch y las brancas y ruixar de la manera millor totas las fullas, abonant la planta de la manera que requereix. L' abat Rozier aconsella que, en lloch de cals, se practiqui ab vinagre, rentantlo després ab aygua clara.

Mes, nosaltres, estém intimament convensuts de que cap criptógama, ni 'l *Lichen aurantii* que 's presenta baix un color gris, ni 'l *Demantium monophillum* que 's sembla á una capa de pols negra que moltas vegadas acaba per' invadir completament la planta, y que 's desarrolla, gracias á l' humitat y ombra constants, son la causa de l' enfermetat del taronjer, sino l' efecte de sa debilitat y de la desviació de la sava; podentse evitar de consegüent, á nostre modo de entendre, tals efectes ab lo cuidado que requereixen lo compartiment oportú del abono ab las regadas y l' elecció del punt d' esposició que necesita aqueixa mena d' arbres.

(Seguirá.)

Digitized by Google

PERQUE HO SÁPIGAS

Te he buscat á totes hores
per la plassa y pe 'l carré,
y no me han falatt á fé
cent ullades temptadores,
y no me han faltat á fé
cent perills, que no 't diré.
Per mes y mes que he guaytat,
no t' he sabut veure en lloch
potsé es que, quant sabs hont soch,
tiras pe 'l altre costat;
potsé es que quant sabs hont soch
te frisas perque no 'm moch.
Es que no has sortit encare
de desde ahí dematí,
¿ó que has trencat de camí,
perque no 't vegés la cara?
¿ó que has trencat de camí
per no havem de veure á mí?
Donchs mira 't faig á saber,
que estich resolt y segú
de donar l' amor á algú
que 'm trobi al mitj del carrer.
de donar l' amor á algú...
que 'm sembla que has de ser tú.

Malla 1 Juny 1875.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU

Digitized by Google

LA TEMPESTAT

(Á MA GERMANETA M...)

SONET

Molts jorns en los estius he contemplat
Cóm s' enfosqueix lo sol quan mes fulgura
En mitg de los espays, plens de dulçura,
En mitg de 'ls mòns, en mitg l' inmensitat.
Despres he vist furiosa tempestat,
Cubrirse 'l cel de tétrica negrura,
Brillar lo llamps en mitg de sa espessura,
Bramar lo trò cridant enfurismat,
Xiular los vents ab veu atronadora.
Rugir la mar alsantse enfurismada
Com si arribés del mòn l' última hora...
Tot semblava finir d' una vegada...
Més... s' aclaria 'l cel. . y allá al defóra
Brillava l' arch de páu, germana aymada!...

JOSEPH MARIA VALLS Y VICENS.

BIBLIOGRAFÍA

JOCHS FLORALS DE BARCELONA, ANY XVII DE LLUR RESTAURACIÓ. MDCCCLXV.—*Barcelona.—Estampa de «La Renaxensa.»*—1875.

La publicació del volum dels Jochs Florals constituheix cada any un aconteixement pels qui 's complauhen en seguir ab afició y amorosa complacencia la marxa de la literatura de que es zelosa patrocinadora aquella Institució. La importancia de que aquesta ve fundadament revestida, y 'l ser los premis que adjudica, apart de son valor intrínsech, etapas necessarias per á arrivar á la tant suspirada meta de la Mestría en Gay Saber, despertan entre 'ls poetas una emulació nobilíssima quals ópims fruyts son de veure en las composicions ab que concorren al certámen, y mes madurs encara en las que en ell distingeixen y premian los set jutjes. Guardemnos, no obstant, de pretendre en sa vista calcular fixa y concretament los graus que va pujant ó descendint en lo termómetro de la bondat la literatura catalana: cálcul es aquest que importa la possessió d' una complexa série d' antecedents, entre 'ls quals, si bé no mereix ser omitit lo que suministra l' exámen de la publicació citada, no deuhen tampoch serho, entre altres, los que 's fundan en la diversitat de las aficions literarias dels Mantenedors, diversitat notabilíssima á judicar per la comparació dels dissets volums fins ara dats á llum, y en lo retrahiment estudiat ó espontani, fill d' una censurable apatía ó de sentiments mes censurables encara, que solen adoptar per torn, avuy los uns, demá 'ls altres, segons la escola ó fracció ó com se vulga, á que están afiliats, alguns dels que podrian bonament pendre part en la lluyta y cenyir lo front, sens grans esforsos, ab la corona brillant de la victoria.

Hem parlat de varietat en las aficions predominants entre 'ls membres dels distints Consistoris, y no hem de callar una observació de sobras oportuna.

Es un fet, si bé en la categoría de escepció, que en alguns dels disset volums fins ara eixits á llum apareixen poesías que desdiuhen notablement de sas companyas sense deixar del tot de tenir qualitats, altras que subjectadas a la acció del ácid analítich mes suau las deixan veure completament negativas, altras per fí que han sigut víctimas de trasposicions ó inversions en ordre de colocació estranyas é incomprensibles, dat que, sian las que 's vulgan en literatura las aficions dels que podriam dir culpables, basta recorre la llista dels que han compost los Consistoris per á convences de que son perso-

Digitized by Google

nas generalment de bon criteri y de coneixements literaris incompatibles ab tant deplorables preferencias. Aquesta estranyesa té no obstant sa esplicació, mes ó menos plausible, en la pressa ab que te de ferse 'l judici. Es impossible figurarse, sense saberho per esperiencia. lo difícil que es escullir dotze ó catorze composicions entre las duas ó trescentas que entran en al certàmen, y lo més difícil que ho fa, si cab, la perentorietat del temps á això destinat perentorietat que puja del punt pel cúmul d' ocupacions que per á la preparació de la festa ab sas innumerables incidencias, pesan en aquells precisos dias sobre 'ls membres del Consistori. Avuy que, segons sembla, torna á estar á la ordre del dia la reforma dels Estatuts, es ocasió de lamentarse d' aquell inconvenient de que adoleixen los en la actualitat, vigents, á fí de veure si s' hi posa remey: ja que 'ls Estatuts dels Jochs consonan ab las Constitucions de Espanya en que son com

> la flor del heno, en la mañana verde,
> seco la tarde,

procurés que s' en diferencien en lo d' esmenar los defectes que la práctica haja fet descubrir, y en lo de fer axís mes espedita la obtenció dels resultats per á que 's formulan y compaginan sos preceptes.

Y ara, entrem en l' análissis, que procurarem sia breu, del volum dels Jochs Florals en lo corrent any 1875.

Pochs, potser no mes que un ó dos, ne trovariam entre 'ls setze anteriors de tant nutrits com aquest. La abundancia de recursos ab que ha contat lo Consistori, deguda en part á la aplicació á gastos corrents del fons de reserva que quedá del anterior exercici destinat á costejar lo premi quinquenal que 'ls Estatuts, morts enguany á ma ayrada, havian establert, ha permés la publicació de las duas coleccions de narracions y llegendas en prosa premiadas per oferta de la redacció de la present Revista, aumentant en molt las dimensions y 'l valor de la publicació. Y ja que semblant aplicació 's feya, just hauria estat que al costat d' aquellas coleccions s' hi hagués inclós la de *Quadros d' historia catalana* que 'l Consistori del 74 premiá, y que no publicá per la penuria de diners en que 'l colocava la obligació de fer dita reserva: los Jochs florals están en descubert ab lo Sr. Aulestia, autor d' aquell travall, y no es natural que un cop admès que s' hajan de publicar las obras en prosa y haventhi diners per á publicarlas, continue 'l descubert. Respectem las rahons de delicadesa á que haurán obehit los Srs. Mantenedors al no ferho, per tal com essent un de tants lo dit Sr. Aulestia, no hauria faltat qui critiqués l' acort: pero, si, com es probable, no concorren altre any iguals motius y continúa inédita aquella notable colecció, esperem que 's procedirá á darla á llum ab iguals condicions que las altras similars.

Los documents oficials del Consistori inserts en lo volum de que 'ns venim ocupant, son, com sempre, 'ls dos Discursos, del President

Digitized by Google

y del Mantenedor encarregat de donar las gracías, y la Memoria del Secretari, als quals s' hi ha afegit, á diferencia dels últims anys, lo d' inauguració llegit pèl Governador Civil que presidí la festa é intervingué en ella, per un excés de galantería de part del Consistori, mes de lo que segurament consentian la índole especial d' aquell acte y 'ls mateixos Estatuts que regulan la manera de celebrarlo.

Breu y concís es lo primer dels tres, obra del llorejat Mestre Don Francesch Pelay Briz, President del Consistori, y té per tema principal, que 's desenrotlla á manera de consell, la necessitat de que 's procure pulir y purificar la nostra llengua, pero cuydant de sortejar á la hora 'ls dos esculls, del vulgarisme y del arcaisme, en que podria estimbarse, y adoptant un *just mitj* que sens desnaturalisarla ni despullarla del carácter especial que deu revestir, logre ferla accepta al poble, é interessar á aquest en sa restauració literaria. En efecte, afegirém nosaltres, no es ab la profusió mes ó menos atinada de mots espigolats d' así y d' allá en lo camp dels autors vells que 's restituhirá á la nostra llengua 'l geni que té sofisticat per un comers constant é invasor ab altras de distint carácter, sino ab la combinació sintáxica dels termes de la oració tal com la escribian aquells, combinació que es lo perfum especial, que se sent y no s' esplica ni se subjecta á reglas, del bon estil castís en cada llengua. Lo Sr. Briz no entra en aquest punt, pero 'l sèu discurs es una manifestació virtual de que aixís pensa, per quant aixís ho practica: adhuc sense 'ls mots arcaichs que en ell se llegeixen, en contravenció potser algun cop á sos mateixos preceptes, l' estil ne fora catalá de bona mena, puig dú marcat un tint de casticisme que sols se pot conseguir ab la assídua consideració y estudi dels bons autors, que ell ab acertat consell sembla haver pres per mestres.

Segueix al Discurs mencionat la estensa *Memoria* del Sr. Secretari, en la qual haurém d' ocuparnos mes per menor al ferho de las produccions premiadas, quals mérits consigna, eco en aquest punt de la veu del Consistori, en lo decurs de sa detallada relació. Tots recordem los aplaudiments ab que fou saludada sa lectura 'l dia de la festa, sobre tot per lo que 'n podriam dir son exordi, apología brillant sense ser amanerada, de la nostra terra, de sa literatura y mes especialment dels Jochs Florals. No podem resistir al desitj de transcríuren un brevíssim fragment en que hi vessan la bona intenció y 'l bon sentit.

«Admirém y estudiem, diu lo Sr. Roca, las obras dels genis que han honrat á totas las literaturas ja que 'l geni verdader, com lo mateix sol, omple de sos raigs tota la terra. Mes en la trascendencia, en la ensenyansa y en la forma de las nostras obras, recordemnos ahont escribim y per qui escribim: sigam originals, sigam catalans si es que volem honrar á Catalunya. Bé 's veu, per exemple, en lo gran Mistral, que 'ls Mestres de la poesía grega han sigut sos mestres: mes

Digitized by Google

en sa inmortal *Mireya*, y en son inspiradíssim *Calendau*, ha sabut aixecar tant alt lo nom de nostra germana la Provensa, que avuy per tot lo mon sas obras se llegeixen y per tot lo mon s' admiran las espléndidas pinturas y 'l perfum del ayre de aquella dolsa terra, que á dojo escampan las sempre frescas y sempre novas estrofas de sos encisadors Poemas. No busquem donchs, nosaltres postissas galas forasteras, ahont tantas nos ne sobran, ab las que poden inspirarnos la variada naturalesa que 'ns enrevolta, las incomparables costums de la familia catalana, las santas aspiracions de nostre poble feyner y civilisat y finalment los exemples gloriosos de la nostra historia.»

Aixís tots los poetas, entre 'ls quals forma en bon lloch, per mes que de fa algun temps estiga callada sa valenta Musa, l' autor de las ratllas anteriors, seguescan sas lluminosas indicacions. Y sobre tot, estudiar y estudiar molt y bé, precepte vell que no envelleix may: obehintlo es com se fan literaturas y se forman escriptors: l' estudi es l' adob que empelta vida y potencia generadora á las terras ermas, y centuplica la que duhen ja en ellas mateixas las naturalment fértils.

Mencionem com á derrer document emanat del Consistori, 'l *Discurs de gracias* del Mantenedor Sr. Fontanals del Castillo. Essent com es aquesta la primera vegada que escriu en catalá, á lo menos per al públich, es dispensable 'l que no haja anat del tot acertat en la forma, que, ó per l' enrevessament en la construcció de la frase ó per la profusió d' ornaments un xich barrochs, duta algun copfins al despilfarro, enterboleix en diversas parts la idea. De totas maneras s' hi traslluheix un bon desitj, digne d' encomi.

Completa queda ja la primera part de la nostra tasca y es hora de que entrem de ple en lo principal d' ella, ó sia, en la indicació y lleuger análisis de las composicions premiadas, estudi que será objecte de successius articles que en obsequi al lector procurarém que sian pochs y curts. La abundancia de materia á analisar tindrá la culpa si no ho som tant com voldriam.

(Seguirá.)

J. Sardá.

Digitized by Google

NOVAS

L' academia de las arts plàsticas de Viena, s' ha proposat fer una Exposició histórica, que reunesca en lo possible las obras dels seus membres desde sa fundació, en temps de Leopold I (1704), fins al present. Axis se podrá apreciar d' un cop de vista el desarrollo de las arts en Austria, durant 'ls dos dos últims sigles. L' Exposició tindrá lloch desde 'l dia 15 d' Octubre fins 'l 31 de Desembre de 1876.

La *Gaceta* dels dias 30 de Juliol y següents, inserta lo discurs de recepció en l' Academia de San Fernando de nostre compatrici, 'l celebrat pintor y actual director del Museu del Prado, D. Francisco Sans. Lo tema del indicat treball es estudiar l' influencia de l' ensenyansa oficial y de la protecció gubernativa en Fortuny y en Rosales.

Contesta á aquest discurs, l' académich D. Pere de Madrazo.

S' ha estrenat, al Tívoli, la sarsuela en dos actes *Joch de Noys*.

Entre las obras que posará en escena la companyía del Teatro Catalá en la temporada próxima, figuran ademés del drama *Lo Compte Arnau* de D. Joseph Felíu y Codina de que parlárem á nostres lectors, lo d' en Frederich Soler: *Los colors de l' aygua,* la pessa en un acte *Lo jardí del general* y la comedia: *La barqueta de Sant Pere,* premiada ab lo títol d' *Un Quadro* en los darrers Jochs Florals.

Llegim en *La Crónica* que 'l poeta valenciá Sr. Llombart, amant de nostra literatura, s' ocupa en los treballs preparatoris pera la fundació en aquella Ciutat d' una *Academia de las lletras llemosinas* denominada: *Els fills de la morta viva.*

Digitized by Google

Lo número 30 de *La Bandera Catalana*, corresponent al 14 de Agost, publica lo següent sumari:

Lo cavaller del Mont-Negre, (acabament); per *Maria de Bell-lloch.*—Efemérides de la Historia de Catalunya; per *Joseph Fiter é Inglés.*—Balada; per *Joan Sardá.*—Lo Puig de Santa Maria, (acabament); per *Joan Anglés y Comas.*—Bacus y Amor; per *Joseph Pí.*—Varietats.—Novas.

En la imprenta d' aquest periódich acaban de veure la llum un tomo de poesías catalanas originals del jóve poeta D. Francisco Comerma y Bachs, titulat *Espigas y Rosellas*, y altre de D. Arístides Mestres, titulat *Cuentos de la Juventud.*

En la imprenta de D. Vicens Dorca (Gerona) s' acaba de publicar un folleto titulat: *Breve reseña del resultado de la visita al Real Monasterio de Santa Maria de Ripoll*, original de D. Joseph M. Pellicer.

Vista la importancia de l' obra, la Comisió de monuments históriochs y artístichs d' aquella ciutat acordá imprimirlo á sas espensas.

La casa editorial de la Viuda y fills de J. Subirana ha dat á llum en un volum de XXVIII-354 planas una traducció de la hermosa obra del Compte de Champagny, *El camino de la verdad*, deguda á la ploma del il-lustrat colaborador d' esta Revista, D. Joseph d' Argullol y Serra. Es un estudi apologétich de la religió católica, que prova ser la única veritable per medi d' un exámen íntim de la naturalesa moral del home, en la doble fase individual y social que revesteix del qual deriva la necessitat d' una lley que impere sobre d' ella, ab carácters especials y determinats que sols se trovan reunits en aquella doctrina religiosa; rebatent, un cop provada semblant tésis, las distintas objeccions que en contra d' ella s' han suscitat y suscitan continuament á nom de la ciencia, de la filosofía, de la historia, y del esperit de la época. Termina ab un *Epílech*, valentíssima catilinaria escrita ab ocasió de la guerra franco-prussiana y de la insurrecció comunalista de París que la sub-

Digitized by Google

seguí, contra 'ls qui ab sa propaganda anti-social demagógica atragueren sobre la Fransa tant terribles plagas, y 'n feren ludibri y escarni de la Europa entera.

Escrita ab un estil sempre clar y á voltas brillant, saturada de filosofía pero de una filosofía al alcans de las inteligencias menos cultivadas, y ab un domini complet de la cuestió que ventila, la obra del ilustre académich francés es interessantíssima; per aquesta rahó no son d' estranyar ni 'ls termes encomiástichs ab que saludá sa aparició 'l célebre Bisbe d' Orleans en una carta al autor, que va transcrita en cap de la traducció, ni las entussiastas frases que mereix del censor eclesiástich d' esta Diócessis en la censura feta de la versió castellana.

Lo distingit escriptor valenciá D. Constantí Llombart, ha repartit las invitacions pera colaborar á la publicació del «Rat-penat,» calendari llemosí que comensa á publicar l' any anterior y que tant bé ha reportat á la literatura pátria.

Felicitem al Sr. Llombart per sa perseverancia y bon zel.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres.	Cartas de viatje.	197
Joseph Puiggarí.	Secret d' un remey nou forrat de vell.	204
Albert de Quintana . . .	Del Turia al Danubi.	210
Felip de Saleta.	Un capítol d' un llibre sobre tarongers.	215
J. Serra y Campdelacreu. .	Perque ho sápigas.	220
Joseph M. Valls.	La tempestad.	221
Joan Sardá.	Bibliografía.	222
	Novas.	226

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 22

LA RENAXENSA

31 de Agost

CARTAS DE VIATJE

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

V Y ÚLTIMA.

Granada-Jitanos, Alhambra, etc. Y á casa.

Pero lo mès important, lo verdaderament notable y sorprenent de Granada, es la Jitanería. Al travès de las vicissituts, guerras, progressos y religions per que ha atravessat Granada, la rassa jitana s' hi ha mantingut pura y castissa; avuy está igual que 'l dia en que per dret de conquista va ferse senyora y majora dels turons que clouhen Granada.

En aquellas vertents, hont per la forsa fecundant d'aquell sol y d' aquella terra vermella, las figueras de moro texexen boscos, y dònan sombra y florexen al temps de las rosas, allá viuen encauats els jitanos. A cada revolt d' aquells caminets defensats per las murallas de figuera, troveu una cova oberta en la terra, un cau qu' arriva algunas vegadas á tenir porta per tancarse, algo que rarament pren la forma d' una barraca...—allá dintre viu una familia. Un pollí fermat á la entrada del cau, la percussió de dòs malls demunt d' una enclusa, la cansó monótona d' una texidora d' espart, vos indica l' industria de 'ls habitants d' aquella cufurna.

Axó quan els jitanos tenen industria. L' ofici mès usual en ells es trafiquejar y esquilar animals, axís es que l'amo

Digitized by Google

ordinariament es fora de casa ; las donas , per lo regular. travallan l' espart y 'l jonch ó fan escuradents : pero axó, per veurho, es precís buscarho. Lo que sí veyen al primer cop d' ull sòn xicotas de catorze ó quinze anys, desarrolladas lo suficient per aparentarne vint-y-cinch , qu' entre uns pallingos destrossats , virolats y á tòt ser pintorescos , fan gala d' unas carns colradas y robustas, d' una forma correcta y hermosa y d' una gracia seductora y salvatje.

¡Ab quina maliciosa conciencia balandrejan mandrosament sòn cap negre sobre las espatllas, remouen ab desfici els ulls en sas concas clavantlos sobtadament en los vostres, y agitan els llavis perque vejeu las dents mès menudas y blancas que veure 's pugan! Aquestas figuras estraordinarias, bellugadissas é indolents, tenen mòlt de la serp; cautivan y repugnan, y atrauen conservant no sè qué de repulsiu. ¡Quin estrany contrast veure sobre aquell cabell negre llampeguejant blau , una fresca y delicada rosa d' aquells *cármenes!*

Aquesta especie d' odaliscas sembla qu' ensuman la pujada d' un viatjer ; ja de lluny las veyeu galopar cap á vosaltres batent las mans y doblegant sòn cos ab una flecsibilitat purament *jitana;* vos enrotllan y posan la má sobre la espatlla ab certa franquesa ignocent y llegítima, y en fí, valentse de paraulas las mès graciosas y falagueras acaban demanantvos *dos cuartos pa una rosca,* que cediu espontáneament com donariau un bescuyt á un mico. Pero llavoras ab el coquetisme mès esquisit vos replican que *con dos cuartos no se compra una rosca* , y n' heu d' afajir dòs mès.

Una tarde, passejant per aquella accidentada barriada, varen deturarnos duas noyas com d' onze á dotze anys d' edat, que, favor á uns cuants cuartos que las hi donguerem varen ballar un *petaco,* cantant á un temps y acompanyantse ab las mans ellas matexas ; aquest ball y cant son completament orientals: aquéll es una série de moviments pausats y voluptuosos , el cant está compost de tons monótons y melancólichs que passan á tornarse vius y frenétichs. Aquestas jitanetas anavan descalsas y mitx despulladas; en fí, véurelas, era veure *bayaderas,* ni mès ni menos.

Al passar per devant de las covas mòltas vegadas veyeu las jitanas vestidas de coloraynas y fumant , estesas en

Digitized by Google

terra. La canalleta, nuha de pel á pel, se revolca pe 'ls caminals y las noyas que per la poca edat no deuen compendre 'l valor de la moneda, en lloch de diners vos demanan rosas que s'entortolligan injenuament per las trenas.

Dintre aquell mòn de llibertat, els estranjers esclaman embadalits: *Axó es Espanya!* mentres que nosaltres, menos visionaris qu' ells, no podem menos d' esclamar: *¿Axó es Espanya?* . . . . . . , ...

Potser vos sorprendrá 'l que las jitanas demanin flors, pero heu de saber qu' en Granada no hi ha ningú qu' en la solapa ó en la má dexi de durne; es que n' hi han tantas, es que sòn tan hermosas, es que 'ls marrechs que las venen saben marejarvos y obligarvos ab tanta gracia y finura que sense saber per qué aneu comprant flors del matí al vespre, prenent eczemple dels russos, alemanys é inglesos, que sòn els que mès diners hi esmersan.

Pero la conexensa contrèta en Granada, de que mès m' honro y enorgullexo es la del *Tio Heredia Cortés*, el jitano mès vèll d' Andalusía, el successor per línea directa d' Hernan Córtes segons ell afirma. Figureuvos en el *Tio Heredia* un home encorvat, magre, negre y d' una talla bastant elevada; tè els ulls colgats entre arrugas, y las galtas sòta unas patillas blancas; du sempre la boca oberta y en el lloch qu' altre temps devian haber ocupat las dents no s' hi veu mès qu' una punta de llengua blavosa que 's belluga sempre com la d' un lloro. Porta un calanyés ratat per sòta 'l cual apunta un mocador vermell; va espitragat, du á la má un bastó de sis ó set pams, camina axarencat y s' axuga mòlt sovint el nas comensant ab el còlze y acabant ab la punta de 'ls dits.

Aquet es el *Tio Heredia,* capitá de 'ls jitanos de Granada, antich modelo d' en Fortuny y noy mimat de tòts els artistas residents enllá de Serra Nevada. Un matí 'l vejerem baxar pe 'ls boscos de la Alhambra; tenia no sè qué de fantástich y estraordinari. Nosaltres que 'l conexiam ya per la fotografía, 'l reberem fentli una cortesía fins á terra á la que respongué gravement ab un altre d' igual allargantnos la má ab certa deferencia. Al preguntarli yo quina edat tenia, — *Cuatro duros y medio,* — va respondre ab dignitat; pero la veritat es que passa de'ls noranta. Inmediatament, divisant no gayre lluny una barraqueta de beure, va dirnos

Digitized by Google

portant la má al sombrero: *Compañeriyos ¿no vamos á echá una copiya pa l' alegria?*

Varem ensenyarli un retrato d' en Fortuny que casualment duya mòn company de viatje, y després de contemplarlo una estona en silenci va llevarse 'l calenyés respectuosament, y ab accent conmogut esclamá: *Láztima de jombre que ze le coma la tierra! Prumas habrá en er mundo, pero nó como la zuya.* Va preguntarnos si haviam conegut á *D. Mariano,* á nostra resposta afirmativa va fernos una gran barretada. Nos encarregá que cuan vejessim la viuda d' en Fortuny la abrassessim de part sèva. —No pot ser, varem contestarli, no es costum.— ¿No?... preguntá mòlt sorprés; y baxá 'l cap quedantse uns cuants moments cap-ficat y reflecsiu.—*Entonse,* afegí després, *darle un güen apreton de mano.*

Nos encarregá espressions per no sè cuants artistas, nos encomená qu' en arrivant á Madrid li enviessim unas estisoras — encara esquila — y á mès un parell de sabatas; — «pero, continuá, com las que porto sòn ja mòlt vèllas, mès valdrá que m' en envihin dòs parells.» Finalment nos oferí sa casa en aquestos termes:

— *Ayá onde vean utés una parma mu grande, ayá vive eze giganton; ayá pueen disponer de do ziya de oro. Adios reye jermozo!*

Al sentdemá passarem la tarde en sa cova; las cadiras d' or varen tornarse unas resquicias de cadira que no pujavan apenas de terra. El *Tio Heredia* 'ns dongué visita desde 'l llit — ó cosa qu' ho semblava — nuh de mitx-en-amunt y de mitx-en-avall vestit y calsat.

Un de 'ls detalls mès particular que recordo d' aquell niu, es un Sant-Cristo de relleu qu' apunta en una de las parets al través de mil capas de cals; donchs bè, la tal imatje porta en el cap un calanyés de vellut, prenda fabricada per la primera muller del *Tio Heredia.* Lo demés de la habitació 's reduhex tòt á un gran número de plats, ollas, tupins, cassolas, jerros, molls, estisoras, cadiras, un banch, una caxa y un catre, tòt vèll, malmés é inservible.

Fins aquí de jitanos; es hora de parlar de la Alhambra.

La impresió que va produhirme aquest alcázar va ser bèn poca per no dir nula. Al revès de la Mezquita, la fotografía fa formarne millor concepte. ¿Qué podian inspirarme

Digitized by Google

aquells patis y salons petits y bruts, emblanquinats úns y restaurats altres, que si aquells fan miseria aquestos fan joguina? Ho repetexo: la fotografía vos fará formar de la Alhambra un just concepte y millor tal vegada. Lo que sí tè aspecte en ella sòn las torres de fortificació que la enrotllan y las obras comensadas per Cárlos V.

Mès amunt de la Alhambra, dominantla á n' ella, á la ciutat y á la vega banyada pe 'l Darro y 'l Genil, s' axeca 'l Generalife. Vè á ser una repetició, pero mès pobre, de la Alhambra; en un de 'ls sèus jardins s' hi veu encara 'l famós xiprer dit *de la Sultana*, protector de 'ls amors de Aben-Amet. D'aquet xiprer es qu' han parlat Chateaubriand, T. Gautier y tots els poetas estranjers qu' han visitat el Generalife, no descuydantse cap d' ells d' endurse 'n una estèlla arrancada de la soca per cert ajegantada.

Aquestas mansions de delicias plenas de surtidors y rosas y xiprers y murtas, se compren qu' havian de ser la realisació de 'ls somnis d' en Fortuny que després d' haverhi viscut catorze mesos popularizantla á 'ls ulls de tòta la Europa ab els innumerables estudis que hi pintá, se 'n separá prometent tornarhi, prometent abandonar Roma y partir sa futura residencia entre Granada y Sevilla. Desgraciadament no havia d' esser axís; li estava ja reservat esclusivament un lloch mès gran en la historia del Jeni.

Pero de Granada en Fortuny se 'n endugué un verdader tresor—á mès de sas carteras y fustas—en tapissos, armas, jerras, rajolas y sobre tòt ab el llibre de reso de Isabel la Católica, comprat per uns cuants mils rals á un canonje d' aquella Catedral — rector de la Universitat — que l' havia cedit per jugarhi á la canalleta de casa sèva.

Tot axó s' ha venut are en Paris á preus fabulosos y al pas que 'ls estranjers en farán gala ensenyantho en sos museos y tallers, haurem d' escoltar la eterna cantarella de que á Espanya no hi ha res d' Art que valgui la pena.

En Granada eczistex un museo pertenexent al cónsul de Italia (!) notabilíssim; una de las preciositats que guarda, es la espasa de Boabdil.

La nostra partida de Granada va ser trista... El tren nos en tregué á las tres de la matinada: ni 'ns quedá 'l consol de despedirnos d' ella, al temps que 'ns en anessim allunyant. Al passar per Serra Morena, á cada pich, á cada redós de

Digitized by Google

rocas se 'm figurava veurhi la descarnada silueta del cavaller de la *Triste Figura* junt ab la botaruda de son escuder. ¡Si vejessiu lo qu' hi viu allá l' héroe de Cervantes! ¡Si vejessiu que bèn grabadas están sas aventuras en aquellas costas áridas, en aquellas timbas espadadas, en aquellas rocas sembradas aquí y allá y decantadas en las vertents de la Serra!

Y cuan arriveu á Argamasilla, á aquell *lugar de la Mancha*, sempiterna planura desperfilada en l' horizont per alguns molins de vent, sens altres visitadors que 'ls remats qu' hi pasturan y 'ls trens que la atravessan, allá, mòt per mòt vos revenen á la memoria els primers capítols del *Quijote*. Qu' alló va ser sòn bressol no cal pas preguntarho.

A la nit vinent trepitxavam de nou els carrers de Madrit; d' aquesta cort menos adelantada y laboriosa que las estranjeras pero tan corrompuda com ellas, d' aquell Madrit tan atractiu y simpátich per fora com asquerós sondejat en sas entranyas. Yo estimo Madrit per ser mare y protector d' artistas que sòn l' orgull d' Espanya, estimo Madrit per sos museos de Pinturas y Arqueolójich, y sa Biblioteca, y sa Armería, y sos grandiosos jardins del Retiro, y sa rónega y pintoresca barriada de las Vistillas al costat de la pomposa Castellana y del Prado; pero al Madrit que fa política y lleys al vol d' un *foi gras* en Lhardy y en Fornos bessant *Burdeos* y *Pale ale* á la salut del *País;* al Madrit que fa amor entre bastidors ó en el *buffet* d' una *soirée;* al Madrit que s' escola en las aristocráticas timbas de *Silverio* y *Dubois*, ó en las saturnals de Capellanes; aquest Madrid mort de fam, que menja y beu y fuma y vestex frac á costa de cuarantanou provincias que travallan; á 'n aquest Madrit el detesto y l' abomino, y m' avergonyex tenirlo per capital de ma Patria y 'm fa pujar la rojor á las galtas cuan mirantme per sobre la espatlla 'm diu piadosament: *¡provinciano!*

Aquestas vulgaríssimas consideracions se 'm ocurrian mentres—desprès d' algunas altres escursions desde Madrit,—el tren nos portava ja cap á Valencia.

Pero lo que m' he proposat mès que tòt ab aquestas desgavradas apuntacions d' Andalusía es fer desaparéxer certas preocupacions tradicionals — y com á tals estúpidas — que sobre aquella hermosa provincia 's conservan. — ¿Quí no está bèn convensut y cansat de dir que 'l patró d' aque-

Digitized by Google

lla terra es l' Os Bertran? Donchs bè, es veritat que lo que menos he vist allá es travallar, pero he vist tambè qu' en els camps no queda un pam per plantarhi y qu' en las ciutats res parla de miseria ni dexadesa; ni las mès baxas barriadas. Allá no veureu un carrer dels Ases ó de las Moscas, ni una volta d' en Cirés, allá no veureu un empedrat de carrer com el del nostre carrer d' Alvarez. Un andalús me deya á Madrit—y crech que tenía rahó:—¿Per qué vos feu tanta gala de travalladors al costat nostre els catalans? Si en lloch d' una terra ingrata y árida la tinguessiu fértil y fecunda com la nostra ¿tindría sentit comú el travallar tant com travalleu are?

Y afajexo yo: ¿tenim nosaltres constantment aquell sol abrusador enjendrador de la nyonya y la galvana, enervador de la intel-ligencia mès desarrollada en los paíssos frets hont l' home al reconcentrarse la reconcentra tambè?

Es axís matex mòlt comú el tatxar de borratxos á 'ls andalusos. Lo únich qu' oposaré contra axó es que durant aquells dias de granja y desconcert en que tot es permés y tòt s' assenta bè, vatj veure dòs sols borratxos, y encara marxant pe 'ls sèus propis passos.

¿Qué fòra d' Andalusía si en lloch de la ignocenta *manzanilla*, els andalussus consumissin such de rehims fins á emborratxarse, allá hont tenen aquells aliments tan forts y aquella temperatura tan cálida?

Altre preocupació es la ganivetada; ni vatj veure donarne cap, ni obrirse solament un ganivet, ni tenir noticia de que durant tots aquells dias ocorregués cap d' aquestos incidents tan repugnants com frecuents entre 'l poble bax de Madrit. La classe proletaria d' Andulusía tè una vida massa patriarcal y un carácter massa sociable y franch per resoldre tòtas sas cuestions á ganivetadas.

Qué podrá ser ¿que sigan mentiders ó xerrayres? Aquest defecte—que 'l major ó menor grau d' instrucció aminora en cada persona—es purament una atribució de la rassa semítica y, no causant cap dany ni retrocés á la humanitat, contribuex á donar á 'ls individuos d' aquella rassa la gracia y galanteria que la fan simpática.

Y observació última: els calanyesos, els marsellesos, las penjarellas y sarrells y mantellinas blancas están acabant de desaparexer en las ciutats. Aquellas últimas no las usan

Digitized by Google

las senyoras sinó en diadas de festa estraordinaria com aqui vestim las criaturas de pajesets y cerdanas.

Andalusía al anar dexant morir per sí propias mòltas antiguas tradicions—traba moltas vegadas pe 'l progrés d' un poble—va confonentse ja ab el mòn adelantat sense perdre per xo 'ls atractius que tan popular l' han feta.

Y hem arrivat finalment á Valencia, la rival de Barcelona, la ciutat laboriosa y festiva, terra de travall y poesía, patria en tòts temps d' homes il-lustres. ¿A que deturárnoshi; quí no conex Valencia? ¿Quí no ha sigut testimoni d' aquellas animadas y bulliciosas festas de barri? ¿Quí no ha respirat l' ambient pur y aromós que á las nits eczhala la Glorieta? ¿Quí no ha passat alegre y tranquilment una tarde de Matj, á l' hora de posta, menjant maduxas en una llotjeta d' euras y mareselvas en l' hort de las Jitanas? ¿Y quí, ab dolensa com yo, no ha pres una ayrosa tartaneta que l' ha conduhit al Grau fins á la barca?

Allá vatj recordarme de que devia *despedirme d' Espanya*, y d' aquesta vida nómada d' un viatje artístich, hasta sense comoditats, tan grat al esperit y tan precís per desfogar la imaginació d' un jove. Allá 'ns embarcavam ab cinch cents moltons, en el vapor qu' al sent demá mitx dia devia dexarnos dintre 'l port de Barcelona, per tornar á veure una Catedral, una Rambla de las Flors y una Gran-via que no he vist en tòta Espanya.

Ab una cláusula sola vuy tancar aquesta crónica de viatje: y es, qu' aquesta escursió, la mes felís que poguem portar á cap mòn company y yo, varem comensarla y acabarla en divendres.

APELES MESTRES.

Digitized by Google

FERRO-CARRIL DE VICH

Encara que no sia aquest lo verdader nom del ferro-carril de que anem á donar una idea als lectors de La Renaxensa, sigans permés anomenarlo aixís pera satisfer nostre amor propi y fernos la il-lusió de que verdaderament possehim una millora de que estavam desitjosos desde 'l moment en que coneguérem las ventatjas que debia proporcionarnos.

Lo carril de Vich que acaba de explotarse, y pendre lloch en la cua dels fets consumats, debia ocupar lo cap ó lloch primer, atesa sa importancia, puig que 'ns emancipa de la tutela de una nació estrangera, que á espensas de nostra mala intel-ligencia, ha sabut retardar la construcció d' aquesta via, pera beneficiar sas minas de carbó, fentnos tributaris d' un article que possehim en abundancia, mes no podiam extraure per mancament d' una via cómoda y barata que permetés á nostres carbons fer la competencia en baratura, ja que la fan en bondat, als inglesos que fins ara han provehit á la fabricació de la capital de nostre Principat y desgraciadament continuan encara y ho farán fins que lo allargament del camí de ferro arribe al manco fins á Ripoll.

Y no son solsament las minas de carbó de pedra las que 's beneficiarán ab motiu de nostre ferro-carril, sino las molt poderosas que hi ha al entorn de Ribas, Campdevanol y Camprodon de ferro, manganesa, y altres minerals, qual explotació ocupará centenars de brassos fent la riquesa d' aquell país, al mateix temps que enriquirá la Nació qui podrá utilisarse dels richs productes de son sol privilegiat. Algunas d' aquestas minas explotadas ja en los temps dels Romans han estat esperant y esperan encara lo moment favorable pera entregar los richs minerals que guardan en llurs estranyas als intrépits minayres que vulgan obrirse pas al través de las capas de roca que amagan aytals tresors.

Fent cas omís dels demés minerals, y ocupantnos única-

Digitized by Google

ment de la hulla ó carbó de pedra, podem assegurar al nou ferro-carril que jamay acabará lo transport, atesa la gran potencia de las minas de Surroca y Ogassa, que si be actualment sols donan unas mil toneladas cada mes pera satisfer las necessitats locals y del entorn, poden donar 4 millons de quintars anuals y axó per lo espay de mes de dos segles, segons se despren dels següents datos. Se coneixen quinse capas de diferent amplaria y grossor, pero se poden posar per terme medi á 500 metres de la primera y 3 de gruix, donant cada una 54. 270,000 quintars de carbó. Si are reflexionem que alguna capa té dèu metres de gruix, encara que sols estimem la menor expressió que havem denotat tindrém 814 milions de quintars de carbó que donarán 11000 quintars diaris per lo espay que havem dit de dos segles. Axó contant ab lo carbó conegut fins en lo dia de avuy, no essent estrany que 's trobia alguna nova capa ó que la amplaria de las conegudas se estenguia molt mès enllá dels límits estudiats.

Havem dit que nostres carbons fan competencia ab los inglesos en bondat. Al dirho havem parlat per boca del enginyer En Bernabé Sanchez Dalp, inspector de minas de Aragó y Catalunya, que al parlar de la bonesa de dits carbons, diu: «dech manifestar que per lo detingut reconei«xement que he fet en diferents ocasions de ditas minas y «per los repetits ensaigs que igualment he practicat de sos «carbons me consta que sa cualitat es la mes superior y la «verdadera hulla que produheix al cok y que en res cedeix «als millors carbons de Fransa, Inglaterra y Bélgica.» Lo enginyer francés Mr. Francisco Esteva Frerejean després de haver probat la gran quantitat de carbó y altres productes, sobre tot de ferro carbonatat, diu: «En quant á sa natu«ralesa y classe son ricas (las minas) perque dits carbons «estan en la classe indisputable de hulla compacta, qual «circunstancia la posa fora de tenir un rival millor en lo «mercat, tant per los usos de motor á vapor, com pera fer «cok, y aixís també per qualsevol aplicació metalúrgica é «industrial.» Finalment lo inventor de la pólvora blanca, nostre estimat mestre de química En Joseph Roura, comparant los experiments que havia fet ab los carbons catalans y en las minas de Fransa y Bélgica diu: «que ha trobat «que la qualitat y abundó de la hulla que 's trau de las mi-

Digitized by Google

«nas de Surroca y Ogassa en res cedeixen á la que s' explo«ta en Fransa y Bélgica tenint la satisfacció de afegir que «'l célebre Mr. Cockerel, un dels principals propietaris de «minas de Bélgica, tan conegut per sas empresas y grans «coneixements en aquesta materia, passant per aquesta ca«pital (Barcelona) y havent examinat units las mostras de «dit fóssil, digué que debia considerarse com carbó supe«rior per totas aquellas operacions á que 's destina tan pre«ciós combustible.»

En vista de aquestas declaracions y d' altres que podríam continuar de personas molt competents, aixís nacionals com estranyas, sigans permés preguntar. ¿Per qué un carril de tanta importancia, de tan conegudas ventatjas, ha sigut l' últim de apareixer en lo estadi de la realitat?

Y no 's creguia que habem parlat de totas sas ventatjes, puig no havem fet esment del gran tráfech que se li espera transportant á Granollers los richs y variats productes aixís animals com vegetals de la alta montanya, de la plana de Vich, de las afraus del Montseny, dels pobles del Llusanés y de la comarca de Olot, en cambi dels productes colonials y del mitj dia de Espanya, com son farinas, ví, oli, pesca salada, arrós, etc. etc. que 'ns portará á nosaltres y á tots los pobles de assí ensá, de manera que la industria de transports te afiansat un esdevenidor de abundants y productius cambis, que la facilitat de comunicacions anirá aumentant progresivament á proporció que 'ls pobles, coneixent sos interessos, aumentarán los medis de comunicarse y de extraure las abundants produccions de son territori que ara no poden vendre ni exportar per falta de camíns vehinals, qual necessitat ferá veure nostre ferro-carril.

II.

En la tarde del dia 7 de Juliol tingué lloch la benedicció del ferro-carril que 'ns ocupa en mitj d' una munió compacta de vigatans que alegres saludavan tan falaguer succés. Desde aquell dia som molts los qui havem recorregut la via y 'ns havem entussiasmat contemplant lo geganti d' algunas construccions y per totas parts la gran solidesa de l' obra. Es cert que no havem vist en las estacions y casetas dels guarda-vías lo luxo de decorats y motlluras que ador-

Digitized by Google

nan á las del carril de Martorell, mes nos havem fet cárrech quesobreser aixóinneoessari noho permet lo clima molt mes humit é ingrat que 'ns domina, qui luego daria al trast ab uns ornaments que no 'ns son propis. A part de aquest luxo de ornamentació, que confessem ser innecessari, es notable la bonesa, solidesa y fins cert lúxo que s' observa en alguns detalls. Res deixan que desitjar los relotjes, aparatos telegráfichs y de senyals, la kilometració, y la indicació de rasants. Lo servey es esmerat y puntual.

Lo tros acabat de aquest carril es de 40 kilómetres. Lo viatjer que sortint de Barcelona vol visitarnos al sortir de Granollers cap cambi observará en la campinya en son primer trajecte, ó sia, fins á la Garriga; al sortir d' aquesta estació observará luego alguna mudansa; lo terreno no es tant plá: montanyetas que van creixent ocupan lo lloch que ans ocupavan los dilatats camps del Vallés, luego lo terreno es accidentat y tot de sobte veu los vagons enclavats dintre fondos corredors oberts per la escoda y la pólvora en las vertents de las montanyas del Congost. Los aficionats á la geología poden estudiar allí las diferents classes de rocas, algunas de ellas de una duresa estremada, lo que dona una idea de lo molt costós que ha sigut á la casa constructora aquesta obra. Al sortir de aquella mena de presó, pot extasiarse contemplant las més agradables vistas que se li presentan; ara es una petita població, quals casas agrupadas al entorn de la esglesia parroquial, com las ovellas rodejan á son pastor, forman un quadro lo mes pintoresch que pot donarnos la imaginació d' un pintor, quadro animat per las ayguas rundinadoras del Congost produhint un efecte mágich; ara es un llarch y artísticament elegant pont de ferro anomenat de ca 'n Palau y després las vistas panorámicas se succeheixen unas á altres, totas variadas, y cada qual mes bonica, mes poética, mes ideal y seductora. Estem segurs que los pessebristas de la Capital se entussiasmarán al véure aytals vistas y las copiarán pera reproduhirlas en sos pessebres.

La estació de Ayguafreda situada sobre lo lloch anomenat Abella te una posició deliciosa: las blancas casas de Seba, Brull y Hostalets escampadas per las montanyas del devant forman un panorama sumament encantador, sobretot en la tarde quan lo sol ponent las il-lumina y las fa destacar del color obscur del fondo del quadro.

Digitized by Google

Aquí acaba lo Congost.

Durant los cinch minuts de espera que fa lo carril en aquesta estació, nos permetrém donar als lectors una noticia antigua que tal volta ignoran. La paraula Congost está formada de las dos *Coll* y *Angost,* això es, collet estret, pus realment ho es y ho era mes encara ans de la formació de la actual carretera provincial de Barcelona á Ribas, en termes que los carros ó galeras hi passavan ab molta exposició: á pesar de dita exposició y dels perills inherents á la soletat de la via, fou desde molt antich, per ser la mes curta, la mes usada per los traficants y viatjers, fins á mitjans del sigle XIII, en que lo comte soberá de Barcelona En Jaume lo conqueridor concedí als prohoms de Caldas que la carretera de Barcelona á Vich passés per sa vila ab prohibició de transitar per lo Congost. Informat posteriorment dit soberá dels danys que al comers se seguia, retirá sa concessió als calderins y permeté que los viatjers passassen *sicut ab antiquo* per *Congusto de Cudines*, com alashoras se anomenava. Dita escriptura firmada en Barcelona als quatre de las kalendas de Agost (29 de Juliol) de 1274, proba la gran antiquitat de aquest camí, á pesar de no ser lo mes segur, que era 'l de Caldas, y lo principal ó via romana que 's dirigía desde Ausa (Vich) per Seva, Brull, Coll-formich, Calma, Tagament, Montengas, Samalm y Granollers. Altre noticia y marxarém, puig ja s' ou lo xiulet del administrador.

La esglesia antigua de Ayguafreda fou consagrada per lo bisbe Godmar en 833 á instancias de Na Emon abadessa de San Juan de Ripoll, filla de Wifre *lo pelós*. La mateixa fundá aquí un monastir doble, assó es, en que hi havia religiosos y religiosas ab la deguda separació.

La vila que resguardada dels vents dels Pirineus se 'ns presenta es Centellas: prop d' ella s' hi veuhen las runas de son castell; lo palau dels comtes se ha transformat en criadero de cucas de seda; la població es fabril y te nomenada una varietat de panyo de color castanya que porta lo nom de la vila.

L' altre estació es Balenyá; es lo punt mes alt de la línea, després de dos minuts de espera, xiula la máquina y al poch rato se 'ns presenta la plana de Vich.

Plana hermosa, rich plá voltat de montanyetas sembra-

Digitized by Google

das de blancas casas y de turons coronats de devotas hermitas. Un malograt poeta En Pau Piferrer las compará á hermosas perlas desenganxadas de la corona comtal (Vich).

Altre poeta la ha cantada també, permeteu que continuem algunas de sas hermosas estrofas.

Com lo lliri que ressalta
Dins jardí que mina 'l banya
Ets, Ausona, en la montanya
De las flors la mes gentil.
Tens rieras,
Torrenteras,
Que 't rodejan mes de mil.
Al entorn com colometas
Blancas casas seductoras,
Pobles, vilas, á tres horas
Que 't contemplan ab amor.
Linda plana
Que galana
Grat ostenta son verdor.
Tens al cim de cada serra
Blanca hermita encantadora;
En sa falda una pastora
Que vigila 'l remadet:
Sota d' ella,
¡Cosa bella!
Serpenteja un torrentet.
Tens frondosas montanyetas
Que coronan la planura,
Bell Montseny que en sa espessura
Dona abrich al bosquerol:
Prop tas portas
Ricas hortas,
Hont fa niu lo rossinyol.

III.

Lo ferro-carril de Granollers á S. Joan de las Abadessas ha sigut desde molt temps lo somni daurat de la ciutat de Vich. Per això celebrá ab grans festas y alegría la aprobació de dita vía feta per lo Gobern en lo any 1856 y la adjudicació de la mateixa al Sr. Bengochea en 14 de Febrer de 1863.

Desd' aquella remota fetxa fins al dia 7 de Juliol de enguany ha sufert lo ferro-carril mil contrarietats y destorbs que la ciutat de Vich ha anat observant y sentint com se

Digitized by Google

senten las injurias del temps y 'l desvaneixement de las mes falagueras esperansas. Ha sufert ab los retardaments y se ha alegrat al ovirar als traballadors que ab sas escodas y parpals anavam obrint poch á poch, palm á palm la desitjada via; vejé després arribar grans barras de ferro que s' anavan afilarant, y formant dos rallas paralelas sobre las quals corrian mes tart vagons carregats d' objectes indicatius d' un próxim tráfech y d' un gran moviment. Nostre estació ha sigut per llarch temps lo passeig ordinari de tota la gent desocupada y de quants buscant un descans á sas ocupacions han sortit á respirar l' ayre del camp. Cada millora ha sigut una alegría, cada objecte nou una esperansa, esperansa que finalment havem vist realisada, gracias á la perseverancia de la casa constructora, que á costa de molts sacrificis ha realisat nostre somni daurat y donará terme á una de las obras mes grandiosas y necessarias per la prosperitat de Catalunya y fins d' Espanya.

¡Gracias, donchs, siguian donadas á dita casa constructora! ¡gracias á nostre ex-diputat á corts En Félix Maciá y Bonaplata á quals gestions y ferma perseverancia debem aquesta millora! Y ara que 'm permetia dit senyor que li fassiam un prech, ben petit per cert, pero que li estimará lo autor de la *Historia de Vich.*

Respecte de algunas apreciacions que haviam publicat en dita historia, nos fan algunas observacions lo il-lustrat escriptor públich en Joan Manyé y Flaquer, en contestació de las quals deyam lo dia 24 de Febrer de 1857, en lo *Diari de Barcelona:* «La ciutat que envia á totas parts fills treballadors que la donan á coneixer ab ventatje, y quals habitants tenen acreditada sa intel-ligencia y laboriositat» (paraulas de J. M. y F.) no menos que «sa aptitut per tota mena de traballs» desitja ab deliri desferse del cercol opressor que la restreny y empéndre un moviment de espansió que la fassa desenrotllar vistosa y gallarda al devant de las generacions esdevenidoras. Lo ferro-carril unit á las demés vias de comunicació dels demés pobles de la montanya, pot esser un dels principals agents que ajudin á lograr aquest benefici: per axó lo veynat de Vich ha celebrat ab desusada alegría sa concessió y espera ab gran impaciencia oure lo primer xiulet de la máquina locomotora Vich, que ha de ressonar per tot l' ámbit de nostras comarcas.»

Digitized by Google

Demanem, donchs, á En Félix Maciá y Bonaplata que bateje y pose en los costats de la millor locomotora que acaba de possehir, ab grossas lletras de llautó, lo nom de nostra benvolguda ciutat VICH, á fí de que pugam véure satisfets los desitxs espressats ja en 1857, y conclóure aquest mal redactat article ab las mateixas paraulas ab que termenarem la polémica ab lo il-lustrat En Joan Manyé y Flaquer.

«Nosaltres, humils cronistas que havem sigut testimonis de sos sufriments y 'ls havem consignat en la historia, nos associem á la alegría general, y tindrém la més viva y cordial satisfacció, si un dia podem afegir un falaguer apéndice á nostra obra, que ha sigut tan mal compresa.»

Vich 16 Juliol de 1875.

JOAQUIM SALARICH.

Digitized by Google

PAS AL ART

Molt temps feya que tenia intenció de dir quatre paraulas referents á una disposició del Concordat, pero sempre ocupacions personals me privavan de ferho. Mes ara que las oposicions á la plassa d' organista de la parroquia de Nostra Senyora de la Mercé han donat un poch que parlar, bó será que dongui llum sobre aytals oposicions fent sobresortir de passada alguns defectes que tindrian de desapareixer per sempre mes.

No han sigut ocultas, no, com deya un periódich d' aquesta ciutat. Si hagués estat en algunas esglesias, per no dir totas, hauria vist lo *cartell* ab las condicions que tenia de reunir l' opositor per pendre part en lo certámen.

Tot alentava á 'l artista, tot estava dintre 'l terreno musical menys una cosa qu' es: la imprescindible obligació d' estar ordenat *inter annum*.

Sabuda aqueixa Post-data, diguemho aixís, ¿hi ha res d' estrany que sols s' en presentés un y encara aquest capellá que te de edat xexanta y pico d' anys? ¿Qué té d' estrany que cap de nostres joves hi haja pres part per mes que se sentin ab sobradas forsas per sortir lluhidíssims d' unas oposicions com aquestas, si tenen un cercle de ferro que lliga las alas de sa inspiració? Mentres subsisteixi aquest acort en lo Concordat, serán las oposicions á las plassas d' organista raquíticas, sense cap interés per 'l públich y sens estímul per la part artística.

Si es veritat que l' art no té patria, ¿tindrá, per desgracia, que vestir ab ropatje determinat? No, no, may. L' art es cosmopolita, es universal. Vinga d' allá hont vinga, mentres sia bó, per nosaltres mereix aceptarlo.

Y cuidado que al dir axó no s' entengui es mon ánimo dir que ha sigut mal donada la plassa d' organista mes amunt dita: tot menys axó.

Tocá un baix numerat ab molta exactitut, tocá despres un tros de música escrita baixantlo mitj «tó» á la segona

Digitized by Google

vegada. Féu un *pas* deixant sentir lo *seculorum* del tó en que versejava. La pessa de lluhiment fou molt bona per lo seu estil, pero, la veritat, que no agradá á tothom y, fins m' atreviría á dir, que ni al mateix mestre Calvó Puig lo deixá satisfet.

La música de vint anys enderrera no es la música d' ara, com tampoch ho es lo parlar, com tampoch ho es lo vestir. Avants sols s' anava á la esglesia per devoció fent l' orga una part molt petita. Ara l' orga es indispensable. Allá hont hi há un bon organista hi acut mes la gent. O sino provas. Vé 'l mes de María, ¿ahont hi há mes assistencia? No vuy dir l' esglesia perqué 's diria que ma ploma corra baix una pressió determinada. Emperó tampoch faltan organistas de tan poch gust que per la «elevació» tocan walsos y polkas que moguts mes aviat per 'l cumpliment que per altra cosa, tocan, per «ofertori», escenas del tot profanas.

¡Oh art musical religiós, com deus llensar llágrimas de dol al sentir tantas blasfemias!

Per esser un bon músich n' hi há prou en sapiguer comtrapunt y fuga, pero per esser un bon organista, se necessita, á mes de tot axó, un inmens amor á l' art.

Jo he vist organista passar tot un dia provant y mes provant registres per fer una nova combinació y deixar l' orga sens haver lograt son intent, pero tornanthi un' altre volta, ó dos ó tres fins haverla trovada. Axís se fan los bons organistas. Perque es molt fácil y trenca poch lo cap, tocar sempre *lleno*, *corneta*, *clarins* y *flautat*. Vol altres efectes, altres combinacions lo gust artístich.

Pera fer sentir una imitació del estil Gounod, viva representació de la música religiosa en el segle XIX, no es indispensable que sos ulls sols s' hajin endressat al cel, ni son cor sols á Dèu haje parlat y sas mans sols per elevarlo hajan servit.

Si voléu música purament religiosa, que fereixi directament lo cor, obriu de bat á bat las pesantas portas del temple; no volgau sapiguer lo nom del opositor; no li mireu lo trajo, no li miréu lo cap que si be no hi porta la corona de la divina gracia, pot portar en son front lo sajell del geni que també sab trobar melodías armónicas universals.

Lo segle XIX ab véu forta crida: ¡avant! ¡pas á la llum!

Digitized by Google

A sa potenta véu desapareixen las tenebrosas sombras d' altres temps y que sols serveixen ara, pera entorpir lo pas del progrés en tots los rams de la civilisació moderna.

¡Pas al art! cridem nosaltres. Al art que portat en alas de la sagrada inspiració nos fa recorre mons ideals, mons plens de llum que guia nostre esperit y d' armonías que alenta nostra ánima. Al art que inmortalisa á Mozart, Haydn y Beethowen y que corona de llorer la testa del inmortal autor de Romeo y Julieta y de Mireya.

Seguíulo á éll, jovenalla ardida. No deixéu may de socabar los fonaments d' esta lley déspota y arbitraria y fundada sols per lo favoritisme, ja que ella es qui vos tanca ab fortas barras las portas del camp de la lluyta.

Tingáu á Gounod per mestre, joves que vocació teniu per á ser organistas; seguiu son istil que ell es la verdadera espressió de la música sacra y ab ell guanyareu la gloria de vostre nom.

Y vosaltres desconeixedors de la verdadera música religiosa, seguiu á est aixam de novells artistas que sols esperan tindre ocassió de fervos sentir sa veu, y obrint l' orga, tingau los registres preparats, y escoltéu que ells fent sortir de las flautas inspiradas melodías, vos farán caure de genollons, plegar las mans, alsar la vista al cel y, voltada ab la esencia de la puresa, pujará á 'ls peus del Senyor *miseremini mei... miseremini mei.*

Barcelona 29 Juliol 75.

MODEST VIDAL.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Al quatre d' agost próxim passat morí en Rolighed (en la casa de camp del comerciant Melchior) prop de Kopenhage Hans Christian Andersen, poeta dinamarques, de qui 'ls qüentos han esdevingut bèns comuns de tots 'ls pobles cults. Quatre mesos avans celebrá ab honoríficas demostracions la setentena diada de son naixement vejent omplert á sa vellesa 'l desitj de ferse célebre que tingué quant noy, puig ha arrivat á esserho universalment.

Nasqué 'l dos d' abril de 1805 en la ciutat d' Odense, capital de l' illa dinamarquesa de Fünen, essent fill únich d' un pobre sabater y d' una mare bondadosa que molt aviat va quedar viuda. Criat en la pobresa estava destinat per aprenent de sastre quant hagués sigut confirmat, mes se sentía ab vocació per altra cosa, volia ferse célebre encara que de son principi topés ab dificultats y pensava que del Teatre li pervindria la celebritat. Ab tretse thalers del Banch nacional, total de sas economías, 'l jovenet que havia crescut mes de lo que á sa edat corresponía, feu camí cap á Kopenhage, era l' any 1819, y 's presentá al Director del Teatre real per representar durant la temporada d' hivern. No fòu admés, perque era massa desnarit. La fortuna 'l prengué llavors per 'l sèu compte y l' hi procurá un protector, que l' envià al Gymnás (Institut de 2.ª ensenyansa) y mes endevant l' hi conseguí una pensió del rey per fer sos estudis, á l' Universitat. Allí 'l séu talent natural s' obrí un camí libre: va despertarse 'l poeta. 'L primer ensaig que publicá en 1828 ab 'l títol de *Fussreise nach Amager.* (Viatje á peu cap á Amager), qüento satírich-humorístich, doná l' entonació de Bayron y de Heine per primera vegada á la literatura danesa y promptement s' aná propagant. Dos anys mes tart aparegueren sas poesías á las que uní después de poch un segon volúm. En un viatje, que fèu per aquesta época cap al Nort d' Alemania, conegué á Chamis-

Digitized by Google

so (1) en Berlin y á Tieck (2) en Dresde, que 'l recomanaren vivament á 'l poble aleman. 'L rey li concedí una pensió per viatjar, lo cual 'l posá en estat de visitar en 1833, la Fransa, la Suissa y l' Italia. Al tornar á sa patria escrigué l' *Improvisator*, *O. T. y Nur ein Geiger*, aixís com també alguns dramas.

L' estimació general de que era objecte no havia d' esser rosa sens espinas. La crítica l' atacá fortament y 'l mortificá en sa nerviosa ambició de gloria fins á tal punt, que 'ls metjes cregueren prudent prescriure l'hi que tornés á viatjar altre vegada. Era l' any 40 en que seguint 'l manament dels metjes, se 'n anà cap á Italia y després á l' Orient. Aquet viatje l' hi va provar. De retorn á sa patria mes tranquil y sossegat exposá sos recorts de viatje en lo *Eines Dichters Bazar* (Basar d' un poeta) y en lo *Bilderbuch ohne Bilder* (Llibre d' imatjes sens imatjes). Avans havia publicat *Märchen für Kinder* (Qüentos per criaturas) sens cridar l' atenció d' una manera especial, perque la major part dels qüentos eran coneguts y narrats per boca del poble. Quant 'l poeta comensá á crear per sa propia fantasía, y á contar aquellas veladas y bonicament picarescas historietas, que ara cercolan per tots 'ls paissos y son igualment entesas per tots 'ls pobles de la terra, es que havia trovat 'l camp propi de sa activitat. Quant la crítica malhumorada arronsava las espatllas sobre aquestas menudencias, 'ls cors infantils, tant joves com vells havian ben entés 'l tono plá, sensill y profond del autor. A cada diada de Nadal 'ls regalaba un nou quadern, que era tot una preciosa col-lecció en mans dels

(1) Adalbert von Chamisso ó propiament Lluis Carlos Adelaida de Chamisso de Boncourt, poeta aleman y naturalista, nasqué al 27 de Janer de 1781 en lo castell de Boncourt en la Champagne y morí al 21 d' agost de 1838. Emigrá ab sos pares á Berlin l' any 1790. Com á botánich prengué part en un viatje d' exploració de 1815 á 1848 en que doná la volta al mon y era dirigit per Otto de Kotzebue. Publicá varias obras y son qüento *Peter Schlemihl* ha sigut traduhit en moltas llenguas.

(2) Lluis Tieck, poeta y escriptor, nasqué á Berlin al 31 de maig de 1773, morí al 28 d' abril de 1853. Desde 1799 visqué á Jena hont s' uní ab 'ls germans Schlegel, ab Hardenberg, Fichte, Schelling y altres, passá á Italia en 1805, á París en 1817, á Londres en 1818 y després á Dresde hont fou nombrat conceller y també intendent del Teatre real. Desde 1841 visqué á Berlin. Trevallá ab igual éxit com á poeta, novelista y crítich.

Digitized by Google

afortunats lectors. Aixís com aquestos qüentos no 's quedavan en sa casa, sino qu' anavan corrent per tot 'l mon, aixís també 'l seu autor estava casi sempre viatjant; desde 1844 á 1846 visqué en Alemania, la major part del temps á Berlin y Weimar; en 1846 per terça volta aná cap á Italia, en 1847 cap á Inglaterra, en 1849 cap á Suecia. En Italia tingué principi *Das Märchen meines Lebens* ('L qüento de ma vida); en 1848 aparesqué la novela *Die zwei Baronessen* (Las dos baronesas), y l' epopeya mítica *Ahasver;* en 1851 *Reiseskizzen aus Schweden* (Bosqueigs de viatje en Suecia); en 1855 sa autobiografía; en 1857 la novela *Sein oder Nichtsein* (Esser ó no esser), y desde 1858 fins á 1861 en quatre petits volúms *Neue Märchen und Historien* (Nous qüentos é historias). Després de déu anys de haver fixat son domicili 's despertá en ell altre vegada 'l gust de viatjar. Per quarta volta visitá l' Italia en 1861, y l' Espanya y l' Africa en 1862. Per aquest temps comensá á molestarlo una afecció nerviosa; l' any passat encara va fer l' últim viatje de recreo á Alemania. La colecció de sas obras aparesqué en Kopenhage en 23 volúms (1853-62); la alemana que ell mateix havia corretjit se conté en 50 volums (Leipzig 1853-72). Al onse d' agost passat tingué lloch l' enterro de las despullas mortals del poeta. Anavan derrera de l' ataut seguint 'l dol 'l rey y 'l príncep de la corona, 'ls embaixadors de Suecia y d' Inglaterra, 'ls alts magistrats, 'ls representants de las arts y de las ciencias y molts cotxos de ciutadans. La reina va enviar per posarla á l' ataut una corona de llor voltada de lliris y la societat d' escriptors de Berlin *Berliner Presse* també regalá un altra corona de llor, en la que hi havia un llás blanch ab aquesta inscripció:

Du bist nicht todt: schloss auch Dein Auge sich.
Im Kindesherzen lebst Du ewiglich! (1).

W.

---

(1) «No has mort: se tancaren tos ulls.
En lo cor dels noys vius eternament.»

AL DEU DE LES ARMADES

Poesía premiada en lo Concurs de la *Société pour l' Étude des Langues romanes* lo any 1875.

Ab l' ardidesa que humiliat s' aixeca
Mortal lo cor de qui ton Nom adora,
Pobre fill teu,
Eix foch rodant-encés del throne 'l seca,
D' ests serafins l' amor lo cor acora,
Mon Senyor Dèu.

Durará molt ta ira?... Jo de rassa
Vench expedit: si cástich n' es la guerra
Del qui pecá,
Diguesme qué haig de fer? Aci la massa,
Ací la Creu; cathólica es ma terra;
Sum Cathalá.

Si haig de lluytar, jo lluytaré ab l' ajuda
Del Salvador del poble Israëlita
Pel Regne etern.
Del qui 's diu qu' Es y estat y may no's muda,
Te de la mort les claus, dels cels que habita
Y del infern.

«Ell lluytará ab nosaltres» la fé em vala.
Ab son senyal prou saben com s'hi lluyta
Los Cathalans;
Tota l' Espanya seguirá fent gala
De sa grandesa: si «Al Alarb» acuyta
Ja era á les mans.

De gestes de prodigi permetere
Gloriós lo rendiment ¡teua la gloria!
De la rahó,
Assi en la nua espasa tant jo espere
Com en lo cor en Dèu y haurá victoria
Nostre penó.

Tres voltes arborat lo travessavas,
Oh toledá Archebisbe, al que hi brodaren

Digitized by Google

Vermella Creu
Pel llarch de la batalla de «Las Navas»:
Tres voltes lliure als darts, sols s' hi clauaren
Del pal arreu.

Clavijo y Merida: al llumenós prompte
Lo Apóstol fill del tro guiáus, l' espasa
Roija de sanch,
Dos cavallers esprits dels Maurs dan compte
La victoria á Simancas dants á casa.
Lla 'l Soldat Sanct.

Dels cims als valls de Ausena 'l Rey devalla
Comanat que s' hauria á Covadonga,
Al camp vensut.
Ja les sagetes tórnanse ab la malla
Dels sagetans, pinthi un Lleó, n' allonga
Baltech lo escut.

Nostre sanct Jordi ens ajudá á Valencia
Y la Creu dels Cathólichs pren Granada
Lluent' al Cel,
Mostras, gran Dèu ¡Tu sol gran! l' assistencia
En lo combat: ah! encar una vegada
Lluyta pel feel.

Tos enemichs s' aduhen la venjansa
Dant al feel bras divina fortalesa
Tu lo esforsat,
Tes maravelles canten t' alabansa,
Dèu sol lo bo, inmortal, de rigidesa
Mas Dèu irat.

Bregue la bestia enllá perque passible
Lo Redemit adoració li fasse
A Heracli 'l Sol,
Sol Dèu totpoderós dins lo impossible
Pot que la Creu com l' Arca la mar passe
Ab ton estol.

En aquell temps Tu, contra 'ls Chananeus,
Fins les estrelles posas en batalla
Del firmament
Y disparares contra 'ls Amorrheus
Pluja de pedra seca per metralla
Los llamps y 'l vent;

Tu, qui gitant espasa matadora
Ques maten fas eu mig del Medianita
Los esquadrons.

Digitized by Google

Altra farás «legió fulminadora»
O les xurriaques cayguen d' altre Scita
So'ls gamfanons.

Ara adormit á est poble que contemples
Des dalt ton trhone inmens de infinits astres.
«Alsat» diuslí:
«Alsats vostres banderes que d' exemples
Prous n' heu rebuts; via fora á llurs rastres;
No 's jau aci.»

Ta veu desperta al ferre al qui s' hi aferra
Qui deslliurar sabere en Alemanya
L' Emperatriu,
Quis conquestaren berberesca terra
Y les Mallorques, feren la campanya,
Qual recort viu,

Per ton Sepulcre de la Terra-Sancta
Ab gran colp d' ells, lo Compte y En Godofre
Lo de Billó;
Ta gloria com ton poble aci baix canta
Prega la teua, quan les armes t' ofre,
Benedicció.

Si dels Romans lo sceptre combateren
Y fins á Murcia conquestar anaren
Terres endins,
Tu sabs, Senyor, si les banderes eren
De nostres quatre Barres que aterraren
Als Sarrahins.

Fos de batalla en mar que retentia
Dels segles en la nit per maravella,
Combat naval
M' aparegué en galees; qui n' eixia
Enlayravas com ánima á la estrella
Matutinal.

De la Ciutat de Dèu och la campana!...
Jo lluytaré pel Regne de justicia
Y de Perdó,
Per la Creu lluytaré, la Sobirana
Qu' aduins d' un cautiveri de perdicía
La Redempció.

Ab fé, virtut, valor, perseveransa
Com servent teu, com digne net dels avis
Jo lluytaré
Contra 'ls scients apóstols de ignoransa

Y la mentida, contra tants d' agravis
Fets á la Fe,

Contra la mes greujada tiranía
De stulta folla qui ab sciencia nega
De igualatat,
Contra models y mestres de anarquía
Salvatge y barbara que ab sanch ja rega
La iniquitat.

Guardes entorn la pátria y sols es guarda,
Res qu' era abans, gelat materialisme
Sens una Lley,
Desbarrament social que fa basarda,
D' homens cegats quis gitan á un abisme
Sens Dèu ni Rey,

Guardas un Cesar superbiós deixeble
De intrus Weishaupt en guerra ab lo Vicari
De Jesu-Christ,
Degenerades rasses d' esprit feble
Moribundes vensudes ab desvari
Joyós y trist,

De Ministres de Pau adintre reixes
Si no acoltellejats al Sacrifici,
Guard del Senyor
Les Verges consagrades que alsan queixes
Llunyes del claustre, guard dolors sens vici,
Plers sens amor;

Ferma lo Temple dansa y espectacle
Sems les sacres Imatges s' enderrocan
L' orga sonant,
N' es profanada l' ara al tabernacle.
Fills de Isaurich les vases sagrats tocan,
Ombra d' Adrian

Dessobre runes bastia Elia novella
Y en lo Sepulcre, Bethlem y al Calvari
Deus erigeix!
Senyor! Senyor! s'obert' altra cibella?
O quin ángel la trompa va á sonarhi?
Quel temps fineix?...

«Lo poble qui la Lley Sinaica abjure»
Ja en ton Nom los Profetas li anunciaren
A nostra etat:
«Adorará á Astarthé, Moloch, Mercure,
Y ell perdrá béns y l' honra que li daren
Y llibertat.»

Digitized by Google

Ah, pobres, si ve'l Many, ídols de inercia!
Mireu, adoreuli al Labar postremnos
De Constantí.
Rassa enemiga: al llum dels Reys de Persia
T' aterrarém. Firám! mes defensemnos
Al camp Llatí.

Veig ja omplenant ta gloria cels y terra.
Sanct sometent, de celestial centura
Veig: via sus!
Causa es del Dèu de les armades ¡Guerra!
Sacre-Cor val: et te ma embrassadura,
Cor de Jesus.

Cant jo Studita armifer t' alabansa,
A Tu y á la Verge Sancta Maria
Belicorós
Ja em coman per la Benaventuransa:
Tota la gloria dada al Senyor sia
Y á mi 'l repós.

LLORENS DE CABANYES.

1872.

Digitized by Google

NO MATARÁS

(A MON AMICH EN VICENS ARTEAGA.)

Alsant un Crist, reverent,
Diu lo confés al pacient
Ensemps que 'l butxí s' enfeyna
Untant 'ls cargols de la eyna
Pera sortí be del pas:
Recordat que 's de Dèu lo manament
«No matarás».

Y mentres la má del hom
Don' á 'l eyna l' últim tom;
Mentres fina 'l delincuent
Entre 'l burgit de la gent
Qu' enrotlla 'l fúnebre pas.
Ressona del confés la veu potent:
«No matarás».

JOAN PONS.

Digitized by Google

LA CORONA DE ROSAS

La nit que á son aymador
Al castell va doná entrada
Son virginal front cenyia
Corona de rosas blancas.

Lo dia que 'l mon deixá
Se veya sobre la caixa
La corona d' aquell vespre
Ab las rosas desfulladas!

16 Juny 1873.

ROSSENDO ARÚS Y ARDERIU.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

«Comision de monumentos históricos y artísticos de la provincia de Gerona.—*Breve Reseña del resultado de la visita al Real Monasterio de Santa María de Ripoll,* escrita y presentada á la misma por el vocal delegado *D. José M. Pellicer y Pagés.*—Gerona: Imprenta y libreria de Vicente Dorca, 1875.»—Un qüadern de 39 págs. ab una lámina.

Ensemps qu' animats del major agrahiment, lliurém albará de rebuda á la predita Comissió de monuments histórichs y artístichs de la provincia de Gerona, d' un exemplar del opúscul dalt intitulat, que ha tingut la complacencia de remétrens, aprofitém aquesta ocasió, sens deixar la ploma, pera donarne compte á nostres lectors.

Tots recordarán qu' en lo primer certámen de la *«Asociacion literaria de Gerona»* celebrat en 1872, guanyá altra dels premis oferts, lo nomenat D. Joseph M. Pellicer y Pagés, per una *Memoria* descriptiva del célebre Monastir de Ripoll, demostrant en tota ella una pacient investigació histórica no interrompuda desde llarch temps, un estudi detingut del monument y una erudició gens comuna, si be es de dir qu' en algun punt mes ó menys secundari, com á obra humana, deixava un xich que desitjar (1). La obra fou generalment ben rebuda, lo premi se considerá justament adjudicat y alhora que s' admirava aquest trevall ab que 's feu coneixer lo Senyor Pellicer, valguentli lo títol d' individuo corresponent de l' Academia de l' Historia, aplaudia tot bon catalá rublert de digne entussiasme, l' amor patri que respiravan totas sas planas, com á estel que dreturá l' inspirada pensa del autor.

Aquest mateix es, donchs, lo qui, guiat per aytal amor, que molts ténen en los llavis y pochs com ell en lo cór, fa poch ha desafiat abnegadament divers perills é incomoditats, pera lograr, com ha obtingut, que cessás la profanació del tan venerable Monastir de Ripoll y

(1) En honra á la veritat y á la justicia manifestarém qu' en una discusió crítica sostinguda en certa societat literaria d' esta Ciutat, al temps de la publicació de la *Memoria*, prenguerem la paraula pera defensar al Sr. Pellicer de la ferma diatriba ab que, per rahó de dit treball, l' acometé un quasi compatrici seu, fill també de la provincia de Gerona, fundantnos en lo pur amor á la terra de que 'l considerabam animat, pero també denunciarem los aludits defectes, puig altre cosa no consentía la ingenuitat de nostre carácter.

Digitized by Google

se retornás á dita Comissió de monuments de la provincia, deixant de pertanyer eix antich casal, ahont se agombolaren la pau y la caritat, á cap d' aquellas hosts de fills de la guerra que matàn ab lo bull de llurs passions, los mes bells recorts de la finada vida de nostres besavis.

En lo §. I. de la sua *Ressenya* esplica dit Senyor las gestions practicadas personalment á dit efecte, devant lo vice-president de la Diputació carlista y los plausibles resultats d' ellas. Dona, després, en lo II. una ideya general dels sepulcres de Princeps catalans soterrats á Ripoll, quals restos urgeix recullir, servintli de brújula pera obtenir la certesa de l' existencia dels mes principals uns dístichs llatins del gran abat Oliva, continguts en cert necrologi comensat en lo segle X y una nota marginal deguda á algun piadós monjo, que detingudament examina y traduheix. Relata en lo III las investigacions y estudis especials que feu en lo mateix sentit sobre la tomba den Guifre *lo pelós*, (mijansant lo qu' apar en dit necrologi aixis com en martirologi dels segles X al XI) y ha portat á bon terme, segons se despren del párrafo IV. en lo qual descriu la felis troballa que realisá junt ab lo metje D. Joseph Raguer y á presencia del Notari de la vila de Ripoll, Agustí Caballeria, de la tomba bisoma d' aquell Compte de Barcelona, ahont hi reposaban sas despullas y las de son primogénit Rodulfo, bisbe d' Urgell. Exhumadas é inventariadas ab singular cuidado é inteligencia per lo esmentat facultatiu, foren interinament depositadas en dos caixetas, esperant sens dupte lo plausible dia en que oberta al culto l' iglesia del Monastir, sian eixas y quantas mes se recullin, degudament col-locadas en lloch sagrat, al mateix temps que conservat ab gran zel aquell cenobi per los ripollesos, ja quels nets agrahits, deuhen sempre tenir á grandíssima honra, perpetuar los monuments, que parlan eloqüentment de nostres ilustres progenitors, á la generacions esdevenidoras.

Los dos últims apartats de la *Ressenya,* si be digressius, son á nostre entendre, los que mes interés despertan al historiador, acabant de completarlo un curiós apéndix de quatre documents justificatius, ço es, dos comunicacions oficials, l' inventari dels restos existents de las ossas den Guifre y den Rodulfo (2), y l' acta notarial qu' al efecte s' estengué. Una lámina-dissenyo de la referida tomba bisoma, termena lo qüadern, del qual voldriam transcriure algun fragment, encara que no fos sino dels dos derrers documents pera cabal coneixensa dels lectors de La Renaxensa, empero traspassariam excessi-

(1) ¡Quan estrany es qu' en los sepulcres d' un compte-rey y d' un bisbe, no s' hi encontrassen á mes dels ossos, sino algun bossí de las vestiduras que judiquém consumidas, al menys alguna espasa ó diadema, algun bácul ó anell, algun objecte, en fí, que certifiqués plenament tàn curiosa troballa!

Digitized by Google

vament los límits d' est article, breu per sa naturalesa. Finirémlo prestament, felicitant, ab tot l' entussiasme que 'ns inspira l' amor á Catalunya, al ilustrat escriptor Sr. Pellicer y á la digníssima Comissió de monuments históricbs y artístichs de la provincia de Gerona, per lo lloable zel d' abdos en conservar una de las primeras glorias históricas y artísticas de nostra mare patria, la qual els hi quedará eternament reconeguda.

A. Balaguer.

Jochs Florals de Barcelona 1875.

II.

Poesias líricas y morals.

La idea general de certámen conté en si la de deber en los cridats á dirimirlo, de atendre en cada un dels objectes entre que versa, de qualsevol especie sian, á duas condicions de bondat, una absoluta, altra relativa. No basta 'l que sobre tots se 'n destaque un com á mellor, per á concedirli 'l premi; que si aixís fos, podrian, en poesia, obtenirlo *La historia del assessinat del estorer*, per exemple, y en pintura, un quadro d' aquell Apeles que 's prometia fer un Sant Antoni de sa figura si li surtia ab barbas y si no una Puríssima; no basta, dich, sino que es precís qne, apart d' aquesta preeminencia relativa, tinga la preeminencia independent del coteig, responga y consone ab aquell tipo que en la ment del examinant viu com á terme de comparació intuitiu, tipo de formas massa aéreas y contorns massa en bocet per á poguer ser realisat, pero que ab la forsa del gust aquilatat en l' estudi s' imposa com á lley al criteri individual, convertit en un d' aquells cristalls que contorcen y deforman la fesomía com si, tancant en sas facetas la bellesa essencial y verdadera, ja que no poden ferla visible, mostressen al menos lo que dista d' ella la bellesa parcial que se subjecta á sa reproducció reflexiva.

Per á fer, donchs, un estudi complet y conciensut de las composicions premiadas en lo certámen derrer dels Jochs Florals, convindria poderlas examinar baix aquella doble fase y tenir á la vista las que á ellas foren posposadas: com aquí, empero, no 's tracta de residenciar los judicis literaris del Consistori, sino de indicar, segons la propia manera de concebir lo terme de comparació y á la llum mes ó menos radiosa del gust propi, si las escullidas tenen la talla necessaria per á encabirse sense que 'l hi vinga ample, en lo lloch que 'ls hi senyalá dit Consistori, no ha de fer gran falta la de la apreciació comparativa ab las que han quedat encarpetadas en l' arxiu dels Jochs, apreciació que per altra banda havia de ser de poch interés per á la majoría dels lectors.

Digitized by Google

Tenim formada una tant alta idea dels premis que s' adjudican anyalment en la festa del primer diumenge de Maig, voldriam veu-'rels tant realsats y que hi anés anexa á favor del poeta una tant merescuda gloria de tal, que si 'l nostre desitj fos lley, hauria quasi d' atenye 'l límit de la perfecció possible la composició que á tal alsada deixessem enfilar; puig prefeririam que quedessen inadjudicadas las joyas, á ferlas guasardó d' inspiracions migradas y travallosas per mes que, aixís y tot, se surtissen ó aparentessen surtirse de la adotzenada esfera de lo vulgar. Poesía agraciada ab premi, en la accepció restricta d' aquest mot, hauria de reunir en brillant consorci tanta novetat en lo pensament capital, tanta originalitat en la trama, en lo desenrotllament y en la consumació, tanta riquesa en las imatges, tant carácter per fí, en lo conjunt y en los detalls fins los mes mínims, que fós en son género una veritable obra mestra, obra que la literatura pogués presentar com á model no transitori, y que constituhís per á ella y per al poeta que tant brillant inspiració hagués sentit, una gloria que ni l' Aristarch mes exigent pogués entelar ab l' alé de sos análissis, ni l' ignorant mes ignorant desconeixe per la obtusió de sas facultats perceptivas. En lo que pertoca als accéssits, allí 'l camp mes ample; allí distincions á favor de la perfecció parcial, en lo pensament, en la forma, en la intenció, fins, si cab, en la dicció esclusiva.

Sentat aquest precedent, lo lector no se sorpendrá de la severitat que tal vegada distingesca en algun punt al present estudi crítich, que, certament, com mes s' eleva 'l tó, mes difícil es que la veu humana arrive a emitir la nota, y mes difícil que, un cop emesa, la sostingue sense esfors ni violencia.

Si á la llum de semblant criteri examinem la *Cansó dels aucells*, de D. Frederich Soler, flor natural en la colecció que venim examinant, podem afirmar sense vacilació que no s' acosta de tros á lo que hauria de ser per á ocupar ab justicia 'l lloch que ocupa.

De la lectura de la *Cansó* 's despren que son objecte primordial es contar la historia dels infortunats amors *de una donzella y un bell galan* á qui un mal fat separa, arrastrantlo á ell á un camp de batalla hont mor, y á ella *sota d' un sálzer d' un monestir,* que sent lo derrer suspir de sa agonía y veu exhalarse de sas marcidas despullas l' ánima enamorada, que fuig al cel á juntarse ab son anyorat amich. Fins aquí la inventiva del autor ha hagut de esforsarse poch, ni pot reivindicar com á mérit imputable l' aroma de trista tendresa que escampa producte quasi inconscient la relació de tant poética historia, y que constituheix lo mellor encís de la balada. Si en lo teixit de la faula no hi ha novetat, no succeheix altre tant en la manera de presentarla, en la ideació d' aquella escena de despedida que *prop de la platxa, ans que la lluna sortis del mar*, te lloch entre l' oronel y 'ls demés aucells, pochs moments avans de la partida del primer

Digitized by Google

en busca de climas mes suaus de primavera; despedida en que 's conta la relatada historia y altras, totas tristas, *cap d' alegría*. La escena es delicada, tendra, ben sentida.

¿Ni qué mes oportú entre aquellas amables criaturas de la naturalesa que passan la vida volant, cantant y estimant, que 'l recordar l' epissodi tristíssim d' uns amors desgraciats de que han sigut testimonis, apoteósis d' un dels sentiments mes purs y mes en armonía ab lo poétich paper que representan aquells sers en la naturalesa, y fins, si cab, ab las ideas ó disposició d' ánim que havian de sentir al despedirse de son company, tal com los pinta 'l poeta? En aquest punt no hem de retallar las alabansas que aquest mereix, ni retreure algun levíssim defecte que una crítica mesquina pogués trovar tildable en lo que especta á la elecció dels distints interlocutors en aquella poética despedida, defecte que podria ser fill d' un descuyt cohonestable en l' autor, qui, enamorat de la idea, está en lo posible que no atinés en la conveniencia d' arrodonir per complet los distints detalls que havian de contribuhir á darli forma. Si fins aquí, partint de la base de que dita idea es nova oblidant que, baix cert punt de vista, podria ella considerarse no mes que com agrupació baix un plan preconcebut, d' una série de personificacions frecuents en la poesía, y sobre tot en la amorosa, en la qual ja de molt antich fan gran paper aucells de tota mena, si fins aquí, afegim, hem encomiat ab entussiasme la *Cansó*, no podem seguir fent igual en quant á la forma estrínseca de la mateixa. La combinació métrica de las estrofas es nova y pintoresca, y las consonancias dels catorze versos de cinch sílabas de que 's compon cada una donan á la frase una cadencia que sona agradablement á la orella, contribuhínt al efecte total: lo llenguatje, apart de poquíssimas construccions irregulars que poden admetres com á llicencias poéticas, té naturalitat y fluhidesa; pero, en cambi, hi ha un defecte que no podem passar per alt, y es la disposició artificiosa y sempre consemblant de totas y de cada una de las estrofas de la composició. Cert que l' artifici existeix indefectiblement en tota obra d' art, pero es precis que no aparesca á fora baix pena d' enlletjirla, com es lleig veure apareixer per entre 'l boix que tapissa 'ls pilans de un arch triomfal, las descarnadas fustas que forman l' armatoste interior que 'l sustenta. En Soler, ó per una desviació,—per á nosaltres ho es—de son gust, que 'l porta á enamorarse de lo travallat, de lo ingeniós, ó per la facilitat en versificar que l' empeny á aixecar barreras á son pas á fí de lluhir sa agilitat en saltarlas, propendeix no pocas vegadas á aquesta ingeniositat y artifici en la estructura, que si seduheixen de primer moment perque representan una dificultat vensuda, disgustan tot seguit no bé un s' adona de que la dificultat hi es perque l' autor ha volgut que hi fos, no perque las exigencias de la obra la fessen inevitable. Aquella simetría sempre igual, en la contextura

Digitized by Google

dels que podriam dir parlaments de cada un dels actors de son bell quadro, aquella identitat de formas que las fa semblar com buydadas en un sol motllo y sols divergents en lo matís mes ó menos pujat de son color, aquella repetició d' una mateixa idea y fins d' uns mateixos termes al final de cada posada, cosas totas propias d' una poesía festiva, traheixen massa l' estudi ab que han sigut elaboradas, y dissonan en la martxa de la composició, aminorant la impresió que 'l poeta vol produhir ab sa faula, ofegada ó refredada al menos per la falta d' abandonament, d' espontaneitat que porta en sí semblant disposició estrófica.

Difícil ha de ser fixar lo verdader objectiu que 's proposá 'l Rey Salomó al compondre la admirable inspiració qne ab lo títol de *Canticum canticorum* figura com á únich exemplar en aquella antiquíssima toya literaria que s' anomena Vell Testament, manifestació originalment sublime del geni lírich que distingia als nets de Moisés. ¿Fou un cant profá, ó bé un cant religiós y profétich? No serem nosaltres qui optem per un dels dos estrems d' una manera categórica, per mes que, al considerar que fins en las pocas produccions hebreas del tot agenas á la religió hi estampa aquesta mes ó menos marcat son peculiar segell, nos inclinem á favor de lo primer, es á dir, á creure que en lo Cántich dels cántichs lo primordial es lo profá, y lo accidental aquell iluminat misticisme que 's deixa entreveure á cada pas en la execució: dualisme de carácter que podrian haver contribuhit á engendrar, apart dels exemples literaris en que havia format son gust, l' orgull y amor propi del autor y, com a corolari d' aquestos, lo desitj d' engrandir las proporcions d' aquella Sulamith, pseudónim tal vegada mes ó menos pretensiós d' alguna de las seixanta reynas, vuytanta concubinas *et infiniti numeri adolescentularum*, com deya ell, ab que distreya sos ocis l' egregi y no gens esquerp fundador del temple de Jerusalem.

Empero, sia com se vulga, creyem que ni avans ni ara, y molt menos ara que avans, ha de ser per á la major part dels lectors gran foco d' efusions religiosas la pintura que s' hi fa d' aquella intensa passió que atravessa á salts repetits desde la terra al cel y desde 'l cel á la terra, y que participa á la hora de las contorsions nerviosas del amor mes sensual y fins mes lasciu, y dels pudorosos deliquis d' un ideal enamorament que té son centre d' acció en l' ardor de las facultats mes purament afectivas de la ánima.

Això en quant al original, hont la mateixa incoherencia y vaguetat que resultan de la intervenció activa y capritxosament alternada del *amat* y de la *amada*, la ausencia d' un plan regular y lógich en lo desenrotllament, y us de certas figuras, tant de dicció com de pensament, raras, estravagants é incompatibles ab lo geni de la poesía moderna, contribuheixen tal vegada á modificar la impresió eminentment profana que en sa essencia tendeix á produhir, y á al-

Digitized by Google

terar als nostres ulls la veritable é inicial naturalesa d' aquella espansió lírica; que si d' aquí descendim á la imitació que 'n vulga fer un poeta modern, qui, per las distintas exigencias de la Musa regnant, se veu privat d' aquells recursos, es á dir, té de regularisar y afitar ab mes precisió son plan y té de rebujar certs ornaments retórichs sustituhintlos per altres mes en armonia ab lo gust vigent, haurem de convenir per forsa en que, una de dos, ó careix la imitació d' aquell rich aroma que del original s' exhala, y 's converteix en un cant fret de mes ó menos sabor religiós, ó bé té de renunciar á ser un símbol místich per á reduhirse als límits mes modestos de poesía erótica. Llevat d' axó, 'l *Canticum canticorum* no pot fer á nostre entendre sino suministrar, y encara, prévia elecció feta ab una estraordinaria severitat de criteri, algunas imatges y comparacions ab que embellir una homilía en lo púlpit d' una iglesia cristiana. La rahó repugna, en lo temps present, á concedirli cap altre ministeri religiós.

Del defecte enunciat adoleix lo *Cant de Salomó* ab que 'l conegut poeta de Figueras, D. Anicet de Pagés conquerí en los derrers Jochs Florals lo premi de Fe, ó sia la viola d' or. Lo *Cant de Salomó* es una composició eminentment erótica, apassionada con una inspiració de Byron, sensual com una escena del Tasso, poética com un idili de Teócrit ó una égloga pastoral de Virgili; tot, tot, menos una poesía, per la via del símbol, religiosa. En va 'l poeta per á dár semblant carácter á sa brillant inspiració clou lo cant del rey sabi ab un comentari esplicatiu del simbolisme resident en los amors d'aquest ab la pastora, en va escriu las sis derreras estrofas del cant, ornantlas ab las galas de sa imaginació viva, per á desvaneixe la impresió primera: las tintas ab que está pintada la escena que la produhí son massa calentas per á lograrho: ella es massa profunda y massa *pagana*, si cab dirho, per á pretendre despres ab esperansas d' éxit borrarla y convénce al lector de que aquell rey es Deu ó Jesucrist, aquella pastora tant volguda, la Iglesia, y aquella cabanya hont s' executa la lasciva escena de passió entre l' un y l' altre, la futura *cabanya payral de tots los homes*. En lo *Cant de Salomó* ó hi sobra la meytat segona, ó hi sobra la meytat primera: la una y la altra son entre sí incompatibles, defecte inevitable en que havia d' incorre qui, impresionat per la lectura del *Canticum canticorum*, pretengué, no imitarlo ni parafrasejarlo, que ni imitació ni paráfrasis es del mateix, com sembla pretendre la Memoria del secretari, la poesía en cuestió sino inspirarse en ell, aprofitar los elements poétichs de que está saturat y escriure ab semblant base una composició de gust y estil modern, que s' adaptés á las exigencias de la moderna poesía, tant incompatible ab la disposició y carácter d' aquella admirabilíssima inspiració hebrea.

La representació de lo ideal per medi de lo corporal, aprofitant los

Digitized by Google

punts de contacte que entre l' un y l' altre existescan, es la fórmula del procediment poétich, com la idealisació de lo material dintre de certs límits es la fórmula de la poesía. La alegoria y la personificació son per això mateix recursos de que frecuentment usa 'l poeta. Si personificar á Jesucrist en un amant lúbrich y á la Iglesia en una desenvolta pastora es inconvenient y forsat, per la antinomia irresoluble dels dos estrems, no ha de ser tal, com no ho es, la personificació de la fantasía, d' aquesta facultat creadora que palpita en lo cervell humá y es la manifestació mes gráfica de la espiritualitat de sas facultats intellectivas, en una dona, en una ardent enamorada que acut á las citas de mitja nit que li dona 'l poeta y, abrassantse ab ell, abdós s' enlayran

> camí del cel, vers la bellesa ignota
> . . . .
> bons cavallers en un corcell que bota
> y que renilla y trota
> sentint lo frech d' uns esperons de foch.

Tal es la sustancia de la poesía d' aquell títol, *Fantasía,* ab que ' Sr. Reventós conseguí 'l primer accésit á la Flor natural. Per á dar una idea al lector de sas qualitats literarias, nos bastará reproduhir los termes en que consigna 'l judici format d' ella, per boca del Secretari, lo Consistori que la premiá. Sa elevada concepció, diu aquest, la originalitat de moltas de sas imatges per mes que sia de planye que no totas unescan á lo atrevit de son vol la escrupulositat de la sua exactitut, son to sostingut sempre y la destresa del poeta en encadenar ab los encisos de la descripció 'ls esbarjos lírichs de son cor, son las rahons que pledejaren á favor seu, ab éxit, per á que li fos adjudicat lo citat primer accésit. Deplorem que 'l natural desitj d' abreviar sa relació crítica privés al autor del precedent jndici de concretar mes lo cárrech d' inexactitut en las imatges que fa al poeta: nosaltres no hem sabut veurel fundat, si bé que aquesta divergencia pot ser filla de una noció diferenta que tinguem de la latitut que pot concedirse á aquella figura retórica. Aixis, nos atenim únicament á lo del atreviment en son vol, que, cert, atrevidas son á la par que brillants, imatjes com las de

> 'l Simoun redreçantse
> igual que una serpent, en lo desert:
> . . . .
> la mar ab sa plana crestallina
> y l' ona que hi camina
> com trista imatje del juheu errant:

y las que engalanan l' estrofa final, que es d' una suavitat encisadora:

Digitized by Google

Posa en mos llabis sempre aquella bresca
que 'm va adormint suau;
fes sempre la ramor de palmes fresca
que 'm diu que quan finesca
á la ombra d' un llorer trobaré pau.

Per sas imatjes, per sos pensaments, per la unitat no interrumpuda de son to y per son acert en la imitació d' altras poesías de ben catalana escola, com diu la citada *Memoria*, meresqué 'l segon accéssit á la *Flor natural* la poesía del Sr. Coca y Collado, *De sol á sol*. Son mérit, mes que de conjunt por dirse que es de detalls, y, certament, alguns n' hi ha, en especial en la segona part, que avaloran notablement la composició. Per via d' exemple y per á dar al lector que no la conega alguna mostra de la poesía del Sr. Coca, citemne algun fragmeut, escullit al atzar.

De prop meu miro la ditxa
com un sol encés y clar;
mes quan vaig per acostarmhi
se 'm posa un núvol devant.
La fel que he beguda es tanta
que ni 'l gust trovo ja amarch,
fins la fel té sa dolsesa
si 'l cor s' hi va acostumant.....

Mon pit apar una cova
hont son niu las serps hi fan.
y per criar las petitas
xuclan las grossas ma sanch...
Primavera de ma vida,
primavera que te 'n vas,
pels pochs jorns que t' he tinguda
prou que 't ploraré molts anys.

No 's queixará 'l Deuhet arquer de que no 's pagués tribut á sas aras en lo certámen literari últim: á la vista tenim una altra composició que ab lo títol d' *Amor* apareix suscrita per D. Jascinto Torres y Reyató, y obtingué 'l segon accéssit al premi de *Fé* (!) No s' assombre 'l lector del precedent paréntesis, que mes nos assombrem nosaltres al veure classificada com á poesía religiosa ó moral á una poesía que sols recorrent una trajectoria endiabladament parabólica pot rebassar los límits racionals d' aquells géneros. Si duas ó tres alusions incidentals al Amor *abstracte* que gravita cap á Deu, si la impresió de cert carácter idílich á la pintura de la vida que ab sa estimada anhela fer lo poeta, bastan pera calificar de religiosa una composició destinada á cantar al amor *en concret*, confessem paladinament que en lo mon literari actual no existeix la irreligiositat que molts suposan, puig admesa semblant regla d' apreciació, no hi ha poeta dels qui escriuhen d' amor—y no hi ha qui se 'n descuide—que no tinga plenissima opció á una cadira en lo Paraninf celestial, al costat dels mes macerats anacoretas.

Per lo demés, la poesía del Sr. Torres té qualitats recomanables de forma, de las quals podrá dar una petita idea la cita del parell d' estrofas que á continuació transcribim.

De la nit la regina
lo nostre apartat niu vetllará muda:
veurémla que camina

Digitized by Google

com verge desvalguda
que anyora amors y va pel cel perduda...
Y contarém la vida
per los viatges anyals de la aureneta;
pel temps que en la florida
vorera del riu quieta
lo rossinyol festeja á sa aymadeta.

La única poesía, donchs, ben classificada, al entendre nostre en la secció de poesía religiosa ó moral, es lo *Reculliment* del citat Sr. Pagés, agraciat per ella ab lo primer accéssit á la *Viola d' or* que se n' havia ja anteriorment endut ab lo *Cant de Salomó*. ¿Se 'ns vol passar la frase? Lo *Reculliment* es una oració mental, en lo bon sentit del mot, pero oració mental hont las consideracions que s'aduheixen per á provar lo no res del home y la necessitat que té de confiar en que esta vida terrena no es sino un pont bambolejant sobre l' abisme del pecat que mena á una terra de promissió, terme definitiu del esperit, duhent cubertas sas formas descarnadas ab la noble túnica de la imatge vigorosa, de la imatge admirablement gráfica, que enmanlleva doble valor á la severitat del estil, á la relativa duresa del vers, no exent per aixó d' armonía, y á la sobrietat oportuna y ben ensopegada concisió de la frase. Semblants qualitats fan del *Reculliment* una de las composicions mes ben colocadas del volum que 'ns ocupa.

Arrivem ja al final del present estensíssim article crítich, puig falta sols per á completar l' exámen de las poesías que ab mes ó menos propietat terminológica hem agrupat baix l' epígraf que ho es del mateix ocuparnos, de *L' Hereu*, de D. Joan Baptista Ferrer, premiat ab lo *llorer d' or* que costejá la Diputació de Gerona, y de *Nostre temps*, accéssit al premi, tampoch aquest any adjudicat, que ve oferint desde l' anterior á la mellor epístola satírica moral, la Societat «*La Misteriosa.*»

«Pintura animada, vivesa en la descripció, coneixement de nostras costums, tendresa y suavitat en tots los tochs y un flayre tant casolá com ingénuament poétich, presenta tot á la hora lo quadro distingit (*L' Hereu*, del Sr, Ferrer) que sobressurt també per l' atinat us del llenguatje, que ni cau may en lo vulgarisme, ni paga lo mes remot tribut al artifici.»

Aquesta es la opinió del Consistori que 'ns estalvia 'l travall de darli forma á la nostra que coincideix ab aquella. Y aquí 'n va un tros que dará una idea del tot de tant simpática poesía:

Las mares quan van á fira,
¡com llambregan entorn d' ell!
Fins alguna dant la volta
fa com qui d' etzar lo veu
y escometentlo riallera
li parla del mas y 'l temps,
girant després la conversa
sobre saraus y festeigs
per caure com qui no hi toca
sobre una filla que té:
que un bon partit per las noyas
no es per fer lo desentés,
y, tractant d' aixó, las mares
¡figuréu 's que no han de fer!

Digitized by Google

L' autor de la *Epístola á Guillem* que dú per títol *Nostre temps,* no es lo poeta jeremiach que, posant los ulls en blanch y alterat lo rostre per las estudiadas contraccions d' un dolor d' escola, suspira á raudals la anyoransa de un temps que aixís mateix, plore ó no plore, no ha de descotxar lo sudari pesant que 'l reté inmóvil en son llit de mort; ni es tampoch lo profeta del esdevenir que, contorcentse com una epiléptica Pitonisa, evoca d' entre las boyras de l' endemá perspectivas brillants, y vaticina auroras novas de dias d' un goig incompatible ab lo que es fonamental en la naturalesa humana; es tant sols l' home sensat, l' home práctich, l' home de recte criteri que gira á son voltant la mirada, y ab l' escarpell del sentit comú observa la época en que viu, las personas que 'l rodejan, los fets que de la una y dels altres son característichs; y de semblant análissis deduheix com á síntessis filosófica que si no es or tot lo que llúu, tampoch deixa d' haverhi cosas que en realitat ho son, que al costat de censurables vicis medran y prosperan virtuts fecundas en bé que al costat de grans massas opacas resplandeixen grans massas de materia lluminosa é incandescent, com en lo sol; y ab aquesta convicció increpa als qui per esperit de sistema ó per una passió rídiculament pueril ó per una cobardía afeminada, no tenen per la época, ni per las personas, ni pels fets, á la hora que aprofitan sas ventatjas, mes que paraulas d' irracional escarni y vilipendi, ó sentiments de innoble por.

Lo tema, com se veu, trascendeix á article de periódich ó á capítol d' un llibre de ciencia social, y per lo mateix lo gorch del prosaísme amenassava ab engolirse la inspiració poética que á tant árida materia volgués dar calor. Aquella, empero, salva 'l mal pas: la forma epistolar en que esplana son pensament lo poeta, la naturalesa de las observacions que aduheix per á esplicarlo y apoyarlo, l' encadenament ab que se succeheixen las unas á las altras, y mes que tot, la expressió y pintoresch graficisme de sas locucions y de sas imatges vestidas ademés ab un estil seré y templat tant exent de construccions enfáticas com de frases rastreras, poetisan en quant es possible la idea del autor y distingeixen sa laudable composició moral.

Prou per avuy si es que no ja massa. En lo número vinent nos ocuparém de las poesías históricas que figuran en la última publicació del Consistori dels Jochs Florals, per á concloure del tot en lo inmediat següent la série d' articles de que aquest es lo segon, examinant las produccions dramáticas y las narracions en prosa que en aquell se contenen.

J. Sardá.

(*Seguirá.*)

Digitized by Google

NOVAS

Próximament veurá la llum en Avinyó un volum de poesías de Frederich Mistral titolat *Lis Isclo d' or*, editat per lo conegut poeta llibreter Roumanille.

Dias passats s' estrená al Prado Catalá lo drama en tres actes *Ferida al cor,* original del aplaudit actor D. Gervasi Roca. En aquesta producció lo Sr. Roca ha demostrat grans qualitats, que apreciá 'l públich prodigantli 'ls aplausos, axís com als demés actors que l' acompanyaren en la perfecta execució de l' obra, en la qual per obsequi al autor prengué part la distingida actrís Srta. Balbina Pí.

Aplaudim com se déu lo desprendiment de la Societat que acaba d' adquirir lo Convent de l' Ensenyansa, al cedir á la Comissió de Monuments d' aquesta Provincia tots los objectes de valor arqueológichs que 's trobin al verificarse l' enderrocament d' aquell.

Han sortit á casa Verdaguer las *Cobles fetes ara novament sobre la justicia y cruel mort d' Antoni Roca, escandalitzador de tota Catalunya: y la de son companyó Sebastiá Corts*, que forma part del *Romancer* que publica D. Marian Aguiló.

Lo acreditat periódich «El Ramillete» ha donat com á regalo á sos suscriptors, una col-lecció de dansas americanas tituladas: Ecos de América, fetas per los coneguts pianistas americans, senyors Obradors, Tavarez, Gibert, Astol y Vera, algunas d' ellas molt ben ritmadas y de bonicas formas melódicas.

Digitized by Google

La *Ilustracion Española y Americana* acaba de publicar en los números 8 y 15 d' Agost prop passat, un notabilíssim estudi degut á la ben tallada ploma de nostre intel-ligent amich y colaborador D. Joseph Puiggarí, y titolat *Barcelona monumental* en que s' ocupa successivament de tots los monuments artístichs qu' enclou esta ciutat, desde los temps mes antichs fins al present segle. ¡Deu li pach ab amor los xamosos fruits qu' ab son estudi regala á sa patria Catalunya!

S' ha estrenat al Odeon un drama catalá de circunstancias en 4 actes titolat *La Seu de Urgell.*

Retorném á la il-lustrada Revista de Coimbra «*O Instituto*» la mostra d' agrahiment que 'ns envia per las constants visitas que tenim á gran honor correspóndreli y després de recomanarla en general á tota persona instruida y aymant de la nació portuguesa á qui volém com á germana, femho molt especialment dels *Estudios philológicos* de J. F. Gonçalves Cardoso qu' ab gran seny reconeix l' orígen diví de la paraula y proba aprés ab la comparació dels idiomas hebráich, syriach, árabe cophta ó egypki, grech, irlandés, sclavon, armeni, geórgich, sanscrit ó nagari y talongu ó talinga, l' unitat primitiva del llenguatge.

En la botiga d' argenter del Sr. Oñós hem tingut ocasió de veure quatre joyas fabricadas per aquella acreditada casa, y destinadas com á premis pera 'l próxim certámen de la Academia Bibliográfica Mariana de Lleyda. Consistexen en una lira, una ploma, una bandola y una cítara, totas d' argent, portant ademés la ploma un llas d' or ahont s' hi llegeix lo nom de l' institució. Lo delicat de l' execució, la bellesa dels detalls y sobretot la veritat ab que respectivament imitan aquells objectes, fan de las indicadas joyas una obra verament notable que acredita una volta mes á la casa Oñós, y honra al artista que las ha treballadas.

Digitized by Google

Ab regularitat y ab acceptació cada dia major continúa publicant la acreditada casa Espasa y Salvat, la col-lecció de poesías catalanas de D. Frederich Soler. La bondat de la edició y lo ben dibuixat dels grabats fan que molt be 's puga comparar ab las obras de mes luxo que 's publican al estranger.

El Sumari del número 32 del popular setmanari *La Bandera Catalana* es lo següent:
Girona, per *Joseph Fiter é Inglés.*—Llegendas del travall, per *Antoni Careta y Vidal.*—Entre dos vins, (traducció); per *Enrich Franco.*—Poesías: Amor, per *Víctor Balaguer.*—La rosa desfullada, per *J. Maria Codolosa.*—Novas.—Llista de suscripció per las víctimas del vapor *Exprés.*

La Academia de Bellas Arts ha encarregat al reputat escriptor En Francisco Miquel y Badía lo discurs necrológich pera la sessió que á la memoria del inmortal pintor catalá dedica aquella il-lustrada corporació.

Quedan reimpresos los números 1 del primer y 1 del any segon y dintre pochs dias, ho quedarán los demés que quedavan agotats. Los suscriptors á qui falten poden reclamarlos á esta administració que 'ls servirá puntualment.

S' han entregat ja á l' estampa molts dels originals del *Calendari Catalá* que anyalment publica D. Francesch Pelay Briz. La impresió creyém quedará llesta per tot lo mes d' Octubre.

Se 'ns ha dit que dintre pochs dias surtirá un setmanari humorístich titulat *La gorra de cop*. Li desitjem llarga vida ja que ve en l' estudi de la prenpsa catalana á propagar la llengua patria.

Digitized by Google

Se 'ns demana per persona autorisada l' inserció de la següent rectificació á alguna idea continguda en lo anterior article bibliográfich del Sr. Sardá, sobre lo volum dels Jochs Florals d' enguany.

«Sense dir res sobre 'ls *estatuts morts á ma ayrada*, ja que es una apreciació del articulista, que valdrá mes ó menos en lo concepte dels qui assistiren á la última reunió de Senyors Adjunts, ni sobre lo referent al deute que, segons lo firmant del article, tè contret lo consistori ab lo Sr. Aulestia, premiat antany per sos *Quadros de historia catalana*, y mantenedor enguany, ja que 'l mateix Sardá regoneix los motius de delicadesa, que poden haver obligat als mantenedors actuals á no satisferlo, es impossible passar per alt la afirmació que sembla establirse en l' indicat article de que 'l Consistori haja aplicat á gastos corrents lo fons de reserva que quedá del anterior exercici, á fí de poder donar un volum tant nutrit de materia com lo d' enguany.

Pera evitar júdicis inexactes, es precís fer constar que no sols no ha tingut lo Consistori necessitat de fer us d' aquella suma, sino que dels ingressos, ordinaris després de haverne cubert tots los gastos, lo de impressió del volum inclós, espera poder deixar una suma tal volta major que la del any passat, que 'l Cos de Adjunts aplicará á lo que crega mes convenient».

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres	Cartas de viatje	229
Joaquim Salarich	Ferro carril de Vich	237
Modest Vidal	Pas al art	245
W***	Hans christian andersen	248
Llorens de Cabanyes	Al deu de les armades	251
Joan Pons	No matarás	256
Rossendo Arús	La corona de rosas	257
Andreu Balaguer	Bibliografía	258
Joan Sardá	id.	260
	Novas	226

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 23

LA RENAXENSA

15 de Setembre

ESCRIPTORAS MADRILENYAS

No ab la galantería deguda al sexo á que pertanyen, per que la dona te alguna cosa del sexo contrari, quan ab varonil esfors y clara inteligencia invadeix resolta 'l camp de las lletras, sino ab la recta imparcialitat del verdader crítich que no s' extrema en los defectes y avalora en son just preu las bellesas, pláunos avuy donar á coneixer als lectors de La Renaxensa, algunas inspiradas escriptoras que com la Bell-lloch, la Penya, la Monserdá, la Emilia Palau y altras no menos distingidas en Catalunya, recullen en terra de Castella verts llorers y triomfs segurs que prometen ab lo temps tornarse llegítimas y durables reputacions.

Partidaris de la fraternitat universal, creyém que 'l geni no te patria perque existeix en la de tots, y per lo mateix voldríam veure reunits en íntima amistat y fraternal abrassada tots los genis de la terra en las diferentas manifestacions de la estética. Estas consideracions nos han mogut á empendre un trevall, fins si 's vol exótich pera nostres lectors, empero que estém per assegurar, no li ha de mancar interés y novetat.

Aném, donchs, al assumpto no sens declarar que analisém de memoria y encara per referencia algunas vegadas; que no tenim documents á la vista ni coneixém la materia tant á fons que poguém tractarla ab tota la extensió deguda á sa importancia. Fiém tant sols en la bona voluntat dels lectors y la recta intenció que 'ns mou.

Considerant en molt á totas ellas y subjectantnos rigurosament al ordre alfabétich dels apellidos, apareix en primer

Digitized by Google

lloch Julia de Asensi, jove simpática en la edat mes hermosa de la vida, cantora inspirada, de sentiments purs é inteligencia ufana. Nascuda á Madrit, si no recordem mal, filla d' honradíssima familia, modesta en sas aspiracions, naturalment distingida, de amena conversació y d' amable tracte, Julia de Asensi posseeix extensos coneixements históriċhs y literaris, pensa ab acert, sent ab tendresa, versifica ab naturalitat y sab dar á sas composicions una puresa y sensillés encisadoras. Com á prova de lo que diem vegis los següents versos que al étzar copiem d' un periódich.

EL CIEGO.

Rogó á Dios con acento conmovido
Que le dejara ver, y Dios le oyó:
El pobre ciego se quedó dormido
Y mas tarde con vista despertó.
Vió los campos, la luz y los colores,
El ave que cantaba en libertad,
Los brillantes insectos y las flores,
Del mar la soberana inmensidad.
Vió el arroyo, la choza y el palacio,
La blanca luna, el sol abrasador.
Antorcha suspendida en el espacio
Para lanzar eterno resplandor.
Pero halló que el amigo en quien creia
Le engañaba con pérfida maldad;
Que la mujer que amaba, se reia
De su amargo infortunio, sin piedad.
Todo era puro, todo era belleza
En el mundo que el ciego imaginó;
Vió de lo inaccesible la grandeza,
La pequeñez de los mortales vió.
-¡Oh Dios que el Universo entero pueblas,
Dijo, tú que reinando en él estás,
Dame tambien mi reino de tinieblas
Pues mi único deseo... es no ver más!

Tal es lo carácter poétich de Julia de Assensi, tal la inspirada cantora que ha vingut á escriure en lo llibre de las musas una hermosa página.

Modesta fins á la exageració, desconfiada de sí mateixa com passa ab lo mérit veritable, hi ha que arrencarli gayre be á la forsa sas produccions pera donarlas á coneixer en los periódichs; escriu ab aplom y ab repós en las horas d' esplay y honesta diversió, essent l' encant no sols dels seus sino de quants tenen la ditxa de tractarla. Te escrits alguns dramas y comedias desconeguts pera tots, fins pera nosaltres, algunas llegendas, publicadas unas, inéditas altras y varietat de composicions en prosa y en vers. Julia te germanas també escriptoras, també inspiradas, empero la circunstancia de no donar sas obras al públich nos priva del plaher d' un just elogi. Un germá de Julia, lo conegut poeta D. Tomás de Assensi, en la actualitat publica un periódich que ella administra (1) donant aixís una prova mes de la inteligencia que tant la enalteix.

Amiga de Julia y com ella jove é inspirada, encara que mes somniadora, mes intrépida y menos práctica es la bella poetisa, si mal no recordém andalusa, Roser de Acuña

(1) *La Mesa Revuelta.*

Digitized by Google

Y VILLANUEVA. Tinguérem ocasió de sentirla una nit en lo *Liceo Piquer*, notabilíssima tertulia artístico-literaria de la que potser nos ocuparém un altre dia. Llegí una bella composició que logrà arrencar á la selecta concurrencia espontanis aplausos. Sa veu era delicada y conmovedora com sos versos; sa figura ideal y distingidas sas maneras; sos cabells rossos y sos ulls blaus semblavan altras tantas baladas alemanas, cayent com benéfica pluja del esperit sobre 'ls cors marsits. Desde allavoras no hem tornat á véurela, mes jamay l' hem olvidada. Passá com una exhalació que enlluerna y mor; y per aquesta circunstancia, tal volta no sapiguém apreciarla en son just mérit. Dalt las altas regions de la fantasía qu' ussurpa frecuentment la solidés de la inteligencia, peca potser de difusa, empero sos versos, fonts de armonía, conmouen sempre. Serveixin de mostra estas estrofas de una composició que titula *Las Aves del cielo*.

—Suave destello que la vida alumbras,
Risueña imágen de hermosura extraña,
¿Cual es tu nombre, que saberlo quiero?
—Soy la esperanza.

—¿Por qué te alejas de mis turbios ojos?
¿Por qué en el cielo desplegar tus alas?
¿Dónde caminas que saberlo quiero?
—Vóime á mi pátria.

En aquesta forma segueix describint la gloria, l' amor, las ilusions y dona fí ab aquest sospir consolador arrencat del fons de sa ánima:

¡Todo se aleja del mundano suelo!
¡Todo en la tierra para siempre acaba!
¡Feliz momento, cuando el alma diga...
—¡Vóyme á mi pátria!

Segueixi Roser de Acuña per lo noble camí que ha emprés y procuri enmotllar á las exigencias del art las toyas de sa rica fantasía, y las fundadas esperansas de avuy se tornarán ab lo temps fruyt sabor6s.

L' ordre alfabétich nos porta á la ploma los noms ja ilustres de dos escriptoras justament celebradas en la gran república literaria. No esperansas d' un demá, sino realitats veritables d' avuy, potser no haurian de formar part d' aquest reduidíssim catálech, empero lo relevant de llurs mérits, l' admiració que 'ns inspiran, llensan nostra humil ploma á la temptació de dedicarlas algunas ratllas. Nos referim á *Patrocini de Biedma y Joaquima García de Balmaseda*.

Qui no coneix á Patrocini? qui no ha llegit en la major part dels periódichs diversitat de poesías, articles y fins novelas?... La casualitat, millor que altre inconvenient, nos

Digitized by Google

ha privat moltas ocasions de tractarla; no la hem coneguda, empero hem llegit gran part de sas obras; coneixem sa vida, sa posició social, sos dolors y sas virtuts. Viuda y mare desditxada, hermosa á judicar per lo retrato que publicá no fa gayre temps un periódich madrileny (1) duyent en la pensa la aristocracia del talent y en las venas la de la sang, despreciant potser la aristocracia de la fortuna, Patrocini troba en sas mateixas desventuras, en sos dolors de mare, en sos breus dias d' esposa, en los heroychs sacrificis de sos ilustres majors, fonts abundosas d' inspiració y deus de sentiment. Llegeixis, sino, las elegias á sa filla morta, primorosa filigrana d' exaltacions sentimentals y poéticas, cascata de notas argentinas, vol d' aucells guiats per nn ángel á la regió consoladora de la eternitat ¿Desitjeu saborejar tots los tons de sa flexible lira? Llegiu son poema históricb, llegiu *El Héroe de Santa Engracia*. Desde lo mes tendre á lo mes terrible, desde 'l bes pudorós de la esposa enamorada á las sangnantas escenas de extermini, los horrors del incendi, l' estrepit de las batallas, las cruels vicissituts de la pátria en perill, l' heroisme de sos mártirs, ab épica entonació, y cadenciosos versos, tot te cabuda en lo geni especial de Patrocini. Rebi, donchs, l' homenatje de nostra admiració, y permetins parlar sisquera breument de la escriptora no menos apreciable Joaquima García de Balmaseda.

També la coneguerem en lo *Liceo Piquer* durant una vetllada literaria cual recort dificilment olvidará nostra memoria. Tenim la satisfacció de contarnos no sols en lo número de sos admiradors, sino en lo de sos amichs; en várias ocasions la hem sentit llegir composicions que ab molt gust firmaria lo mes escrupulós literat. Erudita sens afectació, dotada de un criteri ficso y clara inteligencia, coneixedora de la verdadera bellesa, ella discuteix de literatura ab la regularitat y correcció de un académich. Infatigable en lo travall tradueix conciensudament novelas pera 'l folletí de la *Correspondencia de España*, escriu revistas pera 'l *Correo de la Moda*, compon poesías líricas, y molt de tart en tart embelleix la escena ab alguna joguina dramática d' escassas pretensions y atildat estil, sent d' esta manera l' orgull y carinyós descans de sa velleta mare.

JOAN TOMÁS SALVANY.

(*S' acabará.*)

(1) El Bazar.

Digitized by Google

DUAS DIADAS

Pocas vilas se mostran tant pintorescas com la de Sant Feliu de Codinas, dita vulgarment del Pinyó. Edificada al cim d' un serrat, demunt mateix de la roca pelada, se presenta sempre neta y bonica com un glop de llet, y está tant ayrejada que may cap dolenta malaltia ha pogut ferhi presa. Per un costat, ab bell fons, guayta á la hermosíssima vall de Riells ab son petit y alegre poble al mitj, refrescantse ab las abundosas y frescas fondaladas de Vall de Ros y Sant Miquel del Fay; per l' altre, los esbarrancats torrents dels frondosos boscos de Gallifa; mes enllá, al derrera, l' espadat mont de Sant Saturní; y per últim, á la part de devant, un tros de fondo del Vallés.

Del mitj d' ella naix un barranch que dona á la vila la forma de ferradura y que estimbantse desseguida, separa de tal manera sos dos caps, que marxant paralelament y veyentse y veyentse de molt aprop, se troban, no obstant, á una mes que regular distancia. En lo fons del barranch hi campejan ab sempre rica ufana 'ls horts y 'ls arbres, com que hi raja sempre á dojo l' aygua rica y bona pera beure. A l' un cap de vila hi ha la Iglesia, alta y de arrogant figura, que jau demunt mateix del barranch, en lo qual apoya en atrevits archs un costat de fábrica; per l' altre costat de vila hi passa 'l carrer major y carretera que de Caldas va á Moyá, y per lo tant conté las millors casas y botigas.

Encara me 'n recordo d' una vegada, ja fa anys, que hi vaig passar; en ample llindar del portal d' una antigua casa, s' hi llegia ab grossas lletras la següent quarteta:

Nadie pase este portal
sin que jure por su nombre
ser la Vírgen concebida
sin pecado original.

Ara quan hi vaig tornar á passar, lo lletrer estava esbor-

Digitized by Google

rat: la revolució sens dubte havia cregut que aquella máxima era indigna d' un poble civilisal.

Uneix los dos brassos de la població un hermós passeig al entorn del qual hi han edificadas nombrosas fábricas; y la gent, pera no donar tanta volta, s' han obert desde la Iglesia un camí que passant pel fondo del barranch los porta mes aviat, empero mes cansadament, d' un tros de vila al altre.

Era un dia de Corpus. Las campanas repicavan alegrement al sortir de missa primera, y la gent ab bellugadissa munió se llansá cap á llurs casas. ¡Quí hagués vist aquell aixam de vermellas barretinas y mantellinas blancas escampantse per tot arreu, seguint uns, la jovenalla, los dreturers y barrancosos camins de la dressera, y seguint los altres ab lo pausat pas de la vellesa l' ample y pla carrer que junta la vila! ¡quí hagués vist aquella munió de gent bulliciosa y animada ab l' alegria al cor y 'l bon vis á la cara, als primers raigs del sol ixent, sota d' aquell hermosíssim cel, demunt d' aquellas frescas fondaladas!

De prompte un repicament de picarols y de enrahonaments alegres vingué á donar mes vida á aquell quadro: pel darrera de la vila, pel cantó de las altas montanyas, baixavan un aplech d' homens y noys tots ab animals carregats de flor de ginesta, de cireretas y brancas de olm y pollancres pera guarnir los carrers per quan passés la professó á la tarde.

Tothom aná á rebrels, y com á bons amichs y vehins se partiren lo vert fullam, la hermosa flor, la rica fruyta, y s' escamparen cadascú per son carrer, y 'ls homens comensaren á passar cordas d' un cantó al altre, fenthi bonicas enramadas, mentres las donas, desguarnint sas arcobas de las cortinas de rovell, feyan ab ellas, un aquí, un allá, vistosos altars ahont entremitj de gran lluminaria y olorosas flors pogués descansar lo per sempre alabat Santíssim.

Algun bordegassot y alguna que altre noyeta treyan las gavias dels aucells pera que refilessen al passar lo Senyor de cels y terra; y los que vuydas las tenian, per no ser menos que 'ls altres, las treyan també ficanthi á dins algun petit, ben petit gosset, cunill ó lo que primer los hi venia á ma, ab tal que fos una cosa petita y bufona.

Axís se passa aquell dia, sempre ab animació y alegría: al ser avansada la tarde, ja tot estava llest, com que, pera

Digitized by Google

enllestirho, ningú feu mitjdiada; tota la vila semblava cuberta per un sostre d' or y esmeragdas; encara que hagués sigut de bella nit, s' hi hauria vist com si fos al pich del dia, tants eran los llums que en cent altars cremavan, en los carrers y plassas; lo pis estava cubert de olorosíssim vervelló, y las vermellosas y frescas cireretas acabavan de donarhi un tint de joya inesplicable.

En un carrer de vora la plassa, una gentil donzella acabava de donar son últim toch á las moltíssimas flors que adornavan son altar; may li estavan prou be, cap altre hi posava com ella tant d' empenyo. A son costat un nen de set ó vuyt anys, afavorida sa cara d' angelet per la graciosa y vermella barretina, brillantli sos ulls de joya, mirava ab atició la vermellosa fruyta, pensant que després de la professó seria pera ell, y tot saltant alegre devant d' ella, anava cantant ab sa infantil y pura veu:

La cirereta 'm fa ballar
quan la veig tan vermelleta,
la cirereta 'm fa ballar
quan la veig vermellejar.

Sa germana ó sia la donzella del altar, capficada perque no li quedava á son gust

— Calla, Badó; li digué impacienta.

Una rialla franca, fresca y alegre ressoná á son costat.

— ¡Ah! ¿ets tú, Jaume? preguntá ella, mitj rient y ruborisantse, al que acabava de arrivar. ¿No t' havia dit que no vinguesses avuy?

— Ma bella amada, respongué l' interpelat, ¿y creus tú que podria jo passar una festa sense veuret?

Ella se 'l mirá contenta y amorosa.

— Si, digué, mes jo volia que 'l meu altar fos lo mes ben guarnit pera causarte una sorpresa quan passesses.

— Ja me la ha causada ara.

— Jo volia mitj amagada veure 'l moviment que tú farias al passar; feya vuyt dias que no pensava mes que en eixa sorpresa, y ara me la has destorbada.

— Y no t' aconsola de sa perdua la que jo t' he dat, sorprenente en ta impaciencia perque tot quedés á ton gust?

— Sí, mes venintme á destorbar, digué ella baixant de

Digitized by Google

la mesa ó altar ahont fins allavoras havia estat agenollada, no 'm quedará prou be, y quant passis no t' agradará.

— Tot m' agrada, Catarina, tot lo en que tú hi posas la má.

Dos ó tres companys d' en Jaume li vingueren á dir que ja tothom estava reunit pera la professó y que sols hi faltavan ells. Y efectivament, los del ball dels bastons impacients deixavan sentir son *trech*, *trech*, *trech*, donant la senyal de marxa.

Quan la bandera del Cassino passá per devant de l' altar guarnit per la Catarina l' abanderat la feu saludar per tres vegadas, quasi fins á tocar á terra.

No sé si es profanació lo que vaig á dir, pero crech que la bandera saludá mes á la que l' havia guarnit que no pas al altar; en quant á la jovencela, estava radiant de joya y no s' hauria cambiat per ningú d' eix mon.

Las campanas tocavan totas al vol celebrant lo sagrat misteri de la Eucaristía en que tot un Deu s' havia donat als homens ab sa propia carn pera la salvació nostra; y las músicas feyan ressonar los acorts per la pintoresca vila embaumada per cent mil flors, mentres Jesus sacramentat, donada la volta por tota ella, tornava á entrar en lo sagrat temple. Tot era joya y alegria.

. . . .

Havia passat alguns temps; la Catarina ja no somreya; las rosas de sas galtas s' havian convertit en blanchs lliris.

Los pares d' en Jaume eran uns menestrals ben acomodats, mes encara que no ho haguessen sigut, s' haurian vengut fins l' últim fil de la camisa pera lliurar á son fill de la quinta; aixís es que fins allavoras cap pena ni mal de cap aixó 'ls doná, tant mes quan s' havian anat preparant pera quan vingués aquest cas. Mes vingué l' any en que fou cap del gobern l' eloqüentíssim orador que ab tanta de valentía y entussiasme havia anat predicant de poble en poble contra 'ls que «*arrencavan als fills dels brassos de sas mares,* y *dels brassos de las germanas als germans*», y ab son gobern, si be no hi hagué quintas, fou perque se varen fer enteras, no bastanthi ni 'ls diners á redimir als joves.

Avans, en la major part dels pobles, lo jovent s' associava y junts pagavan lo soldat ó soldats que 'ls hi tocava: pochs pobles eran los que hi tenian de enviar personalment als que 'n surtian. Aquell gobern buscant la igualtat hi feu

Digitized by Google

anar personalment á tothom, y 'ls robustos y malaltissos, los forts y 'ls endebles, los avesats á la fatiga y 'ls nascuts pera 'ls penosos treballs de cap, tots á una tingueren de marxar, deixant buyts los pobles y portant un contingent horrible als hospitals militars.

No hi hagué remey; lo Jaume, lo dols estimat de la Catarina, tingué també d' anarhi; havia arrivat á la edat marcada y un dematí fou arrencat dels brassos de sos pares y dels de sa estimada. Be s' havian afanyat aquells pera arreplegar lo preu del rescat; be havian estalviat y fins privat de cosas de vegadas imprescindibles pera tenir la quantitat necessaria quan arrivés lo cas; be havian sigut previsors en tot y per tot pera salvar á son fill: no hi hagué remey, hi tingué de anar.

Desgraciadament, ja hi havia la horrible guerra que 'ns destrossa y aniquila: una generació entera, jove y plena de vida, desapareixía al sufriment d' una mort per germans causada. Tot lo floret de la juventut era arrebassat, y en Jaume, destinat com tot lo contingent catalá als ensangrentats camps de Navarra, trobá en ells una trista si be gloriosa mort pera sa patria.

Per ço la Catarina no mitjreya, per ço anava migrantse cada dia y per ço sa mare sens consol plorava veyent la desgracia á casa seva.

—

Torná á venir lo Corpus y 'l sol irradiant y hermós torná á llensar sos vivificants raigs demunt la terra pera glorificar aixís l' august misteri que en aquell dia celebra la Iglesia. Tornaren á repicar las campanas al sortir lo Santíssim, que aquest any no recorregué mes que 'ls voltants de la Iglesia; mes ay! que sols lo acompanyavan uns quants bons jayos, y al derrera totas las donas ab cor trist y plorosa cara; de jove ni un; pot ser en aquella hora eran ja tots morts! Ni hi anava 'l bell abanderat, ni devant de casa la Catarina hi havia altar guarnit, ni enramada d' or y esmeragda; tot era sol y trist; sols lo petit germá de aquella, tot solet, ab un penjoy de cireras á la má, cantava encara, ab baixa veu, perque no 'l sentís sa mare:

La cirereta 'm fa ballar
quan la veig tan vermelleta,

Digitized by Google

la cirereta 'm fa ballar
quan la veig vermellejar.

En quant á sa germana, feya pochs dias que son esperit havia pujat ab son amor á la mansió eterna á gosar al costat d' un Deu que es tot pau y ditxa, la ditxa y la pau que li negá la terra.

María de Bell-lloch.

Digitized by Google

A.....

Una mare jo tenia...
ay! que no l' he vista may!...
Sens la seva amor la vida
es de llágrimas un mar.

—

Una dona jo estimaba
—com las flors las donas son—
y la espina porto encare
esfonçada dins del cor.

—

De la pátria m' encenia
en las glorias inmortals,
y hem entrat la pobre pátria
tots plegats á foch y á sanch.

—

Hora malaventurada
ha tingut la meva sort.....
quants y quants de bona gana
se n' anirian del mon!

A. DE QUINTANA.

Digitized by Google

LO 9 TERMIDOR

TRADUCCIÓ DE TH. AUBANELL.

—Ahont vas ab aquest tallant?
—Sò 'l butxí: los caps segant.

—Tacat dels peus á la cara
Vas de sanch: réntat la má.
—¿Per qué? Si hi torno demá!
M' esperan tants colls encara!

—Ahont vas ab aquest tallant?
—Sò 'l butxí: los caps segant.

—Ets butxí, ja ho sè: y ets pare?
Un infant may t' ha mogut?
Sens frissar, ni haber begut
fas morir infants y mare.

—Ahont vas ab aquest tallant?
—Sò 'l butxí: los caps segant.

—De morts n' es plé 'l catafal:
postrats te pregan los vius:
ets un home, ó no, qué dius?
—Deixáume acabá 'l jornal.

—Ahont vas ab aquest tallant?
—Sò 'l butxí: los caps segant.

—Digas, quin gust tè 'l tèu vi?
La sanch brumeija en ton got?
Y al tallar pá, creus que pot
serne de carn un bossí?

—Ahont vas ab aquest tallant?
—Sò 'l butxí: los caps segant.

—La suor, lo fatich t' atrapa:
repósat: ta arma esmossada
pot mancar una vegada
y ¡ay! si la víctima escapa.

Digitized by Google

—Ahont vas ab aquest tallant?
—Sò 'l butxí: los caps segant.

—Ha fugit! quan no t' ho creyas
Vè 'l torn. Posa 'l coll aquí:
tos ossos veurás cruxí
com cruxir los altres feyas.

Esmolém bè los tallants
que 'l butxí está en nostras mans!

DAMÁS CALVET.

Digitized by Google

ENSOMNI

T' he vista, nina, en somnis
pujar timbas, lleujera,
y entrant dintre l' ermita,
xamosa, falaguera,
cercar á aquella Verje
que cura 'l mal d' amor;
t' he vista ab gran recança
la ma en lo pit posárte,
signar l' anell que portas
y en terra agenollarte,
tot descubrint ta pena
los esbatechs del cor.

He vist com á ta vora
cert jove s' atansava
y 't deya «¡vida meva!»
la tua ma agafava
y enfront d' aquella Verje
te feya un jurament;
he vist con mitj confosa
tu caure la jaquías,
y ohint sa prometensa
mirantlo te dalías,
en ell sols consagrantne
ton tímit pensament.

He vist com de la ermita
surtíau tots joyosos
y timbas devallantne
corríau afanyosos
ab l' ánima explayada
y ab la esperansa al cor;
he ohit com los del poble
vejentvos junts se 'n reyan,
y quan passat havíau
mil flestomías deyau
capassas ellas solas
de fé' avorrir l' amor.

He ohit com á tos pares
ta ma 'ls hi demanava
y aquets l' hi concedian

Digitized by Google

y ell d' emoció plorava
jirant l' esguart depressa
al lloch 'hont érats tu;
t' he vista com fugías
ab cara de goig plena,
entravas dins la cambra
y apres eixint serena,
he ohit com tu li deyas:
«¡Jo t' am' com á ningú!»

He vist com vos casavau,
la poble 'us aclamava,
un bes en los teus llavis
lo jovencel deixava
y tu també li feyas
á n' ell un bes al front;
he vist... pero alashoras
m' he deixondit, m' aymía,
y al veure qu' era somni
l' afany que jo tenía
he dit: «¡si aixó ella feya
primer que fine 'l mon!»

Enrich Franco.

27 Agost 1875.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

Jochs Florals de Barcelona—1875.

III.

Poesias históricas.

Comensem prenent acta de un fet que té una importancia relativament no extgua si, com es potser d' esperar, desperta la afició dels poetas que buscan inspiració per á sos cants en la dramática de la historia y 'ls mou á encarrilarse per novas sendas no petjadas hont poden conquistar honra y gloria tant grans com las que anant per hont han anat, han conquistat fins ara.

La literatura dú en sas entranyas com gérmen de necessaria existencia la idea de la pátria: unidas abduas per una forsa d' atracció que las agermana, navegan de conserva per entre las edats moventse gallardament al buf d' una mateixa brisa en la fortuna, y batudas y escalabradas per un mateix cop de mar quan una constelació fatal agita en contra de la nacionalitat á que corresponen las fins alashoras mudas y subjugadas forsas de la naturalesa.

Mateu la pátria y morirá la literatura: pero ressusciteu la literatura, y al calor de sos besos se revifará la pátria y sacudirá 'l sudari que la cubria, aixecantse altiva sino ab la realitat d' un present que pugne ab lo que es ja indestructible, ab la brillantor dels recorts, ab la grandesa del passat, brillantor y grandesa que forsarán á la admiració á admirar quan no al desitj á desitjar.

Quan fa alguns anys torná la catalana al palench de la vida, son primer suspir fou un suspir patriótich, son primer cant un cant de noble anyorament. Obrí la historia, y per una atracció imperiosa 's fixá en aquellas planas en que apareix sa terra ab vida propia, característica, independent, quan, hermosa trilogía de germanas, la Corona catalana-aragonesa mena ella mateixa sos cavalls triomfadors per l' hipódrom de la edat mitja envers la meta de la supremacia, enterbolint ab la polvoreda de son pas la envejosa mirada de sos rivals que en va forsan la carrera per á arrebatarli 'l premi. Berenguers y Ramons, Jaumes y Peres, Rogers y Urgells foren llavoras sos idols mes venerats, estels de primera magnitut que ab l' esplendor de sos raigs ofuscavan en lo cel de la fantasía poética tots los recorts d' altras épocas si menos sonadas, tant gloriosas, si menos conegudas, tant com aquellas digne objecte d' estudi.

La época romana anterior al cristianísme, per exemple, ¿qué no

Digitized by Google

presta á la fantasía que ab l' estudi sapiga obrirse pas per entre las malesas que privan ó dificultan son ingrés? Epoca de transició entre la barbárie dels temps prehistórichs y la refinada civilisació de la época imperial, durant dos secles, desde la cayguda de Sagunto que suscitá la vinguda dels romans fins á la sumissió dels Cántabros y Asturs baix lo poder d' Octavi, 'l monstre de la guerra imperá prepotent en la península ibérica, fent de son sol, tant mellorat en la partició de dons per la naturalesa, morada de la desolació y del carnatge. La desfeta torrentada arrastra en sos remolins selvas y cabanyas, homes y feras: Roma y Cartago en las furiosas embestidas que alternatívament las hi cenyian la corona del mon, arrastraren cada una de sa part baix los plechs de sas banderas á las nacions indígenas espanyolas; y cert, que no foren estas ni las menos bravas ni las menos fermas en aquellas jornadas en que contendia la ciencia militar dels Aníbals y dels Escipions, colocats sempre devant per devant, com per una fatalitat invencible, en la colossal disputa d' Africa y Europa. S' eclipsava ja la estrella de Cartago; Roma vencia, quan encare dos héroes dignes de la llegenda, Indibil y Mandoni, etjegavan sos ilergetas y ausetans contra las disciplinadas legions llatinas: pero estava de Deu que Roma arrollés quants obstacles s' oposessen á son pas, y 'ls dos capdills queyan esmicolats per las pesantas rodas de son carro de guerra, com queyan mes tart Viriats y Sertoris y tants egregis capitans que ab mes ó menos sort parcial intentaren la emancipació d' Espanya del jou del Capitoli. Quan no 'l dart de la batalla, 'l punyal ó las matzinas segavan en flor sas temibles enemistats. ¡Es tant constant en la historia la figura dels Judas!

Espanya no podia, empero, deixar de ser la escena de combat dels Romans: y quan aixafats sos enemichs esterns, Roma sentí plétora de vida y volgué desfogarse en la guerra intestina de sos fills, també 'ls camps ibérichs hagueren de ser teatre d' epissodis no dels menos capdalts en la gegantesca porfía de Cesar y Pompejus, y en ells contrastaren á las d' aquest las legions d' aquell, preparant ab la derrota d' un exércit sense general, com deya Cesar, la derrota d' un general sens exércit, qual ruina en Farsalia inclinà del tot la balansa á favor del ambiciós triumvir.

¡En aquesta successió de debats cruents, bosch verge encara no esplotat, quants quadros, quanta tragedia, quanta llegenda!

Aqui hi ha, sino, la heróica mort dels *Companys de Sertori,* d' aquella guardia espanyola que s' agrupá al voltant del ínclit Romá que feu trontollar primer lo poder de Syla en Roma y despres lo de Roma en Espanya, y que si no pogué impedir la traició de Perpenna sapigué inmolarse á la memoria benvolguda de la víctima.

Las ideas dominants en los temps moderns, nutridas en las máximas cristianas, semblan repugnar á creure en aquell estóich sacrifici; y no obstant, si 'l testimoni dels antichs mereix fe, es precís créurehi, —y no es aquest lo únich cas que se cita,—credibilitat que trova per

Digitized by Google

altra part un fonament no débil en la consideració de quant estret nusa la victoria 'l llas entre 'l soldat y 'l capitá que á ella 'l mena, y de quant inmensa es la abnegació de la vida propia en esta classe militar que vivint de la mort y arrostrant sos furors á cada pas, arriva á véureli perdre bona part de la feredat natural que al comú de la gent inspira. ¿Quánts exemples la historia moderna no ofereix de sacrificis en certa manera análechs, fets per lo soldat en aras del entussiasme que sent per son general? ¿La Guardia de Napoleon, fentse matar en los plans de Vaterloo als crits de Visca l' Emperador en aquells moments en qui ni 'l llamp de Deu podia fer recular la victoria del camp de Vellington y Blücher, no 's presenta tant inmensament heróica com la guardia de Sertori buscant lenitiu al anyorament en un suicidi voluntari, molt natural dat l' esperit fatalista de aquellas épocas?

Los historiadors no fixan quina era d' entre las diversas regions espanyolas la que havia ministrat lo contingent d' aquella guardia: qui la compon d' Ausetans, quí de Vascons. L' autor dels *Companys de Sertori* no opta en definitiva per cap d' aquestas duas versions que potser no son las únicas: sols sí, fa á alguns de sos indivíduos fills de Salauris (Salou), Emporis y Barcino, inclohenthi ademés entre ells un grech, soldat, d' ofici marmolista, y actor principal en sa composició. En res menciona ni á la regió dels Vascons ni á la dels Ausetans, excepte en quant coloca la escena en aquesta última y prop de la capital que li dava nom.

Hem dit, parlant del grech, que era l' actor principal, y realment, de la lectura de la poesía 's despren que son objecte, mes que contar la mort dels braus soldats de Sertori, aconteixement sols apuntat en la estrofa derrera, es esplicar los actes que á ella precediren, y mes en especial la confecció de la lápida funeraria descuberta prop de Vich, segons sembla, y un fragment de qual inscripció serví de lema y punt de partida á dita poesía.

Aqui va 'l text íntegre de la citada inscripció, é hi va no per á fer gala d' erudició sino perque en ell se basan las nostras apreciacions sobre la poesía del Sr. Soler. Diu com segueix: *Hic multæ quæ se manibus Q. Sertorii turmæ, et terræ mortalium omnium parenti devovere, dum, eo sublato, superesse tæderet, et fortiter pugnando invicem cecidere, morte ad præsens optata, jacent.—Valete posteri.* «Aqui jauhen numerosos esquadrons de cavalleria (tal es la significació clássica de *turma*) que se sacrificaren als manes de Quintus Sertori y á la terra, mare de tots los mortals. Mort aquell, avorrian la vida y combatent ab furia uns ab altres alcansaren la suspirada mort.—Descendents, adeu.»

La forma del epitafi, 'l tenir los verbs en pretérit, la consideració dels sentiments que, cas de ser cert lo sacrifici, havian de dominar en l' ánim dels soldats en lo precís moment d' anar á consumarlo, 'ns semblan rahons un xich poderosas per a no admetre la suposició

Digitized by Google

de que ells mateixos fossen los que decidissen aixecarse aquella acta perenne de son amor al valent general á qui servian. ¿Per altra part —y aquesta es apreciació ja mes directa de la poesía que 'ns ocupa, si be conservant ilació, ab la anterior—nó es ridícul veure á aquells soldats, despres de decidida la mort, entretenintse en contemplar al artista com graba sobre 'l marbre *ab lo curt coltell* las paraulas que li dicta *d' una dezena lo capitá*, y en las quals á pesar de voler pintar

del gran Sertori la negra sort,
sa heróica historia, sa gloria, 'l prech
que diu nostra ánima donantnos mort

no 's parla ni de la una cosa ni de la altra, puig se reduheix la inscripció á dir que

.....«Ab ferro mort se van dar
del brau Sertori soldats forçuts
car desitxavan viure com ell
y no volian viure retuts»,

imitació desditxada del epitafi avans transcrit?

Voldriam que no s' atribuhís ni á prevenció, que no n' hem tinguda may y menos contra 'l Sr. Soler á qui considerem com una de las figuras mes interessants del modern renaixement catalá, ni tampoch á esperit d' oposició sistemática, pero,—ho confessem ab pena y fins ab temor,—no sabem sentir en sa lectura aquella impresió que indefectiblement té de sentirse ab la de un quadro inmens, fet ab inimitable mestria, ple de vigorosos tochs, abundós de sentiment, rich de color, y hont se troban en maridatge ultrafelís la plástica concisió de las descripcions y la ferma expressió del diálech; qualitats que brillan en grau superlatiu en *Los companys de Sertori*, segons lo benevolentíssim judici estampat en la memoria del Mantenedor Secretari: no podem de cap manera arrancar de la vista 'l prisma negatiu que 'ns priva de descubrirhi veritat ni en lo conjunt ni en molts dels detalls, que 'ns priva d' admirar aquells diálechs trencadíssims, element quantitatiu lo mes important en la majoria de las estrofas, que volan per entre las apinyadas filas dels soldats, y en que *un vell*, *un legionari trist*, *un soldat*, *altre soldat*, *un decuri*, *altre soldat*, *altre vell*, *un*, *un altre*, *un soldat*, *un legionari*, *alguns barcelonins*, *un jove*, *un vell*, *un soldat y un centurió atlétich*, discuteixen sobre si han de morir, y un cop resolts, y resolts d' una manera que, usant una frase vulgar, podriam dir molt á la fresca, saludan á sa pátria y á sas familias contestats á chor per tots los presents.

La sublimitat de tot aquest quadro es per á nosaltres una sublimitat de convenció, ficticia, teatral, en que pot ser qui hi té mes part es lo vent que brunz pels arbres entre la foscor de la nit, mes negra que 'l dolor dels soldats, contant la mort traydora del capitá. ¡Quína

Digitized by Google

llástima que en Soler no meditès més sobre un tema de tant alta bellesa! Perque, cert, si peu hi ha en un assumpto histórich hont apoyar una gran concepció poética es en lo sacrifici de la guardia de Sertori. La mateixa inscripció potser senyalava 'l camí: en ella consta que sa mort no fou la mort freda y anti-poética del suicida, tal com la suposa 'l nostre poeta desmentint en això á la inscripció que li servi de guia, sino la mort en voluntaria batalla. La literatura catalana, com totas, conta ab un sens fi de descripcions de combats: pero un combat quasi entre germans, un combat en que 'ls combatents s' abrassan are ab la estreta de la efusió carinyosa y pochs moments desprès ab la estreta asfixiadora de la enemiga, en que 'l vencedor porfia per ser vensut y 'l vensut per ser vencedor, combat que se sosté per la forsa d' un sagrament y per l' ardor bélich excitat com instintivament en l' ánim d' aquells braus que no respiravan ab pit ample sino l' ayre del carnatge y de la matansa; un combat aixis, repetim, no ha trovat encara, al menos en la poesía catalana, son cantor. ¡Quin alé per á aquesta tasca! pero en cambi ¡quína originalitat en aquell que encertés de ple en lo blanch! Per á semblant descripció no caldria que 'l vent brunzís ni que la nit fos negra: la sublimitat, la grandesa, residiria en la sustancia del fet y brillaria independentment dels accidents.

Es precís que en una poesía histórica á mes de la veritat relativa que sols á forsa del estudi s' alcansa, veritat de época, de color local, hi resplendeixe la que comparada ab la precedent podriam dir veritat psicológica absoluta, aquesta veritat de tots temps y de tots llochs, subjecta á lleys inmutablesy may violadas per lo mateix que radican en lo essencial de la íntima naturalesa humana; aquesta veritat que 'l poeta deixa impresa en sas creacions ó per intuició irreflexiva, filla de son númen privilegiat, ó despres d' una meditació sostinguda sobre la economía moral del cor humá, quan los personatges que presenta en acció obran y parlan y senten en armonía ab la situació en que 's trovan, y com obrarian, parlarian ó sentirian si visissen la vida real en las condicions imposadas per la fantasía d' aquell.

La figura de Mandoni, per exemple, en la poesía *Indíbil y Mandoni* del Sr. Guimerá, que potser estaria mes ben titolada si se suprimís lo primer d' aquestos dos noms, es una figura que enamora per lo mateix que se la veu viure, resplendent de veritat en totas las situacions, dramaticas á competencia, en que se la trova colocada, per lo mateix que se la veu móures logicament á la impulsió de sentiments certs y reals y oportuns. Anemla seguint.

Havia finat ja 'l temps de la fortuna dels ilergetas; Escipió, l' Africá, havia venjat la mort de son pare y de son oncle derrotant als vencedors d' aquestos; é inseguint la política de conciliació ab que sapigué atraures las voluntats dels espanyols, en lloch d' estremar las consecuencias de sa victoria, perdoná als dos capitans y 'ls hi oferí la amistat romana. A contar aquesta reconciliació mes ó menos sin-

Digitized by Google

cera per part d' Escipió, gens per la dels capitans ilergetas, está destinada la primera de las tres parts en que 's divideix la poesía del Senyor Guimerá.

Figura en ella Escipió rebent á Mandoni en lo foro de Tarragona y oferintli sa destra y sa espasa en senyal de pau. Vuyt versos posats en boca del vencedor reasumeix en la situació. com reasumeix en son carácter, en que brilla tot l' orgull d' un romá que al concedir la pau, ho fa no com á concessió imposada ni per la conveniencia ni menos per la necessitat, si no com á concessió otorgada á títol completament gratuit, com un perdó en certa manera despreciatiu, á cambi del qual no exigeix sino sumissió cega y absoluta al poder de sa pátria, sumissió que per altra part está prompte á exigir y ha de lograr si voluntariament no se li presta. Despres d' aquella estreta abrumadora,

Mandoni 'l ferro ha tremolat: ab calma
després l' acota sense dar contesta,
lo tall besant per amagar la ira
que 'l blanch dels ulls espurnejant sangneja.
y obrintse pas en la maror del poble
recorre plassas y carrers sens esma;
y al lluny, tot sol, arrossegant la brida
fidel son poltro 'l va seguint derrera.

Això es d' una bellesa plástica y d' un colorit admirable, com ho es la escena següent en que apareix Mandoni rebatent la espasa en mitj del ara de Júpiter, encarantse ab lo Deu y jurant guerra á mort als vencedors de sa nació.

Mandoni ha cumplert son jurament: ell é Indíbil han sublevat sos pobles y van á tentar lo suprem esfors. Se traba la batalla que 'l poeta descriu en pochs versos, en la segona part de sa composició: la victoria está indecisa fins que Indíbil rellisca de son cavall

clavada al pit la fulla d' una ascona.
Àvant, mos fills!—esglayador s' aixeca
de Mandoni abrassat, mirant sos pobles.
—Avant! Avant!—y arrebassantse 'l ferro
lo llensa altiu als centurions que 'l rotllan.

Sa mort es la senyal de la dispersió: fugen sos cavallers, arrastrant á Mandoni en sa despavorida carrera, mentres

.....los cónsols las legions congregan
y al veure al lluny en son cavall que vola,
á Mandoni salvar lo cos d' Indíbil
cridan postrats:—Lo mon es teu, oh Roma.—

Fins aqui de las duas primeras parts. ¿Si ellas admiran, qué no

fará la tercera? Mandoni ha sigut entregat á mans de sos enemichs que han decretat sa mort. Puja 'ls grahons del catafalch y tot pujant se despedeix d'Ilerda. ¡Quína entonació, quin patétich en aquella trista despedida que comensa ab imatges tant hermosas com la de sos quatre primers versos:

> Ilerda, *vale*: 'l sol de ta grandesa
> s' ha post per sempre en mitx la nuvolada;
> la Mort ab toga dels inichs procónsuls
> los pens sangnosos en ta cendra escalfa.

En lo moment fatal en que va a caure son cap, que *sa nissaga, mercenaria impura, ven á Roma per á nodrir las águilas.*

> .....uu crit ha ressonat: sens esma
> las turbas s' obren, los butxins s' apartan;
> feresta dona, lo ropatge á trossos,
> ab un nin sobre 'l cor munta las gradas.
> La veu Mandoni y las cadenas trenca
> y esten los brassos de genolls alsantse.....
> Mes ay! que xiula la destral, llampega
> y un tronch desplomas' y una testa salta.
> La mare al poble gemegant la mostra:
> —¿Qué has fet, oh rassa de tants héroes? Guayta!
> ¿y á eix preu te vens á tos butxins? Desperta!
> ¡Venjansa y Llibertat!.....—
> y 'l poble calla.

Hem sigut tant estensos respecte al *Indibil y Mandóni* perque la mellor crítica d' esta poesía es la poesía mateixa. Sas rellevants qualitats no desmereixen perque hi haja, com es possible, falta d' algun colorit históric en certs detalls, ni per alguns altres defectets de detall que, ben analisada la cosa, poguessen descubrirse. ¿Qué valen devant de la veritat, devant de la grandesa de la concepció, y del mérit dels epissodis en que vé desenrotllada?

No sé si hem dit que fou agraciada ab un accéssit al Premi de la Diputació de Lleyda. Lo premi fou adjudicat al tants cops nomenat senyor Soler, per sa poesía *La Batalla de Ilerda.*

La Batalla de Ilerda, en la forma com la descriu son autor, es una errada histórica que no sabem esplicarnos de qué deriva. Basta fullejar los *Comentaris* del mateix César, font histórica de primera ma, y fins prestant crédit absolut á sa narració, fins no retallantne lo que ben segur hi ha á retallar dat que, com tot general, es verosimil que abulte mes ó menos sas victorias y dongue proporcions de combat á lo que no son mes que insignificants escaramussas, se vindrá en coneixement de que la campanya del famós triumvir romá contra dos dels llochtinents de Pompejus en los camps d' Ilerda, no fou mes que una série de moviments estratégichs, admirables als

ulls inteligents si hem de assentir al testimoni del gran Condé que 'ns refereix Bossuet, moviments estratégichs alternats ab freqüents escarceigs de guerrillas, y que terminaren ab l' abandono d' Ilerda per part d' Afrani y de Petrejus, y ab sa posterior rendició á molta distancia d' aquella capital quan la carestia de queviures, la fatiga de martxas y contramartxas, las desercions parcials y la defecció de molts dels pobles aliats hagueren mermat las ja no gayre entussiastas legions prompeyanas. Aquest mateix combat á que sembla aludir lo senyor Soler, puig es l' únich que tingué lloch devant dels murs d' Ilerda, no fou mes que un dels epissodis del siti, epissodi mes important que 'ls altres á judicar per la prolixitat y complascencia ab que 'l narra 'l general historiador, pero tant poch decisiu que terminá atribuhintse la victoria tots dos bandos per mes que, en definitiva, los Pompeyans haguessen hagut de tancarse dintre la ciutat, abandonant a César la eminencia, avuy Puig Bordell, qual ocupació era objecte d' aquella escaramussa. Calcules sa importancia, comparada ab la que li dona 'l senyor Soler, fixantse tant sol en que las baixas dels Pompeyans, segons César, no foren gayre mes enllá de duascentas.

Ara bé: ¿com se compadeix aquest fet, cert als ulls de la historia y admés per tots los historiadors, ab aquella concepció del senyor Soler en que apareixen César jugant lo tot pèl tot, la vila arbolada, 'ls fossos umplerts de carn fins á la gola, 'ls murs de Lleyda reduhits á runa, 'ls Pompeyans jurant *occirse primer que rendirse*, Prosserpina anunciant que Roma es ja de César, y César, cami del temple de Mart, que desde aquell dia la terra mudava d' amo?

No hem de seguir pas per pas aquella desgraciada invenció hont se comensa per suposar jove á César,

> un jove que porta—lo manto de grana
> y en la alta cimera—la lloba romana,

á César que ja en aquells temps tenia, segons totas las probabilitats vora de cinquanta dos anys, (*) y se segueix colocant com á remat de son casco un distintiu que en lloch haviam trovat adornant cimeras romanas: basta ab lo dit y ab las referencias históricas aludidas que es fácil comprobar.

¿Qué val algun detall no d' últim ordre que pot admirarse, axís en La Batalla d' Ilerda com en Los Companys de Sertori, al costat dels imperdonables defectes enumerats que ho son, per á nosaltres,

(*) Lo cálcul es fácil. César, segons sos biógrafos, morí á 56 anys y quatre despres de la batalla de Farsalia, últim fet d' armas de la campanya contra Pompejus, iniciada ab lo pas del Rubicon, y que no durá, segur, mes que cosa d' uns dos anys.

Digitized by Google

fonamentals, y destructors del bon efecte que en alguna part pugan produhir? Devant del raquitisme del quadro dels *Companys*, raquitisme que filtra per entre la afectada grandiositat que vol l' autor imprimirli; devant del error histórich d' essencia en *La batalla*, la crítica, si vol ser independent y procedir ab conciencia, ni pot ni deu callar; y nosaltres que, per á desgracia nostra, tenim lo compromís, per cert pesàt, de representarla en las planas d' esta Revista, hem de dir la veritat tal com la sentim: aquesta nostra veritat podrá ser filla de la ignorancia, may de la malicia.

Apesar de tot, *Los companys de Sertori* y *La Batatla dé Ilerda*, com totas las composicions d' en Pitarra, serán sempre escoltadas ab gust y fins per alguns ab entussiasme. ¿Per qué? Perque son autor, y repetim lo que deyam parlant de *La Cansó dels aucells*, te un privilegi esclusiu, y es lo privilegi de vestir sas ideas ab un llenguatje tant llis, tant exent de inflor y de laboriosa grandiloqüencia, sab encabir la frase ab tanta naturalitat dintre dels motllos complicats ab que fabrica sas estrofas, sab ferla corre y doblegarse ab tanta flexibilitat per entre las capritxosas combinacions rítmicas á que la subjecta, que un se sent cautivat y atret, y, com per art mágich, de primera intenció junta las mans en ademan d' aplaudir. Sab interessar sempre á la aurella,no tant al cor y al sentiment. ¡Tant de bó que 's redubís lo caudal de ideas que á son esment aflueixen empentejantse unas á altras, ó be que ell se fixés mes en lo travall d' elecció entre ellas, rebutjant sense compassió las averiadas! ¿Qué no faria un poeta de tantas facultats com ell en semblant cas?

Las proporcions que ha fet pendre al present article lo nostre propósit de justificar en quant cápiga las apreciacions que hem apuntat sobre las poesías que s' acaban d' examinar, nos obligan ben á pesar nostre á clourel aqní, reservant per al próxim número acabar l' estudi de las poesías históricas, fentlo respecte á las que sobre assumptos de la moderna historia catalana figuran en lo volúm dels Jochs Florals.

Que l' exemple dat per los senyor Soler y Guimerá de buscar inspiracions novas originals en la historia antigua, sia seguit per los poetas catalans. De tal exemple era del que voliam pendre acta al principi del present article.

No podem deixar passar sense contestació la que á una apreciació que feyam en lo primer article de la série present, se dona en lo número anterior de *La Renaxensa* per persona que 's diu completament autorisada.

Lo contestant suposa que nosaltres afirmarem que 'l Consistori havia aplicat á gastos corrents lo fons de reserva que quedá del anterior exercici, á fí de poder donar un volúm tant nutrit de materia com lo d' enguany: y partint d' esta base, per á evitar judicis inexac-

Digitized by Google

tes, fa constar que no sols no hagut de fer us d' aquella suma, sino que independentement d' ella, ha quedat un segon remanent, cuberts gastos, que 'l Cos d' Adjunts podrá aplicar á lo que mes convenient crega.

Tot aixó está bé, pero no es pertinent, puig nosaltres res de lo que suposa 'l contestant deyam ni voliam dir al escriure las paraulas que mogueren sa susceptibilitat. Llegesca lo que deyam: «la abundancia de recursos ab que ha contat lo Consistori, deguda en part á la aplicació á gastos corrents del fons de reserva que quedá del anterior exercici, destinat etc. ha permés la publicació etc.» Aixó, ¿es alló?

J. Sardá.

Cuentos de la Juventut.—Per Arístides Mestres.

Una colecció de narracions, personals la major part, ó quadros de costums millor que qüentos, si no mereix esser admesa l' extensió que alguns pretenen donar a aquest género de la literatura, es lo llibre, primera obra que son jove autor dona á l' estampa, escrit en la llengua de Castella, que á nosalres, pagant un deute de amistat, nos cal examinar imparcialment.

Per' aquells que trassan á la literatura un espay restringit, encabinthi sols assumptos determinats, espressats en una forma convencional, una série de quadros de costums de la vida contemporánea, escrits ab lo naturalisme de un aparato fotográfich, sens amagar defectes, ni rebuscar bellesas, reals com la vida que vivim, será una cosa tal volta desgraciada, atrevida y de mal gust.

Mes pera nosaltres que admetem y tenim per lícit tot alló qu' estimuli l' esprit creador del poeta, pera nosaltres, ecléctichs en materias literarias, que aixis aplaudim á Ossian com á Dickens, los dos pols de la literatura, l' afectació y 'l realisme, pera nosaltres, res que estiga escrit ab talent ó ab bona intenció quan menos, es digne del desdeny que envers tot quant no sia imitació de altras obras, que may s' igualarán, demostran aquets esperits que ploran avuy sobre las novas tendencias de la literatura moderna.

Los *«Cuentos de la Juventud»* títol ben escullit per cert, nos mostran retratada al viu la juventut del dia despreocupada, frívola algunas voltas, amiga de diversions, poch estudiosa y menos reflexiva, atolondrada y plena de bons sentiments y de cor casi bé sempre. L' estudiant de Madrit, igual que 'l de aquí, divertit y alegre, mes amant dels *bufos* y de las pessas que fan riure que dels dramas que fan plorar, aventurer y conquistador de bonas mossas, mes aviat que de bonas notas en las assignaturas qu' estudia, es á dir, l' estudiant de sempre, sols que 'l actual disposa dels medis que li dona la vida moderna de las grans ciutats, es l' héroe, en totas las suas formas y manifestacions, del llibre del señor Mestres.

Tots los articles que 'l componen revelan en ell felissas disposicions pera un género que requereix principalment vena inagotable, vivesa y frescura de imaginació, un esperit de observació exquisit y aquella forma desenvolta lleugera y aixerida, que pulint lo que es verdader y real, nos ho fá agradable, sens per aixó desnaturalisarho.

Una cosa notable presentan los qüentos de que 'ns ocupam: la destresa ab que son autor descriu los tipos del poble baix, aquells xulos de calanyés sobre l' orella, gech curt y calsas ajustadas, l' amor ab que nos pinta sas costums, sos balls y festas, galanteigs y lealtat de cor, rudesa de forma y riquesa de imaginació.

Hi ha en los trossos en que d' ells s' ocupa principalment, y en altres també, assumpto pera quadros richs de color, per aquarelas vigorosas y estudis de una veritat assombrosa, puig s' hi respira en ells aquella atmósfera particular y propia de la capital d' Espanya, que tal volta no 's trova en cap mes poble del mon.

Entre las obras que mes nos han cridat l' atenció, 's distingeixen «*La cama*», graciosa pintura d' estudiant mandrós, «*La virgen de la Paloma*», en la qual hi campejan galanura y tendresa, «*Ya me diverti bastante*» y «*La estudiantina*» per la gracia del assumpto, «*Los cómicos de la legua*» capritxo estudiantesch que posa sovint la riatlleta als llabis, «*Lo estaba ó no lo estaba*» intencionat quadro polítich, y principalment y sobre totas la que dú 'l titol de «*Toros y manzanilla*» que mostra major copia que las altras de vida, moviment, color é interés.

Una cosa es digna de censura y la mereixerá sens dupte bastant justificada de part d' aquellas personas que avants que tot y sobre tot buscan en un llibre, y si aquest llibre es castellá y escrit per un catalá ab major motiu gran escrupulositat, correció y puresa de llenguatje.

Aquest, ja siga perque l' autor s' haja enamorat tal vegada un xich massa del *flamenck* que 's parla á Madrit, tant diferent de l' armoniosa llengua de Cervantes, ja perque haja estudiat mes aviat al natural, lo que sols pot trobarse en los llibres que passarán á la inmortalitat, com modelos de bon dir, de agradosa pastositat y enisadora elegancia, es en «*Los Cuentos de la Juventud*» descuidat de un modo deplorable.

Creyém que aquesta opinió imparcial será prou pera que nostro amich si persisteix en escriure, com es de esperar de las brillants condicions de imaginació que l' adornan y que foran ben malaguanyadas si deixés d' aprofitarlas, procure adquirir un dó que ab cuydadós estudi arriba á conquistarse, molt mes fácil per cert que las qualitats intrínsecas que demostra possehir, y de que en sos qüentos ne dona mostras prou palpables.

Y acabarém acompanyant aquest consell de un prech que 'ns dicta nostre amor á las cosas catalanas. ¿Per qué 'l Sr. Mestres, adornat de un esperit de fina observació y de una facilitat sorprendent, no pro-

Digitized by Google

ba algun dia d' escriure en catalá sas impresions, principalment aquellas que com «*Las montañas de mi tierra*» y «*El pueblo se divierte*» se refereixen á Catalunya? Desd' are li prometém un bon lloch entre 'ls nostres narradors, lo dia que 'u intenti, segurs de que li será mes facil doblegar l' idioma de nostra infancia, que una llengua extrangera pera nosaltres, á la qual debém los catalans traduhir nostres pensaments, sempre que intentem manejarla, essent com tothom sab cosa mes fácil y perfecta que una traducció, lo que directament brolla de l' imaginació y del pensament.

J. Roca y Roca.

Digitized by Google

NOVAS

Cridats per la curiositat y moguts sempre per lo que 's refereix á Catalunya, després d' haber vist á las gazetillas dels diaris d' aquesta ciutat parlar ab insistencia de la festa que á Sant Culgat s' ha celebrat aquest any en honor de Ntra. Sra. de Montserrat, hem anat á véure lo que motivava aquestas veus y 'ns hem trobat ab l' altar major de la parroquial iglesia d' aquesta ciutat, convertit en una imitació d' aquellas montanyas, fetas ab suro y mata, é il-luminadas ab llum artificial, produhint en conjunt un bon cop d' efecte. Al mateix temps vejerem ab gust que las poesías, que 's venian fent alusió á la festa estavan escritas en catalá, de tot lo qual nos alegrem molt perque veyém qu' encara hi ha qui 'ns ajuda en la tarea de popularisar las cosas de casa en nostra llengua sobre tot ab l' afany de parlar ab la que no ho es, com desgraciadament succeheix en la generalitat dels actes religiosos, encara que molts no sápigan lo que dihuen, per qual motiu no senten ni poden inspirarse en lo que no entenen.

Felicitém als artistas qu' han contribuit á portar á cap la realisació d' aquella idea, y també als que la concebiren, pel bon gust qu' han tingut, si ho comparem ab aquellas mamarratxadas que de res aprofitan, ni res significan y que molt sovint se veuhen.

Entre 'ls importantíssims travalls que dú inserts lo derrer número de la *Revista de llenguas romanas*, volum de 476 planas que conté 'ls reparts corresponents al Janer, Abril y Juriol del present any, figuran, com d' interés mes directe pera nosaltres: la continuació de la série de *Documents sobre la llengua catalana en los antichs comtats del Rosselló y la Cerdanya*, recopilats y anotats per Alart; un estudi, no acabat, sobre las *Poesias populars religiosas de Catalunya*, per F. Pin y Soler, *La Cançó de Catalunya* (poesía) de D. Albert de Quintana, y un estudi crítich de las *Poesias completas* de D. Víctor Balaguer.

Digitized by Google

Anuncia ademés per á un dels próxims números la publicació d' un travall sobre poesía catalana antigua, del erudit catedrátich D. Manel Milá.

Támbé hi llegim que D. Albert de Quintana, ademés de la copa que, com ja saben nostres lectors, oferí temps enderrera á la Societat de llenguas romanas pera que un de sos vinents certámens l' adjudiqués á la mellor *Cançó del llatí*, ha ofert ultimament una *Cigala d' or* destinada á premiar un poema en llengua d' *oc* sobre un assumpto tret de la historia dels pobles d' orígen romá.

La Revista de Lérida, que com saben nostres lectors ha vingut á substituir en la prensa al *Cronicon Ilerdense* publica en los números corresponents als dias 5 y 12 del actual los següents sumaris:

Número 28.—Presupuestos públicos, por *D. Pedro Perez.* —Estudios Históricos de las Matemáticas, per *D. J. Oriol Combelles.*—Apuntes sobre educacion, por *D. Domingo de Miguel.*—Las nubes de la tarde, (poesía) por *D.ª Narcisa Perez Reoyo de Boado.*—Geología, por *D. Antonio Blavia.*—Sueltos.—Crónica local.—Efemérides, por *R.*

Número 29.—La Administracion, por *D. Angel Sanchez y García.*—Memoria sobre la Agricultura, industria y comercio de Lérida, por *D. Mariano Olives y Roca.*—Revista teatral, por *Mario.*—¡Mal haya la guerra! (poesía), por *D. Ramon Pagés.*—Carta á Fabio, por *Hector.*—Bibliografía, por *D. Javier Viñes.*—Sueltos.—Crónica local.—Efemérídes, por *R.*

Molt nos plau que 's sostinga en aquella capital una revista de las bonas condicions de la que parlem y que sab fugir en sas páginas las cuestions políticas que tant mal tenen que reportar quan no obeeixen á alguna gran idea.

S' ha posat ja en ensatj en lo teatre del Tívoli la sarsuela en un acte, de D. Joan Molas, *Las guanteras.*

Felicitém á nostre amich lo jove y distingit poeta Don Francesch Matheu y Fornells per lo premi que li ha

Digitized by Google

sigut adjudicat per sa composició *Goigs á la Verge*, en lo darrer certámen que s' ha celebrat á Provensa.

La *Gaceta de Madrid* del 3 del corrent inserta lo programa del concurs pera premiar los dos mellors projectes de erecció d' una estátua y d' un mausoleu al Marqués del Duero.

Segons lo *Museo Balear*, lo Gobern ha cedit los preciosíssims claustres de Sant Francesch de Palma á la Diputació, Ajuntament y Academia de Bellas Arts d' aquella Ciutat, pera esser destinats á un objecte artístich.

Están de venta en casa de Verdaguer alguns exemplars en rústica de l' important obra del Pre. D. Mateu Bruguera *Historia del sitio y bloqueo de Barcelona en* 1714.

Escriuhen de Roma á la *Revista Histórica Latina* que en lo *Giornale Napoletano di Filosofia é lettere* s' ha publicat un notable estudi sobre la antigua literatura catalana.

Nostra Exma. Diputació Provincial, á proposta de la Academia de Bellas Arts, ha designat al Director d' aquesta, lo distingit artista D. Claudi Lorenzale, pera representarla en las festas qu' han de celebrarse á Florencia en honor de Miquel Angel, encarregantli al mateix temps la redacció d' una memoria com á fruyt de sos estudis y observacions en lo viatje.

Sabem que en la iglesia de Sant Antoni Abad s' está verificant una restauració no molt conforme ab l' art y lo bon

Digitized by Google

gust, contra la qual ha reclamat la Comissió de Monuments al Exm. é Ilustríssim Sr. Bisbe d' aquesta Diócessis. No dubtém que tals gestions surtirán tot son efecte en benefici de la bona conservació d' aquell monument.

Los sumaris dels números 34 y 35 del ilustrat setmanari *La Bandera catalana*, son los següents:

Número 34.—Llegendas del travall; per *Antoni Careta y Vidal*.—Notas históricas sobre un retaule catalá; per *Andreu Balaguer y Merino*.—Lo boix misteriós; per *Artur Masriera*.—Anfiteatre romá de Tarragona; per *Joseph Fiter é Inglés*.—Poesías: Aubada; per *Joan Anglés y Comas*.—Varietats.—Novas.—Reclám.

Número 35.—La terra dels malparlats; per *Joseph d' Argullol*.—Llegendas del travall; per *Antoni Careta y Vidal*. —Notas históricas sobre un retaule catalá; per *Andreu Balaguer y Merino*.—L' ase nou; per *P. Baucells y Mas*.—Poesías: Lo vol del ánima; per *Emili Coca*.—Novas.

La Junta directiva de la *Associació literaria de Gerona*, en comunicació que 'ns acaba d' enviar, nos participa lo següent:

«No haventse ofert fins á la fetxa, segons costum d' anys anteriors, cap premi pera esser adjudicat en lo vinent certámen á la millor composició lírica de millors condicions, y desitxosa la Junta directiva de que dit concurs no careixi de tant notable element, en sessió del dia d' ahir, acordá oferir en nom de la *Associació* que representa, un exemplar enquadernat de la obra de luxo titulada: *Qüentos de Shakspeare*, pera la millor poesía del mencionat género, ab subjecció á las bases contingudas en lo programa de premis anteriorment publicat.

Lo que 's fa públich pera coneixement dels interesats.

Gerona 5 de Septembre de 1875.—*Lo President*, Enrich Claudi Girbal.—P. A. de la J. D.—*Lo Secretari*, Jaume Brunet y Roig.»

Digitized by Google

Felicitém á la Junta per esta determinació que 'ns demostra l' entussiasme y fe de que 's sent animada y que es mes d' admirar en quant las tristas circunstancias per que atravessem han deixat alguns vuyts entre 'ls individuos de la *Associació* que creyem s' apresurarán á omplir los amants de las lletras catalanas.

Esperem que los escriptors tots respondrán aquest any al cartell publicat y 'ls recorden que termina molt aviat lo plasso d' admisió de las composicions.

Un distingit escriptor catalá tracta d' escriure una novela basada en l' argument del drama *La Dida* del Sr. Soler. Quan se decidesca á donarla á llum ja ho anunciarém á nostres lectors.

Segons las noticias que 'n tenim lo certámen que aquest any celebrará la *Academia Bibliográfica Mariana* de Lleyda será molt concorregut per nostres poetas. D' alguns d' ells hem pogut llegir composicions de recomenable mérit destinadas al certámen mencionat.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Joan Tomás Salvany	Escriptoras madrilenyas	273
María de Bell-lloch	Duas diadas	278
A. de Quintana	A.	284
Damás Calvet	Lo 9 terminador	285
Enrich Franco	Ensomni	287
Joan Sardá	Bibliografía	289
J. Roca Roca	Id.	298
	Novas	301

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 24

LA RENAXENSA

30 de Setembre

ESCRIPTORAS MADRILENYAS

ACABAMENT

Li arribá 'l torn á una de nostras mes fundadas esperansas; á la voluntat de ferro, al talent pletórich, á la saragossana *Concepció Gimeno*.

Conta poch mes de cuatre lustros y malgrat sa delicada contestura y sos imperiosos debers, ella, en lluyta oberta ab totas las preocupacions socials, victoriosa heroina contra la ignorancia ó la malevolencia, ha dat á llum, primer en los folletins de *La Epoca*, en publicacions apart després, una voluminosa novela original; ha dirigit lo periódich *La Ilustracion de la Mujer*, conserva en prempsa una segona novela mes estensa que la primera, havent sembrat de atrevits articles munió de periódichs y revistas literarias.

Pera apreciar ab justicia á Concepció Gimeno, es necessari son tracte distingit, estudiarla ab imparcialitat, sens ridículas prevencions, ni antipatías sistemáticas. Sigans permés descríurela y fins censurarla. Sa contextura, ja ho havem dit, es en extrém delicada, sos cabells de un ros apagat, son front ample y seré, sos ulls lánguidament caygutis, com l' últim raig del sol ponent, llampegan en los moments de enuig ó d' entussiasme, son cútis transparent y blanch, sos llabis prims, sas faccions regulars, sa ma peti-

Digitized by Google

ta y aristocrática li donan l' aspecte d' un ángel, tot ignocencia y senzillesa.

Y no obstant derrera eixa débil capa de terra delicadament trevallada s' amaga un ánima enérgica y ardida, trempada pera la lluyta en tots los cercles y sola y contra tots. Semblant als guerrers llegendaris de la edat mitjana, son descans es la lluyta, no la aturan obstacles, ni las dificultats la espantan, dotada de poderosa inteligencia y grans coneixements, tan prompte en concebir com en executar, ni medita lo qu' escriu, ni llima l' escrit, ni tem la censura; incansable advocat del seu sexo, reformadora avansada, entussiasta y decidida, així parla de ciencia médica com de flors y aubadas; trona y espurneja, canta y sospira, conmou y espanta, cuan abrusa l' paper ab los volcans de la seva ánima gegantina. Sa conversació es sempre amena, inagotable y espurnejada de sortidas originals; son tracte, sech en apariencia, es amable y distingit en realitat; sos moviments rápits com sas ideas, y finalment, ningú 's presenta ab mes desembrás en los salons, ningú 's doblega menos á la frivolitat, ningú acull ab tant entussiasme lo bell, lo útil, lo gran y lo just. Permétisens ara dir alguna cosa de sas obras. *Victorina ó Heroismo del corazon* es lo títol de sa primera novela, que li valgué entre altres triunfos lo de que notables poetas dediquéssen á la protagonista de la obra sentidas composicions, gran número d' acertats judicis critichs y un ben escrit y favorable article de nostre *Diari de Barcelona*. Ab tot Victorina no es un ser real, sino una brillantíssima creació; no pensa, ni obra, ni viu entre nosaltres, sinó que sura lluminosa en los somnis de sa autora; lo llenguatje per lo general es molt fácil, poétich y ben construit, per mes que adoleixi de afectació y descuyt alguna vegada. Sa segona novela, prompte á publicarse, *Luz en la mente y tinieblas en el corazon*, que en gracia á la brevetat casi nos atreviriam á titolar *El doctor aleman*, ó be *Espíritu y materia*, es de gran trascendencia y enclou un pensament capital. Com á mostra del estil y carácter especial de Concepció véginse los següents pensaments que casualment recordém.

«Hombres: cuando querais impugnar á la mujer, acordaos de vuestra madre.»

«El alma de la mujer es una pira inextinguible de amor: cuando su corazon cesa de amar es que ha cesado de latir.»

Digitized by Google

«La mujer vierte una gota de esencia en el cáliz del dolor, cuando el infortunio abruma al hombre.»

«La mujer convierte el erial de este mundo en florido verjel.»

En resúmen y digas lo que 's vulga, Concepció Gimeno constitueix un carácter: tot lo que constitueix carácter s' acosta al geni y es digne de respecte. Concepció Gimeno sembla haver reunit ella sola tota la fortalesa de son sexo. Anima delicada y rígida, ni sufreix inconveniencias, ni consent desacats. Cuan ferida injustament en sa dignitat adressa son cos prim, estira sos nervis de cer arronsa 'ls llabis, vigorisa la expressió y fulmina miradas elocuents; sembla dur en son esperit algo del llamp, perque imposa y glassa al temps que brilla.

No obstant com qu' es tota contrast la creació, resulta que las grans cualitats s' adquireixen frecuenment á preu de grans defectes, y la índole literaria de Concepció no ha lograt fugir del tot á aquesta lley ineludible. Per la mateixa rahó, no sens fonament, sos detractors motejan de exajerat y sobradament escéntrich l' estil vigorós de la inspirada novelista. Per sort á temps árriba de cloure la boca als enemichs de sa gloria. Procuri en l' avenir meditar molt, avans d' escriure poch, suprimeixi ecsessos d' erudició intempestiva, nudreixi son gran talent en lo realisme observador de Balzac y altres autors perteneixents á la mateixa escola, rendeixi menos adoració á las imatjes, sia en una paraula mes objectiva y menos subjectiva y lliure al fí de embrassos enutjosos podrá alsar lo vol fins á incomparable altura en la grandiosa esfera de las lletras castellanas. No oblidi donchs nostre consell lleal, de lo contrari... aixi pot avuy arribar á la altura d' una Jorge Sand, com caure en l' amanerament y enfonzarse per sempre en la extravagancia y l' olvit.

Digne remat d' est quadro imperfecte será la valenta y jove poetisa Blanca de Gassó y Ortiz Bella, de airosa cintura, ulls blaus, cabellera rossa, galtas de rosa com sas ilusions de gloria, fácilment cautiva la atenció de qui la sent. Encara que mes inexperta, sino menos inspirada, la lira de Blanca ostenta molt de la flexibilitat de Patrocini; també com aquesta, si be que en menos escala á causa de sos pochs anys, recorre, cuan canta, tots los tons del sentiment humá. Entussiasta per temperament, enamorada de tot lo

Digitized by Google

patétich y tot lo gran, escriu ab facilitat y valentía sas décimas, *A Bilbao*, sa tragedia *Numancia*, entre cuals versos se troban alguns tan entonats com los del gran Quintana.

¿Desitjéu una proba de son tendre ingeni? Llegiu son llibre titolat *Cien cantares á los ojos*, hont se parla sempre de un mateix objecte ab varietat de pensaments. A nostre manera de veure 'l númen robust de Blanca reconeix com á causa una circunstancia sumament grata pera 'ls lectors de La Renaxensa: Blanca de Gassó y Ortiz com be á las claras ho manifesta son apellido patern, sent corre per sas venas sanch catalana. Es, donchs, germana de las Massanés, las Mendozas, las Villamartins, Penyas, las Bell-llochs, las Palaus y las Montserdás y altres.

Encara que alguna vegada 'ls hajam sentit de sos llabis, nos dol no recordar cap dels molts versos de Blanca, com sentim igualment que la falta de datos, recullits al vol molts d' ells, nos haji privat de parlar de cada una ab la extensió que sa importancia mereixía, aumentar las figuras del cuadro, y sentirém sobre tot haver comés cap inexactitut, olvit ó indiscreció, sempre involuntarias. Si axís fos demanem mil perdons á eixas estrellas radiants del pervenir, rosada d' ánimas marcidas, honest esplay y dols esbarjo de cors atribulats.

No acabarém sens protestar contra una preocupació vulgar que massa sovint propagan la ignorancia ó la malicia. Es creencia bastant generalisada en los dos sexos que la literata, enlayrantse per ideals esferas, en brassos de romántichs deliris, descuyda deplorablement los quefers doméstichs, oividant tota noció sobre la vida práctica. Fins á quin estrem pot creures aquesta tesis aventurada? Difícil fora determinarho. En quant á nosaltres podem assegurar que hem vist á moltas y fins á algunas de las que motivan aquestas ratllas, las hem vist brodar, cusir, surgir, planchar, fer ganxet y *altres ecsessos*. Suposem que 'l mateix li deu passar á qualsevol dona de sa casa, ni mes ni menos que á cualsevol poeta romántich, quan se fa la barba, regateja un parell de rals contra 'l sabater, treu comptes, menja á crema-dent, ó, víctima tal vegada de la miseria, usurpa las atribucions del altre sexo, apedassant ab poca trassa sas únicas y filagarsadas calsas. Créguinme aquestas entussiastas fillas de las musas, conreadoras aprofitadas

de las lletras: segueixin agermanant ab profitós parentiu l' agulla ab la ploma, passen per sobre 'ls dards de la enveja, aceptin totas ellas nostra mes coral enhorabona y escrigan ab ma segura un nom ilustre en lo llibre de la fama.

JOAN TOMÁS SALVANY.

Barceolna 12 Setembre de 1875.

Digitized by Google

QUATRE PARAULAS

SOBRE LO CONVENT VELL

DE

NOSTRA SENYORA Y ENSENYANSA DE BARCELONA.

Sr. Director de **La Renaxensa.**

Molt apreciable y distingit amich: la petició de V. sobre comunicarli algunas apuntacions históricas del vell Convent de la Ensenyansa d' esta Ciutat per mi presas dos anys enrera com objecte de pura curiositat, al examinar, en exercissi de la mia professió, los títols de propietat qu' havíanme de servir pera la redacció del contracte de permuta qu' otorgat als 15 de Setembre de 1873 ab las degudas llicencias canónica y civil baix l' autorisació de mon estimat amich y mestre, lo Notari del Colegi d' est territori, aquí resident, D. Manuel María Pecero, s' acaba ara de consumar: me ha sorprés quan anava á posar lo peu en l' estrep pera transladarme á una vasta comarca de nostra aymada Catalunya ahont existeix ma casa payral, y donar treva, mijansant la tranquilitat de la vida campestre, á l' agitació continuada que lo bull dels quefers ciutadans comunica á mon esperit; aixis es que no sé com poder complaurelo. Intentaré, no obstant, ferho prestament, ocupantme d' alguna nova poch coneguda fins al present ó equivocada, puig en tot lo demés lo remeto á l' illustrat y pacient investigador Pi y Arimon, pág. 530 y seguents del tomo 1.er de la sua «*Barcelona antigua y moderna*». Comentant, donchs, á aquest autor diré: que l' edifici-convent, qu' ocupa una área de 100.002 pams, ó sian 3.777 metros 79 decímetros quadrats, tingué son primitiu y principal orígen en lo palau arquebisbal qu' en esta Ciutat possehia lo metropolitá de Tarragona, obra de cabuda 59.869 pams 46 céntims ó sian 2.261 metros quadrats, de

Digitized by Google

la qual ne resta una grossa paret exterior envers Ponent ó sia lo carrer den Avinyó, fonamentada per un resto del mur antich (1) que circuia la ciutat, ab 3 finestras góticas (2) mostrant ésser evidentment de la plenitut dels temps mitjos. Eix palau fou establert perpétuament al Dr. en drets D. Joseph Queralt, mediant lo cens de 50 lliuras anuals y ab consentiment de Roma, per lo Ilustríssim y Reverendíssim Fr. Anton Perez, segons apar de l' escriptura autorisada per lo Notari de Tarragona En Gabriel Roig, als 13 (3) d' Octubre de 1636, en la qual se conté la seguent descripció del estat ruinós que motivá sa enagenació: «domum quadam cum suo patio et viridario scitam in civitate Barchinonæ prope Ecclesiam parochialem Sti. Michaelis quæ domus confrontatur a solisortu cum domibus nobilis Elisabetis de Ansa et Nobilis Domini Michaelis Sala Regentis Regiam Cancellariam et ameridie cum domibus sitis in vico dicto *de la devallada de S. Miquel* et ab occidente cum vico dicto *de la trinitat* et á cirtio cum domibus..... Gualbes militis dictæ civitatis et supradictam domum de Gualbes confrontatur cum quadam turri..... Dalmau civis honerati Barchinonæ et cum horto domus Hieronimi Astor Regii Concilii Cathaloniæ Doctoris et partim cum domuncula quadam in qua nunc habitat Natalis Comes Cansidicusque quidem domus desuper ut prefertur designatam et confrontatam minatur ruinam et in eo statu reperitur quod Archiepiscopus decenter in eam habitare non potest quinimo periculum est evidens eisqui nunc habitanti in illa parte que est versus partium in qua solum habet tectum dicta domus et per consequens indecens esset Archiepiscopum in ibi. moram facere selulæ que dictæ, Domus habitabiles decenter non sunt in ea cum parvœ sint et non bene et equaliter

(1) Califiquemho aixis, sens preténdre definir si es romá, gótich ó arábich lo primer circuit de Barcelona, encara que 'ns incliném á la primera asserció, y seguint una opinió indefinida y vulgar dels barcelonins del segle XVII que feren constar en una escriptura, terminavan certas casas anexas al Convent «*ab l' hort del Sr. Archebisbe y murallas vellas*».

(2) Las quatre esbeltas columnetas de las dos majors se conservarán com á recort, ensemps que servirán d' adorno en las dos últimas tribunas superiors y colaterals al altar major de l' Iglesia del nou Convent de la Ensenyansa. Las altres podrian recullirse del lloch ahont se troban per la Comissió de monuments de la provincia.

(3) Pi y Arimon no fixa lo dia.

Digitized by Google

constructœ videantur: Attendentes etiamque finestræ et portæ propter vetustatem sunt dirutæ scalaque dictæ domus propter eandem vetustatem et propter aquam pluvialem cui est obnoxia gradarumque illique inequalitatem male constructam et dirutam reperitur insuper principalem partem domus predictæ mediumque illius ubi sunt binæ fenestræ que tenduntur evisus viridarium predictum dictæ domus propter pluviales aquas inma omnia parte tecti habere lignam consumptam et alias partes dictæ domus veluti cæquiam et stabulum minari ruinam ita et taliter que nedum reparatione sed etiam in principalibus partibus dictæ domus nova indiget constructione ut decenter Archiepiscopus in illam habitare possit: Attendentes etiam Illustrium dompnum Joannem á Moncada et Domnum Joannem de Guzman Tarraconensis Archiepiscopos dum presentes essent incivitate Barchinone per plures dies noluisse in dicta domo habitare imo alias domos elegisse inquibus moram fecerunt taliter que a viginti annis litte usque nullus Archiepiscopus in dictam Civitate Barchinonæ presentes dictam domum inhabitaverit quoque sine magna sumptu domus huiusmodi reparationi et reedificationi ut in illa decenter habitari possit incumbere non possumus ex quibus omnibus utilitati Mensæ Archiepiscopalis prospicientes utilibus nobis visum fuit in Emphiteosim dictam domum dare et concedere sub infrascripto annuo censu etc».

La lápida llatina en que consta eix fet, molt embadurnada per cert, de cals y l' altre que porta un averssió castellana, vegéremlas empotradas dalt lo portal de la clausura, lo dia 22 d' Agost prop passat, següent al en que aquella se rompé per causa del traslado de las monjas al nou y gran convent del carrer d' Aragó (1).

Aytal enagenació del palau sobredit fou aprobada per la Santedat de Urbano VIII ab bulla del 10 de Desembre próxim següent, dada «Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis domini millesimo sexmo. trigessimo sexto, quarto idus dezemb. Pontificatus nostri anno quartodecimo etc.», en la qual se traslada altre bulla de Paulo II so—

(1) L' area d' aquest nou Convent de la Ensenyansa compren part de la del antich y derruit de frares menors de Santa María de Jesús, ço es: *«la segrestia e libreria e dormidor nou e letrines maiors e caffareys»* (segons acte del 23 Juny 1438): y *«l' ort de les latrines»* (segons altre acte del 29 Novembre 1496).

bre enagenació de bens eclesiastichs, del 15 Maig de 1465, que fineix dihent: «Datam Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis domini millesimo quadringentessimo sexagessimo quinto, idus Maii pontificatus nostri anno primo».

L' ánimo de Queralt al adquirir lo palau era ja de que se 'n beneficiassen d' ell las Religiosas de la Companyia de Maria, fillas en orde de Loyola pero agregadas á la religió benedictina, qual regla adoptaren, ab tal que se li venessen unas casas dels fills menors del Dr. Martí sitas en la Portaferrissa y venudas al molt Reverent Senyor Dr. miser Joan Baptista Borniach, prevere y canonge de Balaguer que gestionava la instalació de las monjas en esta Ciutat. Venérenseli al mateix ab dit fi, las casas dels pubills Martí als 17 Janer de 1646, de qual venda ne feu acte de regoneixensa á favor de la Reverent mare primera ó superiora del monastir ó convent de religiosas del orde de Nostra Senyora d' esta Ciutat, en poder de Joan Serra, Notari de Manresa y data del 26 d' Octubre de 1652, ahont se refereix, entre altres cosas, com lo dia de cap d' any de 1650, fou lo 1.er de la fundació á Barcelona y á Espanya de la predita orde que tants benifets ha produhit á la patria, instruint cristianament á innombrables jovenetas, las quals han estat despres dignas matronas catalanas. Veuse aquí lo preámbol: «Ego Joannes Baptista Borniach presbiter et U. J. D. ac Canonicus secularis et collegiatæ Ecclesiæ de Balaguer, Gratis et ex mea certa scientia confiteor et bona fide ac in veritate recognosco vobis Reverendæ matri Primæ seu superiori monasterii seu conventus religiosarum ordinis Beatæ mariæ civitatis Barcinonæ licet absenti tanquam presenti et notario infrascripto tanquam publice et autentice personæ pro vobis et pro dicto conventu recipienti et paciscenti ac etiam legitime stipulanti, quod licet annis retro decursis tempore quo aliquæ personæ zelo Dei excitatæ et commotæ obtantes et destinantes seu deliberantes vestram seu dictæ religionis fundationem conari in urbe Barcinonis cum ipsis videretur congruensius esse pro tunc moliri et adquirere edes idoneas abtas et sufficientes ministeris ad dictam religionem attinentibus et per eam fieri solitis in Dei honorem et benefitii públici tam spiritualis quam temporalis tractarunt et convenerunt cum Domino U. J. D. Josepho Que-

Digitized by Google

ralt ut ipse digneretur domos vulgo dictas Palatium Archiepiscopi quas tunc incolebat tradere et de illarum incolatu accomodare dictis religíosis offerentes aliud seu pecunias in recompensationem ad nutum voluntatem seu satisfactionem dicti Doctoris Josephi Queralt, qui labens annuit et promissit tradere dictas domos pro servitio incolatu et habitatione dictarum sancti monialium et assensus est ut emerentur quedam domus que tunc vendebantur pupillorum Martiris sitæ in vico dicto porta ferreæ sive *la porta ferrissa* dictæ civitatis Barcinonæ et cum non videretur expediri quod omnes predictæ personæ se firmarent in tractibus et contractibus dictorum negotiorum confidentes de persona mea dicti Joannis Baptistæ Borniach, prebuerunt et seu tradiderunt mihi pecunias necessarias ut nomine et ad opus dictarum religiosarum ex tunc pro nunc et tempore quo illæ instituerunt et fundarunt a duobus annis circa in dicta civitate ego emerem uti emi dictas domos dictorum pupillorum Martiris prout liquet instrumento publico recepto penes discretum Franciscum Josephum Fontana notarium publicum predictæ civitatis eo pretextu cogitatu et intentione quod ego conservarem nomine meo possesionem et dominium dictarum domorum ne vacuæ remanerent donec dicta fundatio esset suum effectum sortita et simul cum intentione donandi dicto Domino Josepho Queralt dictas domos pupillorum Martiris post traditionem per eundem queralt faciendam et seu factam dictis sancti monialibus de dicto Palatio Archiepiscopali, et cum ab exordio huic negocio interessem hæbidus in pense concludendi et illud omnino effectuandi ad majorem Dei cultum et dictarum sancti monialium commodum et utilitatem, id circo licet constat dictam fundationem factam extitisse ab initio mensis Januarii anni millesimi sexcentisimi quinquagesimi et quod ad Dei laudem in dies susceperit virtutis magnæ et religionis et sanctitatis incrementum multaque alia spe vitaliæ commodæ reportarit non aparuerim animi mei presentem declarationem in scriptis seu instrumento publico sed temporis presentis attentis, visis et liberatis difficultatibus omnibus notis aliisque multis de causis animum meum moventibus etc».

La indicada fundació no pogué encara tenir lloch en lo memorat palau del arquebisbe, sino en lo estar privat ó casa que la familia Jossa, tenia en lo carrer de la Cucuru-

Digitized by Google

lla, per causa del embargament de confiscació que sofriren los bens del Dr. Queralt, decretat per rahons políticas y del qual se 'n publicá pregó per Barcelona als 15 de Janer de 1653, empero dos anys mes tart, conclosas ja diferentas gestions que 's verificaren, ne prengueren definitivament possesió las monjas als 13 Octubre de 1655. Diuhen los jurispérits *beati qui possident*, mes esta possesió careixia de títol. Per obtindrel sostingueren encara un pleyt ab los fills, hereus del Dr. Queralt, que ho eran lo Ilustre y molt Reverent Senyor Doctor Francisco de Queralt, canonge de la Iglessia d' Elna, los Senyors En Fructuós y En Sebastiá de Queralt, canonges de la Reyal de Perpinyá y Na Potensiana de Queralt, muller del Dr. en drets Joseph Areny, instituits tals ab lo testament qu' otorgá aquell á Perpinyá y en poder del Notari Joseph Costa, als 17 abril de 1662, acabantse dita qüestió donant forsa legal á la venda verbal que Queralt havia fet al Borniach y regoneixentla aquest de bona fé á favor de las religiosas, ab acte que rebé lo Notari de Barcelona Jaume Rondó als 5 Juny de 1664; aixis com concordant ab los germans Queralt, mediant escriptura qu' autorisá lo Notari d' esta Ciutat, D. Ramon de Vilana Perlas en 17 de Desembre de 1775.

Fins set adquisicions mes d' altres casas aglevadas al edifici, aná fent la Comunitat, successivament, en los anys 1657 la 2.ª, 1678 la 3.ª, 1748 la 4.ª, 1660 la 5.ª, 1714, 1662 y 1780 las 4 fincas que composan la 6.ª, 1761 y 1679 las 2 de la 7.ª, y 1846 la 8.ª y última, formant en total un conjunt desordenat y de mal gust, en fi una gran casa arlequinada sens mérit algun artístich.

No dupto, Sr. Director, qu' acabo de fatigarlo ab una relació notariesca, per compte de mostrarli ab brevetat los transcrits datos histórichs, pero d' intent he citat diversas escripturas pera ampliar algunt punt de l' obra del esmentat Pi y Arimon. Afegiréli, ara, per concloure, algunas indicacions arqueológicas sobre lo lloch ocupat per lo vell Convent que s' está arrunant, tal com van serme referidas y á fi de que pugan facilitar posteriors investigacions.

Primerament: Al construir la casa n.° 2 del carrer de la Pau de la Ensenyansa, contigua y que colinda ab la part oriental de la 1.ª adquisició, quan en 1863 se feyan los fonaments, hagué de montarse un gran mur, per rahó d' encontrarse á uns 50 pams de fondaria (segons me ha referit

Digitized by Google

una persona qu' intervenint en la edificació alashoras ho vegé) un camí subterráneo de moltíssima llargaria envers l' Iglesia qu' era de Sant Miquel, ó sia cap á la casa de la Ciutat. Aixó confirma la hipótesis molt fundada d' alguns, al suposar l' existencia, durant los 3 segles de persecució del cristianísme per l' imperi romá, d' un camí en lo subsol ó catacumba qu' iniciantse en lo circh ahont eran sacrificats los primitius cristians (avuy Iglesia de S. Just y S. Pastor), utilisavan llurs germans en la fé, pera soterrarlos ocultament fora los murs de l' acrópolis faventina; y lliga molt bè ab los curiosos datos que publicá anys enrera l' erudit jurisconsult D. Pau Valls (1) respecte la cripta ahont celebravan la missa, predicavan la divina paraula y administravan los sacraments, contigüa al anfiteatre y respecte també al pou fondo ab diferents conductos ahont se tiravan la sanch y testas dels gloriosos mártres. ¡Qué d' estrany tindria, donchs, qu' ara s' encontrés la continuació d' aytal via subterránea!

En segon lloch: Está encara en la memoria dels presents, qu' al haver de destruir un tros d' antigua muralla en la part de ponent, ó sia vers lo carrer d' en Avinyó (antiguament de las Calderas vellas) se trobaren fragments d' un mosaich, y una caixa mortuoria ab certa espasa dintre molt vella.

Finalment, parlant dias enrera ab la Reverent Mare Priora d' est Monastir, persona digníssima y d' una amabilitat esquisida, sobre los recorts artístichs qu' inclou l' edifici antich y los que hagués tal volta descobert en la visita que hi vas fer lo dia següent d' esser trencada la clausura (22 Agost) me declará: com al arrunarse lo *Castrum novum* ó *torre* dita *de Cató*, altre de las que junt ab las murallas possehian en lo carrer del Call (2) y vengueren en 1846, per

(1) En l' opúscul titulat: «*Apuntes históricos sobre la antigüedad y prerrogativas de la Iglesia, antes catedral y hoy parroquial de los santos Justo y Pastor de Barcelona*».—Barcelona, 1860, pág. 6, referintse á un document de l' any 1346 y fets posteriors plenament confirmatoris ocorreguts á las primerías del segle XVIII.

(2) Entre las casas que hi possehian procedents de la herencia del Magnífich Dr. Geroni Astort, n' hi havia unas que 'ns declaran lo lloch ahont era lo *forn dels jueus*, dihent una escriptura del 1668: «*in plateola vici infrascripti del Call et vico del Call prope furnum Michaeli Cirera, olim nuncupatur furnum Judaicum ad pedem Castri novi*».

Digitized by Google

causa de l' anterior apertura del carrer d'en Ferran VII, al molt Ilustre Senyor Dr. D. Joseph Bertran y Ros, ocorregué la curiosa troballa d' un Sant Cristo, una verge (que desde llavors la nomenan *de la torre)* y d' altre imatge qu' afirmá esser d' un sant, tot de pedra y de tamanyo petit, lo qual per estar en veneració en una capelleta interior del Convent, no poguí veurer, empero suposo serán imatges bizantinas. Jo á mon torn li fiu notar la necessaria conservació en l' edifici nou: de las lápidas original y traducció, que recordan l' establiment del palau arquebisbal, fonament del Convent primer de la orde á Espanya, enclavadas á l' entrada de la predita clausura; de una gárgola, figura qu' apar haver format part d' un grupo representant l' Anunciació de la Verge y está empotrada dalt lo portal del departament de las bugadas; d' un retaulet ó pintura de Cristo crucificat, ab la Verge y Sant Joan al peu de la creu y crech pertanyent á las primerías del segle XVI; y per últim d' una estampa grabada á Barcelona en 1640, que representa á la venerable Mare fundadora de la orde.

Estas lleugeras apuntacions, donarán á compendrerli, Senyor Director, com per primera volta á la vida, no he sentit, ans bé me he alegrat de l' arrunament d' un edifici públich, quals condicions higiénicas deixavan molt que desitjar, mancat ademés de bellesas artísticas, rónech, incómodo y mal situat pera gosar del silenci qu' exigeix la vida contemplativa del claustro y l' ensenyament de l' infancia. Y dich que 'm complau, ja per que ha millorat lo benestar de la Comunitat ab lo nou local, que ha adquirit, fet á posta pera complir los fins de son institut, ja perque aquest arrunament proporcionará, sens dupte, algun objecte históricb ó artístich ab que la Comissió d' esta provincia, per graciosa dádiva de la Societat propietaria: «*Catalana general de Crédito*» podrá enjoyar son museo de Sta. Agueda; ja, últimament, perque se realisará una millora qu' embellirá lo punt mes estimat y céntrich de la present Ciutat.

En ella se despedeix de V. fins á la tornada, son afectíssim amich

ANDREU BALAGUER.

Barcelona 4 de Setembre de 1875.

Digitized by Google

EXCURSIONS CIENTIFICH-AGRÍCOLAS

DEDICADAS Á D. LLUIS JUSTO Y VILLANUEVA (*).

I.

De Barcelona al Tibi-dabo, passant per Sant Pere Mártir y Vall-vidrera.

Al veure aficionats com en Pere Alsius, escuadrinyar las entranyas de Catalunya, no he pogut resistir al desitg de donar á llum lo diari d' apuntacions fetas sobre la martxa en las diferents surtidas que verificárem los alumnos del Laboratori químich protegit per l' Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro, deixebles del director Sr. Villanueva. Ab catalans com en Pere Alsius y ab castellans tan *catalans* com en Villanueva, la ciencia tindria molts bons propagandistas del terreno que trepitjem y Catalunya grans coneixedors de son sol.

Prego á mos companys-lectors que las estimin en lo que podrian valdre, si no sé donárlashi l' atractiu que 's mereixen, puig son fillas únicament de la gran forsa de voluntat que ab ells m' uneix.

Entrant en materia, trovo per comensament la fetxa del 2 de Novembre de l' any 1869 y per punt de reunió l' estació del ferro-carril de Barcelona á Sarriá. Al arrencar lo tren comensem á fixarnos en las menas de terreno sobre qué descansa la ciutat y sos vols. Barcelona jau damunt d un terreno *terciari-maritim*, peró cubert d' una lleugera capa d' *aluvió modern* ó *terreno diluviá* continuat fins prop de Sarriá, ahont, deixant lo camí de ferro y dirigintnos cap á Pedralves, hi trobém *terreno granitich*, (1) que 's desfá en-

(*) Las dedico á mon mestre, perque ab ell las férem. Sens ell, hauria pogut dir molt poca cosa; per mes qu' ara no 'n digui gayres. Sols ho aig, pera tributarli una proba amistosa d' agrahiment y respecte.

(1) En la costa de llevant l' anomenan *terré:* en general, y en molts punts de l' interior es mes conegut baix lo nom de *sauló*.

Digitized by Google

tre las mans ab molta facilitat per contenir en sa composició sals alcalinas. Continuant en direcció cap á la falda de la montanya de Sant Pere Mártir, trovém *granet dur* compost com l' anterior de *cuars* (blanch), *feldespat* (negre) y *mica* (daurada), qual *granet dur* no conté sals alcalinas ó de potassa y sosa.

Seguint la direcció marcada, á poca distancia trovarem *aluvió en descomposició* y un poch mes amunt també trovarem *aluvió* peró ab *ferro* y *manganés* (mangano-ferrós), portat allá per alguna corrent d' aygua, puig que per la naturalesa y condicions del terreno no era propi d' aquell lloch y sí procedent de la montanya de Sant Pere Mártir ahont s' hi trova ab alguna frecuencia ó pot ser d' un' altre. Avans d' arribar al cap de munt férem alguns minuts de parada per estudiar una pila de rocas qu' en aquell punt existeixen, consistents en *granet-ferruginós; cuars pur; silicat de ferro* ab *pirita* del mateix metall, dels quals prenguérem mostras.

Hi ha qu' advertir que al pujar aquesta montanya 's trova un terreno anomenat *pissarrós* per estar format d' unas pedras laminals, qu' encara qu' allá son d' un color de castanya fosch, no deixa per aixó de havernhi d' altres menas de diferents colors, anomenadas també *pissarras,* y d' aquí 'l nom de *pissarrós* al terreno que las conté. Un poch mes amunt se trova un altre varietat de terreno, anomenat *esquistós,* format per pedras ab una ó mes caras blancas ditas *esquistos:* en ell s' hi cultivavan ceps, que per son aspecte exterior se pot deduhir no 's crian en condicions prou bonas. Aquest terreno es propi pera plantas d' arrels llargas y fondas. Examinada la pila de rocas anteriorment citada, 'ns encaminárem cap al sim de la montanya de Sant Pere Mártir, arribats á qual punt se citaren algunas vicisituts del corcat edifici, que passá d' ermita á fort y d' aquest á telégrafo de senyals, etc. Desd' allá tinguerem ocasió d' admirar y compendre la formació de las montanyas per las erupcions volcánicas y reflexionar sobre 'ls diferents estats per qué havian passat las inmensas planuras qu' encreuadas per las corrents d' aygua del majestuós Llobregat dominava nostra vista, dedubint com consecuencia de las ideas manifestadas per nostre director que lo qu' es avuy plá del Llobregat, probablement estava cubert per las ayguas del mar, formant part del Mediter-

Digitized by Google

ráni, com en son dia podriam veure, aixís com las montanyas per ahont caminavam, que també es quasi segur estavan cubertas per las ayguas, per rahons que sabriam altre dia y no eran del cas explicar llavors.

Desd' allá prenguerem la direcció cap á Vall-vidrera no sens deixar d' anar estudiant las condicions del terreno y notant alguna particularitat en el cultiu, especialment en las hermosas pinedas que tot baixant existeixen al altra part d' aquesta montanya, y 'ns fixarem en una petita estensió de terreno d' un propietari, per la acertada direcció en formar *feixas* al mitx d' una gran pendent, de manera que las ayguas s' utilisan sense formar torrent, pera 'l cultiu de las plantas que requereixen aquellas petitas planurias construidas artificialment per la ma del home enginyós. Continuant nostra direcció marcada, arribarem á la conducció d' ayguas de Vall-vidrera, aixís anomenadas per estar llindant ab el terme de dit nom, y allá, gracias á Don Fidel Luna, director de la conducció y company d' excursió, tinguerem ocasió d' admirar l' acertada direcció ab que dit senyor ha portat á cap sense 'l mes petit destorb en el curs de sas operacions la conducció, qu' atesas las circunstancias pot donárseli 'l nom de *gran*. En el trajecte qu' hi ha de boca á boca de la mina, qual llargada es d' uns 1.357 metros, per 1 y 1|2 d' ample y 2 y 1|2 d' alt, trovarem distintas varietats de *carbonats*, *pissarras*, *cuarsos*, *feldespats*, *materias ferruginosas* y per la volta algunas *estalactitas* produhidas per l' aglomeració de *carbonat calís*, que portan en suspensió las ayguas, qu' atravessan aquella volta y que al caure deixan aquells resíduos. Al eixir de dintre la mina-conductora per l' altre cap, á la part del Nort hi ha la pintoresca casa d' operacions, que durant el período de la construcció de las obras servia de refugi. Está situada en un punt molt alegre, y es de gust que podém anomenar, si se 'ns permet la paraula, masiench. Per ella 'ns ficarem en la *mina-filtre* de las ayguas qu' en quantitat de 280.000 metros cúbichs pot contenir la *presa* ó *resclosa* colocada mes amunt d' ella y un poch á la dreta. qual colador, compost de capas successivas d' arena y carbó, permet passar al través d' un espessor de 15 á 16 pams l' aygua clara y prou carregada de sals, com tinguerem ocasió de notar dins de la mina, la que, per l' objecte á qué 's destina, pot dirse 'n *minacoladora*. No hi ha que dir, qu' aquestas obras son d' un

Digitized by Google

gust exquisit combinat ab la solidesa necessaria al objecte á qu' están destinadas y construidas de manera que en un moment donat y en curta durada de temps pogués vuydarse tota l' aygua per ellas continguda.

Seguirem cap á la població, visitant uns preciosos quadros pintats sobre fusta, de bon gust y d' escola catalana que 's troban en lo santuari de Nostra Senyora de Vall-vidrera, y lo mateix aquí qu' en unas cuantas casas situadas á curta distancia y sobre de montanyas, que prenen nom del santuari, hi ferem poca estada.

Serian dos cuarts de tres quan tornárem á pendre la marcha en direcció á la montanya anomenada *el Tibi-dabo*, trovant per l' escabrós camí la casa de boigs de la Misericordia y una pedrera en explotació per els mateixos. No sens fatich, arrivarem al sim del turó.

¡Quína alegria fou la nostra al veure que desd' allá dominavam ab un cop d' ull Barcelona ab sos monuments y grans construccions particulars, los vehins pobles que, semblant vetllar per ella, s' estenen per sos encontorns, lo Llobregat y 'l Besós que fertilisan sa comarca, 'l Montjuich que la protegeix, el port que li dona vida, limitat pel mar Mediterráni que 's pert en l' horisont de la vista. Aquesta no arriba á dominar tot lo que d' allí pot veures, puig que girantnos al darrera també 's pert trovantse ab lo plá del Vallés, banyat pel riu Besós y á l' esquerra la joya de Catalunya, lo típich Montserrat. ¡Qui tinga sanch catalana, no pot menys qu' impresionars' al veure els recors de tanta maravella en son entorn!

Desd' allá podém dir qu' estém al mitj del llas que 'ns lliga ab la costa de Catalunya per medi del terreno granítich que s' esten fins al altre cap y percebiam las diferents y variadas menas de terrenos que 'ns rodejavan, constituhint capas ó zonas distingibles á simple vista per sa variada coloració.

No feya molt temps que baixavam, quan varem entrar en l' hisenda del malaguanyat Sr. Parés, pare d' un dels companys d' excursió, ahont vejerem l' esmerat conreu de la vinya y fabricació dels vins, y dich esmerat, perque ell venia 'l vi á un preu, á qué 'ls propietaris vehins no podian may arribar. Això sol nos bastá pera fernos veure las ventatjas que reporta un ben acertat cultiu y esmerada fabricació. El secret del primer consisteix en posar la quantitat

Digitized by Google

necessaria d' adob al terreno en cuestió, y en quant á lo segon no hi ha mes qu' escullir los sarments mes adecuats al terreno de la localitat y qu' han de constituhir els ceps formant la vinya. Desde la hisenda 'ns encaminarem á la casa-torre de dit senyor pera veure el cultiu del *morus-alba* ó morera comuna per l' aliment ó cria del cuch de seda (*bombix-mori*) y també del taronjer ab la manera de reproduhirse per medi de la *corretjeta*, que consisteix en posar terra ab l' humitat suficient en unas ollas á propósit y demés condicions necessarias pera que la part del vegetal allí tancada y privada de la llum produhesca arrels, qu' han de constituhir las parts que donan aliment á la branca tallada y enterrada ab els cuydados que requereix pera formar un arbre de la mateixa mena ó rassa que 'l d' ahont provingué. L' aspecte exterior per la diferencia de coloració d' algunas moreras ens indicá patian alguna malaltia, á semblar no de las arrels, que descubrirem, sino d' altre causa que podria molt ben ser radiqués en la falta de cals en el terreno. D' aquí varem passar á examinar la manera de plantar la vinya que dit senyor estava verificant y vejerem oberts uns valls d' una fondaria de tres pams pera colocarhi 'ls sarments á propósit, poguent anomenar á aquesta operació *Plantació de la vinya á vall obert.*

Finalment notarem de pas la falta d' arbres en las vertents d' aquellas montanyas y sobre tot en las que donan la cara á Barcelona, y habent preguntat si sempre havian estat aixís, ens digueren «quan ho tenian los frares, hi havia boscos y hortas», lo que 'ns va donar la rahó de perque avuy habenthi rocas peladas ó poch menys, hi ha també molts trossos erms en son peu, qu' avans donavan ricas hortalissas.

Si bé es veritat, que s' han plantat algunas vinyas en las faldas y que 'l terreno no reuneix malas condicions per aquest cultiu, en cambi posanthi *garrofers* de dalt á baix lograriam dos objectes: primer y principal la replantació de bosch y segon un cultiu d' utilitat, qu' avuy se 'n trau molt profit, y ¿quí sab també si no tindríam que plorar tan sovint las tristas consecuencias dels ayguats? perque cayent la pluja sobre las capas dels arbres, se divideix en petitas gotas, que filtran fácilment en lo terreno per apareixer mes avall en forma de fonts, que apagan la set, y alegran la campinya. Quan no trovan obstacle, s' arremo-

Digitized by Google

linan pera formar torrentadas, que devastan tot lo que trovan á son pas, emportantsen al fons del mar, com nos ho indican ab son color rogench sas ayguas, la capa laborable, que 's lo millor pel cultiu. ¡No eixirian de mare ab tanta facilitat, si trovessen destorbs en son naixement! Ni Barcelona tindria que plorar tan sovint inundacions com la que á mitjans d' aquest mes tan tristos recorts dexá als habitants de sos barris baxos.

Aquí acabarem nostra excursió científich-agrícola y baixant cap á Nostra Senyora de la Bona-nova 'ns dirigirem á Barcelona pera descansar (que be ho mereixiam), no sens experimentar la satisfacció d' haber passat un dia al costat de qui desitjavam nos portés sovint á tals anadas que facilitan inmensament l' espinós estudi de la ciencia.

FRANCISCO X. TOBELLA.

Digitized by Google

LA LLIBERTAT DE TESTAR

«La llibertat de testar realsa als ulls de la opinió 'l prestigi de la propietat y la importancia dels propietaris, fent mes venerable y digne de respecte 'l carácter de que aquestos venen revestits. En efecte, 'ls drets que provenen de la suprema voluntat del pare de familia son mes sagrats que 'ls que estableix un sistema forsós de transmisió. Lo testament, acte de discerniment y d' amor, logra mes que no pas una lley banal y uniforme la organisació y la elecció del personal dels propietaris, y dona lloch á que 's considere y respecte mes la propietat. Gracias á la benéfica influencia de la llibertat de testar, lo principi de la llibertat individual no ha sigut may objecte de cap atach formal entre 'ls Anglo-Saxons, á pesar de la facilitat estrema que te entre ells la propagació de tota idea per falsa y estravagant que sia. Al contrari, allí hont la lley imposa als ciutadans lo sistema de successió, no s' han fet esperar los atachs, ara sords, ara descuberts, pero sempre renovats.

Y certament, fora de la llibertat de testar apoyada en la costum, no hi ha possible una base sólida hont fer assentar lo dret de propietat. Lo comunisme existeix necessariament en gérmen en tota lley que d' aquesta ó de la altra manera, cohibeixe la voluntat lliure del propietari. Una dolorosa esperiencia 'ns diu que semblant gérmen se desarrolla rapidament en aquells territoris completament esplotats y que careixen de estensió suficient pera alimentar la activitat de las generacions joves.»

Las paraulas transcritas, d' un bon sentit y un acert magistrals, son de Mr. Le Play, l' infatigable promotor en aquest país (Fransa) de la reforma social. Anem á corroborarlas ab un comentari d' una considerable importancia, y es lo següent article que traduhim de la *Pall Mall Gazette*.

Digitized by Google

LA DIVISIÓ FORSOSA DE LAS HERENCIAS EN FRANSA.

Fa un any que 'l ministre de Comers endressá als Tribunals de comers francesos una circular invitantlos á emitir son respectiu parer sobre 'ls medis que podian adoptarse mes apropósit per á fomentar lo comers esterior del país. Setanta quatre han sigut en totas las corporacions que han respost á la invitació, y entre 'ls medis indicats, un n' hi ha en especial que mereix fixar la atenció de polítichs y d' economistas: se refereix á las lleys de successió francesas y á la influencia que tenen sobre 'l comers.

De sobras importú fora dubtar de las ventatjas políticas que reportá la proclamació feta per la Revolució francesa del principi de la divisió forsosa de la propietat territorial: son objecte era prevenir lo restabliment de la aristocracia, fent impossible la reconstrucció de las grans propietats, y perpetuar per aquí las institucions democráticas que acabavan de fundarse. Pero 'ls resultats económichs d' aquella proclamació no foren ni han sigut de menor importancia. Los observadors inglesos propendeixen generalment á creure, quan menos, que semblant divisió ha portat á una estremada subdivisió de la terra, impedint ó dificultant l' avens de la agricultura; y es ja cosa admesa per tot que ha estat una de las causas principals del estacionament de la població francesa.

Si hem de donar fé al dictámen de la major part dels Tribunals de Comers, á ella 's deuhen també en molta part lo mal éxit relatiu de la colonisació francesa en aquest secle, la falla d' iniciativa entre 'ls francesos en materia de viatges y d' esploracions, y l' estat d' atrás de son comers esterior. Comparan á Fransa ab Angleterra y Alemanya y 's preguntan com pot ser que la primera ocupe en l' esterior una posició mercantil tant poch elevada, ab tot y la incontestable superioritat natural de que está dotada sobre las altras duas nacions. Lo clima, las qualitats de la terra, la insuficiencia dels medis de viure, las lleys militars alemanyas tal vegada, contestan, esplican en part aquell fenómen.

No obstant, no passa de ser aquesta un resposta parcial.

Digitized by Google

La major part dels Tribunals citats convenen en que la preeminencia anglesa es deguda principalment á la llibertat de testar y á la simultánea costum de heredar al primogénit.

La llibertat de testar priva als fills de contar ab absoluta confiansa ab la fortuna dels pares, y la costum de la primogenitura obliga als esterns á refiarse esclusivament, desde que arrivan á la adolescencia, de sos esforsos propis, per á mantenirse en lo nivell del germá gran. Los tribunals de Rouen, de Dieppe, de Saint-Omer, de Roubaix, d' Epinal, de Narbonne, d' Annonay y de Mazamet se concretan á apuntar los estrems citats, en los quals veuhen la rahó del esplendor comercial de la Angleterra. Lo de Saint-Etienne fa ressaltar las ventatjas que derivarian de la concessió á favor dels pares de la llibertat de testar, si be creu que las costums y las ideas dominants en la societat francesa fan inconvenient una disposició d' aquella naturalesa.

Lo Tribunal de París recomana un estudi detingut sobre aquest punt, y 'l de Bordeaux aboga clara y esplícitament á favor d' un cambi en las lleys de successió en sentit de la llibertat de testar.

Confessa que avans del 1789, alguns dels membres de las familias francesas mes ilustres no reparavan en expatriarse, mentres que avuy per avuy la emigració ha parat quasi per complet. Afegeix que la llibertat de testar dista molt de ser incompatible ab las institucions democráticas, citant al efecte l' exemple dels Estats Units d' América. Sosté que semblant llibertat fecunda 'ls hábits d' economía, obligant als pares á detraure per medi d' aquesta, de son patrimoni, las sumas destinadas á aquells dels seus fills que no venen cridats á la partició de las fincas que 'l constitueixen. En fí, sens desconeixe que la qüestió te altres punts de vista tant ó mes importants que 'l mercantil, lo Tribunal de Roubaix no titubeja en atribuir á la divisió forsosa de la propietat lo cambi de costums que ha despullat á Fransa del carácter de potencia colonisadora, y li retreu igualment l' haver convertit á sos habitants en gent estremadament de sa casa y viudos del noble esperit d' empresa.

En lo que concerneix á la emigració, 'ls Tribunals de comers la divideixen en tres classes:

1.ª La emigració comercial y artística que esten la ven-

Digitized by Google

da dels articles francesos y en especial dels que son coneguts pel nom d' articles de París.

2.ª La emigració comercial que hauria de fomentar la coneixensa dels productes y de las manufacturas francesas, pero que es insignificant fins al punt de deixar quasi en mans dels anglesos y alemanys los mercats del mon.

3.ª La emigració agrícola á punts estrangers que 's reduheixen quasi esclusivament als paíssos de la América del Sur.

Lo fenómen mes curiós es que, de fa molts anys, es nula la emigració als paíssos de América del Nort, hont se parla encara 'l francés, lo Canadá, v. gr., Nova Orlenans y Sant Lluís, y que la emigració á la América del Sur, neix quasi esclusivament en lo país dels Vascos.

No consta esplicat lo perqué d' aquesta emigració vasca (1): empero, una prova de la poca afinitat que, avuy mateix, regna entre aquesta rassa interessant y 'ls Francesos propiament dits, es que sos fills, un cop son á la América del Sur, aprenen molt depressa 'l castellá y cessan per complet de ser francesos. No obstant, lo Tribunal de Bordeaux consigna que propagan en la nova pátria la afició als vins y als teixits francesos y que donan peu á un comers marítim bastant actiu entre 'l Sur de la Fransa y la América del Sur.

Segons las noticias recullidas á Bordeaux, la guerra sembla que haja donat una empenta á la emigració. No obstant, lo nombre d' emigrants surtits de Bordeaux l' any 73 no 's calcula mes que en 1,724 francesos per 3,656 estrangers, si bé que no hi van inclosos los embarcats en los paquebots de las Missatgerías marítimas, per quant no están subjectes á una inspecció oficial. Dels emigrants francesos registrats, no hi ha mes que 194 que s' hajen dirigit á Nova-Orleans y 294 á Nova Caledonia: los restants tenen passatge per á Buenos-Aires. Lo Tribunal de Bordeaux afirma que la emigració es tant favorable á la Fransa com al país cap ahont se dirigeix: «perque aixís, mes ben conresadas las terras, aumentan en valor»

Com se veu, los fets deplorables que apunta el periódich anglés justifican y apoyan lo tutelar principi proclamat per un pensador ilustre.

(1) La causa radica mes que en res en la antipatía dels fills d' aquell país per las quintas.

Digitized by Google

M. Le Play te per fiadors los membres dels nostres Tribunals de Comers, y certament, no son aquestos esperits utópichs ni amants de teorías mes ó menos especiosas; no, son gent práctica, gent que sap de contar y de comparar. Lo testimoni que aduheixen es lo de la esperiencia, tant inatacable com la prova per sumas y per restas. Los llegisladors del 89 per arrivar al fraccionament de la propietat no han reparat en tirar á terra una de las bases mes fonamentals de l' ordre social ni en ofegar en gérmen la nacional espansió.

¿Y ab semblants resultats no obrirem encara 'ls ulls? no 'ns convencerem de que es hora ja de restituhir al pare de familias una llibertat tant indispensable á la bona constitució de la familia com al foment y á la armonía dels interessos públichs?

(Del *Univers*).

Digitized by Google

GUILLEM D' ALENTORN.

CAPÍTOL PRIMER.

DOS COMPANYS.

Una nit d' hivern en que la lluna clarejava tenyint de color d' argent las serras y las valls, en l' hora aquesta en que la naturalesa tota descansa, dos garrits cavallers devallavan molt apleret de Castell-llebre fent via cap á Oliana.

Feya ja un bon poch que caminavan y cap dels dos gosava á trencar la quietut que 'n son redor hi regnava. Per fí un d' ells digué:

—Bonica nit, Guillem.

—No pot esser mellor, amich Artur; si la de demá es com aquesta la sorpresa que preparem al walí de Balaguer será complerta, y avans que l' auba estengui sos daurats raigs per demunt las teuladas y bronzejadas cúpulas de la ciutat, eixa será ja nostra.

—Crech ab lo que 'm dius; mes las forsas del walís de Lleyda y Monzon estarán promptas á corre en ajuda seva y potser siguem nosaltres los qu' un cop amos de Balaguer, restem assetjats.

—Jamay puch somniar açó; ¿no contas per ventura ab lo valor de las tropas d' Armengol nostre bon compte, y ab lo de nostras maynadas? Los sarrahins no tenen prou forsa pera detenir lo bras del mes débil soldat del Compte; amés la Verge de Castell-llebre estará ab nosaltres y no podria veure ab bons ulls que 'l penó de la Creu hagués d' abatres al de la mitja lluna essent com es nostra advocada y en cap ocasió puch fertho veure millor: ¿Reparas aquella penya qu' avocada demunt lo Segre pareix un fantasma que 's gita á la corrent? Es lo *roch del moro:* allí, donchs, fou portat una volta un cavaller cristiá presoner dels alarbs pera

Digitized by Google

despenyarlo, y ab tot y esser aquest un poch fret en materia de religió, al veures en perill de mort y mirant fit á fit l' ermita de Castell-llebre, cercá en la Verge 'l consol qu' aquí no podia ja trovar, y á aςó degué que son cavall al arribar al cim de la roca clavés en ella la ferradura, y ab son cabalgant desaparegués de modo que ningú n' ha sabut jamay res dels dos.

—En efecte,—respongué Artur—¡malastruch d' ell si no es estat lo miracle! pero demá no 'n caldrá qne 'n repetesqui cap; estich ab tu que las sagetas y picas dels alarbs no podrán res ab nosaltres: ni aquellas passarán las mallas de nostras cotas, ni eixas las pitrals de bon cer, podent oposar á son ben trempat panart la maça qu' ab tan acert manejan los d' Urgell.

Mentres los dos jovens seguint sa via van enrahonant y fent cálculs respecte l' acció de l' endemá, entretenint aixís la soletat de son entorn, precís es que dongui algunas novas de quiscú d' ells.

Era l' un lo noble Guillem d' Alentorn, cavaller esforsat, nudrit en los combats contra 'ls alarbs, qui á son valor hi juntava un cor bo á tot esserho. D' esguart arrogant, sens altivesa y vestint rica cota, 's pot ben creure que 'n Guillem era dels que mes tenian la plena confiansa d' Armengol III qu' alashoras gobernava 'l comptat d' Urgell, que reconeixia en est capdill cualitats molt recomenables pera la guerra qu' allavors era precís fer, guerra en que un cop ben dat ó una jugada ben treta desbaratavan á l' enemich, essent en est estat retut sens remey.

En Guillem era aymador del perill, seré com lo qui mes y generós ab lo vençut. Mil vegadas quan, guiat sols per son valor, atrevessant la ratlla enemiga entrava en son campament y cent cimitarras y llansas brunzian y passavan frech á frech sa testa, s' oblidava d' ell mateix, y com en un simulacre 's defenia, fent que 'ls seus fossen valents pera lliurarlo y acabessen d' esserho per convicció. A açó 's deurá sens dupte que la maynada d' Alentorn era seinpre la qu' anava d' aguayt y que en los assalts de Targa y Montmagastre hagués sigut la que davant marxá.

Si 'ns fixem en l' altre companyó veurem un jove conegut per Artur de Béziers, hereu de dit senyoriu, noble franch que cuydava mes de la lluyta en que lo llor es una hermosa, que no los en que es un pilot de runas rescatadas

Digitized by Google

dels sarrahins; ab tot en lo combat no era dels mes cobarts, puig que la gent que comandava era valenta y ell havia d, esserho per força.

Enviat al costat del compte Armengol per lo seu pare En Conrat de Béziers pera instruirse en l' art de la guerra fou ben prompte 'l galantejador que s' emportava la palma d' entre 'ls d' aquells temps.

En l' entretant en Guillem y en Artur havian passat lo Segre per Oliana y devallavan per la salzereda del riu, parlant de cosas indiferents, ara 's fixavan en l' afalagador paisatge de las voreras qu' á sa vista nous encants la nit donava, despres contant las gestas de sos avis donavan provas d' esser bons nets al pendre lo camí d' imitarlos y aixís parlant van arrivar al gol d' Anya 'hont passaren á l' altre cantó del riu.

Una volta dessota mateix del poblet dit, lo cel començá á pendre un color blanch qu' argentantse depressa y acabant per daurarse doná á coneixer la vinguda del nou jorn. Los aucellets ab sos jolius refilays saludavan lo trench de l' auba saltant al ensemps de rameta en rameta, los cans fermats encara clapidejavan com aquell que vol fer la desperta, los galls hi feyan sos cántichs y del llaut d' algun trovayre 's sentian encara un xich perdudas las notas d' una cansoneta dirigida á s' aymada.

Tot respirava amor y poesía.

Artur de Béziers va quedarse á Anya, y 'n Guillem va seguir en son poltro fins Alentorn acompanyat d' uns quants dels seus arquers y fonayres.

Eran las sis del matí quan va entrar en son castell.

CAPÍTOL II

LOS SENYORS DE VALL-LLEBRERA.

En lo poblet de Vall-llebrera lluny d' Alentorn poch menys d' un' horeta, hi habia en los temps d' esta narració un caballer nomenat Ramon que tenia en sa filleta Blanca un ángel, veritable nineta del seus ulls.

Ramon de Vall-llebrera era 'l senyor del poble y de grossa part de sos entorns, molt bon home y ben enrahonat

Digitized by Google

menys en la cuestió del diner, puig qu' era prou agarrat pera que tothom li conegués d' un quart lluny.

Aixís se compendrá be, que tenint solzament una filla, li volgués donar per marit un jove qu' á més de las bonas qualitats fisicas y morals que pogués tenir l' acompanyés l' esser rich y al ensemps feudal d' algun senyoriu de nom.

Blanca de Vall-llebrera era una figura d' aquestas en que 'ls mes afamats pintors pareixen voler dar vida en la tela á la Reyna dels cels, amable com catalana qu' era, bona com angelet, graciosa, mostrant dos ullets que mellor que tals semblavan dos estels arrencats de l' espay y dexats en aquell lloch per la má del Criador.

Aquesta nina sortia molt poch de casa y sempre que per casualitat ho feya era en companyía de sa bona mare Ermesinda, la que pensava respecte á Blanca de diferent manera que son espós, no creyent com aquell que 'l brill d' un munt d' or pogués dar la ditxa complerta.

Molt pocas vegadas succehí que en Guillém las trovés en lo passeig y en aquest cas las acompanyava, fent ellas quatre ulls pera qne 'n Ramon no las vejés en conversa ab aquell, no perqué li sabés greu que sa filla 's fes ab lo senyor d' Alentorn sinó perqué tenia por de que jove y garrit com era podria fer naixer en Blanca una passió que mes tart costaria prou d' ofegar.

Molt ocupada s' estava Blanca en sa llar; los dematins ajudant á sa mare en los quefers de la casa, á la tardeta si per cas no sortian á passejar, s' entretenia cuydant las flors de son jardí, y encara 'l sol no 's ponia redera los serrats dels entorns, habia d' esser de tornada á casa, puig que s' alsavan tot desseguit los ponts llevadissos del castell, los guaytes anavan á ocupar son seti y prompte tot era silenci.

Allavors Blanca y Ermesinda passavan á la sala de costura fins que las deu de la nit eran, hora en que deixant son trevall s' en anavan á retiro.

Era aquella sala de regulars dimensions, ricament encatifada, ab una porta á l' esquerra plena de motlluras en que escuts de tota mena y estandarts cullits en la batalla hi eran penjats; en l' altre costat hi havia un suntuós talé ab tapissos mitj acabats; en lo centre del cuarto un quadro representant la Verge de Castell-llebre 'hont hi cremava una llantia, y una taula ocupada per grossos capdells de se

Digitized by Google

da y lli, flors de paper á mitj fer, rodets vuyts, cánem esgramat, un relotje de sorra y una bonica ánfora pera darhi claror; un poch mes cap á la porta esquerra hi havia una filosa y unas devanadoras, al ensemps que per la sala ab acert estavan espargidas una dotzena de cadiras de brassos daurats y assiento de cuyro, qu' ab gran gust portavan esculpidas las armas de la casa; á tot això júntishi la presencia d' un gavió 'hont hi havia tres ferms falcons y la d' un llebré molt manset, á quí las senyoras tot sovint feyan mil festas, tot açó il-luminat de dia per l' esplendenta claror del sol, que per las celosias hi entrava y de nit per la misteriosa resplandor de la llum dita, feyan que la sala de costura de Blanca fos entre las de sa classe una de las mellors por lo complerta y luxosa.

Tenia Blanca á mes de sa bona mareta, un' altra dona que pera compláurela 's desfeya.

Aquesta era Anarda.

Filla d' un noble aragonés, restá orfaneta desde molt nina. No tenia cap altre parent qu' un oncle que era capitá d' una de las companyías de tropa regulars d' Armengol III, qual oncle al rebre la trista nova de la mort de son germá y esguardant la posició 'n que sa nevodeta, qu' alashoras tindria uns vuyt anys, se trovaria va ferla anar al seu costat y d' allí fou quan tenint ja uns dinous anys passá al Castell de Vall-llebrera.

Blanca l' aymava com á una germana, y quan alguna pena pareixia embolcallar sa ditxa li contava y Anarda la consolava logrant quasi be sempre que la negrura del horitzon que tan la condolia li semblés verdejar desseguit.

Lo transcurs d' esta narració provará que la estimació de Blanca be prou se la mereixia.

(Se seguirá)

UNA BONA TROBA

En una de mas darreras escursions per lo bonich plá de Barcelona, he fet un descubriment què crech de bastanta importanciȧ.

Qualsevol que s' hagi enterat del «Diccionari d' autors catalans» escrit per En Torres Amat, sab prou la riquesa dels documents que 'n lo monastir de S. Geroni de la val de Hebron, se guardavan. Una bona porció d' aquells, que molts creyan perduts desde 1835, he descubert en Horta.

A la amabilitat del il-lustrat Rector de Sant Joan, he degut lo poder registrar alguns d' aytals documents, y dich alguns perque malhauradament molts d' aquells, s' han malmés per incuria, y fins d' una manera cínica. Per sort lo digníssim prebere qu' avuy es Rector d' Horta, s' ha pres com á qüestió important salvarlos de la destrucció que 'ls amenassava, ja que, fins ara y sens cap mena d' ordenació, aquells importants papers, jeyan oblidats en una golfa de la Rectoría.

Intenció tinch de publicar pera que 's coneguia son valor históric, alguns dels desenterrats documents y ho faré avuy ab la següent provisió real de 'N Joan II:

«Don Joan per la gratia de deu Rey Darago: de Sitilia: de Valentia: de Mallorques: de Sardenya: e de Corsega: Conte de Barch(ino)na: Duch de Athenes: e de Neopatria: Conte de Rossello e de Cerdanya: e encara Marques Doristany: e Conte de Gotiano: Als noble mag(ni)fich conseller, amats e feels n(ost)res lo portant veg de Governador g(e)n(er)al en lo principat de Cathalunya | e lo veguer de Barch(ino)na e de valles e son locs | e a tots | e sengles offitials n(ost)res en la dita ciudat terme | e territori de aq(ue)lla | e en qualsevol part del dit principat constituits | e als loctinents dels dits offitials presents | e sdevenidors | e a cascu dells | al qual o als quals les presents peruendran e les coses infrascrites pertanyen en qualseuol man(er)a | Salut | e dilectio. Dauant n(ostr)a Ma(gesta)t es stat exposat humilment p(er) part del prior e frares del monestir de sent Jeronim appellat de la val de bron situat en lo territori de la dita ciutat com a causa de algunes gents axi homes com dones que leixant lo cami reyal que va p(er) lo coll de Cerola passan | e fan camí p(er) lo dit monestir p(er) anar | a sant Cugat | e a la hermita | e deuota de n(ost)ra dona del bosch | e altres lochs se segueixen molts Inconuenients | e damnages al dit monestir | en tal ma(ner)a que empedeixen

Digitized by Google

| e torban prim(era)ment lo offici diuinal stant | e frequentant en lo monestir e apres destruexen les vinyes horts | e | en lo temps los rayms fruytes e hortalisses del dit monestir ultra que es forçat q(ue) arribant allí les gents las han | a donar de menjar | los dits frares e si p(er) la fretura | e pobresa que en lo dit monestir es | nols donem bastament lo que voldrien | alguns que nj ha desuergonyits dien mil improperis | e si per ventura son represos dels damnages que fan per les vinyes | e horts responen que axís faran vullen | o no | sens molts altres scandols que en deseruici de n(ost)re S(eny)or deu se por ian seguir | si per nos noy fos promptament proueyt. Per tant nos volents en aquestes coses remediar | e apartar quant en nos sera qualsevol ma(ner)a de Inconuenients que seguir se poguessen en deseruici de deu | damnage del dit monestir | e religiosos de aquell | lo qual sta en protec tio | e salvaguarda n(ost)ra | statuim | e manam vos de n(ost)ra certa scientia | e | expressament sots pena de mil florins | que quantse vulla sereu requests | o algu de vos request sera | fatiau fer crida publica | p(er) les parts acostumades dels lochs de v(os)tra Jurisdictio | Inhibint e manant á totes e qualsevol p(er)sones | e sots grans penes no gosen | o presumesquen passar nj fer cami p(er) lo dit monestir | sino que vajen | e tornen per lo camj reyal | e antich desus dit que va per lo Coll de Cerola | a sant Cugat | e a la dita deuota | e | altres lochs | o per altres camins reyals | e antichs puix no passen per lo dit monestir | e encara hi prouehireu sime(ne)ster sera per tots los remeys | e provissions oportunes | e permetreu segons que nos ho p(er)metem e donam licentia als dits Prior | e frares que pugan trencar alla hon ben vist los sera lo cami que per lo dit monestir ses fet perque en alguna ma(ner)a no tinguen ocasió les gents de poder passar e no fesseu lo contrari si la gratia n(os)tra vos es cara | e la dita pena desitjau evitar. Dat en Barch(ino)na | á XII. del mes de Noembre del any de la natiuitat de n(ost)re senyor Mil CCCCLXXVIII.—Rex Joannes».

Crech bastant curiós lo transcrit document, puig que en ell poden estudiarse los abusos y las costums d'aquells temps. Me despedeixo dels llegidors de aquesta Revista, prometent, donarlos á coneixer alguns altres dels documents novament descuberts.

JOSEPH FITER É INGLÉS.

Digitized by Google

*
* *

Ja ve la nuvolada:
Del cim de l' alta serra
Se vessa al plá: sembla un torrent de fum
Que lo infern va gitant sobre la terra
Per robarli la llum.

Ja sento s' alenada:
Lo vell cap de las rocas
Se mou com testa de ubriach gegant:
Dels roures forts las arreladas socas
Se vinclan gemegant.

Apar que l' infern gite
Arreu sas flamaradas
Com si envejós dels qu' en la terra son
Ab flochs d' estels y cintas inflamadas
Volgués lligar al mon.

Ni·un perfum en lo ayre,
En lo cel ni una estrella:
Per tot la nit, per tot lo llam y l' tró.
¡Oh, quin plaher! tot ara ha mort com ella,
Tot ara es trist com jo.

Veniu ab mí tronadas;
Volten, oh llamps, ma testa
Ab serps encesas..... ¡no vos tinch pas por!
Mes fera que la vostra ma tempesta
Udola dins mon cor!

Anicet de Pagés.

Digitized by Google

LA NIT DE REYS

Dintre d' un piset molt pobre
que hi ha á peu plá d' un terrat.
treballa una pobre dona,
treballa sens may parar.
Si algun cop minvan sas forsas,
no desmaya, no, que sab
que al mirar á sa filleta,
las tornará á recobrar.
Diuhen tots quants la coneixen,
que hermosa ha estat sens igual:
avuy d' aquella hermosura
sols per recort n' hi han quedat.
unas trenas ondejadas,
negras, sedosas, brillants,
que al estendres demunt d' ella,
van sas plantas á besar.
La nit de Reys n' es vinguda.
y pareix que ab mes afany,
treballa la pobre mare,
tot mirantse al seu infant.
—Mareta, li diu la nina,
fiqueume al llit, qu' es prou tart,
y tinch pór vindrán los Reys
y encare no hi hauré anat.
—¡Qui sap si voldrán, fill mèu,
pujar fins aquí tan alt!
—Prou, com que baixan del cel,
ja 'ls hi ve bé de passar!
Y á fé, mare, que 'ls espero
ab gran desitj aquest any.
Vull que 'm pórtin una nina.
com aquella que hi ha abaix.
—Las ninas son per las nenas
que ja res falta 'ls hi fá.
Tu, fill meu, que estás descalsa
los hi tens que demanar
que 't pórtin sabatas novas.
¡Ay, mare, no 'm fèu plorar!
ja n' estich aconsolada
de caminá á peu descals,
de portar robeta vella.
de morirme treballant
pero que m' dugan la nina,
que jo sempre he demanat!
Desde l' any que varen durla
á la nena que está á baix;
jo hi he pensat cada dia,
jo de nit la he somniat!
¡Ay, Mare, y qué n' es hermosa
y qué bonica que vá!
Té una careta tan fina,
que sembla de satí blanch,
té una boqueta petita
que fins dentetas hi ha!
Obra 'ls ulls quan está dreta,

Digitized by Google

y per dormí 'ls te tancats,
té uns cabellets com de perlas,
y 'ls té rossos y risats,
porta lo vestit ab rόssech,
y ab serrells y farbalans,
y fins mitjas y polacas
y fins sombrero y fins guants!
Jo 'n vull una com aquella
que tot l' any l' he demanat.
Si demá ¡ay! al llevarme,
no haig la nina de trobar,
com que de nit la somío,
la toco y la duch á brás,
pregaré á Deu, que al dormirme
may més tórni á despertar.
¡Demá dia d' alegría
será per tots los infants,
sols per tu, pobre filleta,
las tristas penas serán!!
Mes de promte llensá un crit
del fons del cor arrencat
y agafant á sa filleta,
y estrenyentla ab fort abrás:
—Vésten al llit, amor meu,
li digué ab febrós afany,
vés, mes á Deu no demanis,
que no 't vulga despertar.
que la nina que tú esperas
com la desitxas tindrás!

Apenas lo dia apunta
ja la nena s' ha llevat:
plora y riu y salta y brinca
y qué li passa no sap.
Li han portada aquella nina,
que ella tant ha demanat,
¡li han portada y té la cara,
que sembla de satí blanch;
té una boqueta petita,
que fins dentetas hi ha!
Obra 'ls ulls quan está dreta
y per dormí ls' te tencats;
té uns cabellets com de seda,
y 'ls té rossos y rissats;
porta vestidet de rόssech,
y ab serrells y farbalans,
y fins mitxas y polacas,
y fins sombrero, y fins guants!
¡res li manca, res li manca,
de quant ella ha demanat.
Sols li mancan á la mare,
las trenas negras, brillants,
que fins á terra arribavan,
que hermosejavan son cap,
que entre mitj de sa pobresa
las habia tan guardat!!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ.

Janer de 1875.

Digitized by Google

ANYORANSA

Lluny d' aquí, y al detrás de aqueixas serras
allá hont s' hi ajeu lo sol cada vesprada,
hi ha una terra qu' estimo ab tant deliri
com estima el romeu la terra santa.
Allí 's fixan mos ulls quan naix lo dia,
allí quan cau la nit ma vista 's clava,
y no veyent res mes qu' aqueixas serras
l' anyorament, l' anyorament me mata!
L' anyorament!... ¡Ditxosos los que ignoran
lo qu' es morí en la terra d' anyoransa!...
Felís aquell que no ha perdut de vista
lo campanar de sa nativa patria!
Jo 'm recordo de tot de nit y dia:
y al mirarne la lluna enamorada
com plateja las onas bullidoras,
d' alegría somrích, y penso en casa.
Sí, ab la casa payral, hont tot respira
amor y gratitut, fé y confiansa,
hont recorda un las horas d' alegría,
y 'ls recorts que tingué en la seva infancia.
Allí al recó del foch arrupideta
l' avia 'm distreya tot contant rondallas,
y al meu costat la mare me cosía
los trajos mes bonichs per las diadas.
Y 'l meu pare llegint, puig ple de penas
sa distracció en los llibres ne buscava,
tenia á los seus peus ma germaneta
pareixent l' ángel bó que 'ns contemplava.
Allí alguns anys aprés, quan ja fet home,
los meus pobres cantars jo n' ensajava,
com ensejan las tendres aurenetas
ans de surtí del níu llurs cants de l' ánima.
Allí m' es cada objecte una memoria
qu' al fons del cor, qu' al fons del cor me parla,
y que 'm dona al trobarme ple de pena
un conhort que 'm guareix tanta migrança!
Mes los recorts que l' esperit mossegan,
las memorias del cor que tant escalfa,
un ho remembra encar que negres sian,
puig es sempre bonich tot lo de casa.
Y com mes un lluny n' es á la memoria
pareix que 'l seu recort molt mes se clava...
¿Cóm lo lloch oblidar hont sé que resa
una mare pél fill cada vesprada?

Digitized by Google

Allá hont té la amistat sa companyía,
allá hont dos sers pél nostre be se afanyan
mentre al dar'ns un *adeu* son cor entregan
perque no aném tots sols per terra estranya.
Y allá en aquella terra que tant miro
que fins al sol s' aixecan sas montanyas,
l' ángel hi viu per quí lo cor suspira.
la nina dels meus ulls, qu' es ma esperansa.
La verje aquella que 'l meu cor adora
com Dante á Beatriche idolatrava,
com estima lo pres la llum del dia
y un poble gran la llibertat sagrada.
Angel de mos amors, del cor senyora,
jo busco la claror de tas miradas,
com mariner perdut entre las onas
cerca la llum de salvadora platxa.
Penso en aquellas nits de blanca lluna,
en que ella nostra reina il-luminava
com si vingués á fernos companyía
y centinella fos de nostras ánimas.
Quan jo á ne 'l teu costat las mevas penas
per trobarne conhort te relatava
tú sonriguente lo meu pit obrias
y obrintne lo meu pit lo teu tancavas.
Y escoltantne ta veu me pareixía
qu' al meu entorn un ángel me parlava
y si un ángel de Déu pél mon no eras
be n' eras pera mí verje estimada.
Mes ¡ay! mes ¡ay! Aquellas dolsas horas
que mirantnos joyosos ne passavam
lo temps ha mort, y no 'ns floreix la ditxa
puix la ditxa aquí viu envenenada.
Inútil es cridarla hora per hora
perque dintre del cor prengué posada:
quan lo goig es fugit ja maymés torna,
y 'ns regala 'l recort per tota paga.
Recort que rosegantnos nit y dia
com serpent en lo pit tota enroscada,
ab ruixada de llágrimas se aviva,
y volguentla matar mes fonda 's clava.
Per aixó cada nit quan surt la lluna
del fondo de la mar cubert de plata,
alashoras jo cerco aquella terra
que s' aixeca detrás d' eixas montanyas.
Puig no 's pot oblidar per mes que 's vulga
la familia y lo cel de nostra Patria,
y á aquella verge de miradas puras
que mes l' estima 'l cor com mes la mata!

FRANCISCO GRAS.

Digitized by Google

NOVAS

Destinat son producte á un objecte filantrópich, se donará en lo teatro del Circo, un gran concert vocal é instrumental.

Organisat per lo distingit concertista de piano G. Carlos Vidiella, no duptem que 's veurá concurridíssim; artistas estimats de nostre públich y aficionats aplaudits se encarregan de fer agradable la vetllada; lo programa no pot esser mes escullit; noms ilustres en lo mon musical lo forman: Thalberg, Liszt, Paganini, Flotow, etc., etc. y sa interpretació confiada á artistas tan consumats con los senyors Amigó, Salvatori, Vidiella y demés que forman lo programa, contribuirán á que 'l públich que honra ab sa presencia dit concert, conservi agradable recort de la nit del 7 de Octubre.

Los lemas de las composicions rebudas enguany en lo Certámen de la Academia bibliográfico-Mariana, son los següents:

1. Tu honorificentia populi nostri. *Judith c. XV, v.* 10.—2. Regina Virginum.—3. Mulier, ecce filius tuus.—4. En dejando de ser hijo dejaré de obedecerla. *S. Fernando Rey de España.*—5. Pura, purísima.—6. Regina regum.—7. Flors.—8. Avant.—9. Ecce Mater tua.—10. N.—11. Consolatrix aflictorum.—12. Auxilium christianorum.—13. ¡Madre!—14. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. *Evangelio de San Lucas. cap.* 2. *vers.* 48.—15. Amor.—16. Fiat.—17. Ved como el nombre santísimo de María va unido perennemente á las glorias españolas.—18. Lo regne de Crist en la terra y lo amor de María en nostres cors.—19. Salve, Regina Mater.—20. Ave, Regina regum.—21. Salus infirmorum, Ora pro nobis.—22. Vida, dolçura y esperança nostra, (Notas del cor.)—23. Stella Matutina.—24. Per fer número.—25. Vida, dolsura y esperansa nostra, (A la Verge.)—26. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desidero ad te. Psal. XLI.—27. La Verge may se n' oblida—del que li dona son cor.—28. Salus infirmorum.... (En el alto Pirene.)—29. Consuelo de los afligidos.—30. Per molt que 'n gust—me par restar dejú. *Romeu Llull.*—31. Sub umbra alarum tuarum.—32. La espiga es granada—lo llir trau florida.—33. El cielo espiritual tiene tambien su vía láctea. *Augusto Nicolás.*—34. Avuy la lira en ton altar jo penjo.

Digitized by Google

Ara be de aquestas composicions han resultat premiadas las següents:

Llaut de plata y or; número 14.—Cítra de plata y or; número 11.—Lira de plata; número 28.

Assutzena de plata; número 18.—*Accéssits;* número 2 y 5. —Medalla de plata; número 25.—*Accéssits;* número 7 y 22. —Magnolia de plata; número 33.—*Accéssits;* número 32 y 13.

Ploma de plata; número 17.—*Accéssit;* número 19.—*Mencions honoríficas:* número 20, 21, 31 y 30.

Lleida 27 de Setembre de 1875.—P. A de la C. de E. *Lluis Roca, Vocal-Secretari.*

Lo dia 28 del corrent s' estrená en lo Teatro Catalá la nova comedia en tres actes del celebrat autor D. Joseph Maria Arnau, titolada *¡Donas!* A reserva de ocupárnosen detingudament, devém fer constar lo complert éxit qu' obtingué, fentse aplaudir en las principals escenas, y essent cridat lo Sr. Arnau quatre vegadas á las taulas.

Al llohar l' acert de l' empresa en comensar la temporada ab l' estreno d' una obra de tant excelents condicions literarias, nos prometém que continuará donantnos á coneixer novas produccions.

Ahir, dia 29, tingué lloch en la Sala de la Academia de Bellas Arts la solemne obertura dels plechs que contenian los noms dels autors premiats en lo Certámen del projecte de monument á las glorias d' Espanya en la guerra d' Africa.

Lo premi de 3000 pessetas s' adjudicá al projecte, qual lema es: *Los monumentos son páginas de la historia de los pueblos*, que resultá esser de D. August Font y Carreras, arquitecto.

Lo primer accéssit, de 1500 pessetas, se l' endugué 'l projecte de D. Anton Rovira y Rabassa, arquitecto, ab lo lema: *Ne tardò in vindicar l' ingiurie sue.—Che l' onta e la vendetta d un tempo fù.*

Lo segon accéssit de 1000 pessetas s' adjudicá á D. Ramon Tenas y Hostench pel seu projecte, qual lema es: *Levantar monumentos á glorias nacionales, es hacer popular é imperecedero su recuerdo y el de la entidad que los erige.*

Durant los dias 3, 4 y 5 del prócsim Octubre estarán exposats los projectes premiats, y 'ls demés que no hajan sigut retirats per llurs autors, en la mateixa Sala de l' Academia.

Esperém que ja que 'l Certámen ha donat tant satisfactori resultat, será una veritat, la realisació del projecte que ha obtingut lo premi, ja que aixó es la distinció que mes estima un autor.

Digitized by Google

S' está preparant, pera veure próximament la llum, un tomo dels mes triats articles de costums del inolvidable Robert Robert, adornat ab grabats de D. Tomás Padró.

Tots los qui coneixen la inimitable gracia y veritat ab qué están escrits aquells articles, y recordan ab fruyció los bons temps del *Tros de paper*, convindrán ab nosaltres en que espera á tal publicació una excelent acullida.

Segons nostras noticias la colecció anirá precedida de un estudi biográfich y crítich del autor, degut á la ploma de nostre estimat colaborador J. Roca y Roca.

Hem rebut, elegantment estampada, la poesía de Mossen Joseph Taronjí, Pbre., *A ma pátria*, premiada en lo darrer Certámen de la «Societat pera l' estudi de las llenguas románicas.» La poesía, perfectament versificada, conté bellas imatjes y respira una dolsura y suavitat que la fan digne del honor obtingut.

Lo dia 23, vigilia de la Mare de Deu de la Mercé, contragué matrimoni en l' iglesia de l' Ajuda, lo llorejat poeta, mestre en gay saber, D. Francesch Ubach y Vinyeta ab la senyoreta D.ª Paula Mascaró y Brossa.

Entre altres dels obsequis que ab tant felís motiu se feren als esposos, figura un volum magníficament estampat ab tipo elzevirià, y del qual se n' han tirat un reduhit nombre d' exemplars, contenint los següents treballs en prosa y vers:

Epitalami; per I. Reventós.—Prosa íntima; per J. Riera y Bertran.—Cobles de Romeu Llull de hun proceheix amor, publicadas per J. Thomás y Bigas.—La partida de Reginel, fragment de «Li Carbounié», traduhit per Joan Sardá y Lloret.—La Creacion; per Joan Tomás y Salvany.—Cansó de bodes; per Francesch Matheu, posada en música per Felip Pirozzini.—Cobles á la Mare de Deu de Provensa; per Francesch Matheu.—La Cansó del Noviy (mallorquí); per Ramon Picó y Campamar, y Epitalami de Julia y Manlius de Catullus, traducció de Joan Montserrat y Archs.

Lo director de *La Bandera catalana* nos ha pregat la inserció del següent anunci:

«Al efecte d' introduhir algunas reformas materials en nostra publicació de propaganda, havém acordat suspéndrela temporalment, pera practicar todas las gestions possibles pera 'l logro d' aquest fí.

Esperém que *La Bandera catalana* 's veurá 'l jorn de sa reaparició, favorescuda per tots los qui s' han esforsat prestantli sa desinteressada ajuda».

Creyem que quan torne á apareixer aquest apreciable setmanari, tindrá dels catalanistas lo mateix bon acolliment que fins are.

Digitized by Google

Títols y lemas de las composicions rebudas en la Secretaría de la *Asociacion literaria* de Gerona fins al dia 15 de Setembre.

1. Ma ciutat.—*Pátria.*—2. A la Vírgen.—*Bendita eres entre todas las mujeres.* (Jesucristo.)—3. A la Purísima Concepcion. Súplica.—*Et os meum annuntiabit laudem tuam.*—4. Una fontada. (Cuadro de costums.)—*Natura es bella.*—5 Lo plant de las flors.—*¡Alvarez!*—6. A España monárquica.—*Hijos de España y con valor nacimos—Por arreglar nuestras contiendas tierras—Harto como valientes combatimos—Pleguemos de una vez nuestras banderas.* (Zorrilla.)—7. A una auraneta.—*No tardes, llega, avecilla;—Llega, y bien venida seas;—Que Dios bendice el hogar que dá asilo á la inocencia.* (Martinez de la Rosa.)—8. Los guerrers d' Aussa.—*¡Llibertat!*—9. Alvarez.—*Gloria.*—10. Uno de tantos.—*Casta y sencilla paloma—Presa en las redes de amor—Que vayas libre es mejor—Que cruel gavilan te coma.* (Zorrilla.)—11. A Montalegre.—*Allí donde eleva—Su techo la casa—De nuestros mayores—Allí está la Pátria.* (Ruiz Aguilera.)—12. Muntaner.—*A lor! á lor!*—13. A la Verge Puríssima, pera que convertesca als pecadors.—*Refugium pecatorum, ora pro nobis.*—14. A la Pátria.—*Cuan solitaria la nacion que un dia—Poblara inmensa gente.* (Espronceda.)—15. Plegaria. 1.ª *Ad Jesum per Mariam.* (San Bernardo.)—2.ª *Nemo venit ad Patrem nisi per me.* (Jesucristo).—3.ª *Ego sum qui sum.*—16. Lo inmortal.—*Non in solo pone vivit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei.*—17. Los mártires del cristianismo.—*Hasta en los lugares destinados á las ejecuciones cruentas de los fieles, alzóse la cruz de Cristo.*—18. Nuestra bandera.—A Fabio.—*O Crux, ave.*—19. A la Pátria.—*Para tí mi último aliento.*—20. Pátria.—*Vingué un jorn que 'ns mostrarem qui som.*—21. A Don Mariano Alvarez de Castro. (Defensor de Gerona en 1809.) *Será pasado por las armas el que profiera la voz de capitular ó de rendirse.* (Bando de Alvarez de Castro.)

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

J. Tomás Salvany.	Escriptoras madrilenyas.	306
Andreu Balaguer.	Quatre paraulas sobre lo convent vell de la Ensenyansa.	310
Francisco X. Tobella.	Excursions científich-agrícolas.	318
	La llibertat de testar	324
	Guillem d'Alentorn.	329
J. Fiter é Inglés.	Una bona troba.	334
Anicet de Pagés	.·.	336
Dolores Moncerdá.	La nit de reys.	337
Francisco Gras.	Aynoransa.	339
	Novas.	341

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

ny V 1875 Núm. 25

LA RENAXENSA

15 de Octubre

SOCIETAT DE LAS LLENGUAS ROMANAS

Ab gran pler donem avuy coneixement del programa ó concurs de la Societat de las llenguas Romanas per 1878.

Mentres donem major espay al fet trascendental que inclou, gracias á la idea fervent de un dels nostres mes entussiastas poetas, ferem notar lo ample del programa y la germandó ab que nostres companys del mitjorn de França obran de bat á bat las portas dels seus concursos á nostres lletrats, cual conducta no seguim sempre malhauradament nosaltres.

Rebin de nostra part tots la mes coral enhorabona; y sols podem dirlos que Catalunya ocupará lo seu puesto d' honor á la taula de la hospitalitat montpellerenca esperant l' hora de tornalshi sota aqueix cel que illuminá la gloria de aquell Jaume concebut y vingut al jorn en la sabia y hermosa terra hont seu avuy *la Societat de las llenguas Romanas.*

PROGRAMA DEL CONCURS DE 1878.

Dimars de Pasqua de 1878—any que s' trova se' 'l bi-milenari de la fundació d' Aix pels Romans—*la Societat de las llenguas romanas,* y en la sessió solemne del segon dels seus concursos trienals, concedirá en la ciutat de Montpellier:

Digitized by Google

Un gran premi de filología al autor de la mellor memoria sobre un dels dialectes de la llengua d' oc en la Edat-mitjana, 'l catalá, 'l valenciá y 'ls idiomas de las islas Balears.

Se concedirán al mateix temps altres premis:

Als mellors travalls sobre filología (geografía, dialectes, gramática fonética, preparació d' un text inédit ó poch conegut, estudi d' un dialecte particular etc.) sobre 'ls idiomas actuals (llengua d' oil y llengua d' oc) de França ó de Catalunya.

En aquesta sessió la Societat distribuirá igualment premis á las mellors poesías y travalls en prosa (poema, comédia, fábula, sonet, himne, historia, romance, novela, etc.) en llengua d' oc moderna. Tots los dialectes del mitjorn de França, es á dir lo provensal, lo langüedoch, lo gascó, lo llimusí, 'l bearnés, l' auvernyat, lo foreziá, l' delfinés, lo russellonés y llurs sota-dialectes, al mateix temps que 'l catalá, l' valenciá y mallorquí, serán admesos á concurs.

Los autors deurán sempre indicar de una manera precisa de quin dialecte se serveixen per la composició dels seus traballs.

Entre 'ls premis especials:

Lo primer, consistent en una cigala d' or será donat al mellor poema escrit en un dels dialectes del mitjorn de França, sobre un assumpto de la historia dels pobles de rassa llatina.

Est premi es degut á en Albert de Quintana, president dels Jochs Florals de la llengua catalana á Barcelona en 1874.

Lo segon, consistent en una reproducció de la Amazona del Museo Pio-Clementí de Roma, será donat al autor del millor poema en dialecte de llengua d' oc ó en catalá sobre un fet ó lligenda de la historia dels paissos de llengua d' oc en la Edat mitjana.

L' autor deurá adoptar ja las formas métricas de la poesía popular del mitjorn, las dels cants de l' *Escriveta* ó de *Porcairona* per exemple; ja las que son propias de Catalunya; ja, en fí, las del romanso de *Fierabras* ó de la vida de *Sant Amant de Rodez*, es á dir lo vers de dotze sílabas dividit en tiradas monorrimas mes ó menys llargas.

Lo ters, una medalla d' or, oferta per la Academia del sonet á Aix, al autor del mellor sonet en llenga d' oc, com-

Digitized by Google

prés lo catalá, sobre 'l Mediterráneo, considerat com la mar al entorn de la cual han nascut y se sont agrupats los diversos pobles d' orígen Romana.

Lo quart, un ram de violas d' argent (Premi *Fortuné Sni*) ofert per la *Societat literaria y científica* á Apt, concedit á la mellor obra dramática (tragedia, misteri, drama etc.) en provensal, sobre un assumpto de l' historia de Provensa ó de la vila d' Apt.

Lo quint, consistent en la suma de mil francs, será donat al mellor travall relatiu á l' historia del mitjorn de França durant lo sigle XIII. Los concurrents podrán elegir á son gust l' assumpto del seu travall. No obstant la Societat preferiria que llurs travalls tinguessen per objecte una de las transformacions dels país de llengua d' oc com á consecuencia de la seva unió á la França. Aixís, es generalment admés que, per efecte de la conquista, los idiomas del mitjorn sufriren modificacions profondas; que la poesía indígena perdé son carácter propi: que 'ls senescalats de la corona administraren lo mitjorn ab miras enterament contrarias á las que inspiraren la administració del feudalisme meridional; que las grans familias feudals del mitjorn foren en molts punts suplantadas per la noblesa del nort; que la arquitectura romana feu puesto á la arquitectura ojival etc., etc.

També podrian estudiarse, sia separadament ó en conjunt, aqueixas diversas transformacions, cercant á propósit de cada una, quina era la situació del mitjdia ans de la conquista y lo que ella ha vingut á ser despres.

En fí ab ocasió del concurs, un gran premi consistent en una copa simbólica de metall preciós ó artística, será donada al autor de la mellor poesía sobre lo tema següent: *la Cançó del llatí*, ó altrament de la *rassa llatina*.

A n' aquest premi degut també, al Excm. Sr. D. Albert de Quintana, 'l catalá, 'l francés, 'l lauguedociá y totas las llenguas romanas sens excepció podrán concorre.

La *Societat de llenguas Romanas* desitja que s' consideri aquest travall, que no deurá tenir molta extensió, com una especie de *cant de rassa*, podent, per medi de traduccions rítmicas, arrivar á ser comú á tots los pobles que parlan actualment un idioma derivat de la antigua llengua de Roma.

Los concurrents deurán indicar de una manera precisa la llengua ó dialecte del cual s' hajan servit.

Digitized by Google

Los manuscrits de *la Cançó del llati* podrán anar acompanyats de la notació musical de las paraulas. Deurán dirigirse (franch) ans del 1.er Mars de 1877, terme de rigor, al Secretari de la *Societat de las llenguas romanas*, á Montpellier (França). Pels altres premis lo terme del envío s' es fixat al primer Novembre del mateix any. Cada exemplar portará un epígrafe reproduit en la cuberta del plech tancat contenint lo nom y domicili del autor.

Tots los travalls deurán ser inédits; no obstant los premis de la secció de filología podrán donarse á obras impresas del 1er Janer de 1875 al 1.er Janer de 1877.

La Societat se reserva lo dret de fer traduir en totas las llenguas romanas *la Cançó del llati* que sia premiada y de modificar y encare cambiar del tot la notació musical de la lletra. En cas de concurs per los dos objectes, un programa especial ho anunciará ans del 1.er de Juny de 1877.

Los manuscrits enviats no s' retornarán; serán depositats en los archius de la Societat que tindrá dret de publicar ja en la *Revista de las llenguas Romanas*, ja apart, tot ó part de las composicions premiadas.

La llengua francesa es admesa en principi per totas las parts del concurs, menos per aquellas en que hi há prohibició expressa.

La Societat se dirigeix á totas las associacions literarias y científicas de la França y del estranger, á las revistas periódicas y diaris, pregantlos vulgan donar al present programa la mes gran publicitat possible.

Digitized by Google

EXCURSIONS CIENTIFICH-AGRÍCOLAS

II.

De Barcelona al plá del Llobregat.

Lo primer que 'ns cridá l' atenció al arribar á la Creu Cuberta, trencant per la carretera de Port (1), fou el depósit de substancias fecals que s' extrauhen de la ciutat per el *sistema inodoro.*

Pochs son los de Barcelona, que no hajan vist funcionar may 'ls carros per l' «Estracció de letrina sens mal olor» y qui sab si gayres s' han fixat en la manera com funcionan. Per omplir las caixas cilíndricas de ferro, que montadas sobre dos rodas van per els carrers de la ciutat, lo primer qu' hi ha que fer es lo vuyt d' aquell depósit ó sia extraure tot l' ayre en ell contingut, ó bé per medi d' una bomba xuccladora moguda per un parell d' homes, ó millor fent el vuyt baromètrich, que tal volta seria mes barato y mes perfecte que 'l anterior. Una vegada fet això, basta colocar un canó desde'l carro fins al punt d' ahont vol traures la *letrina* y per la pressió atmosférica, que s' exerceix de dins á fora, al obrir una aixeta pera que isca l' ayre, hi entren els líquits: *aquestos* tendeixen á ocupar lo lloch d' aquell fins omplirlo. Pochs anys enredera, tot això se feya d' una manera tan senzilla que no podia ser mes *primitiva*, aixís es que quan se verificava, qu' era de nits, teniam que corre á amagar los objectes de plata perque no se 'ns tornessen negres á causa dels hidrógens sulfurats que 's desprenian y reaccionavan sobre aquell metall produhint sulfur de plata. Afegim á tot això las malas olors que 's respiravan y la gatzara que 'ns privava del son á altas horas de la nit y no podrém menys de confessar que s' ha millorat bastant

(1) Aquesta carretera vehinal s' anomena aixís, perque, diuhen, conduheix al moll nou.

Digitized by Google

aquest servey imprescindible, dadas las condicions actuals de la localitat en la cuestió de clavagueras.

Totas las cosas tenen els seus contraris y 'ls seus defensors. L' antich sistema si be tenia 'ls inconvenients citats, tenia la ventatja en la qualitat, perque l' estracció se feya d' una manera mes complerta. El nou sistema sols xuccla 'ls líquits, no perque no puga xucclarho tot, sino perque al barrejarho se sentiria mal olor, á no ser que 's desinfectés ab el carbó pols, sulfat de cals ó guix, fénol ó caparrossa verda (sulfat de ferro) etc.; peró com desgraciadament los pagesos en general están en la falsa opinió de qu' aquestas substancias no son bonas y en la mala suposició de que la letrina negra no es la mes á propósit pera las plantas, d' aquí que siga impossible ferho com seria degut, per quan la venda disminuiria molt, per la por d' esser enganyats, puig prefereixen mes clar, encara que no siga podrit, com deuria ser y com nos ho ensenyavan nostres antepassats ab los depósits que tenian en los camps, pera deixarhi podrir ditas substancias.

Com á desinfectants, en aquest cas, el carbó y 'l guix tenen l' inconvenient de la dificultat d' operar; el fénol lo pujat de preu, y la caparrossa 'l de transformarho en una substancia d' un color molt fosch ó casi negre (1), lo cual te 'ls inconvenients avans citats.

Caminant cap al Noroest del castell de Montjuich trovarem unas piletas de pols de la carretera, colocadas sobre un camp de secá, las quals sens dubte servirian pera millorar las condicions d' aquell sol ó terreno, perque á cop de vista ja 's podia notar la falta de *silisse* y *cals* per esser essencialment *argilós-compacte*, las quals pendrá d' aquella pols, que podia molt bé ser un compost en sa major part de ditas substancias, perque las pedras ó grava xafada pel tránzit dels carruatjes podian prevenir de la vehina montanya de Montjuich, quals dos elements no poden faltar en tota terra propia pera 'l cultiu. Una miqueta mes enllá vejérem una pila de fems d' estable, que per estar al ayre lliure y molt esbarriada no seria de gayre bonas condicions, puig que las sals propias per l' aliment dels vegetals á que

(1) No fa gayre temps, que 'ls diaris van fer grans elogis d' un nou desinfectant francés anomenat *kvatero*, que no tenim el gust de coneixer.

Digitized by Google

's destini, y las demés substancias propias pera la nutrició y desenrotllament dels mateixos, se perden, ja per l' ayre, ja per l' escalfor que produheixen los raigs solars. De veras dona llástima veure com, poguentse aprofitar, se perden miserablement per una mala inteligencia las substancias que deurian servir pera donar vida y fertilitat á la plantació d' un camp, á vegadas raquíticas, sens saber á qué atribuir semblant efecte d' una causa tan senzilla, com posar en condicions convenients al fem en cuestió, això es: en paratje ahont no produescan efecte els cambis admosférichs, ni exercescan influencia els raigs del sol, que cayent sobre d' ell s' apoderan de lo que deuria utilisar l' home pera l' aliment de las plantas.

Al arribar al punt ahont la carretera del Mitx separa la del Prat de la de Port, nos detinguérem á considerar la mena de terrenos sobre qué descansavam y se 'ns feu veure qu' un mateix terreno, el d' *aluvió modern*, forma aquella planuria fins á la falda de Sant Pere Mártir, mentres que 'l Montjuich es *terciari marítim* que s' aixecá per un alsament al mateix temps dels demés, que foren succehintse alternativament. Després trovarem la fábrica anomenada *La Auxiliar de la Industria* y 'ns fixarem en la construcció dels *secadors* que podrian molt bé servir com modelo pera 'ls depósits de conservació de pallas y ferratges sechs destinats al servey de l' agricultura.

Pels encontorns del canal de l' Infanta, qu' es l' abasteixedor de las ayguas pera 'l rego dels terrenos que 'l rodejan, hi han algunas bassas formadas per la reunió successiva de las ayguas de pluja, que, no trovant pas, se quedan allá estanyadas á causa d' obstacles formats pel mar, mes alt que 'l d' aquellas ayguas tancadas per pilas de terra, de bastanta consideració algunas vegadas, que no permeten la surtida de las ayguas allá en depósit. De vegadas aquestas pilas están formadas per las ayguas del mar que, portant munió d' arenas, las depositan, y van formantse uns clots mes ó menys grans anomenats *estanys* y entre altres hi ha 'l que s' anomena *Estany de Remolá*. Enganxat á las mateixas parets del canal vejerem la manera d' adobar per medi de la *bassa*, consistent en anar tirant aquesta successivament sobre las ayguas corrents que van á alimentar las plantas y, disolguentse en l' aygua, s' empapa la terra d' ellas.

Digitized by Google

Desseguida se 'ns presentá á la vista un aygua embassada á causa del nivell del terreno respecte del mar, rodejant aquesta una porció no molt gran de terreno per medi d' un vall ó reguerot que serveix de desguás al terreno en cuestió y que per sa fondaria d' uns tres pams coneixerem á la que 's trovaria l' aygua en la construcció d' un pou comú. L' aygua allí detinguda, efecte de la putrefacció de las substancias orgánicas (vegetals y animals) y de l' influencia atmosférica desenrotlla gran cuantitat d' *hidrógens carbonats*, qual desprendiment vicia l' admósfera, produhint las tercianas tan frecuents en totas aquellas parts ahont se respira aquell ayre tan impropi pera la vida dels animals y vegetals. En totas aquestas terras, que podém dir banyadas per las ayguas, una vegada resolt lo difícil é important problema del desguás, podrian conreuharse plantas tals com el tamarindo, patatas, etc. que requereixen molta aygua; encara qu' algunas, tals com las últimas no serian de primera cualitat, puig que 'l grandor disminueix la cuantitat de substancias alimenticias que deurian contenir á proporció de son volum, quan están cultivadas en tals condicions. Axó doná lloch á l' aplicació práctica d' un problema, qual resolució tingué per objecte: *donat un terreno y sas condicions especials, trovar las condicions ab que deuria cultivarse, y veure no sols las plantas qu' allá podrian desenrotllarse millor, si que també l' alternativa de cullitas propia d' aquell lloch.*

A poca distancia vejérem uns terrossos cuberts de sal, que probárem pera assegurantsen millor, y per evitar sos efectes fan depositar en tots aquets camps l' aygua de rego pera que axís se disolgue aquella sal qu' ab abundancia y ab tanta frecuencia puja sobre las capas superficials del terreno, produhint una vegetació raquítica, puig, com es sabut, las plantas d' arrels curtas y estesas, que generalment son las cultivadas en aquellas planuras, buscan sos aliments superficialment y xucclan lo que trovan disolt en l' aygua. Ara bé, aquestas ayguas van disolguent el cloruro de sodi, (Na.Cl.) fins que filtrant las capas successivas del terreno van á parar á un punt mes baix que 'l nivell del mar; d' ahont ja no poden xucclar ab facilitat aquesta disolució, y llavors se poden cultivar las plantas, que mes convingan pera 'l objecte á qué están destinadas. Ja que parlém de

Digitized by Google

terrenos salitrosos vindrán molt á pel uns datos sobre l' important cultiu de la barrella, ó sosa natural, qu' es una de las plantas que s' hi cultivan, deguts al companyerisme del aventatjat agricultor en Juliá Cadafalch. Diuhen: «Barrella (Sal sosa sativa), género de planta de la segona secció, sexta classe de Tournefort y de la pentandría diginia de Linneo; d' arrel forta, dura y ramosa; de tronch llis, de tres á quatre peus de alsada quan se desenrotlla be; sas brancas verdas y rojencas quan s' acosta la maduració y comunment dretas; sas fullas un poch grossas, propietat, segons Valcárcel, de totas las herbas saladas; son llargas, estretas, llisas y enganxadas al tronch; sas flors reunidas en un cálzer rodó y d' una sola pessa; cada una d' aquellas se compon de cinch pétals ovals que rematan en punxa; el pistil está rodejat de cinch estams; son fruyt es una capsa ó celdilla qu' enclou 'l cálzer, ahont se guarda una llevor sola, negra, lluenta y caragolada. Es planta vividora.»

Requereix aquesta planta climas calents, terrenos empapats de sals marinas, sechs y arenosos; li son inútils els massa humits, salats y argilosos y 'ls molt forts en que s' esquerdi la terra.

S' acostuman á donar dos labors á la terra en la tardor y se sembra desde Febrer endevant á solchs d' una distancia de 4 ó 5 pams un d' altre y las llevors se tiran en grupos de tres á quatre ó mes, ab un poch de fem d' estable damunt, pera facilitar 'l naixement de la planta y á uns 3 pams de distancia unas d' altres.

Requereixen els primers mesos de sa creixensa plujas frecuents, suaus y de curta durada; per salats que sigan els terrenos ab tal que puguia naixer creix y 's desenrotlla be; deu cavarse per lo menys una vegada en Maig, primers de Juny y 's deixa ja fins á arrencarla operació que s' efectúa generalment á mitj Agost, en que comensa la florida, y el color vert de sos tronchs va prenent el vermell ó pallós.

Si 's retarda y plou 's llensan á perdre las plantas.

La de llevor deu aguardarse á qu' estiga ben madura.

Arrencada la barrella, se deixa uns quants dias sobre 'l terreno ab las arrels cap per amunt y desseguida 's fan unas pilas de quatre á cinch pams de diámetro, per set d' alsada, á qual operació se li dona 'l nom de *baquetar* ó *abaquetar* y á n' aquestas pilas el de *baquetas*.

Digitized by Google

Se la deixa aixís uns dotze dias y desseguida 's va á cremar, qual operació s' efectua del modo següent: s' obra en terra un sot en figura de paperina escursada cap per avall; s' hi posan unas barrotas en forma de graellas ab l' objecte de qu' aguanten l' herba y no s' apagui 'l foch al principi. S' encen ab un poch de palla ó brossa y ramatjes y va tirantse damunt la barrella, y quan las cendras del clot ixen á flor de terra 's va formant una paret ab la mateixa herba cuydant que no 's cremi y no iscan flamaradas. A las tres ó quatre horas de comensat el foch se deixa reposar á fi de que no quedi carbó en mitx del caliu, sino que vaja consumintse tot bé; desprès se continua aixís successivament fins á cremar tota l' herba.

Se calcula que cada foch per anar bé deu produhir dos quintás de barrella per hora desde que 's comensa á cremar fins á lo acabament. Se deixa refredar la massa y als dos ó tres dias se romp y enmagatzema.

El cost de son cultiu per mojada es per terme mitx de 360 á 400 rs. y el producte de 18 á 20 quintás. Aquest producte 's veu reduhit generalment per las contrarietats admosféricas ó be á causa d' alguns animals que com la *castanyola* ocasionan grans perjudicis, reduhintse á 14 ó 16 quintás. Avans á pesar de tot era ventatjós aquet cultiu, per quant se pagava á 16 ó divuyt pessetas el quintá, á cual preu se podia cultivar, pero desde que las sals de sosa y potassa 's trovan tan baratas, sols se paga á lo mes á 10 pessetas quintá catalá, preu al qual si no 's pert, no hi ha cap benefici, rahó per la qual se va deixant el cultiu d' aquesta planta á pesar dels molts terrenos á propósit per ell y que 's deixan avuy sens cultiu.

S' emplea la barrella en los tints y pera la fabricació del cristall, vidre, sabó y altres moltas industrias en qu' es necessari l' alcalí que produeix.»

Vejérem després, la manera de treballar las terras, per medi de la fanga y de l' arada de post. La primera encara que pesada y cara, en quasi tots los terrenos es bastant útil, puig dona una volta complerta á la terra, deixa que 'l terreno prenguia de l' ayre admosférich las substancias y que serán en ell contingudas, sigan propias pera l' alimentació de las novas plantas, qu' all ávan á conreuharse y que las anteriors han xuclat de dita capa, que de segona ha vingut á

Digitized by Google

formar la capa superficial, la primera, la bona, en molts cassos: mata las herbas que creixen per ellas mateixas, puig que deixa sas arrels al descubert, y per fi estova la terra, condició indispensable pera cultivar bé. La segona ço es: l' arada de post, produeix los mateixos efectes, pero mes marcats; no costa tant baix tots conceptes y encara que nostres llauradors, moltas vegadas no saben manejarla com es degut; no hi ha que duptar del bon resultat.

Visitarem el criadero de sanguneras del herbolari de la Rambla de las Flors Don Jaume Ballús y á fé que no 'ns sapigué greu, perque may 'ns podiam figurar 'ls milés d' animalets d' aquella mena que vejérem reunits en tan poch espay relativament. Están en bassas d' aygua col-locadas segons la grandor, y pera tráurelas no 's fa mes qu' agafar una vara guarnida d' un filat al cap de vall y ficarla dins de l' aygua pera pescarne á centenars. Quan voleu donárloshi menjar, de tant en tant fan ficar un animal dins d' una bassa y al instant queda dessangrat. Figureuvos no mes que basta ficar y tráure el bras pera quedar tot guarnit de negre ab un sarrell de sanguneras. ¡Pobre del que caygués en mitx de tantas bocas xuccladoras! Si alguna vegada hi ha caygut algun gos ó altre animal menor, no ha tingut pas temps d' eixirne.

Al costat d' aquest criadero hi ha *L' agricultora catalana*, fábrica d' adobs pera las terras fundada en 1863 per D. Lluis Justo y Villanueva, ahont van á parar els animals que moren de desgracia ó que 's fan matar per vells, desprès qu' han fet una munió de serveys al home, 'ls quals se transforman en fems pera adobar las terras, que han d' produhir las plantas pera l' aliment dels sers vivents. ¡Rara coincidencia, serveixen en vida pera guanyárnosla y desprès de morts nos alimentan!

Finalment, avans d' anarmen del Plá del Llobregat, creuria haber faltat á mon objecte, si no tributés un recort, á qui tant deu l' agricultura d' una part d' aquell plá, encara que no hi estiguessim, descubrint á las generacions venidoras el nom, de qui ha colonisat una inmensitat de terrenos improductius y poch saludables, convertintlos en fértils campinyas, ahont viuhen una munió de familias y gran número de crias de bestiar, qu' ara hi trovan aliments pera nudrirse, y un magnífich pont sobre 'l riu, qu' unit

Digitized by Google

ab una bonica via de comunicació arriba á la ciutat, pera transportarhi 'ls productes de l' industria agrícola, qu' avans no tenian eixida, ni 's produhian.

L' home qu' ha fet tot axó, el que tenint de lluytar ab la tossuda rutina, per mes qu' algun fill desnaturalisat haja volgut despreciarlo, no comprenent son propi bé, es lo protector del Prat del Llobregat; es D. Fernando Puig. ¡Tant de bó, que l' agricultura contés uns quants d' aquets homes, que de segur aniriam molt bé!

FRANCISCO X. TOBELLA.

Digitized by Google

BOSQUEIG HISTÓRICH

DE LA PART QUE PRENGUÉREN EN LA LLUYTA GENERAL CONTRA LO FEUDALISME, EN LOS SEGLES XIII, XIV Y XV, LOS HOMENS Y UNIVERSITATS DE GELTRÚ, CUBELLAS Y VILANOVA.

Coneguda es de tots los que s' han ocupat un tant en l' estudi de la historia de la edat mitjana, la tendencia característica que presentan en ella los pobles de mes cap al mitgdia de la Europa, emancipats primerament de la grandiosa tiranía del poble romá á favor de la estrepitosa cayguda de son corromput imperi, á deslliurarse del jou que á son torn los habian imposat los Senyors Feudals, nova classe de petits tirans que per tot arreu brollaren á favor dels espantosos trontolls ocasionats per las multiplicadas y succesivas invasions de los pobles del Nort, y las dels Serrahins mes tart en nostra Espanya, y las encarnissadas lluytas sostingudas entre unas tan diversas civilisacions.

Conegut es també de tots los que han estudiat mes particularment la historia de nostra patria, que no foren per cert las diversas encontradas en que s' trovava llavors aquesta dividida, y constituian altras tantas nacionalitats, las que menos demostrarán la indicada tendencia y un mohiment decidit envers la monarquía, com á moderadora del arbitrari poderío dels Senyors Feudals.

No pensem, donchs, haber fet, ni molt mancos, cap descubriment important en lo que sobre tan esclarit assumpto nos proposem dir, sino que tractem tan sols de presentar de una manera concreta y *gráfica*, com avuy se diu, la part que en aytal tendencia y en mohiment semblant prenguéren los habitants de los llochs de Geltrú, Cubellas y Vilanova, (que constitueixen avuy las dos vilas de Cubellas, y Vilanova y Geltrú) conforme se despren de antichs docu-

Digitized by Google

ments de la dita época que n's proposem fer coneixer als lectors de nostra benvolguda Renaxensa.

Mes avans de passar avant, y á fí de fer mes fácil la comprehensió de lo que havem de dir en lo present «Bosqueig» consignarém: Primer: que en lo segle XII existian los castells y lloch dits de la Geltrú y Cubellas en los confins de la actual provincia de Barcelona per la part de Ponent, no gayre lluny de la desembocadura del riu «Foix.» Segon: que á principis del segle XIII se fundá entremitg dels dos, y mes prop del primer que del segon, altre lloch á que s' doná lo nom de «Vilanova». Tercer: que aquest lloch va anar agregat al de Cubellas en son principi, fins que á causa de son gran creixement se sobreposá en lo gobern municipal á sa antiga *metrópoli*, per dirho axí, lo dit lloch de Cubellas, lo cual tractá de emanciparse, com ho feu, restant desde llavors independent una de altre. Y cuart: que agregat també á Vilanova y Cubellas lo lloch dit la Geltrú, ha seguit sentho de la primera aprés de la separació de la segona, habent arribat axí fins avuy dia, en que se troban confosos en tot indistintament y formantne la sola població coneguda ab lo nom de Vilanova y Geltrú.

Axó axís consignat, direm que lo document mes antich que trobem sobre lo assumpto, y á lo que per tant, á falta d' altre, debem referir lo comensament de la lluyta que n's proposem descríure es un privilegi concedit als homens del Castell de Cubellas y lloch de Vilanova per lo Rey En Jaume lo Conquestador, datat en Valencia als 13 dias de las calendas de Febrer de 1251, en lo que, á instancias d' aquells, en premi de serveys prestats, y especialment en remuneració d' aquells 400 morabatins que graciosament li donaren á obs de la compra que feu lo dit Rey de lo mer y mixt imperi y tota jurisdicció que tenia Pons de Cervera sobre lo castell de Cubellas y lloch de Vilanova, los prometé no alienar lo dit castell, y que no conegués en sos homens altre official que al Batlle de Barcelona.

Habent, empero, lo Rey N' Anfos *lo lliberal* venut á Gispert de Castellet lo castell y lloch espressat, los homens y universitats dels mateixos donáren al germá del dit Rey, y successor seu en la corona, En Jaume segon, 30,000 sous, á mes de altres gastos que habian soportat, pera que fes son recobro de poder de Bertrán de Castellet qui lo posseí

després de aquell; y en virtut de axó, en privilegi donat en Barcelona als 3 dels Idus de Agost de 1318, fentne fé Bernat de Fronte, concedí als homens y universitats dalt dits y los hi prometé: «que ell, ni sos successors per ningun temps ni per necessitat, causa ó rahó alguna los vendria, excambiaria, donaria, empenyoraria ó en altre qualsevol modo alienaria ni separaria de la Corona, propietat y domini Real, perpétuament, ni per cert temps, en tot ni en part; estatuint que en ças que en lo esdevenidor, per alguna necessitat ó causa se fes alienació del dit castell y lloch, ó del altre de ells, fos de ninguna forsa ó valor, y no tinguessen los dits omens de obehir.»

Temerosos mes avant de que las necessitats sempre apremiants de la corona los posessen novament en mans de Senyors feudals, imposárense los homens de Vilanova y Cubellas nous sacrificis pera que lo infant N' Anfos, fill segon del dit Rey en Jaume segon y son successor, per la professió religiosa de son germá major, confirmás lo privilegi per son pare concedit, com ho feu en Barcelona á 6 de las Calendas de Mars de 1325; y los continuaren en lo regnat de D. Pere cuart, dit lo «Ceremoniós» y també «del Punyalet» com se despren de los següents documents:

1.ª Apoca que lo dit Rey En Pere firmá «á Pons Mercer, Jurat del castell y vila de Cubellas y sos termes, de la cuantitat de 11.200 sous, moneda de tern» dient éran «per tants que á instancia sua y á obs de dit Senyor Rey ne habia lo dit Jurat manllevat á violari, per pensió 1.600 sous; ço es: á Pere Martí ciutadá de Barcelona 1.000 sous, y á Bonanat Descoll (1) també ciutadá de Barcelona 600; volent que durant los dits Violaris, la dita universitat no fos tinguda á la servitut de quistia, subsidi ni á altre contengut en la franquesa per ell feta.»

2.ª Lo mateix rey en Pere, «atenent que los Jurats homens y universitats de la vila de Cubellas li habian fet lo servey que á sa instancia habian creat un Violari de pensió 1,600 sous barcelonins, y que lo preu de ell habia re-

(1) Segons altre document que hem tingut ocasió de examinar. aquest mateix Bonanat Descoll com á vice-almirant del Rey En Pere cuart, firmá ápoca y regoneixement de entrega en favor de las universitats de Vilanova, Geltrú y Cubellas, de dotze mariners pera formar part de la escuadra que 's disposava en Barcelona pera recobrar Cerdenya en 1356, als 28 de Mars.

Digitized by Google

but son Tresorer; atenent també que habian de crear á instancia sua un censal de pensío 400 sous y preu 5.600 sous, lo cual preu, de son ordre, habia rebut Jaume Rubí son Canceller y habia de servir per la expedició de Sardenya que perillaba per la rebelió del Baró de Austria; desitjant dit Senyor Rey indemnisar en lo modo avall escrit á la dita universitat y singulars personas de dita universitat presents y esdevenidors concedí que durant los dits Violari y Censal no fossen obligats á ell ni á sos successors á questia alguna, subsidi, servitut, mútuo general ó especial, á fermansa, exacció ó altre cualsevol que s' pogués dir ó demanar á la dita universitat ó singulars de ella, sino á 2000 sous. Mes volgué, que sempre que finís lo dit Violari, no obstant las ditas cosas per ell promesas quedassen en sa forsa y valor; empero que en dit cas la dita universitat y singulars de ella, li haguessen de donar cada any 1.600 sous en compensació del dit Violari extingit.» En poder de Barthomeu de Puig notari dèl Sr. Rey al dia antes de las calendas de Janer de 1347.

Apesar de axó, en 1358, é insuficients los subsidis concedits en las corts de Lleyda y Carinyena pera ocorre als grans gastos ocasionats de la guerra ab lo Rey de Castella, Bernat de Olzinellas, Tresorer, cavaller, tenint poder del dit Rey En Pere cuart, pera fer cualsevols alienacions de bens del Real Patrimoni, vengué lo dit castell de Cubellas y lloch de Vilanova á Francisco Destorrents y als seus perpétuament per preu de 50.000 sous.

Ferms, no obstant, y decidits, com los seus passats, los homens de Vilanova y Cubellas, acudiren al Rey en queixa de lo obrat per son Tresorer; invocáren los privilegis concedits y promesas fetas per sos antecessors; y, afeginthi un nou donatiu de 10.000 sous, conseguiren que lo polítich Rey, informat de que desitjosos los homens y universitat del castell de Cubellas y lloch de Vilanova y sos térmes de reunirse á la Real Corona, habian donat graciosament al Sr. Rey En Jaume 400 morabatins en ausili de la compra que lo dit Sr. Rey feu del dit Castell y lloch de Vilanova y del mer y mixt imperi y de tota jurisdicció de Pons de Cervera Senyor que era del dit castell y lloch, y que lo dit subsidi fou donat ab condició, empero, que lo dit castell y lloch ja may per alguna urgent necessitat fóssen separats

Digitized by Google

de la Real Corona, per rahó de Venda, donació, Permuta, excambi, Penyorament ó cualsevol altre especie de alienació en tot ó en part: y que no obstant esto, informat també que lo Rey Nanfos habia venut al noble Gispert de Castellet y als seus perpétuament per preu de 30.000 sous barcelonins los dits castell y lloch de Vilanova; y que las ditas universitats desitjant encare de reunirse al Real Domini habian donat y pagat los dits 30.000 sous al noble Bertran de Castellet, fill y hereu del dit noble Gispert de Castellet, per la redempció del dit Castell y vila, eximintse del domini de aquell; Y que esto fou ab la condició també que per ningun temps, per cualsevol escusa, mes grave ni major, ni per cualsevol títol poguéssen esser separats de la Real Corona; y que son Tresorer Bernat de Olzinellas etc. Atesos los sobredits motius, y privilegis concedits per sos antecessors á las ditas universitats, de no poder esser separadas de la Real Corona, á petició y súplica dels homens de ditas universitats: Declará que la dita última venda era nulla, per esser estada feta contra los dits Reals privilegis, los que confirmá novament ab especial pacte, que en corroboració de aquells y pera que lo dit castell y lloch en tot ó en part per ell ni per sos successors no pogués ser alienat, per cualsevol títol ni motiu, de la dita Real Corona; los concedí á las ditas universitats y singulars de aquellas, que si per aventura lo dit Sr. Rey ó algú de sos successors ó hereus volguessin de propi moviment ó á instigació ó demanda de altre, violar ó contravenir á la dita unió en tot ó en part, poguessen y fossen obligats ells, junts ab lo Batlle del dit Castell y lloch, y sens ell, virilment de las ditas cosas defensarse, ab armas y sens ellas, sens temor de incorrer en pena; ni tampoch si alguns de sos officials ó súbdits los volgués compellir á fer lo contrari de las ditas cosas, ó á obeir á sos mandatos; manant al Batlle del dit Castell y lloch los defensés ab armas, absolventlas ara per las horas dels juraments, homenatge, naturalitat y fidelitat á que fóssen obligats: De manera que aquells no obstant, puguéssen defensarse sens temor de incorrer en ninguna pena, en tant que venint dit cas dit Senyor Rey ni sos successors ó officials poguessen entrometrerse contra los homens de las ditas universitats, ni sos bens, ans be los homenatges y juraments, si ne haurian fet, al comprador ó en altre títol del

Digitized by Google

dit Castell y lloch en tot ó en part, volgué y declará dit Senyor Rey esser nullos, com á fets contra tenor del present priviligi, manant també als dits homens de las ditas universitats per cualsevol dany al comprador ó á altre cualsevol á qui se fes entrega dels dits Castell y lloch sens temor de cástich, tant en las personas com en los bens y també matarlo; absolentlos ara per les hores del dany donat com á aquells que fan las ditas cosas de mandato del Sr. Rey; y per la major observancia, auctoritat y validitat de las ditas cosas statuhí dit Senyor Rey, disposá y ordoná que cualsevol hereu y successor seu en los dits Regnes, Comptat y Principat de Cathalunya, lo un desprès del altre succesivament, al temps de son nou domini, ó nova successió ó, també antes si tingués ans de esser jurat y antes que las ditas universitats y singulars de ellas li prestassen lo homenatge per rahó de sa fidelitat, tingués per ell y los seus de llohar y aprobar tot lo contengut en lo present privilegi y no fentho, que las ditas universitats no fóssen obligades á prestarli lo dit jurament y homenatge ni obeirlo ni correspóndrerli dels réddits y drets acostumats; confessant dit Sr. Rey haber rebut per lo present privilegi 10.000 sous barcelonesos». La data es en Barcelona als 20 de Abril de 1359.

Y no se contentaren encare ab axó las universitats de Cubellas y Vilanova, sino que tenint, com tenian, per vehí lo lloch de la Geltrú, cual Senyorío y jurisdicció poseia també lo dit Francisco Destorrent, qui lo habia axí mateix comprat á carta de gracia á la Corona per 10.000 sous, se origináren moltas dissensions entre dit Destorrent, primerament, y mes tart son successor, Ramon Berenguer de Sanahuja y los homens de Cubellas y Vilanova; per cual motiu acudiren aquestos al mateix Rey En Pere cuart, lo cual, pera obviar tals dissensions, va redimir la dita jurisdicció, restituint los 10.000 sous al repetit Sanahuja, venentla despres als Jurats y homens del dit Castell de Cubellas per lo mateix preu, «de que se subvingué lo dit Sr. Rey pera socorrer «la illa de Cerdenya que lo Jutge de la Arborea alevosa«ment posseia; estituint y ordenant y als dits Jurats y uni«versitat del dit Castell de Cubellas perpétuament conce«dint que lo Batlle de dits castell de Cubellas y de la Geltrú «y sos termes fos posat y constituit perpétuament en esta

Digitized by Google

«forma; ço es que en cada trienni en lo temps acostumat de «ferse officials en Cathalunya, los jurats del dit Castell de «Cubellas elegissen tres personas las cuals apareguéssen «suficients y aptes, ara fossen de la universitat del dit Cas- «tell ó de altres llochs de Cathalunya, las cuals los dits Ju- «rats habian de remetrer al dit Rey y á sos successors, sis' «trobaban en la ciutat de Barcelona; altrement, á son Bat- «lle General de Cathalunya, dels cuals tres subjectes sen «habia de nomenar un, al que apareixería al dit Sr. Rey, ó «al dit Batlle General.» La data es de 27 de Juliol de 1368, y notari autorisant lo del Sr. Rey Barthomeu de Avellaneda.

TEODORÓ CREUS.

Digitized by Google

GUILLEM D' ALENTORN.

CAPITOL III

GUILLEM Y BLANCA.

Era un matí de Maig, encisador per demés; l' aroma de las flors, la blavor del cel, l' alé puríssim d' un dia de primavera, li donavan nous encants.

Sortia del castell del senyor d' Alentorn en est dia una luxosa comitiva; en Guillem anava de cassa y tot son desitj era veure de donar una batuda per aquells entorns y si orejavan algun singlar.

No s' habian descuydat res; los gossos mes cassadors d' aquells voltants fermats ab ricas soguillas marxavan al devant, seguian despres nombrosos patjes qu' á cavall y ab los corns enroscats al bras, eran los qu' havian de tenir sempre fixa la vista en la pessa que s' alsés, senyalant ab los tochs convinguts la direcció que emprenia; un poch mes enderrera anavan en Guillem junt ab diferents cavallers del comptat de Barcelona qu' havian pujat allí dalt ab motiu del tractat que son compte Berenguer I lo Vell feya ab lo de Urgell y ais que 'l senyor d' Alentorn se satisfeya en obsequiar ab una cassera al ensemps qu' á moltas damas dels vehins llochs que en bonica franquesa entre ells caminavan, los que no volguent esser menys que 'ls homes, duyan qui á la má, qui á l' espatlla l' aucell que s' ha considerat com á símbol de la noblesa, l' indispensable falcó: per fí al derrera de tot uns quants matxos plens de viandas de tota mena venian 'n sosteniment de lo que primer he dit, de que res faltava en aquella cassera.

Ab molts prechs se va poguer obtenir que 'n Ramon de Vall-llebrera deixés concorre á la festa á sa filla Blanca, acompanyada per supósat d' Ermesinda.

Mentres va durar lo camí fins arrivar al seti senyalat pera 'l comens de la cassera, Guillem y Blanca van enrahonar molt y molt peró de cosas indiferentas que van esser com la porta pera introduirs' á parlarne de mes serias, de

Digitized by Google

manera qu' al retorn de la festa, allí entre dos foscans, los dos jovencels com atrets l' un á l' altre per un no se qué misteriós, marxant al devant de la comitiva sostenian una animadíssima conversa en la que 's parlá de tot menys de la festa del dia y encara que 'ls porprats llavis d' abdos no s' obriren pera donar pas á un mot d' amor, sos ulls s' ho havian dit ja tot. Blanca de Vall-llebrera y Guillem d' Alentorn havian nascut l' un per l' altre.

Blanca tindría alashoras uns divuyt anys y Guillem uns vinticinch. Abdos aymants varen procurar que ningú s' enterés de sos amors, y pera mes dissimularho algunas nits un trovayre pagat per en Guillem llensava notas delicadas y aymantas cansons dessota 'ls murallons del Castell de la nina, y algunas d' altras era ell quí ab rich mantell y valoneta, gorra ab punxa finint ab extranya ploma, pantalons fins á genoll, sabatas escotadas, mitjas de seda y cabells lliures, disfressat de trovayre cantava tendras endetxas á la dama per qui alenava. No feya molt que 'n Guillem sols pensava en Blanca y esta ab aquell quan en una nit per encárrech del senyor d' Anya tingué qu' anar á trovar al pare de sa aymia.

Era una nit d' hivern, aprop las nou, hora en que la fosca es la regna del mon en eixa estació, quan en Guillem seguit d' uns quants arquers picava á la porta del castell de Vall-llebrera. Despres de las precaucions precisas en tots temps pera obrir la porta de nit y á gent armada y molt mes en aquells jorns de guerras y barbárie, un piquet de la guardia, seguit d' un oficial que portava una teya encesa, l' acompanyaren fins las habitacions del Senyor. Est se trovava en la sala de costura junt ab sa muller, Blanca y Anarda, quan en Guillem demaná permís pera passar endevant.

L' objecte d' aquesta visita era que 'n lo castell s' estés alerta tota la nit, puig que 's tenian novas de que 'ls alarbs se somovian un poch.

Un cop en Guillem en la sala va donar á 'n Ramon compte del encárrech qu' allí 'l duya y finida sa comissió 's va retirar no sens haver creuhat ab Blanca diferentas ulladas que 'n l' enamorat cor d' abdos bona ferida hi feyan.

Blanca va acompanyarlo junt ab lo seu pare fins al pont-llevadís, y d' allí podem dir que naix la veritable prometensa d' amor entre 'ls jovencels aymants, puig qu' apro-

Digitized by Google

fitant un moment que son pare 's va retirar pera manar al cap de la guardia qu' encengués teyas qu' havian d' il-luminar á 'n Guillem en sa marxa, est y aquella 's parlaren y un si de sos cors sortit fou lo nus que lligá pera sempre aquells enamorats.

Al poch ratet tot restá en lo mes pahurós silenci, las centinellas se doblaren, y ab molt rezel va passarse la nit.

En Alentorn se va fer lo mateix pero á l' esdevenir l' endemá 's vejé que lo vigilar no havia sigut en vá, puig que 'ls alarbs de Balaguer ab un walí al cap havian entrat en Baldomá succehinthi no pocas desgracias.

Com qu' aquesta correguda fou de poca importancia als pochs dias las ocupacions ordinarias se tornaren á renovar axís en Alentorn com en Vall-llebrera y Baldomá.

D' açó que fora dels que van rebre ningú pareixia fer cas, era precís pendre un determini.

En Armengol que vetllava per la dignitat de son comptat resolgué fer un fort escarment.

CAPITOL IV.

LO JORN DE BALAGUER Y LA MORT D' ERMESSINDA.

Després que 'n Artur de Béziers restá en Anya de tornada ab Guillem d' Alentorn de l' ermita de Castell-llebre, ab motiu de la prometensa que 'l jorn del assalt de Targa van fer á la Verge, si sans y bons sortian del combat, quiscú va retirars' á son castell pera prepararho tot pera la nit que s' acostava.

Si be 'n Artur no era senyor d' Anya ab propietat, ne feya per manament del compte Armengol fins que 'ls fillets del qu' ho va esser y que morí en Targa, fossen prou grans pera sapiguer arreglarse solets. Aixís se compendrá com un noble franch del estat-major del Comte era, encar que provisionalment, senyor d' un poble catalá.

En Artur com á senyor d' Anya tenia que concorre ab la maynada d' est punt al setje de Balaguer, tenint que fer en Guillem d' Alentorn lo mateix, de modo qu' un cop est fou entrat en son castell de retorn de Castell-llebre, cridá als capitans de las tropas que tenia que comanar y 'ls explicá ab breus mots lo que la nit vinent era precís fer, com á revenja dels fets de Baldomá.

Tothom va esser de parer qu' era del tot necessari fer

Digitized by Google

un escarment que cogués un bon xich als sarrahins. A mitja tarde d' aquell dia per lo camí de Baldomá passavan gran nombre de guerrers del d' Urgell, y per lo d' Artesa eran no menys los que 'n aquella hora hi caminavan formant dos cossos qu' encara que separats per lo Segre, havian de caure al ensemps sobre Balaguer.

En Bernat d' Anglesola, Guillem d' Alentorn, Ramon de Vall-llebrera, Artur de Béziers, Joan de Pons, Pere d' Alenyá y altres aguerrits nobles catalans ab son Comte al davant, arrivaren prop dotz' horas de la nit á la vista de la ciutat alarba.

Era una nit encar que d' ivern no molt freda; la lluna ab sa cort de diamants il·lúminava á la ciutat, mentres que las espessas ombras qu' ella projectava eran prou grans per amagarshi l' exércit setjador; demunt los marlets de las torres del castell lo vent sostenia un drap desplegat finint en una mitja lluna qu' al ferirla l' astre de la nit ab sos raigs, d' argent pareixia; lo Segre á sos peus inquiet se mostrava, tement, sens dubte, que la puresa de sas ayguas s' entervolés ab sang; las flors de mes gemats perfums en las voreras 's gronxavan sobre sos menuts mánechs, al suau buf de fresca matinada; y entre 'l fullam dels sálzers y aubas que la corrent rega 's començava á sentir una remor com aquella que 'ls pardals fan al anar á la joca y al despertar, perque en efecte la naturalesa tota deixava son llit, y 's posava alerta pera apreciar lo mes petit detall de lo que allí succehis.

A un crit dat en lo campament y al toch d' una munió de clarins, los catalans se llensaren sobre las murallas de Balaguer, semblant mellor feras qu' homes.

Los alarbs si be no del tot sorpresos van retirars' á la segona ratlla de fortificació, no sens qu' haguessen sofert pérduas grans.

Lo combat no pará. L' atach seguia ab mes furia y á cada toch d' avans dat per los d' Urgell, contestavan los de dins ab nous tochs de batalla: alló esporugava, y l' esgarrifós dringar del ferro, las pedras que las catapultas vomitavan sens parar, 'l gran nombre de sagetas que per tots costats se disparava, los forts cop de massa, 'l xiular de las fonas tenian com alelats á abdós combatents, puig ni 'ls uns avansavan ni 'ls altres gosavan rescabalars' de la pérdua del primer recint fortificat.

Digitized by Google

Comensava á ferse de dia, y era precís del tot entrar en lo segon recint: això costaria molta sang y s' hi havian d' aburrir uns quants dels mes valents caps. Conegut açó per en Guillem s' oferí ab sa maynada y ab la d' en Artur, que restava ferit d' un cop de pedra, á marxar al devant en l' assalt que s' havia de dar.

Als crits de *¡Visca Armengol! ¡Socós á nostra terra!* los d' en Guillem entraren al Mercadal y de carrer en carrer obligaren al moro á tancarse en lo castell. restant aviat amos los urgellesos de la ciutat moresca.

Eran las deu del matí.

Veyent lo bon Compte que del fort costaria prou de treure'ls, y no portant medis pera passar allí un setje llarch, va pactar ab los sarrahins una capitulació en la que s' obligava 'l valí á regoneixer á 'N Armengol III y sos succesors com á senyors de Balaguer, pagant un gros tribút anyal.

Després de permaneixer las tropas urgellesas en la ciutat per l' espay de tres dias, y havent cobrat lo tribut fixat per l' any qu' era present, s' en tornaren quiscú á sa casa.

De tot açó passats n' eran dos mesos quan en Vall-llebrera tot era desconçol.

Na Ermesinda, la muller d' En Ramon, la sensual dona, morí precisament quan mes falta havia de fer á sa filla Blanca.

En Ramon de Vall-llebrera havia retornat de Balaguer portant com á trofeu gran nombre d' armas alarbas, com gumias, alfanchs, llansas, etc. y no menys bonica colecció de sagetas, resultant d' açó que sa muller segons consuesut s' entretenia en netejar las armas que son marit dugué de la batalla y ho feu ab tan mala sort, qu' haventse punxat ab una fletxa enverinada sens ningú sapiguerho, 's posá malalta fins que d' eixas resultas va finar.

Blanca restá inconsolable, mes que mes veyent que son pare després del primer sentiment s' havia distret molt y que pensava en un nou enllas, tot pera veure si podia tenir un fill varó que 'l succehís en lo senyoriu.

La noya pensá cada dia mes ab en Guillem 'n qui veya un jove formal, capás d' estimarla 'n mitj de 'ls desconhorts que li esguardavan.

Los fets parlarán per mí.

(Seguirá.)

JOAN MALUQUER VILADOT.

A.....

Diuhen que l' amor es vida
y á mí m' han donat la mort.....
ay! quin' ánima tant negra
deu tenir la meva amor!

Quan no mès me la mirava
esperança m' dava prou;
ara que sab que l' estimo
no 'm don mès que desconsol.

Caminet sembrat de rosas
d' encisera y pura olor.....
las espinas tinch clavadas,
clavadas al mitj del cor.

Deixa que hi arrelin totas
v floreixi la passió;
que, quan mès m' en donas pena,
es mes gran la meva amor.

A. de Quintana.

Digitized by Google

DESPEDIDA

¡Adéu, ma hermosa aymia!
La pátria avuy me crida, haig de marxar:
Ja no podré cap dia
Contarte aprop la llar
L' amor que lo meu cor fá bategar.

Ja no podré sentirne
Ta dòlsa veu com cant de rossinyol;
No veuré resplandirne
De tos ullets lo sol,
Ni de ton rostre 'l matutí arrebòl.

Ta ròssa cabellera
Com desplega 'l blá zéfir no veurè;
A la font riolera
Ab tu ja no hi vindré
Al brillar del pur sol lo raig darré.

En terra mòlt llunyana
Per la pátria, com brau, deuré lluytar:
Sols tú, nina galana,
Serásne l' estel clá'
Que sempre á la victoria 'm portará.

Adéu! donchs, bella aymia,
Aixuga de tos ulls eix amárch plor...
Si tu sabs algun dia
Que per la pátria he mort,
Al menys fesme que visca en lo teu cor.

Janer 15 *del* 75.

JOSEPH GARRIGA Y LLIRÓ.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

Jochs Florals de Barcelona—1875.

IV.

Poesías históricas.

(Continuació.)

Ignorem fins á quin punt es propi 'l calificatiu d' históricas que dem á las poesías que 'ns toca examinar avuy, ó al menos, á las tres d' entre ellas, *La Bandera de Santa Eularia*, *Lo mantell de la Reyna* y *Sibila*, ab que guanyá D. Frederich Soler lo suntuós premi ofert pel Bisbe d' esta Diócessis, y 'ls dos accéssits á la ordinaria englantina. No tenen ellas per objecte la narració d' un fet concret, cenyida als límits de la veritat tradicional y exornada sols ab las galas de la poesía com l' últim terme apaysatjat d' un quadro d' historia: son históricas no mes que ocasionalment, si aixís pot dirse; ficcions que enfonzan sas arrels en la terra de la historia, pero que creixen y 's desplegan en las aéreas capas de la pura imaginació. Admétes, donchs, lo calificatiu ab aquesta salvetat y sols com á medi per á conservar la agrupació metódica en los presents articles de las distintas poesías que en ells nos hem compromés á examinar.

La Bandera de Santa Eularia es una composició fins á cert punt de prova, puig destresa necessitava 'l poeta que volgués exercitar sas facultats ab lo peu forsat que imposava l' ofertor del premi. Refundir en una unitat ni travallada ni violenta, dos membres tant discordants en la realitat, per mes que en la superficie sembla que encaixen just, com eran la recordació simultánea de las glorias de Santa Eularia y de las del pendó d' aquest nom, ensenya un dia gloriosíssima de la ciutat de Barcelona, no era certament empresa de poca monta, ni que pogués ser duta á cap sens un esfors d' imaginació mes que regular. Lo Sr. Soler cregué interessat son honor de poeta en vence aquest pas difícil, y, fértil sempre en recursos, inventá un tercer membre que servís d' unió y enllás als dos que 'l programa li dava á lligar, un tercer membre que cubrís la solució de continuitat que impedia resoldre en un als altres dos. A aquest efecte suposa á una monja del convent de Pedralbes brodant la futura bandera, ajudada *per bonica noya que capdella troca y capdells*, y á instancia de la qual conta la historia del martiri de la heroina sarriane-

Digitized by Google

sa, invocant al últim l' etern auxili d' aquesta en pro dels ***ciutadans de son llinatge***, y suplicantli que intercedesca ab Deu per á que aquella bandera de damás en que hi campeja sa imatje brodada de blanch ***vaja pel mon sempre guanyant***, y ***siga penyora de llibertat, gloria y amor***. D' aquí á recordar las glorias d' aquesta, las quals—fugint sempre, empés per la fertilitat de sa musa, de la recta—posa en boca d' un dels defensors de Barcelona contra Felip V, la transició vé natural y llisa: hi ha, donchs, certament, la artística colocació dels incidents de la vida de la Santa y dels recorts gloriosos de sa bandera, que 'l Consistori retreya com á mérit de la composició. Del recurs adoptat per lo Sr. Soler ne podriam ben dir lo que dir solen los italians, ***se non è vero, è ben trovato***, y dihem si no es ver, perque segons totas las probabilitats, y si es cert que 'l tros de seda que 's conserva avuy en l' arxiu de casa la Ciutat sia un fragment de la histórica bandera, la imatge de la Santa, en aquesta no era brodada sino pintada al oli, en qual cas es escusat dir lo infundat de la suposició del poeta. Observació es aquesta, empero, que no minva en res lo mérit de la composició, molt mes quan no es probable que 'l senyor Soler cregués necessari—y en axó cregué bé ó cregué mal—anarse á entretenir en tantas minuciositats, ni que pretenga avuy fer passar per evident en lo terreno de la historia lo que en lo terreno mes lliure de la poesía sustenta. En aquest últim considerem admissible la errada, si es que sia tal, mot mes admissible que no pas las quepatentisarem respecte á altras de sas poesías en lo nostre últim article, y mes que no pas d' altras ó quan menos d' altra que ha comés en la mateixa que venim examinant en lo present.

Hem dit avans que la composició tenia duas parts y hem indicat, al esplicar la petita acció ab que resol y unifica la diversitat de sos temas respectius, quin es lo de la primera y quin lo de la segona. Gracia y frescor, com diu lo Secretari del Consistori, tenen abduas, ó mes ben dit, la primera: entonació acertada la segona y un segell de patriótica melancolía ben estampat y tant exent d' afectació que realment cautiva. Lo poeta ha volgut agrupar en pocas estrofas tota una série de referencias históricas, apuntadas á grans rasgos, que testifiquessen com la Santa patrona exohí la fervorosa súplica de la monja brodadora en las duas estrofas finals de la primera part, y fessen resplendir la brillant aureola de glorias ab que 'l procés dels temps y un astre propici exornaren á la tradicional bandera; y prescindint ara de si 'ls epissodis escullits son ó no 'ls mes apropósit, tasca inoportuna y sols al alcans d' un especialista en la historia del pendó barceloní, just es que consignem que la agrupació y la menció han sigut fetas, literariament consideradas, ab un art y una destresa dignas d' encomi. No obstant, y tal es l' error de que parlavam y que no podem deixar passar sens esmena, lo Sr. Soler ha anat massa enderrera en son entussiasme, l' ha anticuat massa al escriure en una de sas estrofas:

Digitized by Google

Centa que un jorn, quan t' aixecaren
contra l' alarb, de goix la ensenya
pera ton Deu tu vares ser.

De mitjan secle XIII, segons Balaguer (Calles de Barcelona) datan las primeras noticias de la *Bandera de la ciutat*, nom ab que 's conegué esclusivament lo pendó de Barcelona fins á últims del secle XVI en que 'l cambiá en l' us vulgar per lo de *Bandera de Santa Bularia*. Fins á aquesta última época, si s' ha de creure á documents auténtichs, no ostentava la imatge de la Santa sino l' escut ab la creu de Sant Jordi, apareixent dels dietaris que en l' any 1640, quan la *guerra dels segadors*, fou manada fer una nova bandera ab la figura de la Verge sarrianesa. Hi haja mes ó menos dóssis de precisió histórica en los datos que acabem d' estractar de la obra citada, resulta sempre incontrovertible la falsetat del concepte históricb apuntat per lo senyor Soler, ja que ni en lo secle XVI ni en lo XVII se parlava d' alarbs á Espanya, y menos á Catalunya d' hont havian sigut totalment espulsats molt avans que la cayguda de Granada des fi complet á sa dominació de setcents anys.

Peccata minuta, dirá algú, y contestarem nosaltres que per alguna cosa 's basan en la historia las poesías que mentan fets históricbs; si no es aixís, confessem que anava descaminat aquell professor d' historia que suspengué á un alumne perque ab tot aplom afirmá que César August havia descubert á Méjich.

Las mateixas qualitats literarias que hem apuntat al diagnosticar la segona meytat de *La Bandera de Santa Eularia*, concorren en *Lo mantell de la Reyna*, poesía intencionadíssima, que te alguns punts de contacte ab la anterior y en que com en aquella hi palpita un sentiment patriótich de bona sava y eficasment contagiós. La naturalitat de son llenguatge y un artifici no violent en la estructura de las estrofas, compensan de sobras lo que d' afectació y rebuscament pogués haverhi en algunas imatges. Com á mostra de tot lo dit, aquí 'n va una estrofa:

Tot era dol; per tot matonça
veyan mos ulls: los bons morian.
La llibertat, nostra esperança
morta d' horror y d' anyoransa
los de Felip presa tenian.
Va dir Felip:—Un fort alsem,
que Catalunya encar m' arredra,—
y damunt runas, un fort va alsar.
Veyentlo 'l poble, va dir:—Darém
á Na Isabel mantell de pedra
si vol tornar.

Un parell d' estrofas que escullim de pura pensa darán també tal vegada, una idea del total de la poesía *Sibila* que 'l Consistori enfilá á la altura de un primer accéssit al premi de la englantina.

Digitized by Google

La qu' es del rey reyna
y 'l rey tant estima,
de galtas de rosa,
d' ulladas que encisan,
de trenas de seda,
de boca petita,
d' ánima dampnada,
crudel, venjativa,
es la encisadora
que 's diu Na Sibila.

—Prenéu la corona,
preneula, Sibila,
l' ánima preneume
per preu de la ditxa;
á la Séu, comtesa
vos faré y regina;
y 'l Duch de Girona
que morí si cridá.
¿Quán tem lo rey en Pere
fills y justicia?

Llenguatge vigorós, sóbria expressió en la pintura d' una de las mes heróicas gestas de la inmortal ciutat, son, y á pesar de certa vaguetat, las qualitats que'l Consistori descubrí en lo romans histórich, *Girona imortal en* 1285, á que concedí un accéssit al premi extraordinari de la Excma. Diputació provincial de Girona. Inseguint lo fet ab los dos precedents accessits nos reduhirem á transcriuren algun fragment, á qual efecte escullim lo final:

Hem lluytat dugas mesadas
que han passat com lleuger vol
d' oranellas que retornan
al camp de la seua amor.
Mes lluytarém... ¡Impossible!
Deu no vol la mort de tots.
¡Entra, Infant, dins aquest temple
que per altars té enderrochs!
Esguarda 'ls nostres com surten,
cap d' esquadra 'n Ramon Folch....

Bé fan los vassalls, guaytantlos
ulls badats d' admiració.
Be fan retingent la joya
que voldria estendre 'l vol....
Lo trepitj se sent encara
y 's veuhen alsats penons.
Plana enllá oncara brillejan
elms y escuts ferits pel sol....
Al lluny ja 's perden... Francesos,
johiu ara vostra sort.

Quadros dramátichs

Gracias á una felís idea de la benemérita Societat *Jove Catalunya*, hem pogut veure objecte de concurs en l' ilustrat palench dels derrers Jochs Florals á un género de composició poética no subjectat fins ara á altre judici que al judici quan no iliterat, viciat una mica ó poch atent, del publich que acut á las representacions escénicas. Com á resultat d' aquell, figuran en lo volúm que ab sobras de detenció venim examinant, los dos titolats *Quadros dramátichs de costums catalanas, Un quadro ó La barqueta de Sant Pere*, y *L' avi*, degut lo primer al aplaudit autor de *Tal farás tal trobarás*, D. Eduart Vidal Valenciano, y lo segon, que obtingué l' unich accéssit, al ja avans anomenat D. Joaquim Riera y Bertran.

Comensem reconeixentnos mes impérits que ningú per á apreciar en son just valor lo mérit d' una producció dramática y molt mes de una producció que, com *La barqueta de Sant Pere*, objecte actual del present estudi, no hem vist posada en escena, ni coneixem sino per una freda lectura feta en la soletat del despaig. Las produccions dramáticas, per lo mateix que escritas ab l' exprés propósit de durlas á las taulas, tenen d' atemperarse á exigencias que 'l critich que las llegeix, no versat en los intríngulis de bastidors y sense la experiencia que 'l guie, ignora fins á quin estrem s' imposan, ni fins á

Digitized by Google

quin punt disimulan certas gibositats que la lectura sola descarna y posa en ingrat relleu: son com las pinturas escenográficas que s' han de veure en los medis convenients de llum y de distancia, si han d' animarse y viure las que á poca llunyaria son estravagants brotxadas y tacas de color repartidas en apariencia sense art y sense ulterior mira.

Precís es, empero, que 'n diguem. may sian sino duas paraulas, á fí de cubrir lo compromís que tenim pendent ab los lectors y ab la direcció d' esta Revista, protestant de la poquíssima confiansa que 'ns inspirem á nosaltres mateixos al empendre aqueixa tasca, y de lo molt probable que es y de lo molt grat que 'ns será, 'l dissentiment del lector avuy, y demá del públich, respecte al nostre judici.

Senzilla, senzillíssima es la acció desenrotllada en las vint escenas de la producció que li premiá 'l Consistori al senyar Vidal y Valenciano. Pepa y Engracia, mare y filla, d' un poble de la costa, tenen un deute de ignorada quantía—y dihem ignorada puig si bé en las escenas VII y XI se fixa en 200 duros, ve despres la XVIII que 'ls reduheix á 100—per á qual satisfacció están embargats sos bens, que son uns pochs mobles y entre ells un quadro de notable mérit que figura la pesca miraculosa, La tal obra ho es del conegut pintor catalá Montanya, quí durant una llarga malaltia que sufrí, y agrahit als desinteresats serveys del besavi de la Pepa que 'l havia recullit y tingut á casa seva, pintá la escena indicada en la capsalera del llit en que jeya, la qual, trasmesa de pares á fills, havia arrivat á las actuals possehedoras duhent unit un intim recort de familia, y convertida en objecte de profunda veneració religiosa. Codicía aquesta pintura un D. Eloy, anticuari, secundat en sos projectes per un Sr. Fassi, *home bo,* que al intent de guanyarse un bon picotí li fa costat y s' encarrega de vence la resistencia de la mare y filla, apelant á la fí—ignorem ab quina personalitat jurídica,—y vista la rotunda negativa d' aquellas, á la venda dels bens embargats. Mes en lo precís moment en que va á consumarse á favor de D. Eloy la del quadro—capsalera, un don Enrich, pintor, s' hi fica de per mitj, promet al anticuari treuren' hi una copia, aquest s' hi avé, item mes á pagar capital y costas, y... vetaquí 'l cuento acabat y la mare y filla contentas y content tothom inclús lo Sr. Fassi que si bé 's queda de primer ab un pam de nas, aplega velas prompte, part perque no hi ha sino fer de la necessitat virtut, part perque D. Eloy li insinua que tot s' arreglará, referintse segurament al paper de plata que li havia assignat de corredorías si arrivava á bé la empresa.

Tal es la trama de *La barqueta de S. Pere,* reasumida en lo que es substancial. Al fixarse en ella s' ocorre desseguida que fora dels personatges mencionats en lo precedent estracte, tots los demés que apareguen en escena han de ser purament secundaris, rodas que contribuhescan á la producció d' un moviment pero sense alterar ni variar sa intensitat, sa naturalesa, son punt d' apoyo, ni son punt d'

Digitized by Google

acció. Lo Sr. Vidal cregué, empero, y potser no cregué mal, que aquesta limitada acció dramática, aquesta petita lluyta de sentiments resultaria per sí sola llanguida y freda al ser desenrotllada als ulls del espectador, y per á amenisarla, per á sostenir en direcció á las taulas la visual ocular y la visual sensitiva del mateix, imagína una segona acció deslligada, independent de la primera, com un brancalló que brota de la soca avans de que aquesta arrive á la altura d'hont arrencan las múltiples ramificacions de sa capsalada, duhent al efecte á la escena á un tal Toni, xicot de 22 anys, promés de la Engracia, mitj recader ó criat del pintor, y gelós de las relacions entre aquest y la promesa d' ell; relacions que se sostenen per l' amor artístich de D. Enrich y per certa complascencia coqueta de la Engracia, pero que no arrivan mes enllá merces á que 'l pintor resulta ser casat. Axís se descubreix á mitja pessa, en la escena XIII, quan l' autor, aproximantse lo desenllás de la acció principal, ha vist ja innecessari surtirse del camí pendent que duya aquesta marcat cap al desenllás. Aquest incident epissodich té además de la indicada ventatja, la de sostenir en escena sense ferli jugar un paper desayrat al *Deus ex machina* de la pessa, lo citat D. Enrich. No son las escenas d' aquesta segona acció, abortada á temps, las únicas de carácter epissódich en *La Barqueta de San Pere*, puig que de tals mes ó menos poden calificarse la VIII y quasi tota la XIV, encabidas al objecte de caracterisar y fer jugar los dos tipos cómichs de la pessa, D. Eloy y Sr. Fassi.

Axó en quant á la sustancia del argument: vejamla ara estudiant someramente los personatges principals que hi prenen part, en sa manera de obrar en escena durant la martxa d' aquell.

D. Eloy es un típo d' anticuari, ab ribets de personatge *bufo*, coleccionista per manía, que fa gala de sas coleccions si bé no de sa pericia arqueológica, puig paladinament reconeix en la escena XIV que

. . . . . á Valencia van
encaixarli dos catúfols
per dos gerros pompeyans,

confessió inverosímil en boca d' ell y menos feta al Sr. Fassi á quals ulls acaba de desplegar lo panorama magnífich de las preciositats de son museu, ab un énfasis que dissona de semblant modestia. L' anticuari, no obstant, ab tot y sas estravagancias y manias, resulta ser avans que anticuari, home ab sentiments de tal y gens refractari á las impresions morals de alta ralea. Aqueix quart de conversió que fa D. Eloy al final de la pessa l' aplaudiriam sense reserva—y aplaudim desde ara la veritat que en lo fons hi resplendeix puig la colecciomanía no importa de necessitat l' empederniment del cor—si hi hagués en la manera de ferlo mes preparació y ab ella mes naturalitat, preparació y naturalitat que eran allí possibles sense que 'n su-

frís res la execució del discret propósit del autor de no anticipar ni per sospitas lo desenllás de la acció. En efecte; fins á la escena XVIII en que té lloch aquell sobtat quart de conversió, apareix D. Eloy com no reparant en medis, com si res bastés á deturarlo ab tal de poder conquistar la suspirada alhaja. Y no obstant, D. Eloy que escolta com si sentís ploure las esclamacions de la Pepa y la Engracia en la escena VII; que á pesar de sapiguer lo dolor ab que aquestas se despendrán del quadro y de poder sospitar que no han de ser gayre conformes los médis de que l' Sr. Fassi 's valdrá per á vence sa resistencia, continúa valentse de sos serveys y duplicant l' interés del *home bo* en la venda, per la promesa d' un paper de plata si la logra: D. Eloy donchs, en lo precís moment d' anárseli á adjudicar á un preu ínfim y per falta de mellor postor la pintura, y á major abundament quan acaba de sapiguer que es del pintor Montanya, D. Eloy, dihém, recula no mes que perque un D. Enrich, pintor de mérit desconegut, puig no n' hi ha vist sino una caricatura del Sr. Fassi, li promet tréuren' hi una copia que si á ma vé no passará de ser un disbarat garrafal. D. Eloy es massa home per ser tant anticuari en la escena VII y subsegüents, ó massa anticuari per ser tant home en la XVIII. Aquest cambi d'última hora es de sobras instantani per á ser producte d' una revolució en lo sentiment, en no sent que volguéssem creure —fora de las probables intencions del autor—que obeheix á las encubertas amenassas del poble allí reunit, suposició que es una mera hipótesis sense fonament en lo quadro dramátich, y que per altra part faria a D. Eloy mes despreciable de lo que sembla voler ferlo l' autor.

També té 'ls seus peros lo carácter del Sr. Fassi, carácter que adoleix de no poca vaguetat. Quan un autor dramátich crea un tipo y li assigna en sa producció uns dels llochs principals, necessari sembla que atemperantse á la veritat, donga á sas accions totas una rahó y un fí, un móvil y un objectiu en armonía ab la fesomía moral que ha pretés imprimirli; que no subordine las manifestacions esteriors d' aquesta fesomia á las exigencias momentáneas de la escena y á la martxa espedita de sa faula: sino que corrent aquesta y aquellas en armónich consorci de naturalitat, cada una per sa part coadjuve á mantenir en l'espectador la ilusió de que presencia fets y lluytas d' interessos y de passions reals y positivas. Ara bé, ¿quín móvil impulsa al Sr. Fassi á obrar de la manera que 'l fa obrar l' autor, en la martxa de la acció desenrotllada en *La Barqueta de San Pere*? Durant tot lo decurs del quadro fins á la escena XVIII apareix obehint al móvil del interés, com mogut per la codicia. D. Eloy li ha promés en la escena IX un paper de plata per á ell, después d' haver ofert cinch cents duros per la *Pesca miraculosa*, lo qual fa esclamar al Sr. Fassi:

Deu mil rals! La execució. . .
la compro per tres mil jó. . .
y canet de onze!

Digitized by Google

Y no obstant, vé 'l moment de fer *lo canet de onze* y sense haver mediat res que esplique sa generositat, sense que 's puga suposar causa bastant d' aquest cambi l' odi ó la malavolensa á las possehedoras de la joya ni 'l desitj de perjudicarlas, los quals adhuc que hi fossen podrian satisferse també conjuntament ab la avaricia que ha demostrat; sense motiu justificat, dihém, renuncia á sos propósits y es ell mateix qui instiga (escena XVIII) á D. Eloy per que 'l compre personalment y per cent duros, y ell mateix qui consent que 's donga per tant poch preu com se donaria sense l' inesperat arreglo proposat per D. Enrich y aceptat per lo postor. D' aqui resulta que s' ignora que es lo que vé á representar en la escena 'l Sr. Fassi, y si es una rialla de burla ó un ademan de despreci 'l que ha pretés l' autor que fes l' espectador ab lo Sr. Fassi á la vista.

Aquestos son los principals defectes de duas de las figuras que mes descollan: en quant á las demés callarém vr. gr. la observació que s' ocorre respecte a la Engracia, la qual desprès d' aparentar, encara que molt de lluny, certa complascencia per D. Enrich, vé y 's queda tant tranquila al descubrir que es casat, de lo que no sembla que tingués noticia, sense demostrar, ni per un *apart*, la mes petita impresió desagradable: com callarém, descendint á personatjes mes secundaris, lo que d' inverosimil té la franquesa ab que 'n Toni increpa á sa promesa per las relacions ab lo citát D. Enrich, sense empatxarse de que aquest sia al devant, ans al contrari discutintho, com qui diu, en bona armonía ab lo mateix objecte de sa gelosía. No basta que 'l autor diga d' en Toni, al fer, extra, la presentació de sos personatges, «diu lo que sent y estima ab deliri á la Engracia»; per lo mateix que estima á la Engracia, en moments com aquells no pot dir ni dirá lo que sent.

Y prou ja de cárrechs, per mes que, tractanse d' un *quadro de costums*, poguessem ferne algun altre, y un d' especial sobretot, á nom de la Lley d' Enjuhiciament civil, á la escena XVIII, falsa jurídicament considerada: prou ja perque no te res d' agradable la feyna que estém fent de publicar taras. N' hem publicadas tantas, essent mes exigents de lo que potser debiam, perque al distingirse ab un premi á una producció, sembla que se li reconeixen implícitament una suma de qualitats que la realsan molt y molt amunt, y si esta producció es dramática y se premia en un certámen catalá, sembla á mes que té d' estar exenta d' aquesta tendencia mitj bufa ó convencional que tots deplorém en las obras del teatro catalá y mes en las pessas que podriam dir de fi de festa, com solen ser las en un acte. Aixis, los cárrechs no van tant al autor, qui 's proposá mes que res, al escriure *La Barqueta de S. Pere*, umplir un d' aquestos buyts en las funcions teatrals, com á la escessiva lenitat del Consistori, massa desitjós en nostre pobre entendre, d' adjudicar lo premi. Per lo demés, lo Sr. Vidal y Valenciano té dadas ja prou provas de son talent per á aquest género literari, sobre tot en sos primers temps, quan

Digitized by Google

no sacrificava tant en las aras de certa part de públich, per á que las francas observacions d' un crítich inespert pugan fer vacilar sa anomenada d' autor dramátich; observacions que per altra part com hem dit avans, poden no ser fundadas y tant de bó que aixis sia. Siunho ó no ho sian, per aixó quedan sempre en peu en son *Quadro dramátich* premiat, escenas sentidas, diálechs fácils, xistes de bona ley,-encara que algun, com aquell dels quid-pro-quos diferents del nom de Sureda en boca de D. Eloy, tinga molt de convencional ab·una punteta de xabacá-y mostras d' un coneixement no petit de la escena, fill del instint artístich y nutrit an la esperiencia; qualitats positivas que cohonestan en mes ó en menos la indulgencia de que hem culpat al Consistori.

J. Sardá.

Digitized by Google

NOVAS

L' acontexement literari de la darrera quinzena ha sigut, pera 'ls catalanistas, la recepció de D. Víctor Balaguer en la Real Academia de la Historia, que tingué lloch lo dia 10 del corrent.

Ab afany era esperada aquexa solemnitat per tots los que sabian que 'l tema triat pera 'l discurs versava sobre la historia de la literatura catalana, y 's detenia especialment en fer notar l' importancia del modern renaxement.

Lo telégrafo 'ns avansá la nova de que la recepció havia sigut brillantíssima, y 'l diari de aquesta capital, *La Crónica de Catalunya*, ab lloable diligencia, ha ocupat una gran part dels números corresponents als dias 13, 14 y d' avuy 15 en darnos á conexer lo discurs del Sr. Balaguer. axís com la contestació de l' erudit escriptor D. Joseph Amador de los Rios.

Constituex lo primer una magnífica apología de la literatura catalana, escrita ab excelent llenguatje y extraordinaria brillantor de conceptes, notantse en ell períodos d' una rotunditat y bellesa que revelan ben bé lo foch de l' entusiasme envers nostra patria, que ha distingit sempre los escrits del Sr. Balaguer. Los datos que rublexen tant notable treball están triats ab molt acert, ja que 's referexen á las mes capdalts manifestacions de nostre geni literari. Lo final de son discurs lo dedica 'l Sr. Balaguer á desvanexer las prevencions qu' hajan pogut existir contra 'l novell despertament, provant que 'l principi de vida de l' unitat en la varietat es lo que proba la llegitimitat de sa existencia, y 'l que li assegura la consideració de las altres literaturas de la Península.

Acompanyan lo discurs un bon nombre de notas interessants, en especial la en que s' ocupa dels escriptors catalans moderns.

Lo Sr. Amador de los Rios reconexent en sa contestació l' inussitat esplendor ab que s' ha manifestat en aquest segle nostra literatura, s' ocupa en fer notar l' unitat del moviment históricli de la civilisació en totas las comarcas d' Espanya, pera deduhirne també la germanó que deu existir entre las literaturas que en ella 's conrean.

Sentim que 'ls límits de que disposém no 'ns permétin dar á nostres lectors una idea mes concreta de lo molt y molt bo que contenen los dos citats discursos, per lo qual

Digitized by Google

nos fem un deber en cridarhi molt especialment l' atenció.
Per nostra part, no dubtém en fernos intérpretes dels sentiments de tots los bons fills de Catalunya, felicitant ab tota efusió al eminent poeta, y notable historiador de las glorias catalanas Sr. Balaguer, per haver demostrat una volta mes y d' una manera tant eloqüent son amor á la terra, y pel servey que ha prestat á la literatura dé casa, proclamant d' un modo que podém dir oficial sa existencia en un dels centres literaris mes importants d' Espanya: axis com felicitém també al Sr. Amador de los Rios per la simpatía manifestada envers Catalunya y sa literatura, á la qual ha dedicat sempre, com en aquesta ocasió, notable part de sos interessants treballs literaris,

---

Lo próxim dia de Tots Sants se posará á la venda lo *Calendari Catalá* que ab crexent éxit ve publicant lo distingit escriptor catalá D. Francesch P. Briz.

Ha sortit un nou plech del Cansoner que publica en Marian Aguiló, contenint las *Cobles nouelles é complides de la Passio*.

S' ha posat á la venda lo drama catalá de 'n Gervasi Roca, estrenat en lo Prado Catalá, *Ferida al cor*.

Ha estat últimament de pas en esta ciutat l' acreditat escriptor francés, inteligentíssim en Bellas Arts, Baró Davillier, á qui 's deu en gran part que poguem posseir lo quadro de la Batalla de Wad-Ras, ja que ell fou l' encarregat de intervenir en la sessió, en sa calitat de marmessor del malhaurat Fortuny.
L' indicat Senyor está á punt de donar á llum una obra sobre los Argenters espanyols, en que s' ocupa especialment dels de Barcelona.

Continua *La Llumanera* de Nova-York publicant en sas columnas chispeants articles é inspiradas poesías, fent axis en América una activa propaganda de nostra literatura.
En son número 9, corresponent al mes de Juliol, s' hi insertan per l' órdre que 's diu, los trevalls següents:
L' Esperit catalá, *Los gegants*, *Vergonya*, *Advertencia;* per la Redacció.—Algunas ratllas precedint á las poesías «La Cansó dels Aucells», «Los Companys de Sertori», y lo «Cant de Salomó», premiadas en los Jochs Florals d' enguany y qual dret d' inserció cedí á la mes petita indicació del sen-

Digitized by Google

yor Roca la imprenta de La Renaxensa pera que la empresa de *La Llumanera* pogués donarlas á conexer á sos lectors.—Venen després las duas poesías de D. Joseph Martí y Folguera, distingidas en lo Certámen de Montpellier de 1875.—Un articlet titulat «L' Esperit yanki».—Una molt ben escrita correspondencia de D. Frederich Soler.—Una altre del sényor de Argullol.—Publica també una curta poesía de D. Joseph Millet y una correspondencia en que nostre amich D. Joseph M. Martí, alcalde de Puigcerdá y ferm catalanista manifesta després d' unas encomiásticas frases per la Redacció de *La Llumanera* l' envio d' un dibuix representant «Las noyas de Puigcerdá repartint la copeta d' ayguardent que durant lo siti de 1874 oferia cada dematí á tots los defensors l' Ajuntament de la Vila» y que s' contindrá en las planas de *La Llumanera.*—Y després de las seccions *Novas*, *Gresols*, *Llumenetas* y *Assumptos mercantils*, publica una bona secció d' anuncis d' industrials d' aquell pais que han confiat també á la llengua catalana la propaganda de sos productes.

Lo número 11 (lo 10 no arribá á nostras mans) continua las cartas que duen per epígrafe *Un viatje als Estats-Units.* Seguexen unas humorísticas *Apuntacions pera la filosofía de l' historia; L' amor patri,* bonica poesía de D. Joaquim Martí y Puig; *Lo doctor Pau* (tipos de Catalunya) del conegut literat catalá en Francisco Maspons; *Cartas de En Serafí Pitarra; Adeu á Fransa,* poesía de D. S. M. M.; una correspondencia de Cienfuegos, de D. Joaquim Martí; *Lo guagiro,* tipo de Cuba perfectament dibuxat. En la secció *Moviment literari* se dona compte de las publicacions catalanas que van aparexent y en especial dels periódichs y revistas. De las galanas frases que á la nostra dedica ne quedem molt agrahits al director de *La Llumanera.* Venen finalment las seccions *Noticias personals, Novas, Llumenetas, Assumptos mercantils* y *Anuncis.*

Los dibuxos, á cárrech de D. Felip Cusachs, cridan també molt la atenció. En lo 9 hi havia entre altres lo retrato dels set mantenedors del Consistori dels Jochs Florals formant grupo ab los poetas que obtingueren premi en lo Certámen d' aquest any. En est últim número s' hi pot veure una vista de la gran fábrica del Srs. Sert germans, ab alguns dibuxos dels departaments de la matexa que donan una clara idea d' aquest establiment que es un dels que mes honran á Catalunya.

Cada vegada que arriba á nostras mans un altre número de *La Llumanera,* nos entussiasmem novament y sentim una veritable satisfacció de recomenarla á nostres suscriptors.

Entre los articles que sobresurten en lo darrer número de la *Revista de la Universidad de Madrid*, es digne d' aplau-

diment é imitació per part de las altras Universitats espanyolas, la publicació del *Catálogo de los manuscritos que se conservan en la Biblioteca de la Universidad central procedentes de la Universidad de Alcalá.*

Avuy quinze d' Octubre s' obrirán las classes d' agricultura teórico-práticas en l' Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro. Tots los dias hi haurá práctica en el Laboratori que. protegit per la corporació, dirigeix lo Sr. D. Lluis Justo y Villanueva. Com tots los anys, las prácticas comensarán á las tres de la tarde y acabarán á las sis de la mateixa; á escepció de dos dias á la setmana, que hi haurá llissó oral desde las quatre y mitja á las sis. Com tot lo de que s' ocupará fa molt per Catalunya y es libre la entrada creyem no hi faltarán molts aficionats com los anys interiors.

L' Ajuntament d' aquesta ciutat ha acordat trasladar los restos del insigne Capmany, qu' están depositats en l' Arxiu municipal, á la Sala de ilustres Amichs del pais qu' existeix en lo cementiri, mentre 's tramita l' espedient necessari pera colocar definitivament tant preuhadas despullas en algú dels altars de la catedral.

A l' Odeon s' han estrenat darrerament dos pessas catalanas tituladas de *Pedralves á Pekin* y *¡La Mar!*

S' ha publicat en el *Boletin oficial* d' aquesta provincia la classificació, instruccions y bases pera l' envío d' objectes á la Exposició de Filadelfia. Lo dipósit dels procedents de Catalunya y las Balears s' estableix á Barcelona, encarregantse á las Comissions Provincials designar los locals ahont dehuen aquells recullirse, y donantse de temps tot lo mes present pera la recepció.

Com fins ara no hem vist anunciada la obertura del citat punt de dipósit, esperem que no 's fará esperar, y que nostres productors se farán un deber en sostenir en la próxima Exposició lo renom alcansat en las anteriors.

S' ha concedit la corresponent autorisació pera publicar en aquesta capital un periódich catalá titolat *La gorra de cop.*

Digitized by Google

Havem rebut la Memoria presentada al Monte-pío de Montserrat de Buenos-Aires per la Junta directiva del mateix durant l' any anterior. Es un ben redactat trevall en que 's consignan primerament las laudatorias frases que tota la prempsa barcelonesa ab molta justicia dedicá á aquella pléyade de bons catalans que tan pensan en sa pátria. Dona després compte d' un trist acort que 's vejé precisat á pendre 'l Monte-pío y passa inmediatament á detallar tots los inconvenients que tingué de salvar y gastos que ocasioná la compra d' un panyo mortuori y 'l litografiar los títols de soci. Com era degut la prempsa catalana y fins l' argentina s' ocuparen ab fruyció de dits dos objectes, artísticament considerats de gran válua, y en la Memoria, que en totas sas planas revela 'l carinyo que per la Societat te la Junta directiva s' hi fan constar igualment totas aquellas alabansas. Avans del estat de caxa se dona compte als socis d' alguns actes interns del Monte-pío y d' algunas disposicions que s' han degut adoptar. Se detalla també l' estat florexent del mateix, puig que ha aumentat considerablement lo número de socis y consegüentment se presenta ab mes prosperitat que may lo tresoreria encare que s' hi descubrexi algun déficit respecte l' any anterior, déficit que esplica l' haverse tingut que desembolsar per lo panyo mortuori y per lo títol de soci 1055 duros cinch rals ó sian 26381 pesos argentins.

Sentiriam que esta Associació hagués escoltat los prechs que en la precitada Memoria li dirigeix son president pera que 'l relleven de son espinós cárrech. Difícilment trobaria 'l Monte-pio altre que reunís las condicions de inteligencia, activitat y energia que en lo desempenyo de son voluntari deber ha donat tantas vegadas proba D. Antoni de Padua Aleu.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

	Societat de las llenguas romanas.	345
Francisco X. Tobella. . .	Excursions científich-agrícolas.	319
Teodoro Creus.	Bosqueig históricl.	357
J. Maluquer Viladot. . .	Guillem d' Alentorn.	364
Albert de Quintana. . .	A.....	369
J. Garriga y Llirós. . . .	Despedida.	370
Joan Sardá.	Bibliografía.	371
	Novas.	341

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

ny V 1875 Núm. 26

LA RENAXENSA

1.er de Novembre

LOS BONS HEREUS

Hi há qüestions jurídicas de las que may se 'n parla prou, y una d' aquestas es la que 's refereix á la institució d' hereus á Catalunya: qüestió trascendental baix lo punt de vista especial del dret comú, y de verdadera importancia económica, política y social.

No m' haguera jo, empero, decidit á retráurela novament en las planas d' esta *Revista*, si no fós per sincerarme de un cárrech directe y d' altre indirecte, remots, peró no tant que consideri prescrita l' acció pera descarregármen.

En un de mós humils llibres vaig publicar una composició titolada CANSÓ DEL FADRÍ EXTERN, y tal publicació fou causa de que dos respectables amichs meus m' acusessen de pertanye á l' escola *abolicionista* dels hereus, llansant un d' aquells sobre mí, es á dir sobre la colectivitat en que 'm cregué afiliat, una pluja de improperis, y recordant l' altre amich ab desagrado la composició de qu' he fet mérit avans.

No pretench acusar jo á mós dos ilustrats companys, per haverm' acusat. No tinch dret á imposárloshi la pena del Talion, ni tindría cor per' imposárloshi encara que pogués. Sé que vaig faltar en duas cosas: primera, en no titolar ma obreta «Cansó *d' un* fadrí extern»; segona, en no continuar á la fí del llibre y al costat de altras notas. una que 'm posés á soplutx d' acusacions que no meresch. Pero com qui mal no fá mal no pensa, ni vaig atinar en lo de substituir l' article determinant pèl indeterminat, (encara tal volta no hi hauría caigut, si un dels dos amichs no m' hagués ad-

Digitized by Google

vertit) ni se 'm va ocorre la *diplomàtica* pertinencia de la nota ó salvetat. Las erradas no las fan las montanyas, sinó... 'ls autors de versos.

I.

L' haver jo descrit una de tantas víctimas de la desmesurada preferencia de cert pare catalá á favor del fill mes gran; l' haver posat de manifest la trista condició d' un fill sorter, ja en vida de son ascendent, pitjorada un cop mort aquest; l' haver accentuat, y no massa, ab lo dret qu' otorga l' art, lo quadro d' un de tants infelissos sacrificats á la rutina d' una casa y als mals sentiments d' un germá; l' haver, en una paraula, donat una mica de relleu á lo que só vist á dotzenas de vegadas,—no vol dir que jo siga contrari absolut de la més característica institució orgánica de nostra familia.

Es ben al revés.—Só tan partidari de la libérrima facultat en l' otorgació de testament ó testamentifacció, que formo al costat dels qui sériament creuhen y propagan que 'l pare cumpliría ab son deber dexant als fills en aptitut de guanyarse la vida ab l' eczercici de carrera, art ú ofici, segons els cassos. ¡Cóm no he d'ésser, donchs, partidari de la facultat d' instituhir hereus! Quí admet lo més, ¡cóm no ha d' admetre lo menos! Aquell qui, com jo, opina que 'l pare, una vegada educat, instruhit, *ensinistrat* lo fill per' acampársela honradament, pot dexar lo del seu á un estrany ¡com no ha de reconéxer á qualsevol pare la facultat de donar tres quartas parts y altra proporcional, quotativa de la restant á un sol de sos descendents? (1)

No, no m' oposo ni m' he oposat jamay, en principi, á semblant facultat, aplicant als fills respecte al pare la doctrina teológica que s' aplica als homes respecte á la divini-

---

(1) A Aragó 'l pare, facultat per nombrar hereu á qui bé li plau, sóls deu legalment cinch sous de llegítima per béns mobles y altres cinch sous, per rahó d' inmobles, als fills, salva la obligació d' aliments.

Encara que, segons dret catalá, la llegítima dels fills consisteix en la quarta part de la herencia dels pares, segons lo cap 94 de las corts de Monçon (1585), era y creyem que no es desusada costum en algun de nostres pobles lo dexar, com á l' Aragó, cinch sous de *drets* als descendents, los qui 'n tenen empero, á la reclamació oportuna.

Prova lo que s' acaba d' indicar que la llibertat de testar, es com podria no creure algú, mes aviat idea *reaccionaria* que *revolucionaria* en nostra antigua Corona Catalana-Aragonesa.

Digitized by Google

tat; ço es, la de que no tenim dret á quexarnos dels majors y millors dons naturals concedits á germans nostres, ja que tots possehim las condicions necessarias pera salvarnos si de nostra part hi posem lo que 'ns cal. A lo que m' opóso, sí, es á las tres següents cosas: primera, á que 's fassin hereus per sistema, es á dir sens aténdres á circunstancias que poden fer injusta ó á lo menos inmoral la institució; segona, á que sistemáticament també siga l' heretament en la quantía indicada,—y nó en dos tersos, en meytat, etc.—máxime quan es heretament preventiu, es á dir ignorantse y no poguentse en cap manera prejudicar las qualitats que reunirá l' afortunat en perspectiva; y tercera, á que, també per sistema, haja d' heretar lo gran y no altre fill ó una filla.

Veus aquí que no faig la guerra á nostra lley, putx la lley no obliga á cap dels tres abusos que acabo de mentar, sinó á la costum, á exa inveterada consuetut,—com diría un romanista,—que desvirtúa y perverteix y fa mal vista la lley. Precisament perque estimo aquesta y precisament perque voldría que, acreditantse, pogués donar un pas endavant, es perque vaig traure ma «Cansó» y perque avuy escrich estas lleugeras ratllas.

¿Hauré de demostrar que las tres cosas que reprovo son tres abusos?

¿Hauré de provar qu' en moltas ocasions, la institució d' heretar, sobre injusta é inconvenient, baix los dos punts de vista civil y económich, es contraproduhent ja en sas inmediatas resultas, y molt més encara en l' esdevenidor? Dadas condicions determinadas en las heretats, ó dadas certas circunstancias en la persona del fill major, es induptable que l' heretament, en compte de significar conservació y respectabilitat de las familias y benefici pèl poble, será manantial tristíssim de ruina y descrédit tant com de desventura popular L' eccessiva concentració del domini es perfectament comparable, en sos efectes civils y económichs, á las odiosas y fatals conseqüencias políticas y administrativas de la desmesurada centralisació. La qualitat d' hereu en persona indigna d' obtenirla, per sa inmoralitat ó per sa ignorancia, es tan desastrosa pera las familias com los goverus desmoralisats, ignorants y despótichs pera las nacions.

A la rutina de que l' heretament consistexi també en las tres quartas y part quotativa de la restant, poden aplicarse

Digitized by Google

consideracions análogas. Tant per lo que diu relació á las personas, com per lo referent á las cosas, no pot llegitimarse la sistemática costum de fer semblar obligatoria, ineludible, una lley potestativa. Si sóls es deguda als fills la quarta part del patrimoni, aparentar que las restants son *llegítimas* á favor de determinada persona es sembrar mals eczemples ocasionats á tota mena de contratemps.

Respecte á la sistemática costum d' heretar al fill més gran, poquíssimas vegadas á altre fill y casi may (per no dir may) á una filla en concurrencia ab fills, — es manía tant reprobable, es rutina tant desatentada com altra no puga havernhi. Comprench que 'l fill gran pot rehunir condicions várias que llegitimin la preferencia en molts cassos, en la majoría, si 's vol; mes no 'm sé esplicar que la regla no tinga deu y cent y un miler d' escepcions més de las que presenta. Aqueix rigorisme en l' aplicació de la *lley sálica* á la familia, es lo que més contribuheix al descrédit d' una institució amable; es lo que més contraris li ocasiona. Rutinarisme deplorable 'l que m' ocupa, es molt més de sentir quan, no essent acaudalada la masía, lo fill segon ó la filla, superiors en virtut y en inteligencia al *gran*, se troban condemnats á viure en precaria situació. Mentre l' hereu poch digne, si no indigne del tot, va tirant del patrimoni y malversantlo, lo virtuós fill sorter ha de viure, de jornal (puix no ha rebut carrera) y la pobra filla 's troba casada ab humil menestral, germá potser de la miseria, donat cas de que haja tingut la sort de maridarse. Y no parlém de quan lo germá segon sofreix desgraciats revessos de fortuna, ó de quan la germana enviuda y la familia de son difunt espós li dóna comiat com á una masovera inútil. L' hereu, que s' ha desentés d' obligacions fins llavoras, ab més rahó se desenten de debers; l' hereu qu' ha sigut un egoista, quan lo patrimoni era encara substanciós, més ho será quan se 'l troba delmat. En tals cassos son de veure los resultats del irreflecsiu tradicionalisme de familia. Si molts pares tornessen del altre mon, es ben possible que corretgissen la falta que cometeren, pero entretant... entre tant los pares que viuhen no 's corretgexen y segueix triomfant la rutina.

II.

¿Hònt son, donchs, los bons hereus?

Ab lo insinuat fins aquí ja haureu pogut comensar á véu-

Digitized by Google

rels. Pera mí, y crech que pera tota persona que no estiga obcecada, bons hereus son los que no acreditan sa personalitat ab la sola fé de baptisme; los qui han rebudas tres quartas parts ó duas ó la meytat d' un patrimoni y las esmarsan en honra y profit de sí propis y del poble que 'ls ha vist náxer, no considerant que 'ls germans, pèl sol fet d' haver cobrada la llegítima, hajan dexat d' esser tals germans, encara que terras y mars los separin de la casa payral.

Bons hereus son aquells que, després de cumplir ab la voluntat de sos majors, no alegan prescripcions contra 'ls seus germans, ni retrauhen d' aquestos renuncias juradas á la lessió en més de la meytat de lo degut.

Bons hereus son los que no s' angustían perque 'ls germans visquen en lo mateix vehinat ni 's frisan perque no surten casadors á las germanas.

Son aquells que no han de saber duas vegadas qu' un altre fill, tan fill com ells, de son pare, está apurat; que no necessitan que 'l germá passi per la vergonya de confessárloshi sufriments horribles y sóls coneguts d' aquell qui 'ls passa; qu' en cada germá veuhen una imatge del pare comú, imatge que reclama consideració natural, y justa compensació de serveys.

Son, en fí, bons hereus aquells que, acreditant á totas horas l' acert del pare en afavorirlos, acreditan la casa que 'ls sopluja y la institució que la preserva d' arrunament.

¿Quí contindrá sa admiració y sòn respecte davant dels bons hereus? ¿Quí dexará de benehir als ferms sostenedors de la vella llibertat aplicada á la organisació de la familia catalana?

Quan los trobo al pas, quan los contemplo y quan venen á noticia meva 'ls seus antecedents detallats, se m' axampla 'l cor, pensant que nostra sabia llegislació civil no ha sigut ni será fácilment esborrada del tot; se 'm refrigera l' ánima, pensant qu' he nascut en la Terra dels hereus.

Barcelona y octubre de 1875.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

Digitized by Google

EXCURSIONS CIENTIFICH-AGRÍCOLAS

III.

UNA VISITA A LA GRANJA-ESCOLA.

Aquest establiment, situat á la dreta de la carretera de Sarriá, enfront del grandiós establiment industrial dels Srs. Batlló, germans, conté una cabuda d' unas 13 mojadas ó sian 26.315 canas cuadradas, que reduhidas á areas nos donan una extensió superficial de 636 áreas ab 54 centiáreas, 58 decímetros cuadrats y 58 centímetros cuadrats.

Al entrar en ella, hi ha unas tancas de xifrés retallats á dreta y esquerra que forman ab sas lletras y números el nom de l' establiment y 'ns recordan sa fundació, puig diuhen: *Granja esperimental que Barcelona crea por real orden del* 10 *de Marzo de* 1854, que 'ns fan veure lo que pot la má del home sobre 'ls vegetals, quan está ben dirigida.

Acompanyats del Sr. Director D. Joseph Presta, que 'ns doná idea de tot lo qu' enclohuen aquellas parets, seguirem pel camí que conduheix á la casa y demés dependencias, trovant al pas ordi cultivat com en el pays á us y costum de bon pagés, á motas, al boleyo y á solch en terras de distinta mena, sent de notar que 'l sembrat á motas era 'l mes ufá, d' un color vert-fosch que 'ns indicá la forsa de la planta, notantse la particularitat de que al mitx d' un d' aquells taulats ó feixas hi havia un circol ahont no va naixer l' ordi y en qual centre vejetavan ab gran forsa unas quantas motas molt desenrotlladas, produhit aquest fenómen d' habershi fet un foch per Sant Joan. ¡Aixó 'ns ensenya á no despreciar res per casual que sia, puig moltas vegadas la casualitat nos porta als grans invents y en agricultura especialment nos conduheix casi sempre á la realisació d' algun problema d' importancia! ¿Qui duptará, donchs, de l' influencia de las sals alcalinas y terrosas, contingudas en las cendras dels vegetals cremats y en la

Digitized by Google

transformació en terra porosa y carbonosa que sufreix el terreno per l' acció poderosa del foch recordantnos l' antiga práctica dels formiguers en nostra terra?

A continuació d' aquest terreno compacte trovarem el cultiu de l' alfals-arbóreo pera farratje, y per son aspecte poguerem deduhir que sa vegetació, si bé era bastant regular, encara no estava del tot en sa plena creixensa. Aquesta mena d' alfals *(Medicago arborea. L.)* qu' es de la familia de las lleguminosas, se pot emplear molt bé per tancas.

Totseguit ens dirigirem al depósit *d' Instruments de llauransa*, ahont varem trobar una colecció d' aradas de diferentas formas y sistemas, tant nacionals com estrangeras, de las qu' algunas no son aplicables á la localitat á escepció de la de Figueras que profundisa un pam y mitx y l' antiga romana usada desde temps inmemorial. Hi havia també alguns altres instruments ó máquinas, tals com: sembradoras, rastres, etc. y demés eynas de llauransa mes ó menys perfeccionadas á estil del pays y propias pera 'l cultiu de la localitat, que forman una colecció molt digna de figurar, com estudi, en una casa com aquella ahont deu compararse l' atrás ab l' avansament. Aquesta colecció qu' existeix encara y qu' era magnífica llavors, avuy sols serveix per recort dels millors temps d' Espanya y per consegüent de sas granjas-escolas, quan els homens olvidavam mes certas cosas, no gayre útils pera recordarse de la descuidada agricultura.

Entrarem á l' *Estable de las vacas*, que en número de tres, suissas, molt grossas y bonicas, cuydadas ab esmero y ab totas las condicions necessarias pera una acertada cria de bestiar boví, puig que després de la netedat qu' exigeixen, hi havia bona ventilació, á qual efecte hi ha en el sostre una tapadora que s' obra y tanca á voluntat, la que serveix para renovar l' atmósfera allá tancada d' una manera senzilla; lo que d' altre modo seria dificil sino imperfecta.

L' enrajolat fa pendent y aixis conservantse neta la cuadra guanya molt la salut del bestiar, sens que perde res d' adop l'agricultura puig s' escorran los líquits y se recullen.

La menjadora está disposada de manera que sens penetrar en el lloch ahont están els animals puga donárselsi 'l menjar, llimpiárlosi l' estable, evitant d' aquest modo

'ls inconvenients á que pot estar subjecte 'l encarregat d' aquestas operacions indicadas, perque estant la menjadora al centre de la cort, la part posterior pot servir pera depósit dels farratjes y per allí mateix poden donárselsi los pinsos sens espantarlos, y sense por de pendre mal. Sols hi ha que notar una corrent d' ayre que passa per sota d' una porta, puig que sabem, que totas las corrents d' ayre establertas en las corts deuhen passar per damunt del bestiar, có es: mes altas qu' ell, pera que no 'ls hi sian perjudicials, no obstant que 'l Sr. Director ja 'ns feu notar qu' havia pensat ferhi la corresponent modificació.

Aprop d' allá 'ns detinguerem al *Corral dels tossinos*, dels que 'n van veure cinch. tres d' ells inglesos completament blanchs casi sense pel y ls' altres dos de rassa d' Urgell, blanchs ab tacas negras, no moltas, y bastant peluts essent d' una forma llarga y prima propia dels d' aquella localitat; á diferencia dels inglesos que son curts, gruixuts y rodons. qual forma deu ser la propia d' aguella regió y de la rassa á que pertanyen. Per las pendents que forman 'ls enrajolats de cada un dels seus departaments se recullen los suchs, de manera que quedan sens humitat alguna. El Sr. Director nos feu notar, que hi habia dos germans molt bons, de rassa d' Urgell y de diferent sexo, y volent reproduhír altres de la mateixa especie no podia lograrlo, peró va reparar que la truja volia molt á un berro negre del pais y agotant els recursos que la ciencia teórica y una práctica continuada ns' donan en semblants casos, pintá de negre 'l germá de la truja, li doná un bany ab herbas aromáticas, obtenint successió d' aquesta manera ingeniosa, que d' altra modo li hauria sigut dificil obtenirla exactament com desitjava. ¡A cuántas reflexions dona lloch aquest cas, per mes que haja passat ab un animal...que tantas apariencias te de totcho!

En la dependencia del *Galliner* hi havia una porció de gallinas de la terra de bonas condicions y de bastant grandor colocadas de manera que 'l lloch que ocupan está apropósit pera que puguin sortir al ayre lliure y estar á cubert per la nit ó quan convinga. L' encarregat d' ellas té cuydado de no donalshi mes que menjar á horas assalariadas y tres vegadas cada dia. Aquest animalet ben cuydat pot donarnos un número d' ous bastant regular durant l' any, que varia segons los anys y que prestan una munió de

Digitized by Google

serveys al home y á las industrias. Passem al *Conillér* y en aquest departament apropósit, qu' está disposat d' una manera convenient, per medi d' unas estancias ó divisions en lasqu' hi ha separadas per edat y sexo las diferents crias; de modo qu' en els enreixats ó gabias, se llegeix: *Llodrigons mascles ó femellas* de 1, 2, 3, etc. mesos.

Las cunillas están separadas, de modo que cada cria es independent de l' altre. Hi habia un dels cunills-pares d' un aspecte sumament particular y d' un color estremadament negre-llustrós, tenint una grandaria bastant considerable.

Habent observat que disminuian las crias fins al punt de quedar reduhidas á un curt número, y escuadrinyant lo que podia produhir aquest fenóment digué 'l Sr. Presta qu' havia opinat que la degeneració de la rassa habia produhit la decadencia de las crias: per lo qu' habent cambiat els pares, els fills successius varen ser mes en número y millors, de manera que torná á poder obtenir lo qu' anteriorment. ¡Quina rahó mes clara per explicarnos el perque de las lleys humanas relativas á aqueix punt! Darrera d' aquestos departaments trovarem lo Femer ó rebost de las plantas, qu' es una quadra enrajolada ab pendent, perque tots els suchs vajin á parar al depósit, desde 'l qual son vuydats sobre la pila de fems, que no toca á las parets, está colocada sota cubert y tapada per tots costats, escepció feta de la porta d' entrada. Hi habia uns canyissos enganxats á un march de ferro, que per medi d' unas cordas que passaban per unas corriolas del sostre, 's feyan pujar ó baixar á voluntat ab l' objecte de pitjar mes ó menys la pila dels fems, segons convinga, posanthi pedras ó pesos qualsevols. La desinfecció 's feya ab el carbó pols y la cals.

Tampoch hi falta 'l pluviómetro y evaporómetro, instrument destinat á sapiguer l' aygua que cau quan plou y la que s' evapora de la qu' ha caygut en una estensió donada de superficie. Aquet aparato tan senzill com económichs, hauria de ser mes comú en nostras masías, ahont per desgracia se 'n trova no mes algun qu' altre.

Construida á la nostra terra, 'ns detinguerem á contemplar com funcionava una bomba de 2 cossos ab forsa de 2 caballs de vapor, que costá uns 1.200 duros y gasta 1 quintar de carbó de pedra cada 6 horas, consumint l' aygua del pou cada dia, puig ne trau unas 100 plomas, per qual mo-

Digitized by Google

tiu sols funciona un dia si y 'l altre no. Aquesta aygua si 's deposita, va á parar á un safreig rodó que té uns 22 metros de diámetro. Pels traballs casulans hi havia un caball bretó ab trassas de normando. Recordo 'ns cridá l' atenció un cedro, que formava ab sas brancas una escala artificial per la qué 's podia pujar fins al cim d' ell y no 'm vull recordar de res mes del bosch perqué 'm vindria á la memoria la falta de recursos ab que contava aquella casa, que casi bé tenia de valdres dels propis d' ella, y sas forsas no han pogut arribar lluny, per mes que la bona voluntat no hi haja faltat may per part de sos dignes Directors.

¡LláStima que s' olviden molts espanyols, de lo que mes deurian recordar!

Aquesta es la veritat.

Francisco X. Tobella.

Digitized by Google

GUILLEM D' ALENTORN.

CAPITOL V.

LO TOSSAL DE LAS VIUDAS.

Aprop d' Alentorn y no molt lluny de Vall-llebrera, hi ha un tossal que 'ls del pais nomenan de *las viudas*. En ell s' hi trovan pedras grossíssimas, espargidas per entre 'ls roures y alzineras, romanins y murtra que 's contan esser sepulcrals llosas d' antich cementiri de tots los voltants, apoyant eixa opinió l' haverhi moltas d' aquellas qu' están rebaixadas prou pera poderhi soterrar algú, y 'l tenir allí al costat una pedra tallada al punt pera servirhi de tapadora.

Segons totas las versions, en los jorns gloriosos pera l' Urgell mentres Armengol III lo governá, est cementiri servia pera enterrarhi ab preferencia 'ls nobles d' allí prop, puig qu' á mes d' esser un seti que per sa topografía inspira ja reculliment, es per demés delitós. Plé d' arbres qual vida 's conta per segles y hont los raigs de sol no poden entrarhi, regna dessota aquellas ombras un ventijol afalagador fins en l' hora mes calurosa del dia; cent varietat de floretas boscanas desde la rogenca rosella fins á la blanca camamilla l' esmaltan, y la margaridoya qu' ab son prim maneguet s' aixeca demunt la mateta, com la tendre viola que sens pretensió de cap mena s' ajoca dessota son mateix llit de fullas, contribueixen junt ab un altra munió de flors de gemats perfums y viroladas corolas, escampadas naturalment per lo tossal, á donarli un aspecte poétich y encisador.

Aquí, en eix lloch, era hont las viudas anavan sovintet á plorar la pérdua del marit á quí en valenta lluyta havia sabut trovar mort honrosa, y la tradició senyala algunas de las pedras d' allí parescudas á mamellons ciclops en que 's creu se sentavan pera fer oració en comú.

Quan lo sol, escorrentse derrera las Garrigas, ab negras

Digitized by Google

sombras tenyia aquell lloch, las viudas s' entornavan á sas llars, y en l' ascó juntavan sos petits nins contantlos las gestas dels pares que poch avans plorats eran en lo tossal, revent fort consol quan dels llavis d' aquells que tot just podian tenirse dretets ne sortia un mot de veneració ó una idea de venjar honrosament la mort que tant los dolia.

Prenent altra volta 'l fil de nostra historia, y desprès d' esser soterrada en lo tossal de las viudas l' esposa del senyor de Vall-llebrera, Blanca haguera sens dubte mort si als cuydados de sa bona donzella Anarda no s' hi haguessen afegit los de son bon aymador en Guillem d' Alentorn.

Blanca necessitava mes que tot distraures; las parets de son castell, los mes petits detalls de sa casa eran sempre nous recorts de sa mare que li causavan no poch dol; ab tot pareixia que gosava en lo sufriment, puig qu' ab Anarda moltas tardes caminavan envers lo tossal de las pedras grossas y sentadas demunt la que tancava l' aymat cos d' Ermersinda, regava ab sas puras llágrimas las bosquetanas flors qu' en son redós hi naixian.

Una tardeta en que 'l fresquet ventitjol á las fullas dels arbres feya mil joguinas, Blanca ab sa donzella feya via dret á nostre tossal, essent prop sis horas quan hi foren no tardant gayre á juntarshi 'n Guillem.

Encara no va ovirarse sa presencia per l' enamorada filla d' en Ramon, ja va corre cap á n' ell y al alsar los ulls pera fer com qui vol parlarli, fou sa veu ofegada entre sospirs.

Guillem alashoras conegué que Blanca tenia alguna pena molt grossa que contar, y pera sortir de dubtes li va parlar aixís:

—Blanca, m' aymia, ¿qué 't passa? ¿per qué tos ulls llensan aquestas llágrimas? digam qué tens de nou y si ab ma espasa puch rompre açó qu' ara t' ennuega, disho depresa. qu' una sola paraula de tos llavis será pera mí un sagrat manament.

—No, Guillem,—tot senglotant contestá la noya—no son necessarias espasas ni picas pera traurem del toll hont me trovo, tú potser ja 'n sabrás alguna cosa, 'l meu pare.....

—Acaba,—digué ell plé d' inpaciencia.

—Lo meu pare 's casa y jo tinch.....

Blanca no pogué concloure y plena d' ensig 's deixá caure sentada 'n aquella catifa de margaridoyas y murtra.

Digitized by Google

Anarda va corre á alsarla y la va sentar en un d' aquells murallons de pedra; Guillem va posarse al seu costat y quan fou un poch mes sossegada li digué aquest:

—¡Es dir que ton pare 's casa y fa sols quatre mesos que la bona Ermesinda es al cel! No hi vol dir res: aquí estich jo; digam ¿qué has pensat fer en l' esguart d' aquest succés?

—No he pensat res, adorat meu, tan solzament en que 's precís que jo sofreixi y ho faré, es un voler de Deu y no 's pot passar per altre.

—Bé, y ¿quí es aquesta que l' amor de ton pare 't roba?

—Una baronesa, la viuda d' En Arnau, baró de Foix que 's diu descendent de un dels nou que lliuraren nostra terra dels alarbs, y prop parenta d' En Artur de Béziers, ton amich, qui crech qu' ho ha portat tot y á qui 'l pare fa gran agasatjo quan ve á casa.

—¡Ah! y ell no me 'n ha dit res! per ma honra de cavaller te juro que.....

—¡Oh! y no es tot aquí, digué trencant sas rahons—puig que mon pare y senyor vol casarmhi.

—Per la Verge que no sé lo qué 'm pasa; tot ho entench ara ¡y tu que m' has dit que no pensavas fer res! Visca Armengol que si 'l punyal guarnís ara la meva cota, tu y ell no viuriau mes que lo que tardés en......

—Per Deu, Guillem, tu no m' has comprés,—respongué feta una mar de llágrimas,—jo si he vingut aquí y tu hi has comparegut ha estat perque jo t' hi he demanat, pera dirtho tot, pera que m' aconsellesses: jo t' aymo com may se pugui estimar y si á la noya de Vall-llebrera la creyas capás de mentir, poch favor li feyas y ara es ella qui 't demana comptes y qui vol li tornis l' honra qu' entelar anavas.

Aquestas últimas paraulas ditas ab gran forsa y sortint del cor, no van poguer menys de produhir en Guillem l' efecte que s' esperava, puig que mes sossegat l' hi contestá.

—Gracias, Blanca, sols volia posar á prova ton amor: veig que 's ver com lo que jo 't tinch y essent aixís jo cercaré un medi pera que tot se compongui; en l' entremitj prega á la Verge que 'm dongue la calma que necessito.

Després d' aixó y dirli que al ensentdemá no fes falta á la mateixa hora en aquell tossal, los dos aymants se van

Digitized by Google

despedir, marxant en Guillem cap Alentorn, y na Blanca envers Vall-llebrera.

Al poch ratet torná la soletat á ferse senyora del TOSSAL DE LAS VIUDAS.

CAPITOL VI

UN SÍ EN LO TOSAL DE LAS VIUDAS Y UNA FESTA EN LO CASTELL DE VALL-LLEBRERA.

Na Blanca, dominada per los successos de la vesprada no pogué clucar l' ull en tota la nit; Guillem pensant y apurant son giny va fer altre tant.

Lo cor dels dos enamorats batia ab no poca despresura, quan vegeren prop l' hora 's pot dir de vida ó mort pera abdos.

Serian també prop sis horas de la tarde, quan Blanca que feya ja un xich que ab Anarda era en la tossal de las viudas, ovirá 'n Guillem que neguitós y ab los ulls fixos en terra envers ella 's dirigia. Un cop fou aprop sa estimada 'l jovencel, pareixent pendre ánimo, li digué:

—¿No has pensat tú res pera treurens del apuro 'n que som ficats?

—No—contestá Blanca,—peró lo que tú 'm proposis será pera mí una lley, y 't dich aixó perque crech que tracto ab un ver cavaller, incapás de proposarme cap malafeta.

—Vritat es; sols vull una nova promesa, un altre *sí*, qual recort me conhorti y 'm dongui forsas pera sortir ab goig de lo que 'm proposo.

—¡Ay Guillem! no sé perqué vols més provas de lo molt que t' estimo! ab tot te las donch y primer un llamp me partesca com aquella alzinera que deixar d' estimarte y d' esser jamay més que teu mon cor, y aquí demunt la tomba de ma pobreta mare ho dich, pera qu' ella en cas de faltar, desde 'l cel me reprengui.

—¡Grat sia á Deu!—exclamá 'l jovencel—jo al ensemps t' ho juro, no tingas por de res, soch cavaller en tot.

—A tú t' ho encomano, y Deu vulla que l' horitzon de nostra ditja 's veji prompte lliure de las espessas tenebras que avuy l' amagan á nostra ullada.

—Confia en ton aymant, y pensa qu' açó aviat será, Blanca del meu cor.

Digitized by Google

Axís parlant y entrant á conversas més melosas, casi-be s' oblidaren de lo mal qu' estava tot per élls, puig que 'l sol era ja á la posta qu' encara dolsas paraulas per un mon ideal los conduhian; per fí Anarda, tota plena de bon zel per sa senyoreta, 'ls va fer entendre qu' era de necèssitat esser de retorn al castell prompte, si no volian rebre una forta reprimenda per part d' en Ramon.

Atenent á lo molt que valian aquellas rahons, van separarse 'ls dos amants que sobre 'l cos d' una morta 's juraren amor etern, y quiscun d' ells prengué 'l camí que més aviat podia durlo á casa.

De tot açó passats n' eran quinze dias quan Beatriz de Foix, ab gran acompanyament de criats, patjes y tropa, arrivava á Montargull, poblet á dos horetas de Vall-llebrera, trovant ja á 'n Ramon que ab no menys luxosa comitiva anava á recebre la qu' habia d' allavors mes d' esser sa donà. Blanca restá 'n lo castell pera prepararho tot pera la festa que s' apropava.

Posats en marxa camí de Vall-llebrera no van tardar gayre en esserhi, y feya encara un xich de sol quan la qua de la comitiva ja habia passat lo rastrell y era entrada en la casa del Senyor.

Al esserhi tots, enfilaren cap á l' esglesia del Castell pera presenciar lo maridatje de Beatriz y 'n Ramon á tota pressa portat mentres las campanas de las torres, brandant, tot ho animavan, y cent clarins en los voltants deixavan oure sos armoniosos sons junt ab las delicadas veus dels trovayres que cantavan á la que 's casava cansonetas totas plenas d' amor y poesía. Una munió de cavallers vestint richs arnesos y lluenta cimera, patjes, soldats, escuders, gent dels entorns, tothom volia veure lo desposori dels senyors del Castell.

Si era un dia de plena festa pera aquella bona gent, pera 'l cor de Blanca era un dels més tristos que 's puguin arrivar á passar, puig que 'n la qu' anava á esser la dona del seu pare, remembrava á sa mare, y se la figurava 'n lo cel y patint de veure los jorns tristos que l' esguardavan; veya á sa mareta quan, folla d' amor per en Ramon, li doná aquest un *sí* que á un altra donava als cinch mesos de morta Ermesinda, y veya tantas cosas qu' ab tot y volguer fer lo cor fort no pogué y esclatá en un plor que condolia, puig que tots en ella miravan una orfaneta qu' en-

Digitized by Google

cara qu' ab pare, d' est no 'n tindria mes qu' un poquet de l' amor qu' ab Beatriz tenia que partir.

Finida la ceremonia religiosa lo poble va retirars' del Castell, quedanthi tan sols los espressament convidats pera la festa. Entre eixos 's trovavan Artur de Béziers y 'l senyor d' Alentorn, de qui res se sospitava, jovencel que va cridar no poch l' atenció de Beatriz al veurel ab aquells richs arreus en los que per tot gravada 's veya, segons consuetut d' aquells temps, la dita *t.t p r ellas*.

Los convidats passaren al menjador del castell, puig era, precís concloure la festa d' aquell modo. Lo menjador estava ricament engalanat; llarga taula á la que acostadas eran una munió d' argentadas cadiras, sostenia plats y safatas ribetadas d' or, copas d' argent cisselladas ab gran gust y gerros d' ahont com formant garlandas se torsavan ab senzillesa los maneguets de las flors mes estranyas fins besar lo preciós parament; senyoras y cavallers tots en conversa animadíssima anavan respirant olorosas flayres, mentres patjes y escuders los servian menjars y requisits de tota mena y per postres las més regaladas fruytas y renombrats vins.

Despres de aquest espléndit sopá y al clar de la lluna tingué lloch en lo plá de devant del castell una funció preparada per los juglars mes afamats en habilitats en tot lo comptat; allí s' haguera vist lleugeresa 'n lo cos y seguretat en los salts, equilibris ben fets, jochs de tota mena, lo que juntat als cántichs dels trovayres y acorts de las dolzaynas y anyafils, van donar á n' aquella diada una gran cel-lebritat entre las de sa classe.

Acabada esta funció, tornaren tots los convidats á la taula, puig qu' era de necessitat comensar un *joch-partit.* Va escullirs' com á competidors á 'n Guillem d' Alentorn y 'n Artur de Béziers, donantse l' encárrech de comensar lo *teuzon* al primer d' abdos cavallers. En Guillem posantse dret, polsá 'l llaut y mirant de fit á fit á 'n Artur cantá:

—«¡Trist es, amich, esperansar ab l' amor d' una donzella de las d' aquí! m' hi oblanit á sos peus y quan á sentir anava un mot d' amor hi esset destorbat y ara estich patint, ¿qu' es precís fer, Artur?»

—«No te hi capfiquis; val mes un dubte d' aquestos—contestá cantant lo de Béziers,—qu' un no donat en sech».

Artur habia comprés l' indirecta del d' Alentorn, puig

Digitized by Google

qu' habent aquell declarat á Blanca son amor y habent est sospitat que d' açó 's tractava comensá á galantejar la nina y aixis entrant en conversa quedá sens contesta la petició d' Artur.

Guillem al oure tal resposta quasi-be no podia comensar nova copla, mes ab tot seguí cantant.

—«Lo que has de fer es deixar estar la dama, que en est afalagador jardí prou flors s' hi poden cullir tan flayrosas».

—«No puch servirte, perque la dona per mes motius qu' en son amor s' oposin, cedeix, sino avuy, demá, á nostres prechs».

—«La dona te paraula, y si sap prometre, sap cumplir, —contestá Guillem».

—«No las comprens prou, garrit cavaller; las jovencelas si de primer no t' ayman,—aná cantant ab intenció Artur —si per escrupols de una promesa no gosan á gitarse en brassos del nou amor que las afalaga, pregant y suspirant nos tenen compassió y 'ns donan son cor pera no ferns' patir ¡si son tan bonas!

En Guillem al sentir aixó no pogué detenirs' per mes temps, y ab fort crit y trencant las cordas del llaut va prorrompre dihent:

—No, no pot esser; Blanca es meva y no la seduirás, y malastruch si caus á las mias mans, que si com á amich eras un finjit, com á lladre d' amor esta daga 'n donará depressa compte.

Ab gran energia com se compendrá va esser açó dit, mes quan s' abalansava 'n Guillem pera realisar en Artur l' amenassa feta, los demés nobles y cavallers, escuders y patjes van detenir son bras y li arrebassaren l' arma, lo mateix qu' á son antich company, promoventse tal rebombori qu' algunas damas caygueren en basca y tot eran crits y soroll, acabant alló triscant quiscu dret á sa casa y tenint una forta guardia que fer sortir á Artur per lo detrás del castell y acompanyarlho fins á casa.

Blanca va corre á tancars' á sa cambra junt ab Anarda, y Ramon y Beatriz quan tot fou sossegat se retiraren en sas habitacions jurant que 'n Guillem los pagaria aquell escandol per culpa seva succehit.

D' aquesta manera va concloure una festa ab tan goig y gatzara comensada.

Digitized by Google

CAPITOL VII.

UNA CONVERSA DE BON MATÍ.

Com torna despres del hivern la primavera, axís á en Ramon de Vall-llebrera, despres del maridatje ab la baronesa de Foix, no 's remembrá per res de sa primera muller Ermesinda, succehint als plors de l' enterro los plahers de la festa d' un casament.

Era Beatriz de carácter dominador, podent dir que desde que posá 'ls peus en lo castell de son marit, fou ella y no ell lo veritable senyor quals órdres habian de cumplirse, essent aixís no molt estranya la conducta tan poch conforme qu' ab Blanca observava, puig que si be eixa no podia estimarla com á mare, com á dona de son pare la reverenciava y procurava donarli gust en tot. Esdevingué que Beatriz comensá á fer la gara-gara á Blanca y ella no podia menys qu' estranyarho recordant lo molt que fins allavors habia sufert en sa companyía, per ço 's posá al aguayt de lo que pogués succehir, puig no era tant curta de giny que no conegués que aquellas festas y estimacions tindrian un fí ó altre.

Era una matinada d' estiu deliciosa per demés, quan Beatriz junt ab Blanca y Anarda caminavan per les entorns de son castell parlant de las festas qu' en lo comptat se preparavan pe'l dia del maridatje de Na Felicia filla d' Armengol III y 'l Rey de Aragó En Sanxo Ramirez, y aixís parlant de casaments va tocarse 'l delicat punt de la sort qu' á Blanca esperava.

—Filla meva,—li digué Beatriz,—tú ets bonicoya, tens bon cor y podrias fer ditxós á qualsevol jove; ab això hem enrahonat ab ton pare y senyor qu' era precís que tú 't casessis quan mes aviat mellor, puig que com te ja alguns anys desitjaria veuret maridada: ¿qué hi dius en això? ¡sembla que 't tornas rojeta!

—Qué voleu qu' os digue,—contestá Blanca ab veu mitj apagada perque ja 's veya la tempesta retronar demunt seu.

—¡Oh Blanca estimada! comprench ton estat d' ánimo, sempre la nena ruborosa, en lo teu cas ha fet lo mateix! ¿ho deixas á la meva ma, es vritat?

Digitized by Google

—Poch á poch, senyora baronesa, un casament ha d' agradar primer á la que s' casa y si també es als pares digne de sa aprobació sempre val, mes, respongué ab tó ignocent l' aymada del d' Alentorn.

—Es vritat, nena, pero devegadas com sou jovenetas vos deixeu seduir per un amor que sol vos pot donar font de trevalls y miserias, y menyspreeu aquell partit que perque no 'l troveu com en vostra il-lusionada fantasía 'l teniau fixat, creyeu no poder esser felissos. Mira, Blanca, si jo 't faig aquestas reflexions es perque essent la dona de ton pare hi tinch un sagrat deber: sentat, y escolta.

Blanca y Beatriz se sentaren en una riva qu' un xaragall formava mentres Anarda com qui no escolta corria ab una manigueta de punt, empaytan las papallonas que 'n las floretas se posavan pera xupar son néctar.

—Escolta be,—digué Beatriz un cop foren sentadas—ab lo teu bon pare hem cregut que En Artur de Béziers, mon prop parent, podria ferte ditxosa, puig á sa galant figura junta un bon cor y un senyoriu dels millors del comptat d' Arlés; dona ara ton parer. Qué li trovas que sembla qu' abaixas lo cap y clous tos negres ulls pera que no hi corrin las llágrimas?

Seguira.

JOAN MALUQUER VILADOT.

Digitized by Google

EPITALAMI.

I.

L' encens ja crema, la credença encesa
il·lumina les grades de l' altar;
dos esperits que unia la bellesa,
devant de Déu, en eternal promesa,
contents vanse á juntar.
Sols falta una paraula,
y una será la sanch y un l' esperit;
dos llochs hi há buyts en la divina taula...
esperant dues notes,
pára 'l concert que vibra en l' infinit.

II.

Enamorat donzell! Aguáytat ara
ta bella aymia ab lo semblant plorós:
no sab fugir dels braços de sa mare,
potser avuy anyorará 'l seu pare,
mes un jorn al espòs.

Oh goig! res sab l' angelical donzella
de la vida d' amor que vèu brollar;
tu, espòs, ja li dirás á cau d' aurella
com torna flor la púdica poncella
Abril al arrivar.

Los aucells cantarán vostre misteri,
ramoretes del bosch vos breçarán,
l' aroma vindráací del sant imperi,
y les notes mellors de llur psalteri
los ángels polsarán.

L' archángel de qui 'l bé váreu apendre
portará al cel lo verginal tresor,
la Regina dels Sants l' eixirá á pendre
y 's somourá de goig la soca tendre
de l' arbre de l' amor.

Amor! ombra de Déu! sava increada!
estela matinal! místich cantar!
Puix vos guia sa llum santificada,
anáu pe 'l mon fins á deixar alçada
sobre d' ell una llar.

Encaixades les mans fassèu la via:
la terra 'us será flonja, 'ls mars suaus;

Digitized by Google

lo matrimoni es font de poesía:
la llibertat alena en l' armonia:
l' amor no engendra esclaus.

Amar y ser amats, això es la vida:
sou escullits de Déu desconeguts!
Ell vos dará fillada benehida:
los esposos ab fills, ab una vida
viuhen dos joventuts.

Ja heu acabat la vida solitaria;
després del bell amor, l' amor etern
que us seguirá á la tomba ab la pregaria,
tan amada en la vida funeraria
com lo Sol á l' hivern.

III,

L' encens ja crema, la credença encesa
il-lumina les grades de l' altar:
dos esperits, germans per la bellesa,
devant de Déu, en eternal promesa,
se senten ajuntar.
Ja es dada la paraula
que 'us torna una la sanch y un l' esperit;
Déu ja té dos amats més en sa taula
y dues altres notes
lo concert que palpita en l' infinit.

Barcelona, 23 de Setembre, 1875.

I. Reventós.

Digitized by Google

L' HORA TRISTA.

A mon amich en Anton Morera.

Allá, pe' 'l caure la tarde,
cuan la esglesia, ab veu suau,
ab la veu de las campanas
tramet á Deu l' últim cant;
cuan lo sol fuig á sa posta
tenyint de porpra l' espay;
cuan l' oronel dins sa teula
s' ajoca piupiuhejant.
Allavors
vé sens treva
la mev' hora
de pesar.

Cuan per última vegada
retruny del ferrer lo mall,
ressonan los picarols
dels matxos desenfeynats
y l' espetech de la fona
s' ou per puigs y caminals:
cuan de 'ls xarrichs la cridoria
s' escampa per lo veynat;
Allavors
vé sens treva
la mev' hora
de pesar.

Es allavors cuan m' aymia
com l' oronel s' ajocá:
com lo sol fují á sa posta,
enlayrantse per l' espay
com lo só de las campanas
dels picarols y del mall,
com l' espetech de la fona.
com déls xarrichs lo cridar.
Y es per só
que sens treva
tinch est' hora
de pesar.

Juan Pons y Masaveu.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

Jochs Florals de Barcelona—1875.

Quadros dramáticks.

(Conclusió.)

Gustavo A. Becquer té en una de sas cartas escritas desde 'l monastir de Veruela una plana elocuentíssima que de bon grat, si no hi fos obstacle 'l decidit propósit de reduhir lo present estudi, trascriuríam íntegra á fi de dar mellor cos á la nostra idea. Temperament d' artista ab instints d' historiador, per mes que la reflexió li fes veure lo lógich y fatal d' aquest fenómen, no podia contemplar sense recansa com redimida per la aygua lustral de la nova civilisació ab tot son corteig de trascendentals innovacions, muda la terra avuy sa fesomía y se sacut de sobre á manera de pellingots inútils, los restos d' una altre societat y d' una altra organisació que la asfixia va matant y que no han de reapareixe ja mes probablement demunt de sa superficie. Aquest greu tant noblement sentit lo duya a considerar com á necessitat indeclinable, la de aprofitar los curts instants que faltan avans no desapareguen del tot aquellas encare vivents despullas, per á fixar llur imatge en l' objectiu del art, per á sorpendre y reproduhir ab lo clar-obscur de la veritat llurs derreras espansions vitals en lo que tenen de tipich y en lo que las constituheix manifestacions testimonials d' un temps que no respira ja sino en ellas, com en lo ressó agonetjant de sas postrimeras notas.

Per á fer aquesta tasca cridava á tribut á las arts totas y á la literatura ab las infinitas formas de caracterisació que tenen á ma; y com á camp de profitosas escursions las hi indicava la montanya á hont, com lo tísich, van las causas mortas en busca d' ayre que las hi prolongue la existencia; obríntlashi en ella una inagotable veta de temas aptíssims á satisfer las aficions realistas que avuy senten, veta hont tipos, costums, monuments, creencias y preocupacions afecta tot un carácter de poesía digne de ser conservat, ja que no en la vida real, en l' album permanent del artista, hont pugan admirarho los qui no las hajan pogut contemplar en l' original, y hont pugan contribuhir, sustituhint incógnitas, á resoldre en lo futur la difícil ecuació histórica del esperit interior de la generació penúltima.

Prescindint ara del valor práctich de la indicació que dirigia al patrocini oficial d' un medi per hont coadjuvar á aquest acopiament de datos, que era la designació de comissions compostas de literats y artistas ab la obligació de recorre y estudiar l' interior de las

Digitized by Google

distintas provincias espanyolas y recullir tot lo que de notable hi descubrissen en lo concepte interessat, consigném que ningú deu y ningú potser pot ferho mellor que la iniciativa individual dels literats y artistas ab to de desdeny anomenats provincians.. La literatura y l' art de la cort se donan de menos per regla general en llur olímpica superbia de cullir aquestas flors que creixen amagadas en mitj del bosch; vivint en un medi artificial, sa vida participa de las influhencias del medi, y d' aqui que la literatura escrita, la literatura representada, las arts plásticas que en los centres prosperan, afecten sempre, salvas escepcions, un carácter en la idea y un carácter en la forma d' un tint académich pronunciat y sols comprensible per á las inteligencias iniciadas. Per altra part, tant sols per incidencia se trovan llurs representants á prop d' aquestos manantials de poesía popular, que volen, si han de ser sentits ab prou calor per á ser comunicats, un comers sostingut y carinyós, fácil no mes que al qui pot respirar á tota hora l' ayre impregnat de llurs agradables emanacions.

La literatura de Catalunya pot contribuhir á aquest interessant travall dintre de las fitas naturals de son territori, com poden contribuirhi sos artistas si es que 's decideixen á ser originals, y no copistas mes ó menos ramplons d' escolas sempre exóticas. Ni faltan entre nosaltres en abdós camps aptituts especialíssimas per á aquest género, aptituts que conquistant ab l' exercici un desenrotllament complet, arrivarian á obrirse pas y á estendre las arrels d' una reputació artística ó literaria sólida y merescuda.

D. Joaquim Riera es entre 'ls literats catalans joves un dels mes marcadament cridats al conreu de aquesta branca de la literatura que podriam dir copia del natural. Observador perspicás, narrador agradable ab bon cop de ull per á apoderarse dels contorns mes gráfichs de la figura ó de la escena que té al devant, sas produccions totas, narrativas y descriptivas, líricas y escénicas, si no brillan per las irradiacions d' una alta dramática, si no ofereixen situacions arriscadas en que pugnen passions excepcionalment tibants, si no subjectan ab un dogal de ferro la ánima del lector enduhéntsela derrera de sas concepcions originals empapadas de vigor poétich, tenen en cambi en la forma y en lo fons un segell de senzillesa popular, de vulgaritat, si cab dirho, pero vulgaritat distinguida, aristocrática, fina que cautiva la atenció y la empeny per camins pochs accidentats pero de floridas voreras. No es lo pintor de tempestats: suaus marinas son sas obras, hont la ona, daurada per las irradiacions de una llum ponent, llisca ab mansa remor per la superficie del mar cap á la sorra salpicada de matisadas petxinas, hont s' ajassa ab negligencia.

Dona peu á las consideracions precedents la lectura de *L' Avi*, quadro dramátich de costums catalanas ab que 'l llorejat escriptor geroní guanyá un únich accéssit al premi de la «*Jove Catalunya.*» *L' Avi*, en la intenció del Sr. Riera, es la fidel representació d' un

Digitized by Google

d' aquestos pagesos á la antigua, de testa venerable que 'l pes dels anys yl' hábit del travall acotan, cenyida com per corona d' honor de sóbrias matas de cabell de neu pur com sa conciencia, vell de amplas espatllas y fornits membres que una vida sense mácula ha vigorisat, ab un cor que palpita encara al impuls dels bons sentiments, com palpita á la contemplació del egoisme y de la farsa per á esclafarla ab tot lo pes de sa indignació nobilíssima. Figura culminant del quadro de costums del Sr. Riera, ella es la que interessa, ella la que l' ocupa tot y en la que venen á ofuscarse las demés secundaríssimas, imaginadas sols per á darli vida y per á aixecarla á coll destacantla sobre totas y sobre tot. Plé d' aquest desitj de relleu, l' autor de *L' Avi* s' ha reduhit á combinar una acció arxi-senzilla, sense pretensions de nova, pensant que en la vida mes vulgar, en los incidents mes comuns hi ha sempre ocasió per á que 'ls carácters se despleguen, y que, per altra part, las reduhidas dimensions de son quadro no consentian multiplicar figuras ni arreglar situacions massa complicadas. Sobre axó no hem de ser rigorosos, ni tampoch en la crítica de las figuras secundarias, omitint que potser examinadas ab lo prisma de la'veritat natural, de la veritat real, alguna d' ellas apareixaria un xich massa encarcarada, un xich falsejada gracias al prurit d' estremar son carácter que 's frega ja ab las fitas de lo cómich de convenció. En un grupo de tanta veritat com en lo de *L' Avi*, la presencia d' un D. Salomó desentona en l' efecte de conjunt per la diversitat de llum ab que respecte de las demés está illuminada sa figura.

Petit defecte es aquest, per més que en qualitat de defecte hi sia sempre de massa, pero al qual ni per medi de la figura retórica, preterició hauriam mentat, si hagués sigut l' únich ó, sino l' únich, lo de talla mes alta entre tots. La veritat, la veritat discreta, agena al servilisme, que s' obté per medi de la exactitud substancial de lo 's pinta ab lo que 's pren per tema pero per la atinada elecció previa d' aquest, es á nostre entendre la condició primera en las produccions de la intenció de *L' Avi*, y mes quan, com ella, revesteixen la forma escénica. L' espectador que veu al autor fugirne, que 'l veu inconsecuent en sas creacions, que veu á aquestas oscilant ensá y enllá del eix de suspensió sense fixarse, esperimenta una sensació penosa que no cessa fins que, recobrat l' equilibri vertical, retorna la ilusió escénica ab tot sos encisos y ab tot son poder simpátich y comunicatiu. A bon segur que aixís fou la que esperimentaren tots los espectadors en la única representació que 's doná de *L' Avi* en l' Odeon fa alguns mesos, al arrivar á la escena XII y d' allí en endevant; no perque ella y las successivas, aisladament considerada cada una, no tingan condicions y fins la requerida avans, de veritat,—sino perque essent parts d' un tot, al tot haurian d' anar lligadas y subordinadas, y radiacions haurian de ser equi-substancials de la unitat psicológica que 'l tot camina á dibuixar. No es aixís á la nostra

manera de veure. L' avi Marsal es en la intenció del autor, un tipo que caracterisa la virtut y la bondat, y com una de las fases de son carácter es la de pare, d' aquí que haguém de suposar que 'l Senyor Riera aixís com pinta al *bon* home, al *bon* avi, volgué també que son avi Marsal fos lo *bon* pare. Nosaltres no sabem veure que ho sia del tot, ni 'l veyém obrar com á tal. Lo pare que, sabent que la vida de son fill está pendent d' un cabell, de que arrive á temps lo portador del rescat exigit per los bandolers que 'l tenen pres, s' entreten disputant y fins ab to mitj de broma ab D. Salomó; lo pare que, en semblant estat d' ánim, no s' mou al sentir espetech de fusellería si no un moment quan veu lo desconsol de sa neta; lo pare que al arrivar los pagesos del sometent y saber per ells que son fill ha sigut rescatat á escopetadas, s' entreten en passárloshi una especie de revista dant provas de un bon humor estemporani, y que no pregunta per ell, a pesar de que no 'l veu compareixe, sino al cap de una bona estona y encara com qui diu per incidencia; lo pare que al saber per boca d' en Sisó que son fill está ferit y saberho encara no perque ell ho pregunte sino perque l' altre li diu, manifesta 'l poch interés que ell, dantse per content ab que li insinuen que es poca cosa sense cuydarse de córrerhi á despit de quant li digan; lo pare que en tal situació no pensa ja mes en lo fill, sino en fer un casament entre sa neta y en Sisó, com á recompensa d' haverse ofert *motu proprio* á dur lo rescat en substitució del protegit de D. Salomó que per consell d' aquest s' ha fingit malalt per á no corre 'l perill que dú en sí 'l tractar ab los que han agafat á son futur sogre; y que fa semblant casament,—aixó en un altre ordre de consideracions—sense tenir prévia noticia de las relacions entre en Sisó y la neta, ans al contrari, creyentse que aquesta no 's mira ab mals ulls al indicat pupilo de D. Salomó; lo pare que segueix fent cas omís absolut de son fill ferit, y després del concert de matrimoni bromeja llargament ab los presents sobre D. Salomó y l' Eloy esplicántloshi tot lo succehit; lo pare aixís, dich finalment, dista molt de ser un bon pare, y l' efecte que causa sa anómala y falsa manera de procedir es un efecte de repulsió que no borran ni la *vis* cómica ni la naturalitat aíslada de cada una de las estractadas escenas.

Comprenem que era difícil dintre del plan ideat per lo Sr. Riera lligar tots aquestos caps: llibertat pero ferit lo fill del avi Marsal, no hi havia mes remey que treure de la escena á aquest últim y á la neta, surtida impossible; ó introduhirhi al dit fill. introducció d' última hora que l' hauria deixat en ella mitj en fals y hauria obligat á variar radicalment las escenas últimas; ó suprimir la *revista*, supressió dolorosa per al autor que hi vessá un doll de naturalitat admirable; ó anteposar á ella la relació d' en Sisó en qual cas lo desenllás deixava de corre ab la rapidesa necessária sense destorbs: ó finalment, y aquest era tal vegada 'l mellor específich, fer que s' aclarís mes aviat lo succehit y que tingués prou coneixement de aquest l' avi Marsal per á que, sense acusar en sos actes la ausencia de tot

Digitized by Google

sentiment paternal, pogués intervenir en las escenas ja indicadas en la part principal que en ellas hi té y en la manera com sa intervenció té efecte.

Dilemas apremiants de difícil solució dintre del plan dramátich ideat per lo Sr. Riera, pero que si fan del quadro, com á unitat, un quadro en certs punts fals y extra-natural, no privan que en detalls aparegue com un enfilall d' escenas frescas, delicadas, pintadas ab un pinzell correcte y observador, y animadas per un diálech fácil y salpicat de xistes de bona lley, qualitats que avaloran no poch la producció dramática distinguida per l' últim Consistori dels Jochs Florals.

Narracions y llegendas.

La circunstancia especialíssima de ser lo premi y accéssits concedits á las coleccions de narracions y llegendas en los derrers Jochs Florals, oferta de la Redacció d' esta revista, y d' haver ella deferit á la elecció que fes lo Consistori, confiant en que la ilustració y reconegut criteri de sos membres no faria inútil lo pensament que 'l zel en pro de la nostra literatura li suggeria, nos obligan á la reserva mes absoluta sobre 'l mérit de las indicadas coleccions, y á limitarnos, com ho farém, á copiar los títols de las narracions en cada una de ellas compresas. Favorable ó desfavorable, la nostra crítica seria sempre impertinent, inserta en estas planas; si lo primer en quant podia créures un peu forsat per á no venir contra un judici anticipadament admés; si lo segon, per quant equivaldria á una protesta fora d' ocasió contra la manera de correspondre á una confiansa ben voluntaria y espontáneament depositada.

Per altra part, los noms de D.ª María de Bell-lloch y de D. Joaquim Riera, agraciats respectivament ab l' accéssit y 'l premi, son noms ja familiars als nostres lectors, com los hi es ja familiar la aptitut d' aquella y d' aquest per al género literari en que han esgrimit las armas ab ocasió del últim certámen. D' aquí que 'ns subjectem per á evaluar lo mérit de las coleccions distingidas á la apreciació dels indicats lectors.

Donguém las gracias á nom de la Redacció ofertora á quants concorregueren al certámen optant á son modest premi y entre ells mes especialment al premiat y á la laboriosa é inteligent escriptora Donya María de Bell-lloch citada: donguemlas també al Consistori per sa discreta elecció y felicitem á la Redacció de d' esta Revista per lo bon éxit de que ha sigut coronada sa idea.

Y aquí va, per fi, la llista dels títols promesa:

Premi adjudicat al Sr. Riera.—Deu narracions subdivididas de la següent manera: Narracions sérias originals *Mala fi*, *Fillas y marcs*, *Escarment*, *L' amant deslleal*, *Infamia*.—Narracions tradicionals: *La ermita del Calvari*, *L' alarb malpagador*.—Narracions cómicas populars: *Lo llech y 'l juheu*, *Boigs fan bitllas*, *Venturas d' un escolá*. Ocupan en lo volúm 30 planas. Narracions y llegendas, accéssit, de D.ª María de Bell-lloch. Compreneu: *Lo Pere Anton*, *Una aparició á temps*, *La font de S. Salvador*, *Los espias*, *Los quatre dons* (imitació eslava) *Lo Farell*, *Una obra de caritat*, *La plassa de las bruixas*, *Lo fill del castell*, *Tentació y Testafort*. Ocupan en total en lo volum, 69 planas.

J. Sardá.

Digitized by Google

CORRESPONDENCIA.

Lleyda 24 de Octubre de 1875.

Sr. Director de La Renaxensa: Ben contenta y ben goijosa pot estarne la poesía catalana dels especials y llegítims triunfos que altre cop ha conquerit en los Certámens de Lleyda: ben contents y ben goijosos n' estan aixís mateix los aymadors que aquí te de son enaltiment y sas glorias: aymadors que s' multiplican quiscun any, coneixent cada vegada lo molt que val, lo molt que pot, y lo molt que, per mereixerho, de justicia se li senyala en consemblants festas. No es dir, per aixó, que 'ls trovadors de Castella romanguin gens enderrerits al lluytar en l' académich espay, ni deixin de testimoniar en quiscun Certámen la forsa que 'ls es regoneguda. Prou bé han sabut mostrarho sempre: prou be ho han seguit probant en l' últim celebrat—la tercera diumenjada d' Octubre—los ínclits poetas guasardonats ja en anteriors En Timoteo Domingo y Palacio, de Madrit, Na Isabel Cheix Martinez, de Sevilla, y En Arcadi García Gonzalez de Salamanca, respectivament guanyadors, sens aparellat atansament, del llaut, la bandola y la lira ofertas per qui millor rimés en castellá, y sobre la sevillana Verge dels Reys, un poema, una lligenda y una oda. Pero aixís encara, tothom pogué coneixer que la musa de la terra al volatejar gallarda y joliva sobre l' jardí obert á sa seguida per ella hont flors se sembran de ben deliciós aroma, no sols infundeix en sos bons cultivadors igual acert y destresa sino que 'ls remou en enérgica animació y ls' inspira juntament gracia tal que á plena voluntat prevaleix y encisa. No fou, donchs, d' admirar que, tant com s' aplaudiren las primeras composicions en llenguatje oficial tramesas, mes gayament encara fossen acullidas las que s' llegiren després, mercé á las cuals n' habian obtingut En Joan Batista Ferrer y Esteve, de Girona, la assutzena, En Francesch Ubach y Vinyeta, de Barcelona, la medalla y Na Victoria Penya d' Amer, de Palma, la magnolia que com superior cantora del sentiment maternal li valgué l' haber satisfet á plenitut las condicions proposadas pel entussiasta y jove poeta d' aquesta Provincia que, duas voltas ell també llorejat en nostres concursos, ha volgut generosament enriquir lo d' enguany ab lo regalo de la flor avans dita. É impresa que sia tota la colecció dels cants premiats—que no ha de trigar pas gayre—se podra véure ensemps quant atansadas se troban las demés composicions, tant sols per diferencias molt petitas

Digitized by Google

distingidas ab accéssit; tals com la primorosa *Garlanda d' amor* del sempre inspirat Antoni Molins y Sirera, las suavíssimas *Notas del Cor* de la ayroseta Emilia Palau y Gonzalez de Quijano, y las tres notables produccions valencianas de 'n Joan Batista Pastor Aicart, qui ab altre castellana tancá ademés lo agermanat aplech dels que mes bó feren á la magnolia. També en la prosa correspongué la ploma á un catalá, En Joseph Fiter é Inglés, qui pel fet de pertanyer ja á la Academia se n' portá ademés lo titol de *Soci de mérit literari*, y fou lo triunfo major, quant á haberhi dos premis, altre se n' hauria donat igualment á son digne competidor Enrich del Castillo. Tots en consegüencia, y quiscú per sa part, s' han portat d' alló millor: tots s' han justificat, com sempre, ben acrehedors á las conmogudas felicitacions qne com sancionament final de las unánimes esclamacions d' aplauso, ab que tots los concurrents—autoritats y particulars—habian á cada punt desahogat sa intima complacencia, los dirigí l' molt il-lustre Sr. Degá president: felicitacions que reproduhí lo Sr. Director de la Academia al proclamar qns las glorias de la Sobirana Verge habian sigut cantadas ab tal lluiment que aixís com en son discurs de entrada la habia presentat gran inspiradora de las ciencias y las bellas arts, se veya que no era menys de la poesía, de conformitat ab lo tema resolt pel Secretari del Concurs ab alguns exemples y adecuadas consideracions en sa prévia Resenya. Solsament amargá la general alegría del acte, la carinyosa y fraternal recordansa feta pel mateix, al termenar son treball, d' un antinch campeó d' aquells pacifichs combats, vencedor en cinch d' ells consecutius, per malhauransa ja fallescut, l' inolvidable y desgraciat Eussebi Anglora. Moltíssims dels presents servavan, unit al de la dolsura y valentía de sas obras, lo recort de la doble visita rebuda de ell en consemblants diadas, y de la simpática impresió que en tots habian produhit sas nobles maneras, sa viril entonació, son carácter franch y l' fondo gran de saber y de virtut que deixavan entrevéure sas conversas. No restará perduda aquí sa memoria, y ls' sentiments en son favor aquella tarde manifestats pera sempre ho segellan; fentse digne coronament de mérits tan regoneguts, y estímul á á sos imitadors, com una proba mes de que no son pas d' un moment la gloria y l' renom que l' verdader geni proporciona.—R.

Digitized by Google

NOVAS

Títols y lemas de las composicions rebudas en la secretaría de la «Asociacion literaria de Gerona» desde 'l 15 de Setembre fins al 8 de Octubre en qué finí 'l plasso d' admissió:

22 Los condes gemelos Berenguer Ramon y Ramon Berenguer.—23 En Joseph Manso.—*Qui lluyta per la independencia patria honra son propi nom.*—24. A la soledat.—*¡Oh monte, oh fuente, oh rio—oh puerto seguro deleytoso!* (Fray Luis de Leon.)—25. A Cuba.—*Mísero trovador, del afan mio—ruda es la voz como entusiasta el alma.* (T. Vesteiro Torres.)—26. Al ilustre defensor de Gerona Alvarez de Castro.—*¡Atrás el invasor ó atrás la gloria!* (J. Cariedes.)—27. A Gerona y sus héroes. *Combinacion.*—28. A la Patria.—La batalla de Bailen. Oda.—*Patria, deidad augusta,-mi númen es tu amor.* (J. N. Gallego.)—29 La rendicion de Gerona. Oda.—A la memoria de su inmortal defensor Alvarez de Castro.—*Si vas á Esparta, dí que hemos perecido defendiendo sus leyes.* (Xenoph).—30. ¡¡¡Patria!!! ¡¡¡Patria!!!—*Un tiempo España fué: cien héroes fueron—en tiempos de ventura.* (Espronceda.)—31. A la Verge María. Oda.—*Consolatrix afflictorum.*—32. La bondat de Deu.—*¡Qué bo qu' ets, oh Senyor!*—33. Agrahiment—*Jamay la Verge es sorda—á qui li prega ab fe.*—34. La cansó del rat-penat.—*C' est lá temps des chansonettes—Oh! le bon temps ¡oh! le bon temps!* (Beranger.)—35. Un Velatorio.—Recuerdos de Andalucía—....*Mas vale morir sin hijos que dejar hijos impíos.* (Eclesiástico. Cap. XVI. V. 4.)—36. A un ateo.—*Initium sapientiæ est timor Dei.*—37. Cada ovella ab sa parella.—*Nostras costums de tot tenen,—y com son se han de pintar*—38. Lo pas del mar roig.—*Los pobles que d' honra viuhen—no poden ser may esclaus.* (A. Molins y Sirera.)—39. Girona inmortal.—Juny de 1808.—*Aunque corta, fué notable esta defensa de Gerona.* (Toreno.)—40. ¡Alvarez de Castro!—«*No quiero trato ninguno con los enemigos de mi Pátria; al parlamentario qve se me envíe lo recebiré á metrallazos.*»—41. Un catalá ilustre.—Bografía de D. Joseph de Margarit y de Biure Gobernador general de Catalunya, llochtinent general dels exercits de Fransa y Baró d' Aguilar.—*Justum ac tenacem propositi virum....*—42. El sitio de Gerona en tiempo de Pedro el grande, (Memoria histórico-crítica.)—*Morí fuggendo é disfiorando 'l giglio.* (Dante-Purgatorio, C. VII.)—43. Eternitat d' amor.—*¡Ah! Si Satanás pudiese amar dejaria de*

Digitized by Google

ser malo. (Sta Teresa de Jesús.)—44. Lo que diu lo vent. —*Como lirio entre espinas así mi amiga entre las hijas.* (Cantar dels cantars. C. II. V. 2.)—45. A los Cristianos en tiempos de prueba.—*In signo crucis.*—46. L' Inmortal Alvarez.—*Sols á l' hora de la febre se logra al lleó rendir.*—47. El Cristo. —*Tú nos salvaste sálvanos ahora.*—48. A la memoria del inmortal autor del Quixot en Miquel de Cervantes Saavedra, en l' aniversari de sa mort.—49. ¡Adios!—*Amor y Poesía.* —50. Horas tristes.—*¡¡Quien sabe!!*—51. Lo darrer gironí.—*Requiescat in pace.*—52. Flors.—*Y sabes que preciadas—hay flores vanidosas—y que hay flores tambien desventuradas—que no es el solo bien el ser hermosas.* (J. Selgas y Carrasco.)—53. Lo rossinyol de la Devesa.—*Viu de recorts.*—54. A la Pátria. Oda—....*Su grandeza llena—del mundo los recónditos confines.* —55. Lo casament de montanya.—*Per las noyas de montanya—lo meu cor sént viu anhél.*—56. Animas.—*Pro fidelibus defunctis.*—*Pater noster.*—57. La esposa del Conceller.—*Déu va inspirarla.*—58. Oda. La Orgía.—***—59. A la bellesa.—*Amor del mundo.* (Cabanyes.)—60. A la patria.—*Renaxensa.* —61. Epitalami.—62. La mort del artista. (En la mort d' en M. Fortuny.)—63. Lo poder de la oració.—*La virtud en la adversidad se muestra.*—64. La Texidora.—*Tot fent via.*—65. Anyoransa.—66. L' ona.—«.....*ben sola, mon ánima plora.*» (Joseph Serra y Campdelacreu.)—67. Anyoransa.—Intima. —68. Notas perdidas!—*Amor lux vitæ est.*—69. Amor.—*Dulce misterio.*—70. Lo bon missatje.—*El amor que vuelve se siente.* (E. a.)—71. L' anada á Núria.—*La Mare de Déu de Núria—grans miracles sempre fá.*—72. La Bonaventura.—*Qui la vol y va á cercarla—Sant Joan li donará.*—73. A una ingrata.—*¡Ay! que triste es el querer—si no se es correspondido.* —74. Festa major.—*Es costum de la terra.*—75. Ran la font. —*Historia d' amor.*—76. El conde Oliva.—*Y asi dicen de él que fué varon muy poderoso y sabio.* (Gerónimo Pujades.)—77. Amor.—*Quand lou céu esclafi di fló d' estello d' or.* (Roumanille.)—78. El bufon mosen Borra.—*El juglar mas famoso.* (Balaguer.)—79. L' oncle Anton.—*Es la mera.*—80. Delicias de un pescador. (Cuadro de costums.)—*El mas rico es el que se contenta con menos.* (Sócrates.)—81. La vida.—*Que haya un cadáver más, qué importa al mundo?* (Espronceda.)—82. La vida del camp. (Costums populars.)—*Li vingué l' hivern al dessobre y ab ell las grans nevadas.* (F. Maspons.)—83. El sueño.—*¿Qué son las penas del cuerpo comparadas con los tormentos del alma?* (S. Agustin.)—84. Desencanto.—*Las lágrimas son la sangre del alma,* (S. Agustin.)—85, L' hortet de ma cabanya.—*Un cefirillo jóven—fresco y donoso—quejábase una tarde—triste y lloroso.* (Selgas.)—86. Omnipotencia.—*Tot al no ser tornará.*—87. Himne d' amor.—*A una dona.*—88. Les naus d' Aragó.—89. Patria!—*Tambien vive la patria en las ruinas de sus monumentos,*—90. Suspirs.—*Historia íntima.*—91. ¡Marian Alvarez de Castro!—*La gloria de la Patria es garlanda texida ab las glorias de sos héroes.*—92. El Torneo.

Digitized by Google

—(Romance sobre costumbres españolas en la edad media) «*Madrid, castillo famoso.*»—93. A la Romeria.—*Los pueblos que no son amantes de su tradicion, avanzan retrocediendo.*—94. Lo fossar.—*Memento.*—95. A la vora de la mar.—Meditació.— 96 La derrota de 'n Bel-lefonds.—*En este sitio memorable habia de alcanzar aquella ciudad ilustre otro de sus altos y legítimos títulos de gloria.*—Balaguer. (Historia de Catalunya.)—97. Los recorts de la masía.—*Allá muy léjos, muy lejos, en la cumbre de la sierra.*(A. de Trueba.)—98. L' art antich.—*Este despedazado anfiteatro—impio honor de los dioses, cuya afrenta—publica el amarillo jaramago,—ya reducido á trájico teatro—¡O fábula del tiempo! representa—cuanta fué su grandeza y es su estrago.* (Las ruinas de Itálica.)—99. Recuerdos del Paraíso.—100. Meditacion religiosa. —La muerte.—*Recuerde el alma dormida,—avive el seso y despierte—contemplando—cómo se pasa la vida,—cómo se viene la muerte tan callando.* (Jorge Manrique.)—101. El mediterráneo (Entre Mallorca y Menorca).—*¡Cuántos recuerdos ese mar suscita¡—!Cuánta historia refieren esas aguas!*—102. Unus et Trinus.—*Jam sol recedit igneus;—Tu lux perennis, unitas, —nostris beata Trinitas,—infunde amorem cordibus.* (Breviari romani hymnus ad visperas festi SS. Trinitatis).—103. La prevision.—*Prevision es virtud.*—104. La ley.—*La costumbre es ley.*—105. Los rizos.—*Cada rizo tuyo es una historia de amor.*—106. Echos.— *Ja es tart.*

Los Títols y lemas de las composicions premiadas, son los següens:

Premi d' una lira d' or. No s' adjudica.

Premi d' una colecció de las obras escullidas de Chateaubriand. A la Verge Puríssima pera que convertesca als pecadors. *Refugium peccatorum, ora pro nobis.* (13).

Primer accéssit. A la Verge María, Oda. *Consolatrix aflictorum.* (31).

Segon accéssit. Animas. *Pro fidelibus defunctis: Pater noster.* (56).

Menció honorífica. Epitalami. (61).

Premi d' una rosella d' or. Un velatorio. Recuerdos de Andalucía. ...*Mas vale morir sin hijos, que dejar hijos impios.* (Eclesiástico, cap. XVII, v. 4.) (35).

Primer accéssit. La Bonaventura. *Qui la vol y vá á cercarla Sant Joan li donará.* (72).

Segon accéssit. L' anada á Núria. *La Mare de Déu de Núria grans miracles sempre fá.* (71).

Premi d' una medalla de plata. El sitio de Gerona en tiempo de Pedro el Grande. Memoria histórico-crítica. *Morí fuggendo e disfiorando 'l giglio;* (Dante, Purgatorio, c. VII. (42).

Premi d' un exemplar luxosament encuadernat de l' obra, «Rome description et souvenirs». Un catalá il-lustre. Biografia de Don Joseph de Margarit y de Biure Goberna-

Digitized by Google

dor general de Catalunya, llochtinent general dels exércits de Fransa y Baró d' Aguilar. *Justum ac tenacem propositi virum....*(41).

PREMI D' UNA CORONA DE PLATA. A la patria. *Renaxensa.* (60).

MENCIONS HONORÍFICAS. A la Patria. La batalla de Bailén, Oda. *Patria, deidad augusta, mi númen es tu amor.* (Juan Nicasio Gallego) (28). Patria! *Tambien vive la Patria en las ruinas de sus monumentos.* (89).

PREMI D' UN PENSAMENT D' OR ESMALTAT. A D. Mariano Alvarez de Castro, defensor de Gerona en 1809. *Será pasado por las armas el que prefiera la voz de capitular ó de rendirse.* (Bando de Alvarez de Castro). (21).

PREMI D' UN JESSAMÍ REAL DE PLATA. La derrota de 'n Bel-lefonds. (Any 1684.) *En este sitio memorable habia de alcanzar aquella ciudad ilustre otro de sus altos y legítimos títulos de gloria.* (Balaguer. Historia de Cataluña.) (96).

PRIMER ACCÉSSIT. La esposa del Conceller. *Déu va inspirarla.* (57).

SEGON ACCÉSSIT. Muntaner. *A lor! á lor!* (12).

PREMI DE L' OBRA DE LUXO «CUENTOS DE SHAKSPEARE». L' Art antich. *Este despedazado anfiteatro, impio honor de los dioses, cuya afrenta publica el amarillo jaramago, ya reducido á trágico teatro, ¡Oh fábula del tiempo! representa cuanta fué su grandeza y es su estrago.* (Las ruinas de Itálica.) (98).

PRIMER ACCÉSSIT. Lo darrer gironí. *Requiescat in pace.* (51)

SEGON ACCÉSSIT. A una auraneta. *No tardes, llega, avecilla, llega y bienvenida seas, que Dios bendice el hogar que da asilo á la inocencia.* (Martinez de la Rosa.) (7).

TERCER ACCÉSIT. A Montalegre. *Allí donde eleva su techo la casa de nuestros mayores allí está la patria.* (Ruiz Aguilera) (11).

MENCIONS HONORÍFICAS. La mort del artista. (En la mort de 'n M. Fortuny). *Color, llum, armonía...*(62). A Cuba. *Misero trovador, del afan mio-ruda es la voz como entusiasta el alma.* (T. Vesteiro Torres). (25). A la soledat. *¡Oh monte, oh fuente, oh rio-oh puerto seguro deleytoso!* (Fr. Luis de Leon). (24).

Ha exit lo *Calendari del Pagés* pera lo vinent any 1876. Com cada dia es mes la inclinació que sent la classe trevalladora á fugir de las feynas del camp per entrar en la industria es molt laudable que l' *Institut Agrícola de S. Isidro* dongue á llum publicacions en que se fasse una ferma propaganda per l' art del pagés procurantlo posar al mateix nivell que las demés arts industrials y ahont se verteiyen las nocions indispensables pera que la rutina de que á passos agegantats fugin sia prest substituida per la inteligencia y las rudas feynas del camp per las máquinas qual utilisació ha de reportar ventatjas considerables.

Digitized by Google

Aquest any lo calendari del pagés, lo primer que aparegué en catalá puig data del 1856, conté travalls deguts á las esperimentadas plomas dels Srs. Fita, Presta, Tristany, Artizá, Justo y Villanueva, Salarich y María Josepha Massanés. Es l' article del Sr. Fita lo comens d' un important estudi sobre 'l travall y la propietat, ben escrit com tot lo que surt de sa ploma y en lo que s' aborda ab atreviment y gran claretat cuestió tan árdua y que en estos últims anys tant agitada porta á tota la Europa. D. Joseph Presta publica en lo volum d' enguany dos articles, un sobre fisiología vegetal que tant deuria coneixer l' agricultor, y l' altre sobre la cria del bestiar boví que á ferse tal com aconsella l' articulista podria donar peu á l' establiment de industrias completament desconegudas á Catalunya y perconsegüent á Espanya. Lo Sr. Presta, actual director de la Granja esperimental, manifesta ab claretat suma sas ideas y verteix en tots sos travalls molta doctrina. Si no 'ns haguessem ocupat en anys anteriors dels articles sobre boscos que aquest any acaba, avuy tindriam ocasió d' encomiar com se mereix la galana frase del Sr. Tristany, que podria reclamar un bon lloch entre 'ls prosistas catalans si prodigués un xich mes lo fruyt de sos continuats estudis. Sab tan agermanar dit Sr. l' aridés científica ab lo florit del llenguatje que tot aquell que comensa algun de sos escrits se dol aviat de sa brevetat. Lo Sr. Salarich acaba enguany lo seu trevall sobre La mestressa que he tingut ocassió ja duas voltas d' alabar. Lo Sr. Justo y Villanueva comensa una serie d' articles sobre 'ls prats. Per esser d' un autor tant conegut y tan périt en materias agrícolas nos estalviarem de aplaudirlos. Qué diriam que no ho haguessen dit ja altres. ¿Donya Josepha Massanés publica una hermosa poesía dedicada als emigrants que van á cercar en terras llunyas la fortuna que ab son treball podrian conquistarse aqui. D. Emili Coca y D. Joan Pons publican dos poesías á quina mes ben feta y millor concebuda. A mes d' estos dos, altres joves han colaborat aquest any en lo Calendari del Pagés y es aquesta colaboració per l' almanach penyora de la nova vida que pot portar. D. Joseph Fiter entre ells hi publica un concis pero ben escrit y, si se ns' permet la frase, encaxonat estudi biográfich sobre Arnold de Vilanova. La publicació de ditas biografías era indispensable en publicació tan llegida. D. Francisco X. Tobella que havia ja publicat en anys anteriors trevalls en lo Calendari, hi dona á coneixer los defectes y las ventatjas que tenen las diferents maneras d' elaborar y guardar los fems, y ho fa ab molta erudició. Las demes seccions que conté la publicació de que venim parlant son ben escullidas y son altament instructivas al temps que agradables.

Dels aforismes del Sr. Fages de Romá nos sembla que ja se n' han publicat prou en lo Calendari. Hem dexat á posta

Digitized by Google

per últim terme lo mentar un article titulat La Guerra perque en nostre concepte es lo mes fluix del Calendari. Si no 's poden fer consideracions un xich novas no cal publicar un escrit. Son autor no 'l firma. Apar que per endevant estiga ja ab nostre judici.

Veyem que aquest Calendari á semblansa de lo fet ja l' any passat per lo Sr. Briz, en lo *Calendari Catalá* ha unificat la ortografía adaptantse á la mes generalisada en nostre idioma. Finalment, basta recordar que dita publicació catalana de 96 planas y ab láminas, segueix venentse com fins ara, al ínfim preu de 6 cuartos.

S' ha posat á la venta lo *Calendari Catalá* que per l' espay de dotze anys consecutius ve publicant ab éczit crexent lo consecuent y entusiasta catalanista D. Francesch Pelay Briz. Com á mostra de la importancia que revesteix copiarém á continuació los noms dels literatos que hi han pres part enguany; Senyoras Armengol, Bell-lloch, Penya y Valldaura, los mestres en gay saber D. Víctor Balaguer, D. Geroni de Rosselló, D. Adolf Blanch, D. Francesch Ubach, D. Frederich Soler, y 'ls senyors Admetller, Amer, Argullol, Aulestia. Bofarull, Balaguer *(Andreu)*, Baldovi, Baró, Bartrina, Codonyer, Calvet, Camprodon, Careta, Coca, Estellés, Ferrer, Fiter, Fontanals, Forteza, Girbal, Guimerá, Labaila, Llombart, Llorente, Maspons, Mestres, Miquel, Molins, Pons, Riera, Roca, Roca y Roca, Sardá, Sitjar, *(Joan)*, Torres, Vidal *(Gayetá)*, Vidal *(Eduart)*.

La abundancia d' original nos ha impedit ocuparnos en aquest número del magnífich discurs que D. Víctor Balaguer pronunciá en la academia de la Historia. En el número próxim ho farém estensament.

Veu la llum pública lo periódich semanal, ilustrat ab grabats, *La gorra de cop*, del qual se n' han publicat ja dos números. Li tornem lo saludo, y li desitjem molta vida.

S' han posat á la venta en la llibreria de Verdaguer un nou plech del *Romancer* que publica en Marian Aguiló contenint: *Los set dolors de la Mare de Deu*.

Ab la solemnitat deguda á la memoria del eminent patrici D. Antoni de Campany y de Montpalau se trasladaren ahir, 30, sos venerables restos á la capella del Cementiri de la present Ciutat, ahont han quedat depositats fins y á

Digitized by Google

tant que sia construit lo panteon que 's projecta en un dels altars de la Basílica Catedral.

L' Ajuntament, la Diputació, representacions de las principals societats de Barcelona y altres personas invitadas formavan la comitiva que seguia al cotxe fúnebre, ahont anava l' urna coberta de panyo negre galonejat d' or, sobre 'l qual hi havia una prehuada corona imitant llorer. Al coche precedia lo clero de Sant Just ab Creu alta.

Al lloar la determinació de l' Ajuntament de verificar la citada traslació, no podem menys de manifestar la necessitat que hi ha de que ella no siga causa de que 's deixe oblidada la construcció del panteon. Es això un deute sagrat contret per Barcelona, y 's deu cumplir lo mes prompte possible, en honra del nom d' aquesta Ciutat y de Catalunya, que conta á Capmany entre sos fills predilectes.

Dias passats se celebrá en lo saló de descans de l' Odeon la reunió pera tractar los medis de fer á D. Víctor Balaguer una demostració per haver posat en tant eminet lloch á nostra literatura en son discurs pronunciat en l' Academia de l' Historia. Unánimes tots los concurrents en lo pensament, se procedí á elegir una comissió que 'l portés á cap, quedant nombrats los Srs. D. Francesch P. Briz, D. Eduard Vidal y Valenciano y D. Frederich Soler, en representació dels escriptors catalans; D. Pere Aldavert en la de La Renaxensa; D. Francisco de P. Rius y Taulet, en la dels amichs íntims d' en Balaguer; D. Teodoro Baró com un dels iniciadors del pensament; y D. Eusebi Font, D. Gayetá Benavent y D. Joseph Masriera en la dels artistas catalans.

Segons *La Crónica* l' escriptor inglés Mr. Hamilton, resident actualment á Madrit, está traduhint lo discurs del Sr. Balaguer per encárrech d' una casa editorial de Londres que 's proposa publicarlo.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

J. Riera y Bertran. . . .	Los bons hereus.	385
Francisco X. Tobella. . .	Excursions científich-agrícolas.	390
J. Maluquer Viladot. . .	Guillem d' Alentorn.	395
I. Reventós.	Epitalami.	404
J. Pons y Masaveu. . . .	L' hora trista	406
Joan Sardá.	Bibliografía..	407
R.	Correspondencia..	412
	Novas.	341

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.

Digitized by Google

Any V 1875 Núm. 27

LA RENAXENSA

15 de Novembre.

DISCURS DE D. VÍCTOR BALAGUER
Á LA ACADEMIA DE LA HISTORIA (*)

ESTUDI.

Tothom ha esperimentat l' amarguíssim sentiment de la desilusió en cosas prévia y eccesivament ponderadas, y tothom haurá pogut observar que 'l desensís conduheix á l' acrimonía, y ésta á la injusticia de negar ó posar taras á las boniquesas que, sense L' anticipada ponderació, hauríam trobadas evidents.

Eix fenómen psíquich-universal no 's reproduhí segurament en ningú respecte al discurs ab que D. Víctor Balaguer feu memorable sa recepció en l' Academia de la Historia. La enhorabona que despertá, y viva segueix encara, res tingué de mesquina, res d' artificiosa y esforsada. Fou y es la enhorabona de la materna Pátria festejada per la Pátria general. Fou l' alegría d' Espanya, convencentse, una vegada més, de que Catalunya es de grat hispana, com sería de grat ibérica, pero que no es ni ha d' ésser may resignadament feudataria de Castella, ja que 'l bon Dèu no l' ha feta merexedora de vilipendi semblant, sinó que de germanal afecte l' ha criada digna.

La realitat de lo molt que val lo traball objecte d' estas ratllas com document históric, com model de virilitat artística y com acabada síntessis de la veritable significació

(*) Llegit en 10 d' octubre de 1875.

Digitized by Google

política del renaxement catalá, eccedí las més rioleras, las més afalagadoras esperansas. Y conti l' anyorat Mestre que no debian aquestas ésser pocas; conti que, sapigut que la sèva disertació académica debia versar sobre la historia y significats de la moderna renaxensa literaría de Catalunya, l' ansietat era tanta com la confiansa matexa en la bondat de la empresa.

¿Y he d' ésser jo qui, despres de l' autorisada crítica de Madrid y de tot arreu, (menció especial de la d' aquesta ciutat), vinga á deshora á celebrar l' acabada obra de nostre compatrici, interpretant los desitjos de la Redacció de La Renaxensa? — Pera lograrho, necessitaría jo rehunir los dons de historiador y poeta, de pensador y d' home práctich qu' en lo discurs de D. Víctor Balaguer se manifestan y s' armonisan desde 'ls primers als darrers mots. No he de incorre en falsa modestia (perfecte equivalent de la vanitat), afirmant no possehexo ni sombra de las indicadas qualitats, mes sí asseguro que 'm resultan tan migradas avuy com la caseta d' un menestral al costat dels palaus sumtuosos. Servéxim d' escusa 'l carácter del Estudi que passo á comensar.

La més poderosa ó las més poderosas rahons del aculliment donat á la obra que m' ocupa, se troban en aquella xardorosa vida interna que la anima; en aquell coratje que may la abandona ni flaqueja, á despit de crexents y multiplicadas dificultats; en aquell entusiasme que ni 's refreda ab las eczigencias de la investigació, ni s' estrema ab lo perillós afany de produhir efecte. Lo discurs del Sr. Balaguer es historia que conmou y fa bátrer depressa 'l cor, servant íntegra y clara la inteligencia de qui l' admira; y es crítica que ilustra l' enteniment, sense causar aquell desfici y aquell aburriment final que ocasiona, en la majoría dels lectors, la crítica histórica y literaria prédisposta á raciocinar fredament en tot, com si la misió del crítich fos la del hivern, qu' escruxeix y despulla la naturalesa.

Ja desde la primería, y rendit justíssim y llohable tribut á la memoria del erudit autor de la *Historia dels falsos cronicons* y del *Ensaig sobre 'ls apellidos castellans*, D. Joseph Godoy Alcántara,—predecessor, en l'Academia, del Sr. Balaguer,— aparexen lo bon sentir y la justesa del rahonament, al ficsar

Digitized by Google

la verdadera y generosa acepció de las paraulas «*patria catalana,*» no menos que al consignar lo desitj de que, amplificantse las miras del sabi Bisbe de Astorga, Torres Amat, s' escriga la historia complerta de nostra literatura. «Llavoras caurán per sa base 'ls errors en que alguns han «incorregut y que homes eminents, per altra part, han «propagat, suposant á Catalunya sóls un reflêx de la Pro-«vensa, y fentla viure únicament de la llum prestada per «la literatura franco-provensal» (1).

Tals son las espressivas frases, tal la idea que, junta á l' anteriorment indicada, constituhexen lo fonament, ensemps que punts de partida, de la inspirada y ben rublerta disertació: unitat y generalitat del idioma catalá dins la varietat de territoris catalans y catalanisats; independencia nativa del idioma de Catalunya, conservada en sa crexensa y proclamada, respectant los efectes del temps, en son renaxement actual.

Pera demostrar la primera, pera evidenciar l' antiguitat de nostra parla, dexém apart las més fundadas presuncions, y recordem que 'ls invasors romans hagueren de reconexe, al dominarnos, dos llenguatjes vivents á Catalunya: lo dels pobladors indígenas, y lo dels grech-catalans ó antichs colonisadors, per més que tractessen d' ofegar un

(1) La Revista Catalana «*Lo Gay Saber*» publicá traduhida la important obra del malaguanyat escriptor francés M. Camboliu que cita lo Sr. Balaguer en la 3.ª nota á son discurs. En dita obra (*Ensaig sobre la historia de la literatura catalana),* y ab una imparcialitat que s' alaba ella matexa, demostra aquell ilustrat crítich la sancera originalitat de nostra literatura, vindicantla del dictat de «simple apéndice» de la literatura provensal, corroborant la matexa asserció de Nostradamus y de Torres Amat.

Los francesos que han sostingut y sostenen lo contrari, portats d' estremós patriotisme, y 'ls espanyols, (¡alguns catalans inclosos!) que 's fan eco de semblant parer, apart de que no poden aduhir probas filológicas concluyents, oblidan, prenentho de lluny, que si 'ls catalans en los primitius temps de la Reconquista hagueren de rebre las influencias del llenguatje ultra-pirenáich, aquest llenguatje era 'l romá vulgar ó vulgarisat. Oblidan que, constituhit després lo Comtat de Barcelona, l' idioma catalá aná reformantse com tots los neo-llatins, crexent en aquella vida propia que ni en los temps més remots havia dexat de tenir, é influhint, més aviat que rebent influencia, en lo provensal, ja desde 'ls segles x y xi, com, ab documents irrecusables, ho demostran escriptors de ben distinta procedencia. No parlem de més endavant per no anticipar apreciacions.

Digitized by Google

y altre, encegats per l' esperit d' unificació sempre antitétich del de vera unitat, com antitética es la forsa del bon grat y de la llibertat la llicencia.

Pera compendre las succesivas y naturals corrents que hagueren de modificar y refer la parla catalana, basta la més lleugera noticia de historia general de la Península; basta haver sentit parlar de las duas invasions gótica y musulmana que, intensas com á tot arreu, si bè no tan trascendentals y durables en llurs efectes com en altres endrets, sufrí Catalunya.

No fòra possible, sens allargar desmesuradament aquest Estudi, apreciar las várias qüestions que á la definitiva constitució del idioma catalá y á sas inmediatas conseqüencias se referexen. En lo discurs del Sr. Balaguer s' apuntan las més culminants, afirmantse qu' en lo segle IX ja no 'ns queda rastre de gramátichs, retórichs y didáctichs de la Grecia y del Laci; que, bèn singularisada ó no la llengua catalana en la centuria octava, ja s' ofereix vigorosa, forta y, sobre tot, original.

Poch insisteix lo nou académich numerari en la que, ab rahó, califica d' «árdua tarea» d' aquilatar la veritat sobre l' aparició, naturalesa propia y definida del llenguatje dels trovadors, y sobre si fou tal, que considerarse puga deslligat ó independent del parlar de la gent del poble. Deferint á la opinió d' un dels primers, y més justament reputats mestres de la literatura catalana, (també de la castellana), D. Manuel Milá y Fontanals, judica que alashoras, á similitut de lo que avuy succeheix, la major cultura y elevació de pensament dels poetas hagué de conduhirlos á triar, depurar y modificar paraulas y modismes. Completant la semblansa d' aquells temps ab los d' ara, y ampliantla á favor dels primers, no crech jo aventurat afirmar que 'l llenguatje poétich hagué d' anarse aumentant ab variats neologismes; que la impropietat, la rudesa y lo qu' avuy ne diriam casuisme del llenguatje parlat, hagueren de ferlos indispensables ó molt convenients. Mes ni las modificacions y locucions novas degueren ésser tantas que constituhissen casa apart del poble (1), ni es de presumir que aquest no rebés, dejorn ó tart y comensant per las més

(1) Prenem aquest vocable en sòn mes ample sentit.

Digitized by Google

elevadas classes socials, influencias del modo y forma del trovar definitivament sensibles y apreciables.

Lo distingit académich, desitjós d' aclarir passadas confusions, entra de plé á plé en son traball, dividint la historia de la literatura catalana en tres grans épocas: «la *época* «*provensal* (1), qu' alcansa fins al segle XII y principis del «següent, es á dir, desde sòn orígen y naxement fins á la «guerra dels albigenses y consegüent espulsió dels trova«dors del Mitjdia de la Fransa: la *época catalana*, que co«mensa en lo segle XIII ab D. Jaume 'l Conquistador; y la «*época valentina*, ab la qual va á fundirse la catalana y que «comensa en lo segle XV ab Ausias March, á qui ab vera «propietat pot anomenarse 'l Petrarca valentí.»

En la primera, comprensiva dels segles IX, X, XI y XII, la parla catalana 's troba encara en infancia, mes sa formació 's mostra, si lenta y paulatina, indubitable en los documents llatins. Lo catalá es introduhit á la Provensa per nostre Comte Berenguer III lo Gran (2); com ponsella, al ferse jove la primavera, comensa per mostrar entre fulla y fulla de son vert cálzer los encesos colors de las amagadas, y acaba per ésser flor badada ab que encara avuy delectarse poden nostres sentits. L' idioma, que com qui diu s' acaba d' emancipar, va ab lo gran monarca catalá y sos acompanyants á ferse agradós á la bella, á la paridisíaca *Provintia* romana; Tolosa y Barcelona intiman com duas germanas que hajan compartit las matexas alegrías y recíprocament s' hajan aconduhit en sas dolensas. Tan gran estimació no será efímera com los encapritxaments: son massa forts los llasos que unexen las duas amigas. «Ningú «en aquellas encontradas, que debian ésser Fransa més «tart, ningú 's recordava de la monarquía franca del Nort «y tots miravan els francesos com á gent inculta y bárba«ra... Axís res te d' estranyar que un trovador provensal,

(1) Als qui estranyar podrian que, després de lo dit, califiqui 'l senyor Balaguer de «*provensal*» la primera época, crech del cas respondre valentme de las matexas espresions que més endavant se llegexen en lo discurs, que la rahó de semblant calificatiu es l' haver sigut en l' hermós sol ó terra de Provensa hont florí y tingué sa cort la literatura *romana*.

(2) Confirmada queda l' asserció de la nota anterior.

Digitized by Google

«al comens del segle XIII, preguntés, sabedor de la contesta
«que debian donarli:

> «Monjes, digats, segons vostre sciença,
> cal valon mais, catalan ó francés.»

Llavoras, y després que l' enllás del Comte Berenguer III ab Na Dolsa vè com á santificar las tendras afeccions de catalans y provensals, s' inaugura una época d' incomparable gloria. A sa descripció dedica 'l senyor Balaguer lo més florit de son talent poderós. En la imposibilitat de trasladar planas enteras, vessants de riquesa histórica y de oratoria magnificencia, traduhiré lo més culminant, atesa la principal mira del discurs:

«La lira provensal, com en altre temps la grega, cantá «l' himne de las glorias alcansadas sobre la barbarie; s' «inspirá en la ferma resistensia oferta pèls pobles del Mitj«dia als reys carlovingis, y també en las lluytas terribles «ab los alarbs d' Espanya; y prest templant la energía varo«nil de son accent en sos cants de guerra ab las dolsas «modulacions de sa artificiosa rima en sos cantars d' amors, «aná de poble en poble, de festa en festa y de castell en «castell, embellintho tot ab sòn contacte, com aquella fada «misteriosa de las llegendas que, á cada pas que donava, «veya brotar flors de sas petjadas. L' art del músich vingué «á donar forsa al cant del trovador, músich també las més «de las vegadas, y 'ls jochs, momerías y dansas'dels joglars «qu' acompanyavan als més renomats trovadors, servian, «en certa manera, com d' aparato escénich á las *Cançons*, «als *Sirrentesis* y á las *Novas*. Los qu' han historiat aquell «período de nostra historia, no han pogut menos de notar «qu' aquesta estreta unió de la poesía ab la música, contri«buhí, tan essencialment com la matexa diversitat d' asum«tos, á la introducció d' aquellas distintas formas tan ricas, «tan sabias y tan animadas y brillants, que fan sobressur«tir y ressaltar, entre totas las poesías, las poesías dels «trovadors provensals.

«A Guillem de Poitiers, á qui ab poch acertada crítica «s' ha calificat de primer dels trovadors, succeheix tota «una série y tota una via láctea de poetas, als quals donan «manifesta protecció los Comtes Ramon Berenguer de Bar«celona y Dolça de Provensa. . . . .
«Desde llavoras fou peculiar á las duas comarcas lo conreu

Digitized by Google

«de las lletras, y 'l moviment literari s' estengué, nó desde «'l Loire als Pirineus, com dihuen, en general, los autors «francesos, sinó desde 'l Loire fins al Ebro, fins á ensopegar «ab la frontera dels alarbs.»

Tal es un dels quadros en que D. Víctor Balaguer anima y vigorisa tot un segle literari. Ni son menos calentas las pinzelladas, ni menos ardidas las ideas, ni menos naturals y gráficas las imatjes al parangonar la civilisació cristiana del Mitjorn ab la guerrera del Nort. Se 'm figura, al llegir exos pasatjes del discurs, veure á la primera abrassada á la matexa creu de Jesús y á la segona blandint la matexa massa d' Atila. Ni decau la inspiració del historiador poeta al ressenyar la missió política de la Casa de Barcelona, afermant la independencia y las llibertats de la Provensa, renascuda á nova vida y transfigurant sos municipis en municipis catalans; ni al celebrar la envejable condició social dels enginyats trovadors, tractats de igual á igual per nobles y barons, dignataris en palaus, concellers de príncePs y algun cop rivals en amors dels matexos monarcas; ni al descriure las certas y las llegendarias resultas del sentiment d' adoració á la dona, portat á un grau d' insólita y á voltas repugnant sublimitat.

Mes arriva la diada funesta en que aquella nacionalitat meridional, plahenta com lo cel y 'ls jardins de sas frescas valls, no imposada ab lo ferro, als cops de ferro d' un Simon de Monfort desapareix. Mor lo rey Pere II d' Aragó (1) en la batalla de Muret, mes la literatura provensal, fidel á la musa de la Pátria, vè á refugiarse á Aragó y Catalunya, hont no trigará en traure novella florida, mercés á la protecció dels monarcas catalans-aragonesos.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

(*Continuará.*)

(1) Pere I de Catalunya, anomenat lo Católich.

ALGUNAS REFLEXIONS SOBRE 'L ARTICLE:
«LOS BONS HEREUS»
INSERTAT EN LO N.° 26 DE «LA RENAXENSA.»

> Ja que la nostra cobdicia
> casi en tot sol dominar;
> per á que 's puga saciar
> y esmenar tal impericia,
> obliguémla á ben obrar.

Perque es molt cert que *hi ha qüestions jurídicas de las que may se 'n parla prou;* me atrevesch á exposar algunas reflexions al sol objecte de ajudar, per poch que sia, á fixar un bon criteri en assunto de tanta trascendencia: si be que 'l illustrat Autor de aquell article la tracta ab bon acert. No es, donchs, oposició lo que m' mou: al revés, es adhesió á aquellas sanas rahons y petita adició per á desterrar errors.

Fugint del perill en que á vegadas cauhen algunas Escolas oposadas entre sí, ço es que mes cuyda cascuna de defensar sa opinió, que mirar imparcialment ahont está lo just ó equitatiu y aceptarho, vinga de ahont vinga; examino, en cuant permeten mos escassos coneixements, la una part y la altra, fins á trobar lo que m' sembla mes rahonable.

Per ço, partidari de la testamentifacció, ab tal que á ningú perjudiqui; considero 'ls drets y las obligacions dels pares y 'ls dels fills, y en cuant se salvin uns y altres, regonech plena llibertat en lo testador, y desitjo combatre la abusiva costum de que sia hereu un fill, no mes qne per ser lo mes gran.

Digas lo que s' vulga, la familia es la base de la Societat y en ella ha de haverhi un cap: eix es lo Pare. Est sistema patriarcal es la áncora ab que podém salvarn's en la tempestat social que tan sovint ens remou. Mes, es necessari que cada Pare s' convensi de que, ademés de la sagrada obligació de ensenyar al fill y filla seus que *lo que no vullas per á tú, no ho vullas per á ningú;* y per consegüent:

Digitized by Google

fes als altres lo que voldrias que t' fessen; ha de rebujar costums cegas al fer son testament; en son lloch, judicar imparcialment á tots sos fills y fillas, y resoldre lo reparto de sos bens segons resulti ser la conducta de cascun.

Haventhi mes de un fill ó filla, necessariament ha de succehir que, ó tots se han portat bé; ó que un ó una ha obrat millor que 'l altre. En lo primer cas, poden instituhirse tots hereus, ó sia ferse parts iguals, com ho fa la Lley en un intestat: prova de que no es la Lley la que instituheix hereu al fill mes gran, sino que per ella, fills y fillas tots li son iguals. En lo segon cas han de ser desiguals las parts, ço es: instituhint hereu al fill ó á la filla que ha servit millor, y senyalant la part llegítima, ó poch mes á qui no ha cumplert prou, ó ha obrat mal: perque es injust que tant tinga 'l bo com lo dolent, y molt mes injust que ést sia 'l hereu. Eixa injusticia desmoralisa molt: perque ocasiona las mes de las vegadas que 'l fill gran cuant entén que, per haber nascut primer que 'ls altres, ha de ser 'l hereu; s' ensoperveix, no s' aplica á treballar y fracta ab indiferencia, sinó pitjó, á sos germans y germanas y tal volta á son Pare y á sa Mare: y 'l fill sorter, extern ó cabaler pensa, que, per compte de interessars' per la casa payral, mes li convé treballar en altra part y fer fortuna per á ell exclusiva.

Convé, donchs, per tots medis fer entendre á la gent menys ilustrada:

Que no hi ha Lley que fassi hereu al fill mes gran: ni que preferesqui 'l fill á la filla.

Y que 'ls Antichs Llegisladors foren tant savis, que deixáren en llibertat als Pares de, per á després de sa mort, distribuir sos bens en las proporcions que volguessen entre sos fills y sas fillas ó altras personas, y no posáren altra limitació que manar que la cuarta part del total líquit que importi la herencia en lo dia de la mort de la persona testadora sia á favor de tots sos fills y fillas á ella sobrevivents, per á evitar pretericions irregulars, tal es la Llegislació vigent en Catalunya.

Sembla ser 'l esperit de ella que ningú millor que 'l cap de tamilia coneix los carácters y 'ls fets de sos individuos; per lo que li dona poder é imposa obligació de administrar respecte d' ells recta justicia. Per tant lo Pare y la Mare tenen

Digitized by Google

en sa ma 'l premi y 'l càstich, y son responsables del ús que fan de eix poder y de las fatals consequencias de una costum mal aplicada, ó de un amor inmerescut, ó de sa perjudicial debilitat en cedir á las sugestions de la cobdicia.

Axí la opinió de que sempre se ha de instituhir hereu al fill mes gran; com la de que tots los fills y las fillas son iguals y han de heretar junts, te cada una algunas rahons en pro y altras en contra, com se trova en casi totas las opinions humanas. Mes, es absurdo fixar una regla per á tots los casos, quant hi ha tanta diversitat en las familias, en sos individuos, en sa conducta, en sos bens y demés circunstancias. Per axó en cada cas se han de péndre totas en consideració, y examinadas y comparadas imparcialment, fins quant aparegucn equilibradas, sembla que ha de preferirse la resolució que mes moralisa per regonéixer á cada hú lo que mereix.

Crech que eixas ideas han de ser imbuidas á las personas testadoras ignorants ó preocupadas, no sols per sos amichs llechs, si que especialment per los Lletrats y Funcionaris competents, puig que se 'ls ha delegat tal poder per á procurar la pau y la prosperitat dels individuos y de las familias, y de cap manera per aconsellar ni autorisar actes injustos ni perjudicials.

Ya pót la persona fer tot quant vullá: si obra be, n' traurá profit: mes si no cumpleix son deber; naixerán perjudicis mes ó menys grans y trascendentals, y es molt perillós que ella mateixa 'ls sofresqui, en càstich de sa culpa. Deu ho ha disposat axí, y la experiencia ho demostra á cada moment, sens que puga alterarho la mes refinada malicia. Axó demostra continuament tant la Omnipotencia y la Justicia divinas, com la humana miseria y 'l neci orgull ab que usém del poder que Deu ens ha concedit. Donchs, puig que podém esmenar nostres errors, repetesch:

Ja que la nostra cobdicia
casi en tot sol dominar;
per á que s' puga saciar
y esmenar tal impericia,
obliguémla á ben obrar.

JOAQUIM DE NEGRE Y CASES.

BOSQUEIG HISTÓRICH

DE LA PART QUE PRENGUÉREN EN LA LLUYTA GENERAL CONTRA LO FEUDALISME, EN LOS SEGLES XIII, XIV Y XV, LOS HOMENS Y UNIVERSITATS DE GELTRÚ, CUBELLAS Y VILANOVA.

(CONTINUACIÓ.)

A pesar de tot lo dit, apareix en data de 23 de Juliol de 1381 en Çaragoça. ó sia, regnant encare lo mateix Rey En «Pere lo Ceremoniós» altre privilegi en que se concedeix «á «Bernat de Forciá camarlench del Sr. Rey y als homens de «las universitats dels dits Castells de Cubellas, Geltrú y «lloch de Vilanova, *dels cuals era Senyor lo dit de Forciá,* «que lo dit lloch de Vilanova pogués tots anys tenir quinse «dias de fira, que habia de començar lo primer de Novem- «bre, ab las llibertats, franquesas y gracias acostumadas «en semblants privilegis.» Y axí mateix apareix altre privilegi de la mateixa data, per lo mateix arxiuer autorisada sa copia, en que, á intercessió de sa cuarta y darrera muller dona Sybila de Forciá, «se concedeix á lo camarlench «del dit Rey y germá de la dita dona Sybila, Bernat de «Forciá, cavaller y als homens y universitats dels castells «de Cubellas, Geltrú y lloch de Vilanova de Cubellas, *dels «cuals era Senyor dit Forciá,* que en lo mateix lloch de Vila- «nova se pogués tenir mercat en lo dimecres de cada set- «mana ab aquellas franquesas y gracias en semblant privi- «legi acostumadas posar.»

Y per desgracia, las enagenacions que aquestos privilegis suposan fetas, ho habian sigut en realitat per donació del Rey á son cunyat, dit Bernat de Forciá, donació que, segons dihuen nostres historiayres, juntament ab las de los llochs de Fuen rubia ó Font-rubí, S. Martí Sarroca, Borjas, Magallona, Sitges y Foix, fóren, no sens marcada oposició en son principi, aprobadas per las corts començadas en Monçó en 1383 y termenadas en Fraga en 1384.

Digitized by Google

En un principi, los homens de Vilanova y Cubellas se resistiren contra tal violació de privilegis y contractes llegitimament celebrats; y en 22 de Octubre de 1379, sens dupte al tenir noticia de la donació en son dany otorgada, requeriren per medi de sos Jurats al Batlle real que los amparás contra lo que intentás fer lo donatari. Mas no habent produit lo desitjat efecte aquesta requesta, y no trobant, sens dupte, apoyo en qui los hi debia prestar, tractaren de fer lo mes lleugera possible la carga que no podian sacudir; y al efecte presentáren á la Reyna dona Sybila, pera que los recomanás á son germá, uns capítols que fixássen de una manera clara llurs drets y obligacions respectivas; cuals capítols ab las respostas que sobre cada una feu recaure En Bernat de Forciá, son com segueixen.

«Primerament: que placia al dit Sr. remetrer als dits «homens totas penas y delictes, civils y criminals en que «haguéssen incorregut per cualsevol rahó. = Plau al M. «Bernat. =

«Item: que placia al dit Sr. que no puga forsar los Pro«homens de ningun servey forsat, ne maltractar, ne metrer «á fermansa, ne los puga demanar mes censos, ni quistia ó «talla ni ningunes altres servituts sino aquellas que lo «Sr. Rey prenia sens altre ajustament: = Plau á la dita «Sra. que M. Bernat son Frare haje aquells drets en los «dits Prohomens, que lo Sr. Rey y habia avans de la dona«ció per ell feta y no mes.

«Item: que lo dit Sr. sie tingut de servar als dits Proho«mens tots privilegis y franquicias que lo Sr. Rey los habia «fet. = Plau á la dita Sra. exceptat aquells que sien contraris «á la donació feta per lo Sr. Rey.

«Item: que lo dit Sr. sie tingut de metre un Batlle en lo «dit Castell, aquell que per los Jurats é Concellers de dit «Castell será elet, habentse de mudar de tres en tres anys «en aquella manera que lo Sr. Rey solia fer, segons privi«legi los habia concedit. = Plau á la Sra. Reyna que sie «servat segons tenor del privilegi y en la forma que dit «Sr. Rey acostumaba.

«Item: que lo dit Sr. no puga posar Procurador ni ningun «que tinga poder seu en lo dit Castell que sie home de Vi«lafranca del Panadés. = Respon la Sra. Reyna que seria «molt restrenyer lo poder del dit M. Bernat, perque nols es

Digitized by Google

«honest de manarho, car pensar podeu que M. Bernat hi « posará procurador que sie placent é profitós á la terra.

«Item: com lo dit Sr. hage comprat del honrat en Pere «Desvall lo tossol del dit Castell, é sia ver que lo dit tossol «se paga per lo servey que s' fa en la fábrega del dit Cas- «tell; en la dita fábrega nos hage fet servey molt temps ha: «que placia al dit M. Bernat fer remourer tot contracte que «leix é remeta als dits Prohomens tot lo tossol de temps «passat.=Respon la Sra. Reyna ques certificará lo tossol «degut á quina quantitat munta; é farals fer tal gracia que «ells ne seran contents. Pero de present lo M. Bernat remet «als homens seus propis lo dret á ell pertanyent per lo dit «tossol de cinch anys graciosament.

«Item: com lo dit tossol no sia de tot ben dar, que placia «al dit M. Bernat que elija un bon Jurista, ó dos, qui oides «las rahons dels dits Prohomens fássen Justicia sobre lo dit «tossol en lo temps esdevenidor, é que sien tinguts de pa- «garlo en aquella forma ques feya en temps passat.=Respon «la Sra. Reyna que asignará un bon sabi que regonega «llur dret.

«Item: com los dits Prohomens haguéssen comprada la «Jurisdicció criminal del Castell de la Geltrú per preu de «deu mil sous, y lo Sr. Rey hagués fet privilegi dels dits «Prohomens que aquell qui seria Batlle seu en lo dit Cas- «tell de Cubellas hagués á regir la Jurisdicció del Castell «de la Geltrú, é que los dits Prohomens del Castell de Cu- «bellas haguessen la mitat dels emoluments que eixirian «de la Jurisdicció del Castell de la Geltrú: Que placia al «dit Sr. que aquell Batlle que regirá la Batllía del dit Cas- «tell hage á regir la Jurisdicció del Castell de la Geltrú: é «que lo dit Batlle sie tengut de donar é de respondrer als «dits Prohomens del Castell de Cubellas la dita mitat.= «Diu la Sra. Reyna que fassen fé de la compra allegada é «provehirlos á fer Justicia.

«Item: que placia al dit Sr. que lo dit Batlle regesca axí «mateix la Jurisdicció de las Quadras del dit Castell de «Cubellas, é que lo dit Batlle sie tingut de pendrer per «Assessor aquell que los Jurats del dit castell li dirán.=Diu «la Sra. Reyna restrinjiria molt lo poder de M. Bernat sils «era otorgat: Pero dehuen pensar los dits suplicants que «M. Bernat fará regir los dits lochs per Batlle é Assessor

Digitized by Google

«bons homens é de bona fama quils tendrán en pau é Jus-
«ticia.

«Perçó lo dit Sr. M. Bernat vistos per ell y llegits los dits «Capítols y cada un dells, los llohá, aprobá, ratificá y con-«firmá, prometent aquell ab sas respostas cumplir y servar, «y contra ells no fer ni venir per qualsevol causa ni raho». En poder de Arnau Matons notari de Vilafranca als 3 de Mars de 1380.

Cuatre anys desprésde això, la possessió presa per Forciá queda robustida, com dit habem, per la aprobació donada per las Corts de Monçó—Fraga; y en 12 de Agost de 1385 trobem que aquell firmá ápoca á los homens y universitats de Vilanova y Cubellas, de 300 florins que aquestos li ha-bian entregat en satisfacció de alguns de sos drets Senyo-rials.

Poch temps li durá á lo cunyat del Rey En Pere la posse-ssió del Senyoríos de que aquest li feu donació; puig, mort lo dit Rey en 5 de Janer de 1387, son fill y successor En Joan 1.r «lo Cassador» se ensanyá greument contra sa ma-drastra dona Sybila, á la cual prengué en son propi castell de S. Martí Sarroca ab varios de sos partidaris y confiscá los bens de tots, donantlos á sa muller dona Violant.

Consecuent á esta donació, consignada per nostres histo-riayres, trobem que á la data de 20 de Janer de 1388, en Vilafranca del Panadés, «habent refrescat al Rey sa muller «la Reyna dona Violant, que encara que lo Rey En Pere, «pare del dit Sr. Rey En Joan, habia concedit un privilegi «á la universitat del Castell y vila de Cubellas de poder «descarregar Blat, Vituallas y altres mercaderías, que es «de data de 20 de Janer de 1340. No obstant, los oficials «Reals no ho permetian desde que habia posseit lo dit cas-«tell y vila Bernat de Forciá, ab lo motiu de que era separat «de la Corona Real, suplicantli per esto, manás observar lo «dit privilegi y de nou concedirli per major cautela. Y con-«siderant lo dit Sr. Rey, que encara que lo dit Castell y «Vila fos, com era á les hores, de dita Sra. Reyna dona «Violant, empero com esta fos una mateixa cosa ab lo dit «Sr. Rey, no apareixia, per esto, separat de la Corona Real: «Perço lo dit Sr. Rey llohá, aprobá, ratificá y confirmá y de «nou concedí lo dit privilegi». Sa data en Vilafranca del Panadés.

Digitized by Google

Y axi mateix trobem, datat en Barcelona als 3 de Mars de igual any 1388, altre privilegi concedit per lo mateix Rey En Joan 1.r als Jurats y homens del castell de la Geltrú «á intercessió de la Sra. Reyna dona Violant muller «sua, Senyora dels Castells de la Geltrú y Cubellas, pera «que poguessen librement portar y descarregar Blat, Vi- «tuallas y altras cosas prohibidas en lo dit Castell y platjas «marítimas de aquell, de la mateixa manera que ho podrian «fer los de Vilanova de Cubellas».

Los homens y universitats que 'ns ocupan, sempre en la bretxa vigilants á la defensa de llurs franquesas y drets no deixáren de protestar de forsa al prestar juramen tal procurador de dona Violant en 1387, al presentarse á pendre possessió en virtut de la nova donació que, anullada la primera feta per lo Rey En Pere, feu de ditas universitats en Joan 1.r; mas no portáren mes avant sa oposició, sens dupte per considerar que, segons se diu en un dels privilegis derrerament estractats, com dita Reyna fos una mateixa cosa ab lo dit Sr. Rey, no apareixian per açó separat de la Corona Real los Castells y vilas de la Geltrú, Cubellas y Vilanova: y en realitat, segons apar per las tres absolucions de totas penas y deutes que trobem fetas per la mateixa Reyna en favor dels homens y universitats de quins tractem, en los anys 1392, 1401 y 1413, no 'ls debia vexar molt.

Emperó quan mes tart la mateixa dona Violant feu donació de los llochs que n's ocupan á Grau Alemany de Cervelló (a), sos habitants cregueren arribada la hora de tornar á lluytar per sas trepitjadas franquesas y llibertats.

Començaren per requestar formalment en presencia de notari y testimonis, collocats en un dels portals que donaban entrada á la Vila de Vilanova, los batlles de la mateixa y de Cubellas Barthomeu Totesans als 27 Decembre de 1415, á lo mateix Grau Alemany de Cervelló pera que se abstengués de pendre la possessió que volia de dits llochs, y protestá de la que apesar de axó tal vegada prengués, vista la insistencia de aquell. Y presentantse luego al Rey Don

(a) Gobernador general de Cathalunya en temps del Rey En Martí, y membre del gobern interí establert á la mort de aquest para regir la Nació mentres durés lo interregne.

Digitized by Google

Ferran, dit de Antequera, previa formació sindicat al efecte, invocaren lo cumpliment de tant repetits privilegis y promesas ab tans esforsos y sacrificis de sos antecessors obtenguts, y conseguiren que lo ellegit de Caspe, reconeixent la justicia de sa demanda, los facilités unas Lletras dirigidas á dona Violant pera que donás llicencia als homens de Vilanova y Cubellas de fer Sindicat al objecte de manllevar diners pera redimirse del poder del dit Grau Alemany de Cervelló.

Lo dirigirse lo Rey á dona Violant fa sospitar que no seria enagenació perfecta la feta per la mateixa en favor de Grau de Cervelló; pero sia de això lo que s' vulla, segons consta de acte en poder de Joan Nadal, notari de Barcelona, als 17 de Janer de 1415: «Pere Mas y Pere Ibern, del terme «del Castell de Cubellas, en noms propis y com á enviats y «destinats de paraula per estas cosas per la universitat del «dit Castell y tot son terme, en lo cual y en la vila de Vila- «nova de Cubellas, constituits dins la casa de Francisco «Ferré, ciutadá de Barcelona, que era en lo cap de la plassa «de Santa Ana, en la cual casa habitaba la Serenissima «Sra. dona Violant, viuda del Sr. Rey don Joan, y trobats «en una cambra de la cual la Sra. Reyna acostumaba jau- «rer, agenollats primer los dos dits enviats, diguéren á la «dita Sra. Reyna en presencia de algunas personas aques- «tas paraulas = «Senyora, la vostra mercé» y en continent «respongué aquestas paraulas: = «Encara me entrats en la «Cambra, exitsme de la Cambra»: Y á las horas replicant «los dits enviats, digueren = Placiaus, Senyora, que aques- «ta lletra vos sia presentada:» Y la dita Senyora respon- «gué: = «Exiume, é anáuvosne en mal viatge, anáuvosne «en mals anys». Y á les hores retrocedint los dits dos «enviats y arribant en lo portal de la dita Cambra, re- «questáren al notari avall escrit los llevás acte de las «respostas de la dita Sra. Reyna y llegís dit Notari, com de «fet llegí, devant dos testimonis, unas lletras del Sr. Rey «D. Ferran dirigidas á la Sra. Reyna Dona Violant, pera «que donás llicencia als homens de Vilanova y de Cubellas «de fer sindicat á efecte de mallevar diners pera redimirse «de Grau de Cervelló qui estaba en possessió de Vilanova «de Cubellas en virtut de una donació li habia fet la dita «Sra. Reyna dona Violant contra los Reals Privilegis ab los

Digitized by Google

«cuals son dits llochs inalienables é inseparables de la «Corona Real.»

No s' desanimarian per axó los homens y universitats que n's ocupan, sino que despres de haber protestat, en 10 de Febrer de 1416, los Jurats de las ditas universitats contra lo mandato de prestar jurament al Batlle nomenat per lo mateix Alemany de Cervelló, acudíren novament al Poder Real, y logràren que aquest, exercit ja per lo Rey D. Anfos V, y lo Fisch, fent causa comú ab los síndichs dels castells y vilas de Geltrú, Vilanova y Cubellas, seguissen qüestió ab lo dit Grau Alemany de Cervelló, la cual termená per reincorporació dels dits llochs á la Corona, mitjensant la entrega que li féren de 12.000 florins, habent estat, mentres tant, los dits Castells baix lo segrest del Batlle General de Catalunya, lo qui habia autorisat á las ditas universitats pera pendrer á violari la espressada quantitat y es á lo que se habia negat Dona Violant, á fí de redimirse del poder de aquell. Axí se despren dels actes de llohació y aprobació de lo obrat per lo dit Batlle Real, Pere Basset, mentres durá lo segrest, fetas en Valencia per lo Sr. Rey D. Anfos y per lo dit Grau de Cervelló á la data de 10 de Janer de 1418.

Y que real y verdaderament habia tingut efecte lo manllevament á violari dels dits 12.000 florins per la redemció tan desitjada, ho proban lo extens privilegi datat també en Valencia als 10 de Setembre del any 1417, autorisat per lo notari del dit Sr. Rey D. Anfos, Pau Nicolau, y la declaració del mateix Rey dictada en Barcelona als 27 Mars de 1419, cuals, encare que comprengan extrems, no del tot pertanyents al punt concret que motiva lo present Bosqueig, per lo interés intrínsech que ténen y relació que ab lo dit punt no deixan de guardar, vas á transcriure.

En lo primer, lo dit Rey D. Anfos «attenent á la gran «fidelitat dels homens de la universitat de Vilanova y dels «Castells de Cubellas y de la Geltrú, termes y territoris de «aquells, y senyaladament del servey li feyen de aquells «12.000 florins de or d' Aragó valents 132.000 sous en ajuda «y subsidi de la recuperació y recobro que lo dit Sr. Rey in«tentava fer de Vilanova y del Castell de Cubellas, y encare «per títol de nova acquisició del dit Castell de la Geltrú á la «súplica que per part de dits homens y universitat de Vila-

Digitized by Google

«nova, Castell de Cubellas y Geltrú fonchli presentada «contenint en substancia los capítols avall escrits, se serví «dit Sr. Rey decretar lo que al peu de cada un de ells se «dirá, los cuals capítols en substancia ab sos decrets un «despres de altre son com segueixen.

«Primerament: que dit Sr. Rey per ell y sos successors «se dignás llohar y aprobar, ratificar y confirmar y de nou «otorgar á la Universitat, Carlans é Singulars de Vilanova, «Castell de Cubellas y la Geltrú y á llurs hereus y succes-«sors tots y cualsevols privilegis, llibertats, concessions, «inmunitats, Sentencies, Declaracions, bons usos y altres «rescrits, possessions y provissions Reals, aixi en universal «com en particular, ó en altre cualsevol manera donats, «llohats, aprobats á las ditas universitats y singulars, y «expressament los privilegis, gracias, concessions, provis-«sions, sentencies, Declaracions y rescrits á las ditas uni-«versitats de Vilanova y Castell de Cubellas y á llurs «singulars donats per lo Senyor Rey D. Jaume 1.r, D. Jau-«me 2.n, Nanfos ters, D. Pere ters (*) y don Joan, contenints «entre altres cosas que no poguessen esser alienats ó sepa-«rats de la Corona Real de Aragó ni del Comptat de Barce-«lona.

—«Plau al Sr. Rey tant quant disposaran que la separació «ó alineació nos puga fer.

«Item: que sens perjudici dels dits privilegis sian units «é indisolublement incorporables ditas Vila, Castells, ter-«mes, territoris, quadras, ab totas sas rendas, Jurisdiccions «altas y baxas, Civils y Criminals, mer y mitx imperi y tota «altra de cualsevol naturalesa ó especie sia, y alous, feus, «servitus, potestat, drets, seynorias, molins, forns, fruits, «emoluments, officis, escribanías, cridas, corredorias y «altres cualsevols coses, homens y donas, á la Corona Real «de Aragó y al Comptat y ciutat de Barcelona, de manera «que las ditas universitats y singulars de aquells entre los «altres beneficis y gracias que gaudien, de les hores en «avan gosássen també de tots y cualsevols privilegis, fran-«queses, llibertats é inmunitats, gracias, favors, preroga-«tivas y bons usos de la dita ciutat de Barcelona.

(*) Los dos en Catalunya, pero cuarts en Aragó y en la historia general, en cual sentit los hem també nosaltres designat avans.

TEODORÓ CREUS.

(Acabará.)

GUILLEM D' ALENTORN.

(CONTINUACIÓ.)

—¡Ay baronesa! no podria ab ell esser may felís estimant com n' estimo un altre, que si be de posició no tan bona te lo bastant pera 'l que jo necessito.

—¿Quí es aquest? algun senyor de terme rónech ó algun patje, ó algun... ¡ah!—exclamá tot desseguit, posantse la ma al front com aquell que li acut á la pensa una gran idea. —Blanca, comprenent qu' ella ja l' habia entés, restá muda y prompte, plena de coratje, pero fingint un sonris sarcástich, seguí dihent:

—Tot ho comprench, estás enamorada d' En Guillem, lo del escándol la nit de mon... ¡veyeu! Sens dupte ton amor naix d' aquells rétols que per tot portava. ¡Ah Blanca! los dias de Magalona han passat ja; olvida'l de bon grat qu' axís ton pare t' estimará, puig que de lo contrari haurás de ferho á la forsa, y si tant m' obligas te diré que 't fasses cárrech de no veurel may més perque 'ls ponts del castell no s' alsarán jamay pera donarli pas.

La noya no va contestar paraula, y treyent de sa cartera 'l mocador, va aixugarse las llágrimas que lo dit per sa madrastra li va fer davallar de sas parpellas.

D' est modo, tot plorant, varen arribar al castell, y per una mirada que Beatriz doná á son marit, conegué est que ab la noya s' habia parlat ja del casori, pero quan aquest se va enterar de que Blanca no volia á En Artur sino á En Guillem d' Alentorn, va irritarse de tal modo que cridant deya, li pareixia impossible qu' una filla d' ell estimés á un home que va donar lloch á que 'l joch-partit acabés com ho va fer, sens respectar sisquera qu' era á casa d' un altre.

Passá temps d' açó, y En Artur feya sovintet visitas als senyors del castell que li habian promés la ma de Blanca y ell n' estava ben content perque la donzella era hermosa, y encara que 'l cor d' ella era d' En Guillem, no 's de-

Digitized by Google

turava devant d' aquestos petits escrúpols de noya, segons ell s' expressava, puig qu' un cop casats, al veure 'l bon tracte que li donaria, no podria menys qu' acabar per estimarlo ab passió, del mateix modo que 'l colomet qu' ha estat arrebassat de sa parella no tarda en aceptar ab gust, despres del soptat aislament en que 's trova, 'ls obsequis d' algun altre de sos companys de presó.

Ab tot, Blanca 's conservá ferma en son amor á Guillem d' Alentorn, y Beatriz ab no menys firmesa junt ab son marit Ramon de Vall-llebrera, estavan empenyats en que tenia de casarse ab Artur de Beziers, aprofitant per açó 'ls dias de las festas generals á tot lo comtat ab rahó del enllás de la filla d' Armengol ab lo rey d' Aragó.

Blanca haguera desesperat ja de sa sort si sa aymada donsella Anarda no li hagués promés que confiant ab ella y en la Verge de Castell-llebre sortirian ab plaher d' aquell pedregal qu' á sa marxa s' oposava.

Blanca va semblar que 's sossegués un xich.

CAPITOL VIII.

GUILLEM D' ALENTORN EN LA CASA DEL SENYOR DE VALL-LLEBRERA.

Habia Anarda promés á sa senyoreta fer per ella tot lo que pogués fins arribar al cim de sos desitxos, y pera comensar ja la tasca que tan plena de bon zel s' habia emprés, sortí una tardeta, y camí d' Alentorn fent via, arribá al castell d' En Guillem, al quí trová que s' en anava á donar un passeig ab uns quants de sos més fidels capitans. Mes com conegués que Anarda tenia que parlarli, va dirlos que comensessin á caminar qu' ell prompte 'ls atraparia y farian lo rest del passeig en comú.

Enterat que fou fins de los mes petits detalls de lo que al castell de Vall-llebrera pertanyia, restá Guillem pensatiu un bon xich, fins que, sortint d' aquell estat de congoixa, digué ab to imperatiu:

—Anarda, fes sapiguer á ta senyora que demá á las deu del matí estaré en son castell pera parlar ab en Ramon que, si 'm deixa lloch á esplicar, no puch menys que creure que 'l convenseré.

Digitized by Google

—¡Ay, senyor Guillem, que 'n va d' errat! En Ramon quan sápiga que es sa mercé qui 'l demana no voldrá obrirlo; contestá Anarda.

—M' obrirá, perque del que 's diu de mí per tot l' entorn ne vull una satisfacció, y 'l que no tem los panarts moreschs no te que tenir por d' escometre un castell de obra nova pera pendre, com de las urpas d' un esparver, la pobreta au que sacrificar se vol per desagraviar á una madrastra.

—¡Per Deu, senyor! ¡tinga sa mercé compte que...!

—Vesten, digué interrompent ab fort crit á la donzella, —vesten, y digas á Blanca que demá á dotz' horas de la nit un trovayre cantará demunt los enderrochs dels voltants de sa cambra y que allavors obri la finestra, puig jo li faré sapiguer d' un modo ó altre lo qu' ab son pare s' haurá tractat al dematí. Anarda, adeu.

Açó dit, feu empendre Guillem á son poltro un trot llarch y prompte desaparegué de la vista de Anarda; eixa á pas seguidet marxá envers lo castell, y al esserhi ho contá tot, com es de suposar, á sa senyora.

Quan comensá á ferse fosch arribá Artur de Béziers al peu del casal dels senyors de Vall-llebrera hont descabalcá, y pujant dret á dalt com qui es á sa casa, trová á Blanca en un replá de la escala que mitj il-luminava la claror d' una lluerna que hi habia, y aprofitant l' ocasió va ferli present qu' eran promesos y que prompte 's casarian, á lo qu' ella no pogué passar per altre que contestarli aixís:

—Noble sou, Artur, de naixensa, y bo es qu' acrediteu esserho també fent accions nobles: lo que vos voleu de mí es impossible; primer la primavera no enmantellará de vert los prats ni 'ls esmaltará ab floretas de variats colors, ó be 'l Segre torcerá sa corrent que jo esser capás de trencar lo qu' á En Guillem he jurat, y si vos, com vos crech, teniu prou juhi per compendre la situació en que 'm poseu ab vostres repetits prechs, me deixareu d' una vegada tranquila plorar un amor, si 's vol impossible; y si sou caller, y mostreu l' escut de vostra casa per tot, comenseu cumplint lo que de vos puch esperar, puig no es de nobles sacrificar una donzella.

Dit açó, baixá l' escala tant depresseta que dava por de que no caygués, tot pera fugir mes desseguida de la vista

Digitized by Google

d' En Artur, que restá aquella nit tot pesarós y va retirarse á Anya un poch mes d' hora que de costum, no sens haberli fet Beatriz diferentas preguntas sobre son próxim mulleratje ab Blanca qu' eran ab molta fredor contestadas per Artur.

Vingué 'l nou jorn y ja Blanca l' esguardá sospirant, puig qu' en ell se resoldria d' un modo definitiu sa sort. Anarda l' aconhortava quan un fort soroll d' armas y renills de cavalls doná á coneixer que Guillem s' acostava.

En efecte; al cap d' una petita estona, devant lo murall6 del primer recint del castell, un jove acompanyat d' uns quants mes, ab richs trajos descabalcaren, y avansantse un en qui tothom coneixerá á En Guillem doná dos forts truchs ab lo cisellat pom de sa daga.

De dins van respondre y obriren, mes al véure qui era nostre jove van detenirse perque las ordres d' En Ramon eran terminants.

Guillem, ab gran impaciencia, esperava que no 'l deixessin passar pera obtenirho á la forsa, quan, dolsament sorprenentlo, digué un escuder al senyor d' Alentorn que s' avansés perque tenia permis pera enrahonar ab lo senyor de Vall-llebrera. Est estava en la sala d' armas, ahont hi habia corassas de mil menas, espasas y dagas, alfanchs y picas, gumias y llansas ab gran gust distribuidas per l' espaciós lloch que se 'ls habia senyalat, quan un patje alsant lo feixuch tapis que de cortina servia, anunciá la presencia d' En Guillem d' Alentorn.

—Pot entrar, digué En Ramon, mentres en una rica çadira de brassos enmotllurats s' assentava.

—Al moment torná 'l tapis á baixarse y 'l senyor d' Alentorn restá devant del pare de s' aymia. Est interrogantlo digué:

—¿A qué veniu?

—Vinch á cercar una satisfacció...—respongué ab fingida calma en Guillem.

—Jo la espero de vos,—contestá Ramon de Vall-llebrera —jo sols so l' ofés.

—Ningú mes que jo, y permeteu que m' espliqui: si es cas que voleu ferho vos avans, parleu, sou á casa vostra.

—Tinch una filla que molt estimava y qu' avuy, ab vergonya ho dich, gayre be no estimo y vos ne teniu la cul-

Digitized by Google

pa, l' heu fet esser descreguda á son pare y est la ha mitj aborrida, perque 'l fill qu' al pare no creu es un mal fill, pero ab tot, ella podria tornar á obtenir mon amor si vos voliau, si deixant corre vostre interés...

—Per Deu, Ramon, no parleu d' interés que la sang me bull,—digué Guillem, interrompent sas rahons.

—Es qu' ell es lo que 't fa neguitejar; l' esperansa de juntar á ton senyorio 'l meu.

—Ramon, escolteume: jo si estimo á vostra filla, vull á 'n ella y no lo terme vostre; jo estimo á Blanca com no es capás ningú d' estimar; si al mon real la miro veig en ella un ángel en la terra que m' ayma, y si en ma perturbada imaginació en somnis la oviro, veig un ángel en lo cel que 'm beneheix; puríssim mon amor com l' ayre d' aquesta encontrada cap interés lo nostre cor uneix, sols lo mes sagrat jurament fet demunt lo fossar d' una morta!

—Calla, y no parles aixís que ta boca verinosa fa com lo roser, que mostra sas gemadas flors y escondeix las punxas que forta fiblada donan al novici en cullirlas, pero á mí que soch ja vell, no se 'm pot dir en melats termes lo qu' á un altre: aixís, uillem, retireuvos: es l' últim jorn qu' en est castell entrau y primer ma filla será monja que casada ab vos. Adeu siau.

—Adeu, Ramon; molt fonda y fosca hauria d' esser la presó en que tanquesseu vostra filla pera que no pugui baixarhi y tréurela en Guillem senyor d' Alentorn.—Y alsant la cortina de la porta marxá ab no poca depressura, mentres En Ramon en sa cadira restá pensant en lo que habia de fer pera asegurar á Blanca.

En Guillem, al esser á Alentorn, escrigué en un pergamí, ab tots los detalls, lo parlat ab lo pare de Blanca, y al esser ja fosch y al ferse per las campanas del castell de Vall-llebrera la senyal de mitja nit, un trovayre que no era altre qu' ell mateix, cantá una cansoneta á s' aymada, mentres tot apleret s' obrí la finestreta de la cambra d' aquella y no ben oberta era quan una sageta entrant en l' habitació fou portadora del pergamí 'hont escrit hi era lo diálech al matí tingut entre 'ls senyors d' Alentorn y Vall-llebrera.

Blanca, á la claror d' un raig de lluna que per l' entreovert finestró passava, llegí dos y tres voltas la carta d' En Guillem y l' endemá, quan ne fou ben enterada, seguint sas instruccions la cremá.

Digitized by Google

CAPITOL IX.

PARE Y FILLA.

En Ramon de Vall-llebrera lluytava ab sí mateix; per un costat volia castigar á Blanca per sa desobediencia y per l' altre temia ferho perque no veya motius prou grans pera obrar axís, com no fos que seguint lo primer camí donava gust á sa muller.

Atesas eixas consideracions que 'n lo pensament d' En Ramon se bellugavan, va creure del cas cridar á Blanca d' una vegada y escoltar de sos llabis lo que fins alashoras habia sabut per boca dels altres, y á est fi una nit, mentres en la sala de costura treballava un rich tapis, s' hi presentá y fent qu' Anarda sortís, parlá á sa filla d' eix modo:

—Blanca, si fins avuy en mí has vist mala cara y per compte de festas t' he donat reganys, es degut á que t' has oposat á que ma voluntat se fes, pera que jo no pugui seguir d' aquest modo respecte á tú necessito escoltar de ta boca... y contesta sens embulls á mas preguntas. ¿Estimas á En Guillem ó á En Artur?

—¡Ay, pare ben volgut, no m' ho pregunteu, si ja ho sabeu! ¿Per que us gaudiu en mon sufriment? si es cas ho repetiré; jo aymo de tot cor á En Guillem, pero si altre cosa vos voleu de mí parleume, que vostra oposició á que m' hi enmaridi ha de tenir un fonament y si es prou fundat, l' oblidaré.

—Molt haig de fer per no perdre la calma; escolta, filla dolenta,—li digué, mentres agafantla per lo bras d' una revolada l' obligá á sentarse en una cadira—si jo m' oposava primer á tos amors ab en Guillem no era per altre motiu que perque jo, que sols desitxo ton ben estar, volia donarte un espós digne de tú y no un miserable: despres me vaig sostenir ab mes empenyo en esta opinió perque Beatriz va proposarme ton enllas ab son parent Artur, y per fí tot lo que pugués tenir pera mí encara un xich de valer En Guillem, desde 'l joch-partit aquell me pareix cosa repugnant; per açó l' he tret de casa y malestruch si goses entrarhi per res jamay, qu' encara que fos agonitzant, l' odi que li porto 'm donaria prou vida pera alsarme y enfonsar en son pit fins al pom aquesta daga.

—¡Per Deu, pare estimat, no volgueu ma mort! diguéli Blanca, sanglotant y ajenollantse als seus peus. Vos ho de-

Digitized by Google

m ano per la meva mare que ara ab tot y esser al cel pateix com jo en mon sufriment!

—Blanca, no 'm parlis de la teva mare que 's l' únich capas de tocar mon cor... y sols dech pensar en lo present.

—Y aixís s' ha de fer,—digué Beatriz, que de vora la porta tot ho habia escoltat,—¡ahont s' ha vist qu' una noya no cregui als seus pares! Mira, Ramon, es necessari del tot pendre una séria determinació respecte á Blanca, y encarantshi va dirli:—ja que no vols l' espós que 't proposem nosaltres te tancarem en qualsevol monastir y pot esser aixís entremitj de creus y xipressos oblidarás al d' Alentorn ó lo que 's mes fácil ell á tú casantse ab alguna altra, y quan açó arribat sia, tornarás al castell, ahont ningú deixará floretas á tos peus puig serás vella y...

Blanca, interrumpintla, no pogué menys qu' exclamár:

—¿Y vos qué sereu? Morta; y en l' altre mon haureu donat compte de lo qu' en aquest m' heu fet patir y feu patir al ensemps al meu pobre pare.

—Tanca aqueixa boca,—va dirli ab tó d' amenassa En Ramon,—y demá dormirás ja en lo claustre.

—¡Tingueu pietat de mí, Deu Nostre Senyor!—exclamá alsant los ulls al cel, Blanca,—ha vos encomano ma sort.

Dit açó caygué plena de gran dolor sentada en sa cadira, y quan torná altra volta en si restá un poch mes tranquila, puig que l' esguart de son pare y madrastra s' habia cambiat per lo de sa bona donzella Anarda que, plena d' afecte per ella, li deya:

—Senyoreta, assossegueuvos; tot anirá bé; jo soch qui tinch d' acompanyarvos y molt será que no trovi un medi de poderho fer sapiguer á En Guillem; pero açó no podrá esser fins que estiguem al lloch senyalat per vostre pare, puig que tement que per aquí no s' escampés la nova no voldrá dirho fins l' instant mateix de la marxa.

—¡Deu ho vulga!—contestá Blánca, sens parar son plor.

Al cap d' un ratet Anarda va ajudarla á despullar, puig ella en son dolor no podia sostenirse.

A la matinada tant era lo cansada que 's trovava que se 'n dormí.

(*Continuará.*)

JOAN MALUQUER.

Digitized by Google

UN BALL DE CEMENTIRI

(LLEGENDA RUSSA.)

Es precís respectar als morts.

Una casamentera aná á casa den Jacob Stheline y li digué:—Teniu un fill que te ja edat per á acomodarse: conech una noya que té mil rubles de dot y es á propósit pera al vostre fill.

Lo pare omplí 'l vas de la casamentera del esquisit varenonka que sa muller havia posat demunt de la taula, y li oferí en senyal de que quedava acceptada la oferta y clós lo tracte.

Al endemá, las duas familias se presentaren recíprocament los nous promesos y senyalaren dia per á la boda.

Fou divertida en estrem. Hi assistí 'l Tane en persona, concorrenthi ademés una munió de donzellas hermosíssimas, de rossa y rissada cabellera, vestídas ab gipons vermells, cotilla de drap de plata y bota de tafilet de diversos colors. La tenora y la balalaika acompanyaren ab sos festius sons la bulliciosa dansa.

Entrada la nit, tots plegats martxaren acompanyant als nous casats á casa sehua. Mes era tant lo que 'ls vells havian begut y tanta la alegría que entre 'ls jóvens regnava, que al passar per devant del cementiri ni deixaren las donas de fer gatzara, ni 's cuydaren los homes de llevarse la gorra.

—Pareu de cantar, los digué 'l sacerdot; es precís respectar als morts!

—Al diable 'ls morts! ¿Qué se 'ns en dona de una pila de cadávres que se están pudrint? Deixemse de cavorias y visca la broma!

—S. Nicolau fasse que 'l senyor vos perdone aquesta irreverencia.

—Apa, minyons: qui m' acompanya? digué un: dem un tom de ballas per dintre 'l cementiri, y Satanás, si 'n sab, que vinga á tocarnos la balalaika.—

Digitized by Google

Al sentirho, tothom cap á dintre y vinga anarse agafant de mans. Pero, ¡oh sorpresa! de sobte aparegué en mitj de cada parella un fantasma y ab sas mans geladas agafá las de ballador y balladora que 's buscavan; y Satanás en persona aparegué per á tocar la balalaika.

A una senyal, comensá la dansa, horrible, infernal, espantosa. La ronda giravoltava ab tan vertiginosa velocitat que 'l Tane no distingia ni 'ls caps dels balladors; alló mes que un ball semblava un remolí de vent. No mes se sentian gemechs desgarradors que feyan las parellas rendidas pèl cansament.

Tot un any durá 'l ball: al cap del any pará. Lo Tane hi aná y no trová sino cadávres y un clot circular que 'ls peus havian anat obrint durant aquella dansa infernal.

Lo Tane recitá entre plors las oracions dels morts, y girantse als qui l' acompanyavan los hi digué:—Dem sepultura á aquestos infelissos puig es precís respectar als morts.—

Fácil fou aixecar las osseras, pero quant se tractá de terraplenar aquella fossa que s' havian obert, no pogueren conseguirho de cap manera.

Avuy encara, si aneu á Korobevetz vos la ensenyarán dihentvos al mateix temps:

—Es precís respectar als morts!—

A. J.

Digitized by Google

CORRESPONDENCIA.

Girona 4 d' Octubre de 1875.

Sr. Director de la Renaxensa:

Per cuarta vegada l' Associació literaria de Girona celebrá ahir la solemne festa de la distribució dels premis als autors que 'ls han guanyat en sos Certámens. No cal dir que la festa d' enguany fou brillant com ho han sigut totas las donadas per l' Associació en los tres anys anteriors y com ho fou la ab que s' inaugurá lo vint y tres d' Abril de 1872, diada de St. Jordi, patró de Catalunya, y aniversari de la mort del mes ilustre dels escriptors espanyols Miquel de Cervantes, mostrant axis desde son orígen, l' amor ab que la nova societat literaria gironina debia mirar l' agermanat conreu d' abdos literaturas castellana y catalana, del qual han donat bona mostra los Certámens fins are celebrats. Al colocar, donchs, á un y altre costat del escut de Girona, que s' alsava sobre la taula de la Presidencia, las dos respectivas datas de la constitució de la Societat literaria y de 23 d' Abril de 1872, no fan altre, de segur, l' objecte de la actual Junta Directiva, que recordar als socis y á tots los concorrents á la festa los progressos de l' Associació y l' ample y generos esperit que sempre s' ha imposat com á regla de conducta.

Reunidas ja en nostre bonich teatro, á l' hora de costum, las autoritats y corporacions oficial y científicas al efecte invitadas y ocupadas las localitats per numerosa y escullida concurrencia sobre tot d' elegantas gironinas y hermosas forasteras que havian vingut á honrar las firas de l' inmortal ciutat y formavan lo mes bell adorno de la festa: comensá aquesta ab lo discurs del President de l' Associació N' Enrich Claudi Girbal, qui nos mostrá tenir ben merescut lo títol de cronista de Girona, dibuxantnos ab destra ploma las circunstancias mes principals de nostra historia literaria y las figuras dels gironins mes ilustres per son saber. Seguí luego, En Jaume Brunet Roig secretari del Jurat, manifestantnos en sa ben escrita Memoria los mérits que 'l Jurat havía trovat en las composicions premiadas y que l' havian mogut á donarlashi tal distinció. Succesivament y en la forma acostumada s' obriren los plechs que contenian los noms dels autors de las composicions premiadas, essent estas llegidas per sos autors ò bé pels socis que en ausencia d' aquells havian sigut solicitats pera llegirlas per la Junta Directiva y terminant l' acte ab la consabuda crema dels noms dels autors de las composicions no premiadas y ab lo discurs de gracias encarregat enguany al Vice-president En Joseph M. Pellicer. Los assistents mostraren ab sa sostinguda atenciò y ab sos aplausos lo bon acert del Jurat y lo satisfets que quedaren de tan notable festa.

Digitized by Google

Resultaren autors de las composicions premiadas los següents:

(POESIA RELIGIOSA). OBRAS DE CHATEAUBRIAND.

PREMI. En Joan Baptista Ferrer.
1er. ACCESSIT. En Salvador Genís.
2on. ID. En Felip Pirozzini y Martí.

(ROMANS DE COSTUMS). ROSELLA D' OR.

PREMI. Sra. María Mendoza de Vives.
1er. ACCESSIT. En Francesch Ubach y Vinyeta.
2on. ID. Lo mateix.

(MEMORIA HISTÓRICA) MEDALLA DE PLATA.

PREMI. N' Anton de Bofarull y Brocá.

(BIOGRAFIA). «ROMA, DESCRIPTION ET SOUVENIRS.»

PREMI. En Joseph Pella y Forgas.

CORONA DE PLATA.

PREMI. N' Isidro Reventós Amiguet.

PENSAMENT D' OR ESMALTAT.

PREMI. N' Anton Alcalde Valladares.

(ROMANS HISTORICH). JESAMI DE PLATA.

PREMI. En Joan Baptista Ferrer.
1er. ACCESSIT. En Felip Pirozzini y Martí.
2on. ID. Francesch Ubach y Vinyeta.

(POESIA LIRICA). «CUENTOS DE SHAKSPEARE.»

PREMI. En Joseph Ametller y Vinyas.
1er. ACCESSIT. En Frederich Soler y Hubert.
2on. ID. En Jacinto Torres y Reyetó.
3er. ID. En Francesch Ubach y Vinyeta.

Felicitem de tot cor á la Junta Directiva per la lloable activitat que ha mostrat en favor del progres de la Associació, logrant assegurar ab lo considerable aument de socis, la impreció del volum de las composicions y trevalls premiats en lo Certámen d' enguany, impresió tant mes dificil quant l' importancia y extensió d' alguns d' aquestos li donará proporcions mes que regulars, y esperem continuará mostrantla fentnos saborejar lo mes aviat posible á nostre pler la lectura de las bellesas que contenen. La felicitem tambe per l' éxit del Certámen, al qual han concorregut autors de tanta nota com l' historiador N' Anton de Bofarull, la poetisa Mendoza de Vives y 'l popular cultivador de nostre teatre En Frederich Soler y poetas y autors novells com En Joseph Ametller y En Joseph Pella y Forgas, de qual ingeni y saber esperém majors y mes freçuents mostras.

Digitized by Google

Finalment: un detall interessant vingué á rodonejar la festa, y aquest fou l' obsequi fet als socis de la poesia impresa del reputat literat marsellés Mario Bourrelly, dedicada á la Associació literaria de Girona ab motiu de son Certámen, poesia baix tots conceptes digne del nom de tan notable poeta provenzal.

Acabada la festa, tingué lloch en lo saló de la Fonda de Espanya un fraternal dinar, al que concorreren alguns dels poetas premiats y altres socis y aficionats aymants de conservar tan ben establerta tradició, y en lo cual se brindá pél progres de l' Associació literaria de Girona, se llegiren poesias y s' estrenyeren mes y mes los llassos d' entussiasme y bona amistat entre tots los que desitjém que 'ls Certámens de Girona que tan bé han sapigut atravessar las calamitosas diadas de guerra crexin y prosperin d' aquí avant abrassats ab la sempre verda y florida olivera de la pau.

X.

Digitized by Google

LO TRETZÉ

Traducció de Th. Aubanel.

—Deixáu, deixáu las viandas en la táula,
deixáu, deixáu lo béure dintre 'l got:
siáu aquí, siáu com gat que miáula
devant d' un tros de carn que haver no pot.
No tastéu res: deixáu en hora bona,
per mes que tinguéu fam, refredá 'ls plats.
Vos he comptat, sòu tretze aquí en rodona,
¡Oh gays amichs, sòu tretze ben comptats!

—Es cert, esclama la taulada entera,
som tretze á taula, y ab aixó qué vols?
Com mès n' hi há mès se riu, y á la derrera
una cobla de boigs sembla tant sols!
Jo so qui á la follía terme dona,
y 'm temen los valents en los combats.
Riéu, riéu, sòm tretze aquí en rodona,
oh gays amichs, sòu tretze ben comptats.

—Tal volta creus trencarne nostras riallas?
Ets á fé meva bravament tossut!
Ja se lo qu' es! Jo t' ho diré puig callas:
próu es ben cert qu' encare no has begut.
Pren aquest got, trinquém, y tu abandona
lo mal humor que dús als convidats.
—No tinch pas set! sòu tretze en la rodona,
oh gays amichs, sòu tretze ben comptats.

—Digas, llavors qui ets, destorba-festas!
Quin es ton nom, tas obras, qui ton Dèu?
—Jo sò la Mòrt, y vaig segant las testas!
Derrera 'ls vius camino y cap me veu.
Jo duch la por, lo goig, los plahers d' estona,
y 'm presento, sens ser dels invitats,
quan ne veig assentats tretze en rodona,
y vosaltres sòu tretze ben comptats.

—Ets tu la Mort?... jo estich content de serhi!
crida un jove que enlayre tè lo got.

Digitized by Google

De tu me n' han parlat ab tal misteri
Fet tants esparveralls... y es farsa tot!
  Vina si may me veus en taula bona
per posar de costat los nostres plats.....
  —¡Atúrat! que sòu tretze en la rodona:
tu fatalment fas tretze ben comptats.

  Com un rahim, que tomba de la soca
quan li trenca la torca 'l podador,
lo got tot plé li escapa de la boca,
y súa 'l jove, mes ab fret suor.
  —Si no vens te m' emporto? ta hora sona!—
Y en sa espatlla 'l carrega per marxar.
  —Quan seréu entaulats tretze en rodona
Anáu alerta, que us vindré á comptar.—

DAMÁS CALVET.

Digitized by Google

ETERNITAT DE AMOR

¡Ah! Si Satanás pudiese amar
dejaria de ser malo.
Santa Teresa de Jesús.

Gentil roser d' aroma delicada,
Tu revifas mon cor enmalaltit,
Rebrotan tanys al baf de t' alenada
Fentne d' un cor mitj ert vergér florit.

Sempre prop teu, esclau de ta bellesa,
En lo blau de tos ulls me miraré,
Quan la neu del hivern ja estiga estesa
Aubadas del estiu dins d' ells veuré.

Ab quant pler tots dosets, videta mia,
Acotaré 'l meu front prop del teu cor!
Y al veure naixe 'l sol al puntá 'l dia
Contarém per los sols los jorns d' amor.

Jo escolto tos sospirs, ma enamorada,
Com armoniós remor d' arpas del cel,
En m' ánima filtrant, afatigada
De tant gosar d' amor se desfá en mel.

No t' apartes ja may, no m' abandones,
Sense tu lo meu cel pert lo seu blau,
Jo vull ser ton servent, may no 'm perdones
Que al darme llibertat me fas esclau.

No mes viure per mi, dolsa amor meva,
Com jo no mes per tú y seré felis!
Quan no fou pur l' amor, á Adam y Eva
Fins los feu por la llum del Paradís.

Errants y solitaris per la terra
Conegueren de Déu tot lo rigor,
La pau dolsa del cel se 'ls torná guerra,
Fel matzinat la font dolsa d' amor!

Com la perfum que brolla enamorada
Del fons de fresca vall al dematí
Pera besar la llum de nova aubada,
Axí 'l bes de t' amor me besá á mi.

Digitized by Google

Si alguna boyra arriba arrossegantse
Fins besar lo téu front de llir en flor,
Pe 'ls esguarts de tos ulls van dissipantse
Per tot l' ample del cel com pluja d' or.

Ab tú sols soch ditxós: veig ma estimada
Florida primavera entorn de mi,
Y la llum que 'm rodeja matisada
Ab los colors del Arch de Sant Martí.

La remor de ta veu l' ánima encanta,
Sembla un cantar d' amor senzill y dols,
Cuan tú parlas apar que un ángel canta
O que 'n ton cor fan niu los rossinyols.

Ensényam d' estimar pera gosarne
Ab deliri mes gran de ton amor,
Y aixís á mars desfets podré vessarne
Tota aquesta ilusió que m' omple 'l cor.

Y de nit y de dia y á tota hora
No mes seré que teu ¡oh amor fidel!
En jorns de dol quan l' ánima s' anyora
T' ensenyaré 'l camí qu' endressa al cel!

Allí tindrá ton ánima tan pura
Vols d' angelets rendinte dols amor,
Y 't cantarán cansons vessant ternura,
Y 't gronxarán en llit de porpra y or.

Desplegant amorosos sas aletas
Bell doser te farán per reposar,
Y 't dirá cada hú sas amoretas,
Y 'l téu só vetllarán fins despertar.

Al descloure tos ulls al etern dia,
Sense veurem prop teu al Paradís,
¿Te creurias ditxosa, vida mia?
¿Podrias esclamar, ja soch felís?

—Ja may: las nostras ánimas unidas
Restarán allá dalt com aquí 'l cor:
Quan finescan, bè meu, las nostras vidas
Comense al cel l' Eternitat de amor!

EMILI COCA Y COLLADO.

7 Maig 1875.

Digitized by Google

A LA ARTISTA SRA. URBAN

DESPRÉS DE SENTIRLI LA ÓPERA POLIUTO

Escolta: ¿qué deu ser que quan te sento
se calman mos dolors, y la esperança,
perduda fá molt temps, en llunyadança,
si no la veig sisquera la presento?
¿Ets ángel per ventura de bonança
desterrat del sant cor? ¿Es un lamento
ton cant, que á Dèu demana nou assiento
prop d' ell en la divina venturança?
¿Ets l' art pot ser qu' ha pres carnal figura
per consol y torment del qué estasia?
Tú 'ls cors fas bategar plens de ventura,
y al sentirne la *santa melodia*,
ab la fé que la canta ta veu pura,
si creyent ja no fós; creyent seria.

EDUARD VIDAL VALENCIANO.

NOVAS

La redacció y administració de aquesta Revista s' ha traslladat al nou local que poseheix en lo carrer de la Porta-Ferrisa, núm. 18, baxos. Preguém que 'ns siga á ella dirit-gida tota la correspondencia y periódichs de cambi.

S' ha publicat lo fascicle 27 de la *Biblioteca Catalana*, contenint quatre plechs del *Tirant lo Blanch*.

Llegim en la *Revista histórico-latina* que s' ha descubert en la montanya de Montjuich una altre lápida hebrea en bon estat de conservació.

Fora molt convenient que tant aquesta com las demés que hi ha encara en aquella montanya, fossen trasladadas en lloch apropósit pera sa conservació.

Sabem que molt aviat se publicará lo tomo de composicions premiadas aquest any per la Associació literaria de Gerona.

La secció catalana del Teatro del Olimpo, que s' ha fet aplaudir en las obras qu' ha posat en escena, n' ha de fer conexer algunas de novas, entre las quals, se contan: *Misteris d' hostal*, *Las moscas á la mel*, *La tia Maria*, *Un pis per llogar* y *Firas y festas*.

Creyém que nostre públich afavorirá, com se deu, aquellas representacions, que poden contribuir á dar mes moviment á nostre teatre, que no 's distingeix pas per tal circunstancia.

A Vilanova s' ha reimprés elegantment lo celebrat discurs de D. Víctor Balaguer, pronunciat en la Academia de la Historia.

Digitized by Google

S' ha publicat á Tarragona una *Guia pera l' interior de la Catedral de Tarragona*, per D. J. M. R., qu' es un llibret curiós y de interés, y está escrit en presencia de datos fidedignes.

En las obras que se están practicant en lo que fou convent de la Ensenyansa, ha quedat al descubert lo trós de muralla romana de Barcelona demunt del cual s' havia alsat lo Palau del Arquebisbe de Tarragona. En aquestos darrers dias, s' han trovat entre 'ls murs, restos de bastant valor arqueológich. Aytals son alguns complets fragments de cornisament y fris corintio essent tot inscripció romana. La Societat propietaria del terreno, ha cedit tots aquestos objectes á la Comissió Provincial de monuments históricbs y artístichs, pera que figurin en lo museo que s' está organisant en la capella de Santa Agueta.

Hem rebut l' agradable visita de nostre estimat company en la prempsa, *El Porvenir de la Industria*, notable revista setmanal dedicada á Ciencias, Industria, Agricultura y Comers que 's publica á Barcelona, dirigida per lo conegut inginyer industrial, D. Magí Lladós y Rius. No podem menos de recomanar sa lectura á las classes socials totas, en la seguretat de que á totas ha de ser profitosa la escullida col-lecció d' articles, sueltos, noticias, fórmulas y demés material que constantment publica la citada revista que, ho consignem ab orgull, es de las millors sino la primera que de la sua índole veu la llum pública en Espanya.

Coloboran en ella, ademés del Director, senyor Lladós, inginyers tan entesos com los senyors Manjarrés, Pascual, Vicuña, Foulon, Serra y altres; catedráticbs eminents, cada hú en la sua especialitat, com los Srs. Manjarrés (Joseph), Monforte, Roqué y Paganí, Lluch, Lopez Sancho y Yagüe; agricultors é industrials tan competents como los Srs. Castell de Pont, Jouve-Rey, etc., etc., per lo cual no es d' estranyar la merescuda justicia, y no favor, que 'l públich en general dispensa á *El Porvenir de la Industria* que, ademés de las bonas cualitats espressadas, se recomana també per la part tipográfica y per las hermosas láminas que molt so-

vint reparteix, representant máquinas, vistas de fábricas, etc., etc.

Agrahim verament la visita de tan distingit company.

Hem rebut de Buenos Aires lo primer número de un periódich satírich titolat: *El Sombrero de D. Adolfo.* Hi acompanyan dos magnífichs grabats. Tant en la part literaria com en la editorial se fa recomanable, per lo que li desitjem prosperitat.

S' ha estrenat en lo teatre Romea lo drama en tres actes, de D. Frederich Soler, *El cercado ajeno.* Aquesta producció, abundanta en bellesas literarias, se fa recomanar també per sas situacions d' efecte, la naturalitat de sos diálechs, lluyta de passions y l' interés sempre creixent fins arribar á l' última escena del drama. Lo públich escullit que á aquell teatre concorre aplaudeix cada nit l' obra del primer de nostres poetas dramátichs. Los senyors Fuentes y Parreño son los actors que millor entenen sos respectius papers.

S' han posat á la venta en dos bonichs volums, *Dou narracions*, aplech de novelas y cuentos, y *L' Avi*, cuadro dramátich; ab duas produccions de D. Joaquim Riera y Bertrán premiadas en lo certámen dels Jochs Florals d' enguany.

L' Avi representat últimament en un de nostres teatres alcansá un éxit brillantíssim la nit de son estreno.

Lo distingit arquitecto D. Joseph Oriol Mestres ha publicat la memoria que sobre *Las asociaciones, hermandades, gremios ó cofradías de constructores en general y principales obras que ejecutaron en el estrangero y en España y particularmente en Barcelona,* llegí en la sessió pública inaugural celebrada per la Academia de ciencias naturals y arts d' esta ciutat lo present any.

Recomaném aquest trevall plé d' erudició á nostres lectors; tot ell vessant d' amor patri en alt grau, nos revela una

Digitized by Google

vegada mes los coneixements que adornan al arquitecto de nostre Basílica catedral.

La *Biblioteca catalana il-lustrada* de D. Joaquim Vinardell ha comensat la publicació de una colecció de novelas degudas á la ploma del conegut y aplaudit escriptor D. Joseph Feliu y Codina. La primera de aquestas, titulada *La Dida*, está basada en lo drama de aquest nom de D. Frederich Soler, aquí pertany també lo prólech que precedeix á aquesta obra.

Las fins avuy anunciadas y que anirán sortint inmediatament son: *Lo Rector de Vallfogona*, *Los estudiants de Tortosa*, *La filla del marxant*, *Lo Bruch*, *Bória avall*, *Lo pou de Sant Gem y Un sainete de 'n Robreño.*

De aquestas, obras destinadas á popularisar la literatura catalana, nos anirém ocupant en la secció bibliográfica.

Se ha estrenat á l' Odeon la comedia d' espectacle en 3 actes, *La filla de Satanás*.

Lo diumenge 24 del passat, s' inaugurá á Mataró, lo establiment fabril, qu' han construit las Societats obreras cooperativas de Catalunya. Lo de que 'ns referim es de propietat de l'.*Obrera Mataronesa,* la qual ha establert ademés de la coperativa de consums y una escola, casino y biblioteca, anexas á l' edifici.

Molt notable es lo progrés verificat per l' indicada Associació, y ell marca als obrers lo verdader camí per millorar sa sort.

La acreditada casa de Verdaguer y Companyia ha publicat aqueix any, com los anteriors los calendaris, en sa materia sistema americá, que tant d' éxit han vingut obtenint.

Digitized by Google

Si la indicada casa no estigués acreditada tant per las publicacions tipográficas com per los treballs al cromo, li donarian fama merescuda la perfecció y bon gust ab que estan tirats los citats calendaris, que revesteixen una gran varietat de ricas y elegants formas, sent mes notable lo que conté en una sola plana tot lo calendari, en lo qual al entorn d' un simbólich temple egipci, están representadas totas las nacions del mon.

Be mereixen los esforsos dels Srs. Verdaguer y companyia un aplauso per part de tots los amants de l' art y de la producció nacional.

Nostres suscriptors nos dispensarán lo retart que ha hagut en la sortida d' aquest número y 'l que pugui haver en lo próxim, degut tot á la traslació de local de la imprenta de aquesta revista.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

J. Riera y Bertran.	Discurs de D. Víctor Balaguer.—Estudi..	421
Joaquim de Negre..	Algunas reflexions sobre l' article «Los bons hereus.»	428
Teodoro Creus..	Bosqueig históric.	431
J. Maluquer Viladot.	Guillem d' Alentorn.	439
A. S.	Un ball de cementiri.	446
X.	Correspondencia.	448
Damás Calvet.	Lo tretzé.	451
Emili Coca y Collado..	Eternitat de Amor.	453
E. Vidal Valenciano.	A la artista senyora Urban.	455
	Novas..	456

Estampa de La Renaxensa, Porta-Ferrisa, 18, baxos.

Digitized by Google

LA RENAXENSA

1.er de Desembre.

DISCURS DE D. VÍCTOR BALAGUER
Á LA ACADEMIA DE LA HISTORIA (*)

ESTUDI.

(CONTINUACIÓ.)

Ficsada la segona época histórica de nostra literatura (*época catalana* especialment dita,) lo Sr. Balaguer entra de plé á personificarla en la gegantina figura del rey Jaume 'l Conquistador, predestinat monarca qual vida omplí la meytat d' una centuria, y quals trascendentals obras omplen encare de goig inmens el cor dels catalans d' avuy, com omplirán lo dels nostres esdevenidors y de tota l' antiga pátria catalana.

Impossible m' es resistir al gust de copiar traduhidas las frases que 'l nou académich dedica á la descripció circunstanciada del gran rey.

«Noy encara, vesteix la cota de mallas y hostas comana; «ans de fets vint y cinch anys, ha conquistat regnes; per «ell naxen á la llum de la vida y de la civilisació cristiana «las Balears, Valencia y Murcia; guanya regnes y dominis «per' altres; reforma é instituheix sobre bases seculars «aquell célebre y virtuós *Concell de Cent*, senat barceloní «anomenat per escelencia 'l sabí, ab miras á tan alt que, «sense tenir facultat pera donar coronas, alguna vegada li «fou avinent provar que podia tráurelas; los prínceps cris-

(*) Llegit en 10 d' octubre de 1875.

«tians lo prenen per árbitre y jutge en llurs discordias; lo «Papa li otorga seti en sos concilis y 'l crida á sos consells; «es lo terror dels alarbs, als qui, segons la bella espressió de «la crónica, fa fúger ab la qua de son corcer de batalla; lo «Kan de Tartaria y 'l Sultan de Babilonía li rendexen ho- «menatje; lo segueix y 'l rodeja una cohort de sabis y de «trovadors; funda estudis y universitats á Lleyda, Montpe- «ller, Perpinyá, Valencia y Palma; com Céssar, es ensemps «soldat y escriptor, que ab sa espasa guanya regnes, y ab «sa ploma narra sas campanyas; intenta, encara que vana- «ment, tornar á axecar la nacionalitat del Mitjdia, caiguda «ab son pare en la batalla de Muret, mes crea, en cambi, la «nacionalitat catalana y ab ella una llengua qu' emplea en «sas correspondencias, en sas lleys, en sos tractats y en sas «obras literarias; es lo més prudent en los consells y 'l més «ardit en las batallas; s' asséu á las taulas dels mercaders «catalans y 'ls asocía á sos plans de grandesa y de conquis- «ta; discuteix en los parlaments ab els diputats; los pobles «l' anomenan just, las damas galan, los cavallers dadivós y «las llegendas sant; y pera que res falti al qu' es, á la vega- «da, cronista, rey y soldat, es lo primer entre 'ls capitans, «com es lo primer entre 'ls literats, que Dèu sembla haver «donat en tot la primacía á n' aquell home estraordinari, «cridat per alts destins á ésser lo vencedor de tot, llevat de «sas passions, y que, al morir, dexava escrita en son testa- «ment aquesta admirable frase qu' enclou tota la vida d' «aquell gran rey y tota la política d' aquell gran regnat: «*Dèu ama als reys que á llurs pobles aman.*»

Veus aquí la superba síntessis ab que D. Víctor Balaguer nos presenta al fill del rey *católich* y al pare del *gran* rey de Catalunya, confirmant la veritat histórica sobre 'l nou moviment literari de nostra pátria en la segona época. Ab un monarca com En Jaume I, la literatura catalana havia d' ésser revinguda, espléndida y grandiosa. Lo Rey Conquistador era l' épica imatge d' un poble, y may s' es vist que la imatge no corresponga á lo figurat, que la representació no estiga en armonía ab lo que representa. Per ço la segona época, qu' es la del «Consulat de la mar» y de tantas, tan famosas y tan originals «Ordinacions»; qu' es la época en que nostra industria, nostre comers y nostra política prenen vol d' áliga, debia ésser época de incompara-

Digitized by Google

ble grandesa literaria. Lo Rey Conquistador simbolisa no sóls las materials conquistas de territoris, sinó las més durables, que la inteligencia d' un poble ben encaminat porta á ditxós terme. Per ço la época segona es la época de la *Crónica* y del *Libre de la Sabiesa*, del mateix rey Jaume; d' En Desclot y d' En Muntaner y d' En Pere IV; la época de N' Eximenes, y de N' Arnau de Vilanova y d' En Ramon Lull, que ve á ésser entre 'ls sabis lo que 'l Rey Conquistador entre 'ls reys. Época d' or es, en efecte, aquella que, al costat de figuras tan grans com las anomenadas, nos retrau á un Johanot Martorell, l' autor del *Tirant lo Blanch*, posat als núvols per l' inmortal Cervantes; á un Ramon Vidal de Besalú, á un Marfre Ermengaut, autor del *Breviari d' amor*, hont, segons lo senyor Balaguer, Dante hagué de trobar la idea de sa *Divina Comedia;* y á un Vidal de Castellnoudary y á un Jaume Febrer y á tants altres preclars ingenis que no es possible recordar en aquest lloch. Per ço, en la segona época, En Lluis d' Aversó, ab son company En Jaume March instituheix á Barcelona l' Academia dels Jochs Florals (1) baix los auspicis del rey Joan I, l' *amador de la gentilesa*, heretant, més endavant, los successors d' est monarca sa protecció á tan bell y renomat institut (2).

Época d' or pot justament considerarse la segona, ja qu' en ella la literatura catalana 's caracterisa com las fesomías dels noys al ferse homes. Observémla, estudiémla, y per poch que ho fem, hem de quedar encisats davant d' aquell art sens art, d' aquella senzillesa gens afeminada, d' aquell espressar sóbriament lo sentit y pensat, d' aquell afany de lo real en la vida oposat á las febras d' una ima-

---

(1) En l' any 1393.—«Algú ha cregut (diu D. Antoni de Bofarull en sa erudita y llorejada obra « *La confederacion catalano-Aragonesa*») que la noticia d' haberse establert la Gaya Ciencia en la capital d' Aragó se refería á Zaragoza, mes axó 's deu sóls á lo que diu Ustanoz, autor del *Aganipe de cisnes aragoneses,* qui suposa en dita ciutat un certámen anterior al rey D. Joan I, no essent més que la lectura de poesias en llenguatje convencional de trovadors, recitadas per joglars en las festas de la coronació d' alguns reys, segons se pot veure en Muntaner y altres cronistas». (Nota; *p.* 89 *de la ob. cit.*)

(2) Consta que l' rey Martí *l' Humá* assenyalá una pensió anyal pera comprar joyas que debian donarse com premis als llorejats. *(Nota* 25 *del Discurs.)*

Digitized by Google

ginació natural ó artificialment eczaltada. Nostres historiadors tenen conciencia y nostres poetas tenen lo seny ben arrelat. Y es, certament, que la literatura, com la política, com las costums y com tot, porta á Catalunya «un sagell especial que senyala sa rectitut de conciencia, al mateix temps que son amor á la veritat y á la justicia.» Es que la rudesa de carácter, de que s' acusa als catalans, «pervé del sentiment de la dignitat y de la conciencia dels drets del home», com lo poch orientalisme vagarós de nostras lletras clássicas pervé del bon sentit humá que tendeix á agermanar lo que 's té ab lo que 's desitja, y que procura discernir lo qu' es veritat infecunda de lo qu' es font de idealitat y d' esperansas.

Lo tránzit de la segona á la tercera época, ó sia de la *catalana* á la *valentina* se singularisa per una munió de fets qu' es impossible oblidar.

Mort en 1810 lo rey Martí *L' Humá* (rey més plangut en sas desditxas que admirat en sos discursos, per més que, segons lo Sr. Balaguer, poden servir de model,) s' estingeix la nissaga dels comtes-reys de la casa de Barcelona y ab ella l' Academia de la Gaya Ciencia. Té lloch lo memorable Parlament de Casp, y es coronat rey En Ferrán d' Antequera. Esforsos vans ó poch menos que vans los del famós Marqués de Villena en pró de la restauració dels abatuts Jochs Florals, ab son esperit y forma d' avans, la literatura y la ciencia de Catalunya se troban més tart festejant y gloriejant al espedicionari de Italia, conquistador de Nápols, N' Anfós V, lo *magnánim* y 'l *sabi*. La ciutat italiana, mansió predilecta del monarca, es lo centre hont convergexen sabis com Panormita, Valla, Ferrán de Valencia y poetas tan inspirats com Jordi de sant Jordi, Andreu Febrer, Sors, Farrer, Torrellas y altres y altres, que no son aduladors servils d' un potentat, sinó companys, encara que humils, en aficions y glorias del mateix rey. Mes aquexa vida literaria, com si degués seguir la sort de la vida física del monarca, decau ab la vellesa d' aquest, sacrificant la galana tradició al escolasticisme convencional. Llavoras la inspiració catalana, tornada á sa patria, renasqué á Valencia ab lo geni d' Ausias March.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

(Acabará.)

Digitized by Google

DISCURS DE TEODOR AUBANEL,

PRESIDENT DELS JOCHS FLORALS CELEBRATS EN LA VILA DE FOURCALQUIER, PER LAS FESTAS DE NOSTRA SENYORA DE PROVENSA (11-12-13-14 DE SEPTEMBRE 1875.)

Monsenyors, *
Damas, Caballers:

Lo rossinyol parla de la primavera, la cigala del sol, lo grill de la lluna; de qué voleu que 'us parle un felibre, sino de la llengua provensal? Y es ben vist que no 's pot escullir un més bell assumpto de disertació en aquestas festas nacionals y en aquesta antigua, noble y avinenta ciutat de Fourcalquier, ahont los felibres vénen per primera vegada, y son rebuts ab tanta d' esplendidesa, de gracia y de bon cor, que ta hospitalitat, ó brava Fourcalquier, recorda 'ls mes bells temps de la mitjana edat.

O poble dels Alpes, poble valent y fer y lliure, dintre vostras valls assoleyadas, dins vostras selvas ombrívolas, sobre vostres cimals que frecuentan los isarts, amunt vers la néu y vers lo cel; vosaltres tots que parlau provensal, sabeu la gloria de vostra llengua, qu' es la gloria de vostres passats y vostra historia?...—Donchs bé, jó 'us la vull dir:

Aquest llenguatge fogós com vostre Durensa, magestuós com la montanya de Luro, dols com las ayguas del Largue, acolorit com lo vi de vostres ceps, calent com vostre sol; aquest llenguatge que 'us ha bressat sobre la falda de vostras mares, qu' encara parlan vostres llauradors y vostres pastors, lo han parlat los reys, los emperadors, los poetas y las mes bellas damas dels passats temps.

Mentres que las mes horribles calamitats, pestes, fams y guerras passaban per lo mòn, los trovadors, com los auce-

---

* Nostres senyors Forcade, arquebisbe d' Ais, Meirieu, bisbe de Digne, lo R. P. Eimound, abat de Sant Miquel de Ferigoulet.

Digitized by Google

llets dintre 'l fullatge volant de branca en branca, cantaban de castell en castell la esperansa y l' amor. Élls revivaban los pobles, perseguian los tirans, y domaban per la grac ia y 'l valor de sos cants las nacions salvatges que se destruian entre sí mateixas. Llavors en tota la Europa, despres del silenci del Baix Imperi, no hi hagué mes que una poesia; la poesia dels trovadors. Y Ricart Cor de Lleó, rey d' Anglaterra y Don Jaume 'l de Montpeller, rey de Aragó y de Mallorca, cantaban la mateixa cansó. Malgrat las congóixas y 'ls terratrémols, malgrat la tempesta, era un bell temps. A través del soroll de las armas y 'ls grans cops de espasa, sens parar la cantadissa provensal, com una viva alosa, pujaba envers lo cel. Llavors créyas en Déu, se créya en las damas!

Y en Reforciat de Fourcalquier, habent perdut á sa amiga Mabila de Riez, se feya monjo en las Illas d' Or, y—si 's ha de créurer á Joan Nostradamus—passá tota sa vida sens maymés obrir la boca. Y Albertet de Sisteron quedaba difunt á la nova de la mort de la Marquesa de Malespina. Y tant bon palaciá fóu n' Elias de Barjols que la primpcesa Garcendis, filla de 'n Guillém de Fourcalquier, lo prengué per trovador y 'l conduhí á son palau de Marsella. Y en Parasol de Sisteron, fill d' un metge de Joana de Nápols, componia cinch tragedias sobre la historia de la reyna Joana, y las oferia á en Climent VII, y tant li agradaren que 'l papa feu á en Parasol canonge de Sisteron.

Això durá cerca de doscents anys.

Bertran d' Allamanon y Ramon de Miravall, lluytant un jorn devant de la Cort d' Amor de Perefeu, sobre 'ls mérits de la llengua provensal, la sentencia donada fou que «jamay tants de senyors, de valents caballers y capitans eran sortits del costat del caball de Troya, com la Provensa ha criat poetas soberans.»

Arriba despres Simon de Montfort que tot ho aclapa; y per trescents anys la Provensa resta muda.

Belaud de la Belaudiere, un veritable poeta, un trovador de la bona soca, es lo primer que alsa la veu y anuncia la renaixensa. Despres, novament, passa un silenci de mes de dos sigles, durant los quins las Comedias de Brueys y 'ls Nouvé de Saboly nos guardan de llanguir y de desesperar.

Digitized by Google

Finalment en Pere Bellot repren la cansó comensada; véus aquí 'ls temps moderns. Al entorn de 'n Pere Bellot, com despres de la borrasca, la curruca y la marengue álsan lo cap y fan son piu, piu; de temps en temps un poeta provensal, bó ó dolent, llansa sa cobla en mitj de la multitut que á vegadas s' atura un moment pera escoltar y despres passa.

Certament hi hagué alguns homes de preu entre 'ls companys de 'n Bellot, entre élls un Désanat molt fecundo y en Gelu mólt violent; mes aquest últim, sobre tots, un verdader poeta de rássa.

Y ab tot los hi mancá alguna cosa á aquestos homes pera fer l' obra com se déu, pera enlayrar la llengua envilida, pera conquerir lo poble de mes á mes enfangat dintre d' un francés bastart. Axó que hi ha mancat, es la fé dins la patria provensal; lo que hi ha mancat, es l' art y lo bon gust.

Quant un temple está enrunat pera alsarlo novament, no 'n hi ha pas prou de recullir totas las runas, es precis además triar entre las runas lo márbre pur, y deixar dintre la pols, los palets y l' argamassa.

Per fortuna arriba despres lo Felibrisme.

Lo 21 de maig del any 1854, set jóves estaban reunits en lo castellet de Font-segugno, allá baix en lo Comtat, sobre la montanya de Castellnou de Gadagne. Vosaltres conexeu lo castellet de Font-segugno? Un niu de rossinyols perdut entre 'l fullatge. Certament un niu de rossinyols, car continuament los felibres hi venian á cantar, á la remor de las fontanas murmurantas, devant de aquesta font poética la gran roca róssa de Vaucluse. «Aquí es, com diu un prefaci del *Liame de Rasin*, hont foren aplaudits los primers cants de *Mireio*, hont Aubanel ha vist florir sa *Miongrano*, hont Crousillat feu gustar la mel de sa *Bresco*, que 'n Mathieu ha comensat sa *Farandoulo*, y que Tavan ha fet oir lo *dindin* de sa *eissado*.»

Los set joves Brunet y Pau Giera d' Avignó, Anselm Mathieu de Castellnou dels Papas, Mistral de Mayana, Roumanille de Sant-Roumié, Tavan de Gadagne, junt ab lo felibre que té 'l honor de parlarvos, tots abrusats per lo bell, tots embriachs del amor de la Provensa, en una sessió memorable fundaren lo Felibrisme, y tiraren lo plan del primer Almanach.

Digitized by Google

Habem fet camí, despres, un gloriós camí!

Ja envers 1847, Roumanille habia publicat *Li Margarideto*, y lo marqués de la Faro-Alés *Las Castagnados*. Mes veus aquí lo mes gran succés literari de nostra renaixensa; Mistral nos dona *Mireio*, y obra d' un mateix cop al provensal las portas de Paris y de l' Academia. Ah! fou un bell jorn aquell triunfo, y tot lo qué tenia una gota de sanch provensal en las venas va sentir la fèbre en lo cor! Los francesos nos miraban espantats, y 'ls mes testaruts, transportats per la gracia y pel resplandor de *Mireio*, foren prompte sos mes ardents alabadors!

Despres vingué *La Miougrano entre-duberto*, d' Aubanel, *La Farandoulo*, d' Anselm Mathieu, *La Bresco* de Crousillat, *la Rampelado*, de Roumieux, *li Parpaioun blu*, d' un Irlandés, Carles-Guillem Bonaparte Wyse; no 's pot parlar de tots. Y novament Mistral nos doná una epopeya ahont l' ánima de la Provensa estremeix y canta, nos doná *Calendau*, aquest germá de llet y de géni de *Mireio*.

Sembla que la lletania fa goig? é, responeu, hont trobareu una literatura que ab tants pochs anys haja produhit tantas obras viventas, enlayradas, completas,—diguemho, perque aixó es veritat,—tantas obras mestres! Y mentrestant queda encara 'l pervindre! Aquesta potenta terra de Provensa cria de continuo la bellesa y la poesia: y encara hi há la cullita del any que vé. Miréu si es magnífica.

Aquí esta desde luego *Lis Isclo d' or*, de Mistral, un llibre paradisíach hont fará bé de tancar son pensament tot fantasiant ab lo Capdill. Despres lo poema dels *Charbonniers*, primera y gran obra del valent Felix Gras, ja un mestre! Despres las poesias d' Alfons Tavan, *Amour et pleurs*, diamants encastats en l' or fí.

Entretemps, se ha fet una bellugadissa admirable. Lo Congrés d' Arles (1851), lo Congrés d' Aix (1852) contan las forsas vivas de la nació: tots s' aixecan; los pobles provensals se conmouhen com un mar que bull, sota l' ardent sol felibrench. Y del estranger bufa una simpatía germanívola. Los sabis finlandesos, scandinavos y americans vénen de part dels séus goberns á estudiar la llengua provensal; l' Italia y l' Alemanya envian sos poetas á buscar las obras dels felibres. Y en Mistral marxa y conquista l' Espanya; y la Societat de Llenguas Romanas que brilla á Llenguadoc, fa la descoberta del poble Engadin!

Digitized by Google

Brau poble Engadin! Son un grapat perduts allí dintre 'ls Alps Grisons, en mitj del dur parlar tudesch; mes com una rosa entre 'ls esbarzers, com un lliri entre las ortigas, sa llengua floreix, sa llengua germana de la provensal, qu' ells guardan ab un amor, ab un orgull que 'ns deu servir d' exemple! Ténen tots sos llibres, desde aquells dels infans hasta 'ls dels mes lletrats, despres del B-A-BA fins áls grans diccionaris, desde 'ls llibres d' iglesia á las obras de ciencia y de poesia. Y á Fransa, en nostre Mijorn, si volem recordar á nostres fills un xich lo provensal, sempre 'ls homes del Nort se hi vénen á posar de per mitj!

Escoltau, ó gobernants, mestres d' escola y mestres dels homes!... (Senyors, no parlo pas per vosaltres, que ab tanta galaneria y bona voluntat preneu part en nostra festa de familia, y li donau una importancia que 'ns omple de regoneixement. No va pas ab vosaltres lo que vaig á dir. Ah! si tots fóssen com vosaltres!...) Escoltau, ó gobernants y esmenteu bé que per molt alts y poderosos que siáu, la llengua provensal está ben pel dessobre vostre! Esmenteu bé que nosaltres som un gran poble y que ja no es mes temps de despreciarnos! Trenta departaments parlan nostra llengua; de un mar al altre mar, desde 'ls Pirineus als Alpes, desde 'ls arenals de la Crau fins á las planurias del Llemosí, lo mateix amor fa bátrer nostre pit, lo amor de la terra nadiuha y del parlar matern. Esmenteu que millor deturarian lo mistral quan bufa y la Durensa quan se desborda, que á la llengua provensal en sos triunfos; penséu que vosaltres seréu cabussats fará llarch temps, y encara 'l provensal sempre jove parlará de vosaltres ab pietat!

Vosaltres teniu por, tal vegada, ó administradors, vosaltres teniu por de aquest fantasma que 'ls nécis ó 'ls dolents fan passar de temps en temps devant de vostres ulls enlluernats. Vosaltres teniu por, sembla, de que nosaltres siguém *separatistas?*... Nosaltres *separatistas?* Deteníuvos, la acusació me faria riurer sino 'm fes extremir.

No! Los Provensals—es precís encara l' afirmarho—son de la gran Fransa, y ne serán sempre! y perque nosaltres la amem, la adorém, aquesta Fransa benehida, tal com los sigles y Déu l' han feta, volém que, recordantse de sos antecessors y de son passat de gloria, lo Bretó parle librement

Digitized by Google

la llengua bretona, lo Basch la llengua basca y 'l Provensal la provensala.

Y quín mal hi ha, vejám ? y ahont es lo perill ?

Dessota 'l sol y la rosada, sota la boyra y 'ls núbols, sota lo gel y la neu, Dèu sembra la grana y fa esclatar la flor que convé á tota terra.

Aixis passa ab lo llenguatge. Persó es que tota nació té sa llengua mare ; persó es que contra tots y contra tot nosaltres volém mantenir la nostra, verament feta pera nostra mar tan blava, nostre cel tan clar y blavench, nostras pinedas bronsejadas y nostres platejats oliverars.

La mantindrém, la sola llengua que expressa tal com sentim, com nos apunta lo cor, nostres amors y nostres ódis, nostres tendresas y nostres rencors, la bellesa de nostras fillas y la fieresa de nostre jovent !

Véus aquí l' idea felibrenca; véus aquí l' obra del Felibrisme.—No es superva, grandiosa ?—Ajudéunosla á cumplir.

Vosaltres me direu tal vegada que no es concedit á tothom lo ser felibre. Si voleu dir felibre felibrejant, aquells que fan poemas y cansons, jo 'us respondré: no, certament!

Y ja qu' estich sobre aquest punt, deixéume donar un concell á alguns que creyent fer versos provensals, en lloch del ví pur de la poesia qu' enlayra y qu' embriaga divinament, no 'ns donan mes que ví abominable que fa esgarrifar! O fabricants de malvats versos pensats en francés, que no ténen mes de provensal que la vestidura, tan desfigurada y desconeguda está la llengua, anen millor á portar pedras á Ganagobia, per que lo que sobre tot us manca es l' amor de la patria. Si estimesseu vostra llengua li tindriau respecte y 'n farian vostre estudi.

Mes vosaltres á qui tant solament 'us manca l' art de fer lo vers ; vosaltres que, sino teniu l' ingeni, teniu l' amor y voluntat, no 'us entristiu pas y no resteu inmóvils sobre un camí que no es pas lo vostre. Si las portas d' or de la poesia se us quedan tancadas, las portas d' argent de la prosa us son obertas. Allí hi ha també una bella tasca, hi ha una noble empresa. Lo poeta, axó es la flor; ella no esclata mes que quan Déu vol! Mes tots podem escriurer en prosa. Despres de Homero vé Tucídides; y penseu vosaltres que no es pas

Digitized by Google

honrós d' esser Tucídides? y amés una llengua, una literatura, pera esser complerta, no pot pas tenir solament lo llenguatge dels versos. Això seria com sí, per víurer, l' home no tingués mes que perdius rostidas: vindria prompte l' enuig y lo disgust; lo pa també es necessari.

A la obra, donchs, vosaltres tots que teniu la ploma ben trempada y lo cor provensal! Conteu la nostra historia, encara per á escriurer en nostra llengua; parleu de la patria, parleu de la llar: pinteu nostres paisatges tant variats; descrigueu los usos y costums dels passats, las festas y las alegrias de vostras encontradas, las torras de vostras vilas y l' iglesia hont foreu batejats. La obra es llarga, y pera dir tot això la llengua hermosa. Mireu lo succés de avuy dia: aqueixas remarcables memorias y noticias sobre las capellas y lo culto de la Santa Verge á Provensa. No 's pot véurer res mes ben fet, mes atractívol, mes delicadament escrit. Aqueixos traballs en prosa, quina promesa mes magnífica pera l' esdevenir! Aném, no som pas morts encara! y la llengua provensal mólt menos, malgrat que 'ls sabiondos y 'ls tontos la maten en los periódichs, deu ó dotze vegadas al any! Aném! los homes de valer, veníu ab nosaltres! A tots es dat de amar á sa mare, á tot provensal es dat lo esser felibre!

Aquell á qui la sanch s' exalta al recort de nostre passat plé de desgracias y de gloria, aquell que sap los noms de nostres sants y de nostres reys, aquell que sap la vida de nostres grans homes, aquell que te fret de por devant l' obra de Puget, que plora ab Arnau Daniel, que s' estremeix ab las batallas de Forbin y de Suffren, aquell que la flama provensal li crema y que 'l amor nacional l' abrusa, aquell —qualsevol que sia—jo 'l proclamo ben altament felibre, veritablement felibre! Felibre sobre la pedra ó sobre 'l marbre, felibre sobre la lira ó sobre l' arquet, felibre en las profunditats de la ciencia ó en la gobernació dels pobles, felibre de tot género, vessant en lo desbordament de s' ánima, als ulls fascinats de tots, la bellesa, lo amor, la grandesa de la nació!

Y sabeu una de nostras forsas y lo misteri de la jovenesa y de la vitalitat de la llengua? Es que tenim la fé! La fé en la patria de assi baix com en aquella d' allá amunt! Encara entre 'ls provensals una filosofia desoladora y caduque-

Digitized by Google

janta no ho ha pas xafat tot; nosaltres fiels á la fé dels pares, creyém en Santas Marias, en Sant Brancai, creyém en Sant Gens, en Sant Donat, en la Santa Verge, nosaltres creyém en Dèu, y nostra literatura eleva y aconsola. No hi ha res gran sense la religió ; sens ella res de durable !

O Fourcalquier, tú 'n donas un exemple avuy digne de remembransa ! Despres de llarchs traballs, despres d' esforsos cada dia mes valents, despres de sacrificis cada jorn mes meritoris, tu has finalment acabat ta obra y alsat un monument que será sempre més ta honor y ta alegria. Amunt, sobre lo rocám, sobre las vellas parets esfondradas de Guillem y de Roubaud, tu has bastit una capella á Nostra Senyora de Provensa. Si ta vila ha perdut la corona de perlas de sos Comtes, te avuy la corona estrellada de la Verge. Y pera celebrar un tant gran y ditxós eveniment, has convidat als prosadors y als poetas. Als uns los hi has demanat un cant d' alegria y d' entussiasme, als altres una inscripció lapidaria que diga á las generacions lo que s' fet per la gloria de la Provensa y de la Verge.

Y tots habem vingut ab gran préssa, hem vingut los felibres, amichs de lo bó y de lo bell, á posar piament sobre 'l frontó de vostre temple una inscripció provensal.

Imitém tots á Fourcalquier! Per l' amor, per la gloria de la Provensa y de son dols parlar, que no 'n hi ha pas prou de la llengua escrita en los llibres ; escriguemla sobre 'l bronzo y lo marbre. Que per tot en nostre estimat pais, en memoria dels fets remarcables, una ma filial posi una pedra en llegua provensal, que será lo testimoni, á través dels anys que 's descapdellan tant depréssa, del noble amor que res arrancará jamay de nostras ánimas !

Y ademés veurém axis sempre viva y forta nostra llengua ; y recórdat bé, ó poble de Provensa, de axò que ha dit lo gran felibre :

Qui té sa llengua, té la clau
que de cadenas lo deslliure !

(Traduhit del provensal.)

E. C. Girbal.

PLAGIS Y COINCIDENCIAS

Fa alguns dias insertá *El Globo* de Madrid un article en que un quidam d' antecedents literaris ignorats, per aquí al menos, ab la poch caritativa idea, ó mes ben dit, ab la ridícula idea de deprimir la personalitat literaria de don Ramon de Campoamor, se entretenía en fer notar la paritat d' alguns fragments de duas ó tres de sas composicions ab altres de obras anteriors del francés Victor Hugo; de lo qual, y aplicant 'la máxima de *post hoc, ergo propter hoc,* deduhia com á lógica derivació la existencia de un llas de directa paternitat dels segons respecte dels primers, y per consegüent, la nota ofensiva de plagiari per al insigne poeta castellá. Mes no 's crega 'l lector qne 's tractés de atacarlo en lo que, de existir, haguera pogut ser, parcialment al menos, causa bastant de semblant derivació; es á dir, que 'ls plagis ó suposats plagis fossen, ja que no en lo pensament capital d' aquellas produccions ó en la fórmula general de sa esposició, en alguns de sos components mes culminants al menos; no; se tractava unicament de lleugers detalls, de oracions, á voltas incidentals, en tot un poema, de un vers de vuyt sílabas en tot un drama, de identitats, en una paraula, tan nimias, tant insignificants, que á haverhi paciencia y á ser la tasca menos estéril, se descubririan á cada pas fins en aquellas obras mes capdalts que la autoritat de cosa judicada ha elevat á la altura de obras mestras del enteniment humá.

Aquest article produhí certa sensació en los círcols literaris de Madrid, pero sensació no com probablement esperava l' autor de tant inocentment maliciós travall, sino aquella sensació que fa esplotar en despreci contra l' ofensor y enalteix la gloria del ofés. Campoamor ha surtit d' aquesta ridícula prova á que algun *krausista* rabiós lo volgué subjectar, mes gran, si cab, que avans, ab una confirmació de sa válua literaria, ab aquell increment de respecte que senten los cors nobles per lo veritable valor

Digitized by Google

quan la mesquina maledicencia vol ferlo víctima de sos darts.

No li faltá 'l correctiu á tant *erudita* ploma; *El Globo* mateix, en un article saturat de espontaneitat y vessant en justa indignació, suscrit per en Joseph Fernandez Bremon, li infligí 'l cástich condigne, séria fregada d' orellas que no pahirá facilment lo buscador de coincidencias. En una tirada de observacions atinadíssimas contesta á la pregunta que ell mateix se dirigeix y es tema de son article, sobre hont acaba la coincidencia y comensa 'l plagi, lo qual lo du per via pendent á la qüestió concreta, que es ocasió d' una justíssima apología del autor de las *Doloras*.

Reasumim aquellas consideracions. La lectura en general, y mes especialment la d' aquellas obras que per la índole especial que ja en la forma, ja en la substancia revesteixen, responen mes y consonan ajustadament ab las aficcions del lector, deixa en aquest un caudal d' impresions que, assimiladas y classificadas per la inteligencia, entran á formar part integrant del patrimoni propi y son factors que en lo successiu, y en la generació d' obras originals, han d' intervenir en proporció no escassa. Si entre mitj d' aquesta série d' ideas y de pensaments que son l' urdit y la trama d' un llibre, n' apareix un que ó per l' acert en la invenció, ó per l' acert en la esposició, sobressurt y 's fa notable sobre 'ls demés, llavoras, la atenció estraordinaria de que es objecte, la reiteració de sa lectura, lo travall reflexiu que sobre ell se fá, son part á que 's fixe profundament en la retina intelectual, á que 's grabe en ella ab ratllas que la ma del temps no ha de poguer fer desapareixe.

Lo accidental en una obra es l' autor: lo pensament es bo ó es dolent en sí mateix é independentment d' aquell, y la memoria, enemiga de retencions inútils, y mes inútils per lo impossibles, no alcansa mes que á conservar lo substancial, que son los pensaments, ideas, imátges y formas esteriors mes escullidas: lo temps, la meditació sobre nous temas, lecturas de género diferent, esborran las circunstancias accidentals, fan, si cab, oblidar la possessió del nou tresor, fins que ve la ocasió en que la inteligencia propia entra en moviment, y llavoras, com á elements propis, que propis los ha fet lo travall d' assimilació anterior, apareixen aquellas ideas, aquellas concepcions, ab tot lo

Digitized by Google

brill, ab tot lo resplandor de sa vitalitat robusta, y s' imposan y surten al esterior per á reviure en un medi diferent del d'hont foren extretas, en lo medi que ha senyalat á sas lucubracions l' últim escriptor.

Tal es en síntessis la argumentació d' en Fernandez Bremon, síntessis que si no dona idea, tal com la hem feta, de la galanura de la esposició, la dona al menos de la veritat del tema, veritat filla de la observació y rabejada en las fonts del sentit comú.

Nosaltres no tant sols la admetèm com á tal, sino que á mes, y entrant en un órdre de consideracions á que no toca l' ilustrat escriptor, potser per supérfluo, potser per las limitadas dimensions á que degué cenyir son travall, nos permeterèm ferhi una adició, ó mes ben dit, una nova observació —no segurament la única possible— que 'ns suggeri la lectura del mateix. Y aixís dirém, que no tant sols poden ser inocents é inimputables aqueixas coincidencias d' un autor ab altre autor anterior per aquell estudiat, sino que son possibles y per lo mateix que existeixen, las coincidencias d' un autor ab altre autor ni d' ell conegut per una superficial lectura.

Procurarèm ser breus.

Los límits de la humana inteligencia, en sas manifestacions esteriors sobre tot, son, com diu Fernandez Bremon, mes restringits de lo que á primera vista sembla. La naturalesa física, intelectual y moral es en la successió dels instants una reproducció idéntica de ella mateixa, y aixís com las formas materials tenen, enclosas com están dins d' una unitat imperiosa, una varietat molt limitada, limitada fins en las desviacions y monstruositats; aixís las facultats intelectuals, idénticas substancialment en la diversitat d' agents intelectuals, s' identifican també molt sovint en lo concepte de manifestació. Una mateixa idea pot esser y es concebuda per molts en un sol moment dat y en molts moments distints: causas iguals en igualtat de circunstancias produheixen efectes iguals, y aquesta lley de la materia, com tantas altras, regeix també en l' imperi de la inteligencia, salvas las diferencias d' aplicació que s' originan en la diversitat existent entre lo inconscient y lo conscient, entre l' esperit y la materia, entre la activitat cega y la activitat libérrima,

Digitized by Google

La simultaneitat de concepcions iguals en diferents agents, es, donchs, innegable, en teoría y en práctica; basta enunciarla per á admétrerla. Ara, ¿la identitat en la exposició del concepte es sempre y necessariament intencionada, estudiada? En una paraula: ¿es de presumir lo plagi quan dos autors coincideixen en la idea y en la forma, com sembla á primera vista á una crítica lleugera ó malévola? ¿Es susceptible de esplicació satisfactoria semblant identitat quan apareix entre dos autors que 'l posterior no conegue al anterior?

Si es limitat, com hem dit, lo camp de la concepció intelectual, molt mes, infinitament mes ho ha d' esser y ho es lo de la esposició; si es limitat l' horisont de la idea, molt mes, infinitament mes ho ha d' esser y ho es en realitat lo de la forma. Cada cosa té son nom propi, privatiu, esclusiu: lo pa, com dihem aquí, es sempra pa, lo vi es sempre vi. En l' ordre dels pensaments succeheix altre tant. Un judici, un pensament, una imátge té, diguemho axís, un nom seu especial, que la diferencía de totas las demés, que espressa just, ni mes ni menos, lo que ella es, lo que ella representa: podrán dárseli mil formas, podrán trovarse mil maneras de vestirla, sempre n' hi haurá una que las sobrepujará á totas en graficisme, en oportunitat, en claretat alhora que en concisió. Un compost de farina y llevat, may dará del pa una idea tant justa com lo mot, pa; axís lo pensament, axís lo judici, axís la imátge. Adquirir aquesta rectitut de esposició es lo blanch dels escriptors: tenirla es ser una notabilitat en regla.

Ara bé: admesa, y com á molt general, la identitat no buscada del pensament en dos autors distints; ¿es gayre estranya la identitat dels mateixos en la manera de vestirlo? Y si 'ls dos son escriptors notabilíssims, si 'ls dos se distingeixen per haver adquirit aquella difícil facilitat d' espressarse, y si 'ls dos acertan regularment en trovar la forma gráfica, ¿mereixerá 'l posterior lo nom de plagiari? ¿será un plagi la coincidencia? Partim de la base de que l' un no conegue las obras del altre y, donchs, la resposta no es dubtosa. Aquella coincidencia, en contes de ser un demérit, es un mérit rellevant, es una prova del talent del un y del talent del altre. Si pogués ser esperimentada, la realitat vindria á comprobar aquesta observació. No es plagi, donchs, tot lo que ho sembla.

Digitized by Google

Com á regla de crítica per á resoldre entre 'l plagi y la coincidencia, no hem de fer sino seguir la que indica 'l mateix Fernandez Bremon. Quan un autor ha dat provas de saber serho, de saber ser original aixís concebint com espressant, quan la quantitat y la qualitat de sos pensaments acusan una forsa creadora que pot martxar sense caminadors, guardemnos d' acullir aixís com aixís la idea de plagi. Si aquest autor escriu com impel-lit per la conciencia d' una missió assignada á son talent y no es d' aquells que posan sa ploma á rédit y passan per tot, fins per la abnegació del amor propi d' autor, ab tal de lograr que 'l rédit puje, creguem menos encara en lo plagi.

Ramon de Campoamor está massa per amunt per á que li arriven aquestos trets mesquins, aquestas fletxas espuntadas: las ratas no han de enrunar lo monument de sa gloria de poeta: la pedreta que fan caure rosegant, en contes de ferlo vacilar ab sa cayguda, las esclafa á ellas.

J. Sardá.

Barcelona 30 Novembre 1875.

Digitized by Google

BOSQUEIG HISTÓRICH

DE LA PART QUE PRENGUÉREN EN LA LLUYTA GENERAL CONTRA LO FEUDALISME, EN LOS SEGLES XIII, XIV Y XV, LOS HOMENS Y UNIVERSITATS DE GELTRÚ, CUBELLAS Y VILANOVA.

(Acabament.)

—«Plau al Sr. Rey, no perjudicantse en res que ell y sos «predecessors acostumaban y han acostumat de haber y «rebrer en las ditas Vila y Castells, ans be reben y hagen «en aquells tot ço que en les altres Vila é Castells real del «Principat de Cathalunya han acostumat haber y rebrer.

«Item: per mes assegurar las ditas universitats de Vila«nova y Castell de Cubelles y Geltrú de no esser per nin«gun temps separadas de la Corona real, se soplica al dit «Sr. Rey, que ell ni los seus successors no donássen á feu «honrat ó altra possessió, per titol de venda, erecció de «Ducat ó Comptat, ó de qualsevol altre dignitat, encara «que fos per intitolar ó heretar Primogénit ó altre fill, ó do«tar fillas ni constituir en Cambra á la Sra. Reyna, ni en «qualsevol altre manera.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: per major estabilitat de coses damunt dites, se «soplica al dit Sr. Rey fos tingut per traidor qualsevol com«prador ó en altre qualsevol titol acquisidor de les dites «universitats ó altres de ellas, ó una, ó altre de les coses «que fossen de pertenencia de aquellas: Y en cas que re«querits de paraula ó en escrits per part de dites universi«tats no desistissen de llurs pretensions, tornant la cosa en «son pristíno estat, fossen los tals castigats en pena de «açots y foragitats dels dominis del Sr. Rey y sos successors, «perdent lo preu ó altre cualsevol cosa ne haguessen donat, «adquirintho les dites universitats.

—«Plau al Sr. Rey.

Digitized by Google

«Item: soplicáren al dit Sr. Rey se dignás estatuir per «ell y sos successors, que si per algun temps fos fet lo con«trari de les coses sobredites y dins lo termini de trenta «dias apres que per part de dita universitat seria estat su«plicat al dit Sr. Rey ó á sos successors, no haurá revocat «y anulat tot çó y quant seria fet al contrári del demunt «dit, se reputas ipso facto per nullo y de ninguna força y «valor, y que en tal cás, ara per les hores, fos feta per ell y «sos successors perpétuament concessió y donació á les dit«tes Vilas y Castells, Quadras, Termens, territoris y demes «coses sobre especificades y de quiscuna de ellas á la uni«versitat y singulars, presents y esdevenidors de la ciutat. «Y als Concellers y Concell de aquella en nom de dita uni«versitat axi, y de tal manera, que la dita ciutat en lo dit «cas tinga y parehesca perpétuament les dites Vilas y Cas«tells, Quadras y demes de aquells, podent prestar sagra«ment y homenatge als Concellers en nom de la dita uni«versitat, tenintlos en dit cas per verdaders y llegítims é «inmediats Srs., podent de sa propia autoritat pendrer pos«sessió de les dites Vilas y Castells y demes coses sobredi«tes, sens que tampoch per ningun temps la dita ciutat de «Barcelona puga fer alienació de la dita Vila y Castells ni «de cosa alguna de les sobredites.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: que en cas de venda, ó altre especie de alienació, «se dignas en obligar y encarregar, co assignar, á las ditas «universitats y singulars los dits 12.000 florins, en y sobre «les dites Vilas, Castells y Quadras, feu, alous, termens, «territoris, jurisdiccions, rendas, fruits y emoluments. De «tal manera que la dita ciutat y sos Concellers donen y pa«guen á les dites universitats la meytat quiscun any de las «rendas, emoluments, fruits, y demes coses en ajuda dels «dits 12.000 florins, fins que sien integrament pagats.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: que dit Sr. Rey en las primeras corts hagués de «Llohar y aprobar les coses en lo present privilegi con«tengudes.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: que se dignas aprobar que les dites universitats «son *membre é carrer de la ciutat de Barcelona*, y que en con«secuencia en las mateixas confirmacions per ell y sos suc-

«cessors fetas y fahedoras dels privilegis, llibertats, con-
«cessions y bons usos de la dita ciutat de Barcelona, sien
«entesos y compresos tots los privilegis, Llibertats y bons
«usos de les dites universitats especialment lo present pri-
«vilegi.

—«Plau al Sr. Rey, sí, et pro ut melius usi fuerunt.

«Item: que se servis tornarlos en possessió, no sols de
«que lo Batlle de Vilanova y Cubelles exercesca tota juris-
«dicció en lo Castell y terme de la Geltrú, sino també de
«rebrer y haber la ciutat integrament dels emoluments y
«altres drets de la dita Batllia en virtut de la compra que
«dites universitats de Vilanova y Castell de Cubelles féren
«de la jurisdicció alta y baixa, civil y criminal, mer y mixt
«Imperi y altra cualsevol del dit Castell y terme de la
«Geltrú.

—«Plau al Sr. Rey, que la jurisdicció del lloch de la Gel-
«trú sia regida y exercida per lo Batlle de Vilanova, y si
«carta hi ha, aquella exhibida proveirá de justicia sobre les
«coses en lo capítol contengudes.

«Item: que sens derogació de llurs privilegis pugan cada
«any lo dia de any nou fer elecció de cuatre jurats y deu
«concellers per rejir les dites universitats, axi com antes
«se acostumaba en la vigilia de N.ª S.ª de Febrer.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: que per poder millor soportar los cárrechs á que
«dites universitats eran obligades, se servís donarlos lli-
«cencia per gran temps de fer imposicions sobre pa, ví,
«carn, peix, y cualsevols altres bens y coses, podentlos
«llevar, creixer, y aumentar tantes vegades com los apa-
«reixerá.

—«Lo Sr. Rey otorgá las imposicions á 25 anys» cullido-
«ras en la forma que cullian en los altres llochs del Princi
«pat de Cathalunya, donantne compte al Batlle General de
«tres en tres anys.

«Item: que per espay de vint anys se dignás donarlos tots
«y qualsevols emoluments, fruits, y esdeveniments de les
«dites Vilas, Castells, Quadros, térmens, territoris y encar-
«regue fos en la Batllia de aquells.

—«Plau al Sr. Rey á deu anys de la meytat dels emo-
«luments.

«Item: pera que pugan esser mes prestament quitis dels

Digitized by Google

«12.000 florins, los donas llicencia de imposarse redelme, «dotsé, quinsé, ó altre major ó menor dret sobre esplets y «fruits y tambe sobre altres bens llurs per lo temps de vint «anys, en los quals redelme ó altres drets hajen de contri- «buir axi los poblats dins les Viles, Castells, Quadres, Ter- «mens, territoris, com los terratinents.

—«Plau al Sr. Rey, tant per constitucions de Cathalunya «é per Justicia ferse puga, é que si abans dels dits vint «anys cessássen los cárrechs y necessitats, que céssen los «dits dotsé y quinsé.

«Item; que se dignás ferlos remissió de tots crims y penas «civils y criminals que haguessen comés.

—«Plau al Sr. Rey, salvo interés de part privada.

«Item: que se dignás fer contribuir á la universitat de «Castell de la Geltrú en la part á ells tocant á pagar per «rahó dels dits 12.000 florins.

—«Lo Sr. Rey fará taxar per lo Batlle General de Catha- «lunya la part haurá de pagar la universitat de la Geltrú.

«Item: que se dignás ferlos restituir las penyoras que lo «noble Garau Alemany de Cervelló los habia pres per no «haberli volgut prestar lo sagrament y homenatge.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: suplicáren que dels dits capítols y de quiscun de «ells fóssen fetas cartas públicas y despatxades ab les de- «gudes solemnitats.

—«Plau al Sr. Rey.

«Item: li suplicáren se dignás ratificar y confirmar á les «dites universitats tots los privilegis y franqueses y altres «qualsevols gracias y bons usos que sos predecessors ha- «guessen otorgat á les dites universitats.

—«Plau al Sr. Rey».

«La declaració otorgada per lo mateix D. Nanfos, consis- «teix en que, habentli representat per part de las universi- «tats de Vilanova y dels Castells de Cubellas y de la Geltrú «haberhi algunas personas refusaban pagar lo nou dret se «habian imposat sobre fruits de pa, ví y altres coses á efec- «te de pagar, no sols aquells 12.000 florins de or de Aragó «que habian servit per la reducció á la Real Corona de la «dita Vila y Castells, sino també molts altres deutes y pen- «sions de censals á que la dita universitat y Castells esta- «ban en obligació, ab lo motiu de que les dites persones ja

Digitized by Google

«habitaban en altre part, essent axi que tenian terras y sas «heretats en los dits térmes y habian habitat en aquells.

«Statuhí dit Sr. Rey y ordená y als homens de dita uni«versitat y Castells durant son beneplácit concedí, que «ningun de qualsevol estat, grau ó condició fos, que refu«sas contribuir en lo dit dret, se atrevís de les hores en «avant posar, ni enviar verema ni vi dins la dita vila de «Vilanova, y Castells sobredits ó dins las casas ó cabanas «dels termes de aquells, sots pena de haber de deixar lo vi «y verema y dels animals que ho portarian. Y ultra cay«gues tambe en la pena de cent florins de or de Aragó per «cada vegada faria lo contrari, la mitat de la cual pena «habia de esser aplicada al dit Sr. Rey y la altra mitat per «la Universitat».

En lo regnat de D. Joan segon, á pesar de la llohació, aprobació, ratificació y confirmació fetas en Barcelona als cuatre mesos de haber pujat al trono per mort de son germá Nanfos, ó sia als 29 de Novembre de 1458, de tots los privilegis concedits per sos antecessors á las universitats dels Castells de Cubellas, Geltrú y Vilanova y autorisadas per Anton Hogueras protonotari del Sr. Rey; las continuas lluytas de tan agitat período, en Cathalunya y ab Aragó y Fransa, en que tan principal part tinguéren las persecucions dirigidas contra lo malhaurat Príncep de Viana, donáren ocasió á que fossen novament separadas de la Corona aquellas universitats, si be tornaren á son domini dos mesos escassos avans de morir lo dit Rey.

De aquí en avant, lo predomini cada dia creixent de las municipalitats y la disminució consegüent de la preponderancia feudal, establerta y desllindada com quedá pera la elecció de consellers y jurats la formació de las tres mans, de las cuals restaba exclosa la noblesa, llevá á la lluyta fins allí sostenguda entre Senyors y vassalls molta part de son interés é importancia.

De llavors en avant, ja mes que afectant las personas, afectaban los interessos los drets que conservaban los Srs. feudals, cada volta també mes anullats y eclipsats devant la cada dia major extensió del poder real, á mes de las causas fins aquí esplicadas, deguda al engrandiment de los territoris sobre que dominaban, per la succesiva agregasió de los diferents estats que constituian la Espanya de

Digitized by Google

la Etat mitjana, y la centralisació en pocas mans de un poder en son principi espargit en munió de ellas, moltas vegadas mes débils que alguns de sos mateixos feudataris, als cuals, per lo tant, podian dificilment reprimir y subjouar.

Mas no per això, ni en aquest terreno tampoch deixáren de lluytar y fer los homens de Vilanova, Cubellas y Geltrú los majors esforsos pera emanciparse del tot del domini senyorial, encare que aixís restringit. Aixís veyem que en 1537 sostenguéren una qüestió ab D. Bernat de Avinyó, carlá menor del Castell de Cabellas, que termená ab sentencia arbitral que declará sens dret á aquell á lo exercici de jurisdicció alguna en Cubellas y Vilanova; y que debia vendrer á aquestas universitats, com ho feu, tots y cualsevols drets y accions que pogués pretendre sobre las mateixas, exceptat los delmes y drets allodials y dominicals. Aixís veyem també que en 1576 compran las universitats de Vilanova, Cubellas y Geltrú á César Sanjust, carlá menor de lo castell de aquest últim nom, per lo preu de 6.000 lliuras perpétuament lo dit castell y son terme ab tots los homens, donas, censos, fruit, redits, prédis, terras y possessions ab tots y qualsevols drets del Castell, Quistia y altres qualsevols sien que lo venedor tenia y posseia, en poder del notari de Barcelona, Pere Talamanca. Y veyem finalment, que en 1577 las mateixas universitats compran tambe á D. Lluis de Icart, hereu de la sua mare D.ª Isabel, viuda de D. Ramon Folch de Cardona, per preu de 900 lliuras, la castlania, sub-feudo ó sots-carlania de Vilanova (*) autorisant lo acte lo notari de Barcelona Antich Safonts.

Avans de termenar, y per lo interés que, com en son lloch he dit, te altre dels punts que compren lo privilegi concedit per lo Rey D. Nanfos V als homens y universitats de Vilanova, Cubellas y Geltrú; per mes que no fassa relació directa ab lo assumpto de aquest «Bosqueig» direm: que, segons consta de acte autorisat per Joan Franch, notari públich de Barcelona als 25 de Abril de 1445, lo dit privilegi «fou acceptat per lo Concell de Cent de la ciutat «de Barcelona, prenent y acceptant á las dites universitats «*per carrers de Barcelona*, volent gaudissen dels privilegis, «Inmunitats, y Llibertats de que gosa la dita Ciutat y sos «ciutadans; prometent que en cas que la dita vila y Castells

«ab sos termes y territoris en forsa del dit privilegi pervin-
«guessen á la dita ciutat de Barcelona, que la dita ciutat y
«Concell per ningun temps non fassia absolució, diminu-
«ció, cessió, diffinició, repudiació, restitució, renuncia,
«cambi, concordia, establiment ni qualsevol altre género
«de alienació, ans be que sempre los defensarian com á
«cosa propia é inseparable de la dita ciutat».

Tots los documents aduhits en lo precedent «Bosqueig» ó be s' troban originals entre los 46 pergamins que encare s' conservan en lo arxiu municipal de aquesta vila, y he tingut lo plaher de extractar y ordenar fa poch temps, ó be son extrets del transumpto que ab lloable previsió, féren fer, dels que llavors en molt major número se conservaban en dit arxiu, lo Batlle y Jurats de la mateixa vila en lo any 1678.

Las vicissituts dels temps y la ignorancia de alguns dels encarregats de lo dit arxiu, son causa de la desaparició de 37 dels pergamins que en dit transumpto se registran; mas, apesar de sa falta, no duptem de la autenticitat de los que dit transumpto transcriu, donada la antigüetat de aquest y la conformitat de noms y fets que guardan ab los noms y fets de las épocas á que s' refereixen.

Vilanova y Geltrú, Mars de 1875.

TEODORO CREUS.

(*) Aquesta catlania la vengué en 1398 la Reyna dona Violant á Egbert Ça-Frilla per 29.500 sous, en acte datat de Valencia als 14 de Mars; y en 1422 la posseia son fill y successor Asbert Çatrilla, cual testament, autorisat per lo notari de Barcelona Guillem Bardillo conté la cláusula de introducció que per curiosa nos fem un deber de reproduhir. Diu axí:—En lo nom de nostre senyor Deu: com per la tempransa del ayre de matí, floreix la erba é al vespre sen va é secha, axi la humanal linatje en jouen se exclareij é de vallesa reflaqueix. E mes com á cascun sia notori que li hanc eixir de aquesta vida present, pero la hora sia incerta é per tant degue cascú si mateix é les sues coses en tal manera ordenar que com nostre Senyor lo tocará, leixades já é menyspreades les coses mundanals é transitorias, pusca, no forçadament, mas voluntaria en los profilt de la perpétual vida pensar é son camí pendra; per amor de so, jo Asbert Çatrilla donzell etc.

Digitized by Google

GUILLEM D' ALENTORN.

(CONTINUACIÓ.)

CAPITOL X.

RAMON TREU Á BLANCA DE SA LLAR PAYRAL.

Eran poch menys de quatre horas de la tarde de l' endemá en que passaren los successos apuntats en l' anterior capítol, y per la porta del derrera del casal dels Senyors de Vall-llebrera sortian dos matxos en un dels qu' anava sentada y servintli de coixí dauradas anynillas la pobre Blanca que comensava á sentir de mes aprop los efectes del odi d' una madrastra y 'l d' un pare mal aconsellat.

Anarda en un altra cabalgadura acompanyava á sa senyoreta al ensemps que vint arquers, manats per lo capitá Rodolf, que era un dels adalits franchs que restaren en Vall-llebrera despres del casament de Beatris, de qual íntima confiansa gosava.

Caminant y fent via com aquell que va cap al Montsech no tardaren en ovirarse sos altíssims pichs, aixís 'l Curulló com lo de Meya, en los qu' en tot temps las ayglas hi anihuan y d' hont se distingeixen clarament las puntxas de las montanyas de Montserrat. Blanca al veure lo lloch ahont la patrona dels catalans té sa casa, resá devotament una *Salve* y li demaná forsas pera venser los terribles apuros en que 's trovava. Eran allavors las sis.

Desde la surtida de Vall-llebrera ningú havia dit cap paraula; sols al arribar á un riuet que d' aquellas penyas devalla y trovantse dos camins, En Rodolf digué:

—Cap á l' esquerra.

—Está bé,—contestá 'l soldát qu' anava al devant menant lo matxo que montava Blanca.

Passat d' açó ningú mes obrí la boca per res.

Aixis se arribá prop d' un poblet format per un gros ca-

Digitized by Google

sal, y quatre ó cinch casetas, rodejat de castells, puig qu' en cada pich del Montsech que 'n aquell cantó donava n' hi era un d' alsat.

Est poble es l' avuy nomenat Santa-María.

Est lloch está situat al repeu del Montsech y prop lo riu Noguera qu' en aquells temps servia pera senyalar fins ahont arrivava 'l senyoriu del Comptat d' Urgell, puig qu' en l' altre cantó unas fitas ahont hi habian escrits mots estranys, deyan clarament qu' allí comensava 'l terme del Kaid de Montfort, vassall del walí de Barbastro.

Aquí á Santa-María hi havia, desde que fou reconquestat als alarbs, un fort destacament de tropas urgellesas que guarnian lo gran nombre de castells que per los entorns se trovavan, y al ensemps desde 'l mateix comens de sa presa s' hi posá en ell com un monestir ahont hi tenian cabuda totas las damas catalanas qu' ab prou vocació mes sens tenir que fer cap vot fora 'l d' obediencia volguessen partir ab l' host allí destacada 'ls perills de viure en la frontera moruna, cuydant de la curació dels ferits que resultessen de las frecuents corregudas que fins allí feyan las forsas enemigas de Monçó y en Barbastre: de manera que 'l casal que 's veu al entrar á Santa-María, era allavors com un hospital, y Blanca 'l tenia senyalat com á sa residencia, per son pare: per ço al esserhi En Rodolf doná á mans de la que podriam dir Mara-abadessa un plech que cloya una carta d' En Ramon de Vall-llebrera, y que deya aixís: *Senyora Na Agnés d' Agramunt: per lo portador d' aquesta carta, li será acompanyada ma filla Blanca, á la que pcr las rahons que 'l mateix li exposará procurará tenir un xich mes vigilada qu' á las demés que com vostra mercé cuydan d' eix hospital ab sens parescut zel.—Ramon de Vall-llebrera.*

Na Agnés prompte, cumplint en lo que li deya En Ramon, fou enterada de tot per En Rodolf y aquella li digué despres d' escoltarlo:

—Pot dir al seu senyor que sa filla estará aquí tan be al menys com á casa seva, y que no passi cuydado qu' altras de pitxors n' he governat.

Aquella nit Blanca ja dormí en lo monastir.

Anarda cavilava un medi pera qu' En Guillem pogués sapiguer ahont era la presó de s' aymada.

Rodolf un cop hagué acompanyat á Blanca deixá 'ls ar-

Digitized by Google

quers que s' en havia dut pera que 'n rellevessen altres tants, ab los que aquella mateixa nit estigué de retorn al castell de Vall-llebrera.

Guillem d' Alentorn va sapiguer que la noya de 'n Ramon era fora de casa, y per més que preguntá ningú n' hi va poder donar rahó.

Nostre jovencel sospitava en diferents llochs ahont Blanca podia esser tancada, mes may haguera pogut pensar en que Santa-María fos sa presó, puig ab tot y creure á En Ramon cegat per sa muller capás de cometre en sa filla l' acció més violenta, no l' haguera cregut may prou inich pera posarla en la mateixa frontera del terme catalá, en lo seti ahont mes exposició corria de perdre la vida.

¡Si 'n corregué de llochs y monestirs! y ab tot no pogué trovarla, de lo qu' en restá ple de desconsol.

Pera acabarlo d' abatre rebé un jorn una ordre del compte Armengol III, en la que se li notificava que, fentse d' allí á vint dias l' enllas de sa filla ab Sanxo Ramirez d' Aragó, en la vuytada següent hi hauria en lo comptat festas en gran pera cel-lebrar com se mereixia aquella unió que no deixava de tenir un fí al ensemps polítich, y que per axó se li pregava que no fes falta á las justas y torneigs que 's preparavan, puig qne sa fama de justacó per tots era coneguda y esbombada.

En Ramon de Vall-llebrera rebé una invitació igual, pero s' escusá com pogué, puig desde la marxa de Blahca habia perdut deu anys de vida.

Beatriz volgué de tota manera concorre á la festa oficial, que tindria lloch en Oliana y seria presidida per lo mateix compte Armengol III; mes com que son espós no podia acompanyarli, li digué que En Rodolf ho faria prou si ell ho volia.

En Ramon atengué á la petició de la seva dona, y quan esdevingué la vegilia de la festa tothom feu via cap á Oliana.

Guillem ab prou greu va concorrehi també.

CAPITOL XI.

ENTRE JUSTAS Y TORNEIGS.

Vingué 'l dia de las festas pera cel-lebrar lo casament de

Digitized by Google

la filla de Armengol, y segons se podia preveure serian dignas del Compte que las va proposar y del país que ab gust hi venia bé.

Grossa part de l' horta d' Oliana fou arreglada pera darhi en ella las justas y torneigs, formanthi un ample cercle al voltant del que s' alsava un tablado prou gran pera tenirhi cabuda alguns milés d' ánimas. Una part del tablado era adornada pera ocuparla los nobles del acompanyament d' Armengol, y á cada cantó d' est una tenda hi habia de la que tenian de sortir los competidors en aquellas justas.

Tot estava molt ben parat; banderolas ab los colors de nostras barras, escuts de totas menas, cintas entrellassadas d' una part á l' altra, grans rétols ab ditas d' aquells temps, castells citant per tot al mes plantant á la lluyta; tot açó y mil cosas mes engalardonavan lo seti destinat com á palench de la caballerositat y gentilesa.

No s' ha d' oblidar que en aquells llunyans jorns la caballería estava en lo plé de sa puja, las *corts d' amor* feya poch que 'n nostra germana Provensa s' habian instituit, de modo que lo comptat d' Urgell, que tantas relacions sostenia ab los de Foix y Arlés, fou per la caballería invadit per complert, y desde las *corts* nombradas, fins lo títol de caballer donat ab lo ritual que 'ls llibres de cavallería prescriuhen, tot era conegut en nostre comptat. Ço no ha d' estranyar á ningú, puig que essent los temps d' esta narració de la segona mitat del segle XI, en lo comens d' est fou quan, despres del desquiciament qué en l' Europa succehí un cop mort Carlomany, tingué principi lo gran nombre de cavallers de ventura que tant bé criticá 'l castellá Cervantes.

La *clatellada* y 'l *fregament d' espatllas* després d' una bona nit d' oració, 'l conegut jurament de *Deu* y *dama*, necessaris pera entrar en lo gremi dels dits cavallers, extrictament s' observava en Urgell com en lo demés de Catalunya; per allá l' any 1064 en que tingué lloch la festa mes gran y mes lluida que donat habia may la cavallería catalana.

Arribá per fí lo moment de comensar las festas en lo cercle d' Oliana, y d' eixa vila sortian luxosas comitivas que 'l dematí havian tingut bon cuydado de concorre á la misa que de reglament tenía que tenir lloch avans de tot torneig,

Digitized by Google

y en la que 's predicava també de necessitat, versant lo sermó sobre 'ls recorts que 's feya dels més esforsats adalits de la cavallería en nostra terra.

La primera tarda era destinada á la justa de las *canyas*, nomenada aixís porque quiscú dels justacós tenia que rompre com mes picas pogués en l' armadura del contrari.

Res de nou succehí en lo primer dia. Nostre conegut Guillem d' Alentorn prengué part en esta lluyta, y no fou dels que mes va fer, segons lo que d' ell podia esperarse; pero qui s' en portá lo llor fou 'n Rodolf que oferí 'l premi que guanyá, y que li doná 'l mestre del camp, qu' ho era 'l mateix Compte, á Na Beatriz que 'n fou molt joyosa de tenir en aquell palench tan bon defensor.

Guillem no va veure ab bons ulls certas cosas que ja de veu publica corrian sobre inteligencias més ó menys íntimas entre Rodolf y Beatriz; per çó, y enujat com restava per lo que 'n la festa de las *canyas* li passá, va parlar ab l' acompanyament de Beatriz y li va assegurar que 'n tots los terrenos sostindria que la seva dama era la *mes aymada de son galan, no creyent que ningú pogués estimar tan com ell.*

En Rodolf sostenint lo contrari, aceptá la proposta de En Guillem, qui, com se pot coneixer, sols cercava un medi de venjarse en la persona de son contrincant de las vexacions que Blanca sofria, per voluntat de Beatriz, puig que si en la lluyta vencedor sortia proclamaría molt alt lo nom de la seva dama, y la Cort enterantse 'n faria tot lo possible pera que cavaller tan esforsat no quedés desatés per En Ramon.

Lo dia senyalat pera lo torneig ab pica y espasa, ó mellor dit, de la veritable lluyta á sang entre 'l senyor d' Alentorn y 'l capitá de Vall-llebrera, fou lo dia últim de las festas á las quatre en punt de la tarde,—perque dat cas qu' algú restes mort ó nafrat, hagués tingut lloch á distingirse ó á concorre á las justas y jochs dels jorns d' avans.

La segona tarde tingué lloch en lo seti de la horta d' Oliana una corrida de sortija á la que las damas catalanas no hi feren falta, habentse aquell dia donat á coneixer per la seva habilitat en córrela lo jove Joan de Pons, qui fou portador de la joya guanyada y que no era altra qu' un llaut de plata daurada ple de puntetas de diamants que li feyan molt be.

Digitized by Google

Lo tercer dia hi tingué lloch una cassera cel-lebrada ab tot l' aparato d' una de veritable. A est fi 's van tirar en lo cercle dit gran nombre de cunills, llebras, isars, cervos, alguns singlás y no pocas aus mitj aixaladas. No hi faltá res; los monters ab cavalls molt enpolaynats; los de peu ab gossos de tota mena orejantho tot, los cavallers cassant, plens de goig y procurant lluirse, puig sas damas 'ls miravan: tot era confusió, tochs de pífans, clarins, clapits del cans: qui corrent derrera un isart topava ab un singlá y s' armava una lluyta á daga que costá alguna desgracia; altres ab prou serenitat de son buyrach treyan vistosa sagetta y ferian en lo cor á la fera; alguns queyan de cavall y 'ls altres sens tenir temps pera detenirse 'ls xafavan; qui d' un cop de massa estenia un cervo, molts ab forta destralada deturavan de sa tirada correguda alguna llebra; allá queya un cunill, aquí entre sas companyas mortas una perdiu travessada per bonica fletja s' arrossegava y pera concloure no essent possible una descripció detallada de la festa faré notar que fou lo que agradá mes de tot, fora de lo que tothom ab gran ansia esperava; la lluyta de En Guillem y 'N Rodolf.

Los altres dias, 's corregueren *canyas* y mil jochs tingueren lloch en ells. Per fi arrivá l' últim de la festa.

JOAN MALUQUER.

(*Continuará.*)

UNA CORRESPONDENCIA.

Per á noticia dels nostres lectors trascribim del ilustrat periódich new-yorkí la primera part de la carta que ab data de 1er. de Novembre, li escriu desde Barcelona lo conegut poeta que s' anomena ab lo pseudónim de Serafí Pitarra.

Molt senyor meu y amich; entre lo molt bo y poch dolent que hi ha á la nostra terra, dona d' en quan en quan angoja á tots los cors honrats la passió de la enveja, desgraciadament no continguda com deuria serho un sentiment tant reprobable.

Alló d' aquell adagi castellá que diu: "Nadie es profeta en su tierra" per tot deu verificarse; pero dupto que en lloch com á Barcelona sia una veritat tant palmaria.

He llegit més de duas vegadas los elogis que altras capitals de provincia de Espanya y de l' estranger dedican á sos fills, agrahidas de que aquests hajan fet lluhir la patria, ja en una expedició científica, ja en un certámen ahont han probat la forsa de son talent.

No fa molt vaig llegir la rebuda que 's va fer á un fill de Saragossa que va guanyar á Madrit las oposicions d' una cátedra. Lluminarias, músicas, res se va planyer pera demostrar al fill de la inmortal ciutat lo gust ab que sos compatriotas havian vist son lluhiment, que, per la part que 'ls ne tocava, van considerarlo com d' ells mateixos.

Aquí no, aquí passa tot lo contrari.

Hi ha dintre de tots nosaltres un esperit tal de destrucció que nos matem (moralment parlant) sense pietat, y si algun mérit poguessem tenir als ulls dels estrangers, desapareix per complert destruhit per nosaltres mateixos, abans de que arrive á son coneixement lo fruyt dels nostres ingenis.

Aquesta idea m' ha fet ocorre la lectura de la crítica que dels Jochs Florals d'enguany fa *La Renaxensa*, periódich que 's diu catalanista y qu' assegura haverse instituit pera afavorir lo renaixement de la nostra literatura.

No 's crega qu' ho diga per mí, que, naturalment, havent obtingut quatre premis y dos accéssits, só qui mes principalment pago la festa en la citada revista: jo ja sé que só l' últim dels poetas catalans y molt difícil es que las mevas poesías obtingan llor; comprench per lo tant que 'l desapiadat crítich las trovés dolentas, mes hi ha en la manera de dirho un intent tan deliberat, un afany tan viu y frené-

Digitized by Google

tich de rebuscar defectes y no voler véure res que 'ls compense, qu' ell mateix comprengué que no podia fer la crítica sens abans dir y assegurar que no 'm tenia cap odi, lo qual, una vegada llegida la revista, no hi haurá ningú qu' ho crega.

Jo li perdono y ho lamento; no per mí, per la naixent literatura que tot just conta disset ó divuyt anys de vida y ja está dividida en bandos de la *a* y de la *e*, en partits adherits á determinadas personas y en odis que res de bo poden darnos.

¿Per qué ser aixi?

¿Per qué no admetre á tothom qui de bona voluntat vulga entrar en nostre cercle apreciantlo per lo que valga y no oblidant may que una literatura la componen tots los gustos y que res hi ha despreciable dintre d' ella mentres que literari sia l' intent que duga?

En la toya es molt cert hi llueixen la esplendorosa, rosa, la retallada dália y l' ufanos lliri en primera ratlla, mes bon paper hi fá, be la lliga y millor la compon la senzilla murtra y la verda mata que sembla despreciable á primera vista.

No copiem la meytat segona per no tenir relació ab l' assumpto á que aludeixen los párrafos transcrits.

J. Sardá.

Digitized by Google

LA PAU

Ab plor que romp las entranyas,
Espantada y tremolosa,
Travessa la Pau hermosa
Sens alé plans y montanyas.
Per totas parts ahont se queixa
Li responen crits de guerra,
Y fins sembla que la terra
Baix sos peus ab rabia bleixa,
Mentres sa túnica esqueixa
Lo vent que cridantli vá:
Fuig, fuig, desterrada,
Que aquí enmatzinada,
La existencia está.

Buscant socós, á la porta
Ha trucat de una masia
Que en la trista sort que expia
Plora una esperansa morta.
Endolats avis y nins,
Allí la fam sa ungla clava,
Que l' amo que travallava
Ferit caygué sota uns pins;
Y aixordan los fers mastins,
Ab tó que l' cor glassant vá:
Fuig, fuig, desterrada,
Que aquí enmatzinada
La existencia está.

Avall, joguina dels vents
Plora la espiga ajeguda
Que sens pietat fou retuda
Al trapitj dels combatents.
La destrucció apar que s' gosa
De la afrau ensenyorintse;
Tot es sech, y estemordintse
Crida á la Pau neguitosa
Lo canyar, ab veu plorosa
Que ressona fins al plá:
Fuig, fuig, desterrada,
Que aquí enmatzinada
La existencia está,

Entra á la ciutat, y troba
Que ls' venjatius instints creixen;
Fins los germans s' aborreixen
Y en cada cor l' odi hi cova.

La mare al seu fill anyora
Que la guerra cruel li ha prés
No sabent si 'l veurá mes,
Y odi també la devora;
Y la campana que plora
Ab só imponent clamant vá:
Fuig, fuig, desterrada,
Que aquí enmatzinada
La existencia está.

Fuig la Pau, y per dissort
Cau al lloch de la batalla;
Lo brunzir de la metralla
Constantment sembra la mort.
Allí, lluyta fratricida
De la pátria l' cor destrossa;
Lo qui cau, ni aprop la fossa
De la venjansa se oblida,
Y aclucantli los ulls, crida
Desesperat son germá:
Fuig, fuig, desterrada,
Que aquí enmatzinada
La existencia está.

¡Ay!, la Pau busca conhort
Al fons del bosch solitari,
Y la espanta lo desvari
Dels que allí ocultan sa sort.
Enrugallats crits de guerra
Lo fugitiu encar llansa,
Mentre 'l plora ab anyoransa
La mare des llunya terra;
Y l' óliva á dalt la serra
Diu ab los xisclets que fá:
Fuig, fuig, desterrada,
Que aquí enmatzinada
La existencia está.

Esglayada ab tants horrors
Del cel la Pau gracia implora:
«¿Quan arrivará, diu, l' hora
«De que units viscan los cors?
«¿Quant será per tots admesa
«De mon regnat la ventura
«Que á tots la abundó assegura
«Y ofereix vera grandesa?»
Y un ángel á la Pau besa
Y aixís canta ab dols cantar:
Vina, desterrada,
Que ja altra vegada
Tornas á regnar.

Juan B. Ferrer.

Girona, diada de Tots-Sans de 1875.

Digitized by Google

CONSOLACIÓ [1]

A MOS ESTIMATS AMICHS EN SALVADOR SABAT Y NA JOAQUIMA BATALLER, EN LA MORT DE SA FILLETA CONCEPCIÓ.

Prous llágrimas, amichs, ja n' heu vessadas
De vostra filla al peu del buyt bressol;
Prous horas entorn d' ell n' haveu passadas
De sufriment y dol.

Treva al dolor que vostres cors rosega;
Serens lo front á la estelada alséu!
Las alas closas, hermós ángel prega
Prop del trono de Dèu!

Mireulo embadalits! Sa blanca vesta
Flota entre núvols de daurada llum;
Tot ell es goig y benhauransa y festa,
Tot celestial perfum.

¿No 'l coneixeu encar?—Pasme no 'm dòna
Qu' enganyin vostra ment recorts d' ahí;
¡Lo cuch s' es transformat en papallona
Del vespre al dematí!

¿No acongoixeu l' esprit cercant ansiosos
Sos ulls sens brill, sos llavis sens color:
Del clot d' ahir vuy brollan abundosos
La vida y 'l resplandor.

D' aquest mòn trist en que visqué anyorada
Encar qne un breu, ben dolorós instant,
Sòls una flor portá á sa Pátria aymada:
Vostre carinyo sant.

Confosos ab la célica armonía
Sent encara sonar vostres petons.
Y 'ls cants ab que sa mare l' adormia
En delitosos sóns.

Per çó al mirarvos afligits sa llosa

---

(1) Esta poesía obtingué menció honorífica en lo cértámen de la «Associació literaria de Girona» del present any.

Digitized by Google

Banyar mil voltas ab ruixim del cor,
Vostre consol implora en fervorosa
Pregaria á son Senyor,

No vulláu allunyar l' ansiada hora
De sa complerta ditxa y etern bè:
Calmáu tranquils la pena que 'us acora,
Çalmantli á n' ell també.

Altres fills vos dará la providenta
Má del bon Dèu per prodigalshi amor;
¡Ella qu' per quiscun, nou flam alenta
Dels pares dintre 'l cor!

Y, tanys sencers de l' ufanosa alzina
Que tè al fons de vostra ánima l' arrel,
Ombra estendrán de fé y virtut divina,
Fent d' eixa llar un cel.

Perqué sa germaneta cada dia
Sobre ells devallará rich manantial,
Y á vostre pit darán fruyts d' ambrosía
De dolcesa eternal.

Fins qne al terme arrivats de la jornada
Que en esta vida fem ab pena greu,
Vostra filla 'us vindrá á dar sa besada
De la gloria al passar la portalada,
Presentantvos á Dèu.

Salvador Genís.

Juliol de 1874.

NOVAS

Interessant es l' últim número de la *Ilustracion española y americana* corresponent al 22 del mes que fineix. Entre 'ls grabats merexen especial menció la copia de la célebre acuarela de 'n Fortuny, *Los bibliófils*, un dibuix original del reputat pintor, catalá també, D. R. Tusquets, que figura *El último proyecto de Fortuny*; una alegoría de Pellicer: *A Fortuny en el primer aniversario de su fallecimiento;* y *La antecámara mortuoria de Fortuny* en la nit de son enterro, impresió del natural per D. Joseph Jimenez Aranda.

No desdiu la secció literaria, en la que mencionarém un article suscrit per Fernanflor, recort en l' aniversari d' en Fortúny, y una carta-article de D. Antoni de Trueba sobre 'l *Gayter del Llobregat*, en que s' ocupa ab frases justament laudatorias, del renaxement catalá y mes especialment d' aquella colecció poética que tant contribuhí á precipitarlo, y serveix de introducció á la traducció feta per D. Antoni Arnau ab lo títol de *El Trovador y la dama* d' una de las mes sentidas composicions de D. Joaquim Rubió y Ors.

També 'l prospecte que per al any 1876 s' acompanya ab lo número que 'ns ocupa, publica un grabat representant *Un secuestrador*, estudi del natural del tants cops citat Fortuny.

S' ha estrenat en lo Teatro Romea una nova comedia en un acte del popular autor D. Frederich Soler titulada *Lo Jardí del General.*

Segons un periódich dit senyor está preparant, ab destino, també al Teatro Catalá, una nova producció titulada *Lo Didot.*

Ahir 29 celebrá l' Atèneo Barcelonés la sessió inaugural de sos trevalls académichs de 1875 á 76.

Comensá la sessió ab la lectura que feu lo Secretari del

Digitized by Google

any anterior, Sr. Moly de Baños, de la Memoria dels trevalls verificats per l' Ateneo durant aquell. Llegí desprès lo Secretari actual Sr. Arana lo dictámen del jurat que premiá la Memoria sobre Termo-dinámica, qual autor resultá esser lo ilustrat catedrátich d' aquesta Universitat D. Francisco de P. Rojas. Finalment lo President Sr. Lopez Fabra pronunciá un discurs ocupantse de lo qu' havia portat á cap la Societat fins al present, y escitantla á mostrarse en endevant ab mes forsa y vitalitat á qual fi iniciá alguns pensaments molt útils al objecte.

En la matexa sessió se doná compte del tema proposat pera 'l certámen de 1877 que es una Memoria sobre la *Importancia de la industria metalurgica en Espanya y modo de fomentarla*, que 's premiará ab la cantitat de 1500 pessetas.

A mida que ha anat avansant lo enderrocament de las murallas romanas, en la Ensenyansa, s' han descubert nous fragments de molt valer arqueológich; y que, segons sembla, serán també destinats al museo de Santa Agata.

Y ara que ve á tom creyem deber esmenar una errada que en lo darrer número passá desapersebuda. En la segona nova de la pág 457 y en lo lloch ahont diu «essent tot inscripció romana» déu llegirse «y un tros d' inscripció romana.»

La Gaceta Universal manifesta en son darrer número sos desitjos de que 's destinen los claustros de la Catedral á panteó de catalans ilustres.

També 'ns sembla á nosaltres molt apropósit l' idea, y creyém que 'l Municipi, qu' está incoant l' espedient oportú pera trasladarhi los restos d' en Capmany, podria dar mes desenrotllament á son propósit en lo sentit indicat.

De totas maneras convé que no 's passe mes temps en resoldre aquesta qüestió, ja sia establint lo panteon en los indicats claustres, ja en altre lloch convenient, ahont pugan depositarse honrosament las cendras de molts de nostres homens ilustres.

Lo diumenje passát s' estrená en lo teatro Espanyol un drama en un acte dividit en dos quadros original y en vers

Digitized by Google

catalá del escriptor don Rossendo Arus y Arderiu, ab lo títol de *¡Via fora sometent!* Posteriorment s' ha posát en escena en los principals teatres de Catalunya.

La empresa del teatre Espanyol ha confiát á un conegut autor l' encárrech de escriure uns *Pastorets* en catalá. Ab lo corresponent aparato s' estrenarán per las prócsimas festas de Nadal.

La Academia *Bibliografico Mariana* publica los següents lemas, pertenexents á las partituras que han sigut premiadas en lo certámen musical obert enguany per aquella religiosa y sabia societat:

SALVE	núm. 20. *A María*	LIRA DE PLATA.
Id.	núm. 4. L. *Me siento fuerte cuando recuerdo que eres mi Madre!!*	MEDALLA DE PLATA.
Id.	núm. 22. L. *Gentes redemptæ plaudite*	*Mención honorífica.*
Id	núm. 11. L. *Mater Dei, ora pro me.*	*Mención honorífica.*
Id.	núm. 16. L. *Gratia Sanctæ Virginis est inmensa.* . .	*Mención honorífica.*
ANTIFONA	núm. 3. L. *El cielo es azul porque tú moras en él.* . .	MEDALLA DE PLATA, primer premi d' *Antifona.*
Id.	núm. 19. L. *Quibus te laudibus efferam nescio.* . .	Altre *Medalla* com premi adicional.
Id.	núm. 23. L. *Ave, spes mea*	*Mención honorífica.*
Id.	núm. 7. L. *Consolatrix afflictorum* bis	*Mención honorífica.*
Id.	núm. 15. L. *Rosa mistica.*	*Mención honorífica.*

Decididament, la literatura catalana, comensa á esser ben considerada fora de nostra terra, y una prova incontes-

Digitized by Google

table es l' article que 'n lo número 178 publica la acreditada revista de Bruselas «La Gaceta Internacional.» Te per títol « Literatura catalana » y elogia justament la renaxensa de las lletras pátrias, fent una ben rahonada crítica del discurs que en la «Academia de la Historia» va pronunciar lo mestre en gay saber, En Víctor Balaguer. Molt nos plau la prova d' imparcialitat y justa acullida que «La Gaceta internacional» fa del mentat discurs y del renaxement que li doná peu.

Llegím en los periódichs de Cartagena una noticia que no dexa de ser grata per Catalunya. En las oposicions que 's feren en aquella ciutat pel cárrech de arquejador de barcos, hi concorregueren quinze aspirants, nou d' ells catalans, havent guanyat las cinch plassas vacans altres tants fills de nostre país.

També á la Habana s' ha obert una suscripció á fi de aplegar recursos pera la construcció del panteon á en Clavé en nostra ciutat. Bo és que tots los catalans contribuexen á l' alsada d' aquest monument que tancará las cendras de un dels homes mes grans de la historia moderna no be prou admirat per sos compatricis.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

J. Riera y Bertran.	Discurs de D. Victor Balaguer. —Estudi.	461
E. C. Girbal.	Discurs de Teodor Aubanel. .	465
J. Sardá.	Plagis y coincidencias. . . .	473
Teodoro Creus.	Bosqueig históric.	478
J. Maluquer Viladot. . . .	Guillem d' Alentorn.	485
J. S.	Correspondencia	491
Joan B. Ferrer.	La Pau.	493
Salvador Genis.	Consolació.	495
	Novas.	497

Estampa de La Renaxensa, Porta-Ferrissa, 18, baixos.

Digitized by Google

LA RENAXENSA

15 de Desembre.

DISCURS DE D. VÍCTOR BALAGUER
Á LA ACADEMIA DE LA HISTORIA (*)
ESTUDI.

(ACABAMENT.)

Los genis que honran las arts ó las ciencias no son aparicions soptadas en lo decurs de la historia. A tots y pera tots es trobable una filiació més ó menos clara y reconeguda. Es que 'l temps, com lo sol de terra, no fa mes que modificar, agrandir y perfeccionar; es que las generacions espontáneas son tan impossibles moral com físicament. Si algú pogués duptar de la continuitat qu' eczisteix entre las várias individualitats poderosas que 'ns ofereixen las cronologías de tots los paissos; si algú no creu qu' es sempre possible averiguar l' ascendencia dels grans ingenis, fulleji un llibre d' historia qualsevol y 's convencerá prest de son error.

Ausias March segueix á Jordi de Sant Jordi, imitador y casi traductor del Petrarca y Ausias March «es verdaderament lo Petrarca valentí.» Mes no se 'l consideri, no, imitador servil y minuciós, puix en totas las trovas del princep de la poesía catalana s' hi descobreix potencia creadora, inspiració no enmatllevada, incomparable dolsesa d' un cor privilegiat. Canta l' amor, y la bellesa de sas esparsas nos estremexen ab la suavitat de las alenadas de vent fresch

(*) Llegit en 10 d' octubre de 1875.

Digitized by Google

al fort del estiu, encomanantnos aquell sentiment vagarós que fa adorable la tristesa. Compon cants de mort, y 'ns imposa aquell reculliment y aquell dol soberá que s' esperimenta de nit dins las grans naus dels temples.

¿Quí pot disputar á Ausias March, l' honrosa calificació de fundador d' escola?

Preném nota dels fills de la nova musa. Recordém ab entera alegría 'ls de N' Andreu Febrer y de N' Huch de Rocabertí, traductor lo primer de la «Divina Comedia» en tercetos catalans (1) y autor lo segon de la *«Comedia de la gloria d' amor;»* 'l d' En Jaume Roig, autor del picant *«Libre de les dones é dels conçells;»* los d' En Corella, Gazull, Fenollar y altres y altres tants. Y després de recordar exos noms, fém constar que Boscan fill de Barcelona, introduheix en la poética castellana l' endecassílabo provensal, ó catalá y no l' italiá, com la generalitat, sinó tots los didáctichs castellans afirman (3); y qu' En Domingo Mascó, escriptor de últims del sigle XIV, si tornés á vida, podría ben revindicar á favor de sas *tragedias,* representadas davant lo Rey *amador de la gentilesa* y dona Violant d' Aragó, la privativa de fundador del gran teatro espanyol.

La escola valentina, á despit dels seus elements de vida y prosperitat havía de durar en son esplendor menos que la época catalana. Los moviments polítichs de la capital ocasionaren sa caiguda; mes Barcelona, «cor y cap de la nacionalitat y de la monarquía aragonesa,» segons frase de Camboliu, no dexará d' ésser propiament catalana fins á l' any 1714, y la literatura de la terra, no acabará sa agonía fins que s' apagui la vida política del cor y del cap. Arrelada y sancera la literatura, ja desde 'l sigle XV nostres prosistas procuran mostrarse condignes successors del rey Jaume I y d' En Desclot. Las vicissituts y trubles consegüents al desterro y mort del Príncep de Viana no enervan sinó que semblan atiar la facundia de nostres escriptors. Llarch catálech ne presenta 'l senyor Balaguer corresponents á to-

(2) Esperém que 'l bon temps inaugurat ab la pacificació de Catalunya permetrá á un de nostres distingits escriptors donar á coneixer la traducció d' En Febrer. ¡Valdament se li presenti aviat sahó pera tan lloable propósit!

(3) Végis la nota 28 del Discurs.

tas las ramas ó aspectes del moviment literari: figuras qu' omplen tres centurias, ó sia desde 'l sigle XV á principis del XVIII. Entr' ells Sant Vicents Ferrer, Guillem de Vallseca, Gualbes, Jaume de Cardona, Martí y Viladamor, Pau Clarís, Fontanellas y Cammar; com á oradors y juristas; com á historiadors, Tomich, Carbonell, Pujades, Monfar y Sors, Andreu Bosch, Bruniquer, Roig y Gelpí, Marsillo y molts més: tots acreedors á la estima y respecte de las generacions que 'ls han succehit, com n' ha sigut D. Francisco Moncada qu' escrigué en admirable prosa castellana la «*Expedicion de Catalanes y Aragoneses á Oriente*». La decadent poesía á Catalunya nos presenta un Pere Serafí, (sigle XVI) dexeble é imitador d' Ausias March y en lo sigle XVII lo celebérrim Vicens García, Rector de Vallfogona y 'N Fontanellas y Martell, autor de la tragi-comedia «*Amor fermesa y porfia*».

Vé l' any 1714, y la literatura catalana acaba de desaparéxer ab la darrera y definitiva pérdua de l' antigua nacionalitat; pérdua tan trascendental, que tot pensament de restauració hauría semblat un somni á nostres majors. Lo pes del absolutisme absorvent que la dinastía austríaca no 'ns havía pogut fer sofrir ab totas sas conseqüencias bé 'ns lo carregá 'l sobrevingut monarca, l' hereu testamentari del degenerat Carlos II. Lo xuclador centralisme 's dexá sentir de cop ab tota sa forsa. Las lletras, com la política, com la historia, com las consuetuts, com las arts y oficis, «tot havía desaparegut, tot s' havía oblidat. Catalunya com «si l' anastessia hagués trascendit al cor, estava morta pe«ra 'l mon.»

No en va, ab tot, s' inaugurará 'l sigle XIX y Catalunya, com tot Espanya, comensará á ferse novament als aires de la llibertat. No en va 'l sentiment nacional que sublimará l' Espanya en la guerra de la Independencia, restaurará las antiguas corts, proclamant y enaltint los drets del home y 'ls de las várias agrupacions de l' Estat. En aquellas famosas Corts de 1810 brillá 'l primer renovador del catalanisme ben entés. D. Antoni de Capmany y de Montpalau ab sas eruditas «*Memorias históricas*» «feu á Catalunya un servey que may Catalunya podrá pagarli», y 'l sabi bisbe Torres Amat ab sa «*Biblioteca de escritores catalanes*» aixecá un monument de gloria de que tothom li 'n sent grat.

Digitized by Google

Mes tart... ¡oh! més tart en 1833, l' auba de la literatura moderna de Catalunya resplandent ab la magnífica y popular «*Oda á la Patria*» d' En Bonaventura Cárlos Arribau, d' aquell inspirat mestre de mestres que demostrá á Espanya la perfecta compatibilitat dels estudis y tendencias catalanistas ab las tendencias y estudis nacionals. Y no s' hauría anyorat gayre temps en sa soletat si Deu li hagués concedit mes anys de vida. Hauría vist com á las poesías coleccionadas del tendre y patriótich Gayter del Llobregat (ara fa poch honrat per dos poetas de Castella, un dels quals, N' Antoni de Trueba, 's declara dexeble séu (1)) seguia la restauració en l' any 1859 dels «Jochs Florals de Barcelona» y hauría vist darrerament lo que ab veritat un xich estremada, reasumeix lo senyor Balaguer en «poetas lírichs de «primer orde, que han sapigut, sobre tot, trobar lo secret «de la forma, may com avuy perfecta y brillant; literats, «historiadors, filosofs, novelistas, un teatro complet, una «prensa literaria y política y un Consistori de Jochs Flo«rals, que sembla l' encarregat de guardar sempre viu lo «foch sagrat.»

¡Y, no obstant, aquexa literatura regenerada y valenta y bella ha sigut mirada fins avuy,—y encara avuy massa—ab malignitat ó ab resels, ab burla ó ab indiferencia per los qui debian mostrarse més germans nostres en lo bell ideal del Art! Efectes del antich régimen d' absorcio y de intolerancia, los pensadors de part-d' allá del Ebro (salvas escepcions que 'ls catalans nos complahém en aplaudir) s' han resistit y molts se resistexen encara á confessar que 'l renaxement literari de Catalunya es concert de gloria que deu ésser unit al general concert de la Nació!...

Allargaríam escessivament lo present Estudi si haguéssem de transcriure las francas, dignas y encertadíssimas consideracions ab que termina lo discurs de D. Víctor Balaguer. L' esperit d' ellas indicat queda al principi de nostre traball, y n' es imatge natural y persuassiva la d' una familia que té mes d' un patrimoni y 's conserva íntegra com íntegra pot y deu conservarse la Patria que tinga mes d' una literatura. Compreném que 'l senyor Balaguer insistís y tornés á insistir duas y tres vegadas en la idea de la varietat dins la unitat y en la demostració de que aquesta, no

(1) Vejis lo suplement á la «*Ilustracion Española y Americana.*»

Digitized by Google

suposa uniformitat, tan absurda y estéril com fecunda y creadora aquella. Comprenèm axís mateix que, justificada la ecsistencia y grandor de nostra literatura provincial, indiqués lo nou académich la via que deu seguir y terminés son discurs ab las hermosíssimas y oportunas frases de «Dèu me concedeixi morir en ma casa pairal, qu' es tomba «de mos pares y bressol de mos fills, peró Dèu nó permeti «que 'ls meus ulls pugan clóures á la llum sense veure flo«tar sempre damunt los camps de ma pátria, radiant y lliu«re, lo pabelló d' Espanya».

Sí: hermosíssims y oportuns foren aquells mots, que brollaren del cor del artista; mes oportuns y bells son també los següents d' un escriptor catalá, ab que termina també un de sos millors traballs: (1)

«...La forsa dels anys nos fará coneixer que la Providèn«cia compensa als pobles que tenen vida própia, actius y «laboriosos. fentlos centres de gran civilisació y avansa«ment en los temps moderns, com ho foren d' empresas po«líticas y guerreras á l' Edat Mitjana, gracia que no alcan«sarán jamay aquells centres qual vida es artificial, sens «historia anterior que 'ls aboni, sens esperansa profitosa «que 'ls alenti».

Y ara pera concloure ab la notable disertació académica de D. Víctor Balaguer, sigans permés extractar la Nota 30 del propi discurs, ja qu' en ella queda ben compensada la indiferencia per part dels escriptors castellans, de que avans nos planyíam, ab la bona acullida que privilegiats talents de nacions estranjeras donan á la literatura moderna catalana. La nota que 'ns ocupa, fruyt d' apuntacions particulars del senyor Balaguer y de la lectura del discurs pronunciat enguany als Jochs Florals per D. Francesch Pelay Briz, consigna que á Italia s' están coleccionant per orde d' aquell govern els cants populars de Catalunya; qu' á Fransa y á Suissa s' está imprentant una colecció de las més modernas obras catalanas; que Storm, á Suecia, ha publicat un llibre sobre la renaxensa de la nostra literatura, y que s' anuncia en aquell apartat país una colecció d' *Estudis biográfichs d' autors catalans*, qu' á l' Alamanya, Rosental, Lorinzer, Muller y altres han traduhit obras ca-

(1) D. Antoni de Bofarull en sa ja citada obra *La Confederacion Catalano-Aragonesa* (pág. 106.)

Digitized by Google

talanas y s' ha publicada la traducció de triadas poesías; qu' á Viena, y en sa Biblioteca Imberial, s' está formant una secció esclussivament catalana per' estudi y consulta de literats y aficionats; qu' á Nova-Yorck se publica un periódich ilustrat redactat sols en catalá, altre á l' Habana, y tres periódichs catalans á Barcelona; l' ilustre Irlandés lord Guillem Bonaparte-Wyse dona á conexer á Inglaterra, per medi d' importants travalls y selectas traduccions esta rama de la moderna literatura espanyola; qu' á l' Avinyó y á Montpeller han sigut premiadas de poch há, várias obras d' autors catalans; y, finalment, que literats estranjers tan distingits y eminents com P. Meyer, C. de Tourtoulon, A. Montel, F. Mistral, J. Roumanille, T. Aubanel, Ll. Roumieux, Gaut Bourelly, Crouzillat, Mathieu, Brunet, Allard, G. París y molts més han publicat estudis crítichs y traduccions pera donar á conéxer l' actual literatura catalana.

Las dimensions del present escrit y la necessitat de acabar avuy ab nostra tarea, 'ns privan de dedicar las consideracions que voldríam al eloqüent discurs-contestació del historiador castellá D. Joseph Amador de los Rios. Pena sentim y de debó en no poder correspondre, com se mereix, al eminent crítich que, al indicar los mérits del senyor Balaguer justificants de son ingrés á l' Academia, senyala en primer lloch los de conresador de la literatura catalana, estrictament dita. Pena de debó 'ns causa no poder provar estensament al senyor Amador de los Rios,—que califica de idioma y de idioma *venerable* 'l catalá,—com hem llegit y estudiat ab vera fruició son discurs, puix no eran menos las simpatías qu' ell nos inspirava com á crítich que las generosas que li movia la qüestió del renaxement catalanista ja avans de la solemnitat que motiva estas ratllas. Cónstili, empero,—ja que te d' ésserli grat, segons manifesta,—que la felicitació que dirijí á nostre distingit compatrici ha trobat noble y fondo ressó en nostra Terra, tant per lo estimable d' ella mateixa, com per exir del docte autor de la *Historia crítica de la literatura espanyola*. La felicitació del senyor Amador de los Rios enclou lo *bell ideal* de fraternitat á que Catalunya aspira y á favor de la qual con tribuhirá ab totas sas forsas.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

Barcelona 13 de Desembre de 1875.

Digitized by Google

LOS CATALANS Á CUBA

Á LAS DIPUTACIONS CATALANAS

Los Catalans, los fills d' eixa benvolguda terra tan hermosa y bona que al mon no ni ha d' altre; los fills d' eixa terra de la qui deya lo mes aymant de Catalunya, lo Rey En Pere 'l Gran, *Terra benehida y plena de tota llealtat* y en Jaume lo Conqueridor: *que Catalunya era lo regne mes noble y mes honrat*, los Catalans, repetesch, han sempre portat per tot arreu sa gloriosa petjada; últimament bona prova n' han dat en la isla de Cuba, la *joya mas rica de la corona de Castilla* com sos habitants diuen.

Cuba, la mes gran de las Antillas, de una estensió que s' atansa á la de la Gran Bretanya, atravessada per diferentas montanyas, d' un clima sech y calent, rica en tota mena de productes vejetals y minerals y fins per alguns animals, es per son comers la segona del nou mon y per sas fortalesas la primera; ha donat sempre bona acullida á nostres germans ja quant hi van pel comers ja quant hi van per la guerra.

Los catalans comerciants de mena, emprenedors y actius, cercant sempre honra y profit, han trobat en la prehuada isla, lo camp millor pera desenrotllarse baix lo punt de vista comercial. No hi ha cap poble d' Espanya ni de moltas altres nacions ahont no hi haji un catalá sempre afanyós per lo trevall qu' ennobleix al home y portant orgullós lo nom de la pátria que li es mare.

Los catalans debém amor á Catalunya per ésser nostra pátria, com quisqú 'n deu á la seva, y li debém amor per lo molt que aquesta patria 'ns ennobleix.

A ésser fills de Catalunya debém l' honra que 'ns féren nostres antichs reys y tots los governants tant forans com de la terra; á ésser catalans debém podernos enjoyar ab las paraulas del Papa Honori IV que deya:

Digitized by Google

Con tales enemigos se ha de empeñar quien se opone á la casa de Aragon, porque los catalanes son mas que hombres, no dejando cosa por vencer ni por mar ni por tierra: Ojalá que el papa Martino, no se hubiese empeñado contra ellos, mas nosotros presto nos uniremos con la Iglesia, porque son gente de grande bondad, y lealtad, y con ellos solos sujetariamos al mundo.

Lo Rey D. Martí á las corts de Perpinyá en 1406 tractava á la gent catalana de *forta, leal y valenta* y en Ferran I y Dona Violant, sa esposa, en sos testaments fiavan los seus fills als catalans diéntloshi: *Que no tenen los reys vassalls que tractin ab major fidelitat los negocis mes importants á sa corona que son los catalans.*

En Joan II los recomaná á En Ferran lo Católich dientli; *que jamay han los catalans mancat á sa fé* y en Carlos I deya: *que mes s' estimava ser Conde de Barcelona, que Rey dels Romans.*

Y per acabar ab tantas lloansas diré lo que Felip III de França, lo mes enemich de Catalunya, deya:

Estas son las gentes mas leales del mundo que antes todos darán la vida gustosos y solícitos que permitan que su rey de Aragon pierda palmo de tierra, y así por mar y tierra son tan admiradas sus proezas.

Si tot aixó debém á nostra terra ¿cóm podrém no estimarla? ¿Cóm no hem de portar ab honra lo nom de catalans y pensar qu' es nostre millor gloria l' ésserho? Per aixó los que van á Cuba conservan com á sagrada reliquia, lo recort de la patria y sempre ab la vista clavada en ella esperan ab dalit l' hermós dia de tornarhi. ¡Ah! ¡Ab quin goig los hi bat lo cor cuan veuhen ja la primera costa y oviran lo campanar de sa vila y la caseta que los vejé naixer! ¡Ab quin dalit obran son pit pera millor respirar los flayres dels camps de Catalunya!

No ha sigut sols la idea del lucso la que ha dut los catalans á Cuba, en ella, be mostraren lo seu carácter conquistador y guerrer. Ja quan Colon aná á descubrir y conquistar eixos paissos los catalans foren dels mes ferms y valents defensors d' Espanya y referintnos á la present época trovém que ja al comensar la insurrecció cubana, l' any 1868, los fills de Catalunya sacrificaren voluntariament sas vidas, avans que cap altra provincia espanyola.

Un bell pom de florit jovent sortí del port de Barcelona y aná á Cuba á defensar los interessos de la Nació, com un dia anáren á Italia y á Grecia nostres avis y nostres contemporanis al Africa. També aixís anáren los catalans á Cuba á demostrar una vegada mes que

Las barràs de Catalunya
Son sempre 'l sosten d' Espanya.

Cuba los rebé ab un entussiasme gran y digne de la empresa que á cap portar volian, y las poesías alusivas d' en Camprodon y altres, féren arribar l' amor patri al cim del entussiasme. Mes avuy dia y ja fa temps, sembla que las cosas son cambiadas com ho demostran algunas ratllas de una atenta carta que 'ns dirigeix un voluntari en nom de sos companys. En ella prega que recordém á las Diputacions catalanas que allí hi ha fills de la terra abandonats á la seva desgracia.

Molt sentiriam no ésser exactes en quant diguéssim, tota vegada que sols podem manifestar lo que de tan llunyanas terras se 'ns escriu.

¿Quí seria lo quí resistís á aytals prechs sens dir de sa part lo que be ó malament pogués! Al llegir l' escrit d' eix voluntari, he sentit vibrar una de las mes delicadas cordas de mon cor, com qu' es la corda del amor á la patria. Lo escrit no era un escrit qualsevol, era d' un catalá y d' un catalá que demanava pregant en nostra llengua nativa, era un germá nostre que patía.

He recordat que vegeren la llum á Catalunya; que 'n ella passaren los primers anys de sa vida, los mes hermosos en la terra, que sas mares los ensenyaren á coneixer á Deu y á benehir la Verge en llengua de la terra; que com nosaltres dónan lo *Deu vos guart* y per fí que pertanyen á la gran familia catalana.

Si; he recordat tot aixó, y he recordat que ab las mateixas glorias que nosaltres s' engalanan, perque com nosaltres, son catalans. He vist la distancia que en benestar nos separa: ells mancats de moltas cosas y nosaltres que moltas nos ne sobran ¿Perqué no ha de haberhi recort y amor per eixos fills de Catalunya qu' en alas de son entussiasme voláren pera demostrar una volta mes que la pátria sempre

Digitized by Google

es gran y fer veure que sempre té fills que deixan ben sentat son nom.

Habém servit mes d' una campanya de soldat—diuhen—*¿Perqué las diputacions de la nostra terra no tenen un recort per nosaltres? ¿No consideran que la major part de nosaltres ó per millor dir tots, várem deixar carreras, oficis y arts y que perdém nostre porvenir? ¿No 's recordan que aquí hi ha fills de la seva terra que han fet mes de lo que se 'ls demanava?*

¡Hage compassió y recort per ells que viuhen fora de nostra hermosa terra; y fasses que ab la activitat y germanó que als catalans caracterisa se trevalli ab afany y delit perque tornen com desitjan á las llars payrals!

¡Y avuy mes que may! Avuy que las colradas testas catalanas portan á la barretina lo ram de la olivera; avuy que tots los fills de la mateixa terra s' estrenyan en lo llas de germanó; avuy que s' es acabada la funesta guerra civil; avuy donchs mes que may deuhen los que puguen trevallar pera conseguir lo que demanan.

Jo, l' últim y mes humil fill d' eixa gran familia catalana, demano á nostras Diputacions per los voluntaris catalans y prego á nostra digna prempsa periódica que m' ajude, dich malament, que senyale la mes dreta via pera la realisació d' aquest fí.

Al escriure aquestas ratllas sols me guiá lo recort de lo que á nostres germans desgraciats debem, y la consideració de que son nostres compatricis; de que son catalans.

JOSEPH MARIA MASERAS.

Digitized by Google

GUILLEM D' ALENTORN.

(CONTINUACIÓ.)

CAPITOL XII.

UNA JUSTA Á SANG.

En Oliana ningú parlava d' altra cosa que de la justa empenyada entre En Guillem d' Alentorn y 'l capitá Rodolf, fentse mil comentaris, y tenint cada part molts en lo seu favor, puig que tan l' un com l' altre provas tenian donadas d' esser cavallers valents y de bon bras.

Fou vingut lo jorn de la festa y despres de la missa celebrada ab assistencia dels *jutjes del camp*, y 'ls *homes de paratje* que quiscú tenia de sa part, arribá l' hora del torneig.

Plé com un ou era tot lo tablado del lloch pera la justa destinat, quan hi entrá lo campéo Guillem seguit de sos jutjes y gran acompanyament á qui mes empolaynat, y doná un tom per tot lo camp de lluyta, y dat est se va retirar lo justacó á sa tenda. En Rodolf feu altre tant, portant sos jutjes lo mateix que son competidor, y vestint ab no menys gust qu' aquell, perque, dit sia de pás, alli 'hont sa bossa no allargava la de Na Beatriz de Vall-llebrera, li feya arribar.

Un cop hagué donat la volta d' ordenansa va ficarse á la tenda que tenia destinada.

Mentres ells esperavan que 's fés la senyal pera comensar lo torneig, los jutjes de quiscuna de las parts que justavan van enterarse de las armas de que cadascú faria ús, y trobantlas en regla van donar sa comissió per acabada, tornant á cada justacó las de que podia servirse, qu' eran primer la llansa, desseguida l' espasa y després la massa.

Mentres nostres competidors s' estavan vestint cavallers, per lo camp de la justa un toch de clarins ressona, lo qual

Digitized by Google

donava á compendre que ningú podia dirijir cap mot als lluytadors ni avans ni despres de fer son fet.

Desd' est moment no 's va oure ni una mosca, y tot dessegguit sortí En Guillem de sa tenda y va dar tres toms per l' ample cercle, saludant á tothom ab l' amabilitat que li era propia, fent lo mateix En Rodolf quan estigué llest.

Adornava 'l cap d' abdos un elm hont la cimera d' argent reflectia los raigs del sol qu' en ella s' enmirallavan, finint esta al ensemps en una preciosa ploma; una corassa que si 'l pitral era de bon cer l' espatllar no 'n desmereixia res; vestian quiscú, sortintlós per dessota eixa com un faldillet, llarch tros de la cota de malla que 'n l' interior usavan; sos forsuts brassos mitj amagats per una adaga eran, y á la vegada sas camas mostrant lluenta armadura finian en acerats esperóns, mentres los cavalls que montavan, rosegant fré de plata, y mostrantse impacients pera la lluyta davan bots y salts orejant al vent los brodats de sas gualdrapas de seda.

Un cop los dos cavallers devant del Compte, á qui saludaren, foren preguntats per sos jutjes si juravan sostenir son dret y la dita qu' al torneig lloch doná; contestat afirmativament per los campeons, se feu l' últim toch de silenci cridant l' heralt mestre del camp: *leixeulos aller*.

Açó dit, comensá 'l combat.

En Guillem prenent la llansa embestí á son contrari qui deturá 'l cop, essent al ensemps obligat per En Rodolf á deturarnhi un; novas voltas se van arremetre y cap restava ni desmontat ni ab nafra; vingué altra acomesa y 'l cavall d' En Guillem sentintse ferit caygué en terra y en est moment trayent aquest de sa cintura una daga y parant los cops d' En Rodolf ab l' adarga, enfonzá fins al pom en lo pit del cavall de son contrari aquesta arma. Desmontats los justacós, desenvaynant l' espasa comensaren altra lluyta sostinguda per abdós ab la mateixa furia y entussiasme: semblava que no tenia de parar, quan d' un ferm cop fou desarmat lo d' Alentorn.

—Encara 't resta la massa, li digué ab gran crit En Rodolf.

En Guillem sens contestar ni un mot, prengué la massa y torná á entrar en palestra. Allavors va véures qui era 'l d' Alentorn: manejaba aquell' arma tota de ferro com qui

Digitized by Google

somou una palla, y del cop qu' ab ella dona trencá pel mitj l' espasa de son competidor.

—Prent la massa, li digué alashoras En Guillem fent un somris molt significatiu.

En Rodolf va obehir, pero pot dirse que res hi entenía y molts cops podria haverli dat En Guillem, si no hagués esperat ocasió que vingués á tom pera lluirse en lo joch de la seva arma més estimada, y aquesta no 's feu esperar, puig qu' al tenir á 'n Rodolf en lo punt que volia y 'n lo terreno qu' ell lo portava sens l' altre adonarsen, va fer rodar la massa y la entjegá envers aquell ab tanta furia que dantli de plé en lo costat lo feu caure en terra, mentres un picament de mans de tots los miradors de llors lo coronava.

En Rodolf ajudat per en Guillem va provar d' alsarse y quási no pogué: desseguida lo mestre del camp va fer entrega á 'n Guillem de la joya de cortesía, pera que la entregués á sa senyora y al ensemps doná á abdós justacós per bons cavallers y ferms defensors de sas damas.

En Rodolf acompanyat de sos jutjes fou portat á la casa d' Oliana 'hont s' hostatjava y de allí á Vall-llebrera, después que li feren la primera cura de la grossa ferida que li agafava tot lo costat dret, únich lloch que restava descubert de l' adarga en que 's defensá quan fou ferit.

Na Beatriz va acompanyarli llensant sobre 'n Guillem tota classe de malasditas...

Lo senyor d' Alentorn, com costum era en lo lloch del torneig, un cop fou retirat en Rodolf pera fer la ceremonia de l' entrega de la joya á la dama de sos pensaments, y arribat est cás digué que no podia ferho, perque s' aymia era tancada en un punt per ell ignorat, y accedint als prechs que se li feren pera que fos servit á dir com s' anomenava, digué ben alt que sols per Na Blanca de Vall-llebrera ell s' habia exposat en aquella justa.

Com que Blanca era coneguda per sas bonas qualitats de tots los del Comptat qu' eran d' aquells entorns, los paregué del cás veure si En Ramon son pare atendria als prechs dels allí reunits, fent que En Guillem tingués á Blanca per esposa.

Tot fou en vá, y passats los jorns de la festa, Guillem s' en torná á son castell cercant un medi pera sapiguer ahont era la presó de sa estimada.

Digitized by Google

CAPITOL XIII.

BLANCA EN LO CONVENT Y RAMON EN VALL-LLEBRERA.

Una vegada Blanca de Vall-llebrera restá en lo convent, qu' altre nom no li escau á aquell lloch de Santa-María gobernat per N' Agnés d' Agramunt, passá una vida molt trista.

Ocupada en la curació dels ferits, no tenia ab tot gran temps pera pensar en sa dissort, puig que á cumplir ab tot lo que l' abadessa li encarregava, temps fins per menjar li haguera mancat. Anarda 's condolia de la posició de sa senyora, y per mes que feya ella no trovava ningú que gosés portar á Alentorn la nova d' ahont estava la presó de Blanca, y no era per falta de buscar y apurar son giny, puig que pera lograrho fins se feu l' enamorada d' un arquer, qu' al proposarli açó no pogué menys de dirli que no era possible complaurela sens desertar de las banderas del Compte, y tenir despres qu' esser fugitiu al camp dels alarbs, perque en aquells temps sens la molt rígida disciplina que tenian los soldats mercenaris tots hagueran procurat escaparse del penós servey á que com voluntaris qu' eran se 'ls subjectava.

Ab tot Anarda no desconfiá.

Aixís passaren l' un jorn derrera l' altre y van venir los dias que 'n lo comtat se celebravan las festas ja contadas, y Blanca veya com d' allí molts capitans hi concorrian, que de las damas del hospital algunas los hi acompanyavan, y ella quedava soleta, trista, sempre pensant que la predicció de sa madrastra de que 'n Guillem l' oblidaria no arrivés encara á esser un fet.

Cuydant ferits y malalts, y rebent tot sovint sustos, passava nostra Blanca 'ls dias en Santa-María mentres qu' en sa imaginació s' hi enbolcallavan negras tenebras respecte l' esdevenir.

En Vall-llebrera, com es sabut, los dias de las festas va quedarshi solzament en Ramon, puig que no tingué prou ánimo pera anar á divertirse en l' entretant que sa filla patia en un convent per son manament tancada, pero 'l senyor

Digitized by Google

de Vall-llebrera era pare y com á pare, passat lo primer moment reflexioná sobre la posició de Blanca y per mes negra que li pareixia, no trová altre remey qu' obrar aixís perque á casa no s' alterés la tranquilitat.

Mil vegadas habia malehit lo jorn que 's casá ab Beatriz, que l' alegría habia tret de son cor, obligantló á viure lluny de Blanca y ho feya ab doble rahó perque, segons á ulls cluchs se podia veure, aquella no 'l corresponia com ell tenia dret de esperar, atés lo que per ella habia fet y si be va consultar ab ell sobre l' anada á Oliana ho feu ja com de pur compromís, puig que l' alegría de qu' estava plena ab motiu d' esser acompanyada per En Rodolf no podia dissimularla, y molt menos quant creya que aquest, oferintli alguna de las joyas que guanyés, faria que 's parlés d' ella, y que son nom anés de boca en boca entre 'ls cavallers del temps, perque ab tot y esser casada, las celebradas *cors d' amors* no prohibian qu' un justador pogués batallar per una dama qu' en aquest cas se trovés.

En Ramon comensava á viure intranquil per dos costats; l' un veyentse lluny de Blanca, y l' altre estant al esguart de la mes petita cosa qu' observés en sa muller pera fer un terrible escarment, perque ab tot hi esser ell á Vall-llebrera y Beatriz á Oliana, sabia punt per punt tot lo qu' allí succehia, per un misatjer que no feya res mes que anar y venir.

Varen finirse las justas y 'ls torneigs, y com he contat, fou l' últim dia gravement ferit en Rodolf per nostre antich conegut Guillem, essent aquell acompanyat á Vall-llebrera, pera atendrer á sa curació. Lo pare de Blanca feu com qui res no sap y rebé á sa muller, si pot esser ab mes caricias y agasatjos que quan la va rebre en Montargull pera enmaridarse.

En Rodolf va comensar á entrar en millora al poch temps d' estar en lo castell y quasibe no podia menys, tan ben cuydat com anava per sa enfermera Beatriz de Foix; de modo qu' al cap d' un parell de setmanas ja recorria apoyat en un bastó 'ls patis de la casa, no tardantne altres tantas á poguer donarse per verament curat.

Quan lo malalt arrivá á est estat, En Ramon va voler provar á sa esposa, y á est fí dongué ordre á 'n Rodolf, de que sens perdre moment passés á rellevar al capitá jefe del

Digitized by Google

destacament que guarnia lo pich de Montmagastre qu' era de sa propietat.

Per l' interés que prenia Beatriz pera que En Rodolf no 's mogués del Castell, conegué que 'ls duptes qu' enterbolavan sa felicitat eran veritables, pero per mes dissimular encara, va dar gust á sa esposa, donant una contra ordre.

Lo Castell de Vall-llebrera hostatjá una esposa infidel desd' aquell dia.

CAPITOL XIV.

LOS ALARBS INVADEIXEN LAS FRONTERAS CATALANAS Y ACCIÓ DE SANTA MARIA DE MEYÁ.

Finia l' any 1064.

Tot l' Urgell mogut com per un misteriós ressort se posá á las ordres del Compte, al rebre la fatal nova de l' invasió que en sas fronteras projectavan los alarbs. Barbastre y Munçó á la una, ajudats per lo rey moro de Weselka (1) 's va negar á continuar essent tributari de nostra terra, juntant á exa negativa lo pahorós só de sas guzlas de guerra.

Quasi be tant prompte 's va sapiguer l' una cosa com l' altra, y sens darse moment de repós, los senyors de Alentorn, Vall-llebrera, Anya y Baldomá, com mes aprop que eran de la frontera, van esser los primers en ocuparla pera oposarse al pas d' aquells.

En Ramon de Vall-llebrera ab tot y 'l abatut que estava, ab motiu dels grans disgustos de familia que passava, montá á cavall lo primer, y ab sa maynada passá á ocupar los pichs del Montsech dels entorns de Santa-María: lo senyor d' Anya ocupá la rivera del Noguera Pallaresa á la falda del mont dit, prenent lo d' Alentorn los alts del Curulló y Meyá, y quedantse lo senyor de Baldomá en sa mateixa casa, pero ab l' obligació de recorre sens parar per tot lo terme de Vall-llebrera, Alentorn y Anya que quedava desguarnit.

(1) Huesca.

En l' entretant l' Urgell tot, com un sol home sortia en defensa de sa terra, y 's preparava pera fer pagar car son atreviment als del Koran.

Lo senyor de Vall-llebrera quedá mitj content d' esser de destacament á Santa-María, puig d' est modo podria veure á sa filla que cinch mesos feya que hi era tancada y al mateix temps vigilaria pera qu' En Guillem no s' enterés de que allí estava Blanca.

Si pocas visitas feya á eixa En Ramon los primers dias d' esser en aquell punt, després no pogué menys que cada tarde anar ab mitja escusa al convent-hospital, y tornar altra vegada á sentir dels llavis de sa filla paraulas carinyosas.

Era un d' eixos jorns de Desembre en que la boyra embolcallant la llum del sol, no deixa veure res á quatre passas, dia que ab doble motiu habia de vigilarse mes que may, puig era quasi segur que si 'ls sarrahins fins allavors restavan en son costat quiets, era perque esperavan una ocasió que creguessin prou bona pera aprofitarla y tirarse com lo lleó demunt d' ayxerida isarda que sens temor de cap mena va abeurarse en las crestallinas ayguas d' un estany, demunt l' host avansada y lograr aixis son objecte perque enemich soptat, enemich derrotat. Donchs bé; en Ramon de Vall-llebrera, ab tot y esser un dia com lo descrit, quan fou prop mitj dia, baixá de son punt d' aguayt y ana al convent á gosar un poquet en la conversa ab sa filla.

Restava Blanca molt aconsolada des que son pare la visitava y 'l dia á que 'm referesch un que 'ls hagués escoltat en sa conversació haguera sentit qne la noya deya á en Ramon:

—Pare meu, ¿no veyeu com tenia rahó al dirvos qu' al treurem de casa era pera donar gust á una dona que en mí veya un obstacle pera entregarse á sos malvats desitjos? ¡Ay! no ploreu, pare estimat, jamay he cregut que fosseu vós lo meu butxí.

—Filla del cor,—li contestá abrassantla,—ets massa bona y jo so massa dolent, t' estimo molt, pero no puch tornarte á casa: si tú estavas al costat de ma muller serias causa de ma dissort, tot lo mes que es pot fer, es qu' oblidant com deus haber fet á En Guillem, te casis prompte ab 'n Artur que de veras t' ayma y marxar ab éll lluny d' aqui,

Digitized by Google

puig qu' á mí 'm bastará sapiguer que ets felis pera que en mon desconsol arribi á esserho també un xich.

—No 'm parleu, pare del meu cor, d' En Artur; á esser sa esposa millor preferech restar aquí.

—¿Encara pensarás ab En Guillem?

—Y no puch menys, per que tot y no sapiguer res de ell, ni ell de mí en tot lo temps qu' aqui soch, tinch prou en sapiguer lo que m' heu donat á entendrer ab vostra pregunta, qu' en Guillem es solter encara.

—¡Filla, com se coneix que no m' estimas, que 't gosas fentme sufrir aixís! ¿no saps que ab Guillem no pots unirte, que ma honra hi está per mitj? encara tinch memoria pera remembrarme del joch-partit.

—Feu lo que vulgueu, no puch esser de ningú mes que d' ell, li he jurat, y avans que trencar un jurament morir. —respongué ab gravetat la filla.

En Ramon restá mut un xich y anava á parlarlhi de nou quan entrant Anarda y diferentas de las damas del convent ab grans crits anunciaren la presencia del enemich en aquesta vorera, afejint que las tropas que Artur comandava y que foren sorpresas, corrian dispersas en totas direccions.

Al ouré tal nova, En Ramon va baixar á salts las escalas del convent y pujant d' un bot á cavall ab tot y sos axachs aná volant á recorre los punts de sa ratlla de combat.

Un cop fora del convent de Santa-María vegé allí lluny com gran nombre de soldats catalans corrian, y com eran morts á cops de gumia y alfanchs los que ab menys llestesa 's deixavan atrapar dels alarbs. A en Ramou aquell moment li paregué l' últim de la seva vida y 'l darrer á la vegada de l' independencia de sa patria; ¡tan preocupat restá en l' esguart d' aquella derrota!

Los alarbs envalentits ab la primera victoria atacaren ab decisió los pichs ahont los d' En Ramon se defensavan, entrantne una forta partida, quasibé sens cap entrepus ab los d' Urgell, á Santa-María.

Las casas foren saquejadas y cremadas y l' hospital anava á sufrir la mateixa sort quan per un moviment que feren los de Vall-llebrera ajudats dels dispersos d' Anya y per sas catapultas que desde 'l cim d' aquells serrats llen-

Digitized by Google

savan demunt l' host alarba veritables rocas, entraren al convent avans que 'ls sarrahins tinguessin temps de pensarho.

Allí comensá una llnyta sens nom: una carnissería horrible, las senyoras qu' allí vivian tancadas en lo pis superior pregavan á la Verge que las tragués del apuro, los cavallers catalans defensavan á las damas pás á pás y de grau en grau: per fí 'ls alarbs restaren amos del pis baix y la defensa no pogué seguir, perque habent calat foch al edifici la mort sols podian esperar, y en est cás no tenint altre remey, puig no van voler rendirse ab tot y las promesas que 'ls feyan de guardarlos presoners, respectant al ensemps á las senyoras, varen resoldre rompre la ratlla del cercle que 'ls enclohia, y sortir ab las damas, perque aixis era sa voluntat, mes volguent morir en lo camp ras, que veures sens honra, esclavas entre los joyells y plahers d' un harem.

A la una tots se tiraren al carrer, y molts pochs van sortirne lliures, las damas se defensavan com espartanas y quan, acabadas las forsas, veyan anavan á caure presoneras, ab sens conegut valor, ab la daga que encara gotejava sang alarba 's donavan mort.

En Ramon pogué salvarse y 'l senyor d' Anya molt mal ferit se pogué escapar, passant per mort als ulls d' aquellas feras dels deserts africans sortidas.

Los pochs que ab Ramon en vida van quedar foren aplegats per En Guillem d' Alentorn qui tot depressa corria al lloch del combat desde 'ls pichs del Curulló.

Los oids personals dels senyors d' Alentorn y Vall-llebrera van desapareixer devant lo perill comú.

¿Qué va esser de Blanca y sa bona servidora Anarda?

Lo següent capítol ho esplicará tot.

CAPITOL XV.

UNA DERROTA QUE 'S TORNÁ VICTORIA.

Los soldats d' En Ramon que ab vida habian quedat despres de las desastrosas escenas de la sortida del convent de Santa Maria, dispersos corrian envers los del d' Alentorn

Digitized by Google

que 'n son socos devallavan per aquellas penyas, creyent no sens fonament, que ab l' ajuda seva podrian revenjarse ab profit.

Un cop reunits tots y plens d' entussiasme fins los mes abatuts, al escoltar las paraulas qu' En Guillem va dirijirloshi, tot cercant un medi pera atacar als alarbs y guanyar, altra volta la vileta de Santa Maria, doná 'l crit de *socós á nostra terra.*

Eran ja cinch horas de la tarde; la claror que 'l sol donava en aquell punt s' esllanguia per instants, y era precís aprofitar lo poch dia que restava; á est fi en un moment l' orde donada per lo d' Alentorn d' atacar en dos alas, fou estrictament complerta, puig que al cap d' una hora escassa, aquell fou senyor de dita vila. Ab tot los sarrahins no 's aturaren y á cada acomesa dels catalans contestavan ab un altra.

Los camps dels entorns restaren rublerts de cadávers hont bona fartada hi feyan los corps y las áligas que lo terratremol del combat com fullas las feya anar d' un costat al altre.

Era encara de necessitat pendre lo convent avans de ferse fosch, puig de lo contrari á la nit podrian donarlos, los allí tancats, molt que fer.

Las parets d' aquest fumavan encara y per entre 'ls espirals del fum un elm se veya brillar, en lo punt mes alt de la torre.

Ningú pot afigurarse l' alegría de 'n Guillem y sos soldats quan varen coneixer que un catalá allí dalt se defensava, y que prompte, ajudant Deu, seria lliure. Moguts per ço y per l' amor á la patria als tochs d' anyafils y crits de *¡Visca Armengol!* asaltaren lo convent estabellant á cops de massa tot alarb que á son pas s' oposá.

Los d' Urgell varen tornar á ésser dignes fills de la terra.

JOAN MALUQUER.

(*Continuará.*)

Digitized by Google

EL MISSATGE DE L' ÁNIMA

PER

SIR WALTER RALEIGH (1)

(Traducció.)

—Ves, ánima, hoste del cos, ves á cumplir un ingrat missatge. No temis parlar mólt alt; la veritat será la teva justificació. Ves ja qu' es precís morir y dona al mon un *mentis.*

—Ves á dir á la Cort que crema y brilla com un bosch corcat: ves á dir á l' Iglesia que predica l' bé y no l' practica; y si l' Iglesia y la Cort replican doná'lshi á tots dos un *mentis.*

—Digas als monarcas que no viuhen mes que per las accions d' altres; que no son estimats mes que pe 'ls seus favors; que no son poderosos mes que pe 'ls partits; y si 'ls monarcas replican donalshi un *mentis.*

—Digas als grans que regeixen los negocis del Estat que no tenen altre fi que la seva ambició y que no practican mes que l' odi y si repliquessin dona'lshi un *mentis.*

—Digas als magnífichs que captan, dissipant los seus bens, á 'ls que 'n la prodigalitat no cercan mes que l' adulació, y s' intentessin replicar dona'lshi un *mentis.*

—Digas al zel que li manca abnegació; digas á l' amor que no es mes que luxuria; digas al temps que no es mes

(1) Modernas investigacions han fet atribuir á un oscur y *mediocre* poeta, Joshua Sylvester mort en 1618, *El missatge de l' ánima* citat per Emerson com obra de Sir Walter Raleigh. Pero, la vida de Raleigh, que va ser soldat, cortesá, embaixador, ministre y favorit d' Elisabeth, luego empresonat per espay de dotze anys y decapitat en temps de Jaume I, y 'l seu distingit talent com poeta y prosista s' armonisan massa bè ab lo pensament *mare* y 'l mérit d' *El missatge de l' ánima*, per que duptem veure en éll, ab Emerson y la vella tradició inglesa, l' autor d' aqueixa notable poesía.

Digitized by Google

que movilitat; digas á la carn que no es mes que pols y adverteixlos que no repliquin perque tindrias que dona'lshi á tots un *mentis*.

—Digas á la vellesa que s' esmortueix de dia en dia; recorda á l' honor qu' es alterable; recorda á l' hermosura que 's gasta; recorda al favor que titubeja y si 't volen replicar dona á cada un d' ells un *mentis*.

—Digas á l' esperit qu' argüeix sobre punts d' una subtilitat quisquillosa, digas á la prudencia que degenera en cobardía; y si la prudencia y l' esperit replican dona'lshi un *mentis*.

—Retreu á la medecina la seva impudencia; digas á l' habilitat que no es mes qu' una pretensió; retreu á la caritat la seva fredor; digas á la lley que no es mes qu' una estafa y si 't volen replicar dona'lshi igualment un *mentis*.

—Recorda á la fortuna la seva volubilitat; recorda á la naturalesa 'l seu acabament; retreu á l' amistat la seva tibiesa; retreu á la justicia la seva catxassa y si t' volen replicar dona á totas un *mentis*.

—Retreu á las Arts la seva inestabilitat y las variacions al gust de la moda; retreu á las Escolas la seva superficialitat y 'l seu amor á l' apariencia y si las Arts y las Escolas replican dona á las Escolas y á las Arts un *mentis*.

—Retreu á la bona fé 'l fugir de las ciutats; digas á la nació que s' estravia; retreu á l' humanitat tota, l' abandono de la pietat; plany á la Virtut per ser tan frívola y si replican no deixis de dona'lshi un *mentis*.

—Y cuan, segons las mevas ordes, hajis arrivat al terme de las tevas acusacions, com un *mentis* val una punyalada, que t' dongui 'l cop qui vulga; cap ferro sabrá arrivar fins l' ánima.

VICENS ARTEAGA PEREIRA.

Á LA SOLEDAT.

¡Oh monte, oh fuente, oh rio.
Oh puerto seguro deleitoso!...
(Fray Luis de Leon.)

—

Retut per ma jornada
Ferit lo cor y sanglotant de penas,
Vull, Soledat aymada,
Coratjós trossejarne mas cadenas,
Del mon fujir y en lo teu sí plorar;
De ma passada vida
Plagués á Déu no 'n conservés memoria,
Y puig ta veu me crida
Y en mon neguit n' es ton amor ma glória,
Aymarte vull y te sabré estimar.

—

Las flors qu' en ma infantesa
De ma existencia lo camí brodavan,
Ab sens igual crudesa
Ben prest mos peus en son rigor sagnavan:
Morí ma mare y se 'm pongué lo sol.
Joyosas m' encisaren
Garlandas d' il-lusions y d' esperansa,
Mes ¡ay! se desfullaren...
Y en lo gelat ivern de m' anyoransa
Vinch á tos brassos á cercar consol.

—

¡Lluny, lluny l' enganyadora
Ardenta llum que vá abrusar mas alas;
Lluny, ay, l' encisadora
Falsa bellesa qu' ab postissas galas
Mudá mas il-lusions en desenganys!
Lo mundanal bullici
Tot m' ha aturdit, y pus guanyí la serra
Salvant lo precipici,
No vull ja mes afanys, ni vull mes guerra;
Finir desitjo en santa pau mos anys.

—

En ton casal, m' aymia,
Verger d' amor, de ditxa y de bellesa
Hont l' oreneta hi nia,
Lliure d' envejas, d' oys y mesquinesa
Viurá tranquil y sens frisansa 'l cor:
Lo brill de ta mirada

Fondrá son glas, escalfará mas venas,
Farém tendra llassada,
Y entre tos brassos oblidant mas penas
Lluirá l' estel de nostre pur amor.

La bramolant tempesta
Oreig tornada que 'ls sentits encisa,
No acalará ma testa
Que 'l terme ansiat de mon dolor divisa,
Ni mon sech llábi amarará mes fel:
La nit mes fosca y bruna
Arrebossant sos vels será clar dia,
Resplandirá la lluna
Voltada de sa cort de pedreria,
¡Veuré seré demunt mon front lo cel!

—

Las tendras cantarellas
Ab que al nou jorn saluda l' aucellada,
La flayra de flors bellas,
La fresca font ó l' aura ajogassada,
Lo bel dels béns y 'l mormolar del riu;
De nostras esposallas
L' hymne serán de celestial dolsura,
Y al bell acort dels fluviols y grallas
Mon ánima, mes pura,
Podrá endressarte son cantar joliu.

—

Clarejará l' albada
Rica en colors, perfums y d' armonia,
Y al bés de la rosada
Que 'ls cors refresca y nous esplets hi cria,
De pur desitj al vol fantasiarém:
Jó, esclau de ta hermosura,
Tú, de bon grat á mon desitj sotmesa,
En onas de ventura
Al sol ardent d' amor l' ánima encesa
Lo llas benavirat estreneyrém.

—

¡Oh vida de ma vida,
Oh dolsa Soledat, *font regalada*,
Oasis que convida
Al cansat pelegrí *en mitj sa jornada*;
Que 'n son de bells tos misteriosos fulls!
Aclara mas parpellas,
Llúm, llúm al esperit, móstram grandiosas
De Déu las maravellas,
Y allá d' allá, si 'n sabs de mes hermosas
Deix que s' hi gosen un instant mos ulls.

—

Ab tu, lluny de ma vila,

Fossar de vius hont l' ambició 'ns enterra,
Veuré com neus apila
Lo fret ivern pera embolcar la terra,
Com sots sa crosta va furgant l' arrel;
Veuré com se desglassa,
Y 'ls plans verdeijan y la vall s' enflora
Y l' au ja s' accompassa,
Al somriure 'ns alegra, encisadora
La primavera ab sos ullets de cel.

—

Veuré 'ls blats com groguejan
Al sol d' istiu, y 'ls fruyterars maduran,
Com las perdius campeijan,
Y al cant dels segadors los bous pasturan,
Y à Deu honoran retrunyint los trons:
De pámpols y olivera
Garlandas cenyirèm ab alegria;
Mes, ja deserta l' era
Caurá la fulla..., y trist veuré m' aymia
L' oreneta fujir á altres regions!...

—

Y l' ánima, com ella
També estendrá allavors sas alas puras,
Ma fi será sa estrella,
Y son vol enlayrant dret las alturas
S' ajocará de son Criador al peu:
Deixant entre tos brassos
Un vas de cendras, de dolor penyora,
De son amor los llassos,
Y al entonar l' hossana encisadora
Lo dols ressò dc sa creyenta veu.

Antoni Molins y Sirera.

LO TEMPS

Quia pulvis es et in pulvere reverteris.

Es tart: lo sol devalla—cansat de son viatje
y en l' horisó l' imatje—despunta de la nit:
despérta 's l' aura blana,—sas queixas ne murmura:
no llansa sa llum pura—la lluna en lo zenit.

Dona ab peresa voltas—lo mon: sa lley forsada
cumplint, y una mirada—llansant sobre 'l passat.
L' inmensitat s' imposa—ab sa sublim grandesa.
¡Es nit! Naturalesa—apar que s' ha endolat.

Fondo remor que s' alsa—d' en mitj la quieta vila
apar que trist destila—de un cor l' últim sospir.
Las llars sos fochs apagan,—los cans tristos udolan
y per l' espay rodolan—las dotze de la nit.

La mar esperuguida—ab por la platja besa
ab perlas y riquesa—matisa son mantell
Humil conté sa rabia,—sa ronca veu acalla.
¡Tot dorm! ja lo mon calla—sens forsa, sens alé.

Res interromp la calma,—ningú la veu desperta:
sols dona un crit d' alerta—á espays lo campanar.
Del temps los minuts conta—l' infatigable agulla.
¡Quán d' ilusions desfulla—del temps lo rápit pas!

En vá l' home 's miralla—en l' impasible esfera
y al contemplarla, espera....—¡Ay! sempre espera en vá,
que 'l temps que avansa, avansa—ab llesta caminada
sols deixa una petjada—impresa en lo passat.

Lo dupte que s' aixeca—com funeral fantasma
y de la nit al pasme—somriu aterrador,
pareix que atent sa vetlla—y á cada campanada
sentencia despiadada—fulmina contra 'ls cors.

Las ilusions desfulla,—ofega l' esperansa
y 'l pes de la balansa—decanta á son costat
quan l' home creu y dupta—y per l' espay estesa
sa vista, ab greu tristesa—medeix l' inmensitat.

. . . .
. . . .

Digitized by Google

¡Oh lley inexorable,—terrible y despiadada
que al fi de una jornada—subjectas mon albir!
¿Est llas que al mon me lliga,—la causa de ma vida,
ma pensa acobardida,—passat y esdevenir,

quin geni sense límits—ho crea y ho sustenta?
Tot lo que viu y alenta—¿sortí ó no del acás?
¿Será una tomba freda—la fi de ma carrera?
¿Qu' es ¡ay! lo que m' espera?—Hi ha encare un mes enllá.

. . . .

Deixeu d' atormentarme—ideas tenebrosas....
¿Perqué eixas lleys confosas—rebullan en ma ment?
Encálsanse los segles—y rodan al abisme
virtut ó egoisme—¿serán del mon las lleys?

Lo cel y las montanyas,—las flors de la planura,
l' humana criatura—qu' es rey de lo creat
en pols veurém tornarse—cayent romputs á trossos
¡sols runas y destrossos—veurá l' eternitat!

Prou... Benehida sia—la llum de l' auba pura
que templa ma pavura—y calma mon pesar.
Del plá l' extensió inmensa—oviro y sa bellesa,
esglay, dol y tristesa—la llum va dissipant.

Lo mon renaix, la sombra—per l' horisó s' esqueixa,
lo sol torna á apareixe—somrient, magestuós.
Tenebras endoladas—que presa de mí feren
ben lluny desparegueren:—tranquil bat lo meu cor.

De l' industriosa vila—ressona la gatzara
y ofega la véu clara—de dalt del campanar.
¡No 's conta 'l temps que passa!—La pobre flor que mústia
se mor plena d' angustia—ningú la mirará.

Y en remolí confosós—las ditxas plahenteras
y las tristesas feras—lo temps se 'n vá xuclant.
¡Problema que m' espanta!—que m' ompla d' amargura!
La flor que avuy naix pura—¿existirá demá?

E. COROMINAS CORNELL.

BIBLIOGRAFÍA

CALENDARI CATALÁ PERA L' ANY 1876.—*Barcelona, Estampa de la Renaxensa.* (*)

Lo distingit mestre en Gay-Saber D. Francesch Pelay Briz, ab sa proverbial activitat, filla del ardent amor que sent per Catalunya, ha publicat ja enguany en esmerada edició lo *Calendari Catalá* del 1876, triat aplech de poesías y trevalls en prosa.

No 'ns detindrém á fer l' elogi de aquesta publicació, ahont tants escriptors, avuy ja plomas esperimentadas, han vist per primera vegada estampat son nom al peu de senzills articles y modestas poesías als qui 'l coleccionador, mogut per lo desitj de aumentar lo número dels cultivadors de nostra literatura, te afany en atraure y donar alé. Prou coneguts son de tothom los dotze volúms sortits, ahont poden trovarse al costat de una prosa elegantíssima poesías de primer orde, capassas algunas d' ellas per sí solas de honrar y posar en alt lloch una literatura que no fos tant robusta ni estés tant alta com ho está la nostra.

Basta sols per ressenyar los trevalls d' enguany dintre del curt espay de que podem disposar, fer constar la utilitat que ja de moment portan aquestos aplechs de composicions per tot aquell que 's vulga iniciar en lo moviment literari actual, y la que 'ns durá ab lo temps, podentse per medi dels tomos surtits seguir pas á pas la millor puresa en lo llenguatje, la correcció en la forma y la relativa perfecció á que en son desenrotllament gradual se encamina.

Despres de las materias que son generals en tot calendari, segueixen en lo de que 'ns estem ocupant los *Bons recorts* article que ja desde sa fundació ve en primer lloch, ab lo fi de presentar condensat lo moviment literari hagut per tot arreu ahont se parla la llengua catalana, desde la aparició del últim volum.

Lo Sr. Careta, á qui ve encomanat ja fa alguns anys aquesta secció, no ha tractat la mateixa ab la estensió que fora de desitjar. Ni un mot te per la literatura dramática que també com sas germanas ha fet enguany sa vía, ni es complert lo catálech que presenta dels

(*) Se ven al preu de una pesseta en casa Verdaguer y demés llibrerias.

Digitized by Google

volúms dintre aquest temps estampats. Ja que volem que aquesta publicació siga un testimoni fidel als qui vindrán de nostre moviment literari, no rebujém cap obra, que totas ellas contribueixen á enaltirlo. Nos referim al *Anuari Catalá* del que ja parlárem en nostra Revista.

En la impossibilitat de fer un judici crítich de totas las composicions que aquest volúm enclou, travall superior á nostras forsas, nos limitarém, com de passada, á citar las que mes han atret nostra atenció.

En lo lloch destinat cada any á tributar un honrós recort als poetas finats, insertant algunas de sas produccions, se fan notar una *A la Verge*, d' en Guillem Forteza, y *La Queixa del Mariner* y *Lo Cant del Misteri* d' en Francisco Camprodon, en las quals se revelan las grans dots literarias qu' adornavan á aquells insignes escriptors.

Los trevalls en prosa son tots notables, ja per son interés histórich, com los dels Srs. Balaguer (Andreu) sobre *L' establiment L' una confraria per rahó de l' obra de la Seu* y 'l d' en Joseph Fiter que tracta del antich *Monestir de Valldonzella*; ja per referirse á fets de trascendencia actual com lo del Sr. Miquel y Badia titolat *Fortuny*; *l' origen del individualisme modern*, d' en Joaquim Sitjar, y 'l del Sr. Aulestia *Nostras Academias*; sobressurtint las biografías d' autors moderns *Nostres poetas* que ve publicant lo Sr. Maspons y Labrós y 'l quadro dramátich *Lo Pi de las tres brancas*, en que son autor enseja felisment un nou género dintre de nostra literatura.

Rublerta es la secció de poesías dignas la major part d' especial encomi. Citarém solsament en obsequi á la brevetat las magistrals traduccions de Tíbulus é imitació de Propertius d' en Víctor Balaguer; las tendras y sentidas *Valldemossa*, d' en Geroni Rosselló y *Mon palau* d' en Antoni Careta; las originalíssimas *Fáulas* dels senyors Bartrina y Mestres; la titolada *Escalf del cor*, del Sr. Blanch, plena de robustesa y foch com totas las seuas; *En lo balcó*, d' en Joan Pons per lo pensament qu' enclou; y las firmadas per las senyoras Maria de Bell-lloch y Penya, y los senyors Roca y Roca, Ubach, Soler, Llorente, Torres y Reyetó y Sitjar (Joan.)

Tal es lo judici, breument exposat, qu' hem format de tan popularisada publicació, per lo cual se pot compendre que no desmereix lo tomo d' enguany del dels anteriors.

P. J.

Digitized by Google

NOVAS

Deventse procedir á l' ocupació del Convent de Sant Joan per las Monjas que l' habitaren antiguament, y á las quals ha sigut retornat, han de desaparexer del edifici la Biblioteca Provincial y 'l Museo de la Academia de Bonas Lletras.

Respecte á la primera tindrá bona acullida en los locals destinats al efecte en l' Universitat nova; mes en quant al segon aquesta es l' hora que no se sap ahont trasladarlo. Si no estéssem acostumats á veure la deplorable indiferencia ab que 's miran á Espanya aquestas cosas, estranyariam qu' una Corporació com l' Academia se trobés en semblant situació; mes encara que desconfiem de que nostra veu sia escoltada, devém cridar l' atenció de las Corporacions oficials, que son las que poden ferho, pera que no permeten que los prehuats objectes que forman aquella colecció, aplegats á costa de tants sacrificis, hagen de veures abandonats per falta de local y exposats á desapareixer.

La Diputació Provincial y l' Ajuntament son los qui estan en lo cás de fer mes en favor de la Academia, já que deventse establir en lo nou edifici Institut ó en lo Palau que s' ha de construir al Parch un Museu arqueológich adecuat á l' importancia de Barcelona, pot molt be la colecció de l' Academia servir en son dia de base per aquell.

Hem de manifestar nostra complacencia per las repetidas mostras d' atenció y sinpatía qu' envers la literatura catalana venen manifestant d' algun temps ensá los escriptors de la Cort. Si á semblansa d' ells los centres oficials donessen també protecció á las literaturas provincials, prompte la nostra se posaria en lo lloch que li correspon y se estrenyerian mes los llassos de germanó qu' á tots dehuen unirnos.

Hem rebut lo primer número (tomo XI) del *Boletin Revista del Ateneo de Valencia,* acreditada publicació que estava interrompuda y que anuncia, al tornar á apareixer, la inmediata impresió dels números que faltan per completar lo tomo X. En aquest número á mes de un notable discurs que sobre *La sociologia y la fórmula del derecho* llegí en la sessió inaugural de aquell Ateneo D. Eduart Perez Pujol y la ben correcta memoria llegida en la mateixa per D. Feliu Martin, hi veyém una inspirada poesía *Al Mar* de D. Juan B. Pastor Aicart premiada en l' últim certámen de aquella societat literaria.

Las bases pel que tindrá lloch lo mes de novembre prócsim son las següents:

Digitized by Google

Secció de Ciencias exactas, físicas y naturals. Dos títols de Socis de Mérit als autors dels mellors trevalls sobre eixos punts: *Ensaig d' una topografía general de la provincia de Valencia* y *¿Pot admetres la unitat de forsas en la producció dels fenómenos físicks-químicks-orgánicks?*

Secció de Ciencias Socials. Dos diplomas de Socis de Mérit als que tractin mellor los segúents temas: *¿Es mes convenient la aglomeració ó la diseminació de las industrias baix lo triple aspecte económick, polítich y moral?* y *¿Convé donar á la dona instrucció sólida ó elemental?* Per l' un y l' altre cas programa rahonat dels coneixements que degan ensenyárselashi.

Secció de Lletras. Títol de Soci de Mérit al mellor *Estudi sobre l' origen de la poesía Castellana en Valencia y judici crítich dels poetas que escrigueren en l' idioma nacional fins á últims del sigle XVI* y una flor de plata al millor poemet qu' en breu acció dramática desenrotlli algun pensament moral ó social.

Secció de bellas arts. *Pintura.*—Títol de Soci de Mérit al autor del mellor cuadro de género. *Música:* Una flor de plata al autor del mellor *Pater noster* á quatre veus ab acompanyament lliure.

També hi haurá un premi estraordinari consistent en lo títol de soci de mérit al autor de la mellor *Comedia* inédita en tres ó mes actes. L' Ateneo procurará que l' obra premiada se pose en escena en un dels principals teatres de Valencia, y cuberts gastos al autor se li entregará la meytat justa dels beneficis.

S' otorgará á mes lo títol de soci de mérit al autor de la mellor *Sinfonía á tota orquesta,* procurant la societat que l' obra premiada s' executi, baix la direcció del autor.

Los trevalls científichs y literaris s' entregarán en la secretaría del Ateneo avans del 30 de Setembre y las obras d' art avans del 15 de Octubre.

Com que no parla de la llengua en que deurán ésser presentats los trevalls, dem per sentat que será en la castellana. Nos planyém de veure la indiferencia ó mellor desvío que mostra per la literatura pátria aquest ilustrat Ateneo.

En la *Revue des Deux Mondes,* corresponent al 1.er del corrent, s' hi llegeix un extens trevall titolat *Les destinées de la nouvelle poesie provençale,* firmat per lo sabi académich Saint-René Taillaudier.

En éll, apropósit de l' aparició del nou tomo de poesías d' en Mistral *Lis Isclo d or,* fa una extensa ressenya del renaixement de la poesía provençal, parlant també incidentalment de la catalana, s' exten en consideracions sobre la direcció que á son entendre deu donárseli, y presenta traduhits alguns trossos de la nova colecció del autor de Mireya.

Digitized by Google

Los premis del certámen musical de l' Academia Bibliográfico-Mariana, qual fallo publicárem en lo número darrer, s' han conferit als següents compositors:

Lira de plata (1.er premi de Salve) D. Claudi Martinez.—*Medalla de plata* (2.on premi de Salve) D. Felip Pedrell.—*Menció honorifica*, D. Carles Llupart y Alberni.

Medalla de plata (1.er premi de Antífona), D. Felip Pedrell.—*Altre id. com premi adicional*, D. Claudi Martinez.—*Menció honorifica*, D. Oscar Camps y Soler.

Felicitém als agraciats y 'ns felicitém també nosaltres per haver en est, (com en los altres certámens musicals darrerament publicats, obtingut los catalans un complert triumfo.

Ha mort en aquesta ciutat D. Marian Cubí y Soler, persona molt coneguda per sos estudis sobre frenología, autor de la obra *La frenologia y sus glorias* que fou traduhida al francés per orde del Emperador Napoleon III. Lo Sr. Cubí havia fundat lo renomnat colegi de San Fernando á la Habana y desempenyat una cátedra en l' Universitat de Baltimore.

L' aplaudit pianista D. Joan B. Pujol ha publicat ja las bases del concurs pera admetre 10 noys y 4 noyas al curs de piano gratuit que donará dit Senyor, ab la circunstancia de que cada dos anys al alumno de la classe de noys que manifeste mes disposicions en los exámens, se 'l pensionará pera anar á París á completar sa educació musical.

Digne de especial llohansa es lo desprendiment del senyor Pujol, á qui deu estar molt regonegut l' Art musical, quals portas obra tal volta dit senyor á molts talents que serán honra de Catalunya.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

J. Riera y Bertran	Discurs de D. Víctor Balaguer.—Estudi	501
Joseph. M. Masseras	Los catalans á Cuba	507
J. Maluquer Viladot	Guillem d' Alentorn	511
Vicents Arteaga	El Missatge de l' ánima	521
A. Molins y Sirera	A la soledad	523
Eusebi Corominas	Lo temps	526
P. J.	Bibliografía	528
	Novas	530

Estampa de La Renaxensa, Porta-Ferrissa, 18, baxos.

Digitized by Google

LA RENAXENSA

31 de Desembre.

GUILLEM D' ALENTORN.

(ACABAMENT.)

En lo pis alt del casal la lluyta habia parat; l' arquer que 's defensava acabá las sagetas, sens forsa pera moure la massa, fou degollat per los enemichs, que satisfets ab açó y la presó de las donas que ab aquell estavan, varen deixar franch pas als catalans fugint per una porta del derrera: pero previst ja d' endevant per en Guillem, al provar d' escaparse varen ésser rebuts ab una pluja de pedras, sagetas, cops de massa y llançadas, que van dar aviat compte els sparahins, que sens pensar en res mes que ab la vida varen deixar las donas presas, enduyentsen tant sols un cabdill al devant de son corcell, una jovencela que 'l que la portava pensava ferne delicat present á son valí y que al ensemps l' hi servia com d' escut pera privarse dels cops dels d' Urgell que per por de ferir á la dama, franch pas l' hi donavan.

En Guillem qu' estava á l' aguayt de tot, al véure que una dama catalana era presonera, dongá forta esperonada á son poltro volant en seguiment d' aquell, y una volta aprop seu de tan forta llansada com lo cavall del sarrahí va rebre, caygué en terra devallant ab no poca depressura per aquellas timbas mentres nostre jove, d' un valent cop

Digitized by Google

de massa, estabellá l' alarb que feu prompte companyía á son corcell, rodolant son cos de dalt á baix del punt hont va esser atrapat.

La dama restá en terra perduts los sentits desde que fou mort l' arquer qu' en la torre del convent la defensava.

Lo sol era post feya estona.

La dama salvada per En Guillem d' Alentorn era s' aymada Blanca; pero entre 'l trajo que portava, l' esgroguehit de son semblant y la foscor que per tot s' havia estés resultá que 'l valerós Guillem no la va coneixer, y pujantla en son cavall, com lo llam devallá envers sa host, sens reparar en lo perill que corria de perdre la vida per aquells abims y xaragalls.

Aixís corrent arrivá al plá de Santa Maria 'hont trová molts dels seus que en sa busca corrian, y mentres ell rebia la bona nova de que l' acció era guanyada, y que sols alguns sarrahins, gracias á la fosca, habian pogut posarse en lloch segur, Blanca, despertant de son marasme, obrí 'ls ulls y creyent qu' encara era presonera d' un alarb, senglotant y ab veu tremolosa exclamá:

—¡Per la Verge, mateume prompte! —y torná á caure mitx morta en brassos d' En Guillem que, coneixent aquella veu, no pogué detenirse, y ab veu sortida del ánima li digué:

—Blanca, soch ton aymant Guillem que t' ha salvat sens sapiguer fosses sa estimada.

—¡Guillem, Guillem! murmurá Blanca sens poder pronunciar altre mot y mirantse'l de fit á fit.

En Guillem de goig quasi be res podia dir tampoch.

Arrivá al lloch 'hont se trovavan sas tropas y sens detenirse per res, demaná per En Ramon de Vall-llebrera, y sabent ahont se trovava hi va anar volant, fentli entrega de sa filla, dientli:

—Ramon, vos torno la filla qu' hi pres d' entre 'ls alarbs.

Dit açó ajudá á baixar á Blanca de caball y torná nova vegada á posarse al devant de las tropas.

En Ramon de Vall-llebrera no sabia 'l que l' hi passava, y ni esma tingué pera dir res á en Guillem.

Blanca y Ramon restaren abrassats llarga estona y 'ls dos, que morts respectivament se creyan, petonejantse, ni un mot podian pronunciar sos llavis mentras de sas parpellas feu llágrimas devallavan.

Digitized by Google

Per fí pogué Blanca contarli com fou que restés en lo castell un cop tots varen sortir, dihent:

—Pare estimat, jo derrera vostre anava á cercar la mort y perduts á abdós veya quan al esser en lo primer replá de l' escala, veyent una porta que á la torre conduhía, tirant de vostra cota baix creure qu' us arrossegava ab mi y á aquí verament ho vaig fer va esser al bon arquer Joan, criat nostre en Vall-llebrera, puig en mitj de la fumera vaig pendre l' un per l' altre. Lo demés ho sabreu per En Guillem, qui matant l' alarb que se 'm en duya, 'm torná á vostre costat.

Escoltat lo dit per Blanca ab gran atenció per son pare, l' hi digué que á ell sols tocava dir á 'n Guillem lo que corresponia per lo que habia fet.

Poch després en Guillem va rebre nova de que las tropas del Compte venian en s' ajuda y que no tardarian á esser juntadas ab las sevas.

Ocupant quiscú 'l lloch senyalat va passarse la nit y quant clarejá 'l nou dia las tropas d' Armengol devallaren del Curulló y envers ells feren via, al ensemps que 'ls sarrahins no podent sostenir los punts de que amos n' eran, van pendrer lo prudent determini de passar lo riu Noguera y tornar á ocupar son antich territori.

CAPITOL XVI.

ALGUNAS NOVAS DIGNAS DE TENIRSE EN COMPTE.

Després de diferentas accions de poca importancia, sostingudas ab los alarbs en las fronteras catalanas en l' espay de dos mesos, los d' Urgell van tornar quiscú á sa casa, cambiant en rellas las armas dels dias de guerra.

En Ramon que ab Blanca y sa donzella restava en Santa-Maria, finida la lluyta estigué al moment de retorn á Vall-llebrera, hont sa esposa tenia ja novas de que la seva fillastra venia altre vegada á la casa de son pare qui, ab l' odi que li portava, creya que seria un obstacle á sa vida corrompuda, y això pensant resolgué cridar á solas á est, pera ferli

Digitized by Google

pendre un prompte determini, á fi de tréurela altra volta del seu costat.

Era açó l' endemá del endia que 'l senyor de Vall-llebrera arribá á son castell, quan Na Beatriz entrant de sopte en la sala d' armas 'hont aquell se trovava alashoras, l' hi digué ab termes resolts:

—Ramon, aixó no pot seguir aixís; jo no puch viure ab ta filla.

—¿Ja sabs lo que dius? contestá en Ramon.

—Si vols que regne la pau en est castell, si vols la felicitat de ta esposa, per més que ton cor sufreixi, separam de ta filla.

—Per Deu ¡no diguis açó, que 'm farias esser mal pare. Voldrias lo sacrifici de Blanca y al seu darrera se n' aniria m' alegría, y tot, tot me pareixeria vestir dol.

—Ramon...

—¡Es que tú 'm demanas un impossible!

Na Beatriz no afagí una paraula, y aixecant lo tapis de la porta devallá molt depressa las escalas, anant á tancarse á sa cambra pera veurer la manera de decidir á En Ramon de treurer altra vegada á Blanca del seu costat.

En Rámon no restá menys pensatiu, escullint lo modo de fer una transacció.

Blanca si no 'n sabia res del cert de lo que á sa sort pertanyia, no per axó deixava de temer.

Anarda era la única que prompte 'n fou enterada. Los prechs de Na Beatriz van poder mes en lo cor d' En Ramon que las llágrimas de sa filla y la madrastra triunfá. Blanca d' allavors visqué en una casa del poble ab companyia d' Anarda y uns quants soldats que eran sa guardia. La noya sufrí ab lo determini de son pare, puig va coneixer que encare dominava la antigua baronesa de Foix.

¿Qué feyan en l' entremitj en Guillem d' Alentorn y en Arthur de Beziers?

Acabada l' acció de Santa María en Guillem va tornarsen á son campament del alt del Curulló y de Meyá, pensant en gran manera ab Blanca, que habia salvat sens sapiguerho sisquera, y sens rebre d' En Ramon ni un mot d' agrahiment.

Ab tot no restá descontent de la sort d' ella, puig que

d' aquest modo hi pogué tenir diferentas conversas, en lo jardí de sa nova presó.

Era un dia de Mars en que 'l vent xiulant ab furia arrivava á fer por; lo cel era cubert de núvols de color de plom que de joguina li servian, las brancas dels arbres se gronxavan produhint estranya remor, ni un aucell cantava, trista la naturalesa tota pareixia doldres dels dos aymants. En la tardeta d' aquest jorn de greu mal temps, camí d' Alentorn marxant Anarda un plech á n' En Guillem portava que, com se dona á compendrer, era de Blanca. En Guillem no estava á casa quan Anarda hi arrivá, que no podent detenirsehi gayre temps, deixá á un dels escuders d' aquell lo plech que li endressava sa senyora.

Prompte estigué de retorn á Vall-llebrera la donzella de Blanca.

Vingué d' aixó l' endemá y en Guillem, enterat com va esser á sa tornada al castell, ab la lectura del plech, de la situació de sa estimada, va pendrer la resolució de parlarli aquella nit sens falta, pera fer un determini convenient á sa sort.

Bonica calma en l' espay convidava als aymants á concorre á la cita, que ab sas damas n' eran obligats; no passava un alé d' ayre, podent dirse verament que al dia d'avans que tan mal oratje feya, va sustituirlo una nit en que res hi habia que desitjar.

En Guillem, montat en son potro, al esser aprop mitja nit se posá en camí de Vall-llebrera.

Prompte va arribarhi, y feta la senyal pactada va entrar en lo tancat del jardí; ella al ensemps hi deballá, y abdós sentats á voreta d' un mans estany que mesbé d' aigua d' argent-viu pareixia, sas penas se contaren tot recordant jorns mes tristos encara, y en aquell estat en que l' un per l' altre solzament vivia tot fent juraments y dientse meladas paraulas.

Després de tot van resoldre, que si quan tingués fi la guerra que s' preveya anavan á comensar ab los alarbs altra volta, En Ramon no 'ls habia donat permis pera enmaridarse, fugirian, y en l' ermita de la Verge de Castell-llebre, realisarian los somnis daurats de sa jovenesa.

Al cap d' un ratet d' açó En Guillem se va retirar, acompayantlo Blanca fins al peu de la paret per 'hont pujar

Digitized by Google

debia y un cop allí la despedida mes capassa d' enternir tingué lloch.

Parlém un poch d' En Arthur de Beziers. Est quan l' atach de Santa-María va estar en perill de mort, mes encare no estigué un xich millor marxá á sa terra, y ab los cuidados de sa familia retorná á la salut prompte.

No va tenir mes ganas de passar altra volta á Catalunya, puig que al costat de sos pares deixá á poch la vida afanyosa que avans postava y s'enmullerá ab una rica puvilla del senyorio de Santa María del Canigó.

La nova aquesta quan á Vall-llebrera va arribar enujá á Beatriz y aixamplá 'l cor de Blanca.

CAPITOL XVII.

DE VALL-LLEBRERA A TOLOSA.

Mentres Blanca en sa nova presó mitj be ho passava, en lo castell de Vall-llebrera tot eran disputas, crits y soroll. En Ramon volia tornar á sa filla al seu costat y Beatriz s' hi oposava com es de creure, pero al fi arribaren las cosas al estrem de que 'n Ramon, saltant per tot, torná á Blanca al castell y la madrastra no va tenir altre remey que passar per açó.

Desd' allavors la pobreta noya no feya mes que patir, tant que pregá á son pare que la tragués altra vegada del castell, puig que sola estava al doble millor que no ab companyia d' aquella dona.

Quan en Ramon va sentir açó 's posá fet una furia y esclamá:

—Mira, Blanca estimada, si fins ara jo he dissimulat, era creyent que sols d' aquest modo evitava l' escándol, mes ja que tothom n' está enterat, lo daré.

Dit açó feu senya á Blanca pera que sé'n anés, y va quedarse allí sol, y tot desseguida, prenent una forta resolució, desenrotllá una tira de pergamí hont lo segell de son senyorio hi era gravat y 's posá á escriure'hi.

Aviat aquell pergamí que duya la firma del senyor de Vall-llebrera, arribá á mans del compte Armengol III.

Digitized by Google

En l' entremitj en Ramon habia notificat á Beatriz la resolució presa, ab motius de la infame conducta qu' ab ell portava, essent acompanyada aquesta nova de la destitució d' En Rodolf. ¡Allavors que de plors y de prechs feu Na Beatriz! mes res hi valgué: lo Compte tenia ja en son poder l' ordre de divorci fundat en lo comportament de la antigua baronesa de Foix, que ab sos escándols no haguera tardat en tornar en bordell la molt respectable casa senyorial de Vall-llebrera.

Tot va esser en va y, segons consuetut, lo dot y 'ls bens que va portar al enmaridarse y que habian de distribuirse entre 'l senyor del poble y 'l marit ofés, van donarse als pobres que 'n restaren, com es de suposar, molt satisfets.

Al cap d' un quan temps d' açó, que mes que divorci fou un veritable repudi allavors admés entre 'ls nobles, Na Beatriz ocupá l' tálam d' un cavaller de Tolosa. Desseguit de la sortida de la baronesa de Foix del castell de Vall-llebrera, Blanca recordá á son pare que era precís donar sisquera las gracias á en Guillen d' Alentorn, puig que á ell se debia si al seu costat n' era tornada.

Feya una tardeta de primavera molt fresca, quan en Ramon y uns escuders sortiren de Vall-llebrera cap á Alentorn.

Hi arribaren aviadet y en Guillem que no esperava aquella visita, 's doná per molt content, y deixant al olvit lo passat, feu á 'n Ramon la mes bona acullita que 's pugui fer may.

Sols en Guillem y en Ramon en una de las salas del castell d' Alentorn, est doná al primer un miler de gracias, per que habia salvat á sa filla, sentint molt no poderli fer altra mercé ab motiu de lo que tots los lectors saben, pero que si en alguna altra cosa lo senyor de Vall-llebrera podia esserli útil, no habia de fer mes que manar, perque la memoria del favor rebut sols podia morir ab ell.

—Ramon, no sigueu aixís, l' hi contestá en Guillen; los motius que teniau pera no donarme la vostra filla han desaparegut; en Arthur está casat, Beatriz es fora, y ¿Blanca com quedaria si vos faltessiu?

—Guillem, no parlis d' açó tú tens un deute d' honra ab lo senyor de Vall-llebrera, vas deshonrar sa casa un dia de gran festa, devant centas personas, y l' odi que d' açó 't

Digitized by Google

porto es gran també y ta presencia á casa 'm fora com un escorpí que 'm rosegaria sense parar, no tardant en ajudarme á devallar al sepulcre.

—Ab honra l' he pagat ja tornantvos á Blanca, contestá en Guillem ab dignitat.

—No 'n tinch prou: 't repetesch que no olvidaré jamay lo que tú has fet per mí. Adeu, li digué tot marxant d' allí.

—Adeu siau, va repetir Guillem.

CAPITOL XVIII.

CATALANS Y ARAGONESOS.

Era l' any 1065.

Altre vegada l' Urgell se conmovia y 's preparava pera la guerra; lo toch dels corns aragonesos dat en Sobrarbe ressoná en lo comptat d' En Armengol.

Prompte tothom va estar á punt pera la lluyta. Casada Na Felicia, filla del Compte, ab Sancho Ramirez portá est enllás un fi polítich á la vegada, qual era que l' Urgell se fes aliat en tot y per tot del rey d' Aragó.

Succehí que Sanxo Ramirez vulgué aixamplar son territori y pendre als alarbs la ciutat de Huesca, hont hi havia un rey moro molt temut dels cristians, y per açó lograr, era de tot punt pendre primer la ciutat de Barbastre, puig presa eixa tenia cuasi be franch lo camí de la capital muslima aragonesa; á est fi, un cop tot fou preparat, los d' Aragó 's van dirigir envers Barbastre, fent las tropas Urgellesas altre tant.

Despres de diferentas accions que pera oposarse á sa marxa van tenir que sostenir los d' Armengol, arribaren aprop la ciutat dita é hi posaren lo mes rigurós setje, mentres los soldats d' En Sanxo Ramirez que al ensemps hi van arribar, los ajudaren.

Si 'ls capdills moros mes agerrits se trovavan guarnint á Barbastre, los nobles catalans, mes valents també, eran los encarregats de no deixarlos sortir d' allí mes que morts ó retuts. Las crónicas nos parlan d' En Guillem d' Alentorn,

Digitized by Google

Joan de Pons, Ramon de Vall-llebrera y molt d' altres que van concorrehi ab sas maynadas sens descuydar per res l, Urgell 'hont y quedavan grans forsas pera evitar qualsevol correguda que hi tractessin de fer los alarbs.

Comensaren los cristians aliats á hostilisar á la plassa tiranthi tota classe de pedras ab las catapultas y corretjas de que anavan ben probehits, mes res los feya als de dins que sols volian la mort com á valents, pera poder esser pronte d' arribada al oasis celestial y refrescar son cos en las argentadas ayguas del Kother (1).

Ab tot no 's descuidavan; puig que desde sos forts avansats ab no menys furia batian los campaments catalá-aragonés.

Com ja he dit, en Guillem d' Alentorn va estar també al siti de Barbastre lo mateix que 'n Ramon de Vall-llebrera, puig abdos acompanyavan al Compte.

Blanca restá á casa seva al cuidado d' Anarda que gosava cuant ella gosava y junt ab ella sufria, per ço 's compendrá que l' estimés tant com se pot aymar á una germana.

Tranquila era la vida que duya en lo castell desde 'l jorn benhaurat que Na Beatriz marxá á Fransa altra volta y ab mes goig s' ho passava encara al véurer que son pare, sino per no tornar enrera ab sa dita, no l' hi faria res que ab Guillem se cases; per ço creya que si acabada la guerra aquest restava viu, era quasi segur que sos desitjos se cumplirian, y quan no la paraula dada á 'n Guillem de fugir al ell, paraula d' una senyora catalana y com á tal incapassa de desdirsen se cumpliria.

En Guillem passava del mateix modo los pochs ratets que pera dedicarshi tenia, puig que coneixent tots lo seu valor lo van destinar al punt mes perillós, junt ab los arquers de millor apuntera, que eran los que tenian de entjegar son arch al primer alarb que per entre 'ls marlets de las torres se deixés veurer.

Lo siti feya dias y dias que durava: Barbastre era un munt de runas y 'ls de dintre seguian ferms á mes no poder en la defensa, puig pera obtenir un prompte resultat era necessari pendre un dels forts que mes los molestava ab rahó al lloch 'hont era situat.

Si fama de braus tenian los catalens, aquell dia van me-

66

Digitized by Google

reixer lo dictat d' héroes, puig no be fou feta en lo campament la senyal d' atach, sens temor de cap mena van assaltar lo fort aquell matant á tots los defensors, que al esser demá ab ajuda de las bassejas foren tirats dintre los murs de la ciutat alarba, lo que omplí d' esglay á sa guarnició.

Molts van morirne de valents fills de la terra, mes l' historia al recordarho ho fa ab ergull puig aquella jornada s' deu mes que á ningú als d' Urgell.

Los d' Aragó no van voler quedar enrera y la nit següent s' apoderaren d' un altre dels forts dels entorns de Barbastre.

Los de dintre rosegavan ja lo fré de la derrota.

CAPITOL XIX.

BARBASTRE CRISTIANA. GUILLEM SE GUANYA LA MA DE BLANCA.

En Barbastre hi regnava una veritable confusió, tot era soroll d' armas, tochs de dulzainas y crits de trahició, creyent, que açó s' debia 'l haber perdut los forts avansats, desde 'ls que sens remey n' habia de sortir la perdua de la ciutat.

Ab tot los assetjats veyent cada jorn mes dificil sostenirse ab lo que á dintre hi passava, van determinar atacar resolts per un sol punt al exercit catalá-aragonés.

Los setjadors si be tenian nova del que 's preparava per los tancats en Barbastre no creyan que arribessen á realisarho. Equivocada á mes no poder era esta opinió, puig que 'l que 's bat ab convicció de passar á un mon mellor en cas de morir en la lluyta, es tossut en ella y valent, succehint açó en est temps perque l' historia tota no porta com á valor, que cap poble n' hagi malgastat mes que 'l arábich.

De tot resultá lo que el lector pot preveure; que al esser de nit y preparat convenientment lo plan d' atach, va darse est ab gran furia.

Nit tranquila feya y res eixa estorvava quan los crits de batalla dels alarbs, pronunciats allí mateix, van donar á

Digitized by Google

comprendre que 'ls setjadors restavan poch menys que sorpresos.

Lo que passá en lo campament cristiá ningú pot figurarsho; los soldats ni las armas volian pendre pera que 'n sa fugida no 'ls enredessen; hi succehí una dispersió complerta, de modo, que á no haber estat las tropas que formavan la segona ratlla del cercle que empresonava á Barbastre, cap haguera parat de correr fins esser al seu país, perque eixos los van contenir de tal modo que, passats los primers moments, plens de vergonya al veurer sa cobardia, ab veu alta demanavan se 'ls deixes anar al punt de perill á recobrar l' honra que allí habian perdut.

En Armengol y 'N Sancho Ramirez van correr desseguit al lloch del perill y van manar als setjats la lliure possesió dels forts que pochs jorns avans los habian presos.

Eixa ordre donada á temps, va salvar als que 'ls gurnian d' una mort segura.

Retirats los setjadors á la segona ratlla de batalla, allí 's van fer forts, esperant que 'l nou jorn vingués y á sang calenta escarmentar, com se debia'l enemich y tornar altre vegada á provar que si 'l nom d' aragonés volia dir valent, lo de catalá equivalia á héroe.

Comensá á clarejar lo jorn y l' atach se renová en tota la ratlla.

Allí s' haguera vist als que poch avans sobtats corrian, desafiant lo perill ab l' afany de rentar ab sanch la taca que'n sa honra duyan: los mes cobarts parexian lleons, y en aquella barreja fins los companys sens voler se ferian, tot eran xiular fletxas, dringar espasas, colpeigs de massas, en fi era alló un diluvi de projectils de tota mena.

Mes ab tot se veya als de las primeras filas dels d' Armengol com flaquejavan en un desigual combat que sostenian, quant lo mateix compte al devant de sos capdills mes triats va donar una embestida ab tan d' acert, que sembrá de cadávers aquell lloch, arribant fins á tocar ab la ma los murs de la ciutat setjada.

Si á las horas l' haguessin seguit uns quans mes, Barbastre fora cristiana, mes d' açó resultá que al voler empendre la retirada s' trovaren voltats, empenyant una lluyta horrorosa puig que per cada un que del Urgell se defensavan ni habian cent que com famolencas feras los combatian.

Digitized by Google

Lo Compte, á cavall, voltat d' En Guillem d' Alentorn, Ramon de Vall-llebrera y molts altres nobles catalans, lluytava estabellant á tants com se posavan al alcans de sa pesanta massa.

Tot d' una, un crit que causá esglay s' estengué pel camp del combat. Armengol III, queya sens vida del cavall... Allavors, tot fou desorde entre las tropas cristianas.

En Ramon de Vall-llebrera 's portá com á bon catalá y 'n Guillem no cal dirho.

La lluyta continuava en la ratlla general, consolant lo veure que la pitjor part los sarrahins se la 'n duyan.

Los cavallers del acompanyament d' Armengol seguian batentse y eran arribats aprop lo campament cristiá, quan una grossa pedra topant de plé en la visera del elm d' En Ramon lo feu caure en terra estabornit.

Com corbs demunt sa presa los alarbs van tirarse demunt lo pare de Blanca, que creyan mort, quan veyent açó 'n Guillem, sens obeir á res mes que á son bon cor, torná enrera y, en mitj de una pluja de pedras y sagetas, arribá fins hont en Ramon era, y sembrant la mort entre 'ls moros que á son pas s' oposavan, prengué aquell cos qu' ell creya ja sens vida y mes furient qu' un llamp, entrá ab sa carga en la ratlla cristiana.

En Ramon estava ferit molt greument y vejentse de aquell modo y sabent que 'n Guillem era qui l' habia salvat l' hi digué:

—Prou temps ço viscut, Guillem, y pera mí may ha existit un goig complert; esperava trovarlo en ma filla, ella ab sos amors m' ha dat solzament disgustos, peró ara que 'm veig prop á morir, no la vull deixar desamparada y si tú, desprès de lo que ha passat, la estimas encara, fes ta esposa á la que prompte 's nomenará orfaneta. M' has salvat de las mans alarbas y vas salvar á ma filla junt ab sa honra ; saldat está lo deute que ab mí tenias.

Dit açó ab veu tremolosa 's deixá caurer demunt un improvisat llit, creyent tothom que finava.

Mentrestant los alarbs van tenir que retirarse á correcuita á la ciutat y 'ls forts avansats van prompte tenir enlayrat nova volta lo penó de la Creu.

L' endemá Barbastre era cristiana, puig que desprès d' un assalt horrible, los que ab vida van restar, se retira-

Digitized by Google

ren á Saragossa fent ofrena del cap d' Armengol III al walí d' aquella ciutat.

CAPITOL XX.

LA SENYORA D' ALENTORN.

L' Urgell altra volta tornava á gosar de pau; lo Compte Armengol IV era digne fill del mort en Barbastre.

Tothom habia tornat á sa llar; sols en Ramon de Vall-llebrera no hi era encara, puig que restá en la ciutat al moro presa pera cuidar de sa ferida.

Blanca, inquieta per la tardansa de son pare, sortia totas las tardes del castell de Vall-llebrera en companyía de sa fiel Anarda á veure si oviravan á en Ramon y á en Guillem, que no volgué deixarlo ni un moment.

Blanca no pensava ab tot que sos desitjos estessen tan aprop de realisarse; creya que d' un modo ó altre son enllás ab lo senyor d' Alentorn se faria, pero no l' esguardava tan próxim ni molt menys á gust d' en Ramon, puig que Blanca no sabia res del que entre son pare y son aymant passá lo dia en que Armengol morí y restá aquell ferit.

Per fi, una tardeta que, com de costum, Blanca y Anarda sortian del castell y caminant dret á Vilanova ab afany registravan l' horisont, los va pareixer que del cim de las Garrigas devallavan una munió de cavallers, puig que si be élls no 's distingian, lo brill de sos elms los donava á coneixer com á tals.

Quan mes aprop foren se va veure entre élls á en Guillem d' Alentorn, Joan de Pons y en un cavall que dos escuders de la brida portavan a'n Ramon de Vall-llebrera.

Blanca va corre á abrassar á son pare y tot desseguit, marxant al seu costat, emprengueren lo camí del castell ab uns quants de sos arquers mentres en Guillem y en Joan de Pons al esser aprop d' Alentorn, se varen separar fent via quiscú envers casa seva.

Aquella nit res va sapiguer Blanca, mes al nou dia y ja de bon matí, en Guillem se presentá en lo rastell del pont-llevadís, essent vist desseguit per s' aymia que per allí 's trovava.

Digitized by Google

—Blanca,—digué 'n Guillem—ton pare m' ha dat permís per ferte ma esposa y no podia esser d' altre modo!.....

—¡Qué escolto!—contestá la nina—¿'l pare hi consent, y res me n' ha dit encara?

—Aixís varem quedar ab éll ahí al tart pera que jo fos lo portador de tan bona nova y com en recompensa de tantas de tristas com te n' he dut.

—Oblidemho, Guillem estimat, y pensem ara sols en la ditxa que 'm portas.

Quan d' assó n' havia passat un mes, en casa 'ls senyors de Vall-llebrera y d' Alentorn tot era trafech; en l' un pera preparar lo desposori de Blanca, y en l' altre pera ferli un digne recebiment. Ab tot las festas que d' altre modo 's hagueran fet se van suprimir, perque 'n Ramon digué que sols servirian pera ferli avinent sa tristesa.

Vingué, donchs, lo casament y ab éll la ceremonia religiosa posantse 'ls nuvis camí d' Alentorn, essent aquesta casa senyorial la que pera niu de sos amors esculliren.

En Guillem los hi doná sa benedicció y quasi-be no pogué acabar, tant conmogut estava; escena que va impresionar molt á tots los presents.

Després de açó en Ramon se 'n torná á Vall-llebrera y no Anarda qui restá allí, essent mellor l' amiga que no la donzella de la senyora d' Alentorn.

EPÍLECH.

Faria l' any del maridatje y tot era alegria en lo castell d' Alentorn; d' aquell niu d' amors, tendre aucellet sortí, puig que Blanca doná vida á un nin que, batejat ab lo nom de 'n Ramon de Vall-llebrera, fou l' hereu d' abdos senyorius.

Poch avans Anarda s' havia enmaridat ab Joan de Pons, de qui diferentas voltas s' ha parlat en lo curs d' aquésta novela.

En mitj dels plahers no tot es sempre goig, puig que 'n Ramon al tenir dos anys lo seu fillol deballá á la tomba

Digitized by Google

pregant en un codicil que 'l soterressen al costat d' Ermesinda.

Des d' allavors cad' any se feyan en la esglesia d' Alentorn pomposos funerals pera 'l mellor descans de l' ánima d' abdos esposos, concorrenthi tot lo poble que plorava quan lo castell ho feya y gosava ab élls, perque mes que veritables senyors d' Alentorn, foren sempre Guillem y Blanca, pares del poble.

Avuy dia un munt de runas en lo punt mes alt del poble d' Alentorn, mostra lo lloch ahont ab santa armonía visqueren los protagonistas d' aquesta historia.

J. MALUQUER VILADOT.

Digitized by Google

LO DONZELL DALMAU

Lo donzell Dalmau,
de pochs anys encara.
n' es del vell castell
lo mes nomnat patge.
Ningú sap com ell
tirar tantas armas,
ni d' un poltre indómit
lo bridó arreglarne.
Si juga als escachs,
may troba qui 'l guanyia;
n' es bon trovador,
te bonas paraulas,
y sap 'namorar
las mes bellas damas.
Mes ell no 'n fá cas
de totas sas grassias,
que va enmalaltint
d' un fer mal que 'l mata.
Del compte la filla,
n' Alicia galana,
de rossos cabells,
de rosadas galtas,
de foch en los ulls,
y dolsa mirada;
la de bellas mans
y llavis de grana,
tornant ell del bosch
venint de cassada,
derrera 'ls llebrers
brau poltre muntantne,
un jorn lo vejé
mirantlo ad rialla.
D' allá ensá no dorm,
ni canta, ni cassa
que sempre la veu
devant sa mirada;
de vespre si dorm
desvetlla somiantla,
de dia cantant.
pensanthi prest calla
que está enamorat,
no sap que li passa:
si fuig del castell
no pot allunyarse
que 'l mal que l' acora
ni mimba ni 'l mata.

A dintre 'l castell
ne fan molt gran festa;
hi ha ballas y jochs,
y entorn de las bellas
los braus cavallers
de tota la terra.

Digitized by Google

La sala ab tants llums
que raig de sol semblan,
llumena per tot
sols perlas y sedas,
joyells d' or y plata
y ricas preseas
que han pres als alarbs,
lluytant bona guerra,
los nobles barons
qu' allí s' ensopegan.
Hi canten joglars
llurs trovas y gestas,
de las corts d' amor,
dihuen sotilesas
que fan riure als vells
y á las damiselas
la cara enrojir
tancant las parpellas.
Despres, baixen tots
cap á la capella;
y al mitx d' un estol
de blancas donzellas
n' Alicia galan
de totas pus bella,
en car que las galtas
mes blancas que cera,
que si ve la casan
n' es á disgust d' ella.
—Per xo está tant trista
si 'ls altres alegres.—
En Dalmau que hi es
los ulls li llampegan,
li surten del cap
y las mans s' apreta
dessobre del cor
del fort qu' esbatega,
per po' als del costat
que 'ls glapits no sentian.
Cuant ella diu—sí—
Dalmau qu' esbatega.
A mes corre tots,
hi baixen per treurel',
mes ja 'l troben mort
ajassat á terra
y arrapat al cor
sota la ma dreta,
lo jipó que duya
n' Alicia la bella.

Francesch de Boter de Dalmases.

UN SOMNI.

Ja fa temps qu, un pesat somni
Me pnrsegueix cada nit;
Axís que mos ulls s' aclucan,
Ni ben despert, ni dormit,
Me trobo demunt d' un marge
Sentadet, aprop d' un riu,
Y d' allá veig á la lluna
Y als estels que 's van morint
Ferits per l' alé de l' auba
Que mes avall ne souriu:
Y sento una certa música
Dalt del Cel, y uns cants festius
Mentres veig á un axam d' angels
Qu' ab sos ditets d' argentviu,
Batent sas alas dauradas,
Enjoguessats, per l' Empir
N' escampan la cabellera,
La cabellera d' or fi
Del sol que guayta, entre penyas,
Al mon que s' alça enropit.
Y veig, lluint per las matas,
Esmeragdas y rubins,
Enticuelas bellugayres,
Y perlas y argentats brins,
Y entre mitj del vert fullatge
Sedosas flors, rams divins
Que al petoneig suau y magich
D' un ventet jamay sentit,
Ufans se mouhen y jugan
Llensantne olors esquisits.
Y sento aucellets que cantan
Sos omors tot fen son niu,
Las melodías boscanas
Y 'l dols murmuri del riu:
Tot d' un colp callan las ayguas,
Queda mut lo bosch ombriu,
Paran son concert los angels,
Y 'ls aucells y 'ls serafins,
Y del mitj d' un llit d' aromas
Y de flors de gessamí
Surt una nina ensisera
¡Lo mes hermós que s' ha vist!
Rossegantne son vert manto
Per la voreta del riu.
Camina cullint floretas;
Caminant s' acosta á mi,

Digitized by Google

Y 's sorpren aixís que m' ulla
Mirantme de fit á fit.
Llavors, tremolant d' angustia,
Y ab un volcá dintre 'l pit,
Ab veu nascuda del ánima,
Y ab lo cor ple de neguit,
Li dich: «¿Hermosa nineta,
Perqué me miras aixís?
No veus que d' amor me mata
Ton esguart de querubí?
Digam ton nom, ensisera;
Digam lo casal hont vius;
Digam perqué culls floretas,
Y digam perqué sonrius.»
La nineta fa alguns passos,
Se senta apropet de mi,
Y aixís parla, carinyosa,
Senzilla, melosa, humil.
«M' anomenan Esperança:
Filla del cel allá visch:
Cullo las flors mes bonicas,
Cullo 'ls brotets mes florits
Per ferne rams y coronas,
Puig que mon Deu m' ho te dit
Per donar á aquells que moren
Ab mon nom al cor escrit.
Pels que, en lo ferm de sas pènas,
Mon nom los posa tranquils:
Sonrich per fer goig als homes,
Perque m' estimin sonrich.
¡Ay d' aquell que al cor no 'm porta!
Ay d'aquell que m' ha atorril!»
Clon lo llabi la niñeta,
Pensativa, fa un sospir.
Tot suspirant, al Cel guayta,
Guaytant al Cel, ne sonriu.
Toll d' amor sa fas contemplo,
Me la miro embadalit,
Y arrastrat per sos ensisos,
Per sos ulls, pel sen sonris.
No se pas com, de la nina
Me trobo 'a ne 'ls peus rendit
De genolls, fet una brasa,
Y ab lo cor esporoguit:
Y entre mitj d' ays y de llágrimas
Que l' amor me tran del pit,
Y entre 'l dubte que 'm rosega,
Bategant li parlo aixís:
¿No deyas, Esperanseta,
Qu' es tan sols lo meu desitj
Trobar homes que t' estimin?
¡Ay Deu meu! d' amor morint
Aquí 'm tens: so un pobre jove
Del infortuni captiu
Que en ton amor busco un balçam
Per mon cor, un Paradís.

Digitized by Google

T' aymo tant qu' en mas tristesas,
Pensant ab tu tantost rich:
T' anyoro quant es de dia,
Te somnío cada nit,
Y al veure que ets tan ingrata
Me fas plorar com un nin.
Esperansa de ma vida;
Estimam com jo t' estim'
No 'm vull moure de tas plantas,
Plorant á dolls y sufrint
A fins que 'l cor se m' esberli,
O fins que ton dols sonris,
O tos ulls de cel me diguin
Que ton cor glateix per mí.

. . . .

Vull parlar, y 'ls mots m' ofegan,
Y singlotant ab fatich,
Mon ser cremant sols don' llágrimas,
Llambregadas y sospirs.
Y en lo cor de mon desfici,
Ya casi mort, sento un sí;
M' alzo, miro, estench los brassos,
Ubriach de goig, y ¡ay de mi!
Aixís que cau sobre de ella
Lo bras d' amor, fa un sospir;
Esporoguida recula,
Y 's fon en lo cor florit.
Llavors, boig, beso la terra,
La terra que l' englutí,
Y, fent un surt, me desperto,
Tremolant, ple de neguit,
Veyent, ab greu, qu' era un somni
Lo somni de cada nit.

A. Vila.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

Novelas populars, per *Joseph Feliu y Codina*.—LA DIDA, precehida d' un prólech de *D. Frederich Soler* (Serafí Pitarra) é il-lustrada ab numerosos grabats, per *T. Padró*.—Barcelona.—Biblioteca catalana il-lustrada de Joaquim Vinardell, Ronda de Sant Antoni, 50.

Atencions apremiants nos han impedit fins ara ocuparnos en la novela del titol que acabem d' escriure, primera de la série que projecta publicar lo distingit autor dramátich Sr. Feliu y Codina. La obra valia mes promptitut en son anunci, y 'l compromís ab los lectors d' aquesta Revista nos exigia per altra part que no 'l retrassessem; pero ells y l' autor nos farán gracia si atenen a que, aficions forsosament de segon ordre las aficions literarias-sino en tota Espanya en Catalunya al menos,—no poden ser satisfetas ni traduhidas en públichs trevalls mes que en estonas vagativas que no son moltas.

Dihem axó, no al objecte de participar al lector detalls de vida íntima que res li importan, sino com á preludi oportú de la consideració que anem á estampar y en que 's reasumeixen las nou décimas parts de las causas que han relegat á la novela catalana al últim recó, reduhida á ser modest comparsa en aquellas taulas hont debia figurar tothora en primer terme.

Hem de desenganyarnos si es que enganyats estessem.» La literatura catalana no pot ser ni per á sos neófits ni per á sos pontífices la pessa principal del procés de llur subsistencia: per ara es sols, seguint la frase curialesca, un ram separat, y un ram separat quasi sempre de pobresa. Lo perqué no es ocasió de dirho, ni diriam als nostres lectors res que no sapiguessen si 'ls hi senyalavam com á causant d' aquesta *miseria* la deficiencia relativa de lectors, y com á causant d' aquesta deficiencia de lectors la preferencia de que es objecte en la nostra terra 'l cut de la materia en sos dos idols, industria y comers, sobre 'l del esperit, adorat únicament en temples, ornamentats com una pagoda india, esculturats com una portada de gótica filigrana, pero de reduhidas dimensions sempre, y encara sobreras per al escás concurs de llurs habituals sectaris. Ofici sense benefici 'l de literat, es impossible que s' esmerse en exercirlo aquell fervor, aquella constancia y, mes que tot, aquell dispendi de temps que reclama tot ofici ans de produhir obras de veritable importancia en dimensions y en carácter; per axó es la nostra literatura una aglomeració de productes liliputienses dits cantars, sonets, romansos, odas,-may ó rara vegada poemas, novelas, historias,

Digitized by Google

tractats sobre ciencias, obras sobre filosofía,-productes tots que demanan un concurs de circunstancias que no concorren pot ser en ningú y que si en algú concorren deixan de surti efectes per la ausencia del estimulant de la gloria y del profit, los quals, presents y en activitat, farian aixamplar la periferia de llurs concepcions y de llurs creacions als qui 's sentissen ab alas pera volar fora del niu en que rastrejan.

La novela catalana; curt es lo catálech de sos productes; potser no ocuparian vuyt ratllas d' aquesta plana posats l' un al costat del altre los títols de las que ha dat á llum lo renaixement literari á que assistim, desde *La Orfaneta de Menargues* ab que tant brillant debut va fer, y tant prenyat de ricas esperansas malaguanyadament fallidas.

Calcúles, donchs, si val la pena d' encoratjar á qui com D. Joseph Feliu y Codina se decideix á provar fortuna y á fer creixe la llista, y si 'n será de cordial la felicitació que desde aquest lloch li dirigim á nom de tots los qui voldriam veure á la literatura de casa abandonar la monótona senda en que las circunstancias la encaixonan y escamparse per viaranys y caminals d' açí d' allá en busca de nous panoramas y de nous aspectes en aquesta inmensa boscuria que en las voreras d' aquella han engendrat y fet fructificar la fecunda Veritat, la fértil Bellesa.

Brillará en las novelas del Sr. Feliu, á judicar per la que acabem de llegir, una facilitat notablement solta en la narració, qualitat primera que deu tenir qui escriga obras d' aquest género; hi brillará una habilitat pictórica no d' últim ordre en la coloració de las figuras y un acert en la representació de llurs actituts y moviments en la escena ficta en que deuhen obrar y móures segons lo plan ideat, que delatan al autor dramátich espert y coneixedor dels ressorts de las taulas.

¿Será una qualitat perjudicial en sas obras aquesta última qualitat? Si la novela que 'ns ocupa fos d' argument propi, si no hagués estat fabricada en un motllo eixit d' agena fábrica, quasi temeriam que sí: dat que aixís no es, reservem lo judici per á quan las novelas successivas nos dongan al Sr. Feliu tal com ell es, posanthi á mes de la ma d' obra las primeras materias, arrancadas al filó de sa inventiva propia,

Dihem això perque en alguns dels capítols de *La Dida* van descritas ó, mes ben dit, posadas en escena escenas d' un artifici palpable, d' una falsedat y d' un convencionalisme que filtra per tots los poros y que las fa semblar mes que á una ficció nutrida en las ensenyansas de la vida real, mes que á una juxta posició —dins dels límits de la verosimilitut,— de pessas arrancadas per la observació discreta al quadro de la vida de pagés, mes que á una relació de fets que si no ho son podrian molt ben ser certs,— á una relació servil y

Digitized by Google

literal de cada una de las escenas d' un drama que s' ha vist en las taulas y que si en son pensament general enquadra ab escenas efectivament succehidas, s' allunya en sa traslació al teatre de la naturalitat, de la verosimilitut, pèl prurit de preparar y de produhir efectes de tó pujat, lindants ab los de melodrama Krupp, y que arranquen als espectadors picaments de mans estrepitosos.

En aquest terreno *ideal* l' autor dramátich podrá espigar y fer pingüe cullita fins de adhesió dels inteligents; ara, aquellas mateixas escenas, referidas tal com en las taulas se presentan, en una narració que mes d' un cop per próxima ó remota analogía recorda las indicacions que entre paréntessis dona l' autor en lo drama imprés per á regiment dels actors, —aquellas escenas, repetim, perden las quatre quintas parts de sa activitat emovent perque deixan massa al descubert los fils que per una tracció mecánica posan en moviment á aquells automátichs polichineias En una paraula, l' artifici escénich vol las taulas; fora d' ellas mor la ilusió que en ellas s' engendra, fugen la emoció y la tensió d' afectes que la ilusió procrea en l' auditori.

Si de la crítica de aquest travall, que podriam dir de procediment primari, nos remuntem á veure quins y com han sigut concebuts y delineats los personatges, los carácters, tot lo que constituheix lo fons moral del quadro, haurem de dir lo mateix: lo senyor Feliu y Codina, imposantse un argument en que ell no té part, bebent del doll que brolla en terras del vehí, s' ha {vist impossibilitat de desplegar sa espontaneitat creadora y de dar mostras de lo que ell per sí sol pot y de lo que potser voldria fer.

Val mes créureho aixís, puig sentiriam que las aficions de tant apreciable autor la prenguessen per enamorarse de carácters tant repugnants com son alguns del que jugan en sa novela y de carácters tant inverosímils com ho son tots, al menos dins de las circunstancias de classe y de posició que assigna als que respectivament los tenen. La Antonia, hiena en forma humana y que acaba essent poch menos que engabiada com de dret li pertoca; en Gori, son cómplice y bras executor de una venjansa que apareix molt problemática en sos efectes y que dista molt de la altura á que sembla que la hauria de portar aquella rancúnia que 's val com á medis del assessinat y del envenament y 's contenta, per últim, ab la absorció de la hisenda de la familia Mas-Vidal en la dels Olivers per medi del casament del hereu d' aquestos ab la pubilla d' aquella, lo qual podria ser també, ab un petit cambi, una reconciliació; en Joseph Mas-Vidal, que sembla estargit d' un drama espelusnant de Bouchardy; en Roch, xifra y compendi abarraganat de tots aquells pagesos de sainete que á pagés per drama ha posat de moda la literatura del Romea; en Genís, acaramelat trovador de barretina y espardenyas, bandurrista impenitent, sempre á punt de refilarhi unas coblas del *Trovador de las her-*

mosas ab que tornar á la pleta de son amor á la romántica pubilla Mas-Vidal; y per fi la Paula, forjada en lo motllo de las Metternichs pero desgraciadament nascuda de baixa estofa; personatges son tots que lluytan en disputada palestra per á obtenir lo llor de la inverosimilitut, la corona de la falsedat, de una falsedat arxi-falsa y arxi-antipática.

Ho repetim: dubtem que 'l Sr. Feliu y Codina *sente* aquestas concepcions, trove en ellas la bellesa artística que no se separa de la veritat mes que lo que la estátua de dimensions naturals se separa del modelo, y á qual producció deu aspirar tot escriptor en géneros d' imaginació; creyem mes bé que si se las ha afilladas ha sigut contra son gust y per rahons *editorials* no agenas tal vegada á las que al comensament d' aquest article hem esposat. ¡Malaguanyada personificació d' un tipo com la dida que si es á voltas la dona que ven per un estipendi mercenari l' aliment robat á sos fills propis, y fa del criar un ofici no obehint á altra lley que á la de la oferta y la demanda, arriva d' altres á la abnegació de la mare, mes heróica en ella perque ha dut al fill tant sols en sos pits, no en sas entranyas!

Si aquestas consideracions que de bona fé esposem á la atenció del Sr. Feliu y Codina poguessen ser part á que virés de babor en demanda de novas ayguas, per contents nos dariam de la decepció que 'ns causá la lectura de sa novela ab no poch afany comensada, sino: —y sense creurens infalibles—temem que 'l públich no 'l seguirá ab la bona voluntat que per á gloria de ell y en bé de la literatura desitjariam. Lo publich que llegeix té exigencias diferentas de las del públich que veu y escolta: lo qui llegeix es lo qui s' enamora de las concepcions de Fernan Caballero, d' en Trueba y d' altres, produccions que, dutas tals com están á las taulas escénicas, farian mes que probablement caurer lo cap al pes del aburriment ó de una involuntaria somnolencia.

J. Sardá.

DUAS NOVELLAS OBRETAS DE HISTORIA CATALANA.

I.

Quant no fos lo vehement desitj de donar á conéixer un curiosíssim opúscul sobre *La ciencia astrológica en Catalunya* (1) que ha publicat últimament lo jove y erudit escriptor catalá En Joseph Fiter é Inglés, lo que posés la ploma en nostra ma, mouríala un deber de

(1) Se ven en las principals llibrerías d' esta Ciutat al preu d' una pesseta.

Digitized by Google

gratitut envers son autor, coral amich, per las afectuosas ratllas que dedica á un finat individuo de la familia del qu' escriu estas ratllas, qual memoria nos es molt estimada.

«Breu descripció dels fets mes notables á cap portats per los astrólechs catalans, desde 'l segle X fins á nostres dias» diu l' autor qu' es son treball, y en veritat qu' estas paraulas compendian las 24 páginas del text assahonat pels notables datos histórichs qu' allí se troban aplegats. Es tot ell un com romiatge per la via que, durant aquell llarch período, feren los catalans en lo vastíssim camp de l' astrología (entenent l' autor esta paraula, en lo sentit mes científich: *astronomía.)* Comensa per obrirse pas, parlant dels resultats profitosos obtinguts per lo conreament d' esta ciencia á Catalunya y, fugint de tractar de las supersticions que l' acompanyavan en sos primitius temps, va recorrent segle per segle las fitas que hi deixaren plantadas mes de duas dotzenas de genis ilustres catalans, als quals (després de mencionar especialment l' eclipse total de sol ocorregut als 18 de Juliol de 1860, que tots los Barcelonins tenim encara present á la memoria) rendeix un tribut de respecte, que l' enalteix en gran manera als ulls de sos conciutadans, no sols dels que, com l' infrascrit, frueixen de sa bona amistat, si que també dels que, coneixentlo únicament per sas obras, veurán avuy en ell, al vindicador de la honra de la patria ofesa per la asserció lleugera é injustificada d' un astrólech de Nissa (Cassini) vivent en lo segle XVII.

Felicitém, donchs, al Sr. Fiter per son treball y recomaném l' adquisició del mateix als que vulguian possehir un sumari histórich de la verdadera astrologia á Catalunya.

II.

Escritas las antecedents ratllas, ha arribat á nostras mans altre obreta, per graciosa dádiva de son autor, qu' inmerescudament nos honra ab lo dictat de company y amich, ço es *lo «Discurso que en la solemne distribucion de premios del certámen de* 1875 *celebrado por la Asociacion literaria de Gerona, leyó su presidente D. Enrique Claudio Girbal.»* No sabém qu' admirar mes en ell, si la erudició y amenitat de conceptes que hi campejan ó lo bell aspecte, qu' en quadros de pocas pero vivas pinzelladas, ha sapigut donar á un breu compendi de la historia literaria geronina, presentant en relléu los fets mes principals y los ingenis mes sobressurtints que ha produit aquella inmortal ciutat, desde lo segle I al present de la nostra era. L' autor dels *Escritores gerundenses*, qual suplement (*Memorias literarias de Gerona*) obtingué un premi en lo certámen celebrat per dita Associació en 1873, era sens disputa lo mes apte pera acometre un treball d' esta naturalesa (síntessis d' altres majors, fruyts de maduras y reiteradas investigacions) y lo ha portat á bon terme d' una manera

Digitized by Google

digna d' elogi, en quant, feta abstracció de son mérit intrínsech, popularisa per medi de l' oratoria, los coneixements histórichs, patrimoni exclusiu dels erudits.

Rebian lo Sr. Girbal y l' Associació literaria de Gerona, que tant dignament presideix, la enhorabona que 's complau en tramétre **La Renaxensa**, per veu del últim de sos redactors,

Andreu Balaguer.

Barcelona Desembre de 1875.

Digitized by Google

NOVAS

Aumentat ab quatre individuos mes lo Jurat que devia decidir entre 'ls dos opositors á la pensió Fortuny creada per l' Ajuntament, decidí adjudicarla á D. Arcadi Mas y Fontdevila.

Ha comensat ja en nostra Ciutat lo moviment académich propi en esta época del any, ab una animació extraordinaria, filla sens dubte del ardor ab que las Associacions científicas y literarias volen aprofitarse dels beneficis que proporciona al país la pau felísment conseguida.

A l'Ateneo Barcelonés després de la sessió inaugural, que ressenyárem en un de nostres panats números ha comensat la discussió de temas proposats per la Secció de Ciencias Morals y Políticas, iniciantse ab lo de «La educació de la dona, en la casa, en los colegis y en los establiments de beneficencia» en que fins ara han pres part los Srs. Dr. Panadés Pbre. y D. Ignasi Maria de Ferrán. Es d' esperar que las demés seccions imitarán á la indicada, contribuhint ab llurs traballs al major lluhiment del Ateneo.

En la Academia de Ciencias Naturals y Arts hi ha hagut la recepció del nou académich D. Francesch Arola, qual discurs versá sobre la «Importancia de las ayguas minerals baix lo punt de vista químich y terapéutich.»

En la Academia médich farmacéutica y en la titolada Lo Laboratori han continuat ab molta frecuencia las conferencias dels socis sobres distints punts de las ciencias á qual conreu se dedican.

Lo Círcol de l' Unió Mercantil anuncia que son lletrat assessor D. Rómulo Mascaró dará una série de conferencias á l' objecte de propagar entre sos socis algunas nocions de l' Historia del Comers en sas diversas fases.

Finalment lo dia 5 celebrá la Societat Barcelonesa d' amichs de l' Instrucció sa sessió inaugural. Després de la

Digitized by Google

ressenya dels treballs feta per lo Secretari y del discurs llegit per lo Dr. D. Joaquim J. Sabater, s' obriren los plechs que contenian los noms dels autors premiats en lo darrer certámen. Resultant ser D. Macari Planella y Roura per sa obra de Geometría, D. Francisco de P. Gonzalez qu' alcansá l' accéssit á dita obra, y D. Lluis Puig y Sevall qu' obtingué altre premi per sa obra de Economía política al alcans dels noys.

En dita sessió se repartí 'l programa pera 'l certámen de 1877 en el qual s' adjudicarán 5 premis á las obras següents. «Tractat de Geografía histórica», «Descripció clara y amena de las aus y dels insectes de nostre país», «Ressenya histórica de Barcelona», «Llibre de amena lectura destinat á corretgir los defectes que en la educació doméstica s' observan» y «Tractat de química apropósit pera las classes jornaleras.»

Lo dia 15 del corrent s' obrí al culto la Iglesia del Convent de l 'Ensenyansa novament edificat en lo carrer d' Aragó; esent los planos una y altre del arquitecte D. Magí Rius y Mocet, facultatiu de la Catalana General de Crédit á qual cárrech ha corregut la construcció. Lo projecte del altar major es del arquitecte D. Joan Martorell, ja conegut per obras tant notables com lo Convent de las Sagramentarias.

Darrerament s' han estrenat las següents obras.

A l' Olimpo *Las moscas á la mel* pessa en un acte del actor del mateix teatro S. Perelló, á l' Odeon *de Barcelona al Mon nou* en 2 actes de D. Jaume Piquét; y al Prado Catalá *Los Pastorets* en 5 actes de D. Rossendo Arús y Arderiu.

L' Ajuntament ha acordat edificar la fatxada de la Casa de la Ciutat en la part de la Plasa de Sant Miquel. Comprén lo projecte la construcció d' un subterráni que permete tenir al descubert y ser visitat lo mosáich que formava l' paviment de l' Iglesia de Sant Miquel, y que fou colgat al enderrocarla.

Digitized by Google

Aplaudím la ilustrada determinació del Municípi, y desitjém que traslade á un lloch digne y visible la porta gótica que hi ha al peu de la escala de dita Casa, y que sembla ha de desapareixer pera donar lloch á la construcció d' un pas interior pera carruatjes.

En una reunió literaria y musical celebrada á Madrid á casa de nostre compatriota D. Fermí Alvarez, lo distinjit Mestre D. Felíp Pedrell feu coneixer, executantlos al piano, alguns trossos triats de sas óperas *Quasimodo*, *L' último Abenzerragio*, obtenint un verdader triunfo y sent felicitat calulament per Barbieri, Inzenga y altres notables compositors allí aplegats.

Entre las poesías que' s llegireu fou molt aplaudida la titolada. *A un payo* de nostre amich y colaborador D. Juan Thomás y Salvany; y finalment lo duenyo de la casa Sr. Alvarez feu oir al piano unas bellíssimas albadas compostas ab lletra catalana de molt sabor local.

Lo darrer número del *Museo Bolear* (15 Desembre,) conté en sa majoría treballs en catalá entre 'ls qué es de notar un article *sobre les époques de la poesía popular mallorquina* del jove y llorejat poeta D. M. Obrador Bennasar.

Un d' aquests dias tinguerem el gust d' asistir á 'n el thé al que obsequiá á varios de los amichs el que ho es nostre D. Eussebi Badía, representant de la casa que den Pau Vinyas té establerta en Reims per la fabricació del Champagne.

La bonesa de la calitat y el ser compatrici nostre son fabricant nos mou á recomanarlo á nostres lectors.

La Revista de la Universidad de Madrid que havia suspés sa publicació durant los 3 mesos de vacacions ha reaparegut últimament (2.ª época-Tomo VI-N. 1.º). donant á llum entre altres articles notables, los següents: *Reseña histórica*

Digitized by Google

de la solemne régia apertura de la Universidad Central en el año académico de 1875 *á* 1876, por D. Francisco Fernandez y Gonzalez; *Títulos honoríficos y nombres propios de las monedas arábigo-españolas*, per D. Francisco Codera y Zaidin; y *y los Estudios orientales en Europa*, per D. Francisco *García Ayuso*.

Entre los últims números qu,ab sobras d'irregularitat ribém, de la *Revista de Lérida*, devém aumentar; un de *Bibliografía* sobre lo Discurs llegit per D. Victor Balaguer en la Real Academia de la Historia; altre de D. Joseph Fiter é Inglés, titulat: «*Disposiciones dadas por Felipe II sobre la antigua Universidad de Lérida*, *una composició del llorejat poeta D. Lluís Roca*. «*Las vespras cecilianas: socós dels sitiats de Lleyda en* 21 *de Novembre de* 1646;» y altre poesía de D.ª Victoria Penya de Amer. «La Santedat del 'Amor Maternal», premiada en ab la magnolia de'argent en lo certámen d' enguany de la Academia bibliográfica Marianas. Molt nos complauría que nostre cólega alternés també en sas columnas algun article en prosa catalana, aixís com hi dona cabuda ó algun vers.

En un dels derrers *Boletins del Ateneo de Valencia* (si x n.º 116) se ha publicat la composició que meresqué un accesit en l'ultim certámen celebrát en la ciutat del Tinia baix titol «*A la Verge Maria*» y deguda nostre amich D, Juaquin Riera y Bertran.

Dintre de pochs dias s' esposarán en lo establment que tenen o bert los Srs. Depares germans y Cª. en lo carrer de Escudillers dos paisatjes que l' jove y aventatjat pintor en' Juan Rabadé envia á la esposició universal de Filadelfia notables per la bellesa de son conjunt, efectes de llum, y apropiació de detalls, aixis com per lo ben triat de son asumpto que ho es en l' un de una ribera del Ter y l' altre del Llobregat.

Digitized by Google

Augurem al jove pintor nous triunfos sn sa carrera artística.

Lo retrás considerable ab que 's reparteix aquest número esperem nos lo dispensarán nostres suscriptors puig no regoneix altre causa que los molts trevalls que dú á cap la Redacció pera posar al nivell de las publicacions mes notables que á l'Estranjer veuen la llum. Contant ab un gran número de travalls que obran ja en nostre poder molts y s' estan ultimant altres, tots deguts á plomas reputadísimas, y havent determinat que la part tipográfica y lo paper corresponguessen á la part literaria creyem que lo retrás que aquest cambi en obsequi á nostres suscriptors será prou pera disculpar los retrassos que ve sufrint la Renaixensa pero que será l' últim lo que puga tenir lo número vinent, ja que normalisantse altra volta la marxa y contant la imprenta ab sobrats medis pera cumplir ab son empenyo hi hauria rahó de cap manera per cap altre retrás.

Queda de la novela Julita tan sols un plech á repartir y ho farem en un dels próxims números com igualment los tres plechs que restan de la Historia de Banyolas.

D. Heribert Mariezcurrena, presenta á la Exposició Universal de Filadelfia, una colecció de vistas fotográficas dels monuments y paissatjes mes notables de la illa de Mallorca: Hem tingut ocasió de véurelas y no podem menys que felicitar al Sr. Mariezcurrena per lo doble mérit que inclou l' haver adoptat pera ellas lo procediment nomenat *Autotipia* ó sia fotografía al carbó, fins are no ensaijat en Espanya, y per sa inmillorable execució, que permet que 'l qui las mira se traslade veritablement devant del monument que representan, ó contemple los magnifichs paissatjes y las bellesas naturals de la major de las Balears.

Digitized by Google

Aquest any com l' any del últim certámen s' imprimirán las poesias que resultan premiadas en lo de La Mistbriosa, venint á aumentar lo llarch catálech de la ja importantllibreria catalana.

La repartició de premis y festa literaria d' aquella societat tindrá lloch lo dia 2 de Febrer.

La reunió pera la elecció de consistori del Jochs Florals de 1876 tindrá lloch lo 15 de Janer.

Los senyors adjunts se servirán pera tal acte en los salons del Foment de la Producció Nacional á las vuyt y mitja del vespre.

Esperem que será concorreguda la sesió.

Los industrials y agricultors catalans que preparan sos productes pera concorrer á la Esposició de Filadelfia son en gran número.

Gran plaher nos dona que siga aquet l' esperit y no l' indiferencia per éstos certámens, Cataluyna que en ła Exdosició de Viena sapigue posar molt alt lo se unom, creyem que mes al lo sabrá posar en la populosa ciutat de la Gran República Americana.

Sabem que será remesa á l' Exposició de Filadelfia una gran colecció de obras catalanas.

Felicitem als que, entusiastas per lo catalá volen que lo nostre nom sia conegut fins de aquella ciutat que será dintre pochs mesos l' empori del comers y de la industria.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

J. Maluquer Viladot....	Guillem d' Alentorn. (Acabament.)........	583
F. de Boter y Dalmases...	Lo Donzell Dalmau.....	548
Antoni Vila y Guitó.....	Un somni.........	550
Joan Sardá........	Bibliografia.........	551
Andreu Balaguer.....	Id...........	556
	Novas..........	559

Estampa de La Renaxensa, Porta-Ferrissa, 18, baxos.

Digitized by Google

TAULA

D' AUTORS Y SAS COMPOSICIONS

Pág.

ALSIUS, PERE.

Apuntes pera un estudi geológich. 159

ARTEAGA, VICENS.

Lo missatge del ánima. . . . 521

ARUS, ROSSENDO.

La corona de rosas. 257

BALAGUER, ANDREU.

Bibliografías. 28, 66, 258, 555 y 556
Quatre paraulas sobre 'l convent vell de la Ensenyansa. 310

BALAGUER, VICTOR.

Sobre la tomba d' en Gabriel Tassara. 60

BELL-LLOCH, MARIA DE

Duas diadas. 278

BLANCH, JOSEPH.

Fragments de un llibre de viatge. 141

BOTER, FRANCESCH DE

La gitana. 99
Lo donzell Dalmau. 548

CABANYES, LLORENS.

Al deu de les armades. . . 251

Pág.

CALVET, DAMAS.

Lo nou termidor. 285
Lo tretzé. 451

COCA, EMILI.

Amor dels amors. 137
Eternitat de amor. 453

COROMINAS, EUSSEBI.

Lo temps. 526

CREUS, TEODOR.

Bosqueig histórich. 357, 431 y 478

FERRER, JOAN B.

La pau. 493

FITA, FIDEL.

Lo papa Benet XIII y los pagesos de remensa.. 11, 81 y 122
Lo jubileu de Sant Jaume. . 175

FITER É INGLÉS, JOSEPH.

Una bona troba. 334

FRANCO, ENRICH.

Ensomni. 287

GARRIGA Y LLIBÓ, J.

Despedida. 370

Digitized by Google

Pág.

GENÍS, SALVADOR.

Consolació. 495

GIMBAL, ENRICH C.

Discurs de Teodor Aubanel. . 465

GRAS FRANCISCO.

Anyoransa. 339

GUIMERÁ, ANGEL.

Las creuadas.. 95

J. P.

Bibliografía. 528

MALUQUER VILADOT, JOAN.

Guillem d'Alentorn. 329, 364, 395, 439, 485, 511 y 533

MASERAS, JOSEPH M.

Una pregunta y un prech. . 170
Los catalans á Cuba. . . . 507

MESTRES, APELES.

Cartas de viatge. 73, 105, 146, 197 y 229

MOLINS Y SIRERA, ANTONI.

A la soledat. 523

MONCERDÁ, DOLORS.

La nit de reys. 337

M. Y F. M.

A mossen Pau Parassols. . . 17

M. Y F. P.

La posta de la estrella.. . . 61

NEGRE, JOAQUIM DE

Algunas reflecciones sobre l' article «Los bons hereus.». 428

Pág

PAGÉS DE PUIG, ANICET DE

A la poesía. 137
*** 336

PONS, JOAN.

No matarás. 256
La hora trista. 406

PUIGGARÍ, JOSEPH.

Secret de un remey nou forrat de vell. 204

P. J.

Un miracle auténtich. . . . 47
Bibliografía. 68

R. K.

Teatres.. 25

QUINTANA, ALBERT DE

Del Turia al Danubi. . 153 y 210
A.. 284
A.. 369

RENYÉ, FREDERICH.

A la hermosura y desdeny de una Elvina.. 139

REVENTÓS, ISIDRO.

Epitalami.. 404

RIERA Y BERTAN, JOAQUIM.

Tal com só. 52
Los bons hereus. 385
Discurs de D. Víctor Balaguer. . . . . 421, 461 y 501

ROCA Y ROCA, JOSEPH.

L' Angeleta. . . . 57, 86 y 112
Bibliografía: 298

R.

Correspondencia.. 412

Digitized by Google

Pág.

SALARICH, JOAQUIM.

Ferro-carril de Vich. . . . 237

SALETA, FELIP DE

Un capítol de un llibre sobre tarongers. 215

SARDÁ, JOAN.

Bibliografías.. 131, 222, 260, 289. 371, 407 y 553
La darrera paraula de la ciencia. 178
Plagis y coincidencias.. . . 473

SERRA Y CAPDELACREU, JOSEPH.

Llágrimes.. 135
Per que ho sápigas.. . . . 220

Societat de las llenguas romanas.

Cartell. 345

SOLER, FREDERICH.

La monja. 19
La abadesa de Pedralbes.. . 186

S. A.

Un ball de sementiri. . . . 446

S. J.

Correspondencia. 491

TOBELLA, FRANCISCO X.

Escursions científich-agrícolas 318, 349 y 390

TOMAS Y SALVANY, JOAN.

Escriptoras madrilenyas. 273 y 306.

Pág.

TORRES Y REYETÓ, JASCINTO.

La creu y l' eura. 188

UBACH Y VINYETA, FRANCISCO.

A la bona memoria de'n Francisco Bres y Vilademunt. . 93

VALLS, JOSEPH M.

La tempestat.. 221

VERDAGUER, MAGÍ.

Lo Cyclop.. 62

VIDAL, MODEST.

Pas al art. 245

VIDAL Y VALENCIANO, EDUART.

A la artista senyora Urban. . 455

VILA Y GUYTO.

Prou sang.. 22
Un somni. 550

W***

Hans Christian Anderson. . 248

X.

Correspondencia. 448

Anónims.

La llibertat de testar. . . . 324
Una historia dels anuncis á Inglaterra. 7

També en aquest volúm s' han publicat 176 *Novas* á mes de 88 páginas de *Folletí*.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

To avoid fine, this book should be returned on
or before the date last stamped below.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google